ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
JEUDI
1er DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.471 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.471

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻԱ մերժեց ռուսական վերջնագիրը, հակառակ անոր որ օդանաւային յարձակում կար օդակայանին եւ նախագահական պալատին վրայ: Ելցին սպառնաց ռուսական զօրքեր ղրկել եթէ 48 ժամէն կռիւները չդադրին: Հաւանական կը նկատուի որ ընդդիմադիր ուժերու (որոնց զօրավիգ է Մոսկուա) գինուորական պարտութիւնը չարաթաւերջին, մտածել տուած է Կրեմլինի եւ զայն մղած աւելի չօշափելի միջամտութիւն ընելու: Ելցին կը պնդէ որ. -- «անկախութեան լուծում մը որեւէ յոյս չկայ չէչէն ներքին տագնապին համար»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Տիկին Չիլլեր կը յուսայ 5 միլիառ տոլար (27 միլիառ ֆրանք) ձեռք ձգել սեփականաշնորհման նոր ծրագրին շնորհիւ զոր Խորհրդարանը վաւերացուց: Այս առթիւ, Թանսու Չիլլեր յայտարարած է. -- «Այսօր, դուռը կը բանանք նոր ժամանակաշրջանի մը: Թուրքիա, շրջանի վերջին ընկերվարական երկիրն էր: Տապալեցինք զայն»: Թ. Խօզլն է որ ութ տարի առաջ առաջարկած էր ապազգայնացման ծրագիրը, բայց, չէր կրցած քաղաքական շրջանակները համոզել: Դէտերու կարծիքով, եթէ այս սեփականաշնորհումը իրագործուի այնպէս ինչպէս նախատեսուած է կրնայ քաղաքական հետեւանքներ ունենալ: Հանրային հաստատութեանց վաճառքէն գոյացած եկամուտները չեն կրնար գործածուիլ պիւտճէին բացը գոցելու համար, այլ պէտք է ծառայեն հաստատութեանց պարտքերը վճարելու: Օրէնքը կը նախատեսէ Բարձրագոյն Խորհուրդի մը ստեղծումը որ, պէտք է, միաձայնութեամբ քուէարկէ ամէն մէկ ձեռնարկի վաճառքը, ինչ որ վեթոյի իրաւունք կու տայ փոքրամասնութեան ներկայացուցիչներուն:

ՓԱՐԻԶԻ ոճրային յատուկ Ատեանին առջեւ կը շարունակուի Պախթիարի սպանութեան ենթադրեալ ոճրագործներու դատը: Կը թուի որ Պոլսոյ երկու յարկաբաժիններ ապաստան տուած են ենթադրեալ մարդասպաններուն, ինչ որ կապ մը կ'ենթադրէ պարսիկ գործակալներու եւ թրքական շրջանակներուն միջեւ: Այս յարկաբաժիններու գոյութիւնը երեւան ելած է կեղծ անցագրերու քննութեան մը ընթացքին: Թրքական երկու անցագրեր օգտագործուած են Վաքիլի Ռատի եւ Մոհամետ Ազատիի կողմէ Պախթիարի սպանութենէն ետք: Փաստուած է որ սպանութենէն քառորդ ժամ առաջ հեռաձայնը հնչած է Պոլսոյ այդ յարկաբաժինին մէջ: Ցայտնի եղած է յետագային ալ որ այդ յարկաբաժիններուն հեռաձայնիւները ծառայած են բազմաթիւ խօսակցութիւններու նաեւ Պարսկաստանի հետ, բայց, դժուար է ինքնութիւնները ճշդել:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ կոչ կ'ընէ վերակազմելու համար Խորհրդային Միութիւնը: «Միութիւնը կարելի էր պահպանել» խորագրըւած գիրքին հրատարակութեան առթիւ, Գորբաչով յայտարարած է որ գործուած սխալը (Խորհրդային Միութեան քայքայումը) ծանրակշիռ է, բայց, կարելի է դարմանել, սկսելով նախկին հանրապետութեան վերանդամակցութեան գործընթացը:

ԱԼԻ ՍՍԱՓՐԻԶԻ հռչակաւոր փիլմ - սիկաէքը եւ իր անձնական այլ բազմաթիւ առարկաներ աճուրդով կը ծախուին կիրակի օր (Դեկտեմբեր 4) Փոլոնեզի Հօթէլ տէ Վանթին մէջ: Պիտի ծախուին բազմաթիւ կեղծ գոհարեղէններ, Տիօրի երկու մուշտակ, Գաղզուէ ձօնուագրուած պաստառ, լաչակ, ձեռագրեր եւայլն: Քրոջ աղջիկն է ծախողը որ կը բացատրէ թէ ուզած է հաճոյք պատճառել անոնց որոնք զինք չեն մոռցած:

ԱՅԱԹՈԼԼԱ ԱՐԱՔԻ, պարսիկ շիի կրօնական բարձրագոյն իշխանութիւնը մեռած է 90 տարեկանին: Ըստ Պարսկաստանի ԻՐՆԱ գործակալութեան, իսլամական աշխարհի մեծագոյն հեղինակութիւնն էր:

ԲԱՐՁՐ - ՀՌԵՆՈՍԻ նահանգի ոճրային ատեանին առջեւ կը դատուին երկու Թուրքեր որոնք խեղդած են 15-ամեայ աղջիկ մը՝ Նազմիէ, 1993 Օգոստոս 13-էն 14 գիշերը: Ամբաստանեալները աղջկանը՝ եղբայրն ու զարմիկն են եւ ծնողքն ալ մեղսակից եղած է: Աղջկան յանցանքը այն է որ ուզած է հեռանալ ընտանեկան խիստ ճնշումէն, չկարենալով հանդուրժել եղբօրը եւ հօրը փիրտ վերաբերումին: Աղջնակը խեղդուած է հօրը եւ մօրը աչքին առջեւ: Մամուլը հայրը կը ներկայացնէ որպէս մէկը որ (21 տարի է Ֆրանսա է եւ երեք բառ Ֆրանսերէն չի գիտեր, մայրն ալ՝ բոլորովին ողէտ գիւղացի մը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR» (*Bruxelles*)

(30 Novembre)

KARABAGH : BAPTEME DU FEU POUR LA CSCE

Պելժիական այս կարեւոր օրաթերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է շրջանի դէպքերուն: Գլխաւոր յօդուածը կը վերաբերի Ազրբէջանի եւ խորագրուած է. --

Entre Russie, Iran et Turquie
L'AZERBAIDJAN A LA CROISEE DES EMPIRES

Կողքին ալ կարճ գրութիւն մը Ղարաբաղի մասին, վերը նշուած խորագրով: Հոն հակիրճ պատմականը կայ դէպքերուն 1988-էն ի վեր: Կը շեշտուի թէ երկու կողմերն ալ խաղաղ լուծումի մը կը սպասեն:

Աւելի մանրամասն կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՐԱՖԱԹ ԵՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂԱԿԱՆՆԵՐԸ

Կազայի իրերայաջորդ դէպքերը, քաղաքական դէտերու համաձայն, Արաֆաթը հասցուցած են դժուարին ընտրութեան մը պարտաւորութեան, կամ պէտք է պայքար բանայ ծայրայեղականներու դէմ, կամ ջանայ համաձայնութեան կարելի եզրեր ճարել, ինչ որ անխուսափելիօրէն պատճառ պիտի ըլլայ իր անկումին: Այս կերպով, Պաղեստինցիներու ղեկավարը չէ կրցած փրկուիլ իրենց ժողովուրդը անկախութեան տարած այլ առաջնորդներու ճակատագիրէն: Այսինքն՝ մըրցակցութիւնը ունենալ իշխանութեան հետամուտ խմբաւորումներու, ինչ որ պարզած եղած է ապազգաղութացած ափրիկեան բազմաթիւ երկիրներու եւ նաեւ Իսրայէլի: Արաֆաթ իր ձախին ունի Հապաշը, իսկ աջին՝ Իսլամական ճիհատը, Համասը եւ ծայրայեղ իսլամական այլ կազմակերպութիւններ:

Ներկայիս ամէնէն կարեւորը կը թուի Համասի հետ քաղաքական համաձայնութիւն մը, յանուն՝ պաղեստինցի ժողովուրդին միութեան: Սակայն իր շրջապատէն ապահովութեան բազմաթիւ պատասխանատուներ կը քննադատեն Ապու Ամարին վարանումները, իսլամականներու յարձակումներուն դէմ: Ոստիկանութեան զօրավարներ ամիսներէ ի վեր կ'ըսեն թէ անհրաժեշտ է ապաղինել ամբողջ քաղաքացիները, բայց Արաֆաթ չի յաջողիր վճռել, հակառակ Կազայի մէջ թուական մեծամասնութիւն ունենալուն: Այդ մեծամասնութեան մէջ կան ինը հազար ոստիկաններ ու Ֆաթահի հինգ հազար անդամներ:

Համասի ցոյցերուն դէմ երբ կոչ ըրաւ Ֆաթահի որպէսզի ցոյց տայ համաժողովրդական զօրակոչի իր կարողութիւնը, տասը հազար հոգի խմբուեցան ու խանդավառօրէն ծափահարեցին զինքը երբ մանաւանդ ըսաւ թէ կը պահանջէ իսրայէլեան բանտերու մէջ արգելափակուած Պաղեստինցիներու ազատ արձակումը: Բայց երբ աւելցուց նաեւ Համասի ղեկավար Աhմէտ Եասինի անունն ալ, բազմութիւնը գոչեց՝ «ո՛չ»: Ֆաթահի շարքայինները համաձայնութեան կողմնակից չեն ու կը նախընտրեն պայքարիլ Համասին դէմ, պաղեստինեան իշխանութեան կողքին:

Իսրայէլցի ղեկավարները համոզուած ըլլալ կը թուին որ միջազգային շուտափոյթ օժանդակութիւնը անհրաժեշտ է որպէսզի Արաֆաթ ծայրայեղականներու զոհ չըլլայ: Ճիշդ է որ դրամը ամենազօր չէ ու Իսրայէլի քայքայումը ուխտած կրօնամոլ ուժեր որոնք ուխտած են նաեւ իսլամական հանրապետութեան մը հաստատումը, պիտի չանյայտանան: Անկէ զատ, դրամը ամէն բանի դարման պիտի չըլլայ նաեւ այն պատճառով որ պաղեստինցի զանգուածները միայն տնտեսական մարզէն յուսախաբ չեն. խաղաղութեան հոլովոյթին քաղաքական զարգացումն ալ չէ գոհացուցած զանոնք:

Պատճառը այն է որ Իսրայէլ չէ յարգած իր յանձնառութիւնները. իր բանտերուն 13 հազար Պաղեստինցիներէն մինչեւ այսօր 6 հազարը ազատ արձակուած են: Պաղեստինեան ընտրութիւնները միշտ կը յետաձգուին. թէեւ Արաֆաթ Յունուար 15-ի թուականը յայտարարած է, բայց Երուսաղէմ շատ իրագործելի չի նկատեր ատիկա:

Ռապինի համար գլխաւոր խնդիրը պաղեստինեան մեծ կեդրոններէ իսրայէլեան ուժերու նահանջն է: Օսլոյի համաձայնագրով այդ նահանջը պէտք է նախորդէր ընտրութեան. բայց Իսրայէլի վարչապետը ի՞նչպէս կրնայ զօրքը քաշել այդ շրջաններէն, Այսրյորդանանէն երբ 120 հազար Հրեաներ հոն հաստատուած են իրենց թշնամի մէկ միլիոն Պաղեստինցիի միջեւ: Եւ Կազայի օրինակին նման ահաբեկչական արարքներու բազմացումը ոչ մէկ ապահովութիւն կը ներշնչէ:

Ռապին որուն կառավարութիւնը Խորհրդարանին մէջ միայն մէկ քուէի առաւելութիւն ունի, փափուկ դիրք մը կը մտնէ, ինչպէս Արաֆաթ: Երկուքին ջանքը պիտի բաւէ՞ հարթելու այնքան բազմազան կնճիռներ:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 28 / 29)

ՅՈՒՍԻԿ ՔՀՆՅ. ԼԱԶԱՐԵԱՆ ԿՐԿԻՆ ՀՀՇ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀ

ՀՀՇ-ի Նոյեմբեր 28-ի անդրանիկ նիստին Յուսիկ Քհնյ. Լազարեան միաձայնութեամբ նախագահ վերընտրուած է ՀՀՇ-ի վարչութեան:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Հայաստանի կառավարութեան Նոյեմբեր 28-ին գումարուած նիստին քննարկման առարկայ եղած են յատկապէս Դեկտ. 1-էն սկսեալ տնտեսական քաղաքականութեան նոր փուլի անցումի եւ այդ գծով հացի, ելեկտրականութեան գիներու բարձրացման հետեւանքով թոշակներու, կրթաթոշակներու, նպաստներու, հատուցումներու եւս բարձրացման առնչուող հարցեր:

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄ

Հացի գինին եւ ելեկտրականութեան սակերուն բարձրացման առընթեր Հանրապետութեան նախագահը Նոյ. 24-ին հրամանագիր մը ստորագրած է, որ կը նախատեսէ մինչեւ Դեկտեմբեր 1 նուազագոյն աշխատավարձքի, պետական պաշտօնեաներու աշխատավարձքերու, կենսաթոշակներու, նպաստներու բարձրացում,

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Իրանի հետ կնքուած կարգ մը պայմանագրութիւններու եւ ծրագիրներու իրագործման ընթացքը քննարկելու նաեւ երկկողմանի կապերը ամրապնդելու նըպատակով փոխ - նախագահ՝ Գ. Յարութիւնեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւն մը աշխատանքի այցելութեամբ Իրան գացած է Նոյեմբեր 25-27-ին: Պատուիրակութիւնը այցելելէ ետք առեւտուրի ազատ գօտին, Թեհրանի մէջ ալ տեսակցութիւններ ունեցած է Իրանի Տընտեսութեան, Ելմտական, Փոխադրութեան, Արդիւնաբերութեան, Ուժանիւթի, Հաղորդակցութեան, Մշակոյթի, Արտաքին նախարարութիւններուն մէջ:

ՌՈՒՍ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի պետական Դումայի երեսփոխաններ Գ. Եակունին եւ Վ. Բորոշչով Հայաստան կը գտնուէին քրիստոնեայ դեմոկրատ Միութեան հրաւէրով: Անոնք Նոյեմբեր 28-ին ընդունուած են Գ.Խ.-ի նախագահ Բ. Արարքցեանի կողմէ, որոնց հետ կարծիքներու փոխանակում ունեցած է հայեւռուսական յարաբերութիւններու եւ միջխորհրդարանական կապերու առնչուող հարցերու շուրջ: Հանդիպումի ընթացքին շօշափուած է նաեւ Արցախի հարցը:

Ի ՅՈՒՇ ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ

ԳՐԱԳԷՏԻՆ ՄԱՀԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գրագէտին մահը, իր կեանքին նման, միշտ կիսատ բան մը ունի -- գրագէտները ո՛չ լիութեամբ կ՚ապրին իրենց վայրկեանները ո՛չ ալ ամբողջութեամբ կը մեռնին երբ ալ դադրին ապրելէ: Անծեղներու նըման, բան մը իրենց մէջ կը շարունակէ անյոյս ճիգը մինչեւ ծայրը երթալու եւ ամբողջացնելու խորհրդաւոր ծրագիրը: Մեծ պատուհասը եւ նոյնատեն մեծ փըրկարարը այս վիճակին ստեղծագործ երեւակայութիւն կոչուածն է որ պէտք չունի ողորմելի մարմնին իր գործը ընելու համար: Այս առեղծուածին բանալին անշուշտ գլխագիր Գործն է որ գրագէտին ողջութեան անոր տեղը կ՚ապրի, պարպելով անոր գոյութեան թէ՛ իմաստը եւ թէ վայելքը: Ու երբ հեղինակը կը մեռնի, Գործը դեռ կը շարունակէ ապրիլ որպէս թէ ան ողջ ըլլար, նստած ամայի տան մէջ, սեկարէթը վառելու վրայ, տողի մը կէսին: «Մահը բառ մըն է լոկ» կ՚ըսեն գրագէտները, «ինչպէս կեանքը» աւելցնելով, ինքզինքնին մխիթարելով բայց անկարող ազատելու բառէն որ կախարդական լոյսերու եւ ձայներու մէջ առած է չուրջի իրականութիւնը, ելեկտրականացած ցանկապատի մը նման, ինչպէս կան ատոնք որոշ բանտերու չուրջ: Վայ այն գրագէտին, որ խանութպանի մը նման կը մօտենայ այդ արգապահին եւ առանց գիտակցելու վտանգին՝ կը դպնայ թելերուն, կը կորէ հոսանքը ու կը փճացնէ ամբողջ կախարդանքը...: Կան սակայն գրագէտներ ալ որոնք զգալով հանդերձ վտանգը՝ կը նետուին ու կը զոհուին այդ մահացու փշաթելին վրայ, իրենց ցաւէն ու տառապանքէն յուսալով ու ջանալով գեղեցկութիւն ստեղծել:

Կարապենցը այս երկրորդ տեսակի գրագէտներու խումբին միացեր էր իր վերջին հատորներուն մէջ: Հասունացման եւ լըրջացման իր բարձրագոյն աստիճանին, անոր արձակին հիմը կազմող քնարական երանգը սկսեր էր տիրական բնոյթը կադմել իր ոճին: Տեղ տեղ նոյնիսկ ապսիւրտի թէման կը թուէր լրջօրէն փորձել իր երեւակայութիւնը որ մինչեւ 80-ական թուականները դիմադրեր էր այդ նիւթին: «Կայարանը» պղտիկ, թերթեւ վիպակը («Մի Մարդ ու Մի Երկիր) որ ժամանցի պէս կը կարդացուի, հաւանաբար այդ լուսամուտն էր որ հեղինակը կը բանար նոր ապրումներու աշխարհի մը վրայ: Քնարական շունչը զգալի է նաեւ երբ կը փորձէ ցեղի բնազդնցութիւնը ընել («Համանուագ Հայրենեաց»), հայութեան ու դէպի նախահայր քաշողական ուժին մէջ տեսնելով համամարդկային ճշմարտութեան մը ներկայութիւնը: Կը զգա՞ր արդեօք թէ այդ կալուածները չեզոմ մըն էին իր վիպասանի բնաշխարհէն ու կը տանէին փիլիսոփայական ու գեղագիտական բարդ արօտներու ուր կրնար սայթաքիլ:

«Ամէն ինչ սկսում է առաջին առաւօտից երբ դեռ չէինք ծնուել: Սակայն գիտէինք, որ աշխարհը գետի միւս կողմն է: Կարեւորը նարպիկութիւնն է: Պիտի որոշես լինե՛լ եւ այդպիսով լինե՛լ: Օրը մի ամբողջ տարի է, իսկ կեանքը՝ յաւիտենութիւն, աստղերի պէս, ծուռ փողոցի հնամենի ընկուզենու պէս, քաղաքի անվերջ խոր տնքոցի պէս:

Եւ հէնց այդպիսով էլ շարունակւում է հինաւուրց ցեղի դիցաբանութիւնը: Ամէնուր փնտռեցինք սրբազան լեռը, որն աւելի մեր հոգու աչքերի վրայ է բարձրանում քան բիբլիական դաշտի: Դոփեցինք դարերի դռների շեմերը: Արձագանգ չգտնելով՝ բռնեցինք կաթնածիրի ծիրը եւ հասանք Կալկաթա, Փարիզ ու Լոս -- Անճըլըս եւ ամէնուր տնկեցինք մեր յաւերժութեան սարսափները: Երեւանը միշտ էլ անհասանելի երազ մնաց մեր ենթագիտակցութեան մէջ»:

Փաստօրէն, բառի թակարդը ինկած էր Կարապենց, ճիշդ Կոստան Զարեանի նման որու ոճին այնքան կը մօտենայ իր ոճը: Ասկէ աւելի բանաստեղծական չի կրնար ըլլալ արձակը, ու բառին փորձութիւնը քիչ անգամ այսքան զօրութեամբ կը քաշէ, կը հեռացնէ վիպասանի մը երեւակայութիւնը իր բնական արօտավայրէն որ մարդկային իրականութիւնն է: Սակայն սոյն չատ հասկնալի շրջափոխութիւն մըն է Կարապենցի պարագային որուն լեզուն, իր առաջին գրութիւններէն մինչեւ վերջինները՝ արդելք եղած է որ մօտենայ մարդկային մերկ տառապանքին: Ամէն վաւերական գրագէտի նման, ան ալ աքսորական մըն է թէ՛ իր անձնական կեանքէն եւ թէ ուրիշներու կեանքէն, լուսանցքային մարդ մը՝ որուն վրայ կ՚աւելնայ Սփիւռքցիի ինքնութիւնը, թափառական, անարմատ ու միջազգային: Դըժբախտաբար, Սփիւռքցի գրագէտին գըլխաւոր յատկանիշներէն եղած է անոր զգացականութիւնը եւ Կարապենցի մօտ այդ գիծը երթալով զարգացած է հատորէ հատոր: Հայաստանի եւ հայրենասիրութեան թէմաները միայն բարդացուցած են այս դերզգացական վիճակը: Այսպէս է որ Կարապենցը բռնուած է ազգային գրականութեան պահպանողական -- աւանդութեան եւ միջազգային գրականութեան քայքայիչ ու անկաշկանդ իրապաշտութեան միջեւ, բռնուած է ցեղին միսթիքին ու «մարդուն» պաշտամունքին միջեւ:

Ինչպէ՞ս համադրել այս բոլորը որոնց հասարակաց յայտարարը մահէն փախուստն է, անմահութեան երազն է: Կամ, ուրիշ խօսքով՝ մահուան նուաճումը: Եւ ինչպէս ամէն գրող, Կարապենցն ալ ամբարտաւան ու ինքնավստահ է, իրողութիւն՝ որ յայտնի կ՚ըլլայ երբ իր անձն ու գործը կը նուաստացնէ: «Ես ոչինչ եմ, մի նայիք ինձի, գործս է կարեւորը, եթէ կայ բան մը որ կարեւոր ըլլայ այս փուճ աշխարհին մէջ» կը մտածէ յաճախ: Արկած չէ որ իր վերջին երկու հատորներուն կողքերը զարդարուած են մոմիաներու կամ դիակներու նմանող պատկերներով ուր ան մահն ու անոր արհաւիրքը յաջողած է չէզոքացնել՝ անվնաս բառի ու պատկերի վերածելով: Ահա իր յաղթանակը -- իր կեանքը բառերուն յանձնել եւ անոնց հետ դիմանալ յաւիտեան: Եւ կամ՝ իր մահը այդ մռայլ պատկերներուն մէջ դադաղել մինչ ինք անդին կը շարունակէ ապրիլ ու տեւել բառերով: Մեռա՞ծ է թէ ոչ՝ շատ յստակ չէ: Գրագէտը ե՞րբ կը մեռնի...:

«Բառ»ին ու իր միջեւ կնքուած այս դաշինքին հետ միասին, Կարապենցի գործին ներքին եղաշրջումը, իր զարգացումին «լոժիքը» կը թուի տեսակ մը հանդրուանի հասած ըլլալ, թէեւ ինք կ՚ուրանայ ատիկա իր գիրքերու նախաբանին մէջ: «Գրական Փորձագրութիւններու» հատորը (Երկու Աշխարհ, 1992) տեսակ մը հաշուեկշիռ առնելու փորձ մըն է, ուր հեղինակը, հասած որոշ օթեւան՝ պահանջը կը զգայ ետ նայելու ու գրական -- քննադատական ու փորձագրական կալուածին հունձքը կշռելու, իր մաքին կտրած ճամբան չափելու: Ցողնութի՞ւն, կասկա՞ծ՝ թէ սխալ ճամբայ առած է, վա՞խ՝ թէ մեծ բան չէ ըրած կեանքի ընթացքին: Թէ՛ անհրաժեշտութիւնը կը զգայ գրական անդաստանին եւ հայ գրականութեան մէջ իր տեղը ապահովելու, գրագէտի իր վարկը հիմնաւորելու:

Եւ յետոյ, երբուընէ՞ ի վեր Կարապենցի նման վաստակաւոր, հասուն եւ արժէքի բարձրութեան հասատատուած Սփիւռքահայ գրագէտ մը պէտքը կը զգայ իր նոր հատորները Հայաստանեան բանասէր ու դասախօս մտաւորականներու հովանաւորութեան տակ դնելու: Սէրգէյ Սարինեան եւ Հրանտ Թամրազեան, պատուական մարդիկ ու վաստակաւոր մտաւորականներ են, սակայն ի՞նչ գործ ունի անոնց այլապէս արժէքաւոր բայց այս պարագային բոլորովին աւելորդ կարծիքը իր հատորի կողքին: «Բնազդային» բայց վաւերական արուեստագէտը ե՞րբ պէտք ունեցած է «բանապաշտ» բանասէրներու վաւերացումին՝ իր գիրքին արժէքը երաշխաւորելու համար:

Կարապենցը լեզուին թակարդը ինկած ըլլալու էր, անկասկած: Իր վերջին գրութիւններուն մէջ («Երկու Աշխարհ», 1992) է որ կը պարզուի անոր պարտութեան չափը, սարդի ոստայնը ինկած մեղուին նման՝ որքան ճիգ ընէ ազատելու բառին հմայքէն՝ այնքան աւելի կը բռնուի լեզուի ճախճախուտքին մէջ ու զոհ կ՚երթայ անոր գինովութեան ու մոլութեան:

«Ասել եմ: Կրկնում եմ: Գրում եմ, որովհետեւ կեանքը ոչ արդար է, ոչ էլ կատարեալ: Գրելով փորձում եմ կերպարանք տալ իմ ներքին քաոսին, ապա իմ շրջապատի քաոսին:

...Գրելով անմահութեան չեմ ձգտում: Ապագայի մասին չեմ մտածում: Չեմ գրում ապագայ սերունդների համար: Եթէ անմահութեան ձգտէի, մէկ շունչով չէի գրի: ... Սակայն ես անմիջական անցաւորն եմ, եւ անմիջական ներկան է իմ մըտասեւեռումը: Ինչպէս ժամանակն է անսկիզբ ու անվախճան, այնպէս ալ իմ գրականութիւնը:

... Չեմ ուրանում իմ գործերը: Միաժամանակ՝ մեծ համարում չունեմ իմ գործերի նկատմամբ: Հրատարակուելուց յետոյ իմ գործերը այլեւս չեմ կարդում: Մոռանում եմ նրանց գոյութիւնը: Ինձ թւում է, թէ ուրիշ մէկն է գրել իմ գիրքերը: Արդէն եղած չեղածը անկատար բաներ են, հեռաւոր ու մօտաւոր նիշեր ներքին անդոհանքների, որոնք, երբեմն, ի զարմանս ինձ, արձագանգում են այլոց կեանքերում: Այդ պահերին երանութիւն եմ ապրում»:

Այս տողերը բանաստեղծի մը բերնէն չատ բնական պիտի թուէին: Բառերու ամբողջ խաղ մը կայ հոն, ազատագրում մը բառերու ետին պահուըտած կեանքի իրականութենէն, որ բանաստեղծի պարագային առաջին քայլն է դէպի ճշմարտութեան խորհրդաւոր, անթափանցելի աշխարհամասը: Վիպասանին համար սակայն՝ այդ կէս -- խոստովանութիւն, կէս-գրականութիւն տողերը իր անկարողութիւնն են իր մարդկային նիւթեղէնին տիրելու եւ զայն պատմելու: Այսինքն՝ իրականութենէն փախուստ մը, պարտութիւն մը: Ժան Փոլ Սարթրը, իր «Situations» II-ին մէջ, գրուած 1948-ին, կ՚ըսէ թէ «վիպասանին եւ բանաստեղծին միջեւ հասարակաց միակ բանը գրիչը բռնելն է»: Շիտակ կը թուի այս նշումը: Կը նշանակէ վիպասանը հասեր էր վճռական կէտի մը որմէ անդին բոլորովին նոր ոճ ու բովանդակութիւն պիտի ունենայ իր արուեստը: Հարցումը հետեւեալն է - Կարապենցը պիտի կրնա՞ր ելեկտրականացած ցանկապատին վրայ զոհուիլ՝ բայց սատով ստեղծել մնայուն գեղեցկութիւնը որ իր երազն էր: Քանի՛ տեսակ մահ կ՚ունենայ արուեստագէտը, բոլորն ալ կիսատ, անբաւարար ու անկարող՝ վերջ դնելու իր կեանքին որուն տէրը չէր արդէն, սկիզբէն:

«Ասպարէզ»

ՍՓԻՒՌՔԻ ՆՈՒԱՃՈՒՄԸ

Ներկան ցոյց կու տայ թէ Սփիւռքի կուսակցութիւնները ինչպէս եւ միւս կազմակերպութիւնները չեն կրցած ըՍփիւռքը դարձնել միահամուռ ուժ: Բազմաթիւ առաջնորդ դէմքերու բարիկամեցողութիւնը բաւարար չէր այս մէկը իրագործելու: Զկային քաղաքագիտական եւ իմացական այն պատրաստութիւնն ու ընկալումը՝ որոնք անհրաժեշտ էին նըման դժուարին մարտահրաւէրի մը դիմագրաւման եւ իրագործման: Ոմանք այս բացը փորձեցին գոցել, կամայ թէ ակամայ, պարզ լոզունգներով, ոգեւորող եւ հռետորական արտայայտութիւններով: Եւ երբ ասոր վրայ բարդենք Սփիւռքի մասնատումը, այլազան եւ գլրար նմեմացնող կողմերէ ի գործ դրուած, անխուսափելի էր որ այսօր չգտնուէինք այն տժգոյն պատկերին դիմաց, զոր Սփիւռքը կը պարզէ, կարծէք իր բախտին ձըգուած եւ հետզհետէ ամլացող: Կուսակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները չէին կրցած Սփիւռքը նուաճել երբ իրենց կարողութիւնները աւելի էին քան այսօր: Հետեւաբար, իրենց ներկայ վիճակով, շատ աւելի հեռու են անկէ: Եւ որքան ժամանակը անցնի, նոյնքան պիտի հեռանան, եթէ շատ կարճ միջոցի մը մէջ չփորձեն ոչ միայն վերագտնել՝ այլ գերազանցել իրենց նախկին կարողականութիւնը եւ ընդունակ ըլլալ Սփիւռքի կառուցման գործին:

Բայց կուսակցութիւնները այսուհետեւ անհրաժե՞շտ են Սփիւռքին: Քաղաքական ի՞նչ դեր ստանձնելու:

Եթէ Հայ Դատն է Սփիւռքի քաղաքական գլխաւոր հարցը, այդ ուղղութեամբ կուսակցութիւնները ցաւալիօրէն ձախողած են: Իսկ եթէ տուեալ երկիրներու մէջ տեղական գործօն ազդեցութիւն եւ հանգամանք ունենալ է, հոն եւս անգոյ են, թերեւս ի բաց առեալ Լիբանանը, այն ալ համեմատաբար: Նախապէս երբ անկախ Հայաստանը իրականութիւն չէր՝ կուսակցութիւնները ստանձնած եւ իրենց վերագրած էին քաղաքական եւ մշակութային դերերը: Բայց այսօր՝ երբ պետութիւն մը կայ, քաղաքական եւ ամէն տեսակի իր կառոյցներով, որպէս հայ ժողովուրդի օրինաւոր ներկայացուցիչ՝ ազգային քաղաքական հարցերը, միջազգային կամ տեղական առընչուածութիւններով, ինք է որ ներգրաւած է եւ այդպէս ալ ընդունուած կամ ընկալելի՝ բնականաբար, միջազգային հասարակութեան կողմէ: Այս իմաստով, Սփիւռքի դերը այլեւս անոր նպաստելուն մէջ կը կայանայ աւելի, ձգտելով դերերու եւ աշխատանքներու ներդաշնակումին, երկուստեք: Սփիւռքի կուսակցութիւնները եւ միւս կազմակերպութիւնները հարկ է որ ընդունին այս պարագան՝ հեռու զգացական, նախկին ձեւով եւ ամլօրէն հատուածական, չահադիտական կամ եսական նեղմիտ մօտեցումէ: Հսկայ ուժականութիւն մը ցարդ օդը ցնդած է՝ իր մեծ կարելիութիւններով: Ինչո՞ւ շարունակել զայն վատնել՝ երբ գոյութիւն ունեցող կամ գոյանալի համահայկական նոր մարմիններ լծուած են կամ կը միտին զայն հունաւորելու:

Սակայն, որպէս Արեւմտահայ, կը հաւատանք թէ Սփիւռքը վերակազմակերպելու եւ նուաճելու կողքին, հիմնական հարցը Արեւմտահայութեան եւ արեւմըտահայերէնի պահպանումն է եւ զօրացումը, որովհետեւ այս երկուքին չքացումը կը նշանակէ սպանդին յաղթանակը: Ութսուն տարուան դանդուածային տըւայտանք կայ անկէ ծագած, որուն ցոլքը եթէ մարի, այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ ըսել թէ ատենին կար ժողովուրդի հատուած մը որ...:

Ահա մարզ մը ուր, մեր կարծիքով, ըսփիւռքահայ կազմակերպութիւնները իրենց բոլոր կարողութիւնները կրնան ի գործ դնել՝ արեւմտահայերէնին ինչպէս եւ մշակոյթի պաշտպանումն ու անոր սատարումը դարձնելով իրենց գլխաւոր նըպատակ: Այս գծով այնքան ընելիք կայ:

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶԻՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ 1971-ԻՆ, ՊԷՅՐՈՒԹ, «ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՏՈՐՈՎ

ՀԱՐՑՈՒՄ. -- Գրական ո՞ր սեռերը մըշակած էք ցարդ եւ ի՞նչ նոր ծրագիրներ ունիք:

Յ. ԿԱՐԱՊԵՆՑ. -- Բանաստեղծութիւն, արձակ եւ չափածոյ, հրապարակագրութիւն, պատմուածք, վիպակ ու թատերգութիւն:

Ծրագրում եմ այս տարի լոյս ընծայել «ՄԻՋՆԱՐԱՐ - 7» խորագրով պատմուածքներիս ու վիպակներիս երկրորդ հատորը: Հրատարակութեան համար պատրաստ ունեմ երկու այլ հատորներ: Գրական ծրագրերին մաս է կազմում նաեւ անգլերէն լեզուով մի հատորի հրատարակութիւնը:

Հ. - Ի՞նչ կը մտածէք թարգմանական գրականութեան մասին. ձեր կարգին թարգմանութիւններ կատարած է՞ք, ո՞ր հեղինակներէն, ինչո՞ւ:

Յ. Կ. -- Թարգմանական գրականութիւնը նոյնքան պատասխանատու գործ է, որքան ինքնուրոյն աշխատանքը: Լաւ թարգմանիչը վարպետ գրող ու արուեստագէտ պիտի լինի: Այո, թարգմանութիւններ կատարել եմ, մեծ մասամբ ամերիկեան հեղինակներից, սակայն այդ ասպարէզում վաստակ չունեմ:

Հ. -- Իրականութենէ՞ն կ՚առնէք ձեր ներշնչումները, թէ հոգեկան եւ բնազանցական տագնապներու թելադրանքով կը գրէք:

Յ. Կ. -- Թէ՛ իրականութիւնից եւ թէ հոգեկան ու բնազանցական աշխարհից, որովհետեւ յաճախ այդ երեքը համադր·

ւած են իրար՝ չարունակութիւնը միսի: Յաճախ գրում եմ առանց ներշնչումի: Գրելը առօրեայ աշխատանք եմ նկատում: Չէ՞ որ գրողը ինքնին ներշնչաբան է:

Հ. -- Ինչպէ՞ս կ'աշխատիք եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ կը կարծէք, որ կրնաք լաւագոյնս արդիւնաւորել ձեր գրիչը: Անխաարակ դիւրի՞ն, թէ դժուար արարք մըն է գրելը ձեզի համար:

Ց. Կ. -- Գրում եմ հանգստի ժամերիս, երբ առօրեան այլեւս քամած է լինում հանդս: Գրում եմ սեղմ ու խտացած: Գործս աւարտելուց յետոյ, եթէ հարկ եմ գտնում, ընդարձակում եմ այն, լեցնելով հոգեբանական բացերը: Սովորաբար առաջին նիւթը գրեթէ վերջնականն է լինում: Պատահում են օրեր, երբ ամբողջ էջեր նետում եմ, յաջորդ օր վերսկսելով նորը: Զարաչար սրբագրում եմ աշխատանքս՝ ջանալով յստակեցնել մտքերս: Լինում են օրեր, երբ մէկ շնչով աւարտում եմ գործս եւ յանձնում թղթատարին: Սակայն երբեք կատարեալ չեմ նկատում գործս, մի հանգամանք, որ չարունակ տառապեցնում է ինձ:

Ի՞նչ պայմաններում կարող եմ լաւագոյնս արդիւնաւորել գրիչս, շատ պարզ: Ժամանակ ու հանդիստ: Ժամանակ՝ ապրելու ու վերարտադրելու կեանքը: Հանգիստ՝ ամբողջ էութեամբ կենտրոնանալու եւ նուիրուելու արուեստին: Մեր պայմաններում, գոնէ իմ դէպքում, գրականութեան եղրով եմ քայլում միայն:

Նախքան ուղղակի գրելը ամիսներ չարունակ մտովին «գրում եմ» նիւթը. նոյնիսկ կէտադրութիւնը: Գրելը ինձ համար տառապանք է, որովհետեւ՝ ահռելի մենութիւն եմ ապրում: Երբեմն ամբողջ աշխատանքը անհեթեթ է թւում ինձ: Զարմանում եմ, երբ գործս կարդացողներ եւ նոյնիսկ սիրողներ են լինում: Գրում եմ կատարեալ կենտրոնացումով՝ փիզիքապէս եւ հոգեպէս ապրելով տիպարներիս ու հերոսներիս կեանքը: Գրում եմ տառապանքով ու երկունքով, ուստի հոգեկան մեծ գոհունակութեամբ: Գրելուս միակ հաճոյքը ստեղծագործելու պահն է: Նրանից յետոյ գրուածքը այլեւս ինձ չի պատկանում:

Հ. -- Բնաւ փորձա՞ծ էք չգրել, եւ այդ պարագային ի՞նչ եղած է ձեր ապրումը:

Ց. Կ. -- Գրելը ինձ համար կենսական պահանջ է: Առանց գրելու կեանքս թերի է: Այդ իսկ պատճառով յաճախ կեանքս թերի է:

Հ. -- Գրական դպրոց մը ազդեցութիւն կը գործէ՞ ձեր վրայ, թէ կը հետեւիք միմիայն ներքին կոչումի մը:

Ց. Կ. -- Գրական բոլոր դպրոցները ազդեցութիւն են գործել ինձ վրայ: Փաստօրէն, ամէն երեւոյթ ազդեցութիւն է գործել իմ գրականութեան վրայ: Սակայն հիմնականում ես եմ ու տխեղերքը, գրամեքենաս ու ճերմակ թուղթը: Այդտեղ արդէն մարդն է իր ներքին ամբողջ մերկութեամբ, իր դաժան անկեղծութեամբ, եթէ ի հարկէ մի բան է ուզում ասել:

Հ. -- Բանաստեղծութիւն մը, վէպ մը կամ պատմուածք մը գրելէ ետք՝ կը շարունակէ՞ք շահագրգռուիլ անոր ճակատագրով:

Ց. Կ. - Ի՞նչ էք ուզում ասել: Սրբագրե՞լ: Այո: Ցղկե՞լ: Այո: Հրատարակե՞լ: Այո:

Հ. -- 20-րդ դարու գրողներէն որո՞նց կ'երթայ ձեր համարումը:

Ց. Կ. - Ալպեռ Քամիւ, Սամուէլ Պէքէթ: Հայ գրականութեան մէջ՝ Ակսել Բակունց եւ Եղիշէ Չարենց:

Հ. -- Ի՞նչ գիրք պիտի ուզէիք, որ անպայման կարդար ձեր բարեկամը:

Ց. Կ. -- Աստուածաշունչը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՆԳԼԻԱՑԻԻ ՄԸ ԳՐԻՉՈՎ

Նիւ Եորքցի լրագրող մը «Պիզնէս Ուիք» շաբաթաթերթին մէջ կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի նախագահին մասին վերջին շրջանին լոյս տեսած երկու հատորներու, գծելու համար իր գործունէութեան աւարտին մօտեցած սոսնասիրտ, կեղծաւոր ու հաշիւներու մարդ ղեկավարի մը պատկերը:

Նկատի առնուած առաջին հատորը Փիէռ Փէանի «Ֆրանսացի երիտասարդութիւն մը»ն է. հոն բազմաթիւ յայտնութիւններ կան Ֆ. Միթերանի Վիշիի կառավարութեան գործակցութեան մասին որոնք մեծ ցնցում պատճառած են ընթերցողներու: Այդ կարգին է նաեւ Վիշիի ոստիկանութեան ընդհ. քարտուղարին հետ 40 տարուան բարեկամութիւնը:

Երկրորդ հատորին հեղինակը Անգլիացի մըն է որ կ'ապրի Փարիզ: Ճոն Լօլանտ կը դասաւանդէ Քաղաքական գիտութիւններու հիմնարկին մէջ: Իր գիրքը խորագրուած է «քաղաքականութեան մահը՝ Ֆրանսուա Միթերանի օրով»: Հոն գլխաւոր բուսածը այն է որ Ֆրանսայի նախագահը իշխանութեան մեծ ծարաւ ունեցող մէկն է ու ատիկա զինքը դարձուցած է Արեւմուտքի ղեկավարներու ամէնէն զօրաւորը: Ան չէզոքացուցած է խորհրդարանը, վարչապետները առանձինն ըլլալու համար ընտրուած Արեւ-արքան:

Միթերանի ընկերային ծրագիրները պատճառ եղած են տնտեսութեան տկարացման: Որպէս գրական կէտ կը նշուի Արեւելեան Եւրոպայի ազատագրումին բերուած նպաստը: Գիրքը առոր քով կ'ըսէ, սակայն, թէ նախագահը Անգլիոյ զօրավիգ կանգնած է Մալուիններու պատերազմին, նոյնպէս Միացեալ -- Նահանգներու, Իրաքի դէմ, իր «անձնական շահ»էն տարուած:

Նիւ Եորքցի լրագրողը շատ համաձայն չէ Ֆրանսայի տնտեսութեան Լօլանտի վերլուծումներուն. բայց կը բաժնէ նախագահին անձին մասին անոր դատումները: Միթերանի համար ըսուածը այն է որ ոխակալ մէկն է ու որպէս ղեկավար՝ կեղծաւոր ու հաշիւներով շարժող: Խոստանալով հանդերձ, ընտրուելէ ետք մոռցած է նախագահութեան շրջանը 5 տարիի իջեցնել: Շատ մը դէտերու համաձայն, Ռոքարը վարչապետ նշանակած է ոչ թէ երկրին բարիքը մտածելով, այլ կուսակցական իր այդ մրցակիցին ասպարէզը ջախջախելու համար:

Գիրքը յանձնարարելով հանդերձ բոլոր անոնց որոնք հետաքրքրուած են Ֆրանսայով, լրագրողը կը զգուշացնէ միանգամայն, կ'ըսէ թէ ան կրնայ մեծ զարմանք պատճառել շատերու որոնք կը կարծեն թէ այս հմայիչ երկիրը կը ղեկավարուի ժողովրդավարութեամբ մը. չափազանցուած նկատելով հանդերձ Լօլանտի գիծերը, ամերիկացի լրագրողը կը գրէ. «տրխուրօրէն ճշմարիտ է մենատիրական երկրի մը պատկերը որ կը ղեկավարուի բռնակալի մը կողմէ»:

ՔԱՂՀԱՆ

[illegible]

Ժ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ժան Փանոսեանի գործերը կը ցուցադրուին մինչեւ Դեկտ. 3 Փարիզի կալրին լէ Սան (8, ռիւ տիւ Ժուի): Ծնած է 1937-ին Կուպէնվիլ (փարիզեան արուարձան): 18 տարեկանին մարմին առած է նկարիչի իր կոչումը, բայց, արագօրէն կը լքէ պատկերաւոր (ֆիկիւրաթիֆ) սեռը եւ կ'ուղղուի դէպի վերացական փնտռտուքը, քնարական վերացականութեան աւանդութեան մէջ: Կը լքէ նաեւ քաղաքը (Փարիզ) գիւղական անդորրութիւնը նախընտրելով:

Des Français pour l'Arménie

CONCERT HUMANITAIRE LE 5 DECEMBRE

Այս մասին արդէն խօսեցանք թերթիս սիւնակներուն մէջ, նախ Հոկտեմբեր 12-ին («Ի նպաստ Վանաձորի դպրոցներուն») ապա նաեւ աւելի ուշ, Նոյեմբեր 24-ին (4-րդ էջ):

Լա Հարփ մարդասիրական ընկերակցութեան Դեկտեմբեր 5-ին կազմակերպած նուագահանդէսին կը մասնակցին տաղանդաւոր արուեստագէտներ որոնք բերած են իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը: Առանց գլուխը կը գտնուի աշխարհահռչակ արժանթինցի դաշնակահարը՝ Միքէլ Անժէլ Էսթրէլլա որ ներկայիս նաեւ ԻՒՆԷՍՔՕյի դեսպանն է Արժանթին, մարդկային իրաւանց համար: Մեծ երաժիշտին կողքին, կայ նաեւ ազնիւ հոգիի տէր անձը որ երկրէ երկիր իր նուագահանդէսներէն զատ, կ'երթայ իր տաղանդը տրամադրելու հիւանդանոցներուն ու բանտերը: Այս անգամ կը նուագէ ֆրանսական վերոյիշեալ ընկերակցութեան համար որ ծրագրած է վերակառուցումը Վանաձորի երկու դպրոցներու: Էսթրէլլայի կողքին, Դեկտեմբեր 5-ին, կարելի պիտի ըլլայ լսել ուրիշ տաղանդաւոր դաշնակահար մը՝ Արթիւր Ահարոնեան, որ ծանօթ է արդէն գաղութին եւ ջութակահար՝ Հայկ Դաւթեան, նախկին տնօրէն Երեւանի Օփերայի նուագախումբին: Կը մասնակցի նաեւ գրող՝ Ալպէր Անտոնեան:

LA CRECHE
DE ST FRANÇOIS D'ASSISE
HOTEL DE VILLE
9 Décembre - 8 Janvier

Այս տարի, ինչպէս բոլոր տարիներ, Փարիզի Օթէլ տը Վիլի ծննդեան աւանդական Մսուրի ամբողջական հասոյթը յատկացուած է վերոյիշեալ նպատակին՝ Enfance-Arménie մկրտուած, Ժագ Շիրաքի որոշումով:

Տասը տարի է որ Փարիզի քաղաքապետարանը մսուրի այս գաղափարն ունեցած է որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է եւ յաջողութիւն գտած: Ամէն տարի ան կը ստեղծուի տարբեր թեմայի մը շուրջ (անցեալ տարի՝ Վենետիկն էր):

Այս տարի ալ նուիրուած է Ասիզայի Ֆրանկիսկոսի, անուանուած՝ Իլ Փովերելլօ (փոքրիկ աղքատը) որու կեանքը ծանօթ է (1182 -- 1226):

Մսուրին այցելութեան ժամանակացոյցն է՝ ամէն օր ժամը 10-էն 20, դպրոցական արձակուրդներու ատեն (Դեկտ. 21-էն Յունուար 4) մինչեւ ժամը 22:

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Բարեկամս ընդունելով հանդերձ թէ երէկ կիւրեղեանին հիւրերը չափազանց ազնուկով կը յայտնէին իրենց միտքը, անբնական կը գտնէ որ ես այնքան թըշնամի ըլլամ գաղափարներու փոխանակութեան ... ի՞նչ, բան մը չկայ որ ինծի այնքան անօգուտ յոգնութիւն եւ դժգոհութիւն պատճառէ որքան վիճաբանութիւնները նոյն իսկ երբ շատ շահեկան նիւթի մը վրայ եւ ձեռնհաս անձերու կողմէ ըլլան. ըստ իս բոլոր վիճաբանութիւնները ամուլ են որովհետեւ իւրաքանչիւր վիճաբանող հաստատ համոզուած է իր ըսածին եւ չիւղի չափ տեղի տալ չուզեր եւ նոյն իսկ եթէ պատահի որ հակառակին ճշմարիտ ըլլալը հասկնայ, նորէն արդիւնք մը յառաջ չի գար. ամէնէն լուրջ, խելացի, կարող համարուած մարդերուն իսկ հոգիին խորը այնպիսի ծածկուած սնոտի հպարտութիւններ կան, այնպիսի անխոստովանելի տկարութիւններ որ չեմ գիտեր թէ երբեք պատահա՞ծ է մէկու մը լսել սա խօսքերը:

-- Իրաւունք ունիք, սխալեցայ, տարբեր տեսակէտէ առի խնդիրը, ձեր ըսածին համոզուած եմ հիմա բոլորովին:

Ասկէ զատ թողլով օգտակարութեան խնդիրը, տգեղ, տմարդի բան է, մէկու մը տունը երթալ բարեկամի ձեւին տակ եւ հոն ճիշդ այնպիսի կարծիքներ յայտնել եւ պնդել այդ կարծիքներուն վրայ որոնք բոլորովին հակոտնեայ են. միւսին կարծիքներուն եւ որով վիրաւորիչ իրեն համար:

Բարեկամս հակառակին համոզուած է եւ քիչ մը կը խօսինք այս նիւթին վրայ -- օ՛հ քիչ մը որովհետեւ կը վախնամ որ վիճաբանութեան մը փոխուի մեր կարծիքներուն տարբերութիւնը:

-- Ինծի համար, կ'ըսէ, առիթ մըն է գիս շահագրգռող նիւթի մը վրայ ուրիշներուն տեսակէտները տեսնել, անոնց փաստերը մտիկ ընել եւ կշռել իմիններուս հետ:

- Է՛ ըսենք որ ուրիշներուն փաստերուն և տեսակէտներուն տեղեկացար, ի՞նչ կ'ըլլայ:

-- Այն կ'ըլլայ որ խնդիրը իր ամէն կողմէն ճակատած կ'ըլլամ, աւելի խորը թափանցած:

- -Կը կարծե՞ս որ իրարու երեսի գրեթէ պոռալով խնդիրի մը խորը կը թափանցուի. ատիկա ուրիշ բանի չի ծառայեր բայց եթէ յաճախ յարգուած բարեկամի մը արժանապատուութիւնը վիրաւորել, կամ փոխադարձաբար գիրար չճանչնալ, զիրար չկարենալ գնահատել, որովհետեւ այն ատեն գաղափարի մը մոլեռանդութեան մէջէն է որ պիտի դատէք ուրիշները:

Քանի որ իմ կարծիքս չունի, տխմար մըն է, անկարող մըն է, սովորական եղբակացութիւնն է վիճաբանողներուն:

Օհ գիտեմ, գաղափարի մը վրայ երկար ատեն թառելու մտածումն է որ քեզ կը խրտչեցնէ, ատիկա կնոջ մտքին յայտնի տկարութիւնն է:

Բարեկամս, գիտես որ բնաւ ֆէմինիսթ չեմ եւ բնաւ փոյթս չէ թէ իմ ուղեղս իր տեսակին մէջ գերազանց է այր մարդուն ուղեղէն թէ ոչ եւ ասիկա շատ բարեբախտաբար, որովհետեւ հիմա կատաղի վիճաբանութեան մը մէջ պիտի իյնայինք եւ ապահով, իմ ուղեղիս որակը քննելէ աւելի կ'ընտրեմ երջանիկ infériorité-ի մը մէջ ապրիլ եթէ ատիկա ինծի թոյլ կուտայ սքանչելի եւ հոտաւէտ խաճուէի մը բուրմունքը եւ հեղուկը ներշնչելով աչքերս դանդաղօրէն պտըտցնել սա ազուոր բաներուն վրայ:

-- Մէկ խօսքով, եթէ քեզի ծուլութեան իրաւունքը տար:

-- Է՛հ, ինչո՞ւ չէ, եւ կը կարծեմ որ եթէ ֆէմինիսթները իրա՛ւ խելացի ըլլային՝ իրաւունքը որ արդէն ունէին, ձեռքէ չէին հաներ. բանն այնէ որ սակայն այդ իմաստակներուն պատճառաւ այնքան գերազանցօրէն խելացի կիներ տուժելու վրայ են:

Կէս օրէ վերջը երկու Սկիւտարցի Տիկիններու այցելութիւնը կը խանգարէ իմ խաղաղ ծուլութիւնս որ ըստ բարեկամիս անհանդստող համեմատութիւններ առնելու վրայ է: Այլ սակայն երիկունը բարեկամիս հրաւէրին՝ դէպ ի բարձունքը ելնելու, չեմ դիմադրեր եւ շտապով դուրս կ'ելնեմ իմ հիւրերուս ետեւէն որոնք իրենց գիրուկ թիկունքը դարձուցած արեւմուտքին տատանելով կը հեռանան ուս ուսի հարազատ քոյրերու պէս. գիս բամբասելու վրայ են անշուշտ. այնչա՛փ համաձայն կը թուին իրարու. փորձառութեամբ գիտեմ որ երկու կիներ բացարձակ համաձայնութեան մը կը հասնին երբ մէկու մը վրայ դէշ խօսելով զբաղած են միայն. բամբասանքին այս թանկագին եւ բարերար ազդեցութիւնը հաստատեցէս նոյն կիներու մէջ, միշտ զարմացած եմ որ բարոյախօսները դէշ ունակութիւն մը համարած են զայն:

Օդը մեղրի պէս քաղցրահամ է մօտակայ պարտէզի մը ծաղիկներ թառամելէ առաջ կ'արտաշնչեն իրենց վերջին շունչը ու մորթիս վրայէն փայփայանքի պէս կ'անցնի թափառական դեղին փոշիներու հեշտագին սարսուռը, որոնց տեւելու, ապրելու կամքով ասլի մասնիկները իրենց տենչանքը կը բուրեն մեղմօրէն, Սկիւտարի ոսկեզօծ վերջալոյսի պահուն:

Առանց զգալու կը յառաջանանք եւ հիմա կը տեսնեմ Ս. Խաչ վարժարաններուն բարձրադիր շէնքերը. քանի՛ կը մօտենանք տղոց շշուկը եւ երբեմն ուսուցչի ձայնը ընկերացած զանգակի մը հնչիւնին կը լսենք հեռահետէ որոշակի. տարիներէ՛, իմ մանկութենէս ի վեր, կարծես բան մը փոխուած չէ, նոյն շշուկը, նոյն ուսուցչին ձայնը, նոյն զանգակը. տպաւորութիւնը այնքան ուժգին է որ վայրկեան մը պատրանքը կ'ունենամ ինքզինքս տղայ զգալու եւ ինծի կը թուի թէ փողոցը պիտի դառնամ, աղջկանց վարժարանի երկաթէ դուռը պիտի հրեմ ու սանդուխներէն վեր պիտի վազեմ ու սրահին մէջ ամէնքը իր տեղը պիտի գտնամ, իմ ընկերուհիներս, իմ վարժապետներս, իմ օրիորդս...:

(Շար. 8)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հայկուհի Մարկոսեանի, մահուան առթիւ Սիմոնն Պայրամեան 300 Ֆր. կը նուիրէ ԻՒՄԱՖ-ին (սատնալ «Յառաջ»էն):

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS SUR LA FRANCE
Période 1/4/1994 au 29/09/1994

— 142 Francs. -
Mlle Nadine Touchet (2 fois);

— 137 Francs. -
Mme Eugénie Ajamian;

— 135 Francs. -
Mme Zaruhi Akcesiz, Mme Flora Chirian, M. Michel Costes, M. Gabriel Dusmez (2 fois), M. J. Haïrabedian, M. Garabed Moumdjian, M. Kévork Satchlian (2 fois), M. Alexandre Siranossian (5 fois).

(A suivre)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Boîte postale 12
75660 Paris Cedex 14
ou par virement bancaire :
CCP 11.926 85 C Paris.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Անտրէ Եափքարտաշեանի, Տէր եւ Տիկին Արման Եափքարտաշեանի, իրենց մօր՝

Սաթենիկ Եափքարտաշեանի

մահուան առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհիին՝

Սաթենիկ Եափքարտաշեանի

մահը: Ան երկար տարիներ իր նպաստը բերած է ազգային կեանքին մասնաճիւղին ընդմէջէն: Ցաւակցութիւններ՝ Տէր եւ Տիկին Անտրէ և Արման Եափքարտաշեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Séjour de SKI
à Bellefontaine

Pour la première fois la Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour de ski à Bellefontaine du samedi 18 Février au Samedi 25 Février pour les enfants de 9 à 14 ans.

Les frais de séjour s'élèveront à 2.500 F. et comprennent :
— le transport en car A / R;
— la pension complète;
— les cours de ski;
— la location du matériel de ski;
— les remontées mécaniques;
— l'assurance.

Pour la région parisienne, toutes les inscriptions se feront auprès du secrétariat du Conseil d'Administration :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 48 24 46 57 de 9h à 14h

Pour le Centre France, contacter Mme Ankiné Ghazarian au :
78 97 08 81 ou bien adressez-vous aux sections.

Date limite d'inscription : 30 Décembre.

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կռան - Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը, առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայած բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն ի յիշատակ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·30-ին:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :
CHORALE

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.

organise le concert de

LA CHORALE DE L'U.G.A.B.
« K O G H T A N »

dirigée par Haïg Sarkissian

au profit de l'Ecole française de Gumri

le Dimanche 4 Décembre à 15 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Participation : 50 F. —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի «Աղաւնի» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի մեզմէ յաւէտ բաժնուած կապոյտ խաչուհիներու յիշատակին, Վալանսի Ս. Սահակ եկեղեցւոյ մէջ: Նոյն նպատակով հոգեճաշ կը տրուի Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 13·30-ին, Վալանսի Հայ Մշակ. Տան մէջ, ոգեկոչելով նաեւ Դեկտեմբեր 7-ի զոհերը:

Օրուան պատշաճ յայտագիր:

LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

organise

UNE
C O N F E R E N C E

«L'Arménie, 2000 ans d'histoire»

avec le
Père *ZADIK AVEDIKIAN*

Jeudi 8 Décembre
à 20 heures 30

dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 3, տօն է Սրբոց Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ
— 125 —

ԳՐԱԿԱՆ - ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Անուշի Զանգակատուն
-- Պարոյր Սեւակ --

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 17·30-ին

Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado — Marseille

Զեկուցում՝
ԽԱԶԻԿ ԵԼՄԱԶԵԱՆ
Արտասանութիւն՝
ՍՈՒՐԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ԳԱՅԵԱՆԷ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Ջութակ՝
ՅԱԿՈԲ ՇԻՐԻՆԵԱՆ
Նկարիչ՝
ՎԱԶԳԷՆ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Մուտքը ազատ է:

LOTO

Dimanche 4 Décembre à 15 heures

dans la salle de l'église arménienne de Beaumont,
organisé par la section «*Naïri*» de Beaumont de la Croix Bleue.

L'ASSOCIATION ARMENIENNE de

Villiers - Arnouville - Gonesse

organise un
Débat public sur les

PROJETS ET REALISATIONS DU FONDS «HAYASTAN»

Gazoduc Iran - Arménie
Zanguézour - Karabagh

avec *BEDROS TERZIAN*
Président du Fonds Arménien de France

D i a p o r a m a c o m m e n t é

Vendredi 2 Décembre à 20 heures 45

Salle Léo Lagrange — Face au Stade
ARNOUVILLE

C O N C E R T
au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES — Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson
VENDREDI 16 DECEMBRE à 20 heures 30
LE CHŒUR MIXTE ARMENIEN DE PARIS
SIPAN - KOMITAS
présente

NAISSANCE DE DAVID DE SASSOUN

d'après H. OSHAGAN

Fresque musicale pour Soli, Chœurs et Orchestre de
Garbis APRIKIAN

Sous la présidence d'honneur de *M. André SANTINI*
Ancien Ministre, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux

Solistes : Fabienne CHANOYAN, *Soprano* — Anna KARAKAYA, *Mezzo-soprano*
Armand ARAPIAN, *Baryton* — Armen TER-BARSEGHIAN, Basse.
Chœurs : SIPAN-KOMITAS, ROLAND DE LASSUS, PETITS CHANTEURS DE L'ECOLE ARMENIENNE TEBROTZASSERE
Orchestre symphonique : BELL'ARTE
L'ensemble sous la direction de *GARBIS APRIKIAN*
Avec le soutien du Conseil Général des Hauts-de-Seine.
Places numérotées : 150 F. — Pour les moins de 18 ans : 120 F.
Vente de billets sur place une heure avant le concert, ainsi qu'auprès des membres de la Chorale Sipan-Komitas.
Réservations et renseignements : 46 42 70 91 ou 46 45 60 90 et 47 20 71 10.

UMAF - YAN'S

L'UMAF et le YAN'S CLUB ont le plaisir de vous convier :

à une

Soirée Musicale

le **Jeudi 8 Décembre à 21 heures**

au YAN'S CLUB — 5, ave Reille
Paris 14e — Tél. : 45 89 20 48

au cours de laquelle
Mlle Loussiné SIMONIAN (piano)
M. Félix SIMONIAN (violoncelle)

interpréteront des œuvres de :

Komitas — Sayat-Nova — Egmalian
Babadjanian — Haroutiunian etc...

Le concert sera suivi d'un repas.

— Participation aux frais : 200 F. —

Prière de réserver en téléphonant au:
45 89 20 48

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
« *Archalouïse TATHEOSSIAN* »

organise

un REPAS DE NOEL

AU PROFIT DE L'ECOLE

Le Dimanche 18 Décembre
à 13 heures

au Centre Valeyre
24, rue Rochechouart, Paris 9e

Réservation auprès de Nevarte Artinian :
Tél. : 42 01 15 69 (de préférence à partir de 19h - Date limite le 8 décembre).

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
VENDREDI
2 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.472 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.472

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR» (Bruxelles)

(30 Novembre)

ԱԴՐԲԵՋԱՆ՝ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ, ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Պելժական «Լը Սուար» օրաթերթին Նոյեմբեր 30-ի թիւին մէջ ամբողջ էջ մը յատկացուած է Ազրպէյճանի. էջին գլխաւոր բաժինը կը կազմէ Փիէռ Սէլէրիէի Պաքու գրի առնուած գրութիւնը:

Առաջին հաստատումը այն է որ Ղարաբաղի Հայերուն հետ պատերազմը ծանրօրէն հարուածած է տակաւին խորհրդային մնացած տնտեսութիւն մը: Աշխատավարձքերը շատ խղճալի մակարդակի մը վրայ կը գտնուին. մանաթով (տեղական դրամանիշը) տրուած միջին ամսավճարով հազիւ տասը հաց ու 10 -- 15 հաւկիթ կը գնուի: Այդ պայմաններուն մէջ Կասպից ծովու քարիւղը երկնային պարգեւ մը կը նկատուի: Միայն թէ արտահանումի սարքաւորումները ամէն կողմ գրեթէ անգործածելի են:

Քարիւղին առնչուած հարցերուն մէջ աւելի ծանր բնոյթ ունին սակայն, դրացի երկիրներուն կեցուածքները, պահանջները: Անոնց առաջինը Ռուսաստանն է: Ազրպէյճան ստորագրած է ՀԱՊ-ի հաւաքական ապահովութեան համաձայնագիրը, սակայն կը մերժէ ռուս զօրքին ներկայութեան յօժարիլ իր հողին վրայ ու Իրանի հետ իր սահմանին վրայ: Ազրպէյճանի ընթացքէն մտահոգ երկրորդ երկիր մը Իրանն է որ շուրջ 10 միլիոն Ազերի ունի հիւսիսային սահմանին մօտակայքը ու միշտ կը վախնայ որ անոնց ակնարկը կ'ուղղուի դէպի բարգաւաճ Ազրպէյճան մը: Իրան մեծ յատկացում կը կատարէ կրօնամոլ հոսանքին աշխուժացման համար: Երրորդ «մօտիկ» երկիրը Թուրքիան է որ յայտնի յուսախաբութիւն պատճառած է Ազրպէյճանի: Ազերի գործիմարդ մը կ'ըսէ թէ կը կարծէր որ Թուրքեր ներդրում ընելու պիտի փութային, բայց տեսած է որ եկողները պարզ առեւտրականներ եղած են, ինչպէս Իրանցիները կամ Փաքիստանցիները: Ատիկա ըսել կուտայ ֆրանսացի լրագրողին թէ ինք եւս տնտեսական հարցերու տէր Թուրք մեծ եղբայրը իր յաւակնութիւններուն համապատասխան միջոցներէն զուրկ է: Վերապրուած եղբօր մը սկզբնական ուրախութիւնը շուտով ջնջուած է: Թուրքերը խրար գտած են երկրի մը մէջ զոր ճանչնալ կը կարծէին, բայց չէին հասկնար:

ՂԱՐԱԲԱՂ՝
ԵՒ
ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-Ն

53 անդամ երկիրներով այս միջազգային կազմակերպութիւնը լծուած է Ղարաբաղի մէջ խաղաղութեան հաստատումին: Պատերազմը 1988-էն ի վեր 10 հազար զոհ խլած է ամէն մէկ կողմէն: Հայերը, այնպէս կը թուի որ շահած են կռիւը: Ազրպէյճան կորսնցուցած է իր տարածքին մէկ հինգերորդը որուն մէջ կայ Իրանի հետ 100 քմ.նոց սահմանագլուխը: Ունեցած է մէկ միլիոն գաղթական: Սպայ մը կ'ըսէ թէ մարտիկները այլեւս սպառած են, եթէ նոյնիսկ չեն ուզեր ընդունիլ այդ իրողութիւնը: Ճիշդ է որ հատուկենտ կրակոցներ կ'ըլլան, բայց ատիկա միայն դիմացի կողմին ցոյց տալու համար է որ առաջին փիջողը իրենք պիտի չըլլան, Լուծումի ներկայ փուլին Ազրպէյճան չի յօժարիր որ միջազգային միջնադիր ուժին մէջ 30%-էն աւելի ըլլայ Ռուսերու համեմատութիւնը: Հակառակ պարագային, անոնց ներկայութիւնը որպէս իր հողերուն գրաւում պիտի մեկնաբանէ:

Միւս կողմէ, ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի 10 միլիոն տոլար պիտի արժէ 2.500 հոգինոց զօրաբաժնի մը հոն փոխադրութիւնը: Ուստի 15 անգամը պէտք է այդ զօրաբաժինը տարի մը տեղւոյն վրայ պահելու համար:

Էջին վերջին մասը կրկին առնչուած է քարիւղին. Կասպից ծովէն քարիւղ արտահանելու պատրաստութեան լծուած ընկերութիւններու մեծագոյն երեքին խմբուած չէնքին վրայ պարզուած է բրիտանական դրօշը. անկէ երկու քայլ անդին են Նոպէլի, Կիւլպէնկեանի եւ Ղարասկիլզըրի քարիւղի այլ հսկաներուն կոթողակերպ բնակարանները որոնք աղտ ու կեղտի թաւ շերտի մը տակ պահպանած են իրենց փարթամ վայելչութիւնը:

Ռուսաստան մեծագոյն խոչընդոտը կը յարուցանէ քարիւղի արտաբերումին. Նախ կը պնդէ թէ Կասպիցը ծով չէ, այլ՝ լիճ, եթէ նոյնիսկ Ֆրանսայի երկու երրորդին տարածքը ունի: Այս պարագան միջազգային օրէնսդրութեան տուեալներով կը պարտադրէ որ արտահանումը կատարուի գետափեայ բոլոր երկիրներուն համաձայնութեամբ. այսինքն՝ Ռուսաստանի, Ղազախստանի, Իրանի, Թիւրքմէնիստանի եւ Ազրպէյճանի:

Ռուսաստանի յարուցած երկրորդ խոչընդոտը կը վերաբերի քարիւղատար խողովակաշարին անցնելիք տարածքին: Մոսկուա կ'ուզէ որ իր հողերէն անցնի ան. բայց բաժնետէր Թուրքիան ոչ իսկ կ'ուզէ լսել այդ մասին, առաջարկելով իր տարածքը:

Ասկէ զատ, Ազրպէյճան Իրանի նեցուկը ունենալու հեռանկարով անոր բաժին տրուած է նաւթի շահագործումէն. սակայն ատիկա թէ՛ Ամերիկացիներուն եւ թէ Թուրքերուն բուռն հակազդեցութեան պատճառ եղած է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՔՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԷՆ ՑԱՒԵԼԵԱԼ ԲԱԺԻ՞Ն ՄՈՍԿՈՒԱՅԻՆ

«Ճումհուրիյէթ» օրաթերթին շաբաթական թիւին (Նոյեմբեր 25 - Դեկտեմբեր 1) մէջ Ազրպէյճանի քարիւղին մասին կայ լուր մը որուն աղբիւրը «Ժողովրդական ճակատ»ի «Ազատլըգ» թերթն է: Հոն ըսուած է որ փակ դռներու ետին կը շարունակուին քարիւղի սակարկութիւնները Մոսկուայի հետ: Պաքու որ արտաբերելի քարիւղէն իրեն պահած 30% բաժինին 10%ը քարիւղի ռուսական պետական ընկերութեան փոխանցած էր արդէն, ներկայիս Մոսկուայի հետ սակարկութիւններ կը կատարէ, յաւելեալ 5% բաժնի մը պահանջքին դէմ Մոսկուայի այդ պահանջքը եւս բաւարարելու Պաքուի տրամադրութիւնը ընդդիմադիր ճակատին խիստ քննադատութեան պատճառ եղած է:

Նոյն թերթը կը խօսի նաեւ Ազրպէյճանի տնտեսական նեղութիւններուն մասին որ պատճառ եղած է Միջազգային դրամական հիմնարկին կատարուած դիմումին: Նախագահ Ալիեւ ընդունելով նոյն հիմնարկին Եւրոպայի բաժնի վարիչը, փոխանցած է օգնութեան խնդրանքը, ըսելով. -- «Միջազգային դրամական հիմնարկը եթէ մինչեւ հիմա օժանդակած ըլլար մեզի, այս կացութեան չէինք մատնուեր»:

Ասոր քով, կ'ըսուի նաեւ թէ երկրին մէջ բնապահպան ապառողջ պայմաններու պատճառով կեղծմաշկի համաճարակ ծագած է: Պաքու օժանդակութիւն ուզած է Անգարայէն որ տասը հազար միաւոր չիճուկ ղրկած է: Ազրպէյճանի Պաքուի դեսպանը ըսած է թէ օգնութեան կոչ ուղղած են ամբողջ աշխարհի, դեղօրայք, սնունդեղէն ու վրան խնդրելով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԹԵՐԱՆ իր վերջին վեհաժողովը ունեցաւ Գերմանիոյ վարչապետին հետ, տասնեւերկու տարիներու սերտ գործակցութենէ մը ետք, մանաւորաբար եւրոպական հարցերու կապակցութեամբ: Ֆրանսայի Նախագահը խոստովանեցաւ որ որոշ մելամաղձոտութիւն մը կը զգայ, բայց ուզեց որ ունկնդիրները շատ չծանրանան ատոր վրայ, «շատոնց է գիտէի, ըսաւ, որ սկիզբ մը եւ վերջ մը կայ: Ուրեմն, եթէ ամէն անգամ պէտք է որ խորհինք թէ ի՞նչ կը մօտեցնէ սկիզբին եւ ի՞նչ վախճանին, անդադար սրտի տագնապէ կը մեռնէինք»: Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է հաստատել թէ ոչ հիւանդութիւնը եւ ոչ ալ անոր պատճառած ծանր դարմանումը դեր խաղացած են ինչ կը վերաբերի իր մտքի արթնութեան եւ ուշիմութեան: Առիթ չփախցուց, մամուլի ասուլիսին ատեն, ձեւով մը տեղը դնել Պալատիւրը երբ ան իրմէ տարբեր կարծիք արտայայտած էր Եւրոպայի եւ դաշնակցային դրութեան մասին: Պալատիւր որ «Մոնտ»ի մէջ յօդուածով մըն ալ իր տեսակէտը պարզած էր, կ'ըսէր թէ ժամը եկած է դիրք ճշդելու եւ Եւրոպայի ապագան չարդերափակելու անցեալի չէմաներու մէջ: Ժամը եկած է վիճելու առանց գաղափարապաշտութեան: Այս տարազին է որ Միթերան, անմիջապէս պատասխանեց. - -«Այդ պարագային, տեղ մը չենք հասնիր, որովհետեւ բոլոր ճամբաները անցեալին գծուած են»:

ՍԻՏԱՅԻ դէմ միջազգային օրուան առթիւ (Դեկտեմբեր 1) բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան ամէն կողմ եւ անշուշտ Փարիզ, ուր նոյն օրը կը բացուէր համագումարը, 42 երկիրներու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ: Հակառակ բոլոր ջանքերուն, կը թուի որ հիւանդութեան դարմանումի որոնումները տեղքայլ կ'ընեն: Այսօր, կը պարզուի որ միայն որոշ դասակարգեր (միասեռական, թմրամոլ, Ափրիկեցի, բազմասեռ, թափառական) չեն որ վտանգուած են այլ ամէն ոք: Ներկայիս տրուած թիւերը խուճապէս կրնան վախ պատճառել: Փարիզի մէջ, 1980-ի համաճարակի սկիզբէն ի վեր 10.000 պարագայ (յայտարարուած): Ամէն տարի 1200 նոր վարակուածներ կ'աւելնան: Ամէնէն աւելի ենթակայ շրջանները են՝ Փարիզ եւ Կիւյան: Օրէ օր կ'աւելնայ նաեւ վարակուած մանուկներու թիւը, ծնունդէն իսկ, քանի մայրը սերոփոզիթիւ էր յղութեան ատեն:

ՊՈՒԹՐՈՍ ՊՈՒԹՐՈՍ ՂԱԼԻ, հաւանաբար, աւելի լաւ կ'ընէր տունը նստելով քան այս օրերուն Պոսնիա երթալով: Շատ դէշ ընդունելութիւն գտաւ, սուլոց, նախատինք, բողոք Սարայեւոյի ամբողջ ճամբաներուն երկայնքին: Հեռատեսիլէն կարելի էր հաստատել սակայն որ խորհրդաւոր -- սփինքսեան -- ժպիտը չկորսնցուց, հակառակ բոլոր պատահածներուն: Իրեն դէմ եղած ցոյցերէն զատ, Սերպերու պարագլուխն ալ՝ Ռատովան Կարատճիչ մերժեց հետը տեսնուիլ, որովհետեւ կը պահանջէր որ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը իր բերդը երթայ: Պութրոս Ղալի շատ յուսախաբ եղած է եւ կը սպառնայ քաշել ՄԱԿ-ի ուժերը: Մնաց որ մեծ սպառնալիք մըն ալ չէ, եթէ նկատի առնենք այն խաղաղապա՛հ դերը զոր այդ ուժերը խաղացին ցարդ:

«ԽՕՋԿԻԽՐ ԿԻՒՆՏԷՄ» քրտական զօրաւոր հակումով օրաթերթը (թրք.) Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Սօյասլի հրաժարականը կը մեկնաբանէ ճարահատ մընացած ըլլալու երեւոյթով. ըսուածը այն է որ միջազգային մօտակայ ժողովներու մէջ Թուրքիա շատ նեղ կացութեան մատնուելու դիրքին վրայ է: Այս ժողովներէն առաջինը Փէշտայի ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի վեհաժողովն է ուր օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ մարդկային իրաւանց հարցը եւ ՓՔՔ-ի պարագլուխ Էօճալանի նամակը: Արտաքին նախարարի բացակայութեան, վարչապետ Թ. Չիլլէր պիտի ներկայացնէ իր երկիրը:

ԹԱՓԻ, առ այժմ, ժամանակ շահեցաւ, շնորհիւ Փարիզի առեւտրական դատարանի վճիռին: Արդարեւ սնանկացած չհռչակուեցաւ, ինչ որ արդէլք կ'ըլլար որ ընտրելի ըլլայ, այլ իր չորս ձեռնարկներուն համար դատարանը դատական վերականգնում որոշեց: Այս կարգադրութիւնը կրնայ նաեւ պարզ յետաձգում մը ըլլալ, բայց եւ այնպէս Թափի զոհ էր: Վեց ամսուան պայմանաժամ մը ունի իր ձեռնարկները փրկելու համար: Ուրիշ հարց մըն ալ ունի սակայն Դեկտ. 14-ին, Քրետի Լիոնէի եւ այլ դրամատան մը հետ: Պիտի քննուին անոնց պատասխանատուութիւնը Թափիի բացին մէջ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նախագահը՝ Դուդայեւ տեղի տուաւ ի վերջոյ եւ համակերպեցաւ բանակցութիւններ վարելու Ռուսաստանի կառավարութեան հետ, ըստ Էնթէրֆաքս գործակալութեան: Սկիզբը մերժած էր Ռուսաստանի վերջնագիրը: Ելցին յատուկ ներկայացուցիչ մը նշանակած է՝ Նիկոլայի Եգորով (ազգութեանց նախարար) եւ պաշտօն տուած անոր կարգադրելու Չէչէնիոյ հարցը:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻ մէջ է, Սոմալիի բացը որ Աքիլէ Լաուրօ զբօսանաւը կրակ առած է, Նոյեմբեր 30-ին: Երկու մեռեալ կայ: Ծանօթ է որ այս նաւը ահաբեկչական ծանրակշիռ արարքի մը թատերաբեմը եղած էր 1985-ին, երբ գրաւուած էր պաղեստինեան ջոկատի մը կողմէ, Աղեքսանդրիոյ բացը: Բանակցութեանց ընթացքին ալ հաշմանդամ Ամերիկացի մը, ծագումով հրեայ, սպաննուած էր: Կը թուի որ իտալական նաւատորմին պարծանքը եղող այս նաւը անիծուած է: 1972-ին արդէն, ոճրային բնոյթի հրդեհ մը ծագած էր, 1975-ին Տարտանէլի նեղուցին մէջ բախում ունեցած էր լիբանանեան նաւու մը հետ եւայլն, եւայլն: Այս անգամ, հրդեհը ծագած է առաւօտեան 5-ի մօտ եւ ճամբորդներու մեծ մասը պարահանդէսէ մը կը վերադառնար: Կարելի եղած է արագօրէն պարպել զբօսանաւը, ծովն ալ շատ հանդարտ ըլլալով:

ԵՂՈՅԵԱՆԻ «ԷԿԶՈԹԻՔԱ»Ն Ի ՊԱՏՈՒԻ

Աթոմ Եղոյեանի նոր ժապաւէնին փարիզեան ցուցադրութեան առաջին օրը (Նոյեմբեր 30) մամուլը յատուկ տեղ կուտար անոր, արտայայտուելով մեծ գովեստով: «Ֆիկառօ»ի մէջ Գարոլին Ժիւրկէնսոն ամփոփելէ ետք նիւթը, արուեստագէտին արտայայտութիւններով կը ծանրանայ տիպարներուն քով սիրելիի մը սուգին ընդմէջէն անոր յիշատակը վառ պահելու երեւոյթին վրայ: Կը գրէ թէ հայազգի արուեստագէտը «յայտնապէս եզական բեմադիր մըն է: Ան գիտէ վարել սեռականութեան լեզուն անոր բոլոր խոտորումներով ու ատիկա կ'ընէ անսահման զգայնութեամբ ու առանց գռեհկութեան նշոյլի մը»:

«Լիպերասիոն» եւս պատերազարդ սիւնակներու մէջ լայն տեղ տուած է գործին. կը ծանրանայ հերոսներուն առեղծուածային բնոյթին, ժապաւէնին հոգեբանական ծանրութեան ու անհետացած սիրելիներու յիշատակին պահպանութեան վրայ:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՆԱՀԻՏ ԲԱՅԱՆԴՈՒՐԻ ՀԵՏ

ՍԱՆ-ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հոկտեմբեր 22 - 28, Սան - Ֆրանսիսքոյի մէջ տեղի ունեցաւ Foundation for Global Community-ի եւ Center of Conflict Resolution in Stanford University-ի կազմակերպած Բ. համաժողովը, նուիրուած՝ միջազգային բախումներու լուծում որոնելու հարցերուն: Այս երկրորդ համաժողովին եւս, ինչպէս անցեալ տարի, կը մասնակցէին հայ եւ ազերի ներկայացուցիչներ, միասնաբար աշխատելու եւ ղարաբաղեան հարցի լուծման ուղիներ որոնելու համար:

Հայկական պատուիրակութեան մաս կը կազմէին գրող Աղասի Այվազեան, Հայկական Համաշխարհային կոմիտէի Ուղղորդենեան, Երեւանի համալսարանի դասախօս – լրագրող Արգար Աթիկեան, Հայաստանի Խորհրդարանի պատգամաւոր, Ղարաբաղեան Ա. Անահիտ Բայանդուր, Հելսինկեան քաղաքացիական համաժողովի անդամներէն Զուլֆիկեան եւ Ղարաբաղեան երկու ներկայացուցիչներ՝ Հելսինկեան նախաձեռնութիւն – 92 շարժումէն Կարէն Օհանջանեան եւ լրագրող Կարինէ Օհանեան:

Անահիտ Բայանդուրի անունը ծանօթ է ընթերցողներուն: Իրեն հանդիպած էի անցեալ 1992 Օգոստոս 3-ին, Երեւան, եւ զրոյց մը ունեցած էի Հայաստանի եւ Արցախի վերաբերող հարցերու շուրջ, զայն յանձնած էի ընթերցողներու ուշադրութեան: Անահիտ Բայանդուր, իբրեւ Հայաստանի ներկայացուցիչ, յաճախ կը մասնակցի միջազգային հանդիպումներու եւ համաժողովներու, լինելով բայց կարեւոր դեր խաղացող ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման համար ուղիներ որոնելու աշխատանքներուն մէջ: Հիմնադիր ղեկավարներէն է Հելսինկեան քաղաքացիական համաժողովի Հայաստանի մասնաճիւղին:

Անահիտ Բայանդուր, Սան - Ֆրանսիսքոյի համաժողովին աւարտին, քանի մը օրով այցելեց Լոս – Անճըլըս, ուր, Նոյեմբեր 10-ին, առիթ ընծայուեցաւ դարձեալ հանդիպելու իրեն եւ հարցազրոյց մը ունենալու Հայաստանն ու Արցախը յուզող հարցերու շուրջ:

Ստորեւ՝ այդ հարցազրոյցը:

ՀԱՐՑՈՒՄ. – Կրնայի՞ք համառօտ խօսիլ Սան – Ֆրանսիսքոյի համաժողովին մասին:

ՊԱՏ. – Այս երկրորդ անգամն է որ գալիս եմ Սան – Ֆրանսիսքոյի համաժողովին: Այս անգամ տարբեր տեղերից հրաւիրուել էին շուրջ 30 անձնաւորութիւններ, որոնց հետ արծարծուեցին տարբեր հարցեր: Հայ եւ ազերի ներկայացուցիչների հետ կատարուեց առանձին զրոյց ղարաբաղեան հարցի վերաբերեալ: Անցեալ տարի կայացած առաջին հանդիպումից յետոյ, ձմեռը, ամերիկացի ներկայացուցիչները եկան Բաքու եւ Երեւան, շփումներ ունեցան մեր Խորհրդարանի նախագահի, Ակադեմիայի նախագահութեան եւ Արտաքին նախարարութեան հետ: Այս երկրորդ հանդիպումի կազմակերպութեան համար Սթանֆորդ համալսարանի Բախումների Լուծման կենտրոնի ղեկավարները շատ լուրջ պատրաստութիւն էին տեսել: Նրանք նկատի առել էին իւրաքանչիւր մանրամասնութիւն: Պիտի ասեմ որ այս հանդիպումները կարեւոր են: Մենք արդէն կազմակերպել ենք մի հանդիպում սահմանում, որը մեծ արձագանգ է ունեցել: Այս հանդիպումները օգտակար են նաեւ պետական իշխանութիւնների համար, որովհետեւ այլազան հարցերի մօտեցումից ու արծարծումից երեւան են գալիս կողմերի տրամադրութիւնները, մտածելաձեւերը եւ առկայ հարցերի ընկալումը: Մեզ համար կարեւոր է որ Ամերիկայում եւ ամբողջ աշխարհում ճիշդ հասկանան հարցի նրբութիւնները:

Նաեւ ասեմ որ այս հանդիպումների ընթացքում մենք ներկայացնում ենք մեզ, ոչ թէ մի կազմակերպութիւն կամ հիմնարկութիւն: Մասնակցողները հասարակութիւնը ներկայացնող անհատներ են, որոնց խօսքը կարող է կշիռ ունենալ եւ արձագանգ գտնել: Այս աշխատանքները լաւ ընդունելութիւն են գտնում ժողովրդի մէջ: Պէտք է գտնել հնարաւորութիւն ո՛չ թէ պատերազմով լուծելու հարցը, այլ՝ ինչքան շուտ, հաշտ ճանապարհով: Այդ ուղղութեամբ գործում են արդէն Սի – էս – Սի – Ը-ի Մինսկի խումբը, Ռուսաստանը, ՀԱՊ-ը: Փաստօրէն մենք ներքեւից դիւանագիտութիւն ենք անում եւ աշխատում նրանց ճիգերը ամրացնել: Մենք ստեղծում ենք հոգեբանական տրամադրութիւն մեծերի բանակցութիւնների գործընթացի համար:

ՀԱՐՑ. – Ձեր հանգամանքին բերումով դուք յաճախ շփումներ եւ բանակցութիւններ կ'ունենաք ազերի դէմքերու եւ պաշտօնատարներու հետ: Այսօրուան իրավիճակով, ինչպիսի՛ տրամադրութիւն կը նկատէք անոնց մօտ՝ ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման ուղղութեամբ:

ՊԱՏ. – Մի քանի հետաքրքիր հանդիպումներ ունեցանք վերջերս: Կարեւոր է նշել որ իւրաքանչիւր հանդիպումի մասնակցում են նաեւ նոր դէմքեր, ինչ որ փաստում է շարժումի ընդլայնման կարեւորութիւնը: Մենք հօ ենք արել որ հասարակութեան պրոֆեսիոնալ կազմը, մարդկային յարաբերութիւնները՝ հայ գրողները ազերի գրողների հետ, հայ երաժիշտները ազերի երաժիշտների հետ, ինչպէս նաեւ ազերի ֆիզիկոսների հետ: Այդ կը խթանի նաեւ քաղաքական հարցի լուծման բարենպաստ պայմաններ: Բոլոր դէպքերում, լսում ենք մէկը միւսին: Հասարակական տրամադրութիւնն այն է՝ որ երկու ժողովուրդները յոգնած են պատերազմից եւ այս վիճակից: Ոչ ոք չի ուզում այլեւս կռիւներ: Շատերն մեզ դիմում են իրենց կորսուածների մասին լուր առնելու կամ նրանց գտնելու նպատակով: Մենք լսում ենք նրանց, հասկացողութիւն ցոյց տալիս, համդարտեցնում եւ մեր տեսակէտը պարզում: Մեր բարեացակամութիւնը լաւ արձագանգ է գտնում Ադրբեջանում: Մի բան նկատելի է նրանց մօտ, այն է որ նրանք շատ աւելի կախուած են պետութիւնից, պետական ատեաններից եւ նրանց մօտ աւելի վախ կայ համարձակ կարծիք արտայայտելու համար:

ՀԱՐՑ. – Ծանօթ է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին կեցուածքը Արցախի հարցին նկատմամբ, այն է՝ կանգնեցնել արիւնահեղութիւնը եւ նստիլ բանակցութիւններու սեղանին: Վեց ամիս է հաստատուած է հրադադար մը եւ բանակցութիւններ յառաջ կը տարուին: Ուրեմն, այս կը նշանակէ թէ նախագահին առաջադրանքը իր առաջին հանգրուանին յաջողութեամբ պսակուած է: Ի՞նչ է յաջորդ հանգրուանը. դէպի ո՞ւր կ'առաջնորդեն բանակցութիւնները:

ՊԱՏ. – Վերջերս ես հանդիպել եմ նաեւ Ղարաբաղի իշխանութիւնների հետ: Շատ վառ անձնաւորութիւններ են Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեանը, պետական պաշտպանութեան նախագահ Բորիս Բոչարեանը, փոխ – վարչապետ Ժիրայր Պօղոսեանը, Գերագոյն Խորհրդի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեանը, որոնք իմանալով Հայաստանի նախագահի մօտեցումը, կեցուածքը, գործակցում են եւ աշխատում որ հրադադարը կայուն դառնայ եւ պատերազմը վերջանայ, որովհետեւ մեզ համար շատ կարեւոր է շրջափակումի վերանալը՝ ե՛ւ տնտեսական, ե՛ւ հոգեբանական առումով: Ինչքան շուտ լարումը պակասի, այնքան արագ կը լինի հարցի լուծումը: Թէեւ ես չեմ կարծում որ հարցի լուծումը շուտ կը լինի: Ինձ թւում է թէ ստատուսի – կարգավիճակի – հարցը երկար է տեւելու: Պէտք է շատ ճկուն շարժուել: Արկադի Ղուկասեան ասաց որ Մինսկի խմբի վերջին հանդիպման ընթացքում, որտեղ կար նաեւ Ռուսաստանի ներկայացուցիչը, փաստօրէն Ղարաբաղը ի՛նք միջնորդ հանդիսացաւ կողմերը իրար բերելու: Կայ ինչ որ հակասութիւն՝ նախապատուութիւնների հարցում: Այստեղ ուզում եմ կարեւորութեամբ շեշտել այն՝ որ Մինսկի խմբի աշխատանքը զգալիօրէն դէպի լաւը փոխուեց այն օրից, երբ Եան Էլիասոնը եկաւ գործի գլուխը: Փոխուեցին աշխատանքի ե՛ւ կշռոյթը, ե՛ւ խմբի շահագրգռուածութիւնը: Մինսկի խումբը եւ Ռուսաստանը մեծ ջանքեր են անում հարցի լուծման ուղղութեամբ: Կարեւոր է բոլոր խմբերի ուժերի միացումը. այդ դէպքում հարցի լուծումը կարող է ընթանալ հանգիստ պայմաններում: Ինձ թւում է թէ Ղարաբաղը փաստօրէն անկախ է եւ ամբողջ աշխարհը դա գիտի: Այդպէս էլ մնալու է: Կապերը կը լինեն ո՛չ թէ ուղղահայեաց, այլ՝ հորիզոնական, այսինքն՝ պայմանագրային: Հոկտեմբերի կէսերին այցելեցի Ղարաբաղ եւ տեսայ որ բոլորն էլ ոգեշնչուած վիճակում են: Իսկապէս անկախ ապրելու համը զգում է ժողովուրդը: Միակամ են. ապրում են մի ընտանիքի նման: Մարդ երբ գնում է Ղարաբաղ, ուզում է այնտեղ մնալ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՒՇՏԸ ՍՈՎԱԾԻՆ ՄԱՆՐ ԿԸ ԲՐԴԷ

Բժիշկները այսօր ամէնէն արդիական գործիքներու շնորհիւ դրօսաշրջիկի մը նման կը պտըտին իրենց հիւանդներուն մարմնին մէջ եւ կը փնտռեն հիւանդութեան մը հետքերը: Շողանկար, սոնոկրաֆի, էլէքթրոգարտիոկրաֆի, էլէքթրոանսէֆալոկրաֆի, թոմոկրաֆի եւ տակաւին այսպիսի գործիքներու շնորհիւ մարդուն մարմինը թափանցիկ դարձած է այլեւս եւ բժիշկները իրենց աչքերով կը տեսնեն թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ ներսը:

Բայց տակաւին չէ հնարուած գործիք մը, որով բժիշկները կարենան կարդալ թէ ի՞նչ կը մտածէ հիւանդը, ի՞նչպիսի գաղափարական աշխարհի մը մարդն է ան, որո՞նք են հիւանդի մը համոզումներն ու կարծիքները, ի՞նչեր թաքնուած են անոր սա կամ նա խօսքին կամ արարքին ետին: Այս բոլորը անընթեռնլի են, անտեսանելի են դուրսէն դիտողի մը համար: Թէեւ ոստիկանները կը գործածեն գործիք մը որ իբրեւ թէ ցոյց կուտայ թէ ամբաստանեալը կը ստէ՞ թէ ոչ, բայց այդ գործիքը շատ հեռու է մարդու մը մտային աշխարհին հորիզոնները ուրիշ մարդու մը աչքերուն առջեւ փռելու կարողութենէն: Մարդուս ֆիզիքական ներաշխարհը բաց գրքի մը նման կը կարդացուի այսօր, բայց գաղափարական աշխարհը կը շարունակէ մնալ գոց գիրք մը, կամ գոց տուփ մը: Միայն տէրն է որ գիտէ թէ ի՞նչ կայ այդ տուփին մէջ: Երբեմն տէրն իսկ չի գիտեր թէ ի՞նչ կայ հոն: Ես, որ իբրեւ թէ իմ բոլոր մտածումներուս, ցանկութիւններուս, յուզումներուս միակ ճանաչողն եմ, ես անգամ շատ քիչ բան գիտեմ հոգեկան ներաշխարհիս գաղտնիքներէն: Ի զուր չէ որ մեծ փիլիսոփան մարդիկը հրաւիրած է ամէնէն առաջ ինքզինք ճանչնալու: Ծանի՛ր զքեզ: Ճիգ վատնէ, որպէսզի աւելի լաւ հասկնաս թէ իրականութեան մէջ ո՞վ ես, ի՞նչպիսի մէկն ես դուն: Ճիգ վատնէ՛, որպէսզի փրկուիս այն սխալ պատկերացումներէն, զորս կրնաս ունենալ դուն քու անձիդ մասին: Եւ գիտցի՛ր, որ, որքան ալ ճիգ վատնես, պիտի չկարենաս լրիւ ճանչնալ դուն քեզ, պիտի չկարենաս լրիւ մերկացնել ներաշխարհիդ այն ծալքերը, որոնք յամառօրէն կը մերժեն ջուրին երեսը բարձրանալ, դուրս գալ, տեսնուիլ: Էհ, եթէ դուն իսկ կը դժուարանաս քու ներաշխարհդ ճանչնալու, դուրսէն մէկը ի՞նչպէս պիտի կարենայ ճանչնալ զայն:

Մարդոց հոգեբանութեան քաջածանօթ մէկու մը համար դիւրին չէ հասկնալ թէ ի՞նչպէս աշխարհի վրայ այսքան շատ մարդ կը կարծէ որ հասկցած է իր դիմացինը: Դիմացինը հասկնա՛լ: Խաբկանք մըն է այդ: Մարդ մը իր ամենամտերիմ մէկ ընկերն իսկ չի կրնար լրիւ հասկնալ, լրիւ ճանչնալ, որովհետեւ մարդուն տրուած չէ դիմացինը լրիւ հասկնալու, լրիւ ճանչնալու կարողութիւնը: Ուրեմն ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մարդիկ կը յաջողին իրարու հետ ապրիլ, իրարու հետ մտերմիկ կեանք հաստատել, իրարու հետ գործակցիլ, իրարու հետ համակարծիք ըլլալ, համատեղ աշխատանքներ տանիլ երբեմն նոյնիսկ շատ ներդաշնակ ու համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ, գործել ու կեանքը վայելել փոխըմբռնումի կատարեալ միջավայրի մը մէջ: Դժուար չէ պատասխանել այս հարցումին: Մարդիկ իրարու հետ կը յաջողին ապրիլ ու գործել, որովհետեւ մարդիկ ուրիշներու հետ որեւէ յարաբերութիւն հաստատելու ընթացքին փակագիծի մէջ կ'առնեն զիրար չհասկնալու, զիրար չճանչնալու իրողութիւնը եւ այնպէս կը շարժին որ իբրեւ թէ փակագիծի մէջ առնուած այդ գործօնը չի խանգարեր միասնութիւնն ու համատեղ ապրումը: Իրենք գիտնան կամ չգիտնան, անդրադառնան կամ չանդրադառնան, մարդոց ենթագիտակցութեան մէջ սա մտածումը կայ. «դիմացինս չեմ կրնար լրիւ ճանչնալ, բայց հոգ չէ, պարտաւոր եմ իրեն հետ հաստատել սա յարաբերութիւնը»: Ամէն յարաբերութիւն յղի է ուրեմն վտանգներով կամ առաւելութիւններով: Բայց այդ յարաբերութիւնը արդէն պարտաւորիչ է եւ մարդ կամայ ակամայ կուրծք կուտայ անոր վտանգներուն: Այս տեսանկիւնէն դիտուած, պիտի ըսենք որ մարդկային յարաբերութիւնները հիմնըւած են ոչ թէ փոխադարձ հասկացողութիւններու, այլ կանխաւ ընդունուած անհասկացողութիւններու համատարած ցանցի մը վրայ:

Դիմացինը լրիւ չհասկնալու ու չճանչնալու այս ողբերգութեան վրայ կ'աւելնայ ուրիշ ողբերգութիւն մըն ալ, որ կերպով մը անոր շարունակութիւնն է: Մարդ չի կրնար ինքզինք լրիւ կերպով դիմացինին տեղ դնել: Այսինքն չի կրնար մտնել դիմացինին կաղապարին մէջ: Չի կրնար զգալ այն ինչ որ դիմացինը կը զգայ: Յաճախ կը սիրենք ըսել. «Դուն քեզ իմ տեղս դիր», կամ «ես զիս անոր տեղ դրի»: Եւ կը հարցնենք. ի՞նչ կ'ընէիր եթէ դուն քեզ իմ տեղս դնէիր: Անիմաստ հարցում: Դիւրաբանութիւն: Այդպիսի բան չկայ: Ո՛չ մէկը կրնայ ինքզինք ուրիշի մը տեղ դնել: Ո՛չ մէկը կրնայ զգալ եւ հասկնալ այն ինչ որ կը պատահի դիմացինին մէջ: Քաջ մարդը չի կրնար հասկնալ որ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ վախկոտ մարդուն ներաշխարհին մէջ: Եսասէր մարդը չի կրնար հասկնալ թէ դիմացինը ի՞նչպէս այդքան մարդասէր է: Աշխատասէր մարդը չի կրնար ինքզինք նոյնացնել ծոյլ մարդուն հետ: Համբերատար մարդը անհամբեր մարդուն շարժումներուն խելք չի կրնար հասցնել: Շռայլը խնայասէրին վրայ կը խնդայ: Կուշտը կը կարծէ որ դիմացի անօթին երկու պատառ հացով պիտի կշտանայ:

Ֆրէօյտէն մինչեւ այսօրուան ամէնէն արդի հոգեբանները, հոգիի խուզարկուները տակաւին երկար ատեն իրենք զիրենք պիտի գտնեն ամբրափակ դռներու առջեւ: Այդ դռները կը խորտակուի՞ն օր մը եւ մարդուն հոգեկան ու մտային աշխարհն ալ այնքան յստակ կերպով կը տեսնուի՞ ինչպէս ստամոքսը կամ թոքերը կը տեսնուին շողանկարի ֆիլմի մը մէջ, չենք գիտեր: Բայց այդպիսի նուաճում մը մաղթելի՞ է: Պիտի ուրախանա՞նք եթէ օր մը մեր մարմնին ներքին գործարաններուն նման մերկանան նաեւ մեր ներաշխարհին անհունթական ապրումները: Ո՛չ անշուշտ: Պիտի չուրախանանք: Մարդը նուաստացնող, մարդուն մարդկային իրաւունքները բռնաբարող, մարդը տառապեցնող եւ քայքայող հալածումներու դիմաց մարդը այսօր ունի իր արժանապատուութիւնը փրկող շատ թանկագին կարողութիւն մը: Անբռնաբարելի կերպով իրեն պահել իր ներաշխարհը: Իրեն պահել իր մտածումներն ու զգայնութիւնները: Եւ գիտնալ որ շուրջինները կրնան գրաւել ու բռնաբարել իր բոլոր ունեցածները, բայց չեն կրնար բռնաբարել անոր գաղափարական ու զգացական աշխարհին գաղտնիքները:

Մինչեւ այսօր մարդը իր ունեցածներէն շատ բան կորսնցուցած է, բայց գոնէ այս մէկը չէ կորսնցուցած: Մարդուս ամենամտերմիկ գաղտնիքները աշխարհ կուգան մարդուն հետ եւ աշխարհէն կը մեկնին մարդուն հետ: Եւ լաւ է որ այդպէս է, որովհետեւ մարդը այլեւս կը դադրէր մարդ ըլլալէ, եթէ օր մը իր ներաշխարհն ալ գողցուէր իրմէ:

Ռ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱԼԹԵԱՆ ԾՈ՞Վ ԹԷ ԼԻՃ

Եւրոպան ըմպելի ջուրի կարեւոր շտեմարանով մը օժտելու համար երկու շուէտացի գիտնականներ առաջարկած են Պալթեան ծովը անջատել Հիւսիսային ծովէն, քանի մը տասնամեակի մէջ զայն վերածելով անոյշ ջուրի հսկայական պահեստի մը:

Երկրագունդին վերջին սառուցեալ շրջանէն, շուրջ 12 հազար տարիէ ի վեր այդ ծովը բազմաթիւ բնական փոփոխութիւններու ենթարկուած է։ Ներկայ վիճակը առացած է Ք. ա. 5000 թուականին: Ինչպէս շրջանի ցած մակարդակով բոլոր ծովերը ան եւս յատականշուած է անոյշ ջուրի կարեւոր համեմատութեամբ մը: Հոն կան թէ՛ ծովային ձուկեր, թէ լիճերու:

Գիտնականները համակարծիք են թէ քանի մը սերունդ ետք երկրագունդը կլիմայական կարեւոր փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուի, առաւել զգալին պիտի ըլլայ ջերմութեան յաւելումը. կեդրոնական Եւրոպայի մէջ ջերմաստիճանը կրնայ 3 -- 5 աստիճան բարձրանալ, ինչ որ կը նշանակէ աւելի ցամաք կլիմայ մը: Այդ պայմաններով, անկարելի չէ որ Ֆրանսայի կարեւոր մէկ տարածքը Հիւսիսային Ափրիկէի վիճակին մատնուի ու երաշտը տիրէ հոն: Այն ատեն ամէնէն կնճռոտ հարցը պիտի ըլլայ ջուրը: Ուժանիւթի աւանդական աղբիւրներն ալ անսպառ չըլլալով, պիտի չկարենան օգտագործուիլ ծովու ջուրին աղը զտելու համար: Բայց Պալթեան ծովուն հսկայական ջրամբարի մը վերածումը, այդ հեռանկարին մէջ ամէնէն յուսատու պատկերն է:

Ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ այդքան մեծ քանակութեամբ ջուրին աղը զտել ու ըմպելի եւ ոռոգումի ջուր դարձնել զայն: Գիտնականները կ՚առաջարկեն Գերմանիոյ -- Դանիոյ եւ Շուէտի հարաւային մասին միջեւ գտնուող նեղուցները թումբերով փակել որպէսզի ծովու ջուրը մուտք չունենայ հոն ու ներկայի ծովը որոշ ժամանակի մը ընթացքին անոյշ ջուրով լիճի մը վերածուի: Հաշիւները թոյլ կուտան ենթադրելու որ 50 -- 100 տարուան ընթացքին Պալթեան ծովուն ջուրերը ամբողջովին նորոգուած պիտի ըլլան ու «անուշցած»: Այն ատեն «Պալթեան լիճ»ը պիտի կրնայ երեք միլիառ հոգիի ջուրի պէտքը բաւարարել, ինչ որ շատ աւելին է Եւրոպայի ներկայ բնակչութենէն: Աւելցածը կարելի պիտի ըլլայ գործածել ոռոգումի համար:

Ծովուն լիճի վերածումը պիտի ունենայ նաեւ կլիմայական տեղական կարգ մը ազդեցութիւններ. անոյշ ջուրը աւելի շուտով կը սառի ձմեռը եւ սառը աւելի դանդաղօրէն կը հալի: Կարենալ դիմագրաւելու համար հաւանական բոլոր փոփոխութիւնները, Եւրոպայի Միութեան շրջանակին մէջ անհրաժեշտ պիտի ըլլայ ստեղծել Պալթեան միութիւն մըն ալ: Ծրագրին մէկ առաւելութիւնն ալ այն պիտի ըլլայ որ լճափնեայ երկիրները պիտի հարկադրուին իրենց գետերը մաքուր պահելու: Պիտի փոխուին ձկնորսութեան պարագաները: Ծովային ձուկերը պիտի անհետանան, իրենց տեղը ձգելով լիճի ձուկերուն. Բայց անոնց քանակութիւնը գրեթէ անփոփոխ պիտի մնայ:

Պալթեան ծովուն լիճի վերածումը նոր գաղափար չէ: 1977-ին նոյն առաջարկը բերուած է շուէտական հողագործական նախարարութեան կողմէ, ՄԱԿ--ի ժողովի մը ընթացքին: Եթէ ըմպելի ջուրը Եւրոպայի համար մարտավարական արժէք ստանայ, պալթեան երկիրները ատոր բնական հայթայթիչը պիտի ըլլան ու ատիկա իրենց արժէքը պիտի աւելցնէ Եւրոպական շրջանակին մէջ:

ԲԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼ

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿՈՒԻ

ՆՈՒՇԻԿ ԷԼՈՅԵԱՆ

«Հորիզոն»էն կը տեղեկանանք որ Մոնրէալի նորընտիր քաղաքապետը՝ Փիէր Պուրք յայտնած է Նոյեմբեր 17-ին որ իր վարչական վեցանդամնոց նախագահութեան պատասխանատու պաշտօնը յանձնած է Ազատէի ընտրաշրջանի խորհրդական՝ Նուշիկ Էլոյեանի: Այս նշանակումը զարմանք պատճառած է մէկէ աւելի շրջանակներու, քանի որ մինչեւ իր ընտրութիւնը ենթական անծանօթ մըն էր քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Նուշիկ Էլոյեան ծնած է Հալէպ 1958-ին: 1962-ին ընտանիքը փոխադրուած է Լիբանան, ուր ան յաճախած է նախ Հայ Քոյրերու Վարժարանը, ապա՝ Նշան Փալանճեան Ճեմարանը զոր աւարտած է եւ 1977--ին գաղթած է Գանատա: 1981--ին վկայուած է Գոնգորտիա համալսարանէն որպէս ճարտարապետ: 1986-էն մտած է կալուածային առուծախի ասպարէզը:

Ն. Էլոյեան իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է գաղութի կեանքին որպէս Համազգայինի անդամ, Տրք. Վարչութեան անդամ, հեռատեսիլի անձնակազմին եւայլն: Զաւակն է ծանօթ դաստիարակներ՝ Եդուարդ եւ Ազնիւ Էլոյեանի:

Քաղաքական ասպարէզ մտած է 1993-ին եւ 1994-ի գարնան ալ մաս կազմած է Փիէր Պուրքի թեկնածուներու ցանկին (Վիզիոն Մոնրէալ կուսակցութիւն):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ ԱՅՑԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Հայաստանցի գրագէտ Հրանտ Մաթեւոսեան, որ մէ՛ քանի շաբաթ առաջ Փարիզ ժամանած էր ֆրանսերէն թարգմանուած իր հատորին հրատարակութեան առթիւ «Soleil d'Automne» (Albin Michel), շատ կարճ ճամբորդութիւն մը ըրաւ Մարսէյլ, պատասխանելով Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան հրաւէրին:

Հակառակ որ քանի մը օրուան մէջ որոշուած եւ կազմակերպուած էր ձեռնարկը, գրասէր բազմութիւն մը լեցուցած էր Տարօն սրահը: Հրանտ Մաթեւոսեան ներկաներուն ձօնագրեց իր նոր հատորը, ապա ելոյթ ունեցաւ:

Փարիզէն իրեն ընկերացող Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան քարտուղարը՝ Զուլալ Գազանճեան ներկայացուց Հրանտ Մաթեւոսեանի կեանքն ու գործը լայն մէջբերումներ ընելով գրողին գործերէն, որուն առաջին երկը կը կրէ իր ծննդավայրին անունը՝ Ահնիձոր, լոյս տեսած 1961-ին «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի Ապրիլի թիւին մէջ: Սակայն, ամսագրին այդ թիւը անմիջապէս կ՚այրուէր եւ հրապարակէն կը վերցուէր: Զուլալ Գազանճեան ըսաւ թէ Հրանտ Մաթեւոսեան ամէնէն շատ թարգմանուած եւ որով աշխարհի մէջ ճանչցուած եւ գնահատուած հայ հեղինակն է: Ամփոփ ներկայացուց արձակագրին գրականութեան նիւթը եւ աւելցուց՝ «ի՞նչ տեսակի արձակագիր է Մաթեւոսեան. գիւղագի՞ր, նորավիպագի՞ր, վիպասա՞ն, փորձագի՞ր. հաւանաբար այս բնորոշումներէն ոչ մէկը եւ ամէնքը միաժամանակ»: Զուլալ Գազանճեան չէչտեց նաեւ թէ Հրանտ Մաթեւոսեան հեղինակութիւն մըն է հայ շարժանկարին մէջ: Իր կամ ուրիշներու բեմադրութեամբ իր գործերէն ծանօթ են հինգ ժապաւէններ եւ յատկապէս՝ «Մենք ենք մեր սարերը»:

Հրանտ Մաթեւոսեան խօսք առնելով արտայայտուեցաւ իր գրականութեան մասին, բացատրեց գրականութեան գալու շարժառիթները, խօսեցաւ իր ապրած ծանր ժամանակի մասին Խորհրդային Միութեան օրերուն: Ապա, անդրադարձաւ այսօրուան մղուած պետական մեր պայքարին, ազգային առաջնահերթ հարցերուն, նաեւ ցաւերուն եւ յաջողութիւններուն մասին: Հրանտ Մաթեւոսեան 1990--էն ի վեր երեսփոխան է Գերագոյն Խորհուրդի որպէս ներկայացուցիչ Լոռիի շրջանի:

Հրանտ Մաթեւոսեան իր խօսքի աւարտին յայտարարեց՝ «մենք ուզենք թէ չուզենք միմիանց ենք պատկանում: Ես շատ պիտի ցանկանայի որ իմը չլինէին իմ հոգու, եւ ազգին, իմ մարմնի մասը չկազմէին այդ Սումգայիթը, այդ բզքտուած Լիբանանը, հայրենիքի այդ լոյսը, փշերը, բայց իմն են: Իմ օրն ու կեանքն են: Իմ կեանքն են բոլոր ժամանակների եւ բոլոր ծագերի վրայ տարածուող ազգային իր բոլոր յաջողութիւններն ու փլուզումները: Իմն էք նաեւ՝ դուք այս Մարսէյլ չքնաղ շրջանի Հայերդ: Ես ձերն եմ, եւ եղբօր ու որդու փտտահ յոյս ունեմ, որ ֆրանսերէն իմ այս գիրքը դուք անտէր չէք թողնելու: Յոյս ունեմ որ հետաքրքրութիւնը առ հայ մշակոյթը Ֆրանսացիներիդ ու Ֆրանսահայերիդ մէջ պիտի մեծնայ ու խորանայ: Դա՝ նաեւ ձեր շահագրգիռ ակտիւութեան շնորհիւ»:

Կարճ, շատ կարճ այցելութիւն մը, սակայն չահեկան գրական երեկոյթ մը ապրեցան ներկաները, որոնցմէ ոմանք գուցէ յիշեցին երէկը եւ Կարօ Փօլատեանը որուն նախաձեռնութեամբ տեղի կ՚ունենային յաճախ եւ որակ ունեցող գրական երեկոներ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Այս մտածումներով կը շտապեմ դէպի դուռը եւ կը կենամ. արձակուրդի ատեն է, պզտիկ աղջիկներ կը մեկնին խմբովին. մեր ժամանակի թիթեռը, նոյն դէմքի արտայայտութիւնները, քի՛չ մըն ա՛լ, եւ կարծես անուններ պիտի որոշեմ. Ազնիւ՛, Վարդանոյշ ... ու կը խորհիմ որ այդ նմանութեան մէջ զարմանալի բան չկայ եւ թէ շատ հաւանաբար իմ ընկերուհիներուս աղջիկներն են ասոնք..․ահաւասիկ, արդէն սերունդ մը գլտորած է մեր վրայէն ու բոլոր այդ նորածիլները, բոլոր այդ վաղուան սերմերը գողտր յուզմունքով մը կը լեցնեն ինծի, իբր թէ իմ աղջիկներս ըլլային: Նոյն միջոցին խոշոր սեւ աչքեր կը տեսնեմ արցունքով ողողուած:

-- Աղջիկ, ... ինչո՞ւ կուլաս:

Պատասխան չի տար ու խրտչած կը հեռանայ. քովէն մէկը կը պատասխանէ.

-- Օրիորդը զէրօ դրաւ իրեն:

Խեղճ պզտիկ աղ՛կ, ինչպէս քու արցունքներովդ աւելի ուժգին կ՚արթնցնես մէջս մանկական յիշատակներ. քի՞չ լացեր եմ զերօներու, անիրաւ յանդիմանութիւններու համար. ու կարծես հիմա իրենցմէ մէկն եմ ես ալ, խեղճ պզտիկ հոգի, սիրոյ եւ գորովանքի ծարաւի, անտեսուած իմ ընկերուհիներէս եւ յաճախ անիրաւուած մեծերէն. ու ահա մի առ մի դպրոցական շրջանին օրերը կը ցցուին մաքիս մէջ, երկար, տաղտկալի եւ ծանր իմ դիւրազգած, ջղագրգիռ մանկութեանս համար:

Շատերը երջանկութիւնը ունին իրենց մանկութիւնը վարդագոյն տեսնելու. մանկութեան յիշատակները կարծես թէ սոփըւած են թեթեւ, քաղցր եւ հաճելի ըլլալու. ինծի կը թուի թէ պայմանադրական ձեւի մը հպատակելու համար է այդ միայն եւ թէ մեր մանկութիւնը երջանիկ չէր կրնար ըլլալ ի նկատի առնելով մեզ դաստիարակելու պաշտօն ունեցող անձերուն հոգեկան եւ բարոյական վիճակը եւ այն պայմանները որոնց մէջ ապրած ենք:

Այդ պայմանները դժբախտաբար նոյնը մնացած կը թուին մինչեւ հիմա, հո՛ն դպրոցին սեմին վրայ, արձակուող տղոց ոմանց աչքերուն մէջ տեսայ եւ ճանչցայ մեր ժամանակներուն անձկագին նայուածքը, նոյն դառնութեան ծալքը մանկական շրթունքներուն անկիւնը եւ կամ վայրենի ուրախութիւնը ազատ ըլլալու եւ ա՛լ չլսելու դաստիարակին նեղացուցիչ ջղագրգիռ ձայնը, հրամանները, արգելքները:

Տխրած կը մեկնիմ դպրոցէն եւ ճամբան բարեկամիս հետ կը խօսինք դպրոցական դէպքերու եւ թիփերու վրայ. իմ ուսուցիչներէս շատերը իրեններն ալ եղած են եւ ի՛նչ շարք, չարագուշակ տխմարօրէն խիստ բռնաւոր տիպարներու երբեմն միայն զողտր հոգի մը կամ կարող միտք մը կ՚անցնի մեր անուանումներուն մէջ, ա՛յնքան հազուագիւտ սակայն որ մենք անգամ կը զարմանանք:

-- Ան ուրիշ, անիկա վարժապետներուն շարքին մէջ մի՛ դներ:

Խօսակցութիւնը թափառելով կուգայ Ս...եանին, ֆրանսերէնի շատ հմուտ ուսուցչին որ կարծեմ քիչ մը բոլոր իր աշակերտներուն խրտուիլակը եղած է:

Բոլոր անոնք որ ֆրանսերէնի դաս առած են՝ ճանչցած են Ս...եանը. իր յիշատակը ամէնէն բուռն է մէջս թերեւս անոր համար որ ամէնէն շատ իր սնոտի յաւակնութիւններով եւ բռնաւոր խստութիւնովը չարչրկած է ինծի: Օրերով լացած եմ իր պատճառով եւ որքան ալ որ պզտիկ աղջիկները շատ յլ ըլլան արցունքի, կարելի՞ է մոռնալ մէկը որ այնքան արցունք թափել տուած է. դեռ գրեթէ սարսափով կը յիշեմ իր երկայն գալարուող հասակը դասարանին սեմին վրայ որ կ՚ահարեկէր գիս եւ անանկ շուարում մը կը պատճառէր որ գիտցածս ալ կը մոռնայի - այնքան քիչ բան արդէն - եւ տժգունած, դողահար կը սպասէի որ իմ կարգս գար դասի ելնելու. իր պզտիկ մթին աչքերը, իր հեգնող եւ անդութ նայուածքը, եւ մանաւանդ իր ջղուտ մատներուն գգայնութիւնը ականջիս վրայ չեմ կրցած մոռնալ բնաւ. ու կը խորհիմ որ այդ մարդը իրաւամբ ի՛նչ վատառողջ եւ տխուր հոգի մը ունենալու էր այնքան cynisme-ով պզտիկ աղջիկները եւ տղաքները տանջելու համար: Ս...եան մասնաւորապէս ինծի տարօրինակ վախ մը կ՚ազդէր զոր նշմարած ըլլալու էր եւ որով կը զուարճանար. որովհետեւ ժամուան մէջ երեք քառորդը ինծմով կը զբաղէր մանրամասնօրէն դասը հարցնելով եւ պատժելով...: Այլեւս մի՛ զարմանաք երբ ըսեմ թէ դպրոցէն շրջանաւարտ եղած ատենս ֆրանսերէնի գիրերը միայն կը ճանչնայի եւ շատ պղտոր եւ հարեւանցի գաղափար մը միայն ունէի լեզուի վրայ: Այլ սակայն Ս...եան իր ճիւղին մէջ ամենակարող եւ հմուտ ուսուցիչ մըն էր:

Կ...եան եւս կարող ուսուցիչ մըն էր խանդավառ աշխոյժ, բարի զոր շատ կը սիրէի եւ որուն համար ամէն անձնուիրութեան կարող էի բայց Կ...եանն էր որ առաջին անգամ այնքան ուժգնօրէն մարդկային հոգիին ճղճիմութեան գաղափարը տուաւ ինծի: Գրաւոր քննութեան մը միջոցին էր, շարադրութիւններ կը պատրաստէինք. ընկերուհիներէս մէկը որ իմ թուաբանութեան քննութեանս օգնած էր՝ այսինքն դիտմամբ սխալ լուծած էր խնդիրս որպէսզի պակաս թիւ առնեմ, -- այդ հեռատես վարպետութիւնները գիս կը հիացնէին միշտ այն ատեն -- խնդրեց որ փոխարէն իր շարադրութիւնը գրեմ իմս վերջացնելէ ետքը, քիչ մը հաճեպով ընկերուհիիս համար ալ գրեցի: Կ...եան ատենէ մը ի վեր գէշ աչքով կը նայէր ինծի. ինչո՞ւ ... չեմ գիտեր միայն թէ քանի մը անգամ յոխորտալով իր յօդուածները կարդալէ ետքը նշանակիչ ձեւով մը ինծի նայելով ըսած էր:

-- Կը տեսնե՞ս, գրականութեան յաւակնութիւններ ունենալը չի բաւեր, պէտք է խմոր ունենալ:

(Շար. 9)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 3, Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մեր՝ Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՆՈՒԷՐ

Մարտիկ Տակառեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի, Պանթէօյի Հայկ. Մշակ. Ընկերակցութիւնը* 500 *Ֆր. նուիրած է տեղւոյն «Սիամանթօ» հայկ. դպրոցին:*

Offre d'emploi

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Recherche Responsable administratif (plein temps)
Bilingue Français Arménien
Notions d'informatique et de gestion
Disponible et motorisé

Adresser C.V. et lettre de candidature manuscrite au:
FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12 — 75660 Paris Cedex 14

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS SUR LA FRANCE
Période 1/4/1994 au 29/09/1994

— 100 Francs. -

M. Serge Areguian, Ass. Cultuelle arm. Marseille, M. et Mme Michel Aslanian (4 fois), Mme H. Assadourian, M. Kévork Bédikian, M. Antranick Bilazoukian, Mme Arpi Boduryan, M. Marcel Boghossian, M. Kévork Boroyan, M. Sempad Cheytanian, M. Yvon Debiazi (2 fois), M. Boghos Derderian, M. Georges Eretzian, Mme Odette Eutudjian, Mme Marcelle Evan, Mme Rose Evrard, Mlle Annie-Laure Girardin (3 fois), M. Georges Gureghian, Mlle Henriette Haro, M. Jean-Pierre Hatchadourian, M. P. Hovsepian, M. Jean Issayan, Mme Suzanne Jaquard, M. Richard Kaladjian, Mlle Vartouhie Kamdjian, M. Nahabed Kaoulekian, Mme Marie-Rose Kaprielian, M. A. Kasparian, M. André Maden, M. Haroutiun Manougian, M. Paul Manoukian, M. Edmond Melkonian, M. Alain Menzildjian, Mme Haïganouche Movsessian (2 fois), M. Patrick Navassartian (2 fois), M. Edmond Nercessian, Mme Nathalie Ohanian, Mme Marguerite Oundjian, M. Grégoire Parakian, M. Pierre Parseihian, M. Jean Pedepoy-Andonian, Mlle Aïda Sedefian, M. Manouk Sedefian, M. Gabriel Tchelebian.

(*A suivre*)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Boîte postale 12
75660 Paris Cedex 14
ou par virement bancaire :
CCP 11.926 85 C Paris.

LOTO

Dimanche 4 Décembre à 15 heures

dans la salle de l'église arménienne de Beaumont,

organisé par la section «*Naïri*» de Beaumont de la Croix Bleue.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 3, տօն է Սրբոց Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

organise

UNE
CONFERENCE

«L'Arménie, 2000 ans d'histoire»

avec le
Père ZADIK AVEDIKIAN

Jeudi 8 Décembre
à 20 heures 30

dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France

organise une soirée dansante

AU PROFIT
DE L'ECOLE FRANÇAISE
DE GUMRI

le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17[e]

Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

FRANCE - KARABAGH

avec la participation des
ASSOCIATIONS ARMENIENNES
de LYON et de sa REGION
organise le troisième

GRAND REVEILLON

au profit du village d'Arakioul et de l'Ecole de Chouchi au Karabagh

Samedi 31 Décembre
à partir de 21 heures

ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad, Lyon 6[e]

MARTEN YORGANTZ
& Son Orchestre

Entrée : 170 F. et 80 F. pour les enfants de moins de 14 ans

Apéritif offert
Buffet & Bar

Réservations :

72 - 02 - 07 - 98 — *France - Karabagh*
15, rue du 24 Avril 1915, Décines
78 - 49 - 42 - 97 — *M.C.A. Décines*
78 - 93 - 57 - 43 — *M.C.A. Villeurbanne*
78 - 60 - 47 - 18 — *Eglise Apostolique Arménienne de Lyon.*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի «Ազնուիթա» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի մեզմէ յաւէտ բաժնուած կապոյտ խաչուհիներու յիշատակին, Վալանսի Ս. Սահակ եկեղեցւոյ մէջ: Նոյն նպատակով հոգեճաշ կը տրուի Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 13·30-ին, Վալանսի Հայ Մշակ. Տան մէջ, ոգեկոչելով նաեւ Դեկտեմբեր 7-ի զոհերը:

Օրուան պատշաճ յայտագիր:

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS 3300 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
« *Archalouïse TATHEOSSIAN* »

organise

un **REPAS DE NOEL**
AU PROFIT DE L'ECOLE

Le Dimanche 18 Décembre
à 13 heures

au Centre Valeyre
24, rue Rochechouart, Paris 9[e]

Réservation auprès de Nevarte Artinian : Tél. : 42 01 15 69 (de préférence à partir de 19h - Date limite le 8 décembre).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կռան - Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը, առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայած բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն ի յիշատակ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-*ին:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հոգիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագ՝ *ժամը* 10-*ին*,
Հոգեհանգիստ՝ *ժամը* 11·30-*ին:*

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ

— 125 —

ԳՐԱԿԱՆ - ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Անլուելի Զանգակատուն
-- *Պարոյր Սեւակ* --

Կիրակի, Դեկտ. 4, ժամը 17·30-*ին*

Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado — Marseille

Զեկուցում՝
ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ
Արտասանութիւն՝
ՍՈՒՐԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ԳԱՅԵԱՆԷ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Ջութակ՝
ՅԱԿՈԲ ՇԻՐԻՆԵԱՆ
Նկարիչ՝
ՎԱԶԳԷՆ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Մուտքը ազատ է:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

CHORALE

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.

organise le concert de

LA CHORALE DE L'U.G.A.B.
« KOGHTAN »

dirigée par Haïg Sarkissian

au profit de l'Ecole française de Gumri

le Dimanche 4 Décembre à 15 heures

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

— Participation : 50 F. —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
«Archalouïse Tathéossian»

a repris

depuis le Mercredi 23 Novembre ses cours du soir de langue arménienne pour les adultes

chaque mercredi à la M. C. A. 17, rue Bleue, Paris 9[e]

Inscrivez-vous auprès de :
Vartanouche ESENCE 48 71 22 77
qui vous donnera tous renseignements utiles.

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
SAMEDI
3 DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.473 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.473

ՀԱՅ – ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԱՄՐԱՊՆԴՈՒԻՆ

Ինչպէս գրած էինք (Դեկտեմբեր 1, Հեռատիպ) Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը զոր կը գլխաւորէր փոխ - Նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան Թեհրան գացած էր եւ կարեւոր հանդիպումներ ունեցած : Այժմ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կը տարուին երկու մակարդակի վրայ. նախ ազգ. ընկերութիւններու : Այս առընչութեամբ Հայաստանը կը ներկայացնէ Ուժանիւթի փոխ - Նախարարը՝ Կարէն Գալստեան եւ Պարսկաստանը՝ Ռոստամի Սանի կազի ընկերութեան միջազգային վաճառքի ընդհ. տնօրէն, ապա կառավարական մակարդակի վրայ եւ Հայաստանի ներկայացուցիչն է Գագիկ Յարութիւնեան : Ի դէպ, ան Փարիզէն անցնելով Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 1-ին Ֆանտստ գնաց «Հայաստան» հիմնադրամի աշխատանքներու կապակցութեամբ :

Աւելորդ է ըսել թէ հայ - պարսկական յարաբերութեանց սերտացումը յատկապէս կարեւոր նշանակութիւն ունի Հայաստանի համար քանի կենսական է կազամուղի արագ շինութիւնը : Կը հաստատուի որ ան լաւ ճամբու մէջ է, բայց, հարկ է որ Հայաստան կարենայ ապահովել նիւթական որպէսզի աշխատանքները կատարուին : Այս կէտը կը վերաբերի Սփիւռքի, այլ յատկապէս Ֆրանսայի, քանի Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամն է որ ստանձնած է այդ ծրագրին իրագործումը : Կազամուղը պէտք է վերջանայ մինչեւ երկու տարի. ան Իրանի կազամուղը (Թաւրիզ) պիտի կապէ Մեղրիի, ինչ որ կը նախատեսէ շուրջ 60 քիլոմեթր հատուածի մը շինութիւնը հայկական տարածքի վրայ : Այս շինութեամբ է որ Հայաստան կը գտնէ տնտեսական իր ինքնավարութիւնը ինչ որ ամէնէն կարեւոր կէտն է :

Կարգադրուած է, բարեբախտաբար, այլ հարց մը որ քանի մը շաբաթ առաջ պղտորած էր մտքերը : Արդարեւ, «Լրագիր» թերթը, Հոկտեմբեր 25-ին կը հաղորդէր որ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը արտօնած էր քրէական պատասխանատուութեան կանչել Երեւանի քաղխորհուրդի երեսփոխան Վլադիմիր Սարգսեանը : Քրէական հարց արծարծուած էր, որովհետեւ «Հայաստան» հիմնադրամի տրամադրած 300 հազար տոլարը, ձեռք բերելու համար ելեկտրաթելեր (fաyլը) նորոգելու համար ելեկտրացանցի 100 քիլոմեթր հատուած մը, անհետացած էր : Այժմ ամէն ինչ կարգադրուած է եւ fայլերը յանձնուած են : Նման դէպքեր պէտք չէ կրկնուին, որպէսզի «Հայաստան» հիմնադրամը որ հիմնական բան մըն է Պետութեան համար, չտուժէ :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 30 / Դեկտեմբեր 1)

ՄԻՇՏ ԿԱԶԻ ՀԱՐՑԻՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Կազի մատակարարումը վերահաստատելու հարցին կապակցութեամբ Լ. Տէր - Պետրոսեան, Նոյեմբեր 29-ին հեռաձայնային խօսակցութիւններ ունեցած է Ղազախստանի, Թիւրքմէնստանի եւ Վրաստանի նախագահներուն հետ,

ՕՏԱՐ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Նոյեմբեր 29-ին վարչապետ Հրանտ Բագրատեան ընդունած է շարք մը երկիրներու ներկայացուցիչ դիւանագէտները եւ ՄԱԿ-ի մշտական ներկայացուցիչը : Վարչապետը շնորհակալութիւն յայտնած է Նոյեմբեր 22-ին Փարիզ գումարուած խորհրդակցական խումբի ժողովի ընթացքին իրենց կառավարութիւններուն Հայաստանի նկատմամբ ցուցաբերած դրական կեցուածքին եւ խոստացուած մարդասիրական, վարկային եւ թէքնիք օգնութեան համար :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱՒԹԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՍԿՍԱԾ

Երեւանի մէջ սկսած է ամերիկեան նաւթի բաշխումը : Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս 140 լիթր նաւթ կը յատկացուի այն քաղաքացիներուն, որոնք կը պատկանին նախատեսուած ընկերային 11 դասակարգերուն : Ջեռուցում չունեցող շէնքերու բնակիչները զերծ կը մնան օգնութենէն : Բաշխումը կը կատարուի ամերիկեան կողմին իսկ միջոցներով :

ՀԱՑԻ ԵՒ ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՍԱԿԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 30-ին Հրանտ Բագրատեանի ստորագրած կառավարական որոշումով հացին նոր գինը ճշդուած է՝ 66 Դրամ : Որոշուած է նաեւ որ ալիւրաղաց գործատուները պետական ցորենի իւրաքանչիւր թոնի համար պէտք է 43 հազար Դրամ հարկ վճարեն, Վարչապետը ստորագրած է նաեւ որոշում՝ ելեկտրականութեան եւ ջերմուցիչ ուժանիւթի սակագիներուն մասին :

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (199) թիւը նուիրուած Կոստան Զարեանի, աշխատակցութեամբ Վարդան Մատթէոսեանի եւ Մարկ. Նշանեանի : Նամականիի բաժին մը կը հրատարակենք յետագայ թիւերով :

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Քսանըհինգ տարի առաջ, 1969 Դեկտեմբեր 11-ին, Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կը կնքէր Կոստան Զարեան, 84 տարեկանին : Եզակի կեանք մը ապրած եզակի գրագէտ մը :

Կովկաս ծնած, բայց իր գրական կազմաւորումը Եւրոպայի եւ Պոլսոյ մէջ իրագործած : Ռուսերէնով ու ֆրանսերէնով սկսող, բայց այնուհետեւ հայերէնին դարձած : Արեւելահայերէնով արտայայտուող, բայց արեւմտահայերէնի կենարար դրոշմով : Իր առիթով, թերեւս, պէտք է հերքել մեր գրականութեան բնորոշ բոլոր պիտակները. ո՛չ արեւելահայ (իր գրական կազմաւորումով), ոչ ալ արեւմտահայ (իր գրական լեզուաճիւղով), ո՛չ սփիւռքահայ (կոտորակումը ընդունելու իր մերժումով), ոչ ալ խորհրդահայ (իր գեղագիտական ըմբռնումներով) : Պարզապէս՝ Հա՛յ :

Եզակի՝ իր ոճով, իր մշակած նիւթերով, իր աշխարհահայեացքով : Մէկ մշակոյթէն, մէկ լեզուէն միւսը իր յարափոփոխ տեղաշարժերով : Իր անտիպ ու մամուլին մէջ ցրուած վաստակով :

Եզակի՝ իր կեանքին ու գործին շուրջ կամայ թէ ակամայ հիւսուած առասպելով :

Անոր մահէն ետք, «Հայրենիք» ամսագրին մէջ «Թաղուած» գործերուն մէկ կարեւոր մասը ամփոփուեցաւ երկու ստուար հատորներու մէջ : Երկերէն չորսը անգլերէնի ու ֆրանսերէնի թարգմանուեցան : Որոշ գործեր մամուլին մէջ երեւցան նորէն : Ուսումնասիրողներ սկսան գրաղիլ անոր կենսագրութեամբ ու գրականութեամբ, արժեւորել անոր գործն ու գաղափարները : Ազատութեան քամիները, վերջապէս, անոր առջեւ բացին, թէեւ տակաւին ո՛չ պէտք եղած չափով եւ ձեւով, հայրենիքի ընթերցողին դռները : Իր գաւակին կողմէ քառորդ դար հաւատարմօրէն պահպանուած դիւանները կը յուսանք որ վաղը դառնան կորիզը տուն թանգարանի մը, որ յաւելեալ զուրգուրանքի եւ ճանաչումի խթան հանդիսանայ :

Վ. Մ.

ՄԱԿ-Ի ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆՑ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը, Նոյեմբեր 30-ին, ընդառաջելով իր փափաքին, ընդունած է ՄԱԿ-ի Հայաստանի դրասենեակի ներկայացուցիչը : Շօշափուած են Բ. Արարքցեանի Պուեթրոս -- Ղալիի հետ տեսակցութեան ընթացքին դոյացած նախնական համաձայնութեանց վերաբերող հարցեր : Յատկապէս վեր առնուած է Հայաստանի յառաջիկայ խորհրդարանական ընտրութիւններուն ՄԱԿ-ի դիտերու ներկայութեան հարցը :

ՍԵՒԱՆԱՅ ԼԻՃԸ ՉԻ ՏՈՒԺԵՐ

Ուժանիւթի ծանօթ տագնապը պատճառ եղած է որ Սեւանի ջրելեկտրակայանները առաւել հոսանք արտադրեն : Սակայն այս պարագան չէ վնասած լիճին եւ մակարդակը ոչ միայն չէ իջած այլեւ 1 սմ. բարձրացած է, շնորհիւ աշնանային առատ անձրեւներուն :

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՕԹԱՆ-Ի ԺՈՂՈՎԻՆ

Արտաքին նախարարը ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիրներու Արտաքին նախարարներու համագումարին մասնակցելու համար մեկնած է Պրիւսէլ, ուր բազմաթիւ հանդիպումներ կ'ունենայ պաշտօնակիցներու հետ : Վ. Փափազեան, ապա կ'անցնի Փէշտա միանալու՝ Լ. Տէր - Պետրոսեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութեան :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(2 Décembre)

Le Chant de l'Arménie

«Լիպերասիոն»ի գրական յաւելուածէն ետք, այս անգամ «Մոնտ»ն է որ իր գրական յաւելուածին առաջին էջն իսկ կը խօսի Հրանտ Մաթեւոսեանի եւ իր «Աշնան Արեւ»ի մասին, հրատարակելով նաեւ գրագէտին նկարը :

Թերթին գրական քրոնիկագիրը՝ Փաթրիք Քէշիշեան խօսեցնել կուտայ հեղինակը որ կը պատմէ. - «Ծնած եմ հեռաւոր գիւղ մը, հեռաւոր ժամանակ մը, ծնունդիս ժամանակաշրջանը մօտ էր Տոլստոյի, Թումանեանի եւ Քսենոփոնի» : Յօդուածագիրը կը շարունակէ նշելով թէ Հ. Մաթեւոսեան ծնած է 1935-ին Ահնիձոր, հիւսիսային Հայաստան : Ժառանգորդ եւ քաղաքացի կորսուած աշխարհի մը, կ'ուզէ նաեւ անոր վկան ըլլալ : Իր գիրքին ութ պատումները այդ աշխարհին եւ այդ ժամանակաշրջանի յիշատակը կ'ոգեկոչեն : Քէշիշեան կը նկարագրէ Մաթեւոսեանը զոր, նման կը գտնէ իր գրածին : Անոր գրականութիւնը գաւառական է անկասկած, ոչ աւելի, ոչ պակաս, քան Ֆօքնէրի կամ Ժիոնոյի : Անոնց պէս, Հայ գրագէտը ամբողջովին շինած է վիպական աշխարհ մը մեկնելով հողէ մը եւ իր յիշողութենէն :

Գրութեան վերջին մասին մէջ, խօսքը կրկին կը տրուի Մաթեւոսեանի որ կը բացատրէ գրականութեան իր ըմբռնումը. - «Գրականութիւնը անբարոյական է եթէ ընկերային դեր չունենայ : Չեմ ուզեր անշուշտ խօսիլ ձգտումնաւոր, կուսակցական գրականութեան մասին, կուսակցութեան գրականութիւնը դատապարտուած է մոռացութեան : Չեմ սիրեր նաեւ փիլիսոփայութենէն եկած գրականութիւնը, յայտնութեան պահը կը սիրեմ : Գրագէտը պէտք է միշտ աշակերտի դիրքի մէջ ըլլայ եւ երբ գրականութիւն կ'ընէ մեկնելով փիլիսոփայութենէն, ուսանողի դերէն կ'անցնի դասատուի դերին : Մենք, գրագէտներս, պէտք է մենք մեզ ստիպենք պահանջկոտ ըլլալ մեզի հանդէպ եւ ոչ՝ ուրիշներու, պատմել մեր տառապանքները, խնդալ մեր բարդոյթներէն, ընդունիլ մենք զմեզ տեսնել ամէնէն դժուար կացութեան մէջ» :

Քէշիշեան կը խորհրդածէ. -- «Հոսկէ դիտուած, գրականութեան եւ գրագէտին իր տեսիլքը կրնայ մեզի հինցած եւ ժամանակավրէպ թուիլ : Ի տես այն դիւրաբեկ յիշողութեան որու պահապանը կ'ուզէ ըլլալ Մաթեւոսեան, պարզապէս անհրաժեշտ է, կենսական» :

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՁՏՈՒՄԻ (փրիմիէռ) հարցը վերջնապէս թաղուեցաւ, որովհետեւ այն յատուկ յանձնախումբը որ երկու հոսանքներուն (Իւ - Տէ - Էֆ եւ Էռ - Փէ - Էռ) խորհրդարանականները համախմբած էր յայտարարեց թէ իրագործելի բան մը չէ : Այս ամբողջը անշուշտ ծիծաղելի բնոյթ մըն ալ ունի : Փաթրիք Տէվէճեան չի ծածկեր իր բարկութիւնը, ըսելով թէ նախ այդ յանձնախումբը որեւէ աշխատանք տանելէ առաջ իր կարծիքը կազմած էր արդէն ու կ'աւելցնէ. - «Անոնք որոնք այս խաղերուն կը մղուին պատասխանատուութիւնը կը ստանձնեն մեծամասնութիւնը պառակտելու եւ ժաք Շիրաքին խաղին գալու» : Փասքուա կ'առաջարկէ յարգել «շաքարավաճառներու դադարը» եւ թագաւորն ընտրել՝ Յունուարին :

ՁԷՁԷՆԻՈՅ մայրաքաղաքը՝ Գրոզնի ռուսական ամրաձիգ օդանաւերու թիրախ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՆԱՀԻՏ ԲԱՅԱՆԴՈՒՐԻ ՀԵՏ

ՍԱՆ-ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԻԹԻՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՐՑ. - Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Արեւմուտքի հետ Ադրբէջանի ստորագրած քարիւղի պայմանագրութեան մասին:

ՊԱՏ. -- Նաւթի պայմանագիրը որ Ադրբեջանը ստորագրեց Արեւմուտքի հետ, կը նպաստի Ղարաբաղի հարցի լուծմանը, այն իմաստով որ արեւմտեան ո՛չ մի երկիր չի ուզենայ գործ ունենալ պատերազմող Ադրբեջանի հետ եւ բնական է որ Ալիեւը դա շատ լաւ հասկացել է:

ՀԱՐՑ. -- Ազգերու ինքնորոշման եւ սահմաններու անձեռնմխելիութեան զոյգ սկզբունքները ինչպէ՞ս կ'ընկալուին բանակցութեան մասնակցողներուն կողմէ: Ո՞ր սկզբունքն է որ ցայժմ տիրական կը մնայ բանակցութիւններու սեղանին վրայ:

ՊԱՏ. -- Եթէ խօսքը վերաբերում է մեր հանդիպումներին, պիտի ասեմ որ յաճախ կանգնում ենք փակուղու առաջ: Նրանք ասում են՝ սա Ադրբեջանի հողն է, տարածքն է. մենք ասում ենք՝ խօսքը ուրիշ երեւոյթի մասին է, ազատութեան մասին է. մենք տարբեր հանգամանքներով ենք մօտենում: Ինչ որ կոչուի տարածքը, Ղարաբաղցիները այլեւս չեն ենթարկուի Ադրբեջանի իշխանութիւններին: Դա պէտք է իրենք հասկանան: Նախընթացներ կան. յիշենք Էրիթրէան: Ինձ թւում է թէ այս մօտեցումը գալիս է իրար նըկատմամբ անվստահութիւնից: Եթէ կողմերը մի քիչ աւելի վարժուեն իրար, կարելի է համագործակցութիւն ստեղծել: Այնտեղ հասնելու համար քաջութիւն է պահանջւում; Պէտք է գնալ ոչ - սովորական քայլերով. պէտք է երրորդ ձեւը գըտնել, որը միացնի ամբողջը: Շատ դժուար է, բայց միակ ուղղութիւնը սա է, որովհետեւ հնարաւոր չէ պատերազմը շարունակել, ուրեմն պէտք է ձեւը գտնել ու չվախենալ իրարից:

ՀԱՐՑ. -- Ինչ կը վերաբերի ներ-հայաստանեան կեանքին, վեց ամիս է հրապարակին վրայ է Մանուչարեան -- Սիրադեղեան բանավէճ մը, որ պահ մը նոյնիսկ այնքան սուր բնոյթ ստացաւ, որ կողմերը սկսան մերկացումներ կատարել եւ զիրար ամբաստանել ծանր մեղադրանքներով: Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այդ բանավէճին մասին:

ՊԱՏ. -- Չեմ ընդունում Աշոտ Մանուչարեանի բռնած գիրքը. բացարձակ մերժում եմ: Շատ հիասթափուած եմ, որովհետեւ նոյնիսկ եթէ իր գրգռութիւնների մէջ կայ ինչ որ ճիշդ բան -- ուրին գուցէ նա համոզուած է--, հրապարակելու ձեւը որ նա ընտրեց՝ շատ տգեղ էր: Երեւոյթի մէջ ինչ որ անբարոյական բան կար: Ամբողջ աշխարհը նայում է մեզ. չէր կարելի այդ ձեւով վարկաբեկել եւ գրգռել: Ես չեմ ընդունում այդ ոճը: Ժողովուրդը գալիս էր հրապարակ, որովհետեւ բարձր եւ պատասխանատու պաշտօն ունեցող մի անձնաւորութիւն էր Աշոտ Մանուչարեանը, հետեւաբար հաւաքոյթը հետաքրքրութիւն էր ներկայացնում: Ժողովրդի համախմբումի պատճառներից էին նաեւ ընկերային դժուար պայմանները, որոնցում բնական են ժողովրդի դժգոհութիւնները: Սակայն, ես անբարոյականութիւն եմ համարում ընկերային դժուար պայմանները օգտագործել՝ այլ նպատակներ հետապնդելու համար:

ՀԱՐՑ. -- Երկու տարի առաջ կազմուած «Ազգային Դաշինք»ը իր առաջադրութիւններուն մէջ ձախողելէ եւ պառակտուելէ ետք, այսօր դարձեալ՝ նոր «Ազգային Դաշինք» մը, նոր խմբակցութիւններով հրապարակ իջած է, որ նախագահին ազգային քաղաքականութիւնը ձախաւեր նկատելով, կը յաւակնի վերջ տալ նախագահին ու իր կառավարութեան արտաքին ու ներքին քաղաքական խարխափումներուն, յատկապէս Արցախեան հարցի, Սահմանադրութեան եւ տնտեսական իրավիճակի գծով: Իբրեւ խորհրդարանական, ի՞նչ է ձեր կարծիքով այդ «Դաշինք»ին նոր ռազմավարութեան նպատակը:

ՊԱՏ. -- Գիտէ՛ք, ընտրութիւններն են մօտենում: «Դաշինք»ի հիմնական մարմաջը իշխանութեան հարցն է: Արտաքին քաղաքականութեան փայլուն իրավիճակում մեղադրանքներ անելը ծիծաղելի բան է, անլուրջ արտայայտութիւն է: Ամօթ է: Ես մեծ հրճուանքով եւ հպարտութեամբ ուզում եմ յայտնել, որ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը խելական եւ իմաստուն ղեկավար է: Նա ուղղակի գիւտ է Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի համար: Բայց պարզ է, տարբեր մարդիկ կան, տարբեր կարիերիստներ կան, որոնք տարբեր նըպատակներ ունեն եւ միանում են նրանց հասնելու համար, որովհետեւ դրանք ոչ մի տեղ չեն կարող առանձին հասնել եւ իրենց թւում է թէ միանալով կարող են յաջողել: Սակայն, ժողովուրդը մի զարմանալի, ընդհանուր հաւաքական բնազդ ունի, որ միշտ տանում է դէպի ճիշդ ճանապարհը: Ես վստահ եմ որ ե՛ւ ընտրութիւնների ժամանակ, ե՛ւ բոլոր լուրջ իրավիճակներում, ժողովուրդը շատ ճիշդ կը կողմնորոշուի եւ դա կը փրկի մեզ: Վերջին վեց տարիների ընթացքում, ճակատագրական պահերին, ժողովրդի հակազդեցութիւնը, պահուածքը զարմանալի նուրբ եւ ճիշդ է եղել: Ինչպէ՞ս կարելի է քննադատել նախագահի արտաքին քաղաքականութիւնը, երբ փաստօրէն ե՛ւ Ռուսաստանի, ե՛ւ Ամերիկայի, ե՛ւ Իրանի, ե՛ւ Վրաստանի, ե՛ւ ՀԱՊ-ի այլ երկրների հետ շատ բազմերանգ եւ հանգիստ յարաբերութիւններ կան: Պէտք չէ ուրանալ որ ահագին գործ է արուել եւ շարունակւում է արուել:

Ինչ վերաբերում է ներքին քաղաքականութեան, պիտի ասեմ որ պարզապէս ընկերային պայմանները ծանր են, ժողովուրդը դիմանում է, բայց լինում են դժգոհներ -- ինչպէս ուսուցիչները--, որոնց պայմանները շատ ծանր են: Հարցը այն է որ պէտք է իւրաքանչիւր նախարարութիւն կամ նախարար միջոցները գտնէ դժգոհութիւնները հարթելու համար: Ուսուցիչները, ո՞չպէս սերունդներ պատրաստելու գործին նուիրուած անձնաւորութիւններ, յատուկ խնամքի արժանի են: Ես գտնում եմ որ նրանց նախարարը եւ նախարարութիւնը պէտք եղածը չեն անում բարելաւելու համար նրանց պայմանները:

ՀԱՐՑ. -- Կ'ըսուի թէ յառաջիկայ գարնան տեղի ունենալիք խորհրդարանական ընտրութիւններուն՝ կը նախատեսուի խորհրդարանի անդամներու թիւի կրճատում մը: Ի՞նչ է նման նախադասութեան տուն տուող պատճառը:

ՊԱՏ. - Պատճառը պարզապէս այն է որ մտածւում է աւելի սեղմ աշխատելու ձեւ ստեղծել: Փաստօրէն ծանր էր կառուցուածքը եւ հիմնական աշխատողների թիւը քիչ էր:

ՀԱՐՑ. -- Ի՞նչ վիճակի մէջ է Սահմանադրութիւնը:

ՊԱՏ. -- Սահմանադրութիւնը բազմակողմանի քննարկումի ենթարկուեց: Երկար քննարկումներից յետոյ պարզուեց նաեւ Սփիւռքի Հայերին քաղաքացիութիւն շնորհելու հարցը, այսինքն՝ Հայաստանից դուրս, նախկին Խորհրդային Միութիւնից դուրս՝ ընդհանրապէս ըՍփիւռքում ապրող Հայերի Հայաստան մուտքն ու ելքը աւելի բարենպաստ պայմաններում կատարել, բայց ոչ՝ լրիւ քաղաքացիութիւն, նկատի առնելով շատ հանգամանքներ՝ բանակում ծառայելու, ընտրութիւնների մասնակցելու եւ ուրիշ նրբութիւններ: Իսկ որոշ դէպքերում կարելի է քաղաքացիութիւն շնորհել, ինչպէս արուեց Ալեք Մանուկեանի պարագային:

ՀԱՐՑ. -- Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուի Սահմանադրութիւնը:

ՊԱՏ. -- Սահմանադրութիւնը աւելի ճիշդ կը լինէր ժողովրդական հանրաքուէով ընդունել:

ՀԱՐՑ. -- Ձեր կարծիքով, ընդդիմութեան մէջ գտնուող քաղաքական հոսանքներէն որո՞նք շինիչ եւ օգտակար դեր կը խաղան:

ՊԱՏ. -- Ինձ թւում է թէ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը, քրիստոնեայ Դեմոկրատները եւ Հանրապետական Կուսակցութիւնը օգտակար դեր են խաղում Հայաստանի կեանքում, հասկացողութիւն ցուցաբերելով տիրող իրավիճակների նկատմամբ եւ օգնելով պետականութեան հիմերի ամրապնդման: Եւ ուզում եմ շեշտել որ մենք միակ հանրապետութիւնն ենք փաստօրէն, որ կայուն վիճակում ենք գտնւում: Երկրաշարժ, պատերազմ, գաղթականութիւն, շրջափակում ահաւոր դժուար կացութեան մատնեցին մեր հայրենիքը: Շատ փորձեր արւեցին մեր հանրապետութիւնը ներսից փոթորկելու, ինչպէս դա եղաւ Վրաստանում, Ադրբեջանում: Փորձեցին դրսից՝ ներսի միջոցով անկայունացնել, բայց չյաջողուեցին ու չեն էլ յաջողուի, քիչ առաջ մատնանշուած մեր ժողովրդի ընտնազդի հետեւանքով: Կայ պետականութեան շատ ամուր գգացողութիւնը. դա գիտեն եւ զգում են բոլորը, թէ՛ դրսի եւ եւ թէ ներսի ժողովուրդները: Մեր հանրապետութեան կայուն վիճակը պէտք է գնահատել ու ամրապնդել, ո՛չ թէ խանգարել: Վստահ եղէք որ երբ շրջափակումից դուրս գանք, այլեւս զաւակ կորցնելու մորմոքը չունենանք, կը ստեղծուեն նոր հնարաւորութիւններ եւ կարճ ժամանակում, մեր երկիրն ու ժողովուրդը արագ կը վերականգնեն:

-- Շնորհակալութիւն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԻԲ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

էր ժամանակ, գոնէ մինչեւ վերջին միջազգային պատերազմը, որ Թուրքիոյ, ինչպէս ամբողջ Միջին -- Արեւելքի երկիրներուն մէջ, ֆրանսերէնը առաջնորդողի իր դերքով կը փայլէր: Անդառնալի աղբիւրն էր ան մեր լեզուին նոր բառերու կազմութեան, իսկ ֆրանսական գրականութիւնն ալ՝ սովորական ակը ներշնչումի:

Պոլսոյ համբաւաւոր Կալաթա Սարայի ուսումնապետը միշտ ֆրանսացի մը եղած է եւ կրօնաւորներու կողմէ ղեկավարուած բազմաթիւ վարժարաններուն տիրական լեզուն է ֆրանսերէնը, ինչպէս Տամ տը Սիոն, Սէն - Ժօզէֆ, Սէն - Միշել, Սէն - Փիւլշէրի, Սէն - Պընուա, որոնց աշակերտներուն համար հրաւէր ստացայ արտասանելու: Առենօք գոյութիւն ունեցած էր նաեւ Թաքսիմի ֆրանսական հիւպատոսարանի մէջ հանրածանօթ Lycée Papillon-*ը, յատկապէս ֆրանսացի տղոց համար եւ որուն անունով ծիծաղաշարժ երգեր հիւսուած են:*

Այս կրօնական հիմնարկներէն վեր, մանաւանդ Ֆրանսայի պետական հովանիին տակ, ինչպէս աշխարհի չորս ծագերուն այնպէս ալ Պոլսոյ մէջ կը գործէ Ալիանս Ֆրանսէզ կազմակերպութեան մասնաճիւղը, որու անդամները, մեծ մասով ուսուցիչներ եւ գործակատարներ, կը հաւաքուին ամէն Հինգշաբթի իրիկուն միասնաբար ճաշելու եւ չաղակրատելու համար իրենց մայրենի լեզուով:

Այսպէս, 1958 Մայիս 1-ի գիշերը, ես ալ անոնց պէս, կէ՞ս թէ լման ֆրանսացի, մասնակից եղայ այդ Հինգշաբթիի ճաշին, եւ Զահրատն ալ «Հայ բանաստեղծութեան ժազ Փռէվէրը» հաճոյութեամբ ընկերացաւ ինծի: Ու ճաշէն ետք -- petits pois à la française *-- վաթսունի չափ երկսեռ հասարակութեան առջեւ, օրուան նախագահի բարի գալուստէն ետք, փորձեցի մինիւեսիթալ մը հրամցնել անոնց:*

Վիյոնէն սկսեալ մինչեւ ԺԹ. դարու դասական քերթուածներու փունջ մը վերապրեցնելէ ետք, խկոյն նկատի առնելով առջեւս նստողներուն՝ մօրս արտայայտութեամբ՝ ծննդավայրէն հեռացած դուրպէթ դուշիի վիճակը, անոնց հայրենաբաղձութեան լարը թրթռացնելու նպատակով՝ յարմար դատեցի արտասանել հանճարեղ խմոն Ռոսթանի համբաւաւոր «Լա Վիթըր»:

Ընտրութեանս հետեւանքը հիմնաւորելու համար, կը ստիպուիմ պատանեկութենէս մնացած մոխրապատ յիշատակ մը ոգեկոչել: Մեր վաղեմի խատուտիկ Պոմոնի 1933-ի վերամուտին, իմ տարեկից երկու սեռէ ընկերներս գացին արձանագրուիլ Թաղին ֆրանսական դպրոցը -- անվճար -- լքելով Դպրոցասէրցի Օրիորդ Գալենիկին արդէն տարի մը ղեկավարած ծխական հայ վարժարանը: Հայրս խոր մտատանջութեան մատնուեցաւ. հետեւելո՞ւ էր միւս ծնողներու օրինակին: Բայց անոր անդրդելի, նոյնիսկ յամառ հայրենապաշտութիւնը թեւ առաւ երբ մեր տանտերմութիւնը վայելող երիտասարդ ուսուցչուհին համոզեց հայրս որ հայերէնին միացնելով ֆրանսերէնի մասնակի դասեր՝ միւս տարի պիտի կարողանայի իմ ընկերներուս մակարդակին հասնիլ: Եւ այդպէս ալ եղաւ: Յաջորդ տարի գացի գտնել հայ իմ ընկերներս, Աւետիսը, Վարդգէսը, Նուպարը ... եւ նոյնիսկ Հոկտեմբերի դասաւորումին չորրորդ հանդիսանալով դպրոցի լայն անցքին մէջ կախուած պատուոյ գրատախտակին վրայ անունս երեւցաւ:

Սակայն այս դէպքին յաջորդող պատահարն է մեզ համար նշանակալից, քանի մեր այս օրերուն չափազանց արծարծուած ֆրանսական էքօլ Լայիքի ճակատագիրն է խնդրոյ առարկայ: Եւ այդ պատահարի Մեծ Տիկնոջ *սպասարկու դաստիարակներուն ներփողն է որ պիտի հիւսւի խկոյն: Շնորհիւ ուսուցիչ Ժորժ Պրէսթի (լուսերու մէջ պառկի), խական տիպարն ըլլալով բծախնդրութեան, անաչառութեան եւ օրինապահութեան, բակի աստիճաններէն սկսեալ, դասարանին մէջ անցուցած մեր ժամերը լարուած մեքենայի մը ծաւալումին օրէնքներովը կ'ընթանային: Վայրկեան մ'իսկ ան չէր թողլարեր որ մեր մտքերը տարբեր նիւթերով զբաղէին: Անոր ասուպային ժպիտներն իսկ կշռուած չափուած էին: Ստիպուած էինք լուռ ու մունջ հետեւիլ ամպիոնէն տրուած անոր բացատրութիւններուն ամէն տեսակի նիւթերուն վրայ, լեզու, քերականութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն, գծագրութիւն, արտասանութիւն եւ աւելի խօսուն ըլլալու համար յիշենք ֆրանսերէնով՝* morale, instruction civique, leçons de choses *(որուն մէջ լոգանք առնելու գիտելիքներն ալ կային), ափսո՛ս, այս վերջին երեքը արդէն պատմութեան անցած:*

Սակայն, յատկապէս ես յափշտակուած էի անոր նրբին մատներով քարտէսախտակին վրայ Ֆրանսայի քարտէսին կաւիճով գծելու ճարտար ու արագ գործողութենէն: Եւ ինչպէս յաճախ որակուած՝ վեցանկիւնեայ Ֆրանսայի կենդանացած ու հմայիչ պատկերը անդադար կը վերածնէր մեր մատղաշ աչքերուն առջեւ, զանազան աւիթներով, ճշդել հողային սահմանները, ծովերը, լեռներն ու լեռնաշղթաները, դաշտավայրերը, գետերն եւ իրենց աջ ու ձախ եզերքներուն միացող գետակները, քաղաքները, արտադրութիւնները, նահանգային բաժանումները ... Երբ լըսէինք 89 նահանգներէն մէկուն անունը՝ ստիպուած էինք խկոյն զոց ըսել անունը անոր գլխաւոր քաղաքին եւ երկու դերգաւառանիստերուն:

Միւս կողմէ մեր պարտականութիւնն էր Ֆրանսայի պէսպիսուն քարտէսները մեր տետրակներուն մէջ գոյնզգոյն մատիտներով գծել, նոյնիսկ զարդարել: Եւ երբ այս հրապուրիչ քարտէսներուն միացուէին մեր պատմութեան դասագրքերուն ամփոփումներուն զոց սորվիլը, (որոնց արձա-

գանքները դեռ կը խլրտին ուղեղիս մէջ), մասնաւորաբար Վիքթոր Հիւկոյի եւ նմանօրինակ հեղինակներուն հայրենասիրական եւ մարդասիրական սրտայոյզ էջերը՝ դաստիարակի մեկնաբանութենէն ետք բերնուց արտասանելու փորձերուն, այլեւս կրնայ համոզուիլ որ Ֆրանսական հանճարին վսեմութիւնն ու պաշտպանութիւնը վստահուած էին ձեռնհաս ու վարպետ անձերու։

Աւելէ զատ, 1949-ին Մարսէյլի մէջ, երբ խորհեցայ վարժեցնել հայկական բերանս Մեծն Մոլիէռի Տան հնչումներուն, (վեց տարի ամբողջ), երջանիկ դիպուած մը ուզեց որ առողանութեան ուսուցչուհիս ըլլար Զօրավարի մը աղջիկը, (Ժընըվիէւ Լաշալ), Vieille France-ի մէկ անխառն ներկայացուցիչը։ Աստուա՛ծ իմ, Անատոլուէն գաղթած շինականին համար որքա՛ն լեռներ ու ձորեր շարուելու էին իր առջեւ...

Ահա այսպէս Ֆրանսական բանաստեղծութեան հարիւրաւոր նմոյշներու շարքին՝ վերեւ յիշուած Էտմոն Ռոսթանի «Լա Վիթր» առաջարկուեցաւ ուշադրութեանս։ Զօրակոչին պատասխանող խումբ մը երիտասարդներ գիշերանց Ֆրանսայի Հարաւ-Արեւմուտքէն շոգեկառքով կը ճամբորդեն դէպի հիւսիս։ Անոնցմէ մէկը, արշալոյսը ծագելուն պէս, անտարբերութեամբ ապակիին դոլորշին սրբելէ ետք, կը սկսի դիտել իր առջեւ արագ-արագ սուրացող տեսարանները՝ լեռներուն, դաշտերուն, բլուրներուն, վազող ջուրերուն, գիւղերուն, քաղաքներուն, եւս գերեզմաններուն, եւ իսկոյն կը վերյիշէ իր դաստիարակին աշխարհագրութեան դասերը։ Ի՞նչ, այն ատենուան քարտէսին վրայ գծուած դէպի ծով յանգող կապտագոյն ոլորակները այս գետե՞րն էին։ Անոնց երկայնքին նշանակուած սեւ ոլորակները այս իր տեսած գի՞ւղ ու քաղաքներն էին... անհաւատալի երազ։ Եւ այս զարմանահրաշ տեսարաններէն խանդավառուած՝ իր հայրենասիրական բուռն զգացումը բացայայտելու համար, խենթի պէս կը համբուրէ վակոնի ապակին...

Այս մի քիչ երկար վերյիշումէն ետք, դառնանք Պոլսոյ մեր Ալիանս Ֆրանսէզի 1958-ի հաւաքոյթին։ Մինչ ես, միամիտս, հայադրոշմ հայրենասէրի անդարմանելի ախտով վարակուած՝ միացած անցեալ դարու վերջաւորութեան ծագած Ֆրանսական փոնփիէ անուանեալ ազգասիրութեան, կը մտածէի Ֆրանսացի ղուրպէթ ունկնդիրներուս սրտերը ալեկոծել, անոնց յայտնաբերած սկիզբի որոշ անտարբերութիւնը բարեբախտաբար քիչ չանցած Ռոսթանի հանճարեղ երեւակայութեամբ գծած արագօրէն իրարու յաջորդող բազմերանգ տեսարաններու շնորհիւ՝ 1914-ի պատերազմին Ֆրանսացի երիտասարդութեան խանդավառութիւնը կրցաւ հասնիլ իր լրումին։

«Առակս ցուցանէ» որ Հոմերոսէն ի վեր հայրենաբաղձութեան զգացումը գրականութեան դասուած ամէնէն ազնիւը բոլոր մարդկային զգացումներուն՝ ակամայ ենթակայ է ժամանակի յարուցած դրդումներուն եւ պատահարներուն։

Հայրենասիրական զգացումին չափ ուժգին է կրօնասիրութիւնը, որուն կաթողային ներկայացուցիչը մեր մէջ եղած է Գրիգոր Նարեկացին, Անոր աշխարհաբարի թարգմանիչներէն էր այդ տարիներուն Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքը՝ Գարեգին Խաչատուրեան, որ իր պաշտելի վարպետ կրօնաշունչ բանաստեղծ Եղիշէ Արք. Դուրեանի հետեւողութեամբ փորձած էր քերթուածներ ալ յօրինել։ Եւ նշմարած էի մասնաւորաբար անոնցմէ մէկը Սուրբ Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի 1956-ի օրացոյցին իբրեւ նախաբան երեւցած, «Խաղաղութիւն ամենեցուն»։ Մարսէյլի մէջ այդ մէկը լաւ մը իւրացուցած էի, յարմար առիթով մը զայն «օգտագործելու» համար։

Ցանկութիւնս հաղորդելով Պոլսոյ գրական յայտնի եռեակին՝ Զահրատ, Խրբախունի, Հատտէճեան, այս վերջինները որոշեցին որ այդ յայտնութիւնը կատարուի Մխիթարեան Սանուցի սրահին մէջ, 1958 Ապրիլ 14-ին։ Ահա եւ գործադրելիք փլանը։ Այդ իրիկունը ժամը 7-ին Գարեգին Պատրիարքը պիտի այցելէր Մխիթարեան վարժարանը եւ ճաշէր Կաթողիկէ Առաջնորդ Գերապայծառ Քիրէճեանի հետ, որմէ ետք ժամը 9-ին պիտի իջնէին սրահ զիս ունկնդրելու։ Բացառիկ օր մը ինծի համար։

Որոշեալ ժամուն ամբողջ սրահը յոտընկայս ծափահարութիւններով ընդունեցաւ ծերունազարդ եւ առաքինազարդ եկեղեցականները, շրջապատուած Հ. Սարգիս Բարոյեանէ, Հ. Գրիգորիս Մանեանէ եւ Հ. Արիս Պոհչալեանէ, տնօրէն Կարապետ Քիւրքճեանէ եւ հոյլ մը մտաւորականներէ, ինչպէս Հայկանոյշ Մառք։ Առաջին կարգը արդէն պատկառազդու հմայք մը կ'արտացոլէր։ Վարագոյրին ետեւ պահ մը կը սարսռամ բայց գալիք պատասխանատուութեանս գիտակից՝ իսկոյն կը կազդուրուիմ։ Հիւրերուն տեղաւորումը հաստատելէ ետք, վարագոյրը բանալու նշանը արձակելով կը յանձնուիմ սրահին։ Անաչառ ինքնադատութեամբ կը խոստովանիմ որ Պոլսոյ երեկոյթներէս ամենայաջողներէն մէկն էր։

Այդ երեկոյթին հերոս՝ պատրիարքի քերթուածի աւարտին՝ ունկնդիրներուն եռանդագին ծափահարութիւնները եւ անոր մինինիկ աչքերուն ինծի ուղղած փայլփլուն ժպիտը անջնջելի պատկեր մըն է։ Միւս օրուան մամուլին մէջ երեւցաւ հետեւեալը. -- «Երեկոյթին անակնկալներէն մին եղաւ Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի «Խաղաղութիւն ամենեցուն» գեղեցիկ քերթուածին այնքան զգայուն շեշտերով արտասանումը»։

Յիշատակութեան արժանի է այդ գրութեան վերջին տունը իր խարազանել շեշտով, այնքան արդիական, երբ նկատի առնուին մեր օրերու աղէտալի եւ ողբալի դէպքերը աշխարհի չորս ծագերուն։

«Խաղաղութեա՛ն ես դու կարօտ։
Սակայն, ընկեր,
Արէսի դա՛շտն ես դու ելեր,
ուր են ինկեր
Բիւր եղբայրներ, դըժոխաձայն
ու մարդակեր
Ռումբերու տակ՝ զորս երկներ են
ոճիր գանկեր։

Չե՛ս լսեր հոն ձայնն Աստուծոյն՝
«Խաղաղութիւն ամենեցուն»...։

Երջանկայիշատակ Օրմանեանի եւ Եղիշէ Դուրեանի փայլփլած Արմաշէն ժառանգ մնացած նոր Գարեգին Խաչատուրեաններ տեսնելու յոյսէն ընդմիշտ հրաժարելո՞ւ ենք արդեօք...

Ս. Պ.

Փարիզ
Նոյեմբեր 28, 1994

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կաթողիկէ Տիրամայր Նարեկի Եկեղեցւոյ Աբիկեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 13-ին, տեղի ունեցած է Դանիէլ Վարուժան Հայ կաթողիկէ վարժարաններու նախկին Սանուց Միութեան կազմակերպած ընդհ. զարգացման Գ. մրցումը։ Մասնակցած են 50 հոգի բաժնուած երեք խումբերու։ 60 հարցումներու պատասխանած են 10-էն 75 տարեկան անձեր։ Միութեան բոլոր ձեռնարկներուն միտումն է լուսաւորել հայ նոր սերունդը եւ տարեկան կարգ մը հասոյթներով ալ սատար հանդիսանալ Լիբանանի հայ կաթողիկէ վարժարաններու ուսանողներուն,

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ. Մ. Ը. Մ. կամք սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19-ին տեղի ունեցած է Տօհմիկ երեկոն շուրջ 500 հանդիսատեսներու ներկայութեան։ Տարօնի եւ Վասպուրականի նուիրուած երեկոյթին բացումը կատարած է Պետրոս Ալահայտոյեան։ Շրջաններուն պատմականին, սովորութիւններուն եւ տարազներուն մասին խօսած է Ծովակ Խաչերեան։ Ազգագրական եւ ժողովրդական երգերով մըթնոլորտը ջերմացուցած են երգիչ Վարուժ եւ Արազ Նուագախումբը։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին, Համազգայինի Ժորժ Սարգիսեան Թատերախումբը ընթրիք-թատրոնով մը ներկայացուցած է «Բայց ինչո՞ւ չէք ամուսնանար» թատերգութիւնը։

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-31-

ԱՂԱՆԴՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Հայաստանի մէջ, յետ անկախութեան,
ծլան-ծաղկեցան խմբաւորումներ
հոգեւորական եւ մարդորսական,
որոնք կը պնդեն մարդասիրական
իրենց կոչումին էութեան վրան,
թէ շատ անձերու ներկայ նիւթական
դժուարութեանց դէմ դարձած են
կուռան,
կը քաւարարուին ընելով բաշխում
պատառ մը հացի եւ տաք ապուրի։

Հարցը այն է որ, անմեղ պիտակի
ետին թաքնուած պարտադրանքներ կան
զորս կը պահանջեն փոխան դրամի։
Անոնցմէ մէկը, ըստ ամենայնի
հաճոյ չէ եղած ցրտահար երկրի
մեր եղբայրներուն. -- հրապարակի
վրայ պտըտիլ առանց հագուստի,
միայն կրելով հնդկական սարի,
այն ալ՝ արտառոց, նարինջի գոյնի,
եւ օրօրուելով երգել մէկ ձայնի,
ընկերակցութեամբ՝ թմբուկ - զանգակի։

Մեր ժողովուրդը տառապանքներու
վարժութիւնն ունի։ Չես գիտեր ինչո՞ւ
մի քանի հոգի, գլուխները տաք,
կտրուկ մերժեր են նման չարչարանք.
«Երգէ՛» - «չե՛մ երգեր». - ծեծ ու
հայհոյանք։
Հիմա ատե՞նն էր նման վարմունքի։
Մենք որ պէտք ունինք մեծ համակրանքի,
համաշխարհային հասկացողութեան,
ահա՛ կը տեսնենք հայ դեսպանատան
առջեւ առաջին ցոյցը բողոքի...
Թէ Հայաստանի մէջ կ'ոտնակոխուի
ազատութիւնը մարդկային խղճի։

Մէկ խրատ ունիմ տաք-գլուխներուն. -
կարմիր եւ կապոյտ մի քանի սարի
նուիրեցէք այդ Քրիշնաներուն։
Մենք ալ հասցնենք երկու փառարան,
եւ միջնադարեան մէկ նուագարան,
Հարցը կարգադրենք Սփիւռք - Հայաստան
գործակցութեամբ մը, ըստ
սովորութեան...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Կարծես թէ քէն ունենար ինծի, գրականութեան պէս անմատչելի եւ իրեն նման բացառիկ խմոր ունեցող անձերու յատուկ ասպարէզի մը տարտամօրէն փափաք ունենալուս։ Ինչ որ ալ ըլլայ, խեղճ մարդը դպրոցական աղջկան մը հետ չափուիլ զիջանելու համար ի՛նչ հոգեկան տագնապներու մէջ եղած ըլլալու է եւ եթէ իր տիրական, յայտնի տաղանդը չըլլար, զարմանք պիտի չպատճառէր իր ողորմելի երկչոտութիւնը։

Արդ Կ...եան իմ ընկերուհիս՝ որուն շարադրութիւնը գրած էի, բարձրագոյն թիւը դրած էր եւ իմինս ամէնէն յետինը։

Սակայն այնքան որոշ, ջախջախիչ յայտնութիւն մը եղաւ ինծի համար մարդուս փոքրոգիութեան, տխմար քինախնդրութեան վրայ որ ապշած մնացի եւ իմ տարապայման զարմացումիս մէջ կարծելով թէ շփոթութիւն մը եղած է՝ եղելութիւնը յայտնեցի տեսուչին. -- Թոքախտաւոր մը որ իր անցուցած տենդավէն գիշերներուն գայրոյթը տղոցմէն կ'առնէր։

Տեսուչը հաստատեց Կ...եանին թիւերը եւ ոչ միայն սակայն զինքը չապշեցուց, ինչպէս կը սպասէի, այլ շատ հանդարտօրէն եւ ծիծաղելի լրջութիւնով մը իմ արդէն շատ ոչինչ թիւս զերօի մը վերածեց քննութեան միջոցին ուրիշին օգնած ըլլալուս համար։

Աւելի բարձրերը՛ ... աւելի բարձրերը ... Քանի բլուրն ի վեր կ'ելնենք օդը մաքուր պայծառութիւն մը կը ստանայ եւ հորիզոնը կը ցածնայ, հետզհետէ ծածկուելով մէկ կողմէն Սկիւտարի սգաւոր նօճիներուն եւ միւս կողմէն իրարու ետեւէ տողանցող բլրակներուն ետեւ. միայն Վոսփորի պզտիկ մէկ մասը, լճակի մը պէս, եռանկիւնաձեւ կը նշուլէ իր լուսաւոր կապոյտով։

Իրիկուան այս ժամուն հոծ եւ ճերմակ ամպեր կը թաւալին երկինքին վրայ, հեռուն՝ գեղեցիկ Մարմարային վերեւ -- կապո՛յտ գոհար -- սատափի նուրբ երանգներ կ'առնեն հետզհետէ մարելով եւ շփոթուելով հեռաւոր երկիրներու տարտամ գիծերուն հետ, Քանի արեւը կ'իջնէ այնքան դժուար կ'ըլլայ զանազանել Մարմարայէն անդին ուրուագծուող լեռները եւ երկիրները ամպի ծուէններէն։ Բայց պէտք է դիմացը նայիլ եւ նայիլ միայն, որովհետեւ բառերով կարելի չէ արտայայտել այն բոլոր փառահեղ շքեղութիւնը որ մայրը մտնող արեւը ամպերուն ետեւէն կը տարածէ հրդեհուած հորիզոնին վրայ։

Ամբողջ գոյներու սէնֆօնի մըն է բոցավառ արեգակէն ճառագայթուած. ու երկնքին վրայ հեռուներէն իսկ ամպի թափառական կտորներ ծիրանիներ կը հագուին։

Ոսկեքաղաքը յանկարծ, ոսկեզօծ երկինքին տակ իր բոլոր պատուհաններէն կ'արտացոլայ բեկբեկուած ճաճանչներ որոնց լուսեղէն գիծերը կախարդիչ միջոցին մէջ arabesque-ներ կը կազմեն, ամէն րոպէ նոր բեկբեկումներով յարափոխելով իրենց առեղծուածային գեղեցկութիւնը։

Միստիք յուզմունք մը կայ հոգւոյս մէջ իբր թէ անծանօթ Աստուծոյ մը տաճարին մէջ ըլլայի ու կը մնանք հոն աչքերնիս սեւեռած մինչեւ որ արեգակը, կարմիր բոլորակ այլ եւս կը թաւալի մեղմօրէն հորիզոնին գծին ետեւէն։

Դեռ յետամնաց ճառագայթներ կը մարմրին աւելի անդին ու տարտամ կարմրութիւն մը տանիքներուն վրայէն կ'անցնի, վարդագոյն երանգներ տալով պատատուկ բոյսերուն, բայց արդէն իրիկնամուտի զովութիւնը աննշմարելի հեւք մը կը դնէ մեր ոտքերուն ներքեւ սարսռացող գունագեղ մարգագետնին մէջ ու դեղին, ճերմակ ծաղիկներ ծարաւէ եւ ջերմութենէ նուաղած իրենց պզտիկ գոյութիւնը կը ցցեն հրճուանքով։

Աւելի բարձրերը ... ան ... կ'ուզեմ դեռ բարձրանալ. բայց ժամանակը ուշ է եւ բարեկամիս հետ կը խօսինք նկարչութեան եւ գրականութեան սահմաններուն վրայ։

Ըստ իս մարդուս հոգիին եւ բնութեան տեսակ մը գեղեցկութիւնները կարելի չէ իրենց հոյակապ շքեղութեան մէջ սահմանել բառերով. ի՛նչ խեղճութիւն, բառերը յաճախ պայմանադրական վանկեր, որոնք ոչ գոյն ունին, ոչ երանգ եւ ոչ իսկ գաղափարը կամ յուզմունքը խորհրդանշանող հնչականութիւն. եւ կամ ուրիշ բան չեն բայց եթէ անկապակից, տարտամ եւ նախնական ճիչեր, մարդկութեան առաջին թոթովումներէն ժառանգ մնացած մեզի եւ բոլորովին այլ եւս օտարացած մեր զգացումներուն, մեր յուզմունքներուն։ Եւ սակայն այնպիսի ցաւագին յուսահատութիւն մը կուտայ ինծի որ ինքզինքս երբեմն խոնարհ եւ չնչին կը զգամ եւ անկարող բոլորովին յագեցնելու ներքին շատ խռովիչ եւ շատ տիրական պէտք մը ... ի՛նչպէս ըսեմ. իբր թէ շատ ծարաւ ըլլայի եւ գաւաթը շրթունքիս՝ զգալով ջուրին զովութիւնը, չկարենայի նոյնիսկ կաթիլ մը խմել։

Եւ այն ատեն ի՛նչ փոյթ միջոցը. կ'ուզէի նկարիչ ըլլալ եւ երաժիշտ միանգամայն, կ'ուզէի կարենալ նաեւ եփենոսի սեւութեան կամ մարմարինի ճերմակութեան մէջ սեւեռել յաւիտենական գիծեր, կ'ուզէի գոյներու հեշտանքով եւ ձայներու ճկուն խորութիւնը կարկառել։ Մարդկութիւնը իր համադրական եւ կատարեալ ձեւին մէջ, ինչ որ ահաւասիկ Սկիւտարի վերջալոյս մը շքեղ եւ խռովիչ կ'արթընցնէ հոգւոյս մէջ. յուզմունքով եւ վայելքով խառն երկչոտութիւն մը գրեթէ։

(Շար. 10)

(Շար. Ա. էջէն)

եղած է Դեկտեմբեր 1-ին: Ռումբերը ինկած են գլխաւորաբար այն թաղամասը ուր կ՚ապրի Դուդայեւի ընտանիքը: Դրացի Օսէթիոյ Հանրապետութեան մէջ ալ 1500 ռուս զինուոր կը սպասեն միջամտելու համար: Միւս կողմէ սակայն Դումայի (Ռուսաստանի խորհրդարան) պատուիրակութիւն մը Գրոզնի գացած է բանակցելու համար: Այս առնչութեամբ յատկանշական է Նեզավիսիմայա Կազետա-ի խմբագրականը: Հոն կը շեշտուի որ Ռուսաստանի ժողովրդավարութիւնը կը վտանգուի եթէ ան միջամտէ Չէչէնիա: Թերթը կ՚ըսէ. - «պատերազմները ճամբայ կը բանան աւելի ծայրայեղ, աւելի մենատէր քաղաքագէտներու, աւելի ազգայնապաշտ ուղղութիւն ունեցող»: Խմբագիրը կը զարմանայ նաեւ որ այն ռուս քաղաքագէտները որոնք կը մղեն այսօր «Կովկասի երկրորդ նուաճումին այն նոյն մարդիկը ըլլան որ 1991-ին անկախութեան մղեցին»: Թերթը կը դատապարտէ նաեւ Ելցինի կառավարութեան «արհեստի թերացումը եւ անճեռնհասութիւնը»:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Պետութեան Ապահովութեան ատեանը Դեկտեմբեր 8-ին իր վճիռը պիտի արձակէ ութ քիւրտ երեսփոխաններու նկատմամբ, որոնք ամբաստանուած են «անջատողականութեան» համար: Պաշտպան փաստաբաններէն մէկը՝ Եալար Փարիզի մէջ յայտարարած է թէ ամբողջ դատավարութիւնը խեղկատակութիւն մըն էր եւ թէ պատրանք պէտք չէ ունենալ, վճիռը առաջուընէ որոշուած է: Դատախազը մահավճիռ պահանջած էր:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մեծահարուստ վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրի իր հրաժարականը տուաւ երկու տարուան պաշտօնավարութենէ մը ետք: Վերջերս, մամուլի մէջ, ընդդիմադիր երեսփոխանի մը կողմէ կը մեղադրուէր կաշառակերութեան համար:

ԽԼԻՐԴԻ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆ ընկերակցութիւնը (ARC) որ հսկայ գումարներ կը հաւաքէ (600 միլիոն Ֆր. տարին) խնդրոյ առարկայ է եւ բաւական ծանրակշիռ կացութիւն մը կը պարզէ: Ընկերային հարցերու ընդհ. հսկողութիւնը երեւան հանած է որ ընկերակցութեան պիւտճէին միայն 35%-ը կը յատկացուի խլիրդի հետազօտութեան, մնացեալ 65%-ը կը ծախսուի պաշտօնէութեան, ծանուցումի (հըսկայ պիւտճէ մը եւ միշտ նոյն ընկերութեան յանձնուած) եւ նախագահին անձնական կեանքը բարելաւելու: Նախագահը ինքզինք կը պաշտպանէ յայտարարելով թէ կազմակերպութեան կոչումը միայն խլիրդի հետազօտութիւնը չէր այլ ժողովուրդը գգայուն դարձնելու արշաւը անհրաժեշտ է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանը մերժեց Դեկտեմբեր 25-ի թուականը, մասնակի ընտրութիւններուն համար: Սահմանադրական խորհուրդն է որ այս թուականը առաջարկած էր, հիմա կը թուի որ ոչ մէկ ընտրութիւն պիտի ըլլայ գարունէն առաջ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, հինգ հոգի եւս սպաննուեցան Դեկտեմբեր 1-ին, որոնց երկուքը՝ լրագրողներ:

ՀԵԶՊՈԼԼԱՀՆ, Լիբանանի մէջ, ամբաստանեց Ֆրանսան որ կը բռնաբարէ մարդկային իրաւունքները արգիլելով լաչակ կրել աշակերտուհիներուն:

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Յուլիս, Օգոստոս եւ Սեպտեմբերին ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Պր. Յովհաննէս Եկենեան 2000 Ֆր., դեղարան Տէօքմէճեան 800 Ֆր., Տիկին Լուիզ լը Ռուա 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տամլամեան 300 Ֆր.:

⁂

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Խաթէլ Ղամպարեանի մկրտութեան ուրախ առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարուժան Ղամպէրեան 200 Ֆր., Այրի Տիկին Շուշան Ղամպէրեան 200 Ֆր., Այրի Տիկին Թամար Ղամպէրեան 100 Ֆր.:

Տիրամայր Ռէժին Հէքիմեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի՝ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գարագիւլահեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Իսահակ Տէլիս 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տէմիրճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արտաշ Էժտահարեան 250 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սերժ Բիթրաքեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միխարեան 200 Ֆր.:

ԱՂՕԹՔ
ԵՒ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 7, Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Եկեղեցիները բաց պիտի ըլլան առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ յետ միջօրէի ժամը 4, որպէսզի մեր ժողովուրդը կարելիութիւնն ունենայ պահ մը Աղօթքով հաղորդութեան մէջ մտնել 1988 Դեկտեմբեր 7-ին՝ Լենինականի մէջ պատահած երկրաշարժին զոհ եղած բազմահազար իր հայրենակիցներու հոգիներուն հետ:

Ժամը ճիշդ 11.41-ին ալ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը նախանձախնդիր մասնակցութեամբ յարգելու յիշատակը մեր անմեղ զոհերուն ու բերել դարման անոնց մարտիրոսութեամբ յառաջացած վէրքին՝ իր բոլոր կարելիութիւններով, սրտակցութեամբ եւ բարեպաշտական նուէրներով:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 11.30-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Արարողութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն Գիւմրիի երկրաշարժին զոհ դարձած հայորդիներու հոգւոց ի հանգիստ:

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի (լօթօ) վիճակախաղի օրերը՝ Դեկտ. 10, Շաբաթ գիշեր ժամը 20.30-ին եւ Դեկտ. 18, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Թաղիս Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ ընկեր Յովիկ Եղիազարեանէ 400 ֆրանք Մարտիկ Տակտեանի մահուան առթիւ:

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS SUR LA FRANCE
Période 1/4/1994 au 29/09/1994

— 100 Francs. -
Mme Rose Tomassian, M. Hovanès Yaghdjian, M. Serge Zohrab, M. Jean - Jacques Zotian;

— 80 Francs. -
M. Jacky Jamgotchian;

— 75 Francs. -
M. Georges Manoukian, Mme Béatrice Sterpione;

— 70 Francs. -
M. Mikaël Mnatzigian;

— 50 Francs. -
Mlle Valérie Khatchadourian, M. Ara Nourian, M. Jacques Osmanian.

(Fin de liste)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Boîte postale 12
75660 Paris Cedex 14
ou par virement bancaire :
CCP 11.926 85 C Paris.

Cours d'Arménien

Donne cours par correspondance pour la préparation de l'épreuve arménienne au Baccalauréat.

Tél. : (16) 74 - 62 - 12 - 60

Les derniers rois d'Arménie

Une vidéocassette VHS de 50 mm. basée sur l'exposition *«Le Royaume arménien de Cilicie»*.

Disponible en SECAM ou PAL auprès de :

PRIAM Production
Ecole Normale Supérieure
Fontenay / St - Cloud
Ave de la Grille d'Honneur
Le Parc, 92211 St-Cloud Cedex.
Tél. : 47. 71. 91. 11 poste 424.

Prix : 150 F. + 15 F. de port par K7.

Chèques à l'ordre de :
Agent comptable de l'ENS.

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France organise une soirée dansante

AU PROFIT
DE L'ECOLE FRANÇAISE
DE GUMRI

le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e

Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Offre d'emploi

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Recherche Responsable administratif (plein temps)
Bilingue Français Arménien
Notions d'informatique et de gestion
Disponible et motorisé

Adresser C.V. et lettre de candidature manuscrite au:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12 — 75660 Paris Cedex 14

DEMANDE D'EMPLOI

Dame arménienne cherche du travail, quelques heures par jour, chez personne âgée, dans Paris.

Tél. : 47 53. 04. 82

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի Ծնունդի տօնը՝ Շաբաթ, Յունուար 7-ին:

LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

organise

UNE CONFERENCE

«L'Arménie, 2000 ans d'histoire»

avec le
Père *ZADIK AVEDIKIAN*

Jeudi 8 Décembre à 20 heures 30

dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
« Archalouïse TATHEOSSIAN »

organise

un REPAS DE NOEL

AU PROFIT DE L'ECOLE

Le Dimanche 18 Décembre
à 13 heures

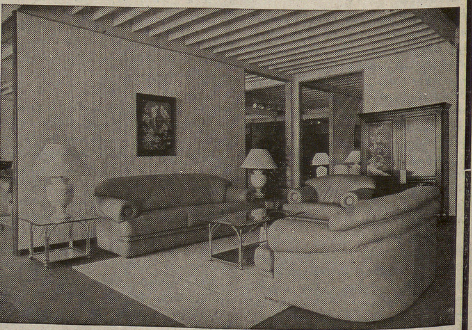
au Centre Valeyre
24, rue Rochechouart, Paris 9e

Réservation auprès de Nevarte Artinian :
Tél. : 42 01 15 69 (de préférence à partir de 19h - Date limite le 8 décembre).

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
DIMANCHE
4 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 199

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.474

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.474

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԵՌԱՆԿԻՒՆԸ

Գրեց՝
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Այս տարի ծննդեան հարիւրամեակն է Բենիամին Նուրիկեանի (1894 -- 1988)՝ Ամերիկայի մէջ երկարաձգուած «գաւառի գրականութեան» ներկայացուցիչներէն: Իր գրական վաստակին կողքին, Նուրիկեան ծանօթ է նաեւ իբրեւ ամերիկահայ «Նոր Գիր» հանդէսի մղիչ ուժերէն մէկը: Ան գրեթէ տասնըվեց տարի (1939 - 1954) առանձինն ստանձնած է եռամսեայ պարբերականին հրատարակութեան դժուարին աշխատանքը, ճիշդ է, իր գրչեղբայրներուն՝ «"Նոր Գիր"ի տղաք» անունով յայտնի խմբակի աջակցութեամբ:

Ամերիկահայ մամուլի պատմութեան մէջ, «Նոր Գիր»ը հաւանաբար յիշուի իբրեւ զուտ գրական մտահոգութիւններ ունեցած միակ նախաձեռնութիւնը, մանաւանդ միջավայրի մը մէջ, ուր նախասիրութիւններու կարկինը լայնօրէն բանալու օրինակներ չէին պակսեր՝ «Հայրենիք» ամսագիրէն սկսեալ: Ու նաեւ պիտի յիշուի գաղափարական տարբեր հոսանքներէ եկող գրողներու ժամադրավայրը եղած ըլլալու իրողութեամբ, երեւոյթ մը զոր պէտք չէ անտեսել «անհաշտ մտերմութիւն»ներով լեցուն իր ժամանակաշրջանի պարագային:

Այդ վայրին բնակիչներէն էին Յակոբ Օշական եւ Կոստան Զարեան. առաջինը՝ գրեթէ տիրական ներկայութեամբ, երկրորդը՝ բաւական համեստ մասնակցութեամբ, ինչպէս պիտի տեսնենք: Բ. Նուրիկեանի ծննդեան հարիւրամեակը թերեւս յարմար պատրուակ մըն է մօտէն քննելու համար «Նոր Գիր»ի զարեանական թղթածրարը, որ իր աշխատակցութենէն զատ կը ներառնէ նամակագրական կապ մը, ինչպէս եւ Օշականի անդրադարձները անոր մասին: Նուրիկեան կը դառնայ եռանկիւնի մը առանցքային կէտը, մէկ կողմէն բաց՝ անկարելի եռանկիւն մը, քանի որ Օշականի եւ Զարեանի միջեւ այդ թուականներուն շփումի ոչ մէկ եզր կար, ընդհակառակն: Տպագիր եւ ձեռագրական նիւթերու -- մասամբ ծանօթ -- համատեղ քննարկումը, կը խորհինք, կրնայ շահեկան ըլլալ Կ. Զարեանի կեանքի ու մտածումներու որոշ երեսակներուն առաւել ծանօթացման համար:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Զարեան - Նուրիկեան կապը 1938-ին կը սկսի: Այդ տարուան Ապրիլին, «Հայրենիք» ամսագիրին մէջ լոյս կը տեսնէ Կ. Զարեանի «Երկիրներ եւ աստուածներ» շարքին վերջին կտորը. գործը կը մնայ կիսատ: Ըստ ամսագրի խմբագիր Ռուբէն Դարբինեանի 1946-ին գրած մէկ նամակին, Զարեան կը դադրի աշխատակցելէ եւ կը խզէ իր յարաբերութիւնները «Հայրենիք»ի հետ պատճառ դնելով Օշականի «Մինչեւ ո՞ւր...» թատերախաղին հրատարակութիւնը, զոր ինք կը նկատէր իր դէմ եղած յարձակում մը հանդէսին կողմէ (1): Ապագային վերապահելով Զարեան - «Հայրենիք» ընդարձակ թղթածրարին ներկայացումն ու քննարկումը, պէտք է շեշտել որ, անկախաբար Զարեանի կեցուածքէն, այդ շարժառիթը չի հիմնաւորեր «Երկիրներ եւ աստուածներ»ու ընդհատումը, քանի որ Օշականի գործը հրատարակուած է 1939-ին:

Զուգահեռաբար, 1936 - 37-ին, Անդրանիկ Անդրէասեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսած է «Նոր Գիր» ամսաթերթը, որ հարկադրաբար դադրած է խմբագրին Ֆրէզնօ փոխադրութեան պատճառով (2):

Նուրիկեան կը հրատարակէ «Այգեկութք» խորագրուած պատմուածքներու իր երախայրիքը (Նիւ-Եորք, 1937), որմէ օրինակ մը կ'ուղարկէ Զարեանին, հաւանաբար նամակով մը, ինչպէս ենթադրել կու տայ հետեւեալ պատասխանը, գըրւած՝ իտալական Ասկոնա քաղաքը, 1938 Յունուար 23-ին. -

«Ցաւում եմ որ այդքան ուշացրի պատասխանս»: (2 բառ անընթ.) էի եւ շատ զբաղուած: Ձեր «Այգեկութք»ը կարդացի իսկական գրական հաճոյքով. գեղեցիկ նկարագրական էջեր ունէք եւ պատմելու կարողութիւն: Աւա՜ղ, այն անցեալը, որ վերակոչում էք, գերեզման է: Հայ կեանքը անցել է մէկ բեւեռից միւսը եւ մնացել է օդում կախուած եւ նրա հետ միասին նաեւ հայ գրականութիւնը: Գտնել հայ մտքի նոր ճամբաները, նոր մղում եւ նոր բովանդակութիւն տալ այդ կեանքին եւ նախատեսել հոգեկան զարգացման կարելի ապագան, այդ պիտի լինի, կարծում եմ, հայ ստեղծագործութեան նպատակը: Դժուարին եւ փառաւոր նպատակ...» (3):

«Աւա՜ղ, այն անցեալը, որ վերակոչում էք, գերեզման է»: Զարեանի այս կտրուկ հաստատումը աւելի հասկնալի կը դառնայ եթէ վերյիշենք Նուրիկեանի ժողովածուին հիմնական բնոյթը՝ հայրենի գիւղի վերակերտումը, հետեւելով Համաստեղի բացած ուղիին: «Կարօտի գրականութեան» մէկ վաւերական նմոյշը, որ ստեղծուած է համաձայն գեղագիտական այն ծրագրին, որ կը գործադրուէր «փրկելու համար վերջին փշուրները ժողովուրդի կեանքին, որուն մէկ խոշոր հատուածին ճրագը մարեր է ալ իր հին հողերուն երեսէն» (4):

Վազգէն Գաբրիէլեան որոշ գաղափար կու տայ Զարեանի ակնարկած «գերեզմանած անցեալին»: Գրականագէտին հաստատումով, Նուրիկեան «աւելի շատ վերյիշում է իրական դէպքեր ու մարդկանց, քան ստեղծում գրական կերպարներ», «կարեւոր տեղ է տալիս գիւղական բնանկարների, կենցաղի, բարքերի, սովորութիւնների նկարագրութեանը, առօրեայ կեանքի մանրամասներին՝ անդառնալիօրէն կորցրածը ամբողջականօրէն ներկայացնելու համար» (5): Յայտնի երեւոյթ է, որ փաստագրական նման մթերքով հարուստ է 1920 - 1930-ական թուականներուն մշակուած «կարօտի գրականութիւնը», ուր ներդաշնակուած են անցեալին ապաւինելու փորձը՝ ներկայէն ազատելու համար, եւ ազգագրական մտահոգութիւնը՝ գիւղը փոխանցելու յաջորդ սերունդին:

Բայց ո՞ւր էր գրական այս հոսանքին շահեկանութիւնը: Անցեալի լուսանկարչական («իրապաշտ») կամ կարօտաբաղձ («վիպապաշտ») վերարտադրութեան մէ՞ջ: Զարեան աւելորդ կը նկատէ զայն, եւ նամակին յաջորդ նախադասութիւնը կը պարզէ անոր պատճառաբանութիւնը. -

«Հայ կեանքը անցել է մէկ բեւեռից միւսը եւ մնացել է օդում կախուած եւ նրա հետ նաեւ հայ գրականութիւնը»:

Ուշադիր ընթերցողը պիտի նկատէ հետաքրքիր հանդիպում մը Նիկողոս Սարաֆեանի բազմիցս մեկնաբանուած պարբերութեան մը հետ, որ տպուած էր վեց տարի առաջ «Մենք»ի անդրանիկ համարին մէջ, եւ ուր, խօսելով իր սերունդին մասին, կ'ըսէր. -

«Մօտ, շատ մօտ եւրոպական քաղաքակրթութեան՝ ան գտաւ ինքզինք պարապ» (6):

Սարաֆեան, իր սերնդակիցներուն պէս, կը շօշափէր հայրութեան պակասի հարցը (7): Սխալ է 1915 թուականը ֆիզիքական եղեռնով սահմանել, սխալ է մշակութային հարստութիւններու կորուստը բնորոշել յուշարձանի, ձեռագիրի, աւերակի օրինակով: «Աղէտ» բառի օգտագործումը ինքնանպատակ է եթէ չմտածենք, որ ան կը սահմանէ հայրերու բնաջնջումը, մշակոյթի բնաջնջումը: Ի՞նչ կապ հայրերուն եւ մշակոյթին միջեւ: Ա՛յն, որ կորուած է փոխանցումի շղթան, մշակոյթ ժառանգելու յատկութիւնը: Առաջին սպաննուողները եղած են մտաւորական «հայրերը», ապա՝ ռազմիկ «հայրերը», հուսկ՝ բեղնաւորող «հայրերը»:

1915-ին միայն մարդիկ մեռած չեն. մեռած է մշակոյթ մը: Մահուան այս վերջին հասկացողութիւնն է զոր նկատի ունեցած է «Մենք»ի սերունդը, եւ ո՛չ սերունդներու հերթափոխութեան սովորական աքլորամարտ մը: Մշակոյթի մահը զիրենք կը դնէ պարապութիւն մը դիմագրաւելու փորձառութեան առջեւ. իրենց ոտքերուն տակէն հողը՝ մշակոյթը իրաւամբ սահած է, եւ օդակախ մնացած են: Անցեալը անհետացած է եւ յղումի նոր եզր մը անհրաժեշտ է:

Այս ծիրին մէջ պէտք է արձանագրուի Շահան Շահնուրի «գայթակղեցուցիչ» արտայայտութիւններէն մէկը, որ «Նահանջը առանց երգի»ին մէջ տպուած է՝ Սարաֆեանի խօսքէն քիչ առաջ. -

«Աւելի լաւ է ձուլուիլ, քան թէ ապրիլ առանց զարչապարներու դրօշմին:

Ներքինիներ են մեր բոլոր պապերը. անոնք ոչինչ կրցեր են քանդակել միսին վրայ, անոնք ոչինչ կրցեր են քանդակել միտով: Մեր մէջ մեծ պակաս մը կայ զոր պէտք է լեցնել գիտնային: Մենք Հայաստան չենք ապրած. անոր հողն ու օդը անծանօթ են մեզի. անոր բարքերն ու սովորութիւնները մեզ չեն կռած եւ բնական է որ մենք սիրենք մե՛ր ծննդավայրը միայն, այսինքն երկիր մը օտար: Մեր նախնիքներուն իրարու յաջորդող բոլոր սերունդները չեն կրցեր մեզ փրկել, չեն կրցեր մեզ այդ մեծ սէրը տալ: Պոռոտախօսութիւնները կը ցնդին բոլորն ալ. ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը կարօտ է -մանաւանդ մեր պարագային- անցեալի մը, մեծութեան, օրինակներու» (8):

Զգոյշ անցեալ, պարապ, փոխանցումի անկարելիութիւն: Զարեան կը խօսի անցեալի մը մասին, որ «գերեզման» է, հայ կեանքի մասին, որ «մնացել է օդում կախուած» եւ կ'աւելցնէ. -

«Գտնել հայ մտքի նոր ճամբաները, նոր մղում եւ նոր բովանդակութիւն տալ այդ կեանքին եւ նախատեսել հոգեկան զարգացման կարելի ապագան, այդ պի՛տի լինի, կարծում եմ, հայ ստեղծագործութեան նպատակը: Դժուարին եւ փառաւոր նպատակ...»:

Հոս Զարեան կը մատնանշէ փոխանցումի անկարելիութիւնը յաղթահարելու ուղին. «նոր բովանդակութիւն տալ»: Կ'արժէ ընդգծել, որ «Մնացորդաց»ի սերունդին մէջ, Զարեան միակը կը թուի ըլլալ, որ ըմբռնած է անցեալը tabula rasa ընելու եւ նոր սկիզբ մը որոնելու անհրաժեշտութիւնը, հոգ չէ, թէ ո՛չ «Փարիզի տղոց» հետ համաձայնութեան որեւէ եզր ունէր եւ ոչ ալ «Սփիւռք» երեւոյթը ընդունելու տրամադրութիւնը, ինչպէս նշած ենք այլ առիթներով: Յատկանշական է, միւս կողմէ, որ Փարիզի տղաքն ալ, համատարած ժխտումի իրենց ալիքին մէջ, պատրաստ չէին ընդունիլ, որ ա՛յդ կէտին մէջ Զարեան կանխած էր զիրենք, դեռեւս «Անցորդը եւ իր ճամբան»ի էջերէն:

Նամակին համապարփակ վերլուծումը, կը կարծենք, ի չէք կը դարձնէ Վ. Գաբրիէլեանի քմահաճ մեկնաբանութիւնը: Հայրենի գրականագէտը ամենին հրատարակած է անոր վերջին հատուածը (շարք մը սխալներով հանդերձ, ինչպէս պիտի տեսնէ ընթերցողը), բայց զայն կտրած է իր շրջարկէն ու այդ իսկ պատճառով ստացած է հետեւեալ անընդունելի արդիւնքը. -

«Բոլոր այս գործերում Զարեանը շարունակում է «հայ ոգու» որոնումները, փորձում գտնել այն առանձնայատուկը, որ հայ է պահում հային, տեսնել, բացատրել հայութեան ճակատագիրը: «Գտնել հայ մտքի նոր ճամբաները, նոր բովանդակութիւն տալ այդ կեանքին եւ նախատեսել հոգեկան զարգացման կարելի ապագան, այդ պիտի լինի կարծում եմ հայ ստեղծագործական նպատակը: Դժուարին եւ փառաւոր նպատակը», - այսպէս է բացատրել իրեն Զարեանը 1938 թ. գրած իր մի նամակում, ուղղուած Բ. Նուրիկեանին:

«Հայ մտքի նոր ճամբաների» իր որոնումների մէջ Զարեանը երբեմն սայթաքեց, թոյլ տուեց գաղափարական վրիպումներ ու հակասութիւններ, չըմբռնեց մեր կեանքի վերափոխումների նշանակութիւնը, երբեմն էլ հակադրուեց՝ տարագրութեան առաջին տասնամեակում...» (9):

Սակայն, հոս նկատելի է, որ Զարեան բացարձակապէս չի խօսիր Խորհ. Հայաստանի կամ Հայութեան ճակատագրի մասին: Խօսքը ստեղծագործական նոր ուղղութեան մը փնտռտուքին կ'ակնարկէ, որ կապ չունի գաղափարախօսական կամ ազգային որեւէ նպատակի հետ: Միով բանիւ, մշակութային նոր բովանդակութիւն մը որ կեանքի հիմք դառնայ:

ՈՒՐԻՇ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զարեանի եւ Նուրիկեանի նամակագրութիւնը անմիջականօրէն շարունակուած չէ: «Նոր Գիր»ի առաջին շրջումէն ետք, Հոկտեմբեր 1938-ին անոր շուրջ բոլորուած խմբակցութիւնը կ'որոշէր վերակենդանացնել զայն, եռամսեայ պարբերականութեամբ: Առաջին թիւը հրապարակ կ'ելնէր Ապրիլ 1939-ին (10): Նուրիկեան երրորդ թիւէն օրինակ մը ուղարկած է Զարեանին, որ զայն ստացած է Ֆլորանս, ուրկէ գովասանական նամակ մը գրած է 1940 Փետրուար 5-ին. -

«Չէի իմանում որ այդպիսի գեղեցիկ հրատարակութիւն գոյութիւն ունի Ամերիկայում եւ անխառն հաճոյքով է որ կարդացի «Սասմայ ծռեր»ին նուիրուած բովանդակալից եւ գեղեցիկ թիւը: Շատ պիտի ուզէի միւս թիւերն էլ տեսնել: Ի՜նչ լաւ կլինէր եթէ «Նոր Գիրը» կարողանայիք վերածել ամսագրի, մանաւանդ որ հիմա, պատերազմի պատճառով, Եւրոպայում հրատարակուող գրեթէ բոլոր գրական թերթերը մատնուած են մեռնելու» (11):

Իր պատասխան նամակով (1940 Մարտ 31), Նուրիկեան կը յայտնէ միւս թիւերն ալ ճամբած ըլլալը, հանդէսին աստիճանական տարածումին իրողութիւնը՝ օր մը ամսագրի վերածելու փափաքով -որ, ի դէպ, չիրականացաւ-, եւ Զարեանը կը հրաւիրէ աշխատակցելու (12):

Յիշեալ նամակին մէջ, Զարեան «անհասկնալի» գաղափար մը կը յայտնէ. -

«Ապա՝ վախում եմ որ մեր Հայաստանին վիճակուած են դժուարին եւ վճռական օրեր Անգլիայի եւ Ֆրանսայի մեզ հանդէպ բռնած սրիկայական դաւաճան քաղաքականութեան պատճառով: Չեմ կարող երեւակայել իսկ որ կարող են լինել հայեր որ պատմական այս օրերին բոլորուած չլինեն մեր սիրելի հայրենիքի եւ նրա հարազատ ժողովրդի շուրջը»(13):

«Անհասկնալիութիւն»ը կու գայ զուտ քաղաքական դրդապատճառէ մը. խորհրդահայ գրականագէտները (եւ քաղա-

(Շար.ը Գ. էջ)

ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԵՐՏՈՒՄ

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

1

Եօթը տարի առաջ, «Մեհեան»ի սերունդին նուիրուած դասաւանդումի մը ընթացքին՝ կ'ըսէի, որ Կոստան Զարեանի կեանքը մեծ մասամբ կը մնայ «առասպելական»: Պատճառներէն մէկը անշուշտ այն էր, որ իր մասին ունէինք այն ատեն միմիայն իր գրիչով ծանուցուած դրուագներ: Եւրոպական գրականութեան մեծ անուններ կը շրջէին իր օրագրային նշումներու էջերէն ներս, Եւրոպայի քաղաքական ու գրական դէմքեր կը յայտնուէին նախագասութեան մը անկիւնադարձին: Ո՞րն էր ճշմարիտին բաժինը, ո՞րն էր հնարովիին ու յերիւրուածին համեմատութիւնը: Ինչպէ՞ս գիտնալ:

Հաւանաբար առարկուի, թէ բան մը պիտի չփոխուէր, եթէ գիտնայինք ստոյգ գիտութեամբ՝ թէ բանտ նստա՞ծ է իսկապէս Գերմանիոյ մէջ յեղափոխական բարեկամներու հետ նիստուկացի հետեւանքով, թէ յօղուած գրա՞ծ է Լենինի կողմէ հրատարակուած այսի'նչ պարբերաթերթին մէջ, թէ մօտ եղա՞ծ է Վերհարէնին, թէ թղթակցա՞ծ է Ունամունոյի եւ Միլլերի հետ... Այդ ուղղութեամբ առաջին առարկողը ե'ս պիտի ըլլայի: Նպատակս Զարեանի ճշմարտախօսութեան շուրջ կասկածներ բարձրացնել չէր ուրեմն: Կենսագրական մանրուքները Զարեանի պարագային լիովին մաս կը կազմեն իր մշակած գրականութեան, ու նոյնքան հաւասարի են հետեւաբար՝ որքան Կէօթէի «Բանաստեղծութիւն եւ Ճշմարտութիւն» գրքին տուեալները, կամ նոյնքան յերիւրալից եթէ «Արեւմուտք» եւ «Քաղաքներ» գործերը իբրեւ գրականութիւն պիտի կարդանք, այդ անձնական նշումներուն օրինաւիճակը կը փոխուի հիմնովին: Անոնք իրական կեանքի հետաքրքրաշարժ եւ յափշտակիչ դրուագները ըլլալէ կը դադրին, ու բանաստեղծացած ճշմարտութիւն կը դառնան: Եւ այդ իմաստով, այո', առասպել: Անձնական առասպելին արտաքին ցուցանիշները:

Ճշմարտութենէն աւելի ուրեմն՝ ցանուած անուններուն նկատմամբ հեղինակին կեցուածքն էր, որ կը մնար դրեթէ անորոշելի, երկրորդաբար՝ խորհրդաւոր: Անուններուն, դէպքերուն, անձնական կենսագրութեան հանդէպ կեցուածքին ընդմէջէն՝ թերեւս հասկնայինք Զարեանին մշակած գրականութեան էութիւնը: Այս իմաստով՝ բանաւիրական պարզ ու անմեղ հետաքրքրութիւն մը կը վերածուէր գրական լուրջ հարցադրութեան մը: Հետեւաբար՝ տարուելիք կարեւոր աշխատանք մը կար այդտեղ, կենսագրական դէպքերու իրական տարողութիւնը ճշդելու ճամբով: Հարցը կը կրկնեմ՝ գրողի մը ճշմարտախօսութիւնը չափել չէ՛ր, այլ հասկնալ թէ ինչպէս եւ ինչո'ւ ինքնակենսագրութիւնը կը գործածուի իբրեւ հում նիւթ ու կը վերածուի գրականութեան:

Ինքնակենսագրութեան այս տեւական չահագործումը առաջին մէկ օրէն նեղած է Զարեանի շատ մը ընթերցողներ, որովհետեւ բացարձակապէս կը տարբերէր ընթացիկ գրականութեան մէջ գործածուած միջոցներէն: Անձնական առասպելին մշակումը կը չփոթուէր յաճախ՝ հեղինակային «պչրասիրութեան» մը կամ ուղղակի՝ «ինքնագովութեան» մը հետ: Պիտի մէջբերեմ քիչ անդին՝ Զարեանի գիմագծութեան լաւագոյն ծանօթներէն՝ Յակոբ Օշականէն քանի մը հատուածներ, ուր ընթերցողը յստակ պիտի տեսնէ, որ Օշականի աչքին՝ գերակշիռը Զարեանի մօտ այդ պչրասիրական ինքնագովութիւնն է: Ո՞ւր կ'անցնէր սահմանը ինքնագովութեան եւ ինքնագրութեան միջեւ: Ի՞նչ է այս ինքնագրութիւնը:

2

Հակիրճ պատասխանի մը փորձը առաջարկելէ առաջ, կ'ուզեմ ըսել, որ 1987-էն ի վեր, Վարդան Մատթէոսեանի պրպտումները բաւական բան փոխեցին այս մերձեցումներուն եւ հարցադրումներուն: Իրմէ առաջ՝ Զարեանի շուրջ երբեւիցէ հետազօտական ու վերլուծական աշխատանք չէր կատարուած: Հայաստան եւ Սփիւռք հաւասար էին այս գետնի վրայ: Սփիւռքի մէջ չկային իսր թէ անհրաժեշտ կառոյցները այդպիսի աշխատանք մը առաջ տանելու համար, իսկ Հայաստանի մտաւորականութիւնը չէր կրցած ազատիլ իր բերկրութեամբ ընդունած մըտային կապանքներէն: Վայրկեան մը իսկ չեմ հաւատար անշուշտ, որ կառոյցներու պակասը կամ սիրայօժար ընդունուած կապանքները կը բացատրեն գրողի մը նըկատմամբ՝ այս ասաիճանի 'թողքում: Հայրենի ո՞ր գրականագէտը ցոյց տուած է Զարեանի, ինչպէս նաեւ իր սերնդակից եւ ձեւով մը բախտակից Օշականի գործին նկատմամբ ստեղծարար հետաքրքրութեան մը մազաչափ նշոյլը: Երկուքին ալ մեղքը այն էր որ, կանգնելով հանդերձ գրական հակոտնեայ բեւեռներու վրայ, ընտրած էին ազատութիւնը: Այդ մեղքը պիտի քաւէին մինչեւ վերջը:

Փաստօրէն՝ այսքան տարիներ անցան, աշխարհը փոխուեցաւ, ներքին ու արտաքին պատերը փլան մեր չորս դին, սակայն Հայոց մտաւոր աշխարհը կը մնայ նոյն թմբիրին մէջ, արժէքներու եւ մեծութիւններու հանդէպ նոյն սարսափելի անտարբերութենէն համակուած, իր մորթէն դուրս ելլելու, օտար տեղեր փոխադրուելու, նոր աշխարհներու եւ մանաւանդ՝ նոր հարցադրութիւններու հետ հաղորդուելու նոյն արատաւոր դանդաղութեան ցուցադրումով: Այսօր տակաւին՝ Սփիւռքը Կոստան Զարեան չի կարդար, որովհետեւ ընդհանրապէ՛ս չի կարդար: Հայաստանը Կոստան Զարեան չի կարդար, որովհետեւ գլխաւոր գործերը չեն տպուած հոն եւ ուրիշ շատ մը պատճառներու բերումով: Հայաստանի պարագային՝ հարցը սակայն աւելի' ծանրակշիռ է, պարզ այն պատճառով որ Զարեանին գրական եւ կենսագրական ճակատագիրը խնդրոյ առարկայ է այդտեղ: Ինչո՞ւ: Բացատրութեան նախաճաշակը միայն պիտի բանաձեւեմ հոս: Զարեան երբե՛ք ինքզինքը Սփիւռքի գրող չէր նըկատած եւ չէր նկատեր: Իր բառերով ըսուած՝ «տարագիր» էր եւ ո՛չ թէ «գաղթական»: Յստակ է, որ «տարագիր»ի վիճակն ու գաղափարը գերորոշադրուած է Զարեանի մօտ, քանի որ գրողը (իր բառով՝ բանաստեղծը) տարագիր մըն է ըստ էութեան, եւ ինք տարագիր մը պիտի մնար (եւ մնաց կեանքի վերջին տարիներուն) հայրենի հողին վրայ իսկ: Կը բաւարարուիմ հոս «տարագիր / գաղթական» հակադրութիւնը բանեցնող հատուածներէն մէկը մէջբերելով. «Տարագրութեան եւ ոչ թէ գաղթականութեան այս տարիներում, մեր սիրտը եւ միտքը մի վայրկեան իսկ չի անջատուել մեր երկրից եւ մեր ժողովրդից» (Նաւը Լերան վրայ, առաջին տպագրութեան յառաջաբանին մէջ): Շատ հետեւողական կերպով՝ Զարեան մերժած է այս ձեւով ամբողջ կեանքին ընթացքին՝ Սփիւռքի իրողութիւնը, ուեստած է ապագայ մարդը, ապագայ առասպելը, հոն, Հայրենի հողին վրայ, ուրկէ կ'ակնկալէր նաեւ իր ընթերցողները: Այնպէս որ մնացած է նոյնքան Սփիւռքէն տարագիր, որքան՝ Հայրենիքէն:

Աւելցնեմ սակայն, որ Երեւան լոյս տեսնող «Նորք» ամսագրի 1994-ի Փետրուարի համարին մէջ տպուեցան Կոստան Զարեանի արխիւէն հանուած երկու «օրագիր»: Առաջինը 1954-ին Պէյրութի վերջին ամիսներուն եղած գրառումներն են (Զարեան ընդամէնը՝ երկու տարի ապրած ու դասաւանդած է Պէյրութի մէջ): Երկրորդը կ'երթայ 1956-ի Յուլիսէն մինչեւ 1958-ի Օգոստոս, ու գրուած է մեծ մասամբ՝ Վիէննա: Հրատարակութիւնը եւ յառաջաբանը կը պարտինք Նուէր Խաչատրեանին: Ինչպէս ուրախալից երեւոյթ է՝ գրողի անտիպներուն հանդէպ այսպիսի լուրջ ու անկաշկանդ վերաբերմունք: Նուէր Խաչատրեան ցոյց կուտայ հոս բանիմաց վերծանողի իր կարողութիւնները (1): Առաջին անգամ ըլլալով նաեւ՝ լուսարձակի տակ կը դրուին Զարեանի «ենթագրական» գրառումները, որոնք էական են իր պարագային, քանի որ ուղղակի անոնցմէ կը մեկնի իր ողջ գրականութիւնը:

3

Ի՞նչ է ուրեմն Զարեանի մօտ՝ ինքնագրութիւնը, ինքնակենսագրութեան այդ խուրայատուկ օգտագործումը: Ինքնակենսագրութիւնը ծայրէ ծայր՝ ներկայ է Զարեանի գրականութեան մէջ ու կ'որոշադրէ զայն: Քանի մը կէտերու շուրջ պիտի հաւաքեմ այս իրողութեան բացատրութիւնը, ամէն մէկուն վրայէն ըստիպողաբար՝ շատ արագ անցնելով:

ա) Զարեան փորձած է գրականութեան բոլոր սեռերը: Ամենասկիզբը, նիցչէական ընթերցումներու եւ իր ժամանակաշրջանին յատուկ վակնէրեան ազդեցութիւններու ճամբով՝ կ'ուզէր գրել հին Յոյներուն օրինակով՝ «տրամաստեղծ երգ» եւ թատրոն: Իր առաջին հայերէն գիրքը սակայն եղած է բանաստեղծութիւն, ու նոյնն է պարագան յետ մահու տպուած իր վերջին գործին (Գիրք Դիւցազներգութեանց, Երուսաղէմ, 1978)(2): Գրած է վէպեր (Պանկոոպը եւ մամութի ոսկորները, որ լոյս տեսած է «Հայրենիք» ամսագրին մէջ 1931-էն 1933, եւ Նաւը լերան վրայ, լոյս տեսած՝ Պոսթըն, 1943-ին): Բայց գրած է մանաւանդ արձակ գործեր, որոնց բնոյթը առաջին ակնարկով կը տատանի յուշին եւ օրագիրին միջեւ: Անոնց վերնագիրներն են (փակագծի մէջ պիտի դնեմ «Հայրենիք»ի մէջ հրատարակութեան տարիները)՝ «Անցորդը եւ իր ճամբան» (1926 - 1928), «Արեւմուտք» (1928), «Քաղաքները» (1930), «Երկիրներ եւ Աստուածներ» (1935 - 1937): Առաջին երեք գործերը տպուեցան մէկ գիրքի մէջ «Երկեր, Պէյրութ, 1975): Վերջինը տակաւին լոյս չէ տեսած հատորով:

Զարեանի վէպերէն մէկը («Պանկոոպ»ը) անաւարտ ու հետաքրքրականօրէն՝ անյաջող վէպ մըն է (3), միւսը («Նաւ»ը) աւարտած վէպ է, ինչ որ չի նշանակեր սակայն, թէ յաջող է: Բանաստեղծութիւնը չահագրգռական է այն չափով, որ վերադարձ մը կը կատարէ յիսուն տարի ետք՝ Վարուժանի դիւցազներգական ծրագրին, ինչ որ առնուազն զարմանալի կրնայ թուիլ ընթերցողին, եթէ գիտէ ան Զարեանի բուռն հակառակութիւնը ու մինչեւ իսկ յարձակումները Վարուժանի դէմ, «Մեհեան»ի օրերէն մինչեւ «Անցորդ»ի էջերը: Ո՞ւր կը գտնուի ուրեմն Զարեանի իսկական մեծութիւնը: Անշուշտ՝ բացայայտ կերպով ինքնակենսագրական գործերուն մէջ: Նաեւ (բայց մէկը միւսէն կախեալ է) անոր մէջ, որ ինք անբաժանելի է Վարուժանէն եւ Օշականէն: 1913 - 14-ին Պոլսոյ մէջ՝ արեւմտահայ գրողներու վերջին սերունդին հետ իր ճակատագրական հանդիպումէն ետք, Զարեան չէ կրցած երբեք ձերբազատիլ այն հոգեբանական, մարդկային ու գրական հանգոյցէն, որ զինքը կապած էր արեւմտահայ գրականութեան վերջին եւ ամենափայլուն երկու ներկայացուցիչներուն (4): Թէեւ դիտցած չափով՝ Օշականի անունը մէկ անգամ միայն կ'անցնի իր տպուած գործին մէջ, ու Վարուժանի անունը՝ ո՛չ իսկ մէկ անգամ բացայայտօրէն: Զարեանն է, որ կը գրէ «Անցորդ»ին մէջ. «Ինչքա՜ն կարեւոր է Պոլսից փախչիլ, Պոլիսը յաղթել...» (Երկեր, էջ 39): Պոլիսը յաղթելու, Վարուժանին եւ Օշականին հետ հանգոյցը կտրելու, Եղեռնին շշուկները չլսելու հաստատ միտումը չի բացատրեր սակայն գործին ինքնակենսագրական որոշադրումը:

բ) Ինքնակենսագրական գործերու շարքին մէջ պէտք է դասել նաեւ 1933-ի անաւարտ վէպը՝ «Պանկոոպ»ը: Վէպին սկիզբը՝ Հայաստանի խորհրդայնացման օրերը կը պատմուին, բայց վէպի երկրորդ «շրջան»ին տպուած մասը դրեթէ ամբողջութեամբ («Հայրենիք»ի մէջ՝ 1933 Փետրուարէն մինչեւ 1933 Սեպտեմբեր) գրաւուած է Իպերեանի (այսինքն՝ վէպին մէջ Զարեանի ներկայացուցիչի) օրագիրով: Վէպին ձախողանքը կապուած է այն իրողութեան, որ Զարեան կատարելապէս անկարող է «անդրփոխանցում» մը յառաջացնելու (այսինքն՝ transposition մը), կեանքէն դէպի վէպ անցումով՝ տիպարներու բիւրեղացում մը, այլ բառով՝ տիպարակերտում մը: Ինչպէս պիտի ըսէր Յակոբ Օշական՝ «Ո՞վ չի գիտեր, որ դժուարագոյն հարցը գրելու ասպարէզին մէջ՝ մարդեր կերտելու, բայց իրաւ, վաւերագրական մարդեր կերտելու աստուածային շնորհն է» (Համապատկեր, Դ. հատոր, էջ 463):

գ) Յստակ է, որ վերը յիշուած գործերը, «Անցորդ»էն մինչեւ «Երկիրներ եւ Աստուածներ» օրագիր չեն, ո՛չ ալ գրողի մը յուշերը: «Նորք»ի մէջ երկու օրագրերու հրատարակութիւնը աւելի համոզիչ կը դարձնէ այս կէտը: Զարեան կ'օգտագործէր հաւանաբար իր պահած օրագրերը, բայց շատ խոր բարեփոխումներու ենթարկելով զանոնք: 1954-ի օրագրին մէջ կը կարդանք՝ «Ուզում եմ անպայման «Նաւատոմար»ը հրատարակել իբրեւ Դնեւնիկ պիսատյել [գրողի օրագիր]: Ազատ ասել, ինչ որ մտածում եմ»: «Գրողի օրագիր»ը, որուն յղումը կ'երթայ Տոսթոյեւսքիին, կ'ընկերակցի սակայն ռուս վիպագիրին ինչպէս ուրիշ շատ մը գրողներու մօտ՝ ստեղծագործական աշխատանքին: Մեծ տարբերութիւնը Զարեանի պարագային այն է, որ «դնեւնիկ»ը՝ օրագիրը եւ ստեղծագործութիւնը զատորոշելի չեն: «Նաւատոմար» անունը կրող Պէյրութի յուշերն ու տպաւորութիւնները պիտի չնմանէին թերեւս միւս ինքնակենսագրական գործերուն: Բայց դժբախտաբար՝ Զարեան չէ իրականացուցած այդ ծրագիրը (որուն մէջ բաժին ունէր Պէյրութի հայութեան մասին չարախօսութիւնը, արհամարհանքը արտայայտելու փափաքը):

դ) Կէօթէի «Բանաստեղծութիւն եւ Ճշմարտութիւն» գործին հետ բաղդատութիւնն ալ մինչեւ որոշ կէտ մը միայն կը դիմանայ: Ինքնակենսագրական է անշուշտ Կէօթէին գիրքը, բայց հոն հեղինակը կը փորձէ պատասխանել «ինչպէ՞ս եղայ ինչ որ եմ» հարցումին, կազմուած գրողին սկզբնական տարիները կը նկարագրէ: Այդ գործը կը պատկանի հետեւաբար կազմաւորման գրականութեան (աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ զայն կը հիմնէ): Աւելորդ է նկատել, որ այդպիսի հարցում ու այդպիսի ծրագիր չկայ երբեք Զարեանի մօտ: Զարեան չէ «կազմուած» երբ կը գրէ իր ինքնակենսագրական գործերը: Կը կազմուի անոնց հետ, անոնց միջոցաւ:

ե) Պէտք է յիշեցնել հիմա հապճեպ կերպով, առանց խորանալու ու հիմնաւորելու բանաձեւումը, որ Զարեանի սերունդին գլխաւոր յատկանիշը, գլխաւոր ծրագիրը «դեղարուեստական առասպելակերտում»ն է: Ճիշդ է Վարուժանի ինչպէս Օշականի պարագային: Տեսանք, թէ ինչպէ'ս բանաստեղծական մարզէն ներս՝ Զարեան կը վերադառնայ Վարուժանին իր «Գիրք Դիւցազներգութեանց» շարքով (որուն վրայ կ'աշխատէր 1956-էն 1958 Վիէննայի մէջ, քանի որ այդ տարիներու օրագիրը կը խօսի հոն զարգացուած նիւթերուն մասին): Վիպական մարզէն ներս՝ անդրփոխանցելու անկարողութիւնը անկարելի կը դարձնէ բնականաբար այդպիսի գործառնութիւն մը: Զարեանին ուրիշ բան չէր մնար, եթէ ոչ ինքզինքը բեմադրել իբրեւ առասպել, կերպար ու տիպար: Այս գրական տիպարակերտումին մասին պիտի ըսէի, որ «ինքնառասպել»ի մը կերտումն է: «Վաւերագրական մարդեր կերտել»ու իր ձեւն է ու իր շնորհը:

զ) Խորքին մէջ, ուրիշ ի՞նչ կ'ընէ Օշական իր կարգին «Համապատկեր»ի Ժ. հատորին մէջ: Այդ պատճառով է, որ այդքան կը շեշտէ ան Համապատկերի վիպական բնոյթը: Այդ սերունդին համար, կը կրկնեմ, գրականութիւնը կը «գործարկէ» առասպելակերտումին ընդմէջէն միայն: Ա՛յդ է, որ կը սահմանէ գրականութեան դերը, նշանակութիւնը եւ էութիւնը: Զարմանալի չէ՛ բնաւ, որ Ժ. հատորին մէջ տեղ գտնէ այդ դրեթէ անթափանց գաղտնիքով մը պատուած բաժինը, որուն մէջ Օշական երկար երկխօսութիւն մը կը կազմակերպէ ի'ր ու իր «հէքեաթ»ի'ն միջեւ: Առասպելը այս պարագային արդէն իսկ կազմուած է, բայց հանդիսաւոր մուտք մը կը գործէ գրականութենէն ներս: Ճիշդ այդ բաժնին մէջ է, որ Օշական ամէնէն երկար ու հանդամանալից նկատողութիւնները կը նուիրէ Կոստան Զարեանի անձին ու գործին («Համապատկեր» Ժ., էջ 405-էն 423): Կը պահեմ ասոնցմէ հետեւեալ հատուածները 1914-ի հանդիպումին մասին (էջ 418): Նախ՝ հանդուրժողութեան բացատրութիւնը. «Ես զինքը կը ճանչնամ երեսուն տարիներէ ի վեր: Երիտասարդ էր ու ես չէի տեսներ իր վրայ գրողի նանրամտութիւն»: Յետոյ՝ պատասխանատու կեցուածքը. «Այսպէս կը տառապէինք, իր այդ փառասիրութենէն ես, Գեղամը, Վարուժանը... Ու կը յիշեմ, որ յայտարարեցի իրեն. "Զարեա'ն, ...աս ու ան

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԵՌԱՆԿԻՒՆԸ

(Շար. Ա. էջէն)

քաղէնները, առաջին հերթին) վարչակարգին դէմ ուղղուած ամէն քննադատութիւն «էական գաղափարական վրիպում» (14) նկատելու վարժ էին: Գաբրիէլեան, քաղուածաբար մէջբերելով այս տողերը (դարձեալ սխալներով եւ առանց տալու հասցէատիրոջ անունը), կը պնդէ, որ «այսպիսի մտորումներն էլ կամաց-կամաց յստակեցնում են Զարեանի խոհերը, պարզում հակասութիւնները, ուժգնացնում կարօտը հայրենիքի նկատմամբ» (15):

«Հակասութիւնները» նման մեկնաբանութիւններն են, որոնք «փաստաբանական» համակարգին մաս կը կազմեն (16), գումարուած՝ Հայրենիք եւ վարչակարգ դիտաւորեալ կերպով չփոթելու վարքագիծին հետ: Սակայն, Զարեան երեւութապէս «լուծած էր հակասութիւնները» շատ աւելի կանուխ. Գաբրիէլեանին ծանօթ չերեւիր այս նամակէն աւելի քան տասնամեակ մը առաջ՝ 1929-ին Զարեանի հրատարակած «Բարը» փորձագրութիւնը, ուր, բանաւէր Գոհար Աղնաւուրեանի կարծիքով, «ականաւոր գրողը շրջադարձ է կատարում հայ ժողովրդի վերածնութեան եւ ապագայի նկատմամբ եւ իր խոհերն է արտայայտում այդ հարցի շուրջը» (17): Անշուշտ, Զարեան որեւէ շրջադարձ չըներ. կը բաւէ կարդալ խնդրոյ առարկայ գրութիւնը հասկնալու համար, որ ան բնազանցական վերլուծումներ կ'ընէ քարի ու ճարտարապետութեան շուրջ, շարունակելով «Անցորդը եւ իր ճամբան»ի մէջ պարզացուցած գիծը, կարծես առանց քննադատութեան (18): Այս վերջին կէտը նկատի ունէր Արշակ Չօպանեան, երբ յիշեալ յօդուածին առիթով Շիրվանզադէին կը գրէր, թէ «իր տուած առաջին յօդուածը բարեկամական ոգի ունէր Խ. Հայաստանի վերաշինութեան գործին հանդէպ (...) (19): Սակայն, քննադատութիւնը --ճիշդ է, լռելեայն ու անուղղակի--, զոր Չօպանեան եւ այլք չեն նկատած, քարը լոկ որպէս նիւթական առարկայ ընկալող ու գործածող վարդապետութեան դէմ է:

Զարեան հաւանաբար Ալեքսանդրէթի սանճաքին պարպումը (1939) նկատի ունէր, երբ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի «սովետական դաւաճան քաղաքականութեան մասին» կը խօսի. դիտելի է, որ «Նաւը լերան վրայ»ի պոստոնեան հրատարակութեան նախաբանը համահունչ է այս տողերուն ոգիին հետ:

Զարեանի այն հարցումին, թէ «ի՞նչ էք պատրաստում "Այգեկութք"ից յետոյ» (20), Նուրիկեան կը պատասխանէ. «"Այգեկութք"էն ի վեր արտադրած եմ ամերիկահայ կեանքէ փրցուած կտորներ: Գեղի նիւթերը սպառեր են գրեթէ, բայց հոս կայ նիւթի առատ եւ անսպառ աղբիւր մը, որմէ պիտի օգտուիմ վստահաբար: Շատ մօտէն կը հետեւիմ Ամերիկեան գրականութեան նոր շարժումներուն եւ ձգտումներուն,ատոնցմէ ալ օգտուելու մտքով» (21): Ամերիկահայ կեանքի նիւթերով, յետագային, կազմուած են Նուրիկեանի «Պանդուխտ հոգիներ» (Երեւան, 1958) եւ «Կարօտ հայրենի» (Երեւան, 1977) հատորները:

Զարեան անմիջապէս չէ պատասխանած աշխատակցութեան հրաւէրին: Գիտենք, որ 1942-ին Միացեալ - Նահանգներ հաստատուած է: Ամերիկա տեղափոխումը պատճառ եղած է որ «Նոր Գիր»ի խումբին հետ «չափով մը» յարաբերութիւն պահէ, ինչպէս կը վկայէ անոր վերապրողներէն մէկը՝ Յակոբ Ասատուրեան (22): 1942 Յուլիս 8 թուակիր բացիկէ մը կ'իմանանք, որ քանի մը օրով Նիւ - Եորք է (23): Հաւանաբար այս այցելութեան հետեւանքով, «Նոր Գիր»ի 1942-ի աշնան թիւին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կ'երեւի իր ստորագրութիւնը երեք քերթուածներով՝ «Հիւրը», «Ի՞նչ եղան կեանքերը որ անցան», «Գարուն» (24): Գեղարուեստական տեսակէտէ յատկապէս շահեկան է երկրորդը: 1943-ին, Յունիս 31 եւ Հոկտեմբեր 11 թուակիր երկու բացիկներով, ուղարկուած՝ Վոսթոքէն (Նիւ - Եորք նահանգ), կը խոստանայ բան մը ղրկել (25): Խոստումը կ'իրագործուի 1944 Յունուար 31-ի բացիկով, ուր կը յայտնէ բանաստեղծութեան մը առաքումը (26), այդ քերթուածը՝ «Ջին» ,լոյս կը տեսնէ «Նոր Գիր»ի գարնան թիւին մէջ (27):

ՕՇԱԿԱՆ -- ԶԱՐԵԱՆ

«Նաւը լերան վրայ»ի հրատարակութիւնը 1943-ին մեծապէս խանդավառած է Նուրիկեանը: Այդ մասին գրած է Օշականին, 1944-ին: Նամակին ճակատագիրը անյայտ է, բայց պահպանուած է անոր տրուած պատասխանը (Երուսաղէմ, 1944 Յուլիս 25), ուր Օշական շարունակած է զարգացնել իր խիստ քննադատական կեցուածքը Զարեանի հանդէպ, այս անգամ իր խօսքը մասնաւորելով այս վէպին մասին:

Ան կը հաստատէ, որ «անոր հեղինակը ունի մէկէ աւելի կը ճանչնամ իր տաղանդին սաստկութեամբը, ինչպէս իր տկարութեանց հանդէպ: Հարուստ, չքեղ զգայնութիւն մը, որուն ցանցը դրուած ըլլար աւազի երեսին: (...) Զարեան իր տպաւորութիւնները տուած է վէպին մէջ, առանց խորհելու, որ "Անցորդն ու իր ճամբան" տուած էր արդէն իրմէն անոնց ամբողջ թարմութիւնը, կուսութիւնը: (...) Վրիպանք մըն է այդ վէպը, որովհետեւ սուտերն իսկ չէ աչաւոր այն իրականութեան, որ մեր հայրենիքին էր այդ թուականներուն: (...) Մեր գրականութիւնը մեծ, մնայուն, խորունկ գործերով օժտելու բախտով ծնած այդ տաղանդաւոր գրողը ինչո՞ւ կը դաւէ իր իսկ կոչումին: Գաղտնիք» (28):

Դիտել տուած ենք, այլուր, որ «Նաւը լերան վրայ»ի կորիզը «Անցորդը»էն կու գայ (29). նաեւ հանդիպութիւններ նըկատուած են «Բանկօօպը եւ մամութի ոսկորները»ի հետ (30): Ասիկա, անշուշտ, մեզի չարտօներ թարմութեան պակաս մը տեսնել «Նաւը»ին մէջ, որքան ատեն որ այս գործը խորհրդանշական համակարգի մը մաս կը կազմէ (31): Միւս կողմէ, «Նաւը» կը զանցէ, աւելին, կ'արհամարհէ դասական վէպի կառուցման ամէն կանոն, կամ, հակառակը, իր հաշւոյն կը նորոգէ զանոնք (հմմտ. Օշականի ինքնաբնութագրումը) (32) իր իսկ խորհրդանշականութեան պատճառով, կէտ մը, որ Օշականի ուշադրութենէն վրիպած է, քանի որ ամէնուրեք Զարեանի հանդէպ իր կանխակալութիւնը կը բանի: Հաւանաբար «Բանկօօպը»ի օրերէն կու գային Օշականի հետեւեալ տողերը Բ. Թաշեանին. --

«Զարեան ուզելով կը մտածէ, այսինքն՝ կեանքէն դուրս է, հետեւաբար՝ անպատասխանատու. իր ընդհանրացումները կը բխին դուրսէն բառերէն, ո՛չ թէ կեանքէն, որուն մէկ շերտին վրայ լարած է իր վրանը: Ես կը մտածեմ իմ ջիղերովս» (33):

Այս հաստատումը աւելի յստակօրէն ցոյց կու տայ երկու գրողներու գրական ըմբռնումներուն հակադրութիւնը: Օշական վէպը կը նոյնացնէ կեանքին եւ կ'արհամարհէ գեղարուեստական բարդութիւնները, ոճական և այլ հնարքներ(34): Իսկ Զարեան կեանքը կ'անցընէ իր երեւակայութեան բովէն, գեղարուեստական իր մտածողութեան ենթարկելու համար: Իր ստեղծածը, կրկնենք, վէպի դասական հասկացողութեան քայքայումն էր, թէեւ ո՛չ՝ հեղեղավէպի կամ փորձառական վէպի ճամբով: «Դիտանկիւնին համաձայն, վիպաձեւ յուշագրութիւն մըն է կամ յուշագրութեան ծպտումով վէպ մը: Միշտ չէ որ յստակ կը մնայ ե՛րբ իրական կեանքը մէկ կողմ կը քշուի ու երեւակայութիւնը սանձերը կը բռնէ: Հեղինակին համար, երբ կը հաստատէ ձեւը» (35): Ուրիշ արմատախիլի մը՝ բրիտանացի յայտնի գրող Վ. Ս. Նէյփօլի վերջին երկին մասին գրուած այս տողերը կրնան լաւագոյնս յարմարիլ Զարեանին: «Ուղեւորավէպ» պայմանական բառը թերեւս լաւագոյն բնորոշումն է այդ գործին, որ իր հետեւորդը չունեցաւ եւ աւանդութիւն չստեղծեց, որովհետեւ Զարեանի աշխարհահայեացքը խորթ էր հայկական աւանդական ըմբռնումին:

Օշականի նման, Զարեան կը պատկերացնէ բեկորներու վերակառուցումը կեդրոնի մը նուաճումին ընդմէջէն, բայց բոլորովին այլ ոճով մը, որ ակամայ հաշուի կ'առնէ լայնածիր հատուածումն ու սփռումը. «Նաւը»ի մէջ տողանցող կերպարներէն շատերը «դուրսէն» կը դիտեն ամէն ինչ, որովհետեւ «դրսեցիներ» են, միաձուլման հոլովոյթի մէջ շարժող տարրեր որոնք այլութենէն ինքնութիւն կը վերադառնան (Հէբեան, Թումանեան, Պետրոս Մարկ, եւայլն): Անոնք «աչաւոր իրականութիւնը» կ'ապրին, բայց ուրիշ մակարդակի վրայ, որ Օշականին և իր սերնդակիցներուն հասու չէ:

Միւս կողմէ, Նուրիկեան կը նախապատրաստէ գրախօսական մը Զարեանի վէպին մասին: Այս նպատակով, անոր կը դիմէ կենսագրական տուեալներ քաղելու համար: Վերջինս Նիւ - Եորքէն կը պատասխանէ 1944 Հոկտեմբեր 2 թուակիր նամակով: Կարեւոր կը նկատենք գրեթէ ամբողջութեամբ մէջբերել այդ նամակը, որովհետեւ կրնայ օգնել Զարեանի կենսագրութեան որոշ կէտեր պարզաբանելու. --

«"Նաւի" գրախօսականին համար ձեր ուզած իմ կենսագրութեան գծերը կարծում էք իսկապէս անհրաժե՞շտ են: Գրագէտի բուն կենսագրականը իր արտադրած գործերն են. -- "Անցորդը եւ իր ճամբան", "Արեւմուտքը", "Երկիրներ եւ աստուածներ" (որոնց շարքում "Սպանեան" համարում եմ կարեւոր) ապա բանաստեղծութիւնները, "Հայաստանում" պոէման, որի երկրորդ եւ երրորդ մասերը լրացած են հիմա եւ, յուսամ, լոյս պիտի տեսնեն, "Տատրագոմի հարսը", "Երեք երգերը", որ թարգմանուած են շատ լեզուների, որոնց իտալական թարգմանութիւնը տպուած է դասականների շարքում եւ որ յայտնի երաժիշտ Ottorino Respighi երաժշտութեան է վերածել (Universal Edition, Leipzig)» (36):

Այս պարբերութենէն ոչինչ մտած է Հեղինէ Դաւիթեանի հեղինակած գրախօսականին մէջ: Սակայն, ուշադրութեան արժանի են «Հայաստանում» վիպերգի յիշատակումը (այլապէս անծանօթ մեզի եւ, կ'ենթադրենք, ցարդ անտիպ), ինչպէս եւ «Երկիրներ եւ աստուածներ» շարքի "Սպանիա" բաժնին տրըւած կարեւորութիւնը:

Հասկնալի է, թէ ո՞ր աստիճան առասպելական քօղի տակ պահպանուած է Զարեանի կենսագրութիւնը մինչեւ հիմա. 60-ամեայ գրողը ստիպուած եղած է հայ թերթի մը խմբագրին կենսագրական նըւազագոյն տեղեկութիւններ հայթայթել: Եւ, ինչպէս պիտի տեսնենք ստորեւ, անոնցմէ մաս մը միայն պիտի տպուի, այդ ալ՝ որոշ սխալներով:

Նամակը կը շարունակուի հետեւեալ կերպով. --

«Նաեւ, եթէ անպատճառ ուզում էք իմանալ, ծնած եմ Շամախի, սրանից կէս դար անց: Նախնական կրթութիւնս եղած է ռուսական, ապա ֆրանսական: Համալսարանական կրթութիւնս ստացած եմ Բելգիայում: Առաջին գրուածքներս (բանաստեղծութիւններ) գրած եմ ֆրանսերէն: Հայերէնը սովորել եմ ուշ եւ այդ պատճառով էլ մինչեւ հիմա աչաւոր տառասխալներ եմ անում: Ապա աշխատակցած եմ, հազար ծածկանունների տակ, ֆրանսական, բելգիական, իտալական, հոլլանդական, սպանեական, անգլիական եւ էլ չգիտեմ ինչ լեզուներով գրուած հանդէսներին եւ թերթերին, ի խնդիր ապրուստի (37): Մոռացայ ասել, որ 1922 - 24-ը դասաւանդած եմ Հայաստանի համալսարանում "Եւրոպական գրականութիւնների բաղդատական ընդհանուր պատմութիւն", որ գրի առած, տըպւելու պատրաստ, մնացած է Հայաստանում»:

Հ. Դաւիթեան ամփոփ քաղուածք մը ըրած է այս պարբերութենէն, թէեւ երկու սխալ գործելով (38): Առաջինը «աւանդական» է. Զարեանին վերագրել 1922-1925 կեցութիւն մը Հայաստանի մէջ, հակառակ գրողին իսկ վկայութեան: Ուրիշ տեղ ցոյց տուած ենք, որ 1925 թուականը անհիմն է (39): Միւս սխալը սկըզբնաղբիւրի թիւր հասկացողութեան հետեւանք է. Դաւիթեան կը նշէ, թէ Զարեան սկսած է հայերէն գրել եւրոպական հազար ու մէկ թերթերու եւ պարբերականներու աշխատակցելէ ետք: Ճիշդ է, որ Զարեան պելժիական որոշ թերթերու աշխատակցելէ ետք սկսած է հայերէն գրել, բայց նամակին մէջ իր ըսածը ասոր հետ կապ չունի: Մնաց որ, Զարեանի բազմալեզու այդ աշխատակցութեան մասին շատ ցանցառ տեղեկութիւններ գոյութիւն ունին մինչեւ հիմա եւ անոր ստուգումը բաւական դժուարին է, մանաւանդ եթէ հեղինակը ծածկանուն գործածած է:

Կենսագրական տուեալները տալէ ետք, Զարեան կը նշէ.

«Ուրիշ ի՞նչ ... ոչի՛նչ՝ մինչ մեր երիտասարդութեան ընդհանուր ձգտումն է օտար լեզուներով գրել (ընդհանուր ծափահարութեան տակ) ես օտար լեզուից, ընդհակառակը, անցել եմ հայերէնի, որովհետեւ հայ ոգին կարելի է արտայայտել միայն հայ լեզուով (40):

Գրած եմ. -

Երբ հայ լեզուն ուրանալով, մէկը դառնայ
Օտար վայրի (1 բառ անընթ.) ձեւի սորուկ ծափող՝
Ուրախանում, ծափ են զարնում եւ ծնծղայ --
Դա ի՞նչ հանճար, դա ինչ համբաւ, ի՞նչքան փող...

Բայց այդ միայն ցոյց է տալիս հայութեան մեռնող մասի խեղճութիւնը»:

Օտարագիր հայ հեղինակներու հանդէպ իր դիրքորոշումը տարիներ առաջ արտայայտած էր Զարեան՝ Համաստեղին ուղղուած իր մէկ նամակին մէջ, ուր կը քննադատէր Ռուբէն Դարբինեանի խանդավառ կեցուածքը՝ «այդպէս փոշիների մէջ թաւալ գալով վազել նրանց յաջողութեան սայլի ետեւից» (41): Պէտք է վերյիշել, որ նախ՝ «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ յատուկ սիւնակով, ապա՝ «Հայրենիք Ուիքլի» անգլիատառ շաբաթաթերթի հիմնադրութեամբ, Դարբինեան զուրգուրանքի առարկայ կը դարձնէր Սա-

մատուրականներէ առաջ մենք կանք քու փառքդ ո՛չ թէ դովելու, այլ քնարերգելու: Ինչ ես իրար անցեր: ...Տուր իրաւ գործ ու հոս ենք մենք այդ գործին տալու քու ուզածէդ աւելին»: Վարուժան չկրցաւ հանդուրժել ու քաշուեցաւ: ... Օշական կը հաւատար, թէ «այդքան շնորհներ չէին կրնար փճանալ այդ յիմար փառասիրութեան բագինին առջեւ»: Բայց տակէ առաջ (էջ 410), նաեւ՝ գնահատումը. «"Անցորդը եւ իր ճամբան" մեծ գործ մըն է, Զարեանի գլուխ գործոցը նոյնիսկ... իր յաջողութիւնը պարտական է Զարեանի յայտնութենական երեւակայութեան...»:

Մնացեալը՝ յաջորդիւ:

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

(1) Անշուշտ՝ Զարեանի հանդէպ իր անխախտ հիացումով՝ Եուրի Խաչատրեանն երբեմն կ'երթայ անհակակշիռ չափազանցութիւններու, խօսքերու որոնք ո՛չ թէ սխալ են, այլ տեղ չեն հասցներ: Օրինակ մը. «Գեղարուեստական գրականութեան մէջ Կոստան Զարեանի պատկերային վառ մտածողութիւնը փաստօրէն մինչեւ այսօր էլ մնում է այդպէս էլ չըգերազանցուած»: Բայց կան իր յառաջաբանին մէջ ընկալումի թարմութիւնը եւ անցեալի անարդարութիւններու զովացուցիչ մատնանշումը. «Հայաստանի գրականութիւնն ու քննադատութիւնը տասնամեակներ շարունակ գրական կեանքը ներկայացրել են... ծուռ հայելու մէջ, ամէն ինչ ենթարկելով... իրենց իմացութեան չափից բխող կանխակալութեանը: Սա այնքան ակնյայտ էր, որ երբ մերժըւած գրողների երկերի հրատարակումը Հայաստանում դարձաւ հնարաւոր, Հայաստանի գրականագիտական միտքը փաստօրէն ի զօրու չեղաւ հասկանալու եւ գնահատելու այդ գրականութիւնը»:

(2) Կ'արժէ մէջբերել հոս «Նորք»ի մէջ տպուած պէյրութեան օրագիրէն չափազանց շահագրգռական հատուած մը (1954 Մայիս 7). «"Օրերի Պսակ"ի գրեթէ բոլոր բանաստեղծութիւնները վերամշակելի են: Զգացւում է, որ լեզուն դեռ օտար էր ինձ, ապա Մխիթարեանների եւ պոլսական բարբառի դժբախտ ազդեցութիւնը: Ընդհանուր խնդիր: Հայը պէտք է գտնի իր ամբողջականութիւնը իր լեզուի միջոցով: վերադառնալով իր պարզութեան՝ անմշակ, յստակ, վերջնական»: Այս տողերուն մեկնաբանութիւնն ու պարզաբանումը՝ ա՛յլ առիթով:

(3) 1995-ին «*Բազմավէպ*»ի մէջ լոյս տեսնելիք «Եղեռնի յուշիւնը Կոստան Զարեանի արձակին մէջ» փրութեանս էջերէն ներս, ընթերցողը պիտի գտնէ ա՛յս կարծիքին, ինչպէս ներկայ յօդուածին մէջ արտայայտուած միւս դրոյթներուն ու կարծիքներուն, հիմնաւորումը:

(4) Վարուժան - Օշական - Զարեան երրորդութեան մասին խօսած եմ զանազան առիթներով, օրինակ «*Բազմավէպ*»ի 150-ամեակի բացառիկին մէջ, «Կոստան Զարեան, կամ անկարելի թատրոնը» վերնագրուած յօդուածով: «Պոլիսը յաղթել» խօսքը եւ Վարուժանի հետ վէճը մասամբ վերլուծուած են «Եղեռնի յուշիւնը Կոստան Զարեանի արձակին մէջ» ուսումնասիրութեամբ:

●►

բոյեանն ու իր սերնդակից անգլիագիր հեղինակները։

«Ոգի» հասկացողութիւնը, ի հարկէ, կապ չունի հայկական ընթացիկ գաղափարաբանութեան «հայ ոգի»ին հետ, որ կը մտի բացառիկութեան, առանձնաշընորհումի գաղափարի մը հետ նոյնանալու, եւ սխալ է Զարեանը արժէքաւորել ա՛յդ հիմնաւորումով։ «Ոգի»ն, Զարեանի բառամթերքով, հաւասար է «մշակոյթ»ին, այս բառի սահմանումը վերապահելով կրօնա - գեղագիտական ոլորտի մը, որ կը հետեւի Օսվալտ Շփենկլըրի յայտնի բաժանումին (42)։ Զարեան մշակոյթի եւ լեզուի յարաբերութիւն կը հիմնաւորէ իր մշակած բնազանցական համակարգին ընդմէջէն (43)։ Ան լեզուն չի սահմաներ իբրեւ գործիք՝ կասկածելի հարազատութիւն մը պահպանելու, ինչպէս Հ. Դաւիթեան կը մեկնաբանէ իր հաշւոյն («Զգացել է հայ գրագէտի հոգին անկարելի է բաւականութիւն ստանալ օտար շրջանում։ Անկարելի է ուրիշ լեզուով նկարագրել Արարատը եւ Սեւանը եւ պահել դրանց հարազատ գոյները») (44), այլ՝ մշակոյթ մը արտայայտելու (45) համար։

Գրախօսականը լոյս կը տեսնէ «Նոր Գիր»ի 1944-ի աշնան թիւին մէջ, որ կը բացուի Զարեանի գծանկարով, գծուած իր երկրորդ կնոջ՝ Ֆրենսիս Պրուքս - Զարեանի կողմէ։ Առաջին երեք էջերը բուն գրութիւնն են, որուն կը հետեւի 15 էջ արտատպում վէպի զանազան մասերէն։ Հեղինէ Դաւիթեան դիտել կու տայ, որ վէպին մէջ Զարեան ծանրացած է խորհրդանշական իմաստներու վրայ, զգայացունց դէպքեր եւ ուժեղ տիպարներ չկան («Իսկ գրքի հերոսը՝ Հէրեանը, նա էլ ժողովրդի հետ ապրող ու շնչող, ժողովրդի տառապանքին մասնակից եղող մէկը չէ։ Նա մնում է միշտ հեռու եւ դիտում է ամէն բան միայն հեռուից»), իսկ գիրքը կանդուն պահողը Զարեանի պատկերաւոր ոճն է (46)։ Յաջորդ երկու էջերը կը դրաւեն կենսագրական տուեալներ, գիրքի կորիզին հակիրճ վերապատմում, մէկ-երկու մանր դիտողութիւններ, «Հայի ոգին - անվերջ մաքառում եւ պայքար» խորագիրէն կանխատեսելի արտայայտութիւններ եւ անբաւարարութեան զգացողութիւն մը։

ԽԶՈՒՄԸ

Հրատարակութենէն քիչ ետք, 1944 Դեկտեմբեր 11-ին Զարեան նամակ մը կը գրէ Նուբիկեանին. բնագիրը պահպանուած չէ, բայց պատասխանէն կը նկատենք, որ Զարեան խիստ վրդոված է։ Արդարեւ, 1945 Յունուար 8-ին «Նոր Գիր»ի խմբագիրը կը պատասխանէ. --

«Զարմանքով կարդացի Դեկ. 11-ի Ձեր նամակը։ "Անհասկացող, տգէտ եւ մակերեսային" կը կոչէն Ձեր գրքին՝ "Նաւ"ի շուրջ գրուած յօդուածը որ երեւցաւ Նոր Գիրի Աշնան թիւով։ Շիտակ ըսելով՝ իբրեւ գրչի եւ արուեստի հասուն մարդ՝ չատ աւելի լայնամտութիւն կ՚ակնկալէի Ձեզմէ, Ձեր գործին շուրջ արտայայտուած որեւէ կարծիքի հանդէպ, երբ մանաւանդ այդ կարծիքը կը բղխի չատ անկեղծ աղբիւրէ մը որ Ձեր ենթադրածէն չատ աւելի խորունկ է։ Եւ ո՞վ ըսաւ որ արուեստի ամէն գործ կատարեալ է եւ անքննադատելի, անխոցելի։ Այս իրողութիւնը ինքը արուեստագէտը գիտնալու է ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աղէկ։

(...) Հապճեպով գրուած նամակ մը չի բաւեր։ Նոր Գիրի էջերը բաց են Ձեր առջեւ։ Հրամմեցէք եւ ըսէք մեզի հրապարակով, եւ մեծ եղբօր մը լայն մտքովը, թէ ինչո՞ւ "տգէտ եւ մակերեսային»" են Նոր Գիրի մէջ երեւցած կարծիքները՝ Ձեր գրքին շուրջ։ Մենք հաճոյքով եւ յարգանքով կը լսենք Ձեր ըսելիքը»(47)։

Հակառակ Նուբիկեանի հրաւէրին, Զարեան այդպիսի յօդուած հրատարակած չէ «Նոր Գիր»ի մէջ։ Ձենք գիտեր, ի հարկէ, ինչպէ՞ս կը հիմնաւորէր իր դատողութիւնը։ Ճիշդ է, այսուհանդերձ, որ Հ. Դաւիթեանի գրախօսականը սահմանափակ էր եւ խորութիւն չունէր, հակառակ Նուբիկեանի հաւաստիացումին։ Սակայն, նկատած էր Զարեանի գործին երկու գիծ. խորհրդանշական բնոյթը եւ ոճին խաղացած դերը։

Այս նամակէն կ՚իմանանք նաեւ, թէ Զարեան նախօրօք բանաստեղծութիւն մը ուղարկած է «Նոր Գիր»ին. «Կը զարմանամ նաեւ Ձեր այն մտայնութեան վրայ, որով, սրտնեղած, կ՚ուզէք որ չհրատարակեմ Ձեր մէկ քերթուածը զոր կանխաւ ճամբած էիք Նոր Գիրին համար»։ Յայտնի չէ, թէ ո՞ր բանաստեղծութեան մասին է խօսքը, սակայն լոյս տեսած չէ թերթին մէջ։ Այս նամակէն ետք, Զարեան խզած է իր յարաբերութիւնները Նուբիկեանի հանդէպին հետ։

Նոյն օրերուն, իր 1945 Յունուար 2-ի թուակիրով, Օշական կը պատասխանէ Նուբիկեանի Նոյեմբեր 14-ի նամակին, որ դարձեալ չէ հասած մեզի։ Նուբիկեան անկէ խնդրած է գրախօսական մը «Նաւը»ի մասին, ինչպէս կը հետեւցնենք Օշականի պատասխանէն. --

«Ձեր ուզած յօդուածը "Նաւը լերան վրայ"ին համար՝ կանխահաս է։ Իմ թելադրել ուզածը գրական տագնապ մըն էր։ Չի բաւեր, որ գրուածք մը կարդացուի։ Չի բաւեր, որ ոճ մը ինքզինքը պարտադրէ։ Ամերիկացիք ամէն բան կը սիրեն վերածել կեանքի պրոցեսի մը։ Գրականութիւնն ալ, ամէն բանէ առաջ, կեանք մըն է։ Ու այդ կեանքին հանդէպ ահա դաւաճանած է Զարեան։ 5-600 էջ թիմելով կեանքէն դրեթէ դուրս իրողութիւններու... թէկուզ փառքին, բայց լքելով կեանքը։ Կարդացուող գիրքերուն վրայ թերեւս Ձեզի օր մը «Սերմնացան» մը ղրկեմ։ Զարեան վիպասան մը չէ։ Մտածող մը չէ։ Ի՞նչ է այն ատեն։ -- Պատկերահան մը, պիտի ըսէր Օշական։ Բայց գրականութեան մէջ պատկերը չուտ կը թոռմի» (48)։

Այդ օրերուն էր, որ «Նոր Գիր»ի մէջ հրատարակուող «Մոռցուած բաներ» շարքով, «Մեր վանքերը» նիւթին շուրջ խօսած պահուն Օշական պիտի նշէր. --

«Բանաստեղծութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը դրեթէ միշտ միջամտած են վանքերուն եւ անոնց նկարագիրներուն արտահանման մէջ։ (...) Կոստան Զարեան որ կեցած է Արարատեան դաշտին ու տեսած է Հռիփսիմէն, ներկայացուցած է ոչ մէկ ժողովուրդի, ոչ մէկ ժամանակի պատկանող բառակերտ նկար մը» (49)։

Ով որ կարդայ Հռիփսիմէի վերաբերող տողերը «Նաւը լերան վրայ»ի մէջ կրնայ հաստատել, որ յիշեալ տեսակէտը բռնազբօսիկ է. ընդհակառակն, Զարեան հա՛յ ժողովուրդը բնորոշող հոգեկան կառուցուածքը անոր ճարտարապետութեան մէջ տեսած է (50) եւ գեղագիտականը կապած է ազգային - կրօնականին (51)։

Օշականի դիրքորոշումը վէպին մասին նոյն ձեւով յայտնուած է Անդրանիկ Ծառուկեանի հետ այդ օրերուն պահած թղթակցութեամբ (52)։ Յետագային չէ փոխուած, դատելով Յովհաննէս Աւագեանին 1947 Ապրիլ 23-ին հասցէագրուած նամակէն, որ հրատարակուած է յետմահու «Նոր Գիր»ի օշականեան բացառիկին մէջ. --

«"Նաւը լերան վրայ" վրիպանք մըն է, թէեւ մեր գրականութեան գեղեցկագոյն էջերէն 50-60 մը ունի իր մէջ» (53)։

Գրեթէ նոյն բանը պիտի ըսէր Ծառուկեանին ու Եդ. Տասնապետեանին, Հալէպ այցելութեան օրերուն, մահէն քիչ առաջ. «Բայց այդ վաթսուն էջը հայ գրականութեան անմահ էջերուն մաս կը կազմեն»։ Իսկ Ծառուկեան պիտի նշէր. -

«Արդարեւ, ո՞ր հեղինակն է որ երջանիկ պիտի չզգայ, իր գրածներուն գոնէ տասը հարիւրերորդը ապատագրուած տեսնելով անմահութեան համար...»(54)։

Եթէ անմահութիւնը յարաբերական բատրողութիւն մըն է, կը կարծենք սակայն, որ «Նաւը լերան վրայ» վէպը վրիպանք մը չէր, հակառակ Օշականի հաւաստիացումին, այլ՝ «հայ մտքի նոր ճամբաները» գտնելու իւրայատուկ փորձ մը։

Վ. Մ.

Պուէնոս-Այրէս,
1994 Մարտ - Օգոստոս

(1) Նամակին համար, տե՛ս. Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի Պետական Թանգարան (ԳԱԹ), Կոստան Զարեան փոնտ, թիւ 25։ Անգլերէն մասնակի թարգմանութիւնը տե՛ս. Vartan Matiossian, *The Traveller and His Many Roads*, «Ararat», Spring 1994, 31.

(2) Երուանդ Ազատեան, «*Նոր Գիր*» *եւ իր ժամանակները*, «Գրական Ելոյթներ» (*խմբ. Մարգպետ Մարկոսեանի*), Նիւ -- Եորք, 1985, 39։

(3) ԳԱԹ, Բ. Նուբիկեան փոնտ, թիւ 314 (անկէ առաջ, նամակին մասնակի հրատարակութիւնը տե՛ս. Վ. Մատթէոսեան, *Այժմէական հարցականներ*, «Յառաջ -- Միտք եւ Արուեստ», Նոյեմբեր 1992, 4։ Ներկայ յօդուածին մէջ օգտագործուած նամակները ամբողջութեամբ լոյս պիտի տեսնեն «Նորք» ամսագրին մէջ)։

(4) Տե՛ս. Բ. Նուբիկեան, «Մեր խօսքը», *Նոր Գիր*, 1, 1939. հմմտ. *Նոր Գիր եւ իր աշխատակիցները. Ընտիր էջեր* (խմբ. Մարգպետ Մարկոսեանի), Նիւ -- Եորք, 1984, էջ XV։

(5) Վազգէն Գաբրիէլեան, *Սփիւռքահայ գրականութիւն*, Երեւան, 1987, 214։

(6) Ն. Սարաֆեան, *Սերունդը*, «Մենք» Ապրիլ 1931, 41։

(7) Այս խնդիրը հանգամանալից կերպով քննարկուած է Գր. Պըլտեանի և Մարկ. Նշանեանի կողմէ։ Իրենց բազում ուսումնասիրութիւններուն շարքին, տե՛ս. օր. Marc Nichanian, *The* Retreat *of Shahan Shahnour*, «Journal of the Society for Armenian Studies», vol. 4, 1988-1989; 56-58.

(8) Շահան Շահնուր, *Նահանջը առանց երգի*, Փարիզ, 1981, 140։

(9) Գաբրիէլեան, *նշ. աշխ.*, 352։ Հմմտ. Նոյն, *Դիմանկարներ*, Երեւան, 1977, 47։

(10) Արսէն Ն. Մամուրեան, *Ամերիկահայ գրական մամուլը*, «Գրական Ելոյթներ», *նշ. աշխ.*, 57։

(11) ԳԱԹ, Բ. Նուբիկեան փոնտ, թիւ 215։

(12) ԳԱԹ, Բ. Նուբիկեան փոնտ, թիւ 314։

(13) ԳԱԹ, Բ. Նուբիկեան փոնտ, թիւ 215։

(14) Գաբրիէլեան, *նշ. աշխ.*, 353 (*Դիմանկարներ* հատորին մէջ, էջ 48, «վրիպումներ» էին միայն)։

(15) Նոյն տեղը, 352։

(16) Այս մասին, տե՛ս Մ. Նշանեան, *Շահան Շահնուր եւ հարիւրամեակներու դաւեչտը*, «Ահեկան», 3, 1970. Marc Nichanian, *Հայապահպանումին դէմ*, «*Oussanogh*», 4, 1971։

(17) Արշակ Չօպանեան, *Նամականի*, Երեւան, 1980, 429։

(18) Կոստան Զարեան, *Քարը*, «Անահիտ», 1, 1929, 8-13։

(19) Չօպանեան, *նշ. աշխ.*, 183։

(20) ԳԱԹ, Բ. Նուբիկեան փոնտ, թիւ 314։

(21) ԳԱԹ, Բ. Նուբիկեան փոնտ, թիւ 215։

(22) Հրանտ Թամրազեան, *Յակոբ Ասատուրեան. կեանքը եւ գործը*, Երեւան, 1993, 13։

(23) ԳԱԹ, Գ. Նուբիկեան փոնտ, թիւ 314։

(24) Տե՛ս *Նոր Գիր եւ իր աշխատակիցները*, 354-357։

(25) ԳԱԹ, Բ. Նուբիկեան փոնտ, թիւ 314։

(26) Անդ։

(27) Տե՛ս *Նոր Գիր եւ իր աշխատակիցները*, 357-358։

(28) Յակոբ Օշական, *Նամականի*, Ա. հատոր, Պէյրութ, 1983, 20-21։

(29) Լ. Մատթէոսեան, *Դեգերումներ նաւուն շուրջ*, «Կայք», 3, 1993, 86-87։

(30) Տե՛ս. Հեղինէ Դաւիթեան, *Հայի ոգին - անվերջ մաքառում եւ պայքար*, «Նոր Գիր», 3, 1944, 226։

(31) Մատթէոսեան, *Դեգերումներ...*, 87-96։

(32) Յակոբ Օշական, *Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան*, հատոր Ժ. Անթիլիաս, 1982, 94։

(33) Բ. Թաշեան, «*Յակոբ Օշական Կոստան Զարեանի մասին*», «Արմենիա», 1963 Յունիս 4, 2 (արտատպուած՝ «Յուսաբեր»էն)։ Թաշեան միայն այս տողերը մէջբերած է իր գրութեան մէջ եւ չէ յիշած նամակին թուականը։

(34) Տե՛ս. Vahé Oshagan, *Life and Work of H. Oshagan* (1883 - 1948), «Ararat», Winter 1983; 22:

(35) Mel Gussow, *V. S. Naipaul: viajero de una civilizacion herida*, «Clarin Cultura y Nacion», 18 de agosto de 1994, (թարգմանուած «Նիւ-Եորք Թայմզ»էն)։

(36) ԳԱԹ, Բ. Նուբիկեան փոնտ, թիւ 314։

(37) Այս նախադասութիւնը մէջբերուած է Գաբրիէլեանի կողմէ (*Դիմանկարներ*, 46), առանց յիշելու նամակին հասցէատէրը։

(38) Դաւիթեան, *նշ. աշխ.*, 225։

(39) Տե՛ս. Վ. Մատթէոսեան, *Կոստան Զարեանի վերյայտնութիւնը*, «Բագմավէպ», 1-2, 1991, 277-278։

(40) Այս պարբերութեան գրեթէ ամբողջական մէջբերումին համար, տե՛ս. Գաբրիէլեան, *Դիմանկարներ*, 25։ Քաղուածաբար մէջբերած է Հ. Դաւիթեան, թէեւ փոփոխութիւններով (*նշ. աշխ.*, 225)։

(41) Տե՛ս. Մատթէոսեան, *Այժմէական հարցականներ*... 4։

(42) Տե՛ս. Մ. Նշանեան, *Կոստան Զարեան եւ Օսվալտ Շփենկլըր*, «Կայք», 1, 1989, 77-78։

(43) Տե՛ս. Օր. Կ. Զարեան, *Լեզուն եւ արիւնը*, «Գեղունի», 1949, 104-106։

(44) Դաւիթեան, *նշ. աշխ.*, 225։

(45) Հմմտ. էմիլ Պենվենիստի այն դրոյթը, թէ լեզուն մեկնաբանիչ է ընկերութեան (Margot Bigot, *Identidad étnica y educacion bilingüe: una problematica abierta*, «Cuadernos de Antropologia», 2, 1988, 14-15), որուն արտայայտող տարրը մշակոյթն է։

(46) Դաւիթեան, *նշ. աշխ.*, 224։

(47) ԳԱԹ, Բ. Նուբիկեան փոնտ, թիւ 215։

(48) Օշական, *Նամականի*, 23։

(49) *Նոր Գիր եւ իր աշխատակիցները*, 252։

(50) Կարօ Փօլատեան, *Զրոյց*, Բ. հատոր, Գահիրէ, 1961, 95։

(51) Հմմտ. Vahé Oshagan, *Notes On the Constants in Armenian Culture*, «Armenian Review», December 1980, 380-381.

(52) Ա. Ծառուկեան, *Անցորդը եւ իր ճամբաները*, «Յառաջ», 1983 Նոյեմբեր 1, էջ 2։ Այս յուշագրութիւնը վերջերս մտած է հատորի մէջ. տե՛ս. *Մեծերը եւ... միւսները*, Պէյրութ, 1992։

(53) Օշական, *Նամականի*, 105։

(54) Ծառուկեան, *նշ. աշխ.*, 2։

ԹՈՒՂԹ ԾՆՆԴԵԱՆ

Կոստան Զարեանի կեանքը պատող մշուշը աստիճանաբար հեռացնելու լաւագոյն միջոցը փաստաթուղթն է։ Անոր ընտանիքին մօտ պահպանուող արխիւին մէջ գոյութիւն ունի ստորեւ հրատարակուող վաւերագիրը, զոր կրնանք նկատել Զարեանի ծննդեան վկայականը եւ որ շնորհուած է 1894-ին, ըստ երեւոյթին՝ ապագայ գրողին արտասահման ճամբորդելու նախօրեակին։ Ասկէ կ՚իմանանք, որ հօր անունը Խաչատուր էր եւ ո՛չ՝ Քրիստափոր, ինչպէս կը գրեն «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ը եւ «Գրական Տեղեկատու»ն։ Կը ճշդուի նաեւ ծննդեան թուականը՝ 1885 Փետրուար 8, եւ ո՛չ՝ Փետրուար 2, որ յիշեալ զոյգ աղբիւրներուն հաղորդածն է։ Կ՚արժէ նշել, թէ այս վաւերագիրը տրուած է ռուսերէն եւ հայերէն կողք-կողքի շարադրանքներով։

Վ Կ Ա Յ Ա Կ Ա Ն

Ըստ հրամանի Նորին ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱԼԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՌՈՒՍԱՑ տուաւ այս 'ի լուսաւորչական Հայոց կոնսիստորիայէ վիճակին Շամախւոյ համաձայն օրագրական սահմանադրութեան նորին, կայացելոյ 'ի 7 աւուր սեպտեմբերի 1894 ամի, հիմնեցելոյ 'ի վերայ խնդրոյ բնակչի Շամախւոյ քաղաքի Արտէմի խաչատուրբէգին Եղիազարեանց առ այն՝ թէ որպէս տեսանի 'ի չափաբերական մատենէ 1885 ամի Ս[ուր]բ Ա[ստուա]ծածին եկեղեցւոյն Շամախւոյ քաղաքի՝ յօրինաւոր ամուսնութենէ Հայոց լուսաւորչեան դաւանութեան Աստ[ճ]անաւոր խաչատուր բէգի Մելքումեան Եղիազարեանց ընդ Սոնայ Ստեփանեանց ծնեալ է որդի կոնստանտին յութն փետրվարի հազար ութ հարիւր ութսուն եւ հինգ ամի, որ մկրտեալ է 'ի Ս. Ա[ստուա]ծածին Հայոց եկեղեցւոջ Շամախւոյ քաղաքի 'ի 14 նոյն իսկ փետրվար ամսոյ՝ ի ձեռն Սարգիս Աւագ Քհնյի Փերվերտեանց եւ 'ի ժամ մկրտութեան անուանակոչեալ է կոնստանտին կնքահայր որոյ լեալ է Աղասի բէգ Մարտանեանց[:] Զորմէ կոնսիստորիայս վկայէ ստորագրութեամբ եւ դրոշմամբ Արքունի կնքոյ։ 'ի 8 աւուր սեպտեմբերի 1894 ամի 'ի ք. Շամախի։

(Ստորագրութիւն)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
MARDI
6 DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.475 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.475

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՄԵԾ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարները Պելկրատ գացած էին Դեկտեմբեր 4-ին համոզելու համար սերպ նախագահը՝ Միլոսեվիչ որ զօրավիգ կենայ իրենց (Արեւմուտքի) պատրաստած ծրագրին Պոսնիոյ համար եւ բանակցութիւնները վերսկսին: Տեղւոյն վրայ մթնոլորտը միշտ լարուած է, Սերպերը վճռած են վերջնապէս գրաւել Պիհաչը եւ կը շարունակեն արհամարհել ՄԱԿ-ի ուժերը եւ մարդասիրական շարասիւներն ալ, թէեւ բացառաբար թոյլ տուին, այլի օր, որ պարենաւորուի հասնի ՄԱԿ-ի ուժերուն:

ԺԻՒՓԼ կոչ կ'ընէ Պալատիւրի եւ Շիրաքի որ գիրար տեսնեն, խօսին եւ համաձայնաբար ընտրութիւններու դիրքի մը յանգին: Կը դատապարտէ «հարցախոյզերու աճարեկչութիւնը որոնք, ներկայիս կ'օգտագործուին սա կամ նա թեկնածութիւնը քանդելու եւ թերեւս ուրիշներու ծնունդ տալու նպատակաւ»: Բարի փարուց վկայական մը կ'ակնկալէ թեկնածուներէն:

ԽՕՋԿԻՐ ԻՒԼՔԷ (Ազատ Երկիր) քրդական միակ օրաթերթին գրասենեակները քարուքանդ եղած են, միաժամանակ Անգարա եւ Պոլիս, Դեկտեմբեր 2-էն 3-ի գիշերը երեք ռումբերու պայթումէն: Թերթին պատասխանատուներուն համար, այս ոճրագործները գործն են գաղտնի պասարկութեանց կողմէ դրդուած խմբակներու: Տնօրէնը՝ Պաքի Գարատենիզ յայտարարած է. -- «Ահաբեկչական այս արարքը ստորագրուած է: Վարչապետ Չիլէր եւ Ներքին Նախարար՝ Նահիթ Մէնթէշէ յստակօրէն նշած էին թերթը մարդասպաններուն մեզ տեւականօրէն անջատողական քուրջ որակելով»: Պոլսոյ կուսակալը որ Տիարպէքիրի եւ 15 այլ շրջաններու նախկին գեր - նահանգապետն էր, տեղւոյն վրայ գացած է եւ խոստացած «արագօրէն ձերբակալել պատասխանատուները»: Տէմիրէլ ալ ցաւ յայտնած է: Թերթը որ 12 հազար օրինակով կը տպէ սկսած էր խանգարել իշխանութիւնները: Թերթը երբեք չէ ծածկած իր համակրութիւնը քրտական դատին հանդէպ, բայց իշխանութիւնները չեն կրցած փաստել որ կապ մը կայ թերթին եւ ՓՔՔ-ի միջեւ, թէեւ չշուկներու համաձայն, Ալի Ֆիրաթ ծածկանունով խմբագրական ստորագրողը ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ պարագլուխը՝ Ապտուլլահ Օճալան: Թերթը կը յաջորդէր Օզկիւր Կիւնտէմի որ արգիլուեցաւ Ապրիլին:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, Դեկտեմբեր 2-ին եւ 3-ին, սպաննուեցան երկու հոգի եւս: Մէկը՝ Ֆրանսացի, Փասթէօր լիսէի նախկին դասատու, 74 տարեկան կը պատրաստուէր Ֆրանսա վերադառնալ, երբ ոճրագործներ տունը խուժած են, Ուրբաթ օր եւ սպաննած: Յաջորդ օրը, «Մաթէն» թերթի խմբագիրն էր՝ Սայիտ Մեքպել որ կը սպաննուէր խմբագրատակն մօտի փիծծերիան ուր կը ճաշէր: Նախ ծանրօրէն վիրաւորուած, քիչ ետք պիտի մեռնէր հիւանդանոցը: Շրջանէ մը ի վեր սպառնալիքներ կը ստանար: Իր վերջին խմբագրականը նախագուշակութեան բնոյթ ունէր եւ Կիրակի օր ամբողջ ժամուլը արտատպած էր: Կը նկարագրէր ալժերացի լրագրողին կեանքը հակիրճ ձեւով եւ դառն հումուռով: Չէր ուզած մեկնիլ եւ շարունակած էր բնականոն կեանք մը վարել: Փարիզի մէջ, 10 հազարի կը հասնէր, Շաբաթ օր, ալժերացի եւ համակիր ցուցարարներու թիւը՝ «Ալժերիա - ստիպողութիւն» լոզունգին տակ համախմբուած:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ դժգոհ մնալով Թափիի հանդէպ Առեւտրական դատարանին տուած որոշումէն, վերաքննութեան դիմեց: Այս առթիւ կ'ըս-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՌՈՒՍ ԴԵՍՊԱՆԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Սէ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի Փեշտայի ժողովին նախօրեակին թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Դեկտեմբեր 5) Ղարաբաղ միջնադիր զօրք ղրկելու խնդրին մասին հարցումներ ուղղած է Ռուսաստանի Անգարայի դեսպան Վատիմ Կուզնեցովի:

Ան նախ կ'ըսէ որ Ռուսաստանի շնորհիւ հաստատուած է հրադադարը որ կը տեւէ Մայիսէն ի վեր: Իրենց նպատակն է նախ արիւնահեղութիւնը դադրեցնել, ապա գրաւեալ հողերէն նահանջը ապահովել եւ տնտեսական շրջափակումը վերցնել:

Ռուս դեսպանը ըսելէ ետք թէ Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարը բոլոր կողմերուն հետ տեսակցելով, սկիզբէն իսկ Մոսկուայէն խնդրած է ջանք չխնայել միջնորդի դեր կատարելու եւ խաղաղութիւնը հաստատելու համար, հետեւեալ ձեւով կը պատասխանէ շրջանին մէջ Ռուսաստանի ու Թուրքիոյ ազդեցութեան մասին հարցումին.

«Բաղդատական արժեւորում մը պիտի չընեմ: Միայն պիտի շեշտեմ թէ Ռուսաստան Հայաստանի եւ Ազրբեջանի մէջ միջնորդելու աւելի մեծ փորձառութեան տէր է: Օրինակի համար, Հայերը չեն կրնար Ռուսաստանը կողմնակցութեամբ ամբաստանել: Թուրքիա, որպէսզի նման դեր մը կատարելու ձեռնարկէ, պէտք է կռուող կողմերը ընդունին անոր միջնորդութիւնը: Մինչեւ այսօր կատարուած շփումներով որոշուեցաւ հարցը Փեշտայի ժողովին օրակարգին նիւթ ընել: Եթէ ժողովը որոշէ բազմազգ ուժի մը կազմութիւնը մենք անշուշտ չենք առարկեր»:

Այսուհանդերձ, Կուզնեցով հարց կուտայ թէ երբ Սէ-ԷՍ-Սէ-Ըն միջազ. խաղաղարար ուժ կազմելու ոչ տուեալները, ոչ ալ անհրաժեշտ նիւթական միջոցները ունի, ի՞նչպէս պիտի ձեւանայ այդ ուժը. ո՞վ պիտի տրամադրէ նիւթականը: Ան կ'ըսէ. «Միայն ՄԱԿ-ի Ապահովութեան խորհուրդը լիազօր է խաղաղարար ուժ ղրկելու շրջան մը, առանց կողմերու հաւանութիւնը ունենալու: Սէ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի համար նախ պէտք է նման ուժի մը մասին ենթակառոյցներ հիմնուին, նիւթականի հարցերը կարգադրուին: Ասոնցմէ զատ, միջազգային օրէնքին համաձայն, հարկաւոր է որ խաղաղարար բազմազգ ուժի մը կազմութեան համար, պայքարող կողմերը իրենց հաւանութիւնը տան»:

Այս բացատրութենէն ետք, Թուրք լրագրողը հարց կուտայ կրկին. «Եթէ Թուրքիա պնդէ միջազգային ուժի մը կազմութեան վրայ, պայմաններ ունի՞ք»: Ռուս դեսպանը կը պատասխանէ. «Անշուշտ, անպայման պէտք է կռուող կողմերու հաւանութիւնը ունենալ: Անիկա պէտք չէ միջազգային օրէնքը բռնաբարող հանգամանք ունենայ. ուղարկելի զօրքին պարտականութիւնը եւ սահմանները պէտք է յստակութեամբ ճշդուին, պարտականութեան շրջագիծը որոշակի ըլլայ ու այդ զօրքը պէտք է ճեցուկը վայելէ ազգային ուժերուն: Ինչպէս ՄԱԿ-ի Եուկոսլաւիոյ, Սոմալիի ներկայութիւնները որոնք ճիշդ է որ մեծ յաջողութիւն չարձանագրեցին...: Ղարաբաղը ի՞նչ տարբերութիւն ունի անոնցմէ: Մինչեւ այսօր, նախկին խորհրդային տարածքին բոլոր բախումները Ռուսաստան առանցին դիմագրաւեց: Ստանձնեց նիւթական բեռը, մարդկային կորուստ ունեցաւ: Այս պատճառով, մենք չենք մերժեր միջազգային խաղաղարար ուժ մը»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱԶԸ ՍԿՍԱՒ ՄՏՆԵԼ

ՓԵՇՏԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 2-ին, խրախուսիչ գլխաւոր լուրը կը վերաբերէր կազին որ սկսած էր Հայաստան մտնել, առաւօտը քիչ -- քիչ, ապա քանակութիւնը կանոնաւորուած էր իրիկունը:

Նախապէս, Դեկտեմբեր 1-ին, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան Աշխաբաթ (Թիւրքմենիստանի մայրաքաղաքը) գացած էր ուր կը հանդիպէր Վրաստանի եւ Թիւրքմենիստանի նախագահներուն կազի հարցին կարգադրութեան համար:

Նոյն օրը, նախքան իր մեկնումը, նախագահը հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած էր Ռուսաստանի վարչապետ Չերնոմիրդինի հետ, միշտ՝ ուժանիւթի տագնապին առընչութեամբ:

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 5-ին, Փեշտայի մէջ բացուեցաւ Սէ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի ժողովը որու գլխաւոր օրակարգերն են Պոսնիա եւ Ղարաբաղ, այլ հարցերու կողքին: Ժողովին կը մասնակցին Հայաստանի, Ազրբեջանի նախագահները: Հոն են նաեւ Ելցին, Գլինթըն, Միթերան: «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը կը գրէր թէ Ղարաբաղի հարցը փորձաքար մը կրնայ ըլլալ երկու կողմերու (Ամերիկա - Ռուսաստան) միջեւ: Գլինթընի առաջարկն էր հրադադարի հսկողութեան միջազգային առաքելութիւն մը ղրկել տեղւոյն վրայ, մինչ Ռուսերը կ'ուզեն որ այդ առաքելութիւնը բաղկացած ըլլայ միայն ՀԱՊ-ի երկիրներու տարրերէ, գլխաւորաբար՝ Ռուս: Վեհաժողովի նախօրեակին, ժողովի նախապատրաստական աշխատանքները տանող դիւանագէտները խոստովանած են թէ կացութիւնը անելի մէջ է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 2)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ Զ. ՏԱՐԵԼԻՑԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի դաշնակցային Խորհուրդին նախաձեռնութեամբ Մոսկուայի մէջ կը նշուի Սպիտակի երկրաշարժին Զ. տարելիցը: Միջազգային ժողովին բացումը կը կատարուի Դեկտեմբեր 6-ին Շումեյկոյի, Ռիփկինի եւ Բ. Արարքցեանի բացման խօսքերով եւ անոր կը մասնակցին 27 երկիրներէ աւելի քան 300 խորհրդարանականներ: Հայկական պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէ Բ. Արարքցեան, Դեկտեմբեր 7-ի առտուն ալ ներկայ կ'ըլլայ Մոսկուայի հայկական եկեղեցին, ուր երկրաշարժի զոհերուն յիշատակին հոգեհանգստեան յատուկ արարողութիւն կը կազմակերպուի:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 1-ին Լ. Տէր - Պետրոսեան տեսակցած է ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան պետական կոմիտէի նախագահ՝ Ռ. Քոչարեանի հետ: Ճշդորոշուած են Ղարաբաղի կնճռին կապակցութեամբ Հայաստանի դիրքորոշման ընդհանուր գիծերը, որոնք պիտի ներկայացուէին Սէ -- ԷՍ -- Սէ -- Ը-ի Փեշտայի նիստին:

ԳՐԱՑՍԼԷՐ ՏԵՂԻ ԿՈՒ ՏԱՑ ԳԸՐԳ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

«Մոնտ» Դեկտեմբեր 3-ի իր թիւով բաւական լայն տեղեկութիւններ կուտար Գըրգ Գրիգորեանի վերջին յաջողութիւններուն մասին որոնք կը վերաբերին Գըրայսլէրի: Կը գրէ թէ ամերիկացի հռչակաւոր ռէյտըրը (մէկը որ տեւականօրէն բաժնեթուղթ կը գնէ իր հակակշիռին տակ առնելու համար մեծ ընկերութիւնները) պիտի կարենայ 9%-էն 15%-ի բարձրացնել այն բաժինը զոր ունի Մ. -- Նահանգներու կառքի երրորդ ընկերութեան դրամագլուխին մէջ: Կը բացատրէ թէ ինչպէս ան շահած է իր ճակատամարտը ընկերութեան դէմ որ նախընտրած է տեղի տալ, նոյնիսկ պայմանաժամէն (Դեկտեմբեր 15) առաջ: Նոյեմբեր 14-ին, Գ. Գրիգորեան վերջնագիր մը տուած է Գրայսլէրի, պահանջելով որ բաժնեթուղթերը աւելի եկամուտ բերեն, յուսալքիչ կը գտնէր ընկերութեան գործողութիւնները, կը յիշէր որ արդէն 32 միլիոն բաժնեթուղթ ունի եւ կը հրաւիրէր ընկերութիւնը որ գոհացում տայ իր պահանջներուն, ինչ որ ըրաւ:

Գ. Գրիգորեան 74 տարեկան է, երեք անգամ ծախած է ԷՄ-ԺԻ-ԷՄ-ը (վերջին անգամ Քրետի Լիոնէին):

ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՏՈՒԺԱԾ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ

Ամերիկեան Կարմիր Խաչը, ղարաբաղեան հակամարտութեան հետեւանքով տուժած Հայաստանի սահմանամերձ գիւղերու բնակիչներուն համար ձմեռնային օգնութեան ծրագիր մը մշակած է, որմէ կ'օգտուին Կրասնոսելսկի, Իջեւանի եւ Տաւուշի շրջաններու 17 գիւղերու բնակիչները: Հայկական Կարմիր Խաչի հետ գործակցելով, ամերիկեան Կարմիր Խաչը կը ծրագրէ յառաջիկայ վեց ամիսներու ընթացքին շուրջ 7 հազար ընտանիքի բաշխել 20 հազար ծրար սննդամթերք, 15 հազար վերմակ եւ 140 հազար մոմ:

Կ. ԲԱԲՈՒՐԵԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Նոյեմբեր 30-ին Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է ԼՂՀ-ի Գ.Խ.-ի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեանը: Հանդիպումին արծարծուած են Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի միջեւ տնտեսական եւ քաղաքական համագործակցութեան առնչուող հարցեր:

ԱՒԱՆԴԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հանրապետութեան նախագահին թելադրանքով, աւանդատուներու իրաւունքներուն պաշտպանութեան մասին հրամանագրին գործադրման ընթացքին նուիրուած խորհրդակցական ժողով մը գումարուած է Նոյեմբեր 30-ին: «Արմենիա» բաժնետիրական դրամատան եւ անոր մասնաճիւղերուն մէջ կատարուած չարաշահութիւններուն մասին զեկուցումով հանդէս եկած է Հանրապետութեան գլխաւոր դատախազ Արտաւազդ Գէորգեան: Այնուհետեւ քննարկուած են տուժածներու վնասուց հատուցման հարցեր:

ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆԻՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Դարավերջը, եկեղեցական մարդի կարեւոր անցքերու յաջորդութիւն մը կ'արձանագրէ Հայ իրականութեան մէջ: Գլխաւորները կաթողիկոսական ընտրութիւնը եւ քրիստոնէութեան պաշտօնական կրօնք հռչակման 1700-ամեակն են: Ցատկացէս ասոնցմէ առաջինը լայն հետաքրքրութիւններու թիրախ դարձուցած է եկեղեցին. այդ հետաքրքրութեան մէջ անուրանալի բաժին ունին նաեւ թեկնածու նկատուած անուններու հանդէպ նախընտրութիւնները կամ յաճախ քողարկուած քննադատութիւնները, ժխտական քարոզչութիւնը: Եկեղեցիին համար այս պարագաները առաւել յատկանշական կը դառնան երբ նկատի առնուի Հայաստանի անկախութեան իրողութիւնն ալ:

Էջմիածնի առընչուած ամէն հարցի համար մինչեւ վերջին շրջանը դրեթէ միակ խօսակից ու հասցէ էր Վազգէն Ա.: Պէտք է ըսել որ այդ հարցերն ալ դրեթէ միշտ ընթացիկ բնոյթ կ'ունենային ու սուր անկիւններ տեղ չէին գտներ անոնց մէջ: Այսօր, գլխաւորաբար Հայաստանի անկախութեամբ, եկեղեցական բնագաւառին համար ալ վերցած են սահմանափակները ու բաց է խօսքի ու գործի ասպարէզը, թէեւ տակաւին առաւելաբար առաջինն է որ կ'օգտուի ազատութեան շունչէն...:

Այս նոյն շրջանին եկեղեցին նիւթ առած գրութիւններ եթէ լոյս տեսան մեր մամուլին մէջ, անոնք միշտ հիմ ունէին դուրսէն դիտողներու արժեւորումները: Նոյեմբեր 23-ի «Երեկոյեան Երեւան»ը այս առումով նորութիւն մը կը բերէ, այդ ոլորտին մասին Շիրակի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի հետ կատարուած հարցազրոյցով որ գաղափար մը կու տայ թէ՛ կաթողիկոսական ընտրութեան, թէ՛ ընդհ. առմամբ եկեղեցիին պատկերին եւ թէ վիճայարոյց հարցերու առընչութեամբ «ներս»էն կարծիքներու մասին: Ան կը խօսի եկեղեցիին ներկայի վիճակին, թերութիւններուն, կանոնական խնդիրներու, իր թեմին եւ կաթողիկոսական երկու աթոռներու երեւոյթին մասին,

Ներկայի կացութեան մասին առաջին ըսուածը տարբեր չէ Սփիւռքէն ալ կազմուած կարծիքէն. «1700 տարիների շուրջ ու փայլ ունեցող եկեղեցին որն անգամ միջնադարեան դաժան պայմաններում ի խնդիր ազգի եւ հաւատացեալ հօտի ծառայութեան եւ նրա հոգեւոր կերտման կարողացել է կազմակերպուած, համակարգուած լայն գործունէութիւն ծաւալել ու մեծ նուաճումներ արձանագրել, այսօր գտնւում է բաւական անկազմակերպ վիճակում»: Այս մատնանշումին կը յաջորդէ այն անխուսափելի եզրակացութիւնը թէ անկախութեան վերահաստատումի այս շրջանին եկեղեցին «գտնւում է հայ կեանքի լուսանցքին վրայ, թէ՛ Սփիւռքում, թէ՛ Հայաստանում»: Այս տեսակէն մէջ, երբ կաթողիկոսական յարմարագոյն թեկնածուի մը մասին հարցում կ'ուղղուի, Շիրակի առաջնորդը կ'ըսէ թէ յաջորդ կաթողիկոսը ժառանգ պիտի ստանայ անկազմակերպ այս մարզը ու ան պարտաւոր պիտի ըլլայ Էջմիածնի արդիւնաւոր գործունէութիւնը ապահովելու, պետութեան հետ նորովի յարաբերութիւններ ճշդելու, հայ եկեղեցին բարոյական խւկական ուժ դարձնելու: Այս հրամայականներով պիտի որոշուի յաջորդ կաթողիկոսը: Ասոր համար «ազգ. -- եկեղեցական ժողովի պատգամաւորներին մնում է միայն ճիգ թափել բաւարար չափով ճանաչելու թեկնածուներին եւ խղճի մտօք օգտագործելու իրենց ձայնի իրաւունքը»:

Ազգային -- եկեղեցական ժողով գումարելու ներկայ կանոնադրութիւնը, ինչպէս կը բացատրէ Գրիգորիս Արք., գրի առնուած է 1925-ին, ապա թեթեւակի սրբագրուած՝ 1945-ին եւ 1955-ին: Զայն կը նկատէ «խիստ թերի», շեշտելով որ ան չի բխիր եկեղեցիին այսօրուան իրավիճակէն եւ չի գոհացներ պահանջները:

Համառօտ ակնարկով մը ԺԱ. դարէն ասդին անդրադառնալով եկեղեցիին կրած ճամբուն, ան կ'ըսէ թէ ԺԹ. դարուն Արեւելեան Հայաստանի համար ցարական իշխանութիւնը պարտադրած էր կանոնադրութիւն մը, իսկ դարուն Բ. կէսին Պոլսոյ մէջ աշխարհիկ մօտեցումով պատրաստուեցաւ եւ գործադրութեան դրուեցաւ Ազգ. Սահմանադրութիւնը, «որը բնաւ չէր համապատասխանում ո՛չ հայ եկեղեցու ոգուն, ո՛չ էլ հայ կեանքի իրականութեան»:

Այսօր եկեղեցին կը բնորոշուի «տարանջատուած ու անկազմակերպ վիճակ»ով: «Գոյութիւն չունի «կեդրոն եւ կողմեր» հասկացողութիւնը: Մայր Աթոռի կապը, մանաւանդ իր արտասահմանեան թեմերի հետ, միայն բարոյական է եւ խիստ ձեւական»: Աւելի մտահոգիչ կը նկատուի սփիւռքեան հայ եկեղեցիին կացութիւնը. «թեմերը գործնական կապ եւ համագործակցութիւն չեն պահում ոչ մէկը՝ միւսի, եւ ոչ էլ կեդրոնի հետ»: Եւ տակաւին «տեղ -- տեղ հակաեկեղեցական կանոնագրութիւններ աւելի են նպաստում համայնքների ծոցում եկեղեցու անկազմակերպ մնալուն»:

Խօսելով իր գլխաւորած թեմին մասին, Գրիգորիս Արք. կ'ըսէ թէ շուրջ մէկ միլիոն բնակչութիւն ունի ան, Գիւմրի եւ Վանաձոր գլխաւոր կեդրոններով: Ժողովուրդը ընդհանրապէս աւանդական ձեւով կապուած է եկեղեցիին ու շատ հաւատացեալ է: Թեմը ունի վեց եկեղեցի ուր կը ծառայեն 16 եկեղեցականներ ինչ որ շատ անբաւարար է: Գիւղերու մէջ բնակիչներու նախաձեռնութեամբ կը կառուցուին կամ կը վերանորոգուին եկեղեցիներ որոնց պահանջքը շատ զգալի է:

Ան ուրախալի կը նկատէ նորաբաց հոգեւոր Ընծայարանը ուր երեք դասարանի մէջ 34 սաներ կան: Նոյնպէս, Սպիտակի կառուցուող եկեղեցին որ պիտի կրէ Ամենայն Սրբոց անունը եւ նուիրուի 1988-ի երկրաշարժին զոհերուն:

Գրիգորիս Արք. Բունիաթեան որ ծնած է 1946-ին Էջմիածին, եւ վարդապետ ձեռնադրուած 1969-ին, պաշտօնավարութեան մեծ մասը անցուցած է Սփիւռքի մէջ: Գտնուած է Ֆրանսա եւ Արժանթին: Այլ խօսքով, ներկայիս Հայաստանի մէջ գործող եկեղեցականներուն ամէնէն քաջատեղեակներէն է Սփիւռքի հայութեան իրավիճակին: Այս յատկանիշը պէտք չէ մոռնալ, կարդալու ընթացքին երկու կաթողիկոսութեան մասին անոր կարծիքը:

Շիրակի առաջնորդը հայ եկեղեցիին համար երկու կաթողիկոսութիւն անհրաժեշտ չի նկատեր: «Հակաթոռ կաթողիկոսութիւններ»ու երեւումը կը յիշէ ԺԱ. դարուն, ըսելով որ 1085 եւ 1207-ի միջեւ ունեցած ենք մինչեւ 6 -- 8 կաթողիկոսութիւններ: Անոնցմէ Գանձասարինը դադրած է գոյութիւն ունենալէ 1795-ին, իսկ Աղթամարինը՝ 1895-ին: Կ'ըսէ թէ միակ վերապրածը Անթիլիասինն է որուն եթէ մէկդի ձգուի անցեալին Կիլիկիա ունեցած դրական գործունէութիւնը, «ընդհանուր առմամբ չի խուսափել ապաեկեղեցական ուժերի ձեռքին գործիք դառնալու պատմական օրինաչափութիւնից»: Անթիլիասի արժեւորումին մէջ կը յիշուի նաեւ «վերջին 40 տարիներին նրա ուղղակի թշնամական մրցապայքարը Սուրբ Էջմիածնի դէմ» որ հայ ժողովուրդի պատմութեան ցաւալի, ժխտական մէկ երեսը կը նկատուի:

Այսօրուան արմատական փոփոխութիւններուն մէջ, Գրիգորիս Արք.ի կարծիքով, Անթիլիասի «թնճուկը» ոչ շատ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ: «Այսօրուայ պայմաններից ելնելով, այն անհրաժեշտութիւն չէ ոչ իր գոյութեամբ, ոչ գործունէութեամբ, ոչ էլ իր կարգավիճակով»: Ան վստահութիւն կը յայտնէ որ հարցը ժողովուրդին վերամտածման կ'արժանանայ եւ կը հասուննայ անոր գոյութեան աւելորդ ըլլալուն գաղափարը: «Հայ եկեղեցին դրանից ոչինչ չի կորցնի: Իսկ նրա եկեղեցական դասը որն իսկապէս արժանաւոր է, կը շարունակի իր հոգեւոր ծառայութիւնը մէկ հայ եկեղեցում»: Զրոյցը կ'աւարտի Գրիգորիս Արք.ի «մէկ ազգ, մէկ եկեղեցի, մէկ կաթողիկոսութիւն» լոզունգով:

Հարկ կա՞յ յիշեցնելու որ ան եւս որպէս եպիսկոպոս բնականոն թեկնածու է Էջմիածնի աթոռին, որուն կողմէ վերջին շրջանին առնուած դրական քայլերու գլխաւորը կը նկատուէր Անթիլիասի հետ բացուած երկխօսութիւնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«ՄԵՆՔ ՁԵԶ ՇԱՏ ԿԸ ՍԻՐԵՆՔ»...

Նոյեմբեր 29-ին, թրքական հեռատեսիլի Ա.Թէ.-Վէ. կայանը իր յայտագրին մէկ մասը նուիրած է Հայերուն, որպէսզի վերջ տրուի թայթուի մը, ինչպէս ըսեր է Սավաշ Ային: Հարցախոյզ մըն ալ կատարուեր է որ յատկանշական է: «Մարմարա», Նոյեմբեր 30-ի իր թիւով կուտար արձանագրութիւնը զոր կը ներկայացնենք ստորեւ. --

Սավաշ Այ-ի կողմէ Ա-Թէ-Վէ հեռատեսիլէն պատրաստուած Նոյեմբեր 29--ին Ս. Թաքըմի յայտագրին վերջին մասը յատկացուած էր Թուրքիոյ Հայերուն: Պէտք է շնորհակալ ըլլալ Սավաշ Այ-ին, որ բարի կամեցողութեամբ եւ ազնիւ մերձեցումով ձեռք առած էր այս հարցը: Ինչպէս ինք ալ ըսաւ սկիզբը, այս երկրին մէջ թայթու մը վար կ'առնէր ու կուգար Թուրքիոյ «սիրելի» Հայերուն մասին թղթածրար մը բանալու: «Սիրելի» որակականը, զոր կը գործածէր, արդէն առաջին փաստն էր իր բարի կամեցողութեան: Եւ ան իր զարմանքն ու տարակարծութիւնը արդէն զգալիօրէն յայտնի կը դարձնէր փողոցի բոլոր այն մարդոց, որոնք Հայերու դէմ կը խօսէին, որոնք Հայերու դէմ թշնամական արտայայտութիւններ կ'ունենային:

Յայտագրին սկիզբը ան արտասանեց եղբայրութեան վրայ գրուած բանաստեղծութիւն մը, ապա ըսաւ. -- Ինչո՞ւ կ'արտասանեմ այս բանաստեղծութիւնը: Որովհետեւ այս երկրին մէջ մենք, եթէ նկատի չառնուին անցեալի մէջ պատահած քանի մը դէպքերը, միշտ եղբայրաբար ապրած ենք մէկզմէկու հետ: Եւ երկար ատեն ալ կը մաղթենք որ այդպէս շարունակուի: Միայն թէ վերջերս պատահեցան կարգ մը դէպքեր, որոնք ցաւ պատճառեցին մեզի: Արտասահմանի մէջ ահաբեկչութեան միջամուխ եղած քանի մը Հայերու սխալ շարժումները պատճառ դարձան որ անհանդստութիւն մը զգան մեր երկրին Հայերը: Կարգ մը անձեր, որոնք չէին կրնար իրենց անունները գործածել, քաղաքական կազմակերպութիւններու անունները կեղծելով սպառնական նամակներ գրեցին Հայերու հասցէին: Մինչդեռ մենք կը հաւատանք որ Իսլքիւճիները, իսլամականները, աջակողմեան կամ ձախակողմեանները, բոլորն ալ իրենց պայքարին յոգնութիւններէն դուրս պիտի գան առողջ մերձեցումներով ու դրդիչներու ծուղակին մէջ պիտի չիյնան: Հիմա ահաւասիկ մենք թայթու մը պիտի տապալենք եւ մեր երկրին մէջ ապրող Հայերուն մասին գեղեցիկ թղթածրար մը պիտի բանանք: Փողոցի մարդոց պիտի հարցնենք թէ ի՞նչ կը մտածեն Հայերու մասին: Անոնցմէ ոմանք բան մը ըսած ըլլալու համար պիտի պատասխանեն, ոմանք պիտի մոռնան որ հինդ մատները իրարու չեն նմանիր, ոմանք պիտի չկարենան խենթի մը նետած քարը հորէն դուրս հանել եւ ցոյց պիտի տան որ մենք երբեմն մարդիկը կը դատենք անիրաւ նախապաշարումներով: Ոմանք առանց խորունկ քննելու, նախապաշարեալ խօսքեր կ'ընեն: Եւ մենք վստահելով ձեր լայնախոհութեան, պիտի բանանք թղթածրար մը, մաղթելով որ յաւերժօրէն շարունակուի հաշտութեան մթնոլորտ մը: Եւ մենք միշտ եղբայրութեան ու բարեկամութեան կողմնակից հանդիսացած մեր սիրելի Հայ հայրենակիցներուն կ'ըսենք որ մենք ձեզ շատ կը սիրենք, այսինքն (այս նախադասութիւնը հայերէնով) «ձեզ շատ կը սիրենք»:

Այնուհետեւ ցոյց տրուեցաւ Գումգաբուի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կնունքի արարողութիւն մը: Խօսնակը այդ միջոցին կ'ըսէր որ կարգ մը արինոտ արարքներու մեղքը կը բեռցուի Հայերու ուսերուն:

Սավաշ Այ Թրքուհիի մը հարցուց.

«Ի՞նչ կը խորհիք Հայերուն մասին»:

«Ի՞նչ պիտի խորհիմ, Աստուծմէ գտնեն, հասակնին շրջի (պօյլարը տէվրիլսին)»,

«Ինչո՞ւ»:

«Հայերը մեր բարեկա՞մն են որ տարբեր ձեւ խօսիմ»:

Ուրիշ Թուրքի մը հարցուց.

«Ի՞նչ կը խորհիս Հայերու մասին»:

«Հարկաւ որ լաւ պիտի չխորհիմ: Հայերը մեր մասին լա՞ւ կը խորհին»:

Իմամի մը հարցուց: Ան ալ սապէս պատասխանեց.

«Անոնք իրենց հարցերը կը պաշտպանեն, մենք ալ մեր հարցերը: Բայց ինչո՞ւ չարունակ կը դրդուեն մեզ»:

Ուրիշ Թուրք մըն ալ պնդեց որ Հայերը, Յոյները, բոլորն ալ մէկ են, բոլորն ալ Թուրքերու թշնամի են:

Ապա հաղորդուեցան զանազան Հայերու հետ կատարուած հարցազրոյցներէ հատուածներ:

Տոքթոր Պարգեւ Պալըմեան (Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի պարտէզին մէջ). -- Մեր ամէն բանը հո՛ս է: Իմ պապերս 16-րդ դարէն ի վեր այս երկրին մէջ ապրած են: Մենք այս երկրին մարդիկն ենք:

Լուսանկարիչ Արամիս Գալայ. -- Եթէ Թուրք մէկ բարեկամս անհանգստանայ, ես կը յուզուիմ: Փոխադարձաբար: Բոլորս ալ նոյն զգացումները կը բաժնենք, նոյն խմորը ունինք:

Երաժիշտ Կարօ Մաֆեան. -- Մենք այս երկրին կապուած ենք: Ամէն բանով այս երկրին մարդիկն ենք:

Ապա ցոյց տրուեցան Գարակէօզեան վարժարանէն տեսարաններ, Հայերէն դասագիրքերով, գրատախտակի վրայ գրութիւններով, դասարաններէն տեսարաններով, մինչ տղաքը զուարթօրէն կը վազվզէին նրբանցքներու մէջ:

Թրքուհի մը սապէս խօսեցաւ. -- Այո, Հայերուն հետ եղանք, Հայերու հետ մէջ մէջի ապրեցանք, անոնցմէ որեւէ գէշութիւն չտեսանք:

Թուրք սափրիչ մըն ալ հակառակը պնդեց: Հայերու մեզի նկատմամբ վերաբերումը կը տեսնէք ահաւասիկ. շատ գէշ: Մենք անոնց լաւ վերաբերում ցոյց կուտանք, անոնք մեզի» գէշ:

Հայ աղջիկ մը Գումգաբուէն սապէս խօսեցաւ. -- Ես Ֆէրիգիւղէն հոս եկած եմ: 14 -- 15 տարիէ ի վեր Գումգաբուի մէջ կ'ապրիմ: Անունս Զարուհի Քիրէն է: Երջանիկ կ'ապրինք հոս:

Այդ միջոցին մօտեցաւ ու խօսքի խառնուեցաւ բարեացակամ Թուրք խանութպան մը որ ըսաւ. -- Այս աղջիկը ճի՛շդ կը խօսի: Մենք տարիներէ ի վեր առեւտուր կ'ընենք իրարմէ: Մենք միշտ լաւ եղած ենք իրարու հետ: Եւ երբ Սավաշ Այ յիշեցուց որ վերջերս ոմանք անախորժ արտայայտութիւններ ունեցած են, թէ՛ Թուրք խանութպանը, եւ թէ Հայ կինը պատասխանեցին որ անոնք յետին նպատակով կատարուած գրգռութիւններ են:

Կարօ Մաֆեան. -- Ես կ'ուզեմ ձայնել մեր մեծերուն: Թող հակին այս հարցին վրայ: Բայց ո՛չ թէ իրենց շահերուն համաձայն: Որովհետեւ բարեկամութիւնը դժուար ձեռք կը բերուի, բայց թշնամութիւնը դիւրաւ կը ստեղծուի:

Գումգաբուցի խանութպան մը. -- Այս մարդիկը հոս ճաշարան կը բանեցնեն, ձկնորսութիւն կ'ընեն: Բայց հետզհետէ կը մեկնին, կ'երթան: Ու մենք կը յուզուինք: Ասոնք վնասակար մարդիկ չեն որ...:

Ապա Սավաշ Այ-ը տեսնուեցաւ Գումգաբուի նշանաւոր Քէօր Յակոբ ճաշարանին մէջ, ուր Թուրք երաժշտութիւն կը նուագուէր: Սավաշ Այ բացատրեց որ Գումգաբուն Գումգաբու եղած է այս ճաշարանին շնորհիւ: Ի՛նչ մեղք որ Քէօր Յակոբէն վերջ անցեալները մահացաւ անոր որդին ալ, Հայկ Ինճիեան: Հիմա անոնց բարեկամները հոս այս գիշեր կը նուագեն անոնց սիրած երգերը եւ կ'ոգեկոչեն անոնց յիշատակը:

Ապա ցոյց տրուեցաւ Հայկօ Ինճիեանին յուղարկաւորութենէն լայն հատուած մը, Հայկօ կրօնական արարողութիւններով: Հայկօ Ինճիեանի որդին՝ Դանիէլ Ինճիեան յուզուած շեշտով ըսաւ հետեւեալը.

«Հայրս չէր ուզած որ այս ասպարէզին հետեւիմ: Որովհետեւ դժուար գործ է: Բայց մէկ կողմէ ալ կը խորհիմ որ հօրս

կատարած գործը պէտք չէ մոռցուի եր-բեք:

Այդ մենոյին ցոյց տրուեցան Մարմարա ու Ժամանակ թերթերու կողմերը: Այս-տեղ սիւն մը կար: Պատասխանի վրայ «Ժամանակ» թերթին անունը գրուած էր, եւ ցոյց կը տրուէր «Մարմարա» թերթի կողմը մը: [illegible]

Աւելի վերջ ցոյց տրուեցաւ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ [illegible] Հերման Վարիչի միջեւ: Սանուց Միութեան երիտասարդ անդամներն ալ խօսեցան, կոկիկ Թրքերէնով:

Նաթալի Ուզանօղլու ըսաւ որ հօրը եւ մօրը չափ լաւ Հայերէն չի կրնար խօսիլ: Ալէն Ագմէրճեան եւս յայտնեց թէ որեւէ օտարութիւն չէ զգացած այս երկրին մէջ: Սելին Վարիչ պատասխանելով Հարաւ--Արեւելեան դէպքերու մասին հարցումի մը, ըսաւ որ անիրաւ կը գտնէ պատե--րազմը ու երախաներու սպանութիւնը: Իբր կոչ, ան ընդգծեց սիրոյ կարե--ւորութիւնը: Մասիս Աքէլեան յայտնեց որ Թուրք ընկերներ ունի, բարեկամական յարաբերութիւններ կը շարունակուին մէկզմէկու միջեւ, Թէնոր Օննիկ Սիւզմէ Թրքերէն երգով մը մասնակցեցաւ երի--տասարդներու այս զուարթ մթնոլորտին:

Այս բաժնէն վերջ, օրակարգի բերուե--ցաւ խառն ամուսնութեան հարցը: Սավաշ Այ Թուրք մարդոց ու երիտասարդներու կը հարցնէր թէ կը յօժարի՞ն իրենց զաւակը հայ աղջկան տալու, կամ հայ աղջկան հետ ամուսնանալու: Բոլորն ալ ժխտական պատասխան կուտային:

Կարօ Մաֆեան այս հարցին մասին սա-պէս խօսեցաւ. -- Կինս իսլամ է: Զաւակս իսլամ է: Ես քրիստոնեայ եմ, Երէց եղ-բայրս ալ իսլամ է: Կրօնքի հարցը դըժ--բախտաբար չահագործումի ենթարկուող նիւթ է: Հայկական ծագումով Թուրք եւայլն, այսպիսի բացատրութիւններ անիմաստ են: Կարեւորը ներդաշնակու--թիւնն է: Ես եւ կինս կը յարգենք իրարու տօները, Պէտք է ապահովել համաձայնու--թիւն մը: Հոս այս հողերուն վրայ բոլոր կրօնքները միասնաբար ապրած են հինէն ի վեր:

Խառն ամուսնութեան մասին կարծիք յայտնեցին նաեւ կոմպոզիտոր Կարպիս Զաքարեանին Թրքուհի հարսը՝ Այթան Զաքարեան եւ որդին Գասպար Զաքար--եան: Անոնք ըսին որ խառն ամուսնութիւ--նը անշուշտ որ կարգ մը հարցեր կը ստեղ-ծէ: Մանաւանդ ԱՍԱԼԱ-ի շրջանին մտա-հոգութիւններ ապրեցան:

Տօքթոր Պալըմեան. -- Անշուշտ որ խառն ամուսնութիւնները պատճառ կրնան դառ-նալ որ կարգ մը նախապաշարումներ ան--հետանան: Մարդիկը նոյն մարդիկն են: Եթէ քաղաքագէտները գործերը չխառ--նեն, մարդիկ իրենց հարցերը աւելի դիւ--րութեամբ կը լուծեն:

Կատարուեցաւ հարցազրոյց մըն ալ Մա-թիլտ Մանուկեանին հետ, որ ներկայաց--ւեցաւ որպէս գործարար կին: Ան ալ ըսաւ որ իր ամբողջ գերդաստանը հինէն ի վեր ապրած է այս երկրին մէջ: Ո՛չ մէկը մտա-ծած է դուրս երթալու մասին:

Իսկ կոմպոզիտոր Նախկին ազգային ա--խոյեան Կարպիս Զաքարեան սապէս խօ--սեցաւ. -- Ես իսլամ բարեկամներ ունիմ: Թուրք չեմ ըսեր, որովհետեւ ես ալ Թուրք եմ: Իսլամ բարեկամներ ունիմ: Իրարմէ տարբերութիւն չունինք, միայն այն կայ, որ ես քրիստոնեայ եմ: Ես միշտ պատ--ւով կուրծքիս վրայ կրեցի սաղ -- մա--հիկը եւ մրցումներու մասնակցեցայ: Գտնուեցան քանի մը մարդիկ, որոնք քըն--նադատեցին զիս, բայց ոչի՛նչ պատահե--ցաւ: Ես միշտ պատուով ուինկ ելայ:

Տօքթոր Պարգեւ Պալըմեան. -- Անցեալի մէջ տխուր դէպքեր պատահեր են: Բայց արիւնը արիւնով չի լուացուիր: Եթէ մենք աւելի առաջ բոլոր այս նիւթերուն մասին կարենայինք խօսիլ, գործը հոս հասած չէր ըլլար: Որքան ատեն որ զիրար չհաս-կընանք, ամէն ինչ տարբեր ակնոցով կը դիտուի:

Բոլոր այս տեսարանները պսակուեցան Շուշան Գալաթաշի կողմէ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ համերգի մը ըն--թացքին երգուած հայերէն երգով մը: Մինչ Շուշան կ'երգէր, խօսնակը եղրա--կացութեան կը բերէր այս սիրուն յայտա-գիրը, ըսելով որ հարկաւ արիւնը արիւնով լուալ, լուծում չէ: Բոլորս ալ այս երկրին զաւակներն ենք: Եւ մարդիկ կրօնքը պէտք չէ անհարեկչութեան նիւթ դարձը--նեն:

Վերջացնելէ առաջ, յայտնենք որ յայ--տագրին մէջ Սավաշ Այ, ուղղակի կը խօ-սէր Շան Թատերասրահէն, որ ներկայիս հրկիզուած ու աւերակ դարձած վիճակ ունի:

Սավաշ Այ-ի այս յատագիրը եկաւ ան--գամ մը եւս ցոյց տալու թէ, երկրին մէջ եւ Պոլսոյ մէջ իսկ, որքա՜ն տարածուն դարձած է ժողովուրդին մօտ՝ Հայերու նկատմամբ թշնամանքը: Անշուշտ որ ԹՌԹ -- 1-ի նման կայաններու կողմէ կա--տարուած հակահայ քարոզչութիւններուն լաւագոյն պատասխան մըն է Սավաշ Այ-ի նմաններուն կողմէ պատրաստուած այս--պիսի յայտագիրներ, որոնք, ինչպէս կ'ը-սէր ինք ալ, կը ջանան «Թապու» մը փլցնել:

ԴՈՂԱՑԻԹԻ ԴՈՂԱՑԻԹ

ՍԷՆԹ - ԳԱԹՐԻՆԶԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 12--ին, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Անդրա--նիկ Կոմիտէին տօնուած է Հ. Յ. Դ. Օրը: Ժանօ Սէքլէմեանի խօսքէն ետք, օրուան բանախօսութիւնը կատարած է Կիրոյ Մանոյեան:

⁂

ՀԱՄԻԼԹԸՆԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 17-ին, տօնակա--տարութիւն -- խրախճանքով տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդար-ձը: Հանդիսավարութիւնը կատարած է Արիս Արզարեան, օրուան բանախօսը ե--ղած է Վազգէն Թէրզեան: Պաշտօնական բաժնին յաջորդած է խրախճանքը:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոնաւանթիւր հսկայ սրա--հին մէջ, Նոյեմբեր 17-էն 22 տեղի ունե-ցած է «գիրքի սալոնը» որու իր մասնակ-ցութիւնը բերած է, առանձին տաղաւա--րով մը Համազգայինը, հայկական գիր - քերու նոր հաւաքածոներով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Ֆրանսահայ Ժ-Ի-Ա խմբաւորումը ըն-դառաջելով Երեւանի ամերիկեան համալ-սարանի ուսանողներուն փափաքին, հա--մալսարանին մէջ դասընթացքներ կազ--մակերպած է, որոնք սկսած են Նոյեմ--բեր 29--ին: Ժ-Ի-Ա-ի այս նախաձեռնու-թիւնը իր տեսակին մէջ չորրորդն է, քանի որ խմբաւորման ապահոված դասընթացք-ները կը գործեն արդէն Երեւանի ճարտա-րապետական -- շինարարական Հիմնար-կին, «Աթէքս» նորաձեւութեան կեդրո-նին եւ Գիւմրիի մէջ:

⁂

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՅ ԵՒ ՉԻՆԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 24-ին Երեւանի պետական հա-մալսարանի տեսուչ, ակադեմիկոս Ռա--դիկ Մարտիրոսեան ընդունած է Չինաս--տանի լիազօր դեսպանը, որու հետ միաս-նաբար քննարկուած են երկու երկիրներու պետական համալսարաններուն միջեւ գիտա - մշակութային եւ բարեկամական կապեր հաստատելու հարցեր:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ՎԱՐԿԱԲԵԿՈՒԱԾ

Վերջերս նախագահ Ելցին բանակի ղե--կավարներուն հետ գանիփակ օր մը ունե--ցած է որուն նիւթը գաղտնի պահուած է մամուլէն: Ամէն մարդ թէեւ տեղեակ է բանակին ապրած տագնապին: «Իզվէս-տիա»յի մէջ Պաշտպանութեան նախարա--րին հետ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է ուր զօրավար Կրաչով պատասխանելու հրաւիրուած է իր հարստութեան, Մերսէ-տէսներուն եւ լրագրող Խոլոդովի սպա--նութեան հաւանական աղերսութեան մա-սին հարցումներու: Նախարարը այն ը--պաւորութիւնը գործած է որ կ'ուզէ ցոյց տալ թէ ինք մեծ գող մը չէ, այլ փոքր չահագործող մը, քանի որ շատ համեստ չափեր ունի իր տաչան: Ինչ կը վերաբերի լրագրողին սպանութեան, ըսած է թէ չի կրնար բանակային մը գոհը եղած ըլ--լալ, քանի որ արհեստավարժ ձեւով մը չէ կատարուած սպանութիւնը:

Երբ օդուժի մառէչալ Շապոշնիկովէ խնդրուած է մեկնաբանել նախարարին խօսքերը, ան որ այլեւս գործօն ծառայու-թիւն չի կատարեր, այլ միայն կը նախա-գահէ զէնքի արտածումի պետական միակ ընկերութեան, ըսած է թէ Կրաչովի խօս-քերը շատ վարդագոյն պատկեր մը կը ներկայացնեն, որովհետեւ կացութիւնը աւելի մռայլ է:

Ռուսական ներկայ բանակը նախկին կարմիր բանակին 80%-ը կը կազմէ, բայց պլատճէն անոր քառորդն անգամ չէ: Զին-ուորականները պէտք է իրենք իրենց գըլ--խուն ճարը նային: Շապոշնիկով կը խոս-տովանի որ բանակը որ քաղաքական ար--մատական հետաքրքրութիւններու տէր էր, ամբողջովին կորսնցուցած է ատիկա եւ իւրաքանչիւր զինուորական ինք իր չահը միայն կը մտածէ:

Շատ կը խօսուի Գերմանիա բանակած զօրքերուն կաշառակերութեան մասին. Հաշուեքննիչ յանձնախումբին պետը ման-րամասն տեղեկագիր մը պատրաստած է այդ նիւթին վերաբերող ու ներկայացու--ցած՝ Ելցինի: Ատիկա իր անմիջական հրաժարականին պատճառ եղած է: Բայց Եուրի Բոլտիրեւ ընդդիմադիր ծերա--կուտականի հանգամանքով, վճռած է չլռել: Միւս կողմէ, լեհ ականատեսներու համաձայն, Օդոստոսին, այդ զօրքին մեկնումին ընթացքին հրասայլակիր գը--նացքներու վրայ, փակ բաժանեակներու մէջ գետեղուած են նաեւ գողցուած ինք--նաշարժեր: Մառէչալը մերժած է խօսիլ այս մասին: Մտածողներ կան որ կաշա--ռակերութեան մասին անոր տեղեկագիրը եղած է բանակայիններու հետ Ելցինի գանիփակ օրուան նիւթը:

Աւդին կը մնայ 14-րդ զօրքին հրամա--նատար զօրավար Լեպէտը որ կը հաւա--տայ թէ երեք չաբաթէն կրնայ կարգ ու կանոն մտցնել թէ բանակին եւ թէ ամ--բողջ երկրին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՊԷԼ ԽՍՑԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Այսպէս կը խօսինք երկարօրէն. [illegible]

ծումներուն շուրջը, բարեկամս կը խօսի հանդարտօրէն, հաւատքով, նկարչութեան վրայ եւ հակառակ՝ բոլորովին տարբեր բանի մը մտածելուս զինքն ալ մտիկ կ'ը-նեմ առանց բառ մը կորսնցնելու, իբր թէ կրկնուած ըլլայի:

Այսինքն թէ, կ'ըսէ բարեկամս, ամէն գե-ղեցիկ բան չի նկատուիր. բնակավայր մը ուրիշ բան է. կէս մը փլած պատ մը ա-ւելի նկարչավայել է քան քաղաքի տեսա-րան մը. եթէ ուզէի Զամլըճայի գագա-թէն քաղաքին տեսարանը նկարել, աշ-խարհագրութեան քարտէսի պէս բան մը երեւան պիտի գար, մինչդեռ կարմիր տուն մը, կամ հին փողոց մը, կրպակներ եւ անհամեմատօրէն աւելի գեղեցիկ պիտի ըլլային նկարչութեան մէջ:

-- Ցետոյ, գեղեցկութիւնը այնքան յա-րաբերական, առաձգական բան մըն է, չէ՞:

- Անտարակոյս, խնդիրը իր domaine-էն դուրս չելնելն է. նկարչութիւնը գիծերու եւ գոյներու արուեստ է, պէտք է հոն մնայ:

-- Խորհրդանշական նկարչութի՞ւնը, կ'ըսեմ մէկէն:

-- Այլ եւս ատիկա գրականութիւն է. ինչպէս բանաստեղծը պէտք չէ գաղափա-րը զոհէ ձեւին եթէ կ'ուզէ բանաստեղծ մնալ, այնպէս նկարիչը պէտք չէ գոյնը եւ ձեւը զոհէ գաղափարին. նկարչին ու-րամաբանական կոչումը գոյներու եւ ձե-ւերու ներդաշնակութիւն մը յառաջ բե--րելն է նախ եւ առաջ, տարբեր խնդիր է թէ ինչ բան որ բնութենէն կ'առնուի, իր մէջ կը պարունակէ արդէն տեղերական կամք մը, յուզմունք մը, գեղեցկութիւնն իսկ:

-- Բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ կ'ըսեմ շատ մը նկարիչներ, ինչպէս Բիւվիւս տը Շա-վան, թէ գոյնի եւ ձեւի ներդաշնակու-թիւն ունին եւ թէ խորհրդանշական գա--ղափար մը կը ներկայացնեն իրենց նկար--րուն մէջ:

-- Ա՛հ, բայց Բիւվիւս Թը Շավանի գոր-ծը décoratif արուեստին մէջ կը մտնէ եւ décoratif արուեստին գլխաւոր հոգը adaptation-ն է. անիկա է որ իրեն տեւա-կան գեղեցկութիւն պիտի տայ. երբ Բիւ-վիւս տը Շավան Սորպոնի մէկ սրահին պատկերը շինելու կոչուած է, իր դերն է հոն նկարչութեան միջոցաւ որոշ գաղա--փար մը խորհրդանշել:

Ցետոյ բարեկամս կը խօսի այն գրա--գէտներուն վրայ որոնք յաւակնութիւնը ունին նկարիչը հասկնալ, զայն դատել եւ կամ իր գործին մէջ մտածումներ, գաղա-փարներ գտնել որոնք նկարչին մտքէն իսկ չեն կրնար անցած ըլլալ:

-- Այսպէս շատ մը մեռած նկարիչներու գործեր սխալ ըմբռնուած են, որովհետեւ գրագէտն է որ զայն կը ներկայացնէ հա-սարակութեան, զայն սիրել կուտայ կամ մերժել. ժողովուրդին կարծիքը գեղար-ուեստին վրայ՝ քննադատին մտքէն անց-նելով կը կազմուի, այս վերջինը յաճախ բանաւոր մը կամ տղէտ մը՝ ոչ միայն ժողովուրդին առողջ դատողութիւնը կը խանգարէ այլ նաեւ իր կարգին կ'ազդէ նկարիչներուն վրայ որոնք եթէ ուժով անհատականութիւն մը չունին կարենալ յաջողելու համար, ստիպուած են զար--պասել քննադատները այսինքն անոնց գաղափարներուն համեմատ գործ ար--տադրել: Եւ ասիկա աղէտալի բան մըն է ինքնին, որովհետեւ ամէն ժամանակնե-րու մէջ դիտուած է որ երբ արուեստա--գէտները իրենց domaine-էն դուրս կ'ելնեն, անկման կ'ենթարկուին:

Այսպէս շատախօսելով չենք զգար որ ժամանակը կը յառաջանայ եւ սկսած է մթնալ. նեղ ճամբու մը մէջէն կը քա-լենք. երկու կողմէն արտեր կը տարած-ւին բոլորովին կանանչ եւ տեղ տեղ կար-միրած հարսնուկներու արենագոյն ծա-ղիկներէն. հեռուէն զորտեր կը կռկռան խմբովին եւ իրենց թրթռացող երգը հեշ-տագին մելամաղձոտութիւն մը ունի, գի-շերին մօտ. անծանօթ ճճիներ իրենց վեր-ջին բզզիւնները կ'երգեն. օդը զգալի կեր-պով զով է թափանցիկ գիշերին մէջ ատ-ղերէն լոյսի անձրեւ մը կ'իջնէ վար. ինչ-պէ՜ս խաղաղ է գիշերը. դիմացէն մեծ եւ պզտիկ Զամլըճաները մութ մանիշակա-գոյն կը ցցուին, աւելի հեռուն զորշորակ լեռներու շղթայ մը, հետզհետէ գրեթէ ճերմակ կը տողանցուի տարածուող գի-ծերով, հորիզոնին վրայ: Երկայն ճեր-մակ ճամբայ մը սողոսկելով կ'երթայ կը կորսուի լեռներու կողերուն մէջ այդ ճամ-բէն է որ ժամանակաւ քարաւանները կը մեկնէին Սկիւտարէն Փոքր Ասիա եւ Պարսկաստան երթալու համար:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

ւի թէ խոր տարակարծութիւն կայ վարչապետութեան եւ Արդարադատութեան նախարարութեան միջեւ։ Առաջինը ճըրնշում բանեցուցած կ'ըլլայ դատաւորներուն վրայ որպէսզի Թափիի դէմ սնանկութիւն չյայտարարուի, ինչ որ զինք կը զրկէր ընտրելի ըլլալէ։ Մաթինեոն կը հերքէ անշուշտ եւ կառավարութեան բանբերը որ Պիւտճէի նախարար է իր վրդովումը կ'արտայայտէ նման մեղադրանքներու ի լուր։ Կառավարութեան նպատակը այն եղած կ'ըլլայ որ Թափի ընտրելի մնայ, որպէսզի քիչ մը խանգարէ ձախի միասնական դիմագիծը։

ԳՈՒՄԱՐԻ ոճրային առեւանգին առջեւ, Թուրքերը մեծ ցոյցեր ըրին, Դեկտ. 3-ին, երբ դատարանը արձակեց իր վճիռները 15-ամեայ Նազմիէյի երկու մարդասպաններուն եւ մեղսակիցներուն հասցէին։ Աղջնակին եղբայրն ու զարմիկը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցան, միւս երեքն ալ՝ հայրը, մայրը եւ ուրիշ զարմիկ մը 20-ական տարի արգելափակման։ Այս վճիռը «ցեղապաշտ» կը նկատուի, ըստ Թուրքերուն կ'արատաւորէ ամբողջ համայնքը։ Կարգ մը Թուրքեր կը պոռան՝ «իրենց զաւակն էր ինչ ուզէին կ'ընէին»։ Պաշտպան փաստաբանները բացատրած էին թէ Թուրքերու համար՝ «այրերուն պատիւը կիներու սեռէն կ'անցնի» եւ որովհետեւ Թրքուհին ուզած էր ապրիլ Ֆրանսուհիներու նման եւ ազատիլ ծնողքին ու եղբօրը ճնշումէն, այլ ելք չկար ընտանեկան պատիւը փրկելու։

ՉԻՉԷՆԻՈՅ նախագահ Դուդայեւի օգնութեան հասած է Աֆղանիստան որ 200 Մուճահետին ղրկած է, ըստ «Ալ -- Հայաք»ի։ Միւս կողմէ, «Իսմանիթէ» կը հաղորդէր որ 200 Ուկրանացիներէ կազմուած ջոկատ մըն ալ Չէչէնիա կը գտնուի, կազմ ու պատրաստ կռուելու Ռուսերուն դէմ։ Ռուսլան Խասբուլատով ալ (Դումայի Նախկին Նախագահը) որոշած է վերջնապէս հեռանալ Չէչէնիայէն, որովհետեւ, կ'ըսէ, ռուս զօրքերը կը հասնին եւ այդ պայմաններուն մէջ, հաշտութեան փորձը որ կ'ընէի այլեւս տեղ չունի։ Մոսկուա ալ կը ջանայ ազատ արձակել իր գինուորները, քանի Դուդայեւ սպառնացած է գնդակահարել տալ։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ընդդիմութեան պարագլուխներէն մէկը՝ Գէորգի Ճանտուրիա սպաննուած է Թիֆլիս։ Շեւարնաձէ ողբերգական կոչած է անոր յիշատակը, յիշելով իր «երիտասարդ բարեկամը»։

ՌՈԺԷ ՍԹԵՖԱՆ, լրագրող եւ գրագէտ, անձնասպան եղած է Դեկտեմբեր 4-ին։ 75 տարեկան, բարեկամ Ժիտի, Մալրոյի, Գոքթոյի, Մարթէն տիւ Կառի, գրած է բազմաթիւ գիրքեր։ Ծագումով հրեայ, հիմնադիրներէն էր Ֆրանս -- Օպսէրվաթէօրի (յետագային՝ Նուվէլ -- Օպսէրվաթէօր)։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ԿԸ ՅԱՂԹԷ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԻՆ՝ 2 - 1

Վալանսի Հայ Մարզականը 2 - 1 յաղթանակ մը տարաւ Բ. դասակարգի պարագլուխ՝ Կէնկանի վրայ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ իսկ։

Կէնկանի այս պարտութիւնը եւ Մարսէյլի Օլէնփիքին յաղթանակը -- 2 - 0 -- Սէն - Պրիէօյի վրայ պատճառ եղաւ որ դասաւորումը որոշ փոփոխութիւն մը կրէ եւ Մարսէյլ կրկին գրաւէ առաջին տեղը 44 կէտով եւ Կէնկան Բ. դիրքի իջնէ։

Վալանս կը պահէ 12-րդ տեղը 27 կէտով։ Իր յաջորդ մրցումը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 10-ին Թուլուզի դէմ, իր դաշտին վրայ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր 1994-ի ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Պր. Յովհաննէս Եկենեան 2000 Ֆր., Պր. Ֆիլիփ Փիլիպոսեան 200 Ֆր., Պր. Շառլ Մարտինեան 2500 Ֆր., Պր. Փօլ Մելքոնեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շառլ Մովսէսեան 1800 Ֆր., Օր. Անթուանէթ Փայնար 100 Ֆր., Jean Ladonne 300 Ֆրանք, Պր. Պարոյր Գալճեան 500 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Orphelins du Karabagh

En hiver 1993, la Croix Bleue des Arméniens de France apportait son soutien aux soldats du Karabagh qui défendent nos frontières en leur offrant des colis de première nécessité.

Cette année, elle se donne pour mission de venir en aide à leurs orphelins en lançant une campagne «Layette».

L'hiver s'installe en Arménie. Un hiver froid, difficile et pénible. Trop de nourrissons ne supportent pas ce froid et en meurent faute de vêtements chauds.

Il est de notre devoir à tous de leur venir en aide. Notre campagne a commencé. Les premiers colis de layettes ont été acheminés le 24/11/94 accompagnés de friandises et distribués aux orphelins.

Pour eux, et parce qu'ils portent en eux l'espoir d'une nation, donnons à ces enfants d'Arménie tous les moyens en notre possession de vivre, d'apprendre, de connaître et de transmettre cet espoir.

C'est pourquoi nous comptons sur votre générosité à tous pour cette campagne qui se poursuivra jusqu'à Noël.

N'hésitez pas à adresser vos dons à :
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
« Campagne Layette »
17, rue Bleue, 75009 PARIS
N° C.C.P. : Paris 5 985 07 G

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
« *Archalouïse TATHEOSSIAN* »

organise

un **REPAS DE NOEL**
AU PROFIT DE L'ECOLE

Le Dimanche 18 Décembre
à 13 heures

au Centre Valeyre
24, rue Rochechouart, Paris 9e

Réservation auprès de Nevarte Artinian : Tél. : 42 01 15 69 (de préférence à partir de 19h - Date limite le 8 décembre).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղի Ծնունդի տօնը՝ Շաբաթ, Յունուար 7-ին։

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղի (լօթօ) վիճակախաղի օրերը՝ Դեկտ. 10, Շաբաթ գիշեր ժամը 20.30-ին եւ Դեկտ. 18, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին թաղիս Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Offre d'emploi

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Recherche Responsable administratif (plein temps)
Bilingue Français Arménien
Notions d'informatique et de gestion
Disponible et motorisé

Adresser C.V. et lettre de candidature manuscrite au:
FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12 — 75600 Paris Cedex 14

ԱՂՕԹՔ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 7, Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Եկեղեցիները բաց պիտի ըլլան առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ յետ միջօրէի ժամը 4, որպէսզի մեր ժողովուրդը կարելիութիւնն ունենայ պահ մը Աղօթքով հաղորդութեան մէջ մտնել 1988 Դեկտեմբեր 7-ին՝ Լենինականի մէջ պատահած երկրաշարժին զոհ եղած բազմահազար իր հայրենակիցներու հոգիներուն հետ։

Ժամը ճիշդ 11.41-ին ալ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի։

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը նախանձախնդիր մասնակցութեամբ յարգելու յիշատակը մեր անմեղ զոհերուն ու բերել դարման անոնց մարտիրոսութեամբ յառաջացած վէրքին՝ իր բոլոր կարելիութիւններով, սրտակցութեամբ եւ բարեպաշտական նուէրներով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 11.30-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Արարողութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն Գիւմրիի երկրաշարժին զոհ դարձած հայորդիներու հոգւոց ի հանգիստ։

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France organise une soirée dansante

AU PROFIT DE L'ECOLE FRANÇAISE DE GUMRI

le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e

Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ստիպողաբար կը փնտռուի «Ապագայ» շաբաթաթերթի հաւաքածոյ մը։ Ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

organise

UNE CONFERENCE

«L'Arménie, 2000 ans d'histoire»

avec le
Père ZADIK AVEDIKIAN

**Jeudi 8 Décembre
à 20 heures 30**

dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, av du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

UMAF - YAN'S

L'UMAF et le YAN'S CLUB ont le plaisir de vous convier :
à une

Soirée Musicale

le Jeudi 8 Décembre à 21 heures

au YAN'S CLUB — 5, ave Reille
Paris 14e — Tél. : 45 89 20 48

au cours de laquelle
Mlle Loussiné SIMONIAN (piano)
M. Félix SIMONIAN (violoncelle)
interpréteront des œuvres de :

Komitas — Sayat-Nova — Egmalian
Babadjanian — Haroutiunian —
Katchatrian — Simonian etc...

Le concert sera suivi d'un repas.

— Participation aux frais : 200 F. —

Prière de réserver en téléphonant au:
45 89 20 48

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

BILAN F A F AU 30 SEPTEMBRE 1994

RESSOURCES	
Dons et recettes	3.300.755
Produits financiers réalisés	4.438
Produits financiers potentiels	16.351
Total	3.321.544
Financement Hors compte	200.000
Total général	3.521.544
EMPLOIS	
Soldes des comptes	290.637
Sicav	617.949
Dépenses réalisées ou provisionnées	412.958
Viré en Arménie	2.000.000
Total	3.321.544
Audit Ingénierie du projet Gazoduc	200.000
Total général	3.521.544

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
MERCREDI
7 DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.476 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.476

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Փ. Շ. Ս.

ՋԼԱՄԱՐՏԸ ՉԷ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

Փէշտա հաւաքուած 52 երկիրներու ղեկավարները կրցան, հաւանաբար հաստատել որ Ջլամարտը չէ վերջացած, թերեւս նոյնիսկ, ինչպէս ըսած է Ելցին, մէկ Ջլամարտէն միւս Ջլամարտին կ'անցնին: Ռուսաստանի եւ Միացեալ-Նահանգներու խոր տարակարծութիւնները չեն ջնջուած եւ աւելի չեշտուեցան վերջերս: Մոնտ շատ զիպուկ խմբագրական մը ունէր այդ ուղղութեամբ (Դեկտեմբեր 6) ուր կը շեշտուէր թէ Ելցին յատկութեան առաւելութիւնն ունեցած է: Յայտարարած է որ Ռուսաստան դէմ է ՕԹԱՆ-ի ընդլայնման կեղր. Եւրոպա եւ Եւկոսլաւիա: Եւրոպայի ապահովութեան համար, ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ն կը բաւէ: Այս մէկը, փաստած ըլլալով իր անզօրութիւնը իր ստեղծումէն՝ 1975-էն ի վեր, կը մնայ Մոսկուայի ընդունած միակ միջազգային հիմնարկը: Մոնտ կը շարունակէ ըսելով՝ Մոլտովա, Տաճիկըստան, ինչպէս նաեւ Վրաստան ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի ներկայացուցիչները որեւէ ձեւով չեն խանգարեր «խաղաղութեան ուսագործերը»: Ընդհանրապէս ուշ կը հասնին տեղւոյն վրայ եւ ուրիշ բան չեն կրնար ընել, բացի Ռուսաստանի որոշումները վաւերացնելէ: Եւ Ռուսաստան որ կ'ընդդիմանայ ՄԱԿ-ի զօրքերու առաքման «իր մերձաւոր արտասահմանին» մէջ, կը մերժէ ներկայիս խաղաղութեան գործողութիւն մը Ղարաբաղ, հրահանգուած ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի կողմէ եւ որու հակակշիռը իր ձեռքը չըլլար: Ֆիկառօ-ի թղթակիցը սակայն կ'ըսէ թէ Բ. Ելցին բարի կամեցողութիւն ցոյց տալու համար, երեւութապէս կողմնակից երեւցաւ Ղարաբաղի մէջ բազմազգեան ուժի մը ներկայութեան եւ ոչ միայն ռուսականին: Ու «լուսաբանելու» համար ընթերցողը, կը բացատրէ. -- «Ազրբեջանի մէջ գտնըւող հողաշերտ, Հայերէ բնակուած, ցրնցուած արիւնալի խռովութիւններէ ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՄԻՍԷ Ի ՎԵՐ»: Ըստ երեւոյթին, բաւական լաւատեղեակ լրագրող մըն է, քանի որ եթէ քանի մը ամիս է բան մը կայ Ղարաբաղ, այն ալ՝ հրադադարն է....:

-- Ֆ. Միթերան խօսք առնելով պատախանած է Պոսնիոյ Նախագահ՝ Իզեթպեկովիչի որ Ֆրանսան (եւ Անգլիան) խստօրէն կ'ամբաստանէր սերպանպաստ իրենց դիրքին համար: «Ֆրանսացի ղեկավարները, կ'ըսէ Միթերան, ցաւ կը զգան եւ վիրաւորուած են երբ կը լսեն որ Ֆրանսացիները կրնան պատասխանատու ըլլալ Պոսնիոյ անցուդարձերուն»: Ընդհակառակն, նախագահը հպարտ է Ֆրանսայի դիրքէն ու լռելեայն կը քննադատէ այլ երկիրներ, ինչպէս Միացեալ Նահանգներ, որոնք մարդ չունին տեղւոյն վրայ, բայց աղուոր ճառեր կը խօսին: Գլինթըն ալ կը կրկնէ որ «պէտք է աշխատիլ ապագայ Պոսնիաներու առաջքն առնելու համար»...: Իրականին մէջ, եթէ Ամերիկա եւ Ռուսաստան չըլլան, ոչ մէկ Պոսնիա կ'ըլլայ...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ վերջին դէպքերը առաւելաբար ծառայած են ամրապնդելու ժողովուրդին միասնականութիւնը եւ նոր զարկ տալու հայրենասիրական ոգիին: Երիտասարդ մըն է որ կ'ըսէ «Լիպերասիոն»ի թղթակիցին (Դեկտեմբեր 6) թէ պատրաստ է կռուելու Չէչէնիոյ անկախութեան համար իր կեանքին գնով: «Ցարերէն ի վեր, Ռուսերը երբեք չեն ընդունած ո՛չ մեր կրօնքը, ո՛չ ալ մեր ազատութիւնը» կը բացատրէ ան, մինչ դնդապետ Ալսան Մասխադով սպասողական դիրքի մէջ է. -- «Ռուսական քաղաքականութիւնը, կ'ըսէ, միշտ դժուար է հասկնալ: Ինչպէս ամէն տեղ Կովկասի մէջ, Ռուսաստան փորձեց Չէչէնիոյ մէջ ալ ներքին պայքար մը ստեղծել, որպէսզի մեզ կրկին իր հակակշռին տակ առնէ: Երեք տարի է, զինեց ընդդիմութիւնը տկարացնելու համար Դուդայեւի վարչակարգը, առանց յաջողելու»: Յիշենք որ Չէչէնիան Ռուսաստանի ինքնավար մէկ հանրապետութիւնն է 13 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ, Կովկասի հիւսիսը: Բնակչութեան թիւը 1,2 միլիոն է, կրօնքը՝ մահմետական: 18-րդ դարուն է որ մահմետականութիւնը տարածուած է հակազդելով ռուսական յարձակման: Ցարական Ռուսաստանը Չէչէնիան գրաւած է երկար պատերազմէ մը ետք, սկսած 1784-ին եւ վերջ գտած 1878-ին: 1991 Հոկտեմբեր 27-ին է որ Դուդայեւ իր երկրին անկախութիւնը հռչակեց ինչ որ Ռուսաստան չընդունիր:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրի ետ առաւ իր հրաժարականը: Այս որոշումը տուաւ Դամասկոս երթուդարձ մը կատարելէ ետք: Իրեն ընկերացած էր Խորհրդարանի նախագահը՝ Նապիհ Պէրրի եւ տեսակցութիւն մը ունեցած էին նախագահ Ալ-Ասատի հետ:

«ԷՕԶԿԻՒՐ ԻՒԼՔԷ»Ի ԴԷՄ ՈՃՐԱՓՈՐՁԸ

«Էօզկիւր Իւլքէ» քրտամէտ օրաթերթին խմբագրութեան շէնքերուն պայթումէն ետք լոյս տեսած առաջին թիւը (Դեկտեմբեր 5) հաւաքուած է: Պատճառը այն բացայայտ մեղադրանքն է որ կ'ուղղուի Թուրքիոյ Ազգ. ապահովութեան հիմնարկին ու ոստիկանութեան: Խմբագրութիւնը ըսելով թէ երկրին հարաւային ու հարաւ-արեւելեան շրջանին մէջ Քիւրտերու դէմ մղուած պայքարին անաչառ լրատուութիւնը մեծապէս կը վրդովէր պետական շրջանակները, կ'ըսէ թէ ահաբեկչական արարքին որոշումը տրուած էր Ազգ. ապահովութեան հիմնարկին Նոյեմբեր 30-ի նիստին: Խմբագրականէն զատ, նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած այլ գրութիւններ ալ կ'ամբաստանեն Ներքին նախարարը եւ կառավարական շրջանակներու մօտ մամուլի խմբագիրներ: Կ'ըսուի թէ բոլորը կանոնաւոր կերպով թիրախ ցոյց տուած են թերթը: Ուշադրաւ կը նկատուի արարքին համար ընտրուած ժամանակը որ կը զուգադիպի Փ.Ք.Ք.-ի պարագլուխ Ա. Օճալանի Թուրքիոյ իշխանութեան ու արեւմտեան երկիրներու պատասխանատուներուն ուղղուած նամակին. անով քիւրտ ղեկավարը բանակցութեան եւ հրադադարի պատրաստակամութիւն կը յայտնէր, եթէ նոյն տրամադրութիւնը ցոյց տար Թուրք ղեկավարութիւնը: Շեշտելէ ետք թէ հակառակ ամէն խափանարարութեան ու արգելքի, պիտի շարունակէ իր գործը, խմբագրութիւնը կը դատապարտէ նաեւ իր կազմէն վիրաւոր անձերու 12 ժամ ոստիկանական հսկողութեան տակ պահուելու երեւոյթը: Թերթին հաւաքուած այդ նոյն թիւին տեղեկատուութեան մաս կը կազմէ նաեւ լուրը թէ Տիյարպէքիրի մէջ քիւրտ զինեալներու եւ զինուորներու բախումի մը ընթացքին երեք զինուոր սպաննուած են ու չորսեր ալ վիրաւորուած:

- Դեկտեմբեր 6, Երեքշաբթի օր ալ ժամը 18-ին, Ֆրանսացի Կիներու Միութիւնը եւ քիւրտ երեսփոխաններու պաշտպան Կոմիտէն ցոյցի հրաւիրած էին Փարիզի Թրքական դեսպանատան առջեւ: «Ստիպողական է, դեռ ատենն է գործի անցնելու: Ազատ կեանք եւ ազատութիւն Լէյլա Զանայի համար» լոզունգին շուրջ է որ կազմակերպուած էր համախմբումը: Դեկտեմբեր 8-ին, Լէյլա Զանա (առաջին քիւրտ երեսփոխան կինը Ազգ. Ժողովին մէջ) կրնայ մահուան դատապարտուիլ: Նոյնանման ցոյցեր տեղի կ'ունենային Եւրոպայի զանազան Թրքական դեսպանատուներուն առջեւ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (Economie)

(6 Décembre)

ARMENIE : LENTE SORTIE DE CRISE

«Ֆիկառօ»ի տնտեսական յաւելուածին մէջ լոյս տեսած է յօդուած մը վերոյիշեալ խորագրով: Ֆլորանս Քոմփէն կ'ըսէ թէ կայունացման ճիգերը, աւելի շեշտըւած գարունէն ի վեր, իրենց պտուղները տուած են: Հայաստան բացառութիւն կը կազմէ խորհրդային նախկին հանրապետութիւններուն մէջ դրական աճ մը արձանագրելով 1994-ի առաջին վեցամսեային: Իր ներքին արտադրութիւնը (PIB) 3,5% յաւելում արձանագրած է 52% նուազում արձանագրելէ ետք 1992-ին եւ հասնելով 1989-ի իր մակարդակին մէկ երրորդին: Արտադրութեան նուազումը կարելի եղած է կասեցնել: Դրամահոսութիւնը 50%-էն Յունուարէն Մայիս 9%-ի իջած է Յունիսին եւ 4%-ի Օգոստոսին: Համաշխարհային Դրամատունը կը հաստատէ որ կառավարութիւնը բարենորոգումներու շատ քաջ ծրագիր մը ի գործ դրած է, հակառակ տնտեսական շատ դժուար պայմաններու: Արդարեւ, ընդհանուր տագնապին վրայ աւելցած են երկրաշարժին եւ Ատրպէյճանի հետ կնճիռին հետեւանքները:

Սկզբնական խրախուսիչ պատկեր մը պարզելէ ետք, յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ աղքատի մակարդակին որ սեւ կէտ մը կը մնայ: Հայաստան, կ'ըսէ, նախկին Խորհրդային Միութեան ամէնէն աղքատ երկիրն է: Միջին աշխատավարձքը 1993-ի վերջ, հազիւ 6%-ն էր 1991-ի աշխատավարձքին. երեք տոլարը չանցնիր (16 Ֆրանք) 1994-ին: Նախագահին աշխատավարձքը ամսական 1650 դրամ է (7 տոլար), ըստ Սնարք գործակալութեան: Պաշտօնապէս գործազրկութիւնը գործօն բնակչութեան 7%-ն է: Կառավարութիւնը պարտի նաեւ դէմ դնել ուժանիւթի ծանր տագնապի մը:

Հայաստան ընկղմումէ փրկուեցաւ շնորհիւ Սփիւռքին եւ մարդասիրական օգնութեան եւ միջազգային հաւաքականութեան ըրած փոխատուութիւններն են որ զինք ջուրին երեսը կը պահեն: 1995-ի համար Համաշխարհային Դրամատան սաթիսֆէքսիթին պէտք է ընկերանայ 265 միլիոն տոլարի նուէր մը (աւելի քան 36 միլիառ Ֆրանք): Միացեալ-Նահանգներ, Ֆրանսա, Գերմանիա, Ճափոն, Հոլանտա, ՀԱՊ-ը, Պերտը, Համաշխարհային Դրամատունը եւ Դրամական Միջազգային Ֆոնտը (ՖԻՄ) այդ յանձնառութիւնը ստանձնած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԷ ՕՐ ԿԱԶԻ ՔԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ԱՒԵԼՆԱՅ

Երեքշաբթի ցերեկ (Հայաստանի ժամով), Դեկտեմբեր 6, Հայաստան մտած կազի քանակութիւնը 2 միլիոն 200 հազար խորանարդ մեթր էր, իրիկունը պէտք է հասնէր 2,5-ի: Յետագային պէտք է բարձրանայ մինչ 5 միլիոն օրական (եւ թերեւս 6-ի, 1995-ին), ինչ որ թոյլ կուտայ օրական վեց ժամ ելեկտրականութիւն տալու:

Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահը՝ Բաբգէն Արարքցեան Դեկտեմբեր 6-ին Մոսկուա մեկնած էր, ուր ինչպէս գրեցինք, խօսք կ'առնէր Դումայի մէջ (Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժի 6-րդ տարեդարձին նուիրուած նիստին): Բ. Արարքցեան, ապա կ'անցնէր Նիկոսիա (Կիպրոս) ընդառաջելով տեղւոյն Խորհրդարանի հրաւէրին: Երեւան կը վերադառնայ Դեկտեմբեր 12-ին:

ԽՐԱՄԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ ԿՐԿԻՆ ՕԴԸ ՀԱՆՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 3-ի գիշերը կրկին օդը հանուած է Խրամ գետի կամուրջը: Նախնական տուեալներով վնասուած են յենասիւններէն մէկը եւ կամուրջի երկու հատուածներ: Հայ շինարարները արդէն փութացած են դէպքին վայրը:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ՝ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ Զ. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի երկրաշարժէ պաշտպանութեան ազգային Սպասարկութեան գլխաւոր տնօրէն Սերգէյ Պասանեան, 1988-ի երկրաշարժին Զ. տարելիցին առթիւ Դեկտեմբեր 2-ին տուած մամուլի ասուլիսին, անդրադառնալով աղէտի գօտիին երկրաշարժային ներկայ վիճակին, կարգ մը բացատրութիւններ տուած է յանգելու համար այն եզրակացութեան թէ Սպիտակի վերնակեդրոնը այլեւս որեւէ վտանգ չի ներկայացներ:

ԹՄՐԱՆԻՒԹԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑԱՆՑ ՄԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Հայաստանի ազգային ապահովութեան պետական Վարչութեան եւ Ռուսաստանի հետախուզական սպասարկութեան սերտ գործակցութեամբ երեւան հանուած է թմրեցուցիչի առեւտուրի միջազգային ցանց մը: Դեկտեմբեր 2 եւ 3-ին Մոսկուայի եւ Երեւանի մէջ ձերբակալուած են այդ ցանցին բազմաթիւ անդամները, որոնց մօտ յայտնաբերուած են եւ գրաւուած՝ մեծ քանակութեամբ հերոյին, զէնքեր եւ պայթուցիկ նիւթեր: Հետաքննութիւն բացուած է:

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան եւ Հայ-իրանեան կապերու համակարգման պետական յանձնաժողովի քարտուղար Գրիգոր Առաքելեան Դեկտեմբեր 2-ին այցելելով Իրանի դեսպանութիւնը, շիի մահմետականներու հովուապետ Այաթոլա օլ-Ազմա-Առաքիի մահուան առթիւ Հայաստանի Նախագահին եւ փոխ-Նախագահին ցաւակցութիւնները փոխանցած են: Անոնք ստորագրած են նաեւ ցաւակցական տոմարը:

ԲԱՆԱԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արուեստներու մէջ յաւիտեան, մինչ գոյութիւն պիտի ունենան բանագողեր որոնք յարատեւօրէն արթուն աչքերով, պիտի իւրացնեն այն ինչ որ պիտի ծառայէ իրենց «ազնիւ» ձգտումներուն: Արդարեւ, այնքան դիւրին է գեղարուեստական լեզու մը, բանաձեւում մը կամ պատկերում մը բառափոխելը կամ տարբերակելը: Հանրութենէն քանի՞ հոգիներ պիտի անդրադառնան անոր՝ մանաւանդ երբ բանագողութեան ենթարկուած աղբիւրը իրենց կը մնայ անծանօթ՝ բանագողին կողմէ «վարպետօրէն» քօղարկուած:

Լեւոն Թիւթիւնճեանի վերարժեւորումը, վերջերս տեղի ունեցող, կրկին հրապարակ կը նետէ այս հարցը: Իր կապակցութեամբ կը յիշատակուին անուններ՝ որոնք այս կամ այն ձեւով օգտուած են իր յղացքներէն: Ասոր մէջ անսովոր ոչինչ կայ: Իրողութիւն է թէ ոեւէ արուեստագէտ սկիզբը եղած է հետեւորդ կամ, իր կարգին, երբեմն յենած ըլլայ նախորդող կամ իրեն ժամանակակից կարգ մը ստեղծագործողներու երկին վրայ: Այս գծով, ընդունուած կը թուի այն կէտը թէ՝ փոխառումը կը դադրի բանագողութիւն ըլլալէ, երբ աղբիւրը ծանօթ է կամ յայտարարուած: Թիւթիւնճեանի պարագային, այս մէկը հարկաւոր ձեւով տեղի չէ ունեցած: Ասոր կողքին, մատնանշելի է որ ամէն դպրոց, իր հետը կը բերէ իւրացնողներու փաղանգ մը որ, սակայն, չի զարմացներ այլ՝ կը դառնայ ընդունելի եւ գնահատելի, պարզապէս որովհետեւ անոնք նկատի կ'առնուին որպէս հետեւորդներ, տուեալ դպրոցին արտայայտչական տարբերակները բազմապատկող:

Հարկ է նկատի ունենալ այլ կէտ մը եւս, «Թափանցիկ»: Ոմանք ազդեցութիւնն ու բանագողութիւնը, կամայ թէ ակամայ, իրարու հետ կը շփոթեն: Ցաւալի է թէ մինչ առաջինի պարագային, արուեստի որեւէ մարզի մէջ գործող մը, ունենալով հանդերձ իր ոճը, լեզուն եւ աշխարհը, արտաքին որոշ տուեալներ կը ներմուծէ եւ կը համարկէ իր գործին՝ ուրիշի մը աշխատանքէն փոխառուած, երկրորդի պարագային՝ երկնող մը լքելով իր սովորական ընթացքը, ամբողջութեամբ կ'իւրացնէ միւսին լեզուն, ոճը, ոգին, յղացողական ընթացակարգը, մտածողութիւնը, եւայլն. ու, ի հարկին ճարպիկ եւ աչքառու փոխակերպումներով եւ տարբերակումներով, արդիւնքը կը ներկայացնէ որպէս «իր»ը: Խորհողներ կան թէ կարեւորը միւսին գիւտը կամ չարաչար տքնելով ձեռք բերած «չնչին» արդիւնքները չեն, այլ՝ այն ինչ որ իրենք կ'իրագործեն՝ անոնցմէ մեկնելով...: Այսուհանդերձ երբ իրենց իրագործումները նոյնիսկ արտաքնապէս այլ պատկեր մը ներկայացնեն, մինչ պիտի իյնան բանագողութեան ենթարկուած արուեստագէտին գործին ծիրին մէջ կամ՝ անոր հարկատու պիտի ըլլան:

Դժբախտաբար, հանրութիւնը, երբեմն ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, «մեղսակից» կը դառնայ բանագողին, երբ նկատի կ'ունենայ միայն իրեն հրամցուած գործը՝ առանց խորապէս զննելու անոր էութիւնը եւ կազմաւորման տուեալները, մինչեւ իսկ պանծացնելով, մեծարելով կամ խնկարկելով խնդրոյ առարկայ երկնողը: Բայց հանրութիւնը ինչպէ՞ս կարենայ ունենալ գիտելիքներու այնպիսի պաշար, հոտառութիւն եւ նուրբ զգացողութիւն, որպէսզի յաջողի ճշգրիտ բնորոշում մը եւ գնահատանք մը տալ գործին եւ զայն իրագործողին: Ահա անորոշ դաշտ մը, ուր բանագողերը հանգիստ կերպով կը գործեն՝ մինչեւ որ օր մը ճշմարտութիւնը ինքզինք պարտադրէ:

Այլազան են բանագողութեան ձեւերը՝ ըստ մարզին: Նկարչութեան գծով, Ժան Տոմինիք Էնկր կը դանգատէր որ իր աշխատանքը ամէն կողմէ կողոպուտի կ'ենթարկուէր: Մինչ Փօլ Սէզան իր շուրջիններուն դառնութեամբ կը յայտնէր Փօլ Կոկէնի զինք կապկելը: Էմիլ Պէռնար եւս կ'ամբաստանէր Կոկէնը որպէս իր քլուազոնիզմը իւրացնողը: Հաստատուած է նաեւ թէ Կոկէն իր կարգ մը համադրումներուն եւ կերպարներու դիրքաւորումներուն համար կ'ընդօրինակէր գեղարուեստական այլազան տեսակի վերարտադրութիւններ: Իսկ մեր դարու ամէնէն հանրածանօթ արուեստագէտին՝ Փապլօ Փիքասոյի կը վերագրուի այն արտայայտութիւնը որ «եթէ գողնալիք բան կայ, կը գողնամ»: Ասիկա բաւական յայտնի իրողութիւն մը պէտք է եղած ըլլայ, քանի որ 1940-ական թուականներուն երբ ինք այցելութիւն մը կուտայ Ժորժ Պրաքի, վերջինը սաստութեամբ կը խուսափի իր նոր գործերը անոր ցոյց տալէ: Սակայն, Կօկէնի, Փիքասոյի կամ ուրիշներու նկատուիլը որպէս մեծ արուեստագէտներ, մոռցնել կուտայ իրենց իւրացումները: Թերեւս, սահմանափակ կարողութիւն ունեցող բանագողները, այս պարագան նկատի ունենալով, արդար, յուսալի եւ խոստմնալի կը գտնեն իրենց վարքագիծը...:

Կան այլ պարագաներ, որոնցմէ մէկուն մասին Ինտրա իր Սեպտեմբեր 26 / 9 Հոկտեմբեր 1904 թուակիր նամակին մէջ կը գրէ Միքայէլ Կիւրճեանին. -- «Հնչեակ մը կը ղրկեմ կոր քեզի այս անգամ. հնչեակ մը՝ որուն գաղափարը Գօլանճեանը գողցաւ՝ չարաչար գործածելով ոտանաւորը իրեն կարդացնելու վստահութիւնս, եւ անմիջապէս հրատարակութեան ալ տուաւ Բիւրակնին մէջ. անշուշտ տեսար, թէեւ խեղճը այնքան պղտոր միտք մը ունի որ գրած ոտանաւորէն մեծ բան չի հասկցուիր»: Դեռ վերջերս արծարծուեցաւ բանաստեղծական այլ բանագողութիւն մը, որուն մասին ակնարկուեցաւ «Յառաջ»ին մէջ: Շարքը կարելի է երկարել:

Ուրեմն՝ հանրութենէն կը պահանջուի յաւելեալ զգօնութիւն, ճանաչողութիւն, զգայական յղկում, շրջահայեցութիւն, իսկ բանագողերէն՝ ինքնակերտում:

ՎԱՀԷ ԱՐԱՉ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՇԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(ՇԱՀԱՆ ՆԱԹԱԼԻ, ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ ԳԷՈՐԳԵԱՆ)

Ա.

«ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ» հեղինակ՝ Շահան Նաթալի, Երեւան, 1992, «Շուշան» հրատարակչութիւն, 248 էջ, տպաքանակ՝ 5000, հրատարակութիւն՝ Հայկական ժողովրդային Շարժումի:

Մեր օրերուն մոռցուած անուն մը կը թուի ըլլալ Շահան Նաթալի ու քիչեր միայն կը գիտակցին, թէ ան գլխաւոր կազմակերպիչն էր հայակեր դահճապետներու դէմ սարքուած վրէժի ահաբեկումներուն, 1920 -- 1922 թուականներուն:

Խարբերդի ոսկեղէն դաշտի զաւակ (1884 -- 1983), Նաթալի եղած է նաեւ գրչի վարպետ մը եւ հեղինակած գրական թէ յուշագրական գործեր: Վերահրատարակութեան տրուած ներկայ հատորը իր կողքին տակ կ'ամփոփէ հայ -- թուրք կնճիռին առընչութեամբ Նաթալիի քաղաքական տեսութիւնները պարզող զոյգ ուսումնասիրութիւններ՝ «Թուրքիզմը Անգարայէն Բաքու եւ թրքական օրիէնթասիոն» ու «Թուրքերը եւ Մենք», երկուքն ալ առաջին անգամ հրատարակուած Աթէնք, 1928-ին: Ասոնց մէջ Հայ Նեմեսիսը կը շեշտէ թէ մեր յեղափոխութիւնը ու անոր ղեկավարները չկրցան ճանչնալ Թուրքին էութիւնը եւ իրենց յոյսը օտարին կապած՝ անկէ ակնկալեցին մեր փրկութիւնը, մինչեւ իսկ չկարենալով նախատեսել Մեծ Եղեռնի դաւադրութիւնը: Նաթալի կտրականապէս կը մերժէ թրքական օրիէնթասիոնի՝ հաւանական որեւէ նպաստ Հայաստանի համար ու խիստ քննադատութեան կ'ենթարկէ այդ ուղղութեան ծանօթ դէմքերը՝ Սիմոն Վրացեան, Ռուբէն Տէր -- Մինասեան, Ռուբէն Դարբինեան, Աբրահամ Գիւլխանդանեան ու նոյնիսկ Օրմանեան Պատրիարքը, որուն համար կ'ըսէ թէ «տասնեակ մը տարիէ ի վեր պատրիարքական գահին վրայէն «Համիտ Խաֆիէ»ն իր շուքը հայութեան վրայ պտտցնելէ յետոյ՝ հայ ժողովուրդի գայրոյթին տակ կաթուածահարութեամբ քաւեց իր օրիէնթասիոնին մեղքը» եւայլն (էջ 137): Սխալ դատում մը, ըստ ամենայնի, Օրմանեանի նման իսկապէս դիւանագէտ, հեռատես ու ժողովրդանուէր հոգեւորականի մը հասցէին, որուն պատրիարքական գահակալութեան տարիները կը համընկնէին Սուլթան Համիտի ամէնէն կատաղի շրջանին, մինչ ինք կը յաջողէր գազանը զսպել ու սրբել արցունքը Ազգին: Կը թուի թէ Նաթալի անծանօթ մնացած է Օրմանեանի կեանքին մանրամասնութիւններուն եւ ակամայ ինկած՝ հալածեալ դատումներու ծուղակին մէջ...:

Շ. Նաթալի ունի այն համոզումը, թէ Թուրքին հետ մեր հաշուեյարդարը պէտք է ըլլայ «Ակն ընդ ական»ի սկզբունքով: Ան կ'ըսէ, թէ 40 տարի շարունակ (1880 -- 1920) կոտորածներու ենթարկուելէ ետք, «Հայը միայն մէկ անգամ ցոյց տուաւ Ազգ կազմելու իրական զէնքը» մաքրագործելով Թուրք -- Թաթար տարրը Հայաստանի հողատարածքէն, Ա. Հանրապետութեան օրով: Ինք կը հաւատայ, իրաւամբ, թէ «ազգութիւն եւ հայրենիք կը նշանակեն միայն նոյնատարր մեծամասնութիւն մը որոշ հողի վրայ»:

Հոս սակայն ակնրախ է հակասութիւնը: Նաթալի չէ՞ր գիտեր թէ իր ակնարկած այդ «մաքրագործում»ին գլխաւոր ղեկավարներէն մին էր նոյնինքն Ռուբէն (Տէր -- Մինասեան), «Թրքական օրիէնթասիոն»ի ջատագովը...:

Ամէն պարագայի, Հայը սորված ըլլալ կը թուի պատմութեան դասը: Արցախի մերօրեայ զուգահեռը այդ կը յուշէ: Եւ անտարակոյս, Շահան Նաթալիի հոգին կը թփրտայ էնդի դէմէն...:

Բ.

«ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ», վէպ, հեղինակ՝ Անդրանիկ Անդրէասեան, Պոսթըն, 1993, 285 էջ, տպարան՝ «Պայքար»ի:

85-ամեայ ծերունազարդ արձակագիր մըն է Անդրանիկ Անդրէասեան, առաւելաբար ծանօթ՝ իր հրապարակագրական մեծղի վաստակով, որպէս երկարամեայ խմբագիր Ամերիկայի «Նոր Օր» եւ «Պայքար» ռամկավար թերթերուն: Նուազ չի կշռեր սակայն Անդրէասեանի գրական - գեղարուեստական գործերուն համագումարը եւս, ուր աչքի կը զարնեն յատկապէս իր պատմուածքները, որոնք հայրենի կորսուած հողի կարօտին կողքին (ինք Զմշկածագի շրջանէն է)՝ վկայութիւններ են Միացեալ -- Նահանգներու ափերուն թափած նորեկ հայ գաղթականներու տառապալից կեանքէն:

Նորատիպ այս վէպը եռահատոր վիպաշարի մը վերջին բաժինն է եւ կուգայ համալրել զայն նախորդող «Դէպի Մայրամուտ» (1989) ու «Գերեզման եւ Յարութիւն» (1985) հատորները, որոնք վիպականացած պատումներն են Արեւմտահայոց նախճիրներուն, 1896-էն 1915-ի շրջանին,

Հատորին բովանդակութիւնը, իր ամբողջութեանը մէջ, միջավայր ունի Նիւ Եորքը, ուր հաստատուած հայ գաղթականներ, Եղեռնէն մազապուրծ, նոր կեանքի մը մեկնակէտը կը դնեն՝ կորսուած հարազատներու մորմոքը իրենց սրտին մէջ: 20-ական թէ 30-ական թուականներուն Ամերիկահայոց ազգային եւ անհատական գոյապայքարի պատումն է որ կ'ընէ Անդրէասեան, Վանէն գաղթած Սուրէնեան ընտանիքին ընդմէջէն սեւեռելով այդ կեանքին այլազան երեսները: Ասոր կողքին, վէպը լուսարձակի տակ կ'առնէ Ամերիկահայ գաղութի ներքին անդորրը յուզող վաւերական դէպքեր ալ, ինչպէս՝ Դուրեան Արքեպիսկոպոսի սպանութեան ոճիրը (1933) ու անկէ բխած երկփեղկումը -- հեղինակին բառերով՝ «Արիւնով ճեղքուած խրամատը» -- ազգային, եկեղեցական, ընկերային եւ նոյնիսկ ընտանեկան շրջանակներու մէջ:

Անդրէասեանի հերոսները առհասարակ գրական տիպարներ են ու լաւ տպաւորութիւն կը թողուն ընթերցողին վրայ: Վէպին խորքը սփիւռքահայ կեանքին վրայ հիմնուած ըլլալով՝ գործը գեղարուեստականի կողքին ունի նաեւ ճանաչողական արժէք: Հաճելի պատմելաձեւն ու ոճային առանձնայատկութիւնները՝ իրենց կարգին,

Գ.

«ՇՆՋԵԼ, ԱՊՐԻ'Լ ԿՈՄԻՏԱՍՈՎ», հեղինակ՝ Հրանդ Գէորգեան, Հալէպ - Պէյրութ, 1993, 240 էջ, խմբագիր՝ Թորոս Թորանեան, տպարան՝ «Հայ տիպ - քոմ. փիւկրաֆ»:

Հայաստանի թէ Սփիւռքի երաժշտական շրջանակներուն մէջ ծանօթ անուն մըն է Հրանդ Գէորգեան (1919 - 1992), որուն ծառայողական վաստակը վերջին 17 տարիներուն արգասաւորուեցաւ Հալէպի մէջ, ուր հասցուց բազմաթիւ աշակերտներ:

Գէորգեան, երաժշտագէտի իր հանգամանքով իսկ՝ անդիմադրելի պաշտամունք մը ունեցած է Կոմիտասի հանդէպ: Սոյն հատորին գաղափարն ալ կուգայ այդտեղէն: Այս գործը սակայն, որ լոյսին բերուած է հեղինակին մահէն ետք, ստեղծագործական աշխատանքի մը պտուղը չէ երբեք, այլ՝ հաւաքումի ու մէկտեղումի, գլխաւոր նպատակ ունենալով Կոմիտասն ու անոր արժէքը սիրելի դարձնել հայ ընթերցողին, ի մի բերելով եռամեծ վարդապետին կեանքին, ստեղծագործութեան եւ գործունէութեան կարեւոր հանգրուանները վկայակոչող գրութիւններ: Հոս են, իրենց յուշերով եւ արժեւորումներով՝ Արշակ Ա. Քհնյ. Սիմէոնեանցն ու Շահան Պէրպէրեանը, Արփիկ Աւետիսեանն ու Մարգարիտ Բաբայեանը, Շահնուրն ու Տ. Կամսարականը, Յ. Ճ. Սիրունին, Հ. Աճառեանն ու Վահան Թէքէեանը, աւելի նորերէն՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանն ու Մանուէլ Քէօսէեանը, Խորէն Պալեանն ու Մովսէս Հէրկէլեանը եւ ուրիշներ ու անշուշտ ինքը՝ Հ. Գէորգեան, որ ունի համապարփակ ուսումնասիրութիւն մը:

Հին թէ նոր դէմքերէ այս գնահատելի մէկտեղումը սակայն, ըստ մեզի, պակասաւոր է միակ պատճառով մը. - Չէ արձանագրուած այդ գրութեանց անդրանիկ հրապարակումներուն վայրն ու թուականը: Առաջին անգամ ե՞րբ եւ ո՞ր թերթերուն մէջ լոյս տեսած են այդ յօդուածները, Վարպետին մահէն առա՞ջ թէ վերջ, յայտնի չէ:

Հեղինակին կամ խմբագրին պարտքն էր ստուգել եւ արձանագրել այս «յետին մանրամասնութիւն»ը, որ անհրաժեշտութիւն մըն է՝ ժամանակի ոգին եւ ըմբռնումները հասկնալու համար, մանաւանդ Կոմիտասի նման մեծ դէմքի մը առիթով, որուն նախախնամական դերին արժէքը յարաբերաբար ուշ հասկցուեցաւ ու նուիրագործուեցաւ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ԲԱՆՏԻՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Ամէն գնով տարադրամ ձեռք ձգելու մտադիր Ռուսեր, նաեւ պալթեան երկիրներու քաղաքացիներ, Դանիոյ մէջ բաւական ինքնատիպ կարելիութիւն մը նշմարած են: Զբօսաշրջիկի անցաթուղթով Քոփէնհակ հասնելէ ետք հոն յանցանք մը կը գործեն որ զիրենք քանի մը շաբթուան բանտարկութեան դատապարտելու պատճառ կ'ըլլայ: Անոնք լաւ հաշուած կ'ըլլան իրենց արարքին բնոյթը որպէսզի ոչ աւելի, ոչ նուազ պատժուին:

Անգամ մը բանտ մտնելէ ետք, այս «զբօսաշրջիկներ»ը քաղաքական ապաստանի դիմում կը կատարեն, առանց ընդունելի ըլլալու նուազագոյն յոյսը ունենալու. իրենց ուզածը երեք -- չորս ամիս տեղւոյն վրայ մնալ է մինչեւ իրենց թղթածրարին քննութեան աւարտը: Անոնց բնակութիւնն ու սնունդը կը հայթայթուի պետութեան կողմէ. բանտին մէջ ստախանովեան արագութեամբ կը մասնակցին աշխատանոցներու գործունէութեան, օրինակ ելեկտրական գործիքներու մասեր կը շինեն: Ասոր փոխարէն ամսական շուրջ հազար ֆրանք կը ստանան: Կրնան այդ գումարը կրկնապատկել, կամ եռապատկել, իրենց խուցին մէջ գիշերներն ալ աշխատելով: Ի վերջոյ, երբ կը ղրկուին իրենց երկիրը, արդէն կոկիկ գումարի մը տիրացած կ'ըլլան զոր շահած են օրինաւորութեամբ ու պատւով: Յաճախ իրենց հետ կը տանին նաեւ լաւ յիշատակներ: Այս վերջինին ապացոյցը այն է որ Քոփէնհակի շրջակայքի բանտերէն բանտապահ մը նշմարած է որ իրենց նախկին խորհրդային «յաճախորդներ»էն ոմանք վերադարձած են:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶՆԵՐԸ

Շատերու համար անակնկալ եղաւ երբ նախագահութեան ընտրութեան հարցախոյզներու արդիւնքը քուէներու աւելի քան 30%-ը նախատեսեց ի նպաստ Ժ. Տըլորի, ընտրութեան առաջին փուլին: Նոյն հարցախոյզին համաձայն, ան առաջին անգամ ըլլալով յաղթականը նկատուեցաւ Բ. փուլին, Է. Պալատիւրի դէմ:

Տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ ոչ ոք կը տարակուսէր աջին յաղթանակէն: Ձախը ծանր պարտութիւն կրած էր 1993 Մարտին ու այնպէս կը թուէր որ երկար ատեն չի կրնար քաղաքական ասպարէզ վերադառնալ: Տարածուած էր նաեւ այն կարծիքը որ Եւրոպական յանձնախումբին նախագահը իր փայլէն շատ բան պիտի կորսնցնէր, անմիջապէս որ տեղ դրաւէր ֆրանսական բեմին վրայ:

Բայց նախատեսութիւնները չիրականացան: Եւ կարելի է ըսել որ ճիշդ հակառակը պատահեցաւ: Տըլորի երեւումը ֆրանսական լրատուիչներէն, իր գիրքին հրատարակութեան առիթով («Ինիթէ տ'էօն հոմ»), ոչ յուսաբեկութիւն, ոչ ալ փլուզում պատճառեց: Ընդհակառակն, ան վերելք արձանագրեց հարցախոյզներու մէջ, անակնկալ վրդովում պատճառելով աջի ճակատին: Վախեր սկսան յայտնուիլ թէ հապա՞ եթէ կրկնուին 1981-ի եւ 1988-ի մղձաւանջները:

Ճիշդ է որ տակաւին հինգ ամիս կայ ընտրութեան ու ոչինչ վերջնական է: Յստակ է միայն թէ Ֆրանսացիները կը հաւատան թէ կացութեան յարմարագոյն դէմքն է Տըլոր: Անոնց 65%-ը անոր մէջ կը տեսնէ նախագահութեան տուեալներու համախմբում մը: Յունիսէն ի վեր 15 կէտ շահած է ան, Պալատիւրէն 7, իսկ Շիրաքէն 26 կէտ առաջ անցնելով:

Տըլորի անձին մէջ նախագահութեան պաշտօնին յարմարագոյն թեկնածուէն զատ, մեծամասնութիւն մը կը տեսնէ նաեւ միջազգային ծանրակշիռ տագնապ մը դիմագրաւելու կարողութիւնը, տնտեսական բարգաւաճման ու գործազրկութեան դարմանի բանալին,

Հարուածը ծանր է յատկապէս վարչապետին համար որ կը կարծէր օգտուիլ համակեցութենէն ու նախագահին հիւանդութենէն, հասնելու համար գերագոյն դիրքին: Այսօր, իր հակառակորդը հատորի մը հրատարակութեամբ ու ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի քանի մը տեսակցութիւններով լաւագոյն արդիւնքին կը տիրանայ, դրաւելով նաեւ երիտասարդունը, պաշտօնէութիւնն ու բանուորները: Տըլորի համակիր է համայնավար քուէարկողներու 93%-ը, ընկերվարականներու 60%-ը, Իւ - Տէ - Էֆ-ի հակում ունեցողներու 17%-ը, Էռ - Փէ - Էռ-ի 12%-ը եւ Ազգ. ճակատի 31%-ը: Այլ խօսքով՝ ան լայնօրէն կ'օգտուի աջի ճակատին պառակտումէն:

Այսպէս, Տըլորի յաջողութեան վարկածը կը խանգարէ աջին հաշիւները. 1994 Մարտէն ի վեր Պալատիւր ամէնէն ցած արդիւնքը ունեցած է, ութ ամսուան մէջ կորսնցնելով ութ կէտ: Բ. փուլի նախատեսութիւններով ալ ամէնէն դէշ արդիւնքին տէր է, Տըլորէն պարտուելու հեռանկարով:

Այս բոլորը կը թելադրեն այն համոզումը թէ նախագահական ընտրութիւնը անակնկալներ կը վերապահէ ու շատ դիւրին չէ Ֆ. Միթերանի յաջորդը ենթադրելու գործը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԿԱՊԸ Կ'ԸՆԴԼԱՅՆԻ

Յառաջիկայ երեք ամիսներու ընթացքին կը նախատեսուի կրկնապատկել Հայաստան -- Ռուսաստան հեռաձայնային կապի ծաւալը, գիծերու թիւը 60-էն հասցնելով 120-ի: Այս ուղղութեամբ պայմանագիր կնքուած է ամերիկեան «Քոմսաթ» ընկերութեան հետ, որ կը ստանձնէ թէքնիք աշխատանքներու իրագործումը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆԻՆ ՄԷՋ

Գերմանիոյ Խորհրդարանի պարբերականին՝ «Աշխարհի ինքնավար Պետութեանց խորհրդարաններու դրադարանային տեղեկատու»ի 5-րդ թիւին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը յիշուի նաեւ Հայաստանի Գ. Խ.-ը:

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Նոյեմբերի 11 -- 13 գումարեց «Խորհրդածութեան Շաբաթավերջ» մը Պէլֆոնթէնի կայանին մէջ, որու ընթացքին ուսումնասիրուեցան կազմակերպչական հոգեբանութեան հարցեր: Շաբաթ օրուան նիստերուն դասախօս -- խմբավարն էր հոգեբան՝ Մելինէ Գարագաշեան Միացեալ -- Նահանգներու Նիւ -- Ճըրզի նահանգէն եւ անդամ Հայ Օգնութեան Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան: Ներկայ էին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչուհիներ Փարիզէն, Լիոնէն եւ շրջակայ հայ գաղութներէն: Ներկաներուն 25 տոկոսը կը ներկայացնէր ֆրանսահայ երիտասարդ սերունդը:

Տօքթոր Գարագաշեան ներկայացուց «Մարդկային փոխ - յարաբերութիւններ Կազմակերպութեան Զարգացման Ընթացքին» նիւթը: Ան ըսաւ՝ «Կազմակերպչական կեանքն ու գործունէութիւնը կ'անցնին զանազան փուլերէ կազմակերպութեան աճի ու զարգացման ընթացքին: Մեր կազմակերպութեան պարագային բնական կազմակերպական հարցերու վրայ կուգան նաեւ փարթանալու Հայ ըլլալու, Հայաստանի անցեալի ու ներկայի եւ մեր անմիջական անցեալի պատմութեան հարցերը»: Ապա, ան ներկայացուց կազմակերպչական ընթացիք հարցը լուծելու ընդունուած ձեւեր:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի անդամները բաժնուելով խմբակներու, ուսումնասիրեցին «Վոլոնդարիա եւ Փրոֆէսիօնալիզմ» նիւթերը: Խմբակներուն եզրակացութիւնները ներկայացուեցան ընդհանուր սեմինարի մասնակցող խումբին գործնական բանաձեւերու միջոցով: Անոնք անդրադարձան Հայ Օգնութեան Միութեան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի անցեալի 84 տարիներու գործունէութեան վրայ, որպէս ամենափորձառու Հայ ինքնակամ աշխատող կանանց կազմակերպութիւնը: Ներկաները քննեցին կազմակերպութեան առաջ դրուած ներկայի դրաւականները ա'յս արագընթաց հաղորդակցութիւններու աշխարհին մէջ գոյատեւելու եւ զարգանալու ճանապարհին վրայ: Նկատելի էր անդամներու սէրն ու գուրգուրանքը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի նկատմամբ եւ անոնց նուիրումը՝ կազմակերպութիւնը տեսնելու շարունակական վերելքի մէջ:

Սեմինարի երկրորդ նիստին ընկերուհի Գարագաշեանը ներկայացուց ժէնոկրամ կազմելու մէթոտը իբրեւ օրինակ ունենալով հանրածանօթ մարդկանց ժէնոկրամները, Ան նաեւ օգտագործեց ներկայ անդամներէն կամաւոր մը պատկերացնելու համար հայ ընտանիքի մը երեք սերունդներու զգացական եւ փոխ - յարաբերական քարտէսը: Ան խօսեցաւ 1915-ի ջարդերուն եւ գաղթականութեան ազդեցութեանը մասին յաջորդող սերունդներու զգացական յարաբերութիւններուն վրայ:

Ներկաները ապա ուսումնասիրեցին «Հայ կնոջ կամաւոր աշխատանքը հայութեան անցեալի, ներկայի ու ապագայի ընկերային ու քաղաքացիական կեանքի ծիրին մէջ» նիւթը, յատկապէս նկատի ունենալով Հայաստանի ու Սփիւռքի տնտեսական, կրթական, ազգային ու ընկերային կարիքները եւ 1988--ի երկրաշարժը ունենալով որպէս առանցքը հայ հանրային կեանքի փոփոխութեան մէջ: Անոնք եզրակացուցին թէ անհրաժեշտ է նեցուկ կանգնիլ Հայաստանի տէմոքրաթիկ ու տնտեսական վերելքին. միաժամանակ շեշտեցին թէ Սփիւռքի գոյապահպանումն ու նոր սերունդի դաստիարակութիւնը անհրաժեշտ են Հայաստանի երկարատեւ գոյատեւմանը ու աճմանը համար:

Ընկ. Գարագաշեան խորհրդածութեան ընթացքին հարց տուաւ թէ կարելի՞ է արդեօք, որ հայ կնոջ ինքնակամ աշխատանքն ու հայութեան նուիրումը, կապուած ըլլայ ջարդերու պատճառած հոգեկան խանգարման հակազդեցութեանը, ուղղակի թէ անուղղակի: Հետաքըրքրական կարծիքներու փոխանակումները նկատի ունեցան այս կարելիութիւնը եւ նաեւ հայութեան ընդհանրապէս պայքարելու ձգտումն ու դիմադրականութիւնը՝ դժուարութիւններ յաղթահարելու ու անհատական թէ ազգային նպատակներ իրագործելու նպատակով:

Շաբաթավերջը յաջողեցաւ ստեղծել վերանորոգման, կապերու սերտացման ու կազմակերպչական հզօրացման մթնոլորտ մը Ժիւրայի գեղեցիկ լեռներու լանջերուն վրայ: Կազմակերպիչ յանձնախումբը գլխաւորութեամբ ընկերուհի Ժանէթ Մատոյեանի բաւարարեց ներկաներու բոլոր կարիքները: Շաբաթավերջի իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ ընկերուհի Հէլէն Մերճանեանը, անդամ Հ.Օ.Մ.ի Կեդրոնական Վարչութեան, եւ մտային յղացում ներշնչողը այս ձեռնարկին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Այդ ճամբէն է որ նաեւ Պաղտատ կ'երթայ եւ կ'երեւակայեմ պահ մը ուղտերու շարքը որոնք իրենց կռնակը բեռցուած բեհեզները, շալերը, ոսկեթել բանուածքները եւ հիւսուածները, պերճանքի շքեղ առարկաները, բերել ձգելէ ետքը Արեւելքի մայրաքաղաքը իրենց բոժոժներուն ծիծաղոտ երաժշտութիւնով կը հեռանային եւ կը վերադառնային Պաղտատ, Մուսուլ, եւ կախարդիչ եւ առեղծուածային քաղաքները հին քաղաքակրթութիւններուն. հիմակ այդ ճամբան պարապ է բոլորովին եւ ճերմակ ու սողոսկող կ'երկարի մինչեւ անորոշ հեռաւորութիւնները:

Պէտք է վերադառնալ տուն, մտերմութեան ժամն է հիմա լամբին շուրջը սեղանին առաջք. բայց ահա յանկարծ ձիաւոր մը կը կանգնի մեզմէ քիչ հեռու օտարական մշակ մըն է հաւանաբար. nostalgique եւ տխուր ձիուն սանձը պինդ բռնած աչքերը կը սեւեռէ Արեւելքին. իր պարզ հոգիին խորը այն գեղեցկութեան հեշտա՞նքը կը թրթռայ խաղաղ գիշերին առաջք, թէ հեռուն, այն կողմերը, ամուլ մնացած կնոջը կը խորհի ... ո՞վ գիտէ, թերեւս անդին, իր երկար այրիութենէ վշտաբեկ կինն ալ երդիքին վրայ աչքերուն լոյս կը ղրկէ իր մարդուն:

Կարօտի եւ ցաւի արտայայտութիւն մը կայ իր արձանացած ձեւերուն մէջ, աչքերը սեւեռած հեռուն եւ պինդ բռնած ձիուն սանձէն որուն առաջքի ոտքերը թեթեւ մը կը բարձրանան:

Ի՞նչ դառն է այս ժամուն մինակ ըլլալ. մա՛րդ, քու կնոջդ եւ հողիդ դարձի՛ր:

Առաւօտուն կանուխ եկեղեցիին զանգակները զիս կ'արթնցնեն. եթէ բան մը կայ որ զուտ եւ անխառն գեղեցկութեան յուզմունքը կը պատճառէ ինծի, այն ալ մեր եկեղեցին է իր ծէսերով, մեղեդիներով եւ այն սքանչելիօրէն զուտ աւետարանական պարզութիւնովը՝ զերծ բիւզանդական եկեղեցիներու արուեստակեալ սեթեւեթներէն եւ զերծ նաեւ այն բոլոր խարուսիկ եւ աչք շլացնող զարդարանքներէն որոնցմով կարգ մը եկեղեցիներ հարկ համարած են պճնուիլ, հասարակ ժողովուրդին, տղոց եւ տկարներուն երեւակայութեանը վրայ ազդելու համար:

Փարիզի հոյակապ եկեղեցիներէն շատերը մտած եմ եւ օռկին ձայնը միացած Ֆրանսայի ամէնէն մեծ երգիչներու ձայնին հետ, գեղարուեստական ամէնէն ուժգին հաճոյքներէս եղած են: Կը յիշեմ նոյն իսկ որ երբ առաջին անգամ Նօթր -- Տամի միջնադարեան եւ կոթական դռնէն ներս մտայ եւ երբ իրարու մէջ ոլորուող կամարներուն ներքեւէն, ու սլացիկ, աղօթքի պէս շիտակ վեր բարձրացող սիւներուն մէջէրէն վիթրայները իրենց հրաշալի գոյներու միստիք մեղեդին ղրկեցին նուիրական բուրմունքներով ծանրաբեռնուած մթնոլորտին մէջ, երբ տեսայ խնկուած ծուխերու ծուէնները որոնք ոլոր ոլոր կը թափառէին կամարակապ ձեղուններուն մէջէրէն, հոն դեգերող մաղթանքներու եւ օրհնութիւններու պէս այնպիսի անօրինակ եւ ուժգին յուզումով մը հոգիս լեցուեցաւ որ կը դողդոջէի եւ կը յիշեմ որ ինծի ընկերացող բարեկամներուն կ'ըսէի գրեթէ արտասուելով.

-- Տարի մը՛, տարի մը՛ ... ամբողջ կեանքս թերեւս կրնամ հոս անցընել այսպէ՛ս ...:

Այլ սակայն գոյներու, բուրմունքին, կոթական գիծերուն ամբողջութեան միստիք ներգործութիւնն էր այս. անխուսափելի եւ հաշուըրուած ներգործութիւնը տկար, դիւրազգած նկարագիրներու վրայ. մինչ որ սակայն մեր եկեղեցիները եւ մասնաւորապէս Ս. Խաչ Եկեղեցին կ'արթընցընէ իմ մէջս՝ բոլորովին ուրիշ բան է. տեսակ մը խորունկ ներքին զգացում, վերյուշում մը կարծես մանկական ջերմեռանդ օրերու, տաք արցունքներու, հայկական շարականներուն, արեւով եւ լոյսով օծուած շարականներուն պայծառ եւ ջինջ յուզմունքին ներքեւ. եւ արդարեւ մեր եկեղեցին միակ տեղն է ուր «առաւօտ լուսոյ»ի պէս փառաբանութիւն մը լսելով -- ուրախութեան եւ գոհութեան սքանչելի եւ այնքան մարդկային աղաղակ -- ինքզինքս մերձաւոր եւ մէկ կը զգամ այս ցեղին հետ եւ հոգիիս խորքէն կը ճանչնամ այն փափուկ եւ սակայն իրական ձայնը որ մեր նախահայրերէն մեզի աւանդուած է եւ ինծի մասնաւորապէս նուիրական եւ սիրելի է այդ ձայնը, ինծի որ անկէ դուրս, այնքան օտար եմ շատ մը տեսակէտներով իմ համայնքիս:

Զանգակները թրթռուն կ'երգեն միշտ եւ վայրկեան մը օրօրուելէ ետքը իրենց ձայնին կանոնաւոր ելեւէջներէն կը պատրաստուիմ երթալ եկեղեցի:

Եկեղեցին՝ պատարագի արարողութիւն կը կատարուի. տղու ձայն մը կայ որ ոլորուելով կը բարձրանայ ջինջ ու անոյշ, անդիմակից իր գեղգեղին հարստութեան. քաւական բազմութիւն կայ որու մեծամասնութիւնը ճաղատ գլուխներ ունի. լոյսը՝ պղտորած խունկի եւ կնդրուկի ծուխերէն եւ պրիսմակներուն մէջէն անցնելով կուգայ կը լուսաւորէ թեթեւօրէն այդ ճաղատ գլուխները. հիմա անոնք բարձր են եւ մտիկ կ'ընեն, տղուն ձայնը հետզհետէ հրաշալի կը թրթռայ, վերացումներու, գերբնական յուզմունքներու արբեցութիւնը խորհրդանշելով. վառուած մոմեր դեղեւելով կը վառին եւ ցերեկուան լոյսին մէջ հիւանդոտ բան մը ունին, նուաղուն եւ տժգոյն. անդին անդին պրիսմակ մը կը պլպլայ, կարմիր կանանչ կամ մանիշակագոյն ու կը զգաս որ ճռնչում ու արուեստակեալ ծեքծեքումներ չկան. քրիստոնէութեան առաջին տարիներու սքանչելի եւ հաւատքով օծուած պարզութիւնն է. քահանաներ - թէեւ նախկին արհեստաւորներ եւ ուսուցիչներ -- առաքելական եւ հնամենի բան մը ունին իրենց բանուածքներով ծանրացած բեհեզեայ վերարկուներուն տակ, իրենց բնականօրէն ծաւալած մօրուքներով եւ աղօթքներով մաշուած ու գրեթէ խոպոտ ձայներով. հոն՝ խորանին առաջք մարդը այլեւս գոյութիւն չունի. symbole-ներ են միայն, եւ իրենց ծանր շուրջառներուն ներքեւ, յամրաքայլ ու դարերէ ի վեր իրենց աւանդուած խորհրդանշական շարժումներով հրաշալի ամբողջութիւն մը կը կազմեն արարողութեանց, շարականներուն, խնկուած բուրմունքներուն եւ երգեցիկ տղոց մանկական եւ ջինջ ձայներուն հետ,

(Շար. 12)

Այրի Տիկին Պայծառ Կիւլէլեան, զաւակներն ու թոռները,
Օր. Ազաւնի Փաշայեան
եւ ընտանեկան պարագաները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՓԱՇԱՅԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ջամասաճեան)

մահը որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 2-ին, 93 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին
4, rue Komitas

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

R A D I O — C L A S S I Q U E
FM 101,1

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ձայնասփիւռի դասական երաժշտութեան կայանէն, Կիրակի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 16·30-ին, «Ժամանակակից երիտասարդ տաղանդներ» յայտագրին մէջ Վարդան Մամիկոնեան կը նուագէ Շոփէն, Լիսթ, Տէպիւսի, Շուման:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :
Exposition

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.
et l'Association «Artistes Plasticiens Arméniens de France» (A.P.A.F.)
vous invitent à l'exposition

«LE PARAVENT»

Peintures et créations de :
Asilva — Barkev — Ganantchian — Georgelin — Ghazerian — Jamakorzian — Jirka — Laroche — Kara — Kazan — Kazandjian — Nakchi — Nersessian — Samuelian — Vatché

V E R N I S S A G E
le mardi 6 décembre de 18h à 21h,
E X P O S I T I O N
du 7 au 9 décembre de 16h à 21h;
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց մօր՝ Սաթենիկ Եափճարտաշեանի թարմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Անտրէ եւ Արման Եափքարտաշեան 3000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Reprise des cours de la Chaire d'Arménologie de l'Université Catholique de Lyon

Jeudi 5 Janvier

Possibilité de choisir parmi 3 cours :

INITIATION A L'ARMENIEN MODERNE
2ème année
16h30 à 17h30

LITTERATURE
Etude de l'«**Histoire de l'Arménie**» de Moïse de Khorène, traduction par Annie et J.-P. Mahé.
Livre fondateur, il a forgé la mémoire collective des Arméniens.
17h30 à 19h00

SPIRITUALITE
Grégoire de Narek
19h00 à 20h15

Ces cours sont assurés par M. K. Beledian et ont lieu tous les jeudis à la Faculté de Théologie,
10-12, rue A. Fochier (Place Bellecour, côté Saône), Lyon 2e — (1er étage) — Tél. : 72 32 50 23.
Inscription au 1er cours.

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France
organise une soirée dansante
AU PROFIT DE L'ECOLE FRANÇAISE DE GUMRI
le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise
UNE
C O N F E R E N C E

«L'Arménie, 2000 ans d'histoire»

avec le
Père ZADIK AVEDIKIAN
Jeudi 8 Décembre
à 20 heures 30
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սախպողարար կը փնտռուի «Ապագայ» շաբաթաթերթի հաւաքածոյ մը: Ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ընտացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ Ուխտի Օրուան առիթով. –

Եկեղեցւոյ Պայծառութեան Տիկնանց Մարմին, Պր. Ժիրայր Ֆրէնկեան, Պր. Ֆրէտէրիք Ֆրէնկեան 5000-ական Ֆր., Պր. Ռաֆիկ-Հարալտ Ֆրէնկեան 4000 ֆրանք, Առնուվիլի Հայ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր-Յակոբեան, Վարդուկեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ա. Ալէքսանեան, Արքլեան-Պօղոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրին, Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրին, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան, Տիկին Անոյշ Քիրէմիթճեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Տէրվիշեան, Շաւիլի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Տէր եւ Տիկին Խտ. Մուրատեան, Տիկին Իսկուհի Սէֆէրեան 500-ական Ֆր.:

(Շար.)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱնն..նայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ՊԱՊՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Paris
« *Archalouïse TATHEOSSIAN* »
organise
un **REPAS DE NOEL**
AU PROFIT DE L'ECOLE
Le Dimanche 18 Décembre
à 13 heures
au Centre Valeyre
24, rue Rochechouart, Paris 9e
Réservation auprès de Nevarte Artinian :
Tél., : 42 01 15 69 (de préférence à partir de 19h - Date limite le 8 décembre).

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմի մասնաճիւղի (լօթօ) վիճակախաղի օրերը՝ Դեկտ. 10, Շաբաթ գիշեր ժամը 20·30-ին եւ Դեկտ. 18, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Թաղիս Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

C O N C E R T
au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES — Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson
VENDREDI 16 DECEMBRE à 20 heures 30
LE CHŒUR MIXTE ARMENIEN DE PARIS
SIPAN - KOMITAS
présente

NAISSANCE DE DAVID DE SASSOUN

d'après H. OSHAGAN
Fresque musicale pour Soli, Chœurs et Orchestre de
Garbis APRIKIAN
Sous la présidence d'honneur de *M. André SANTINI*
Ancien Ministre, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
Solistes: Fabienne CHANOYAN, *Soprano* — Anna KARAKAYA, *Mezzo-soprano*
Armand ARAPIAN, *Baryton* — Armen TER-BARSEGHIAN, *Basse.*
Chœurs: SIPAN-KOMITAS, ROLAND DE LASSUS, PETITS CHANTEURS DE L'ECOLE ARMENIENNE TEBROTZASSERE
Orchestre symphonique : BELL'ARTE
L'ensemble sous la direction de *GARBIS APRIKIAN*
Avec le soutien du Conseil Général des Hauts-de-Seine.
Places numérotées : 150 F. — Pour les moins de 18 ans : 120 F.
Vente de billets sur place une heure avant le concert, ainsi qu'auprès des membres de la Chorale Sipan-Komitas.
Réservations et renseignements : 46 42 70 91 ou 46 45 60 90 et 47 20 71 10.

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

BILAN F A F AU 30/9/94 VENTILATION DES DEPENSES

— Achats, immobilisations	18.451,74
— Achats courants	16.264,23
— Timbres	10.952,10
— Téléphone et fax	923,29
— Annonces journaux, radio	45.036,90
— Frais de réunion	13.252,26
— Mailing	212.547,97
— Divers	1.270,00
— Rémunération	10.000,00
— Impôts et taxes	210,00
— Comptes régionaux de fonctionnement	20.000,00
— Frais de voyages	17.620,20
— Frais de prélèvements bancaires	4.688,02
— Dons annulés	490,00
T o t a l	371.705,74
Frais engagés pour le compte du Fonds Hayastan - Arménie	41.252,26
T o t a l g é n é r a l	412.958,00

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

au profit des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invité d'honneur : **Monsieur CLAUDE MUTAFIAN**
Vendredi 9 Décembre à 20 heures
Y A N ' S C L U B — 5, avenue Reille, Paris 14e
☆ *Tirage de la TOMBOLA au cours du Diner* ☆
Pour réserver téléphoner au : 45 27 74 01

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8
JEUDI
8 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·477

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.477

ՓԷՇՏԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ՄԻԱԿ ԴՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻ

Սէ - էՍ - Սէ - Ըի որու վեհաժողովը տեղի ունեցաւ Փէշտա Դեկտեմբեր 5-ին եւ 6-ին վերջ գտաւ առանց մեծ արդիւնքի: Լեռը մուկ մը ծնաւ կարելի է ըսել, թէեւ մեծ բան ալ կարելի չէր ակնկալել: 52 Պետութեանց ղեկավարներ հաւաքուած էին եւ Դեկտեմբեր 7-ի առաւօտեան մեր տեսած օրաթերթերը կը հաստատէին թէ միակ դրական կէտը կը վերաբերէր Ղարաբաղի, որովհետեւ Ռուսաստան ընդունած էր, ի վերջոյ, որ միջազգային զինուորական առաքելութիւն մը ղրկուի Ղարաբաղ Սէ - էՍ - Սէ - Ըի հովանիին ներքեւ, շատ հաւանաբար ռուսական հրամանատարութեան տակ: Ծանօթ է որ ցարդ Ռուսերը դէմ էին այս կարգադրութեան եւ կ'ուզէին որ խաղաղապահ ուժերու նման առաքելութիւն մը կազմըւած ըլլայ միայն ՀԱՊ-ի երկիրներու զօրքերով եւ առաւելաբար ռուս: Այս ժողովին առթիւ, կարճ հանդիպում մը ունեցած են Լեւոն Տէր - Պետրոսեան եւ Հ. Ալիեւ: Լեւոն Տէր - Պետրոսեան յայտարարած է որ Ղարաբաղի հարցը չի լուծւիր ցորչափ չընդունուի անոր ինքնիշխան Պետութեան հանգամանքը: Իրեն համար ստորագրուած թուղթեր մեծ կարեւորութիւն չեն ներկայացներ եւ կարեւորն այն է որ նախ խաղաղապահ ուժերը զետեղուին, հրադադարը մնայուն բնոյթ ունենայ, ապա կարելի կ'ըլլայ անցնիլ երկրորդ հանգրուանին, այսինքն բանակցութեանց:

Ռուսաստան Շուէտի հետ պիտի բաժնէ «Մինսկի խումբ»ին նախագահութիւնը: Այս խումբը կը բաղկանայ ինը Պետութիւններէ (Միացեալ - Նահանգներ, Ռուսաստան, Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Շուէտ, Թուրքիա, Հունգարիա, Բելառուսիա) եւ ստեղծուած է 1992-ին, խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար Ղարաբաղ:

Աւելցնենք սակայն թէ Փէշտայի ժողովին այս «միակ դրական» գործն ալ այնքան մեծ յաջողութիւն մը կարելի չէ նկատել եւ արդէն, Դեկտեմբեր 7-ին, «Հիւրրիյէթ»ի մէջ Սամի Գոհէն դիտել կուտար թէ սկզբունքի համաձայնութիւն մը գոյացած է, բայց ոչ մէկ գործնական կարգադրութիւն եղած է այդ ուղղութեամբ: Նոյն տեսակէտը յայտնած էր Դանիոյ վարչապետը («Հէրըլտ Թրիպիւն», Դեկտեմբեր 7): Կ'ըսուի թէ ըստ գաղտնի համաձայնութեան մը Գլինթընի եւ Ելցինի միջեւ, այդ ուժերուն ոչ աւելի քան 50%-ը կրնայ ռուս կամ ՀԱՊ երկիրներէն ըլլալ:

Գալով Պոսնիոյ, աւելի գէշ է իր պարագան, որովհետեւ (չ)գործադրուելիք բանաձեւ մ'իսկ կարելի չէ եղած շարադրել: «Լիպերասիոն» փիասքօ կ'որակէ կատարուածը, «Ֆիկառօ»՝ ձախողութիւն, «Իւմանիթէ»՝ նուաստագոյն հաշուեկշիռ: Պոսնիացիք, որոնք արդէն ամբաստանած էին Ֆրանսան եւ Անգլիան սերպամէտ քաղաքականութեան համար, շատ աւելի խիստ դիրքորոշում կը պահանջէին Սերպերու նկատմամբ, մինչ Ռուսերը, ընդհակառակն, շատ աւելի մեղմ կեցուածք կ'ուզէին: Եւ ի վերջոյ ինչպէս ըսինք, ո՛չ մէկ բանաձեւ (նոյնիսկ բան մը ըսող՝ բան մը չըսելու համար) կարելի եղած է շարադրել: Ելցին վերադարձին խստօրէն քննադատած է այս ժողովը (հեռատեսիլէն) զոր Գլինթըն ըսած է, ուզեց «ամերիկեան շօ»-ի վերածել:

Կարեւորագոյն որոշում մը տրուած է սակայն, պէտք չէ այդքան յոռետես ըլլալ, Սէ - էՍ - Սէ - Ը, այսինքն առաջին բառը՝ քոնֆերանսը դարձած է կազմակերպութիւն, այսինքն՝ Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան Կազմակերպութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԱՍՏԻԿ ՑՈՒՐՏ

Դեկտեմբեր 7-ին մեր առած լուրերու համաձայն սաստիկ ցուրտ էր Երեւան եւ անմիջական նախատեսութիւններն ալ շատ քաջալերական չէին: Ուրեմն կամուրջին օդը հանուելէն ետք, ոչ մէկ կառախումբ կը մտնէ Հայաստան, այսինքն ոչ ալրանք, ոչ մազութ, ոչ ուտեստեղէն: Առնուազն շաբաթ մը հարկ է կամուրջին վերաշինութեան համար:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 6)

ՀԱՅԵՒՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան Դեկ. 5-ին ընդունած է Ռուսաստանի դեսպան Ա. Ուռնովը, եւ միասնաբար քննարկած են 1995-ի հայեւռուսական առեւտրական յարաբերութիւններուն եւ այդ առընչութեամբ կնքուելիք պայմանագրութիւններու վերաբերող հարցեր: Արծարծուած է նաեւ Հայաստանի Ռուսաստանէն կազ ստանալու կարելիութեան հարցը:

ՀԱՅԿ. ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱԹԷՆՔԻ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՕԹԱՆ-ի գիտական կոմիտէին նախաձեռնութեամբ Աթէնք գումարուած գիտաժողովին, որու նիւթն էր պալքանեան երկիրներու մէջ գիտական քաղաքականութեան եւ հետազօտութիւններու կազմակերպման հարցերը, հիւրաբար մասնակցած է նաեւ Հայաստան, որ կը ներկայացուէր Գիտութեանց Ակադեմիայի նախագահ Ֆադէյ Սարգսեանի, ճարտարագիտական համալսարանի տեսուչ՝ Նուրի Սարգսեանի եւ Գիտութեանց Ակադեմիայի հաշուական կեդրոնի տնօրէն Նուրի Շուքուրեանի կողմէ: Հայկական պատուիրակութիւնը ելոյթ ունեցած է, զեկուցումի նիւթ ունենալով՝ Հայաստանի մէջ նոր ձեւաւորուող գիտական քաղաքականութեան ու կուսակցութեանց կազմակերպման հարցերը եւ գիտական լրատւութեան իրավիճակը:

ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ 1994

ՍԷՆ ԱՐԵՒՇԱՏԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Դեկտեմբեր 6-ին Սորպոնի Լուի Լիար սրահին մէջ նշուեցաւ «Յիշողութեան մըրցանակ»ին Ե. տարին, մասնակցութեամբ նախորդ տարիներու մրցանակաւորներուն: Մրցանակը որ 1989-ին հաստատուեցաւ Տիկին Միթերանի նախաձեռնութեամբ, առաջին տարին ունեցաւ երեք դափնեկիրներ, որոնցմէ առաջինն էր Երեւանի Մատենադարանը: Ու անոր տնօրէնը՝ Սէն Արեւշատեան Փարիզ էր, ստանալու իր գլխաւորած հաստատութեան տրուած մրցանակը:

Ե. տարեդարձի նշումը սկսաւ մրցանակաւոր հեղինակութիւններուն յիշողութեան պահպանութեան ըմբռնումին նուիրուած ելոյթներով. իսկ կէսօրէն ետք տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը որու աւարտին ստորագրուեցաւ «Յիշողութեան հաստատագիր» մը, իսկ երեկոյեան 1994-ի մրցանակը յանձնուեցաւ ալժերացի պէրպէր երգիչ Մաթուպ Լունէսի:

Օրուան առաջին բաժինին մէջ խօսք տրուեցաւ Մատենադարանի տնօրէնին: Անոր խօսքը (ֆրանսերէն) ներկայացուց փրոֆ. Ժ. -- Փ. Մահէ: Ս. Արեւշատեան կ'անդրադառնար 1989-ի մրցանակին որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած էր թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Սփիւռքի մէջ: Կը յիշէր որ Տիկին Միթերան այդ յանձնումէն շուրջ վեց ամիս առաջ Երեւան ժամանած ու այցելած էր Մատենադարան: Այդ թըւականը կը զուգադիպէր երկրաշարժին վաղորդայնին որուն ստեղծած դառն իրավիճակին մէջ սփոփարար հանգամանք ստացած էր տրուած մրցանակը: Ան մեծ խթան հանդիսացած էր դէպի անկախութիւն երթին, դարերու մաշումին, ազգային ինքնութեան մոռացումին ու կատարուած ճնշումներու դէմ:

Ս. Արեւշատեան կ'ըսէր թէ մրցանակին յաջորդ տարին իսկ Հայաստան տիրացած էր իր անկախութեան, իսկ այսօր, երկար ժամանակէ ի վեր կ'ապրէր շրջափակումի մը ծանրագոյն պայմաններուն մէջ: Այսուհանդերձ, պայքարի եւ ազատութեան ոգին երբեք չէջած չէր ու դժուարութիւնները չէին յաջողած ընկճել ժողովուրդը:

Մատենադարանը այսօր եւս կը շարունակէր իր բնականոն ընթացքը, ապացոյց տալով որ ամենադժուարին պայմաններ իսկ չեն արգիլեր ազգային արժէքներու եւ ազգային ինքնութեան պահպանումը:

«Այս փորձառութեամբ, կ'ըսէր Ս. Արեւշատեան, եկած եմ վկայելու հոս, այն վստահութեամբ որ բոլոր մրցանակաւորները նոյն պայքարը կը մղեն այն ուժերուն դէմ որոնք կը միտին ոչ միայն անհետացնելու ժողովուրդներ կամ անձեր, այլ նաեւ ջնջելու անոնց յիշողութիւնը»: Ան կը շեշտէր թէ ժողովուրդի մը յիշողութիւնը այն զօրեղ ուժն է որ կը գերազանցէ անհատականը. անէ որ, կ'ըսէր ան, մեզի թոյլ տրուած է շարունակելու մեր դարաւոր ընթացքը ու հիմա եկած ենք մեր ջանքը միացնելու ձեզինին, հասարակաց գետնի մը վրայ մէկտեղելու մեր փորձառութիւնները, որպէսզի կարենանք միասին ոտք դնել Գ. հազարամեակի սեմին»:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՕՏԱՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ԲԱՔՈՒԷՆ

Քարիւղի օտար ընկերութիւնները կը մերժեն սկսիլ իրենց աշխատանքները Կասպիցի երեք նաւթահորերու վրայ (Ազերի, Շիրակ եւ Կիւնէշլի) այնքան ատեն որ Ազրպէյճան չի գործադրեր իր պատասխանատուութեանց բաժինը: Անոնք մերժած են նաեւ վճարել 70 միլիոն տոլարի գումար մը, զոր պէտք է Հայտար Ալիեւի կառավարութեան յանձնէին որպէս «կանխավճար»,

Օտար ընկերութիւններու գլխաւոր առարկութիւնը հետեւեալն է. Ազրպէյճանի Խորհրդարանը Նոյեմբեր 15-ին վաւերացուցած է նաւթի պայմանագիրը, բայց օրէնքի տեղ պարզ «որոշում» մը քուէարկելով: Ընկերութիւնները կ'ըսեն թէ այս «որոշումը» իրաւական արժէք չունի: Կը պահանջեն ուրեմն որ, Ալիեւի կողմէ ստորագրուած նոր օրէնք մը քուէարկուի: Ապա թէ ոչ անոնք ոչ կանխավճար կը կատարեն, ոչ ալ գործի կը ձեռնարկեն:

Պ. ԼԷՈՒՍԻ ԴԷՄ Բ. ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 8-ԻՆ

Ծանօթ է որ երկու դատեր բացուած էին Պ. Լէուիսի դէմ, «Մոնտ»ի հարցազրոյցին (1993, Նոյեմբեր 16) ընթացքին իր մէկ արտայայտութեան առթիւ ուր պատմաբանը «Պատմութեան հայկական տարբերակ» որակած էր Հայերու դէմ գործըւած ցեղասպանութիւնը: Պատժական ատեանի առջեւ Հայ Դատի Յանձնախումբին բացած դատին բացառական վճիռը տրըւեցաւ Նոյեմբեր 18-ին («Յառաջ», Նոյեմբեր 22): Դատարանը անընդունելի գտաւ բացուած դատը, որ կռթնած էր Կէսօ օրէնքին վրայ եւ այդ օրէնքը կը վերաբերէր միայն 1939 -- 45-ի ընթացքին գործուած ոճիրներուն:

Հայկական Միութեանց Ֆորումին բացած դատը, այս անգամ քաղաքային (սիվիլ) դատարանին առջեւ տեղի պիտի ունենար Դեկտեմբեր 14-ին: Ֆորումը կը տեղեկացնէ թէ դատը յետաձգուած է Փետրուար 8-ին Պ. Լէուիսի փաստաբանին դիմումին վրայ:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ դատաւորը՝ Անթոնիօ տի Փիէթրօ որ համաշխարհային համբաւի տիրացաւ այն օրէն որ Իտալիա ձեռնարկեց մանի փուլիթէ (մաքուր ձեռքեր) գործողութեան, իր հրաժարականը տուաւ Դեկտեմբեր 6-ին: Բուն պատճառները ծանօթ չեն. կ'ըսուի թէ տեղի տուած է կառավարութեան ճնշումներուն կամ, թերեւս, քաղաքական ասպարէզ անցնելու ախորժակներ ունի:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նախագահը՝ Դուդայեւ յայտարարած է որ խաղաղ լուծում մը գըտնուած է ծագած տագնապին առթիւ եւ թէ համաձայնութիւն գոյացած է այդ ուղղութեամբ Ռուսերուն հետ: Այս յայտարարութիւնը ըրած է տեսնուելէ ետք Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Գրաչովի հետ դրացի Ինկուշիոյ մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ոճրային Ատեանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց Ալի Վաքիլի Ռատը Պախթիարի սպանութեան համար: Իր երկու մեղսակիցները տասնական տարի արգելափակման դատապարտուեցան, մինչ փաստի չգոյութեան պատճառաւ Սարհատի անպարտ արձակուեցաւ: Ամէն պարագայի մէջ, ամբողջ դատավարութեան ընթացքին, յստակ կերպով հաստատուեցաւ Իրանի իշխանութեանց պատասխանատուութիւնը:

ԱՆՏՈՌԱՅԻ մէջ, հսկայ բեռնատար կառք մը որու արգելակները յանկարծ չեն բանած, խուժած է հին քաղաքին կեդրոնը ուր բազմութիւնը խռնուած էր: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 10 մեռեալ եւ աւելի քան 50 վիրաւոր կայ. այս ահաւոր արկածը պատահած է Դեկտ. 6-ին, ժամը 16-ի շուրջ: 22 թոն կշռող բեռնակառքը որ շաքար կը փոխադրէր, քանի մը կառքերու բախած է, տապալած անցորդները, ջարդուփշուր ըրած ցուցափեղկեր եւ ի վերջոյ մտած ճաշարանի մը սրահը:

ՏԸԼՈՐ որ ատենէ մը ի վեր հարցախոյզերու հաստատութեանց, մեկնիչներու եւ ընկերվարականներուն ջիղերուն հետ կը խաղայ, ալ աւելի մեծ հանելուկ մը ըստեղծեց, Դեկտեմբեր 6-ին, յայտարարելով թէ որոշումը տուած է: Կը մնայ գիտնալ թէ ի՞նչ է այդ որոշումը, թեկնածու է՞ թէ ոչ:

ՓԱՐԻԶԻ նախկին մեծ ռաբունապետը՝ Եակոպ Գափլան մեռած է 99 տարեկանին:

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ա.

Խորհելու է թէ Սփիւռքի մէջ գրական յոբելեան մը, որ առ նուազն կէս դարու ստեղծագործական ճիգ մը կը նուիրագործէ, օրական երեւոյթ չէ ու եթէ ուզենք յարգել ճաշակի պահանջները՝ օրաթերթէ աւելի լուրջ պարբերականի մը էջերն են, որ կրնան կրել անոր ծանրութիւնը : Ամսաթերթ մը, օրինակ, կամ եռամսեայ հանդէս մը : Սակայն Արեւմտեան Սփիւռքը չունի ատոնք, որովհետեւ մեր մօտ գրականութիւնն ու արուեստը առօրեայ պահանջներ կը գոհացնեն լոկ ու մենք Սփիւռքցիներս մինչեւ հիմա խորհած ենք թէ մենք պատմութիւն չունինք, առժամեայ է մեր այս գոյութիւնը ու տէրը չենք եղած մեր ժամանակին : Առանց պատմութեան, թէեւ կ'ըլլայ կեանքը, տարիները արագ կ'անցնին, արմատները կը կորսնցնեն իրենց կարեւորութիւնը եւ մշակոյթի կառոյցները հազիւ շինուած՝ գիշերուան մութին մէջ կը հալին կ'երթան ու ամէն ինչ ծայրէն սկսելու է առաւօտեան : Հաւանաբար այդ իսկ է աւանդութիւն կամ հող կոչուածին իմաստը -- ապահովել ժամանակին ներկայութիւնը, գիտակցութիւնը : Պահ մը վար իջնելով բեմէն ու մարդոց աչքերէն՝ յոբելեար մը առանձնաշնորհեալ պատեհութիւնը ունի նշմարելու այս յատկանշական երեւոյթները : Եւ անդրադառնալու անգամ մը եւս, թէ կեանքի մէջ ամէն ինչ «պատրուակ» է եւ ոչինչ՝ պայմանադրական կրնայ ըլլալ : Լաւագոյն արդիւնքը որ յոբելեար մը կրնայ ակնկալել այդ պատրուակէն մշակութային աւանդութեան մը, ոգեկան խարիսխներու ստեղծումն է ժողովուրդի գիտակցութեան մէջ շնորհիւ յետադարձ ակնարկին որ մարդիկ կը նետեն դէպի ազգային անցեալը : Յանկարծ երեւան կու գայ իրենց համար թէ Սփիւռքը առ նուազն կէս դարու կենսագրութիւն մը ունի, թէ անոր գրականութիւնը սերունդներ եւ շրջաններ կը հաշուէ, եւ թէ գալիք ժամանակները ու 21--րդ դարը յուսահատութեան եւ անորոշութեան վայրեր չեն անպայման այլ, անցեալին նման, ատոնք ալ կրնան հայ մշակոյթ ապրեցնել : Անշուշտ հայ գրագէտը այդ ապահովութիւնը ունէր սկիզբէն ու գիտէր հայ մտքին կորովի, տոկուն նկարագիրը -- ժողովուրդն էր որ կ'անգիտանար այդ ճշմարտութիւնը : Այսպէս է որ ամէն յոբելեան կ'ամրապնդէ մեր դիմադրական ուժը, կը պրկէ պարանները որոնք կը կապեն մեզ ժամանակի նաւուն :

Յոբելեարը ինքը շատ պէտք չէ խօսի եւ նուազագոյն դերը ստանձնէ իր մասին եղածին մէջ : Անշուշտ թէ իր ինքնութիւնը եւ չափի զգայարանքը ծանր փորձի կ'ենթարկուին երբ ինքզինքը հանրային ուշադրութեան կեդրոնը կը տեսնէ եւ կը տարուի պահ մը դեր մը կամ դիմակ մը որդեգրելու որ համապատասխանէ մարդոց կարծիքներուն իր մասին : Ամէն մարդու գործ չէ տոկալ ու բախտաւոր են անոնք որոնք կը յաջողին փերսոնա մը ստեղծել որ կը պաշտպանէ զիրենք լուսանկարիչներէն, լրագրողներէն ու սրահին մէջ առաջին շարքին նստողներէն : Այսպէս իր անձը պատսպարած իր ու հանրութեան խոշորացոյցներէն՝ ան կրնայ վերլուծել ու հասկնալ ինչ է որ իր անձէն ու վաստակէն աւելի կարեւոր՝ կը կատարէ կացութիւնը :

Առաջին ճշմարտութիւնը որ յայտնի կ'ըլլայ իր այս բացառիկ դիրքէն՝ այն է որ մեր Սփիւռքեան մշակոյթը դասակարգերով կը զարգանայ : Այսպէս, երկու դասակարգի մշակոյթ կը բնորոշուի մեր մէջ -- մտաւորական ընտրանիի մշակոյթ մը որ կը զարգանայ բարեկեցիկ, միջին դասակարգի վերնախաւին մէջ, եւ՝ ժողովրդային զանգուածներու մակարդակի մշակոյթ մը որ իրականութեան մէջ փոլքլորէն շատ չի տարբերիր :

«Մտաւորական ընտրանին» դասակարգ չէ անկասկած, որովհետեւ ընտրանիին պատկանողին առաջին արարքը մերժելն իսկ է «դասակարգի» գաղափարը : Զարտուղի խառնուածքներու, յատկապէս ու բարդ միտքերու համախմբում մը, ընդունուած սկզբունքները նորոգելու պահանջ մը, ստեղծագործական ինքնատիպ կարողութեանց միացում մը ատոնք է որ կը ստեղծեն դասակարգի նմանող ընկերային խաւ մը որ իրական լծակն է մեր մշակոյթի զարգացումին : Եւ յոբելեան մը, գարնան առաջին անձրեւին նման, յարմար առիթն է որ այս մարդիկը մէջտեղ ելլեն ու միասին աշխատին իրենց նախասիրած ծրագրին վրայ : Լոս - Անճըլըսի մէջ սարքուած յոբելեանը Հոկտեմբեր 2-ին այս «անպաշտօն ղեկավարութեան» երեւակայութեան մէջ էր որ առաջին անգամ ձեւ առաւ եւ ամէն տարիքի Հայեր որոնք զիրար շատ լաւ ալ չէին ճանչնար՝ հաւաքական գործին մէջ էր որ յանկարծ անդրադարձան թէ նոյն «ալիքին» վրայ կ'աշխատէր իրենց միտքը : Ոչ մէկ հրահանգ, ոչ մէկ հաշիւ կամ շահ կը մղէր այդ քանի շուրջ անձերը որոնք կամաւոր կերպով իրենց ձիրքերը նոյն անօթին մէջ թափեցին : Ուսանող, արուեստագէտ, արուեստասէր, վարժապետ, գրող - բրող, համալսարանի դասախօս, լրագրող, տանտիկին, ճարտարապետ -- այս մարդիկ ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս իրենց անձնական գոյութեան ու ասպարէզին մտերմութեան քաշողութեան ուժէն ազատեցին իրենք զիրենք ու հայ մշակոյթի սիրոյն զիրար գտան անծանօթ սրահներու չոր փոշիին մէջ, ժողով ու ծրագիր, վէճ ու խանդավառութիւն .. .ու համադրեցին իրենց կեանքերը վեց միլիոնոց ոստանին շնչին մէկ անկիւնը, յանուն արուեստի, յանուն բարեկամութեան, յանուն նորոգումի -- պատասխանը չունիմ այս հարցումներուն :

Այսպէս էր որ, Ֆիլմարուեստ ու բեմարուեստ, արտասանութեան ձիրք եւ գրական ու քննական վերլուծումի մէջ մարզուած իմացականութիւն, գեղարուեստական ճաշակ, բանաստեղծութիւնը առարկայի, նկարի եւ տարածութեան վերածելու կարող երեւակայութիւն, երաժշտութիւնն ու բանաստեղծութիւնը իրարու մէջ ձուլելու տաղանդ, վիտէոյի շնորհիւ գրականութիւն եւ կեանք իրար մօտեցնելու ձիրք -- ահա քանի մը տարրերը այն մշակութային բաղադրութեան որ մատուցուեցաւ հանրութեան : Յոբելեարի մը սովորական արժէքէն աւելի կարեւոր էր սա համախմբումը զանազան մասնագիտութիւններու որոնք առօրեայի ճապաղ մակերեսին տակը կը պահուըտէին մինչեւ այսօրերը ու յանկարծ երեւան եկան ու փոխեցին, եօթը ժամուան մէջ, հինաւուրց աւանդութիւն մը : Անշուշտ գաղտնիքը կը մնայ անվթար -- ինչպէ՞ս կարելի է որ բանաստեղծական աշխարհ մը որ առանձնութեան, անհեթեթին, Աստուծոյ բացակայութեան, մարդ էակին անզատանելիութեան եւ կեանքի անկարելիութեան թէմաներու շղթաներով կալանաւոր՝ յուսահատօրէն կը փորձէ որեւէ, որեւէ նշանակութիւն գտնել, յենարան մը ճարել անդունդի մը լպրծուն, մթին եզերքին վրայ, որ խլացած իր ահազանգի կոչէն՝ կը ջանայ լսել մարդկային սիրոյ ամէնէն նուրբ փսփսուքը, ինչպէ՞ս կարելի է թակարդին մէջ ինկած, խուճապահար ու անտրամաբանական, մէկ ձայնի վրայ «ո՞վ կայ ... ո՞ւր է ամէն մարդ... ինչ կ'անցնի կը դառնայ այս տեղը ... զգո՜յշ մարդիկ, մի խաբուիք ... հէ՜յ, մէկը կա՞յ տիեզերքի մէջ...» պոռացող տողերը, անթուագիր էջերը, թափառական բառերը հաւաքել, կոկել, չափի ու ձեւի բերել մէկ կէսօրէ ետք, հսկայ վարժարանի մը քառակուսի սրահին մէջ ու տալ արագ, խիտ եւ աննախընթաց վայելումին ամէն դասակարգէ ու տարիքէ մարդոց հոն մոլորած, թափառող, հետաքրքիր, լուռ ու խօսուն նոյն ատեն, շուարած ու հաւանաբար ջղայնացած ալ բանաստեղծութեան քաոսային, անհասկնալի բնոյթէն : Ահա մարտահրաւէրը որուն դէմ գտնուեցաւ յանձնախումբը Լոս -- Անճըլըսի տարաշխարհիկ թաղամասերէն քով քովի եկած ու մտադրած քանդելու հայկական իմացական դարաւոր սովորութիւնները հանդէս սարքելու, յոբելեան տօնելու եւ մշակոյթ սահմանելու մէջ, սովորութիւն՝ որու շնորհիւ սակայն մեր ազգը յաջողեր էր աչքերը խուփ, ակռաները սեղմած, շունչը բռնած անցնիլ տառապանքի հովիտներէն եւ հասնիլ հոս ու հիմա : Այսօր սակայն այդ տարազը անբաւարար է մեզ փրկելու համար : Պէտք է բացուին աչքերը ու բերանները որ քայլ բռնենք աշխարհի յառաջադնաց շարժումներու հետ : Հոս Սփիւռք ենք, այսինքն աշխարհի պորտին կեցած ենք, ամէն օր նորը փորձելէ պիտի չխրտչինք : Պէտք է ազատագրենք հայ միտքը :

Նորոգումի, արդիականացումի եւ թարմացումի սիրոյն եղած այս ճիգը մնայուն շահ պիտի մնայ այդ յոբելեանէն : Հայաստանէն փոլքլորական շքեղ պարախումբեր, ժողովրդային երգչախումբեր, դաւեշտային թատերախումբեր կրնան գալ Սփիւռք ու նուաճել մեր սրահներն ու համակրանքը կրնան նոյնիսկ մեզ շլացնել իրենց թեքնիքով սակայն մեր մշակութային կեանքին որակին եւ անոր ներքին ուժին զարգացումին մէջ անհամեմատօրէն չնչին պիտի ըլլայ անոնց ազդեցութիւնը : Ժամանակ է որ արթննայ Սփիւռքը ու գիտակցի ինչ չարաշահութեան զոհ կ'երթայ յաճախ երբ Հայրենիքի անսպառ (անսպա՞ռ...) վարկին կռթնած՝ Հայաստանեան հասարակ, օթել փոլքլորը մեզ կը հրամցնեն ու կ'արժանանան մեծ գովեստի : Ո՛վ գիտէ ինչքան ծածուկ հեգնանք կ'ընկերանայ այդ ներկայացումներուն : Մնաց որ, ժողովրդային մշակոյթի անունով ստեղծըւած գործերուն մեծ մասը համայնավար վարչակարգի թոյնով վարակուած են, կեղծ - ազգայնական ու կեղծ - ժողովրդային նկարագիր մը ունին ու պէտք է միանգամընդմիշտ վռնտուին հայ բեմերէն : Կը խորհինք թէ այդ զտումի աշխատանքը Հայաստանի մշակոյթի իշխանութիւններուն կ'իյնայ, եթէ անկեղծ է իրենց սէրը հայ արուեստի հանդէպ : Լաւագոյն պարագային, այդ արտածումի գեղարուեստը հաճելի ժամանցի սահմանին մէջ պիտի մնայ ու յոռեգոյն պարագային՝ մեր զանգուածներու Գեղեցիկի եւ Վաւերականի հասկացողութիւնը պիտի խաթարէ, բան մը՝ որուն համար մեզմէ դատ մենք ոչ ոք յանցաւոր կը գտնենք : Մինչդեռ ինչ որ մենք մեր ուժերով եւ մեր իւրայատուկ մշակոյթի աւանդութեան արժէքներուն համաձայն կ'ընենք՝ զուտ շահ է մեզի համար, նոյնիսկ եթէ չի գոհացներ մեր խստագոյն պահանջները : Հոկտեմբեր 2-ի յոբելեանի գեղարուեստական պատրաստութեան եւ իրականացման որակը, մանաւանդ Ցուցահանդէսը, Տեսերիզը, Կլոր Սեղանի շուրջ արտայայտուած գաղափարները եւ յատկապէս բանախօսին բերած մասնագիտական բարձր ներդրումը, մշակութային «դէպքի» մը համազօր էին Սփիւռքի համար, եւ որուն բուն տարողութիւնը գալիք տարիներուն յայտնի պիտի ըլլայ, յուսանք... :

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԻՐԿՍ ՆՍՏԵՐ Է, ՄՕՐՈՒՔՍ ԿԸ ՓԵՏԷ

Որո՞ւ է արդեօք ակնարկութիւնը : Անկասկած առաջին ակնարկով, ապերախտ մարդուն :

Մարդը ապերախտ է : Հակառակ որ կուրծքիս սեղմեր եմ զինքը, սրտիս վրայ դրեր եմ, հակառակ որ հիւրասիրութիւն ցոյց տուեր եմ իրեն, կը դաւաճանէ ինծի : Բարիքիս դէմ չարիքով կը պատասխանէ : Մօրուքս կը փետէ : Տանս առարկան կը գողնայ : Կամ իմ հասցէիս դէշ կը խօսի, բամբասանք կ'ընէ իմ մասին, չարաչար կը գործածէ իմ ապրանքներս, կը մսխէ, առիթ չի փախցներ ինծի սա կամ նա վնասը պատճառելու : Կը վայելէ գրկիս կամ երդիքիս, ինչպէս նաեւ սրտիս ջերմութիւնը, ես անոր դժբախտութեան կամ ցաւին համար իրեն չափ կը տառապիմ, իսկ ան, օրը կուգայ, իմ տառապանքիս վրայ կը խնդայ, ինծի չարիք կը կամենայ : Ինչո՞ւ : Որովհետեւ մարդը ապերախտ է : Ծառերու նման, ան ալ մէկ կողմէ քեզմէ աջակցութիւն ու բարիք կը խնդրէ, մէկ կողմէ ալ քեզի կը բարկանայ քեզմէ բարիքը խնդրած ըլլալուն համար : Ասոնց հոգեբանութիւնը շատ տարօրինակ է : Դուն իրենց կ'օգնես, անոնք այդ օգնութիւնը կ'առնեն իբրեւ թէ քեզի հազար շնորհակալութիւն յայտնելով, բայց իրականութեան մէջ ներքնապէս ակռայ կը կճրտացնեն ու կը մռմռան. «Դուն ինծի օգնեցիր, չէ՞, ես օր մը ատոր հաշիւը կը հարցնեմ քեզմէ» :

Ի՞նչ մեղք որ մարդոց շրջապատը լեցուն է անհամար ապերախտներով : Երախտագիտութիւնը մարդկային ամէնէն ընտիր առաքինութիւններէն մէկն է : Եթէ ինծի հարցուի, պիտի ըսեմ որ քիչ զգացում մարդուս սիրտը այնքան կը լուսաւորէ, այնքան կը պայծառացնէ որքան մէկու մը հանդէպ զգացուած երախտագիտութիւնը : Երբ մէկու մը նկատմամբ երախտագիտութիւն մը կ'արտայայտես, մէկ կողմէ սրտի գոհունակութիւն մը կը զգաս, պարագ մը վճարած ըլլալու բաւարարութեամբ կ'արբենաս, դիմացինդ բարձրացուցած, անոր պատիւ ըրած կ'ըլլաս, մէկ կողմէ ալ սակայն, դո՛ւն կը բարձրանաս, դո՛ւն կը մեծնաս : Ի՞նչ տխմարներ կան, որոնք երախտագիտութեան մէջ նուաստացում կը տեսնեն : Կ'ամչնան ըսելու որ ես սա կամ նա մարդուն երախտապարտ եմ, ես սա կամ նա մարդէն բարիք մը, աջակցութիւն մը, բարեկամութիւն մը տեսած եմ : Պզտիկութիւն կը համարեն : Չեմ գիտեր թէ հակառակն է ճիշդը : Ան որ կրնայ բարձրաձայն յայտարարել թէ երախտապարտութիւն ունի, արդէն կը ծափահարուի, կը յարգուի, երբեմն ա՛լ աւելի կը յարգուի քան այն, որուն նկատմամբ երախտագիտութիւն կ'արտայայտէ :

Բայց երախտագիտութիւն յայտնեն կամ չյայտնեն, մարդիկ կան որոնք բարիքին կը փոխադարձեն չարիքով եւ այս մէկը անշուշտ երախտագիտութեան բացակայութենէն ալ աւելի վատ է : Ահաւասիկ անոնք են որ գրկիդ մէջ նստած են եւ մօրուքդ կը փետեն :

Բայց մեր պապերը միայն ապերախտներո՞ւն է որ կ'ակնարկեն արդեօք, երբ կը խօսին մեր մօրուքը փետողներուն մասին : Ա՛խ ոչ : Տեսէք սա մեծ հայրիկը : Ան հազար գորովանքով գրկին մէջ առած իր թոռը, հազար գորովանքով կը սիրէ զայն, կը շոյէ, իսկ փոքրիկը երանութեան քրքիջներ կ'արձակէ ու անտաշ շարժումով մը մատները կ'երկարէ, թել մը կը փրցնէ մեծ հօրը մօրուքէն :

Այս պատկերը յուզիչ շեշտ մը ունի : Ո՞վ կրնայ բարկանալ այդ անմեղ թոռնիկին, ո՞վ ապերախտ կրնայ կոչել թոռնիկը : Մնաց որ այստեղ այդ փոքրիկը, երբ թել մը կը փրցնէ իր մեծ հօրը մօրուքէն, սէր մը, խանդաղատանք մը ցոյց տուած կ'ըլլայ :

Միայն մեր ապերախտները կամ մեր թշնամիները չեն որ կը փետեն մեր մօրուքը : Մեր սիրելիներն ալ, մեր ամէնէն երախտաշատ զաւակներն ու մերձաւորներն ալ երբեմն մեր մօրուքը կը փետեն գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, բայց ո՛չ թէ չարիք մը գործելու նպատակով : Իրականութեան մէջ մէկը սիրել՝ կը նշանակէ մօրուքէն խուրձ մը թել նուիրել անոր : Սիրել՝ կը նշանակէ փետուիլ սիրուածին կողմէ : Բոլոր ծնողներուն համար զաւակները մէկմէկ սիրելիներ են, որոնք իրենց գրկին մէջ նստած են եւ որոնք անոնց մօրուքը կը փետեն : Ո՛չ մէկ ծնող իր զաւակին կը բարկանայ այդ փետումին համար :

Պէտք չունինք իմաստասիրութիւն սորվելու, գիտնալու համար որ հաւասարակշռուած ու պարկեշտ մարդը իր ամբողջ կեանքն ու մօրուքը կը մաշեցնէ իր սիրելիներուն համար : Երբ կը տառապինք մեր զաւկին հիւանդութեան ընթացքին, երբ կը տագնապինք մեր զաւկին կրթութեան համար, երբ սիրտ կը մաշեցնենք մեր զաւկին ապագային համար, երբ մեր ամբողջ առողջութիւնը կը վատնենք մեր զաւակներուն պուտ մը հանգստութիւն պարգեւելու համար, մինչեւ իսկ անոնց չափահասութեան ընթացքին մենք կը մտահոգուինք մեր զաւակներուն բոլոր հարցերով, միշտ կը զգանք որ այդ զաւակները բան մը կը խլեն մեզմէ : Քառասուն տարեկան ալ եթէ դարձած են, անոնք նստած են մեր գիրկը եւ կը փետեն մեր մօրուքը :

Բ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- («Յառաջ»). --

Նոյեմբեր 27--ին, հանդիսաւոր կերպով Մարսէյլի արուարձան Սէն -- Ժերոմի հայութիւնը տօնախմբեց իր եկեղեցւոյ, Ս. Սահակ - Մեսրոպ, հիմնադրութեան 64-րդ տարեդարձը, խուռներամ բազմութեան մը մասնակցութեամբ :

Իրենց ներկայութեամբ ձեռնարկը պատուեցին Պուշ - տիւ - Ռոն նահանգի ընդհ. խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան, Թաղամասի քաղաքապետը՝ Փիէր Բու-

թուէն, ինչպէս նաեւ Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան եւ զանազան եկեղեցիներու ու միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Այս տարի Թաղական Խորհուրդը յատկապէս հրաւիրած էր Քէօլնէն պատարագելու եւ քարոզելու Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդը՝ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան: Ծանօթ դէմք մը Մարսէյլի հայութեան քանի երկար տարիներ պաշտօնավարած է որպէս հոգեւոր հովիւ Մարսէյլի Ս. Կարապետ եւ Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցիներէն ներս:

Շրջանի հոգեւոր հովիւը՝ Եղիշէ Ա. Քահանայ Փանոսեան քարոզէն առաջ բարի գալուստի խօսքեր ըրաւ հիւր եպիսկոպոսին, տալով կենսագրական գիծերը եւ ծանրացաւ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեանի վարչական կարողութիւններուն, կրթական եւ մանկավարժական գործեր վարելու յատկութիւններուն վրայ:

Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան իր քարոզին մէջ օրուան Աւետարանէն առնելով առակներ շեշտը դրաւ կեանքի վերաբերող կարգ մը բարոյական հասկացողութիւններու վրայ: Մէջբերելով Յեսուեայ խօսքերը՝ «ձեր կեանքը շատ աւելի կ'արժէ քան ձեր հանդերձը», բացատրեց թէ հարկ է գիտնալ նիւթը բարոյական արժէքներու վերածել եւ ընտրել գիտնալ կեանքի ձեւերը ձգտելով միշտ լաւագոյնին, գերագոյնին: Օրինակ առնելով Ղազարոսի յարութիւնը ծանրացաւ անկեղծ բարեկամութեան, ճշմարիտ բարեկամ ունենալու անհրաժեշտութեան վրայ որոնք կեանք կուտան, եւ հեռանալ ամէն արուեստական յարաբերութիւններէ: Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան իր հոգեկան ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը յայտնեց Մարսէյլ կրկին գտնուելուն համար եւ դրուատիքը ըրաւ բոլոր անոնց, երէկէն այսօր, որոնք կանգուն ու պայծառ պահեցին ու կը շարունակեն պահել՝ եկեղեցին հայկական:

Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ մատաղի օրհնութիւնը եւ հոգեհանգստեան պաշտօնը նուիրուած եկեղեցւոյ հոգեւոր եւ աշխարհական բոլոր ծառայողներուն, այր թէ կին, եւ ի մասնաւորի Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի, եւ հոգեւոր հովիւներ՝ Շաւարշ Քահանայ Թերզեանի եւ Սահակ Քահանայ Շամլեանի:

Եկեղեցիէն դուրս գալով, ժողովուրդը հաւաքուեցաւ սրահը, որ տարուէ տարի աւելի նեղ կուգայ: Թաղականութեան վարչութեան նախագահը՝ Պերճ Կարապետեան յայտարարեց թէ սրահը ընդարձակելու ծրագիրը եւ յատակագիծը պատրաստ են եւ աշխատանքները պիտի սկսին 1995 Յունուարի վերջերը: Ապա, ընդգծեց օրուան տօնակատարութեան իմաստը եւ անհրաժեշտութիւնը անցեալը յիշելու, յարգելու, հարազատօրէն ապրելու մեր բարքերն ու աւանդութիւնները, ամրապնդելու մեր ազգային համոզումները: Ապա, Պերճ Կարապետեան շատ ջերմ խօսքերով ողջունեց Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեանը: Նաեւ, վեր առաւ Լիւսիէն Վիէկանի ցուցաբերած հետաքրքրութիւնը, ձեռնարկած համակամութեան եւ համագործակցութեան գործերը դէպի Հայաստան, ինչպէս նաեւ Պիւշ տիւ Ռոն նահանգի եւ Հայաստանի միջեւ հաստատուած բարձր մակարդակի մենաշնորհեալ յարաբերութիւնները:

Իր խօսքին մէջ, Նախագահ Լիւսիէն Վիէկան վերյիշեց իր ճամբորդութիւնը Հայաստան, տալաւ իր տպաւորութիւնները եւ ըսաւ թէ այսօրուան դժուարութիւնները չեն կրնար չփարատիլ եւ ապագան անպայման կ'ըլլայ աւելի յուսալից: Թաղամասի քաղաքապետը՝ Փիէռ Ռասթուէն եւս խօսեցաւ եւ յայտնեց իր համարումը հանդէպ հայ գաղութին եւ սէնոր տարած պայքարին իր ինքնութիւնը պահելու համար:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը,

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ

ՏԻՐԱՄԱՅՐ ՌԷԺԻՆ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նոյեմբեր 28-ին մեծ թիւով Լիոնցիներ հաւաքուած էին Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ կամարներուն տակ շրջապատելու համար իրենց հոգեւոր հովիւը՝ Իսահակ Խչկր. Քհնյ. Հէքիմեան եւ իր ընտանիքը Տիրամօր Ռէժին Հէքիմեանի յուղարկաւորութեան առթիւ:

Թաղման արարողութեան կը նախագահէր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան իր շուրջն ունենալով Վրթանէս Աւագ Քահանայ Տէրտէրեան (Փօն տը Շէռիւի), Նարեկ Աւագ Քահանայ Վարդանեան (Վալանս), Ղեւոնդ Աւագ Քահանայ Յարութիւնեան (Տէսին) ինչպէս նաեւ Լիոնի, Տէսինի, Փօն տը Շէռիւի եւ Վիէնի Ծուխերուն մէջ ծառայող սարկաւագներն ու դպիրները: Ներկայ էին նաեւ շրջանի եկեղեցական վարչութիւններուն ներկայացուցիչները:

Մխիթարական իր խօսքին մէջ Նորվան Եպիսկոպոս կը նկարագրէր Տիրամայր Ռէժին Հէքիմեանին կեանքը: Ան ծնած էր մեծ արհաւիրքին նախօրեակին՝ 1914-ին Պոլիս: Իր ամուսինին, Անտոն Հէքիմեանին հետ կազմած էին օրինակելի հայկական ընտանիք մը որուն միակ զաւակն էր Իսահակ Քահանայ: Նորվան Եպիսկոպոս հանգամանօրէն կը խօսէր Պոլսահայերուն ցուցադրած բծախնդրութեան մասին հոգեւոր եւ դաստիարակչական մարզերուն մէջ: Տիրամայրը իսկապէս օրինակ մըն էր որովհետեւ մօտէն հետեւելով իր զաւկին հոգեւոր ու մտաւոր զարգացումին ձեւով մը «պատճառ» դարձած էր անոր քահանայական կոչումին: Նորվան Եպիսկոպոս իր դամբանականին աւարտին կ'աւելցնէր. «ազնուարոյր իր դէմքը իւրաքանչիւրիս յիշողութեան մէջ պիտի մնայ: Եկեղեցւոյ կարգէն յետոյ ներկաներուն մէկ մասը կը փութար «Գիւսէ»ին նոր գերեզմանատունը ուր կը կատարուէր Տիրամօր յուղարկաւորութեան վերջին հանգրուանը:

ԿՈՐԻՒՆ

Նամակ խմբագրութեան

ԽՄԲ. -- Պր. Աւետիս Նազարեանէ ստացանք, հրատարակութեան խնդրանօք, երկար «բաց նամակ» մը: Կը հրատարակենք առաջին մասը, քանի միայն ան կապ ունի Նոյեմբեր 15-ի «Յառաջ»ի լրատուութեան Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ վաճառքին մասին, ուր իր անունն ալ յիշուած է:

Մնացեալը, ուղղակի կապ չունի արծարծուած նիւթին հետ եւ կրնայ ծառայել միայն նոր եւ աւելորդ, չըսելու համար՝ ցաւալի, բանավէճերու, որու առիթ տուաւ, դժբախտաբար, Սուրբ Ղազարի Մխիթարեան միաբանութիւնը:

ՎԵՆԵՏԻԿ. -- Նոյեմբեր 22. --

Վենետիկի մէջ լոյս տեսնող Լա Նուովա Վենեցիա օրաթերթը 1994 Նոյեմբեր 8-ի թիւով կը հրատարակէ Մխիթարեան միաբանութեան Աբբահօր Գէորգ Վրդ. Պալեանի, եւ ծագումով հայ 15 անձերու ստորագրութիւնը կրող գրութիւն մը, որուն թարգմանութիւնը հրատարակուած է նաեւ «Յառաջ»ի մէջ, Նոյեմբեր 15-ին: Հոն կը հերքուի այն լուրը, որպէս թէ Մխիթարեանները ծախու հանած ըլլան Հայերու պատկանող Ս. Խաչ Եկեղեցին. ու ապա՝ թէ հոս կան անձեր՝ որոնք իրենք իրենց թոյլ կուտան հայ գաղութի անունով խօսելու: Վենետիկի մէջ անհրաժեշտութիւնը չէ տեսնուած հայ գաղութ մը կազմելու. ուստի Նազարեան կրնայ միայն ինք իր անձը ներկայացնել, եւայլն, եւայլն...:

Համաձայն եմ թէ՛ Աբբահօր եւ թէ՛ այդ 15 ստորագրողներուն գրածներուն: Այդ անձերը եթէ հետեւած ըլլային Վենետիկի այդ նոյն թերթին մէջ Վանքի մասին գրուածքներու շարքին, անպայման հանդիպած պիտի ըլլային Երեքշաբթի, 1993 Դեկտեմբեր 21-ի թիւին մէջ իմ պաշտօնական հերքումիս, էջ՝ 31 -- «Նազարեան նախագահ չէ» -- «Կիրակի օրուան թիւով Հայերը թող վճարեն -- էջ՝ 18, Աւետիս Նազարեանի վերագրուած է հայ գաղութին նախագահի տիտղոսը: Իրականութեան մէջ Նազարեան Իտալիա -- Ռուսիա բարեկամական ընկերութեան հայկական մշակութային գործունէութեան պատասխանատուն է»--:

ԱՒԵՏԻՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՈՒԺԱՆԻՒԹ՝ ՀՈՂԻՆ ԸՆԴԵՐՔԷՆ

Ուժանիւթը երկրի մը անկախութեան գլխաւոր գրաւականը կը նկատուի ներկայիս ու այդ ուղղութեամբ նորանոր կարելիութիւններ ստեղծելու ջանքը ընդհանուր է: Այս մարզով հետաքրքրութիւններու ուշադրութիւնը արեւէն ու հովէն ետք, ներկայիս դարձած է դէպի հողին ընդերքը:

Ինչպէս գիտական շատ մը նորարարութիւններու, հոս եւս առաջնութիւնը կը պատկանի Ճափոններուն: Ուժանիւթի մասնագէտներու վաղեմի երազը անոնք իրականացուցած են:

Այդ երազը կը կայանար որպէս ուժանիւթի աղբիւր, ստորգետնեայ ջերմութիւնը օգտագործելու գաղափարին մէջ: Հողի շերտերը որքան մօտենան երկրագունդին հրաշէկ կեդրոնին, կ'աւելնայ իրենց ջերմութեան աստիճանը: Խնդիրը այդ ջերմուժը երկրագունդին մակերեսը փոխադրել ու օգտագործելի դարձնելն էր:

Ճափոններու փորձը դրական արդիւնք տուած է. անոնք ջուր «ներարկած» են դէպի այդ տաք խաւերը ու այդ ջուրը ետ եկած է շոգիի վերածուած: Այդ վերածումը տեւած է քսան օր. ու փորձը կը շարունակուի հինգ ամիսէ ի վեր: Այդ խաւերը ժայռեղէն են. տաքցած են աւելի քան 230 աստիճան ու կը տարածուին շուրջ 500 հազար քառակուսի մեթր մակերեսով: Փորձը կատարուած է երկու հորերով. առաջինը մէկ քիլոմեթր խորութիւն ունի, ուրկէ ջուրը ներս կը մղուի: Երկրորդը 1,1 քիլոմեթր է. հոնկէ վեր կը բարձրանայ ջրաշոգին: Նախաձեռնարկ հիմնարկին համաձայն, լաւագոյն արդիւնքը ձեռք կը ձգուէր 2000 -- 4000 մեթր խորութեամբ հորերով:

Շոգիի խողովակին ծայրին մօտ հաստատուած են ջուրի ընդունարան մը եւ լոգարան մը. շոգին հոն կ'առաջնորդուի, աւելի ցած ջերմութեան միջավայրի մը մէջ: Պատասխանատու մը կ'ըսէ թէ մտահոգութիւններ եղած են ջուրին պարունակութեան մասին. սակայն անհրաժեշտ քննութիւնը ցոյց տուած է որ ջուրը նոյնիսկ գործածելի է լոգանքի համար:

Յատուկ չէնքի մը մէջ զետեղուած սարքաւորումներ կը ստուգեն գործողութեան գլխաւոր յատկանիշերը, շոգիին քանակը, բաղադրութիւնը, ջերմաստիճանը եւ ճնշումը: Ամէնէն կարեւորը երկրագունդին երեսը վերադարձող ջուրին քանակն է ու ժայռերուն ջերմութեան աստիճանին անկումը: Եթէ ջուրէն մեծ քանակութիւն մը ստորգետնեայ ներքնուղիներու մէջ կորսուի, կը պակսի արդիւնաբերութեան համեմատութիւնը. նոյն արդիւնքը ձեռք կը ձգուի երբ նաեւ հրաշէկ ժայռերէն արտադրուածէն աւելի քանակութեամբ ուժանիւթ քաշուի: Ատիկա ժամանակի ընթացքին պատճառ կ'ըլլայ որ ժայռային խաւը պաղի:

Այս մեթոտին օգուտը այն է որ ստորգետնեայ տաք ջուրերու պահեստը չի սպառիր ու շրջակայ ջերմուկներու ակերը անփոփոխ կը մնան: Այսուհանդերձ, կ'ըսուի թէ տասնեակ մը տարի սպասել հարկ է, մինչեւ որ փորձը գործադրելի ձեւ առնէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Տարականը կը վերջանայ, քահանաները կը մրմնջեն, աւետարան մը կը կարդան, եւ ահա «Տէր ողորմեա»ի շարքը, ողբալի, հեծեծագին, աղերսող:

Ծաղատ գլուխները կը հակին, կը հակին ու քամակները կը ծռին, կ'ընկճին գրեթէ. քրիստոնէական ոգին, էապէս համակերպութիւններու, աղաչանքներու, նուաստութեան ոգին կ'անցնի նախ մեղմօրէն՝ հետզհետէ հզօր, ծռած գլուխներուն վրայէն եւ այլեւս տաժանելի բան մը կայ, ինքնալլկման եւ մոռացութեան զգացում մը ... պաղատագին ամէնքը մէկ կ'երգեն. Տէր ողորմեա՜... Տէր ողորմեա՜ ու կը զգաս որ ժողովուրդը որուն վրայէն կ'անցնի համակերպող աղերսանքը, միշտ քամակը պիտի ծռէ ու նկուն, տըկար, անկարող, իր ամէն ժամերուն, իր ցաւի եւ յուսաբեկութեան ժամերուն պիտի մրմնջէ մխիթարող, համակերպութիւն ներշնչող «Տէր ողորմեա»ն:

Տէր ողորմեան լալագին կը շարունակէ երկարաձգուիլ, դեգերիլ. կամարներուն ներքեւէն այլեւս լռած ու հեռացած է շարականին վարդապետ եւ ցնծուն փառաբանութիւնը, այլ եւս տղոց ձայնը կը խեղդուի, կ'ողողուի ճերմակ մօրուքներով քահանաներուն խուպոտ ձայնին մէջ որուն կը միանայ ամբողջ ժողովուրդին մրմունջը որ կ'երգէ նաեւ հծծելով գրեթէ լալով...:

Ինչո՞ւ իմ թարթիչներս ալ կը խոնաւնան եւ ինչո՞ւ անձկութեամբ կը նային այդ խղճալի ամբոխին վրայ եւ ինչո՞ւ նաեւ հոգիիս խորէն ըմբոստացումի եւ ցաւի կսկիծը կը զգամ...:

Նոյն միջոցին ահա կը տեսնեմ բազկատարած ծերունի մը, գլուխը կուրծքին, ճակատը գետնին յառած որ ջերմեռանդութեամբ կ'աղօթէ. պատկառելի կիսադէմք մը ունի իր արծուային քիթովը եւ երկայն ձիւնի պէս ճերմակ մօրուքովը, առաքեալի գլուխ մը պարզապէս ... ու մէկէն կը ճանչնամ զինքը...:

Եթէ դուք ալ զինքը ճանչնայիք, եթէ գիտնայիք թէ այդ պատկառելի երեւոյթին տակ ի՛նչ նողկալի հոգի մը ծածկուած է, միայն այն ատեն պիտի հասկնայիք իմ զարմացումս եւ զզուանքս միանգամայն որ գտնուած տեղս կեղծաւորութեան եւ անանուանելի քսութիւններու տեղի մը վերածեց: Այլ եւս սկսայ կասկածով նայիլ ճերմակ մօրուքներուն եւ ճաղատ գլուխներուն, այլ եւս քահանաները իսկ մերկացան գրեթէ աչքիս առաջք իրենց ոսկեթելով եւ մետաքսով զարդարուած կեղեւներէն ու ողորմելի աղաչող ձայնը մնաց միայն ծածկամիտներու, վատերու, նենգաւորներու ձայնը:

Այդ պատկառելի ծերունին նշանաւոր եւ ծանօթ դէմք մըն է եւ բարոյական մեծ վարկ վայելած մեր ցեղին մէջ. աղջկանց վարժարանի մը տէր եղած է եւ ամբողջ տարիներ մայրերը տարած իրենց աղջիկը յանձնած են այդ մարդուն որպէսզի իր յարկին տակ կրթուին. մէկը՛, մէկը՛ չէ՞ եղած որ այն ժամանակէն հասկնայ այդ մարդը. ոչ մէկ մայրական սիրտ իր բնազդովը չէ՞ գուշակած թէ իր աղջիկը կեղծաւորութիւններու ապականարար բոյնին մէջ կը ձգէր. ալ ասկէ ետքը գացէք վստահեցէք ժողովրդին և մայրերուն բնազդային հասկացողութեան վրայ. ընդհակառակը մայրերն էին որ նախապաշարուած էին ամէնէն աւելի այդ մարդով եւ զինքը կը պատուէին, կը փայփայէին. կը յիշեմ որ մայրերը պարծանքով եւ բերնի մասնաւոր կծկումով մը կ'ըսէին թէ իրենց աղջիկները այդ մարդուն վարժարանը կը յաճախէին:

Անկէց ի վեր ամէն բան յայտնուած է սակայն եւ վերջերս մասնաւոր դէպք մը դիմագուրկ ըրած է զինքը. կ'ըսեն թէ նոյն բազկատարած եւ ջերմեռանդ երեւոյթով պատկառելի ծերունին գործի մը համար սուտ երդում ըրեր էր աւետարանին վըրայ. երեւակայեցէք այլակրօն դատաւորին զայրոյթը եւ նողկանքը երբ իմացեր էր եղելութիւնը...:

Իրաւ է թէ երբեք Մայր բնութիւնն այսքան օժտուած ֆիզիքական երեւոյթի մը տակ այնքան նողկալի հոգի մը չէր ծածկած ցարդ, ինչ որ իրեն թոյլ տուած է բնականաբար առանց արգելքի եւ անմռունչ իր ձեռքին յանձնուող մատղաշ հոգիները կազմել իր հոգիին կաղապարին մէջ:

Բոլոր ասոնց կը խորհիմ դիտելով իր կիսադէմքը եւ քննելով գրեթէ դիմագծերը մի առ մի. խաչեր եւ երկրպագութիւններ -- աւանդական փարիսեցին -- յետոյ կը մեկնի եկեղեցիէն. գրեթէ ետեւէն դուրս կ'ելնեմ եւ բակին մէջ կը տեսնեմ որ մէկը ծայրայեղ յարգանքով կը բարեւէ զինքը, յետոյ ուրիշ մը. ինքը երկու ձեռքերը կուրծքին վրայ կը խոնարհի եւ բարեւնին կ'առնէ: Ասոնք ամէնքը գիտեն սակայն իրեն ի՛նչ մարդ ըլլալը ու սուտ երդումին պարագան ամէնուն շրթունքին վրայ է: Վայրկեան մը կը խորհիմ թէ այնքան ակներեւ յայտնութիւններէ ետքը զինքը յարգանքով եւ պատիւով պարուրող մարդիկը արժանի չէի՞ն որ իրենց աղջիկները եւ կիները կրթուած ըլլային այդ մարդուն ձեռքը. ուրեմն, tout est pour le mieux, եւ կը մեկնիմ եկեղեցիէն ոչ առանց տեսակ մը սրտի սեղմումի:

(Շար. 13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Վարդգէս Տակառեան,

Այրի Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան – Տակառեան,

Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Դեկտեմբեր 11, իրենց եղբօր՝

ՄԱՐՏԻԿ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ եւ նմանապէս իրենց մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան 3-րդ տարելիցին առթիւ եւ իրենց հօր՝

ՕՀԱՆ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան 28-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց կնոջ եւ հարսին՝

ՍԻՄՈՆՆ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Շաքէ Խօքսիւզեանի իր ամուսնոյն՝ Յովակիմ Խօքսիւզեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝ Կարապետ Չախութեանի մահուան առթիւ: Նաեւ իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Իսահակ Քահանայ Հէքիմեանի, երիցուհի Ովսաննայ Հէքիմեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ Ուխտի Օրուան առիթով. —

Տէր եւ Տիկին Խտ. Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Մուրատեան, Պր. Մեսրոպ Մարթայեան, Տէր եւ Տիկին Թորիկեան, Տէր եւ Տիկին Աւագեանց, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պաժան, Տարօն Մշակութային Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Հայրապետ Սիրատակ, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Քոլոյեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեան, Տիկին Յ. Մաթեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պաթիօղ, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ժամկոչեան 500-ական Ֆր., Տիկին Նազիկ Պասմաճեան, Տէր և Տիկին Բազումեան, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Թորիկեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Խօզմանուկեան, Տիկին Մարի Խանս 400-ական Ֆր., Պր. Գրիգոր Եափուճեան, Օր. Ալիս Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Ժ. Տամլամեան, Պր. Գ. Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Գրիգորեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստ. Տամլամեան 250 Ֆր., Պր. Հ. Քիրէմիտճեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Զիլեան, Տիկին Կ. Քազեան, Պասմա ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պասմա, Տիկին Արշակուհի Կոտիկեան, Տէր եւ Տիկին Զաքէլեան, Տիկին Տարաքճեան, Տէր եւ Տիկին Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Անդրանիկ, Տիկին Արաքսի Մանուկեան, Տիկին Պօղոսեան, Պր. Գլակ Ղազարեան, Օր. Ժանին Պետրոսեան, Տիկին Մ. Քայիքճեան, Տիկին Հ. Փանիկեան, Տիկին Կ. Խաչատրեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Կամիթեան, Պր. Յ. Տէր - Նիկողոսեան, Տիկին Ս. Սարեան, Տէր եւ Տիկին Պարտիզպանեան, Սահակեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Շ. Ղուկասեան, Տիկին Քոչեան, Եափուճեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Յ. Սարաճեան, Տիկին Ժ. Ղուկասեան, Քասապէլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Մ. Ինքնաթեւոսեան 200-ական ֆրանք, Տիկին Է. Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Սափարեան, Տիկին Մատթէոսեան, Տիկին Ա. Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Անաչայ, Օր. Սիրանոսեան, Յովսէփեան ընտանիք, Տիկին Ա. Խէրոյեան, Տիկին Սիրանոյշ Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Ո. Կիւրլէք, Մէթէրեան քոյրեր, Ոմն 100-ական ֆրանք:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 9, տօն է Յղութեան Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

R A D I O — C L A S S I Q U E
FM 101,1

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Ձայնասփիւռի դասական երաժշտութեան կայանէն, Կիրակի, Դեկտեմբեր 11, ժամը 16·30-ին, «Ժամանակակից երիտասարդ տաղանդներ» յայտագրին մէջ Վարդան Մամիկոնեան կը նուագէ Շոփէն, Լիսթ, Տէպիւսի, Շուման:

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent

un SUPER LOTO

(un *VOYAGE A VENISE*)

Dimanche 18 Décembre à 15 heures

dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

V E N E Z N O M B R E U X !

Section « S a t e n i g »
de Vaulx-en-Velin
organise

un **Repas Dansant**

à l'occasion du Pacte d'Amitié
de VAULX-EN-VELIN avec ARTIK
(Ville d'Arménie)

Samedi 10 Décembre à partir de 20 heures

au Restaurant de l'Ecole Paul Langevin
rue Franklin (Vaulx-Village)

sous la présidence d'honneur
de Monsieur MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin

Cette soirée sera animée
par le chanteur AVO NADJARIAN

Prix du repas : 100 F. (boissons comprises)
Pour tous renseignements :
Tél. : 72 04 10 81 / 72 04 49 56
78 80 22 53

— Parking surveillé —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :
E x p o s i t i o n

Le Comité de Paris — Ile-de-France
de l'U.G.A.B.
et l'Association «Artistes Plasticiens
Arméniens de France» (A.P.A.F.)

vous invitent à l'exposition

«LE PARAVENT»

Peintures et créations de :
Asilva — Barkev — Ganantchian —
Georgelin — Ghazerian —
Jamakorzian — Jirka — Laroche —
Kara — Kazan — Kazandjian —
Nakchi — Nersessian —
Samuelian — Vatché

V E R N I S S A G E
le mardi 6 décembre de 18h à 21h,
E X P O S I T I O N
du 7 au 9 décembre de 16h à 21h;

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes
de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France
organise une soirée dansante
AU PROFIT
DE L'ECOLE FRANÇAISE
DE GUMRI

le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e

Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Orphelins du Karabagh

En hiver 1993, la Croix Bleue des Arméniens de France apportait son soutien aux soldats du Karabagh qui défendent nos frontières en leur offrant des colis de première nécessité.

Cette année, elle se donne pour mission de venir en aide à leurs orphelins en lançant une campagne «Layette».

L'hiver s'installe en Arménie. Un hiver froid, difficile et pénible. Trop de nourrissons ne supportent pas ce froid et en meurent faute de vêtements chauds.

Il est de notre devoir à tous de leur venir en aide. Notre campagne a commencé. Les premiers colis de layettes ont été acheminés le 24/11/94 accompagnés de friandises et distribués aux orphelins.

Pour eux, et parce qu'ils portent en eux l'espoir d'une nation, donnons à ces enfants d'Arménie tous les moyens en notre possession de vivre, d'apprendre, de connaître et de transmettre cet espoir.

C'est pourquoi nous comptons sur votre générosité à tous pour cette campagne qui se poursuivra jusqu'à Noël.

N'hésitez pas à adresser vos dons à :
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
« Campagne Layette »
17, rue Bleue, 75009 PARIS
N° C.C.P. : Paris 5 985 07 G

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէի մասնաճիւղի (լօթօ) վիճակախաղի օրերը՝ Դեկտ. 10, Շաբաթ գիշեր ժամը 20·30-ին եւ Դեկտ. 18, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Թաղիս Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէի մասնաճիւղի Ծնունդի տօնը՝ Շաբաթ, Յունուար 7-ին:

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

au profit des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invité d'honneur : **Monsieur CLAUDE MUTAFIAN**

Vendredi 9 Décembre à 20 heures

YAN'S CLUB — 5, avenue Reille, Paris 14e

☆ *Tirage de la TOMBOLA au cours du Diner* ☆

Pour réserver téléphoner au : 45 27 74 01

CHENE

Grande Braderie de Noël

Pour vos cadeaux de fin d'année,
pour votre sapin de Noël
l'association CHENE vous invite à sa

G R A N D E B R A D E R I E D E N O E L

les Samedi et Dimanche 10 et 11 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie, Livres, Sapins caucasiens, Cadeaux, Philatélie arménienne, Brocante, Epicerie fine arménienne, Bar-Restauration, Tombola, Point d'information CHENE.

Au Collège Samuel Moorat
26, rue Troyon 92310 Sèvres (Métro Pont de Sèvres)
Parking assuré

Pour tous renseignements :

Après 19 heures (tous les jours) Tél. : 47 50 40 47
De 9 heures à 15 heures (sauf Mercredi et Samedi) Tél. : 44 19 82 44

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
VENDREDI
9 DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.478 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.478

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՂԱՐԱԲԱՂ ԶՕՐՔ ՂՐԿԵԼ»

կ'ըսէ «Ինտիփենտընթ»

Անգլիոյ «Ինտիփէնտընթ» թերթը հիմնուելով Թուրքիոյ ստայակոյտի նախորդ պետին զօրավար Կիւրէշի մէկ յայտարարութեան վրայ, գրած է թէ Թուրքիա չի կրնար մաս կազմել միջազգային այն զօրքին որ պիտի ղրկուի Ղարաբաղ :

Այդ յայտարարութիւնը կը վերաբերի Թուրքիոյ կողմէ գաղտնօրէն Պոսնիոյ տրուած զէնքերու : Գրութեան մէջ որ ստորագրուած է Հիւկ Փոփի կողմէ, կ'ըսուի թէ զօրավար Կիւրէշ մանրամասնօրէն բացատրած է զէնքի փոխանցումը, մինչ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը բաւարարուած է միայն յայտնելով թէ իրենք նման բանի մը տեղեակ չեն :

Այս պարագան գրել տուած է անգլիացի լրագրողին թէ երկիր մը որ զէնքի չըրջափակումը չէ յարգած, դժուար է որ Ղարաբաղ ղրկուելիք միջազգային զօրքին մաս կազմէ : Ցատկալէս երբ Թուրքիա միշտ կը պնդէ որ Ռուսաստան չի կրնար խաղաղարար զօրքի դեր կատարել որովհետեւ կը զինէ հայկական կողմը : Իսկ ծանօթ է որ Թուրքիա առաջին օրէն Ղարաբաղի կնճիռին մէջ միշտ նեցուկ կանգնած է Ազրպէյճանի : Հ. Փոփի գրութիւնը խորագրուած է «Զօրավարը կը խոստովանի որ Թուրքիա զէնք ղրկած է մահմետականներուն» :

Թուրք մամուլը լուրին անդրադառնալէ ետք, կը գրէ թէ զօրավար Կիւրէշի ձախաւերութիւնը նեղ կացութեան մատնած է Անգարան ։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԼԻԿԱ

Ա. ԽՈՒՄԲ

Մանչէսթըր Եունայթըտ -- Կալաթասարայ 4 -- 0 (բայց, Մանչէսթըր դուրս կը մնայ մրցաշարքէն), Պարչելոնա -- Կէօթըպորկ 1 -- 1 (երկու առաջինները են՝ Կէօթըպորկ եւ Պարչելոնա) :

Բ. ԽՈՒՄԲ

Տինամօ Կիեւ - Պայէրն 1 -- 4, Փարի Սէն - Ժերմէն -- Սպարտակ Մոսկուա 4 -- 1 (գլուխն են Փարի Սէն - Ժերմէն եւ Պայէրն) :

Գ. ԽՈՒՄԲ

Հաճուք Սփլիթ -- Պուքրէշ 1 -- 4, Անտըրլեխթ -- Պենֆիքա 1 - 1 (գլուխն են Պենֆիքա եւ Հաճուք) :

Դ. ԽՈՒՄԲ

Սալցպուրկ - Միլան Ա. Սի 0 - 1, Աժաքս Ամսթերտամ -- Աթէնք 2 -- 0 (գլուխն են Աժաքս եւ Միլան :

Այսպէս, քառորդ աւարտականներուն, որոնք տեղի կ'ունենան Մարտ 1-ին եւ Մարտ 15-ին (դարձի մրցումներ) դէմ դիմաց կու գան Պարչելոնա -- Փարի-Սէն-Ժերմէն, Կէօթըպորկ - Պայէրն, Պենֆիքա - Միլանօ եւ Աժաքս - Հաճուք :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ Դեկտեմբեր 7-ի նիստին ծանր միջադէպ մը պատահած է վարչապետին եւ ընկերվարականներուն միջեւ : Ինչպէս ամէն Չորեքշաբթի, նիստը նուիրուած է բերանացի հարցումներու եւ օրուան օրակարգն էր հակակաշառակերութեան օրինագիծը : Ընկերվարականները այն տպաւորութիւնը ունեցած են որ Պալատիւր կ'ուզէ խուսափիլ վիճաբանութենէն, երբ մանաւանդ իրեն ուղղուած հարցումին առեն, նստած տեղէն չէ շարժած եւ Փասքալ Գլեման (Ազգ. Ժողովի հետ յարաբերութիւններու նախարար) որ ելած է պատասխանելու համար, բայց չէ կրցած մէկ բառ իսկ արտասանել : Ընկերվարականները ոտքի ելած են, ժխմանուէլի փորձած է մօտենալ Պալատիւրի եւ բարապանները (իւիսիէ) միջամտած են առաջքն առնելու համար որեւէ բախումի : Ի վերջոյ ընկերվարականները ձգած գացած են ժողովը, եւ Սէկէնի պարտադրած դադարէն ետք ալ չեն վերադարձած : Օրինագիծը վիճարկումի նիւթ պիտի ըլլայ Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի :

ՉԷՉԷՆԻԱ բարի կամեցողութիւն ցոյց տուաւ եւ 14 ռուս գերի զինուոր ազատ արձակեց : Զօրավար Գրաչով ալ, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար, հաստատեց թէ Դուդայեւի հետ իր տեսակցութեան ընթացքին, «փոխադարձ հասկացողութիւն մը» գոյացած է : Դուդայեւ հրաւիրուած է Մոսկուա որ ուղղակի խօսի Դումայի բեմէն երեսփոխաններուն : Տեղւոյն վրայ, սակայն, մթնոլորտը լարուած կը մնայ :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ յայտնի դժգոհութեամբ կուտայ լուրը թէ Ֆրանսայի Բնապահութեան նախկին նախարարը Սէկոլէն Ռուայալ, քիւրտ երեսփոխաններու դատին առընչութեամբ մարդկային իրաւունքները անարգելով ամբաստանած է Թուրքիան : Ան Պոլսոյ մէջ Դեկտեմբեր 6-ին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ըսած է թէ Թուրքիա պարտի յարգել մարդկային իրաւունքները որոնք տեղ գրաւած են իր ստորագրած միջազգային համաձայնութիւններուն մէջ :

ՖՐԱՆՍԱ կը պատրաստուի Պոսնիայէն քաշելու ՄԱԿ-ի ուժերու իր զինուորները : Ալէն Ժիւփէ պահանջեց ՄԱԿ-էն եւ ՕԹԱՆ-էն որ մանրամասն փլանինկ մը պատրաստեն կապոյտ սաղաւարտաւորներու հեռացման վերաբերեալ, գտնելով որ «դիւանագիտութիւնը ամբողջական անելի մատնուած է» :

ՌՈՒՍԱԿԱՆ Դրամատուներու Միութիւնը դիմած է Ելցինի որպէսզի պատժական միջոցներու ձեռնարկէ ապահովութեան իր ուժերու նկատմամբ, իբրեւ հետեւանք անոնց բիրտ յարձակման Մոստ դրամատան վրայ, քանի մը օր առաջ : Անցեալ Ուրբաթ է (Դեկտեմբեր 2) որ շուրջ 20 ծպտուած մարդիկ, հրացան ի ձեռին խուժած են այդ դրամատունը, զինաթափ ըրած ապահովութեան սպասարկութեան պատկանող անձերը : Առաջին ուրացումէ մը ետք, Կրեմլին ընդունած էր որ ապահովութեան ուժերու անդամներ են որոնք միջամտած են թիւրիմացութեան մը հետեւանքով :

ՄԵԾՆ -- ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Ճոն Մէյճըր դէմ կացութեան մատնուեցաւ առջի օր, երեսփոխանական ժողովի նիստին, երբ իր իսկ մեծամասնութեան պատկանող անդամներ դէմ քուէարկեցին Թի-Վի-Ա.-ի յաւելումին (8%-էն 17,5%-ի) կազի եւ ելեկտրականութեան վրայ : Ելմտական նախարարը նոր ծրագիր մը պէտք է պատրաստէ 95-ի պիւտճէին համար :

ԳԱՀԻՐԷԻ համալսարանի հակակշիռը իսլամականներու ձեռքէն ելաւ, առաջին անգամ ըլլալով, ութ տարիէ ի վեր : Դեկտեմբեր 4-ին եւ 5-ին տեղի ունեցած ընտրութիւններու արդիւնքները նպաստաւոր եղան «անկախներուն» :

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

«ԽՈՆԱՐՀ ՀԵՐՈՍՆԵՐ»

Կոմսէն փոխ կ'առնենք այս խորագիրը «Խոնարհ»ի մը յիշատակին պտղունց մը խունկ ծխելու համար : «Սափրիչ Արշակ» էր, վերջերս զինքը յատկանշող անունը, երբ դանէ դուռ, խանութէ խանութ կ'այցելէր պայուսակը ձեռքը, օրուան իր հացը պարտական չըլլալու համար :

Սահմանադրութեան յաջորդող մէկ քանի տարիներու Պոլսոյ եռուզեռին մէջ իր կերպարանքը եւ անունը բոլոր Սկիւտարցիներուն համար կենդանի պատկեր մըն է՝ կապուած Րաֆֆի լսարանին հետ, որուն հիմնադիրներէն էր :

Երիտասարդ ու եռանդուն Արշակը աջ բազուկն էր այդ օրերուն «Խոնարհ Հերոսներ»ու խումբին որ կեանք, կենդանութիւն կուտար Րաֆֆիի տղոց՝ ուրիշ խոնարհի մը Ռուբովամին հետ : Կան տակաւին կենդանի վկաներ, անոնց բեղուն գործունէութեան, ինչպէս Աչոտ Մատթեան եթէ -առ յաւէտ մեկնած են Շաւարշ Միսաքեաններ, Ենովք Շահէններ եւ միւսները ... Իսկական մղիչ ուժերը այդ երիտասարդական գեղեցիկ շարժման որուն անունին կապուած պիտի մնայ Արշակինը :

Ամէն ինչ էին այդ խումբ մը տղաքը Սկիւտարի հայկական թաղը կենդանութեամբ լեցնելու համար : Այսօր Ակնունին, վաղը՝ Խաժակը կամ Շահրիկեանը չէին կրնար իրենց օճիքը ազատել Րաֆֆիի «խենթերէն» ու սիրով կը մագլցէին Փոստային ճամբէն, դէպի լսարան : Կանուխէն լեցուած կ'ըլլար այս կոկիկ սրահը դռնունակ եւ հպարտ ժպիտ մը գծելով Արշակին կամ Ռուբովամին դէմքերուն վրայ :

Ու կը պատմեն որ նման լեցուն սրահի մը առջեւ, երբ անզգուշութեամբ կրակ կ'առնէ այդ փոքրիկ բեմին վարագոյրը, մեր «խենթերը» խուճապահար փախչող հանդիսականներուն կը պոռան բեմէն. -- «Մի փախիք, բան չկայ, մենք պատասխանատու ենք...» :

Ի՞նչ բանի պատասխանատու էին սակայն : Հանդիսականներու կեանքի՞ն, չէնքին անվթար պահպանմա՞ն : Ոչ մէկը, ոչ միւսը : Ունէին պատասխանատուութիւնը իրենց ստանձնած գործին, իրենց կամքին, իրենց հաւատքին :

Անմահ է նաեւ այս «Խոնարհ հերոսներ»ուն յիշատակը :

ՆՈՃԻ
(Տիրուհի Միսաքեան)

23 Օգոստոս, 1957

«ՄԱՄՈՒԼԸ ԻՄ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՍ»

Այս բնաբանին ներքեւ է որ Դեկտեմբեր 7--ին ժամը 12.30--ին, Փարիզի Օբէլ տը Վիլի մէկ բաժնին մէջ Ժագ Շիրաք բացումը կատարեց Ֆրանսական յիսնամեայ մամուլին նուիրուած ցուցահանդէսին :

Փարիզի քաղաքապետը յիշեց որ 50 տարի առաջ, Ֆրանսա իր ազատագրումով կը վերագտնէր մեր ժողովրդավարութեան հիմնական ազատութիւններէն մէկը՝ գրելու եւ հրատարակելու, բացարձակապէս անբաժան՝ համոզումի եւ խղճի ազատութենէն ,

Խօսք առաւ նաեւ Ֆրանսական Մամուլի Ազգ. Դաշնակցութեան նախագահը՝ Ժան-Միօ :Ան ալ կը շեշտէր, իր ելոյթին սկիզբն իսկ՝ «1944, Օգոստոս 21, Երկուշաբթի օրը վճռական օր մը եղաւ ֆրանսական մամուլին համար : Այդ օրը Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդը կը հաստատուէր հո՛ս, Օթէլ տը Վիլ : Այս յիսնամեակին առթիւ, բոլորս կը նայինք դէպի ապագան» ու կ'եզրակացնէր. -- «Այսօր, ինչպէս երէկ եւ վաղը, մամուլը է եւ կը մնայ ազատութեան հոմանիշ» :

Շատ հետաքրքրական ցուցահանդէս մըն է, լաւ կազմակերպուած որ ընդհ. գաղափար մը կուտայ Ֆրանսայի յիսնամեայ մամուլին մասին : Մամուլին պատկանող հոծ բազմութիւն մը (ի շարս որոնց «Յառաջ») մասնակցեցաւ այս ցուցահանդէսին որ կը տեւէ մինչեւ Փետրուար 7 :

CDCA

COMMUNIQUE

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne a décidé de ne pas faire appel du jugement d'irrecevabilité prononcé par le Président de la 17ème Chambre du Tribunal Correctionnel de Paris à la suite du procès intenté contre Bernard Lewis après ses propos négationnistes publiés dans le quotidien «Le Monde».

Le CDCA prend acte avec regret des graves insuffisances de la législation française en matière de répression de crimes contre l'Humanité. Il considère cependant que le procès du 14 Octobre 1994 constitue une étape importante dans la voie de la reconnaissance juridique du génocide arménien.

En effet, faut-il rappeler que lors de ses réquisitions, le Procureur de la République, représentant l'Etat français, a explicitement qualifié de génocide les massacres des Arméniens perpétrés par la Turquie en 1915, et de revisionnistes les propos tenus par l'historien anglo-américain Bernard Lewis.

Il convient également de rappeler que le Tribunal, regrettant sans doute le caractère par trop restrictif de la loi, a clairement indiqué que les exactions commises envers les Arméniens constituaient un crime contre l'Humanité.

En dépit du jugement rendu, le Comité de Défense de la Cause Arménienne considère que ce procès lui donne des raisons objectives supplémentaires de poursuivre l'action entreprise depuis 1965 avec une vigueur renouvelée.

Nous mettons l'extension de la loi Gayssot à la répression de la négation de **tous les génocides**, au tout premier rang de nos objectifs immédiats. Pour cela, nous savons que nous pouvons compter sur le soutien sans réserve des grandes organisations agissant pour le respect des Droits de l'Homme, mais également sur le concours actif de nombreux parlementaires, de la majorité comme de l'opposition.

Dans les semaines à venir, nous pensons être en mesure de rendre compte du résultat des premières actions qui ont d'ores et déjà été engagées auprès de principaux responsables politiques de la France et notamment auprès du Garde des Sceaux, des Présidents de l'Assemblée Nationale et du Sénat ainsi que des présidents des groupes parlementaires.

COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

Paris, le 5 Décembre

ՓԱԿՈՒԱ՞Ծ Է «ԿԱՆՉ»Ի ՊԱՏՈՒՀԱՆԸ

Եթէ ոչ ամէն շաբաթ, ամէն ամիս նոր անունով մը «կը ճոխանայ» Հայաստանեան մամուլի հրապարակը. ամէն ճաշակի, հակումի, ակնկալութեան պատասխանող թերթ կայ հոն. կուսակցականը, չէզո՛քը, ոստիկանականը, լեցունը, պարապը, այդ հրապարակին զոյնզգոյն ներկաներն են: Տնտեսական նորօրեայ կարգուկանոն մը կը վարէ զանոնք, իրենց պատկանած կուսակցութիւններէն, հաստուածներէն աւելի առաջնահերթ ուժականութեամբ մը: Պէտք է ըսել որ նորայայտ անուններուն մէկ մասը չի յաջողիր երկար ատեն մնալ այդ հրապարակին վրայ, կամ չի կրնար յարգել սկիզբէն ծանուցուած հերթականութիւնը. այս պարագան եւս կապուած է տնտեսական տուեալներու:

Այս ընդհանուր պատկերէն տրամաբանօրէն պէտք է անջատել այն թերթերը որոնք սա կամ նա պատճառով պետական հովանաւորութիւն կը վայելեն: Այս պարագան անպայման անոնց որակին գրաւական մը չըլլալով հանդերձ, գերծ կը պահէ նիւթականի մտահոգութենէն: Կամ գոնէ այդպէս կ'ենթադրուի:

Հոկտեմբերին, նոյն մամուլը արձագանգեց այդ ենթադրութեան մէջ տխուր բացառութեան մը: Հայաստանի պատանիներուն «Կանչ» թերթը (հիմնուած՝ 1925-ին) դադրած էր լոյս տեսնելէ. եւ ատիկա, հակառակ Կրթական Նախարարութեան հովանաւորութիւնը ունենալուն. հակառակ այն իրողութեան որ մանաւանդ 1988-ին յաջորդող ազատութեան առաջին օրերուն, այդ թերթը ոչ միայն պատանիին, այլ նաեւ չափահասին համար, ժամանակին պահանջները լաւագոյն կերպով ըմբռնած անունն էր հայաստանեան մամուլին: Հինին սուտերէն թելադրուած վարանումներու տեղ մե՛ծ անուններու քով, «Կանչ»ը իր էջերը կը բանար ամէնէն խիզախ հարցադրումներուն ու յաճախ քանի մը տողով մեծ իրականութիւններ կ'արձանագրուէին հոն, զարմանք ու հիացում պատճառելով: Այնքան ուշագրաւ էր անոր պարունակութիւնը որ «Պատուհան» խորագրուած յօդուածներու պարբերական շարքի մը նիւթ հայթայթած էր նոյն տարիներուն. ու այսօր եւս, անդրադառնալով թերթին (որ նախապէս ունէր «Պիոներ Կանչ» անունը) այնքան ուշագրաւ զարթօնքին, զայն բնորոշելու համար կ'ուզեմ մէջբերել 1990-ին գրուած հետեւեալ տողերը. «...իր լուրջ ու կատակի բաժիններով հաւասարապէս, «Պիոներ կանչ»ը վաղուան սթափ, միամտութենէ զերծ երիտասարդութիւնը պատրաստելու գործին կարեւորագոյն ազդակներէն մին է»:

Կարելի է հարց տալ թէ երկրի մը մէջ ուր այնքան ծանրօրէն խախտած է ըլլալիք ու չըլլալիք բաներուն հաւասարակշռութիւնը, յօդուածի մը արժանի նախանիւթ կը կազմէ՞ խսկապէս, պատանեկան թերթի մը փակումը: Բայց երբ նկատի առնուի միայն այն պարագան որ ամերիկանացումի սուղ հաճոյքներէն զրկուած ամենալայն խաւն է եւ ուշադրութեան ամէնէն կարօտը որ կը տուժէ, պէտք չէ չափազանցուած նկատուի հետաքրքրութիւնը: Եւ մանաւանդ այդ նոյն զանգուածը ամէնէն աւելի իրաւունքը ունի պետութեան բացառիկ հոգատարութիւնը զգալու, որպէս վաղուան տէր ու տիրական: Այլապէս, ի՞նչպէս կարելի կ'ըլլայ նիւթական ու բարոյական արժէքներու այսօրուան ալեկոծումէն յուսալ հաւասարակշռուած երիտասարդութիւն մը որ առաջին գրաւականը պիտի ըլլայ անկախութեան պահպանումին ու պետականութեան ամրապնդումին: Անկէ զատ, միշտ ցաւ պատճառող բան է մամուլի ասպարէզէն անունի մը անհետացումը. անուն որ չի պատկանիր անճոռնիութեան ընագաւառին ու թերեւս աւոր համար ալ խոցելիներու առաջին տեղը գրաւած է...:

Հետաքրքրական եւ բաւական տխուր երեւոյթ է նաեւ այն որ շատ ու շատ բանէ զրկուած պատանիներու ամէնէն կարեւոր այս ընկերակիցին անհետացումը նոյն մարզին անուններէն հազիւ մէկ -- երկուքին ուշադրութեան արժանացած է: Այս մէկ -- երկու անուններէն են Հոկտեմբեր 5-ի «Հնչակ Հայաստանի»ն ու Հոկտեմբեր 29-ի «Առաւօտ»ը: Առաջինը վերջին էջին վրայ քանի մը տողով կ'անդրադառնայ «Կանչ»ի կացութեան, ազնիւ առաջարկն ալ բերելով իր թիւերէն մէկէն հրաժարելու, ատով օգնելու համար պատանեկան թերթին հրատարակութեան: Այդ քանի մը տողէն ետք տեղ կուտայ երկու նամակներու: Առաջինին հեղինակը զրկուած զանգուածէն է, միջնակարգի աշակերտուհի մը որ կը դիմէ Հանրապետութեան նախագահին: Կ'ըսէ. «Կանչ»ը իմ ուղեկիցն էր, իմ բարեկամը. ան նաեւ հոգատար եւ նուիրուած ընկեր էր շատ ու շատ երեխաների համար»: Նամակը կ'աւարտի այն վստահութեամբ որ նախագահը Հանրապետութեան ամենագլխաւոր մարդն է, ղեկավարը «որի խօսքը օրէնքի ուժ ունի եւ որը չի կարող անտարբեր մնալ մանուկների սիրելի թերթին լուսթեան տխուր փաստի հանդէպ»:

Երկրորդ նամակը գրուած է 83 տարեկան թոշակաւոր ուսուցչուհիի մը կողմէ: Ան եւս ուղղուած է նախագահին. բաւական զառնութիւն կայ հոն, այն մամուլին հանդէպ որ կանաչ թղթադրամներու նեցուկը կը վայելէ, ատոր փոխարէնը վճարելով ամէն տեսակի արժէքներու զիջումով: Հարց տալէ ետք թէ արդեօք նոյն հետանկա՞րն է որ կը սպասէ «Կանչ»ին, վաստակաւոր ուսուցչուհին կը գրէ նաեւ. «զուցէ թերթին օգնութեան ձեռք մեկնեն Սփիւռքի մեր հայրենակիցները եւ ազգային տուրքից մասնաբաժին հանեն Հայաստանեայց միակ մանկապատանեկան շաբաթաթերթին»: Կարելի՞ է յուսալ խակապէս, որ շատ տեղեր ազգային հիմնադրամին համայնական բնոյթին ու եղական կոչումին յաճախ անտարբեր մնացած սփիւռքահայը որ Հայաստան կալէթ տէ ռուա զրկելու համար ընկերակցութիւն կը կազմէ, գոնէ իր ծոցին մէջ «Կանչ»ին որակով ու կարեւորութեամբ թերթի մը նեցուկ կանգնելու տրամադիր կորիզ մը: Ո՛վ գիտէ:

«Առաւօտ»ի Ս.Օ.Ս. խորագրուած գրութիւնը անստորագիր է. կը պարզէ «Կանչ»ին պարագան: Կը փոխանցէ խմբագրութեան լուսաբանութիւնը թէ «այն ոչ թէ փակուած է, այլ անորոշ ժամանակով դադարեցուած է նրա տպագրութիւնը, իսկ պատճառը՝ ֆինանսական միջոցների բացակայութիւնն է»: Կը յաջորդէ բարի լուրն ալ թէ «այսօր շատերն են օգնութեան ձեռք մեկնում "Կանչ"ին»: Այսուհանդերձ, Դեկտեմբերի առաջին օրերու մամուլի տրցակներէն միշտ բացակայ էր «Կանչ»ը: «Առաւօտ»ի Ս.Օ.Ս.-ին մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ հրատարակութենէ դադրած է Կրթական Նախարարութեան «Դպրութիւն» շաբաթաթերթն ալ ու մանկական «Աղբիւր»ը, «Ծիծեռնակ»ը:

Արժէքներու տակնուվրայութեան ներկային մէջ, դուրսէն ամէնէն առաջ տեսնուածն է մամուլի ոլորտը: Հոն կայ մաս մը որ նիւթական նեցուկները կը ծառայեցնէ զայրացնող ծուռութիւններ ստեղծելու. կայ ուղիղ ճամբու հետեւորդներու խմբակ մը որ անհասկնալի հալածանքի մը թիրախ եղաւ վերջին ամիսներուն. լրատուիչներու ամէնէն յարգ ու վարկ վայելող անուններ յարձակումներու ենթարկուեցան, խոշտանգուեցան: Դատապարտելի այդ արարքները մինչեւ այսօր անյայտ իրենց հեղինակներով, բաւական լայն բռնած են ամօթին սահմանները ի հաշիւ իշխանութեան մը որ ամէն առիթով որպէս վարկի ցուցափեղկ, կը խօսի մամուլի ազատութեան, ժողովրդավարութեան մասին:

«Կանչ»ի պարագաները չեն առընչուած հալածանքի այս ձեւին. զայն հարուածած է նիւթականը որ ընդհանրապէս դիւրին ճարելին կը նկատուի: Այս ընդհանրացումը ի զօրու պիտի ըլլա՞յ նաեւ «Կանչ»ին համար որուն բացակայութիւնը, վստահ եմ, միշտ կը պատճառէ Հայաստանի ու Արցախի պատանիներէն զատ առողջ մամուլի սիրահար շատ մը չափահասներու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՒԵԱՆ

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՀԱԼԷՊ. -- («Յառաջ»). --

Թ. ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ ԿԸ ԶԵԿՈՒՑԷ

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 25-ին եւ 26-ին Գրիգոր Նարեկացիի մասին զոյգ դասախօսութիւններ տուած է Պէյրութէն հրաւիրուած՝ Տոքթ. Թամար Տասնապետեան, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի: Հիւրը ներկայացուցած է Իմմա Ազարիկեան: Դասախօսուհին զուտ մասնագիտական հէնքի վրայ զեկուցումներ կարդացած է Նարեկացիի «Մատեան»ին մէջ Աստուածամօր վերապահուած տեղին ու դերին շուրջ:

⁂

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՈՒ ԱՐՑԱԽԷՆ

ՀԱԼԷՊԻ Հ. Ե. Ը.-ի ակումբի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 8-ին, Հայաստանէն ստացած իրենց տպաւորութիւնները փոխանցած են Հ. Բ. Ը. Մ.-ի վերջին համագումարին մասնակից սուրիահայ պատուիրակները: Ներկայ եղած են շուրջ 50 հոգի: Բժիշկ Պետրոս Պօյաճեան, Զատիկ Գուչեան, Տիկին Վարդանոյշ Պալեան եւ Տիկին Նուարդ Տարագճեան մասնաւորաբար կանգ առած են Ղարաբաղ կատարած իրենց միջանկեալ այցելութեան վրայ ու շեշտած ԼՂՀ-ի պետական բանակին կազմակերպուածութիւնն ու տեղւոյն ղեկավարութեան խոհեմ ու հեռատես քաղաքական գործելակերպը: Տեսերիզի վրայ ունկնդրուած է նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի արտասանած ճառը՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Երեւանեան համագումարին:

⁂

Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԻՍԿԷՆԵԱՆ՝ Ի ՊԱՏԻՒ

ՀԱԼԷՊԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 9-ին, փակ խորանի առջեւ, յոբելենական հանդիսութեամբ նշուած է դպրապետ եւ ուսուցիչ Ժիրայր Իսկէնեանի եկեղեցական ու կրթական ծառայութեան 50-ամեակը, կազմակերպութեամբ նոյն եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդին: Ներկայ եղած են շուրջ 600 հոգի: Բացումը կատարած է Կարպիս Նալպանտեան՝ տալով յոբելեարին կենսագրականը: Կարպիս Վարդանեան խօսած է անոր երաժշտական, ուսուցչական, ընկերային եւ եկեղեցական ծառայութեանց մասին, նշելով յատկապէս, թէ Անթիլիասի Դպրեվանքը հազիւ աւարտած (1944)՝ Ժ. Իսկէնեան դպրապետ կը նշանակուէր Սէպիլի (Հալէպի արուարձան) Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ, միաժամանակ դասեր սատանձնելով Կիլիկեան Վարժարանէն ներս: Այնուհետեւ, որպէս ուսուցիչ թէ տնօրէն կը պաշտօնավարէր Տաւուտիէ Թաղամասի «Սեդրակ Մեսրոպեան» (1950 - 1979) եւ Էշրէֆիէի Մըխիթարեան (1980 -- 1994) վարժարաններուն մէջ: 1954-էն ցայսօր, լման 40 տարի, ձեռնհասօրէն կը վարէ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ դպրապետութիւնը: Գալուստ Ա. Քահանայ Էքմէքճեան կարդացած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին այս առթիւ յղած կոնդակը, որմէ ետք սրտի իր խօսքը արտասանած է յոբելեարը, շեշտելով 50-ամեայ ծառայողական իր կեանքին մէջ անխախտ պահուած 3 սկզբունքներ. -- կարգ ու կանոնի բծախնդրութիւն, բացարձակ անկողմնակալութիւն ու անխտրականութիւն եւ ամբողջական սէր՝ իր զոյգ սատարէքզներուն հանդէպ: Դպիրներու կողմէ գործադրուած գեղարուեստական յայտագրի աւարտին՝ դրուատիքի եւ ողջոյնի ելոյթ մը ունեցած է Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան: Հանդիսութենէն ետք, եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ սարքուած է շքեղ ընդունելութիւն մը:

⁂

65 ՀԱՅ ԸՆԹԱՑԱՒԱՐՏ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐԷՆ

ՀԱԼԷՊԻ «Կրթասիրաց» հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է 1993 / 94 տարեշրջանին Սուրիոյ համալսարաններէն շրջանաւարտ հայ երիտասարդ -- երիտասարդուհիներու տարեկան աւանդական հանդէսը, կազմակերպութեամբ Հալէպի Հայ Համալսարանականներու Միութեան: Ներկայ եղած են շուրջ 700 հոգի: Յանուն շրջանաւարտներուն՝ ուղերձներ արտասանած են Գարլոս-Խոսէ Պուրճեան եւ Միրնա Տէմիրճեան: Հ. Հ. Հ. Մ.-ի վարչութեան ատենապետը՝ Աւետիս Պազգալեան տեղեկութիւններ տուած է Միութեան գործունէութեան վերաբերեալ: Ամբողջովին ընթացաւարտներու կողմէ գործադրուած գեղարուեստական յայտագրի աւարտին, Թեմակալ Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան խորհրդանշական վկայագիրներ յանձնած է Սուրիոյ համալսարաններու բժշկական, ատամնաբուժական, տնտեսագիտական, իրաւաբանական, գրական եւ այլ բաժանմունքներէ շրջանաւարտ 65 հայ երիտասարդներու:

⁂

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՇԱՐՔԸ

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 15-17 դասախօսական շարք մը տուած է լիբանանահայ արուեստաբան Մովսէս Ծիրանի (Հերկելեան), նախաձեռնութեամբ Համազգայինի: «Ազդակ»ի մշակութային էջի մնայուն աշխատակից մը եղող երիտասարդ դասախօսը յաջորդաբար խօսած է կինօ-բեմադիր Սերգէյ Փարաճանովի արուեստին, հայկական զորգագործութեան եւ Հնդկաստանի Մատրաս քաղաքի հայկական գերեզմանատան դարաւոր խաչքարերուն մասին: Տրուած բացատրութեանց կողքին՝ ցուցադրուած են համապատասխան սահիկներ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԱՐԴԸ ԱՒԵԼՈ՞ՐԴ

Փարիզեան կայարանի մը մէջ վերջ տրուած է բեռնակիրներու գոյութեան. հոն ապաստանած թափառաշրջիկներն են որ պայուսակներու տակ կքած ճամբորդներու կը սպասեն, քանի մը Ֆրանքի փոխարէն անոնց բեռնատար սայլակ մը ճարելու համար: Ուրիշ կայարանի մը մէջ Նոյեմբեր 11-ի նախօրեակին, տոմսի ինքնաշխատ գործիքին առջեւ շարուածներու կարգը անբնական կերպով երկարած է, որովհետեւ այդ գործիքին անծանօթ յաճախորդ մը չգիտնալով ընելիքը, երկար վայրկեաններ զբաղեցուցած է զայն, իր յաջորդներուն պարտադրելով սպասման երկար ժամանակ մը:

Երեւոյթը բաւական հակասական է. այն պահուն երբ գործազրկութեան որպէս դարման նոր աշխատատեղիներ ստեղծելու կարելիութիւններ կը փնտռուին, միւս կողմէ վերջ կը տրուի մարդկային ներկայութեան: Մինչդեռ նոյն ժամանակին մէջ Միացեալ -- Նահանգներ միլիոնաւոր աշխատատեղիներ բացաւ:

Ճիշդ է որ պետութիւնը ձեռնածալ չի մնար. որոշ մարզեր հարկէ զերծ դարձնելով, կամ որոշ զեղչեր առաջարկելով, կը ջանայ զարկ տալ գործի ասպարէզին. բայց եղածը անբաւարար կը նկատուի, ամէն օր թէքնիքէն գրաւուած մարդերու դէմ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒՄ

«ԶԱՄԱՆ», ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

«Զաման» թերթը Նոյեմբեր 19-ի իր թիւով հետազօտութիւն մը կատարեր է թուրք դասախօսներու մօտ որոնք հաստատեր են թէ հայկ. ահաբեկչութիւնը 120 տարի առաջ սկսեր է եւ անոր հիմերն ալ սերմանուեր են դպրեվանքներու մէջ...: Երեւակայութեան բաւական ուժ տալով կ'ըսէ նոյնիսկ որ այդ դպրեվանքներուն մէջ, դաստիարակուեր են Դաշնակ, Հնչակ, Ռամկավար եւ *վերակեօզ* (այս մէկը իսկապէս նոր յայտնութիւն մըն է) երիտասարդները: Հայերէն ետք, կը գրաղի Յոյներու դպրեվանքներով:

«Զաման» *թերթը խօսեցնելով Անգարայի ու Էրզրումի համալսարաններէն դասախօսներ, արձագանգ կը հանդիսանայ անոնց այն պնդումներուն, ըստ որոնց դպրեվանքերը միշտ աշխատած են Թուրքիոյ շահերուն դէմ, իսկ հայկական ահաբեկչութեան հիմերն ալ սերմանուած են դպրեվանքերու մէջ:*

Հայոց մասին կարծիք կ'արտայայտէ Էրզրումի Աթաթիւրք համալսարանի Պատմութեան բաժնի դասախօս տոչ. Էրօլ Քիւրքճիւօղլու, որ կ'ըսէ թէ Թուրք աշխարհի դէմ ուղղեալ հայկական ահաբեկչութիւնները առաջին անգամ սկսան 120 տարի առաջ եւ այդ ահաբեկչութեան հիմերը կը գտնուին դպրեվանքերու մէջ:

Երկար տարիներ Հայոց Պատրիարքարանի կողմէ յատկապէս պաշտօնի կոչուած անձեր այս դպրեվանքերուն մէջ մշակած են Թուրքիոյ դէմ թշնամութեան զգացումներ: Այս դպրոցները, իրենց հիմնարկութեան առաջին օրէն սկսեալ դարձած են քինախնդրութեան ու ատելութեան զգացումներով խմորուած ահաբեկչական բոյներ: Այս դպրեվանքերուն մէջ հասած երիտասարդները Դաշնակ, Հնչակ, Ռամկավար եւ Վերակեօզ (?) կոչուած հայկական հրոսախումբերուն գլուխը անցնելով տարիներ ամբողջ ոճրային ծուղակներ լարած են եւ այս ծրագիրները գործադրուած են Ռուսերուն ալ օժանդակութեամբ: Թուրքերու դէմ հայկական առաջին ահաբեկչութիւնը երեւան ելած է Պոլիս - Գումգաբուի, Զէյթունի, Վանի, Սասունի, Ղարաբաղի ու Զանգեզուրի վրայ կատարուած յարձակումներով: Այսօր ալ յարձակումները կը շարունակուին Ղարաբաղի մէջ որ Թուրքերու հայրենիք մըն է: Այսօրուան ահաբեկչութիւններն ու անցեալի ահաբեկչութիւնները իրարմէ տարբերութիւն չունին:

Քիւրքճիւօղլու կ'ըսէ որ 1905-ին Ղարաբաղի մէջ Հայերը ապստամբեցան: Այդ ապստամբութիւնը տարածուեցաւ դէպի Կէնճէ եւ Թիֆլիս, աջակցութիւն գտաւ Ղարաբաղի ու Թիֆլիսի մէջ գտնուող ռուսական զօրքէն: Այս դէպքը մօտիկ կապ ունէր Օսմանեան կայսրութեան շահերուն հետ: Օսմանցիները մեծ վնաս կրեցին Հայերու այս յարձակումներէն: Թուրքերու պատմական հայրենիքը եղող Միջին Ասիոյ ու Անատոլուի զանազան կեդրոններուն մէջ հայկական հրոսախումբեր յարձակեցան Թուրքերու վրայ: Այսօր ալ Հայերը, իբրեւ ահաբեկիչ պետութիւն, ռուսական շահերու գծով, Թուրքիոյ ու Ղարաբաղի հարցերը առաջ քշելով կը շարունակեն Ատրպէյճանի դէմ իրենց յարձակումները:

«Զաման» *վերի լրատուութեան կողքին Հէյպէլիի Յունաց Դպրեվանքին մասին կը շօշափէ Անգարայէն փրոֆ. Էրճիւմէնտ Գուրանի մը կարծիքը: Այս վերջինը նախ կը հպի փոքրամասնութիւններու հարցին եւ կը պնդէ որ փոքրամասնութիւններու հարցը այնպիսի նիւթ մըն է որ չարաչար կրնայ գործածուիլ մեծ դիւրութեամբ: Մեծ պետութիւնները չեն արտօներ որ ուրիշներ իրենց գործին խառնուին, բայց իրենք ամէն կերպով կը խառնուին փոքրիկ պետութիւններու գործերուն, կ'ըսէ դասախօսը եւ կը շարունակէ.*

Այս խնդրին մէջ սխալ բան մը կայ: Մենք մեր հարցերուն չենք նայիր Թրքական կամ իսլամական տեսանկիւնէ, այլ կը նայինք Արեւմուտքին տեսանկիւնէն: Պալքաններու մէջ երբ փոքրամասնութիւն կ'ըսուի, անոնք միայն ոչ – իսլամները կը հասկնան, մինչդեռ հոն իսլամ փոքրամասնութիւններ կան:

Փրոֆ. Գուրան կ'ըսէ որ Արեւմուտքը Թուրքիոյ Հարաւ – Արեւելեան շրջաններու վիճակը կ'ուզէ տեսնել իբրեւ փոքրամասնութեան հարց մը: Մարդկային իրաւունքներու պատրուակին տակ Արեւմուտքը կ'ուզէ հասնիլ իր նպատակներուն: Մենք սխալներ գործեցինք ՍԷ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի նման համաձայնութիւններու տակ ստորագրելով, որովհետեւ այդ կերպով Արեւմուտքին իրաւասութիւն տուինք մեր ներքին գործերուն խառնուելու: Օրինակի համար յոյն հոգեւորականները հանգիստ կերպով կը մտնեն մեր երկրէն ներս, բայց Թուրք հոգեւորականներ Թրակիա չեն կրնար երթալ: Թուրքիա պէտք է պատասխանէ փոխադարձութեան սկզբունքով:

Այս տեսանկիւնէն, փրոֆ. Գուրան սխալ կը գտնէ Հէյպէլիի Յունաց Դպրեվանքին վերաբացումը, ան կը յիշեցնէ թէ հոնկէ է որ հասած են Եագովասի ու Մակարիոսի նման հելլէն քաղաքականութեան ախոյեաններ:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ *Շաղգոյեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Նոյ. 18-ին, տեղի ունեցած է Լիբանանի Հ.Յ.Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբի ուսումնական կեդրոնի «Շաւարշ Թորիկեան» գրադարանի բացումը: Ներկայ եղած են պետական անձնաւորութիւններ, Հ.Յ.Դ. մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Այս գրադարանը իրականացած է շնորհիւ ողբացեալին այրիին՝ Անի Թորիկեանի որ գրադարանը նուիրած է սոյն գրասենեակին: Բացման խօսքը արտասանած է յանուն Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի՝ Հրաչ Տասնապետեան որ վեր առած է Շաւարշ Թորիկեանի դիմագիծը, որպէս ուսանող, դասախօս եւ մշակոյթի գործիչ: Շեշտած է մանաւանդ անոր բերած նպաստը հայ դատի ուսումնասիրութեան ու միջազգային ոլորտներու հետապնդման մէջ: Տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:*

ՊՈԼՍՈՅ *Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյ. 24-ին, քիչ փոփոխութիւններով կրկնուած է Սիպիլի մահուան 60-ամեակին նուիրուած այն հանդիսութիւնը որ ամառը տեղի ունեցած էր Գնալը: Օրուան բանախօսուհին եղած է Մարմարա-ի փոխ- խմբագրապետուհի՝ Մաքրուհի Յակոբեան որ ներկայացուցած է Սիպիլը: Բացման խօսքը կատարած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան վարչութեան անդամուհի՝ Այտա Ասլանեան: Մէջ ընդ մէջ եղած են արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ: Ներկայ եղած են Գիւմրիէն ժամանած մարզական վարիչներ եւ մարզասէրներ:*

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) *Հայ Կեդրոնի Լազարեան սրահին մէջ, Նոյ. 26-ին, տօնուած է Հ.Յ.Դ. Օրը նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Սիմոն Վրացեան Կոմիտէին: Բանախօսած է Հորիզոնի խմբագիր՝ Կիրոյ Մանոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:*

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ *Հայ Կեդրոնի Համազգայինի Յ. Մանուկեան գրադարանին մէջ, ոգեկոչման հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Յակոբ Կարապենցի յիշատակին, անոր մահուան քառասունքին առթիւ: Բացման խօսքը արտասանած է Համազգայինի վարչութեան ատենապետ՝ Լուսին Գըրճեան: Կարապենցի կեանքին ու գործին մասին խօսած է Մարգար Շարապխանեան:*

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Լը Փափիյոն *սրահին մէջ, Նոյ. 11-ին, ճաշ - խրախճանքով մը յիշատակուած է Նոր Օր եռօրեայ թերթին 72-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ՝ «Բարեկամներու Շրջանակ»ին եւ հովանաւորութեամբ՝ ՌԱԿ-ի Շրջ. Վարչութեան: Զեկոյցը կարդացած է Փայլակ Ահարոնեան որ իր ելոյթին մէջ շեշտած է հայ մամուլի առաքելութիւնը ընդհանրապէս, վեր առնելով ընթերցողներու եւ համակիր շրջանակին նուիրումի ոգին: Շեշտած է. – «Առանց հաւաքական այդ զոհողութեան, Սփիւռքի մէջ ոչ մէկ թերթ կրնայ գոյատեւել եւ ծառայել իր ազգին»: Եղած են սրտաբուխ նուէրներ:*

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ (Գալիֆորնիա) «Ռուզվելթ» *միջնակարգ վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է «Նժդեհ» Թատերական Թատերական գործին ներկայացումը, նուիրուած Գարեգին Նժդեհի կեանքին եւ գաղափարախօսութեան, գործադրութեամբ տեղւոյն Հ.Յ.Դ. Շանթ պատանեկան մասնաճիւղին: Բոլոր անդամները հանդէս եկած են կենդանի պատկերներով եւ մէջ ընդ մէջ ընթերցումներ կատարած են Նժդեհի գաղափարներէն:*

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ *իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Իրանահայ Միութեան գրականութեան եւ Արուեստի Բաժանմունքին, Նոյեմբեր 6-ին տեղի ունեցած է հայ գիրքին նուիրուած հանդիսութիւն մը: Երեկոն վարած է վարչութեան անդամ՝ Վաչիկ Տէր - Սարգըսեան, զեկուցում կատարած է գրադարանի վարիչը՝ Թադէոս Տէր-Սարգիսեան: Միութեան գրադարանը հիմնուած է 1982-ին Նունիա եւ Արմենակ Յարութիւնեանի յիշատակին կատարուած նուիրատուութեամբ: Ներկայիս գրադարանը ունի շուրջ 5000 գիրք: Երեկոյթին բանախօսը եղած է Սեպուհ Յովհաննիսեան: Ան հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուած է հին օրերու գրադարաններու մասին, յիշելով թէ հին շրջանի մեծագոյն գրադարանը հիմնուած է Աղեքսանդրիա, Եգիպտոսի կառավարիչ Պտղոմէոս Ա.ի կողմէ (Ք. Ա., Բ. դար):*

ՊՈԼՍՈՅ *Բանկալթըի Գաւիթան ճաշարանին մէջ, Նոյեմբեր 25-ին, Թաքսիմի Մարմնամարզական Միութիւնը ճաշ մը տուած է ի պատիւ Հայաստանի ծանրաբարձներու, մարզիչներու եւ ընկերացող վարիչներուն: Ներկայ եղած են նաեւ Երեւանի Նոյեան Տապան գործակալութեան եւ Գիւմրիի հեռատեսիլի թղթակիցներ: Թաքսիմի Մարմնամարզական Միութեան վարչութեան խնդրանքով հիւրերը մեծարելու պարտականութիւնը յանձնուած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռ. Հատտէճեանի, որ ողջոյնի խօսք մը արտասանած է: Հաւաքոյթը շարունակուած է երգերով եւ պարերով, մինչ Ռ. Հատտէճեան պարբերաբար սիրով կատարած է նաեւ հանդիսավարի պաշտօնը:*

ՔՐԵՍԷՆԹԱՅԻ (Գալիֆորնիա) *Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 18-ին եւ 19-ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին տեղի ունեցած է երիտասարդ նկարիչներու ցուցահանդէսը: Ներկայացուած չորս նկարիչները եղած են. – Քրիս Կարապետեան, Տիգրան Քասունի, Էդուին Քոչարեան եւ Հէրի Որբերեան, շուրջ 40 գործերով: Ընդունելութիւն մըն ալ տեղի ունեցած է:*

ՄՈՆՐԷԱԼԻ *Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 25-ին, բացումը կատարուած է նկարչական ցուցահանդէսի մը ուր ներկայացուած են Հէնրի, Ռոպէրթ եւ Արեգ Էլիբէկեանի աշխատանքները: Կազմակերպիչն էր Համազգայինի Մոնրէալի մասնաճիւղին կերպարուեստի յանձնախումբը:*

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ *Հայ Կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ներքնասրահը, Նոյեմբեր 27-ին, տեղի ունեցած է Եկեղեցւոյ տարեկան տօնավաճառը, կազմակերպութեամբ Տիկնանց Միութեան:*

ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅԿ. ՖՈՆՏԻ ՀԱՇՈՒԵՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՑՈՅՑ ԿՈՒ ՏԱՅ 34.8 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԵԿԱՄՈՒՏ 1994-ԻՆ

ԿԼԷՆՏԷՅԼ, ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ. -- *Միացեալ Հայկական Ֆոնտը* $34.8 *միլիոնի եկամուտ արձանագրած է* 1994-*ի ընթացքին, ըստ իր նիւթական գործունէութեան հաշուեքննութեան որ պատրաստուած էր* Arthur Andersen *հաշուապահական ընկերութեան կողմէ:*

Հաշուեքննութիւնը ցոյց կուտայ, թէ Ֆոնտի ընդհանուր եկամուտին հազիւ մէկ տոկոսը տրամադրուած է գրասենեակային ծախքերու, իսկ մնացեալ 99 առ հարիւրը յատկացուած է Հայաստանի օգնութեան: Ամերիկեան բարեսիրական ընկերութիւններուն հետ համեմատած, Ֆոնտը նուազագոյն գրասենեակային ծախք ունեցողներէն մէկն է:

Ֆոնտը, որ հիմնուած էր 1989-ին, այժմ ամենամեծ ամերիկահայ բարեսիրական կազմակերպութիւնն է նկատի առած իր եկամուտը, եւ Միացեալ -- Նահանգներու բարեսիրական կազմակերպութիւններու մէջ 105-րդ տեղը կը գրաւէ, ըստ The Non-Profit Times *ամսաթերթի 1994 Նոյեմբերի համարին:*

Այս տարուան ընթացքին, Միացեալ Հայկական Ֆոնտի գլխաւոր գործունէութիւնը եղած էր Վառելանիւթի Զմեռ Ծրագիրը: Հայաստանի եւ Սփիւռքի աննախադէպ միացեալ ջանքերով, Ֆոնտը յաջողեցաւ հանգանակել $21 *միլիոն եւ Հայաստան ուղարկել* 40,706 *թոն ցորեն,* 32,348 *թոն մազութ,* 880 *թոն պէնզին, եւ* 86 *միլիոն խորանարդ մեթր բնական կազ:*

Հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, ըսկըսեալ Հայաստան մտնող երկաթուղիի եւ կազատար խողովակներու շարունակական պայթումներէն մինչեւ ձմեռնային պայմաններու բերումով ցամաքային ճամբաներու խանգարումները, Միացեալ Հայկական Ֆոնտը եւ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամը ոչ մէկ ջանք խնայեցին Հայաստան հասցնելու այնքան անհրաժեշտ վառելանիւթը:

Հակադդելու համար սկզբնական առաքումներու ուշացման և ձմրան ընթացքին անմիջապէս վառելանիւթ տրամադրելու նպատակով, 28,000 *թոն վառելանիւթ փոխ առնուեցաւ Հայաստանի կառավարութեան պահեստներէն անցեալ Դեկտեմբերին: Ամրան ընթացքին, աւելի ուշ կատարուած առաքումներէն, Ֆոնտը նոյն քանակութեամբ վառելանիւթ վերադարձուց կառավարութեան:*

Վառելանիւթի Զմեռ Ծրագիրը ելեկտրականութիւն եւ ջեռուցում տրամադրեց Հայաստանի քսան քաղաքներու բնակչութեան մեծամասնութեան, եւ աւելի նուազ չափով Երեւանի բնակիչներուն: Վառելանիւթը ջերմութիւն հայթայթեց նաեւ հարիւրաւոր դպրոցներու, հիւանդանոցներու, քլինիքներու, եւ այլ կենսական հանրային հաստատութիւններու:

Անցեալ տարուան Վառելանիւթի Զմեռ Ծրագիրը այս ձմրան ալ Հայաստանին օգտակար պիտի ըլլայ: Վառելանիւթէն մաս մը, որ ամրան հասած էր, այժմ պահեստաւորուած է օգտագործուելու համար յառաջիկայ ձմեռուան ընթացքին:

Վառելանիւթէն բացի, Ֆոնտը այս տարի $12 *միլիոն արժողութեամբ մարդասիրական օգնութիւն ուղարկեց, մեծամասնութեամբ դեղօրայք: Ան նաեւ նիւթապէս օժանդակեց Հայաստանի Սրտի Մանկական Կեդրոնին, որը այս տարի յաջող կերպով սրտի* 102 *վիրահատութիւն կատարեց եւ* 125 *հատ ալ անցեալ տարի:*

Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին, Ֆոնտը $90 *միլիոն արժող օգնութիւն ուղարկեց Հայաստան,* 67 *թռիչքներու եւ տասնեակներով ծովային բեռնարկղներու միջոցաւ:*

Միացեալ Հայկական Ֆոնտին մաս կը կազմեն Ամերիկայի Հայկական Համախմբումը, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը, Ամերիկայի Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութիւնը, Հայ Օգնութեան Միութիւնը, Հիւսիսային Ամերիկայի Հայաստանեայց Եկեղեցին, Հիւսիսային Ամերիկայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին եւ Լինսի Հիմնարկը:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել Միացեալ Հայկական Ֆոնտի գրասենեակին, հեռաձայնելով (818) 241-8900 *թիւին:*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան իր ամուսնոյն եւ ծնողներուն յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

Տիկին Սիլվա Սերոբեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) Մարտիկ Տականեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 9, տօնն է Յղութեանն Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ յԱննայէ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի մասնաճիւղի (լօթօ) վիճակախաղի օրերը՝ Դեկտ. 10, Շաբաթ գիշեր ժամը 20.30-ին եւ Դեկտ. 18, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Թաղիս Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS-EREVAN-PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS-EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3300 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

Կապոյտ Խաչ

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence** à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

POUR LES ENFANTS D'ARMENIE

sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30

Vous pourrez téléphoner à la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

Points de collecte :

— *Alfortville* : M.C.A. : 9, rue de Madrid, Tél. : 43. 76. 55. 89;
— *Arnouville* : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
— *Chaville* : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
— *Issy-les-Moulineaux* : M.C.A. : 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
— *Paris* : M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
— *Sevran* : M.C.A. : 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan.

LE REVEILLON

Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

UGAB - Jeunes

SOIRÉE DANSANTE

Le Comité de Jeunes de l'U.G.A.B. Paris — Ile-de-France organise une soirée dansante
AU PROFIT
DE L'ECOLE FRANÇAISE DE GUMRI
le Samedi 10 Décembre
à partir de 22 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
Participation : 80 F.
(avec 1 consommation non-alcoolisée)
Interdit aux mineurs.

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent

un SUPER LOTO

(un *VOYAGE A VENISE*)
Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

VENEZ NOMBREUX !

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Satenig* »
de Vaulx-en-Velin organise

un Repas Dansant

à l'occasion du *Pacte d'Amitié*
de VAULX-EN-VELIN avec ARTIK (Ville d'Arménie)
Samedi 10 Décembre à partir de 20 heures
au Restaurant de l'Ecole Paul Langevin
rue Franklin (Vaulx-Village)
sous la présidence d'honneur
de *Monsieur MAURICE CHARRIER*
Maire de Vaulx-en-Velin
Cette soirée sera animée
par le chanteur AVO NADJARIAN
Prix du repas: 100 F. (boissons comprises)
Pour tous renseignements :
Tél. : 72 04 10 81 / 72 04 49 56
78 80 22 53
— Parking surveillé —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

CHENE

Grande Braderie de Noël

Pour vos cadeaux de fin d'année,
pour votre sapin de Noël
l'association CHENE vous invite à sa

GRANDE BRADERIE DE NOEL

les Samedi et Dimanche 10 et 11 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie, Livres, Sapins caucasiens, Cadeaux, Philatélie arménienne, Brocante, Epicerie fine arménienne, Bar-Restauration, Tombola, Point d'information CHENE.

Au Collège Samuel Moorat
26, rue Troyon 92310 Sèvres (Métro Pont de Sèvres)
Parking assuré

Pour tous renseignements :

Après 19 heures (tous les jours) Tél. : 47 50 40 47
De 9 heures à 15 heures (sauf Mercredi et Samedi) Tél. : 44 19 82 44

CONCERT
au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES — Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson
VENDREDI 16 DECEMBRE à 20 heures 30
LE CHŒUR MIXTE ARMENIEN DE PARIS
SIPAN - KOMITAS
présente

NAISSANCE DE DAVID DE SASSOUN

d'après H. OSHAGAN

Fresque musicale pour Soli, Chœurs et Orchestre de
Garbis APRIKIAN

Sous la présidence d'honneur de *M. André SANTINI*
Ancien Ministre, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux

Solistes: Fabienne CHANOYAN, *Soprano* — Anna KARAKAYA, *Mezzo-soprano*
Armand ARAPIAN, *Baryton* — Armen TER-BARSEGHIAN, *Basse.*
Chœurs: SIPAN-KOMITAS, ROLAND DE LASSUS, PETITS CHANTEURS DE L'ECOLE ARMENIENNE TEBROTZASSERE
Orchestre symphonique : BELL'ARTE
L'ensemble sous la direction de *GARBIS APRIKIAN*
Avec le soutien du Conseil Général des Hauts-de-Seine.
Places numérotées : 150 F. — Pour les moins de 18 ans : 120 F.
Vente de billets sur place une heure avant le concert, ainsi qu'auprès des membres de la Chorale Sipan-Komitas.
Réservations et renseignements : 46 42 70 91 ou 46 45 60 90 et 47 20 71 10.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10-11
SAMEDI - DIMANCHE
10-11 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.479

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.479

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտ. 8-ին, Հինգշաբթի օր, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի մամուլի քարտուղարը իր հերթական տեղեկատուութիւնը կատարեց եւ հետեւեալը բսաւ. --

Անցեալ շաբաթն աչքի ընկաւ ՀՀ նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի միջազգային գործունէութեամբ ։

Անդրադառնալով Թուրքմէնստան կատարած այցին, հաշուի առնելով, որ հանդիպումների, կատարուած աշխատանքի եւ որոշումների մասին արդէն յայտնի է, ես կ'ուզէի միայն չեշտել, որ Հայաստանն Աշխարհագրում հանդէս եկաւ որպէս յարգուած եւ իրաւահաւասար փարթնէր :

Սա լաւագոյն ապացոյցն է, որ մեր տնտեսութիւնն աշխատում է, ինչի հետեւանքով հէնց մենք վճարունակ ենք: Տնտեսութիւնն աշխատեցնելու կառավարութեան ռազմավարութիւնը ապացուցեց իր հեռատես լինելը :

Փէշտայում կայացած Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի վեհաժողովն ցոյց տուեց, որ այն վերածւում է Եւրոպայի անվտանգութեան համակարգի կարեւոր մի գործիքի, ձեւաւորուած կառուցուածքներով : Սա անդրադարձաւ նաեւ անուանման վրայ, վերափոխելով իր անունը :

Ընդունուեց Լեռնային Ղարաբաղի վերաբերեալ որոշում, որ կարեւոր առաջընթաց արձանագրեց խնդրի կարգաւորման գործում :

Նախեւառաջ կ'ուզէի նշել որպէս հայկական դիւանագիտութեան կարեւորագոյն նուաճում, որ առաջին փաստաթուղթն է, որով միջազգային հանրութիւնն յանձին Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի քաղաքական որոշում ընդունեց կոնֆլիկտի գօտում խաղաղապահ ուժերի տեղակայման մասին :

Սրանով միջազգային հանրութիւնը, որդեգրեց մեր դիւանագիտութեան կողմից վաղուց արդէն հռչակուած այն բանաձեւը, որ դիմեալ հակամարտութեան կարգաւորման առանցքային երաշխիքը խաղաղութեան ուժերի տեղակայումն է :

Արուած են նաեւ այլ կարեւոր քայլեր, որոնք նորից առաջարկւում էին Հայաստանի կողմից. ՄԱԿ-ի դերի բարձրացում, միջնորդական ջանքերի ներդաշնակում, որոշումների ընդունման մէջ Լեռնային Ղարաբաղի մասնակցութեան ապահովումը եւ այլն :

Ելնելով այն հիմնարար սկզբունքից, որ Լեռնային Ղարաբաղն ադրբեջանա - ղարաբաղեան կոնֆլիկտի հիմնական կողմերից մէկն է, Հայաստանը հետեւողականօրէն պնդում էր այդ կոնֆլիկտի վերաբերեալ որոշումների ընդունման գործում Լեռնային Ղարաբաղի մասնակցութեան անհրաժեշտութիւնը :

Վեհաժողովի քննարկմանը ներկայացուած էր մի փաստաթուղթ, Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի եւ ՄԱԿ-ի միջեւ համագործակցութեան մասին :

Վերջին նիստում ՀՀ նախագահը ելոյթ ունեցաւ, որում նշեց, որ կողմ լինելով նման համագործակցութեան եւ հաւանութիւն տալով փաստաթղթին, Հայաստանը վերապահումներ ունի մի կէտի վերաբերեալ, որով սահմանում էր միախմբում խաղաղապահների կողմից հրապարակ ուժի գործադրման համար. նոյնիսկ եթէ դրան դէմ լինի կոնֆլիկտի որեւէ կողմը: Ընդունելով, որ նման որոշումն աւելի գործունակ մարմնի է վերածում Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ն, Հայաստանը հնարաւոր համարելով այդ մեխանիզմի կիրառումը Լեռնային Ղարաբաղի կոնֆլիկտի նկատմամբ, կարծում է, որ նման որոշում չի կարող ընդունուել առանց հաշուի առնելու Լեռնային Ղարաբաղի կարծիքը: Քննարկումների արդիւնքում ընդունուեց որոշում, որ փաստաթուղթը կը քննարկուի Աւագ պաշտօնատարների կոմիտէում :

Վեհաժողովում նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանը նաեւ հանդիպումներ ունեցաւ ՕԹԱՆ-ի գլխաւոր քարտուղար Քլաէսի, Չեխ Հանրապետութեան նախագահ Վացլաւ Հաւէլի, Զուիցերիայի նախագահ Օթթօ Շթիխի, Աւստրիայի նախագահ Արփատ - Քէօնցի, Ռումանիայի նախագահ Իոն Իլիէսկուի, Պուլկարիայի նախագահ Ժելիու Ժելեւի եւ Հունգարիայի վարչապետ Տիւլա Հորնի հետ: Հանդիպումների ընթացքում քննարկուեցին Լեռնային Ղարաբաղի խնդիրը, երկկողմանի յարաբերութիւնները եւ Հայաստանի հետ տնտեսական կապերի աշխուժացման հեռանկարներ :

* * *

Ադրբեջանի նախագահը Ալիեւ գոհունակութիւն յայտնած է Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի Ղարաբաղի որոշումին որուն համաձայն միջազգային զօրք պիտի ղրկուի հոն: Ան բսած է. «Հայաստանի յարձակողական բնթացքին դէմ կարեւոր քայլ մըն է ան» : Ան վստահութիւն յայտնած է թէ Մայիսէն ի վեր չարունակուող հրադադարը միջազգային զօրքին շնորհիւ պիտի վերածուի մնայուն զինադադարի : «Նոր հանգրուան մը բացուած է. կրնանք նորանոր դժուարութիւններ ունենալ, սակայն նոյնիսկ եթէ ժամանակ խլէ մեզմէ, արդար արդիւնքի մը պիտի կարենանք հասնիլ» բսած է ան,

* * *

Ինչ կը վերաբերի կազին, առ այժմ որոշ քանակութեամբ կը մտնէ, բայց եթէ Վրաստան մինչեւ Դեկտեմբեր 25 իր պարտքը չվճարէ, Թիւրքմէնստան կրկին պիտի դադրեցնէ հայթայթումը :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 8)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ Զ. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ՆՇՈՒՄԸ

Դեկտեմբեր 7-ին, 1988-ի երկրաշարժին Զ. տարելիցի նշման Նախաձեռնութեանց շրջանակին մէջ, սգոյ արարողութիւն մը կազմակերպուած է Գիւմրի, ուր ներկայ գտնուած է կառավարական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ Հ. Բագրատեանի: Գ.Խ.-ի Նախագահի Ա. տեղակալ Ա. Սահակեան, կաթողիկոսական տեղապահ՝ Թորգոմ Արք., Խորհրդարանի երեսփոխաններ եւ կառավարութեան անդամներ մաս կը կազմէին պատուիրակութեան: Անոնք այցելած են նաեւ Շիրակի գերեզմանատունը, ուր ծաղկեպսակներ դեղեղած են խաչքար -- յուշարձանին : Նախքան հոգեհանգստեան պաշտօնը, զոհերու յիշատակը յարգուած է մէկ վայրկեան լռութեամբ: Ապա, պատուիրակութիւնը այցելած է «Անի» նորակառոյց թաղը :

* * *

Նոյն օրը, Մոսկուայի մէջ իր աշխատանքները կը շարունակէր այն ժողովը որ կազմակերպուած էր Դումայի եւ դաշնակցային Խորհուրդի կողմէ, նուիրուած՝ Հայաստանի երկրաշարժին եւ երկրաշարժի առընչուող հարցերուն ։ Աւանդաբար, ժամը 11.41-ին ժողովի մասնակիցները համախմբուած են Մոսկուայի հայկական եկեղեցւոյ կից գերեզմանատունը, ուր տեղի ունեցած է սգոյ հաւաք մը: Ծաղկեպսակներու զետեղումէն ետք, ելոյթներ ունեցած են Հայաստանի Գ.Խ.-ի քարտուղար Վ. Աւոյեան, Դումայի երեսփոխաններ, նախկին վարչապետ Ռիժկով, օտար ներկայացուցիչներ: Կէսօրէ ետք ալ յիշատակի ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Մոսկուայի հայկական դեսպանատան մէջ, բազմաթիւ հիւրերու ներկայութեան :

ԱՆԳԱՐԱ

ՔԻՒՐՏ 5 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ 15 ՏԱՐԻ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՄԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ

ԵՐԵՔՆ ԱԼ՝ ԵՐԵՔԷՆ ԵՕԹԸ ՏԱՐԻ

Վճիռները ոչ ոքի գոհացում կուտան քանի որ բացորոշ է թէ ջանք թափուած է միջին ճամբայ մը գտնելու :Այսինքն այնպէս ընելու որ Եւրոպան չատ աղմուկ չհանէ, զինուորականները և ազգայնական աջն ալ բողոքի ձայն չբարձրացնէ ։ Ուրեմն ոչ կարելի էր մահուան դատապարտել ոչ ալ անպարտ արձակել :

Սկիզբը նախատեսուած էր որ այս ութ նախկին երեսփոխանները պիտի դատուին համաձայն պատժական օրէնք 125 թիւ յօդուածին, մեղադրանքը կը վերաբերէր անջատողականութեան յանցանքի այսինքն՝ դաւաճանութեան: Ի վերջոյ, դատարանը հրաժարած է այդ յօդուածէն որու հետեւանքը մահապատիժ կ'ըլլար եւ կռթնած այլ յօդուածներու որոնք միայն 15 տարի բանտարկութիւն կը նախատեսեն «զինեալ խմբակ»ի կազմութեան համար եւ աւելի քիչ եթէ միայն մեղսակցութիւն կայ այդ խմբակին հետ: Այս հիման վրայ է որ ութ ամբաստանեալներէն հինգը, ներառեալ Տիկին Լէյլա Զանա, դատապարտուած են 15 տարի բանտարկութեան, միւս երեքէն երկուքը՝ չորս տարի, երրորդն ալ 7,5 տարի բանտարկութեան պատիժ ստացան :

Դեկտեմբեր 9-ի փարիզեան մամուլը լայն տեղ կուտայ եւ չի ծածկեր թէ ամբողջ դատավարութիւնը խեղկատակութիւն մըն էր, վճիռն ալ առաջուընէ որոշուած : «Իւմանիթէ»ի մէջ, փաստաբան մըն է որ կը գրէ, ի մէջ այլոց. - «Անգարայի դատավարութիւնը մարդկայնօրէն անհանդուրժելի է եւ քաղաքականօրէն չատ ծանրակշիռ» : Իրականին մէջ միակ յանցանքը զոր գործած են այս Քիւրտերը կը վերաբերի իրենց ելոյթներուն, այսինքն՝ խօսքի ազատութեան: Վճիռներու արձակումէն ետք, Տիկին Զիլլէր յայտարարած է. -- «Թուրք արդարադատութիւնը անկախ է եւ իր որոշումները միայն իրեն կը վերաբերին» . . . :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԸԼՈՐ Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 11-ին, պիտի ծանուցանէ իր որոշումը բստ վարչապետ Քոհլի, ակնարկելով հաւանաբար 7/7 յայտագրին որու հիւրն է եւրոպական յանձնախումբին նախագահը: Էսսէնի մէջ, ուր Դեկտեմբեր 9-ին կը բացուէր եւրոպական վեհաժողովը, Տըլոր ելոյթ ունեցած է, մէկ օր առաջ, եւրոպական ընկերվարական կուսակցութեանց նախագահներուն առջեւ եւ գրեթէ ծրագիր մը պարզած է, ինչ որ այն յոյսը տուած էր Ֆրանսայի ընկերվարականներուն որ տրուած որոշումը դրական է: Թէեւ ծանօթ է նաեւ այն պարագան որ կինն ու աղջիկը դէմ են ։

ՔԱՐԱՇԻԻ (Փաքիստան) մէջ կացութիւնը բաւական ծանր բնոյթ առած է վերջին օրերը սիւննի եւ շիի մահմետականներու միջեւ բախումներու հետեւանքով: Առջի օր մզկիթի մը վրայ յարձակում մը եղած էր եւ 6 մեռեալ կար: Եւ ամէն օր նոր մեռեալներ կ'աւելնան :

ԳԱՐԱՄԱՅԻ մէջ (Չինաստան) չարժանկարի սրահի մը հրդեհին զոհ գացած են 310 հոգի, մեծ մասամբ աշակերտներ, 100 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Հրդեհը ծագած է ելեկտրական արկածի մը հետեւանքով :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Մինչ Թրքական օրաթերթերը ոչ իսկ տող մը կը յատկացնեն արարքին ու հետեւանքներուն, քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր Իւլքէ» լայն տեղ կուտայ իր խմբագրատան պայթումին յաջորդած զօրակցութեան ցոյցերուն ու Քիւրտերու ենթարկուած հալածանքներուն, քրտական շրջաններու դէմ կիրարկուած շրջափակումին :

Թերթին Դեկտեմբեր 8-ի թիւին մէջ բսուած է թէ Եւրոպայի զանազան կեդրոններուն մէջ կազմուած են զօրակցութեան խումբեր: Ասկէ զատ, չատ հաւանական է որ կատարուած խափանարարութիւնը Եւրոպայի խորհուրդին օրակարգին նիւթ դառնայ: Հոլանտայի ծերակոյտին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին նախագահը որ նաեւ Եւրոպայի Խորհուրդին անդամ է, խստօրէն դատապարտած է արարքը եւ բսած որ հետամուտ պիտի ըլլայ հարցը տանելու Խորհուրդին, որպէսզի ան Թուրք կառավարութենէն պահանջէ կատարուածին հետաքննութիւնը :

«Էօզկիւր Իւլքէ»ի նոյն թիւին մէջ կը տեղեկացուի նաեւ թէ Դեկտեմբեր 3-ի պայթումէն ծանրօրէն տուժած է «Պէկէ» հրատարակչութիւնն ալ որ անգործածելի դարձած է: Փճացած են մեծ քանակութեամբ հրատարակութիւններ, արխիւներ, հրատարակելի հատորներու պրակներ: Այս այն հրատարակչութիւնն է որ լոյս ընծայած էր Ի. Թէքնոնի «Հայերու ցեղասպանութիւնը» հատորին թրքերէն թարգմանութիւնը եւ որուն պատճառով տնօրէնուհին դատական հետապնդումի առարկայ եղած էր ու արգելափակուած :

Թերթին բաւական լայն լրատուութեան համաձայն, Տիյարպէքիրի եւ Տօղուպէյազըթի կարգ մը գիւղերուն քիւրտ բնակչութիւնը սովի սպառնալիքին ենթակայ է. պետական ուժերու կողմէ շրջափակում կը կիրարկուի այդ ինը գիւղերուն դէմ. անոնք սահմանափակած են այդ գիւղերը տարուող սննդեղէնի քանակութիւնը եւ հակակշռի տակ կը պահեն սննդեղէնի փոխադրութիւնը :

Միւս կողմէ նոյն շրջաններուն, յատկապէս Քուլփ -- Հանի -- Լիճէ եռանկիւնին մէջ, կը շարունակուին բախումները, ամէն օր նոր զոհերու պատճառ դառնալով ։ Կ'ըսուի նաեւ թէ 1994-ի ընթացքին քրտական շրջաններ նշանակուած 2.770 ուսուցիչներ հրաժարած են :

ՑԵՐՈՒՆԻ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ՝ ԱՆԴԱՆ ԷՕԶԷՐ

«Մարմարա»ի Դեկտեմբեր 1-ի թիւէն կ'իմանանք թէ նոյն օրը իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ, արձակագիր՝ Անդան Էօզէր: Ան վերջերս ծանր գործողութեան մը ենթարկուած էր, բայց, յետագային ապաքինման բարւոք շրջան մը անցուցած էր եւ յոյս կար որ փրկուած է ։

Ողբացեալը ծնած էր 1927-ին, Պոլիս, նախնական ուսումը կատարած էր Գատըգիւղի Տիպար կրթարանը, յետագային յաճախած էր Առեւտրական բարձրագոյն վարժարանը: Իր առաջին քերթուածը հրատարակուած է «Լոյս» շաբաթաթերթին մէջ, 1949-ին՝ «Աստուած հոգին լուսաւորէ» խորագրին տակ: Վերջին տարիներուն ալ լոյս ընծայած է բանաստեղծութեան հատորներ ինչպէս՝ «Ծածուկ իրականութիւններ», «Եւ» եւ «Առանձնութիւն»: Աշխատակցած է «Երջանիկ տարեգիրք»ին, «Ճառագայթ»ին, «Սան»ին, «Սուրբ Փրկիչ»ին, հուսկ առաւելաբար «Մարմարա»ին :

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՎՏԱՆԳԸ՝ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷ ՀԵՌԱՑՈՒՄ

Անվիճելի ճշմարտութիւն է թէ, հայ ժողովուրդին գոյատեւման յաւիտենականօրէն դժնդակ պայքարին մէջ յոյժ փրկարար դեր մը վիճակած է Հայ Առաքելական Եկեղեցիին, շնորհիւ իր ժողովրդավար վարչակարգին, որուն համար ալ ան բնորոշուած է իբր Ազգային Եկեղեցի, ի տարբերութիւն Կաթողիկէ, Օրթոտոքս կամ Բողոքական Եկեղեցիներուն, որոնք Ազգային նկարագիր չունին ամենեւին։

Անշուշտ այս ժողովրդավար դրութիւնը կարելի եղած է իրականացնել շնորհիւ աշխարհականներու լայն մասնակցութեան, որ հինէն ի վեր նկատուած է անհրաժեշտ, եղած է բախտորոշ, եւ որուն համար ալ հեղինակաւոր ու բազմահմուտ կղերական մը, Օրմանեան Պատրիարք, տուած է իրաւամբ l'Eglise Arménienne աշխատասիրութեան մէջ։

«En faisant à cet élément (*աշխարհական*) une large part dans son administration, elle (*Հայ Եկեղեցին*) a conjuré les deux dangers qui mettent en péril l'Eglise d'Occident, dont l'un s'appelle le cléricalisme, et l'autre l'indifférence en matière de religion».

(Իր վարչութեան մէջ լայն բաժին մը յատկացնելով այս տարրին (աշխարհական) Ան (հայ եկեղեցին) հեռացուցած է երկու վտանգներ որոնք կը սպառնան Արեւմուտքի եկեղեցիին, որոնցմէ մէկը կը կոչուի կղերապետութիւն, եւ միւսն ալ՝ անտարբերութիւն կրօնական մարզի մէջ)։

Եւ սակայն, տարնէ մը ի վեր մեր բարձրաստիճան կղերականներուն մօտ ի յայտ եկած է բոլորովին հակոտնեայ դիրքորոշում մը, որ կը ձգտի աշխարհականները դուրս ձգել Եկեղեցւոյ վարչութենէն, բուն ղեկավարութիւնը վերապահելով կղերականներուն միայն, խորհելով անշուշտ որ այդ ձեւով աւելի լաւ պիտի ընթանան եկեղեցավարչական գործերը եւ աւելի պիտի բարգաւաճի Եկեղեցին։

Տեսակէտ, որուն ամենաջերմ կուսակիցն էր երանաշնորհ՝ Շնորհք Պատրիարք Գալուստեանը, որ կը պնդէր թէ եկեղեցավարչական գործերու մէջ աշխարհականներու ներկայութիւնը «Հայ Եպիսկոպոսութեան հաշմանդամութեան» պատճառ դարձած էր «յանուն Սահմանադրութեան» եւ «Ժողովրդապետութեան», եւ թէ եկեղեցական վարչութիւնը պէտք էր յանձնել եպիսկոպոսներուն, եւայլն (տե՛ս «Էջմիածին» Ամսագիր, 1986, Թիւ ԺԱ. — ԺԲ.),

Այս ուղղութեամբ ալ առաջին բացորոշ քայլը առնուեցաւ Էջմիածնայ Մայր Աթոռին կողմէ, երբ ասկէ երկու — երեք տարի առաջ հոն հռչակուեցաւ նոր «Կանոնադրութիւն» մը, Հայաստանի եւ Ներքին Սփիւռքի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի վարչութեան համար։

Ըստ այդ կանոնադրութեան, այլեւս ժողովուրդը չէ որ կ'ընտրէ իր հոգեւոր հովիւները, Թեմակալ Առաջնորդները, եւայլն, այլ՝ ընդհակառակն, Կաթողիկոսն է որ կը նշանակէ Թեմակալ Առաջնորդները (յօդուած 58), Առաջնորդներն են որ կը նշանակեն եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւները (յօդ. 75) եւ նոյնինքն հոգեւոր հովիւներն են որ, իրենց կողմէ նշանակուած կրկնանուն ցանկի մը վրայէն (յօդ. 80) ընտրել կուտան եկեղեցիներու ծխական (իմա՛ թաղական) խորհուրդները, այսինքն՝ մատակարար մարմինները։

Չենք գիտեր թէ ժողովրդային ընտրութեան հակադրուող նշանակովի այս դրութիւնը ինչ ընդունելութիւն գտաւ Հայաստանի ու Ներքին Սփիւռքի մէջ, ուր տիրող պայմանները կը մնան անծանօթ, բայց գիտենք թէ մեծ վրդովում արթնցուց Արտաքին Սփիւռքի մէջ, քանի որ այդ նոր կանոնադրութեան յառաջաբանին մէջ կը նախատեսուէր թէ ի մօտոյ բովանդակ Սփիւռքահայութեան համար ալ նման կանոնադրութիւն մը պիտի պատրաստուէր։ Եւ յետոյ, առանց իսկ սպասելու այդ նմանօրինակ կանոնադրութեան իրագործման, Մայր Աթոռի կարգադրութեամբ արդէն իսկ Թեմակալ առաջնորդներ կը նշանակուէին Եւրոպայի կարգ մը հայ համայնքներուն համար, որոնք թեմական կառոյցէ զուրկ էին։

Գալով Ֆրանսահայութեան, կացութիւնը հոս տարբեր է բոլորովին։ Ծանօթ է թէ լուսահոգի Սերովբէ Արք. Մանուկեանի շրջանէն ի վեր Թեմակալ Առաջնորդի ընտրովի պաշտօնը փոխարինուած է Կաթողիկոսական Պատուիրակի նշանակովի առաքելութեամբ, առաքելութիւն որուն ժամանակաւոր հանգամանքն ալ տեւականացածըլլալ կը թուի, առանց որ ջանք թափուի Ֆրանսական օրէնքներու ծիրին մէջ կազմուած տեսնեակ մը Կրօնական Ընկերակցութիւններէն վեր, կազմակերպելու նաեւ Ֆրանսահայ Թեմը կամ Թեմերը անհրաժեշտ։

Այս մասին կարելի է վերյիշել 1984 Յուլիս 5 Թուակիր Կաթողիկոսական Կոնդակը (տե՛ս «Յառաջ», 1984, Սեպտեմբեր 15 — 16) որով երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Հայրապետը կը հրահանգէր մէկ տարուան ընթացքին կազմել Ֆրանսահայ Թեմը «համաձայն ժողովրդավարական սկզբունքներու եւ կրօնական դաւանութեանց վերաբերեալ Ձեր Երկրի Օրէնքներու», եւ որուն համար ալ Փարիզի մէջ ատեղծական ժողով մը հրաւիրած էր Ֆրանսահայ եկեղեցիներու հոգեւորականները եւ վարչականները բոլոր, նոյն տարին։

Սակայն, ի զո՛ւր։ Կաթողիկոսական Կոնդակը չտուաւ որեւէ արդիւնք, եւ Ֆրանսահայ Թեմի գաղափարն ալ մնաց օդին մէջ առկախ, իբր անիրագործելի ծրագիր։

Բայց հիմա որ, յառաջիկայ կաթողիկոսական ընտրութեան համար Թեմական պատուիրակներու ընտրութիւնը անհրաժեշտ կը դառնայ ձեւով մը, եւ այժմու Կաթողիկոսական Տեղապահ Արքեպիսկոպոսին կողմէ ալ կը ճշդուի թէ «կրօնական ընկերակցութիւն մը, ի՛նչ տեսակ կանոնագիր ալ ունենայ կարելի չէ շփոթել «Թեմ»ի գաղափարին հետ» (տե՛ս «Յառաջ», 1994, Նոյեմբեր 8), կը փնտռուին զանազան լուծումներ, Թեմի պակասը կարենալ լրացնելու համար։

Շահագրգռեալները աշխատանքի լծուած ըլլալ կը թուին, չուտափոյթ կարգադրելու համար այս հարցը։ Մինչ տեղ մը կը վճռուի թէ Թեմ կամ կրօնական ընկերակցութիւն նոյն բանն է արդէն (այդ պարագային կ'ունենանք տասնէ աւելի Թեմ) անդին ուրիշներ կը փորձեն կատարուած իրողութեան քաղաքականութեան հետեւիլ, խումբ մը եկեղեցիներու ներկայացուցիչները ի մի հաւաքելով եւ անոնց տալով Թեմական խորհուրդի հանգամանք ու լիազօրութիւն։

Հապճեպ կարգադրութիւններ, որոնք կրնան նպաստաւոր ընդունելութիւն չգտնել ժողովուրդին մօտ, քանի որ ըստ օրինի Թեմական Ժողովի մը անդամները յատուկ քուէարկութեամբ է որ պէտք է ընտրուին ժողովուրդին կողմէ, Թեմական Ժողովն է որ պէտք է ընտրէ Թեմական Խորհուրդն ու Թեմակալ Առաջնորդը, եւ թէ Կրօնական Ընկերակցութիւններու վարչութեան անդամները իրաւասութիւնը չունին Թեմական երեսփոխանի հանգամանքով գործելու, քանի որ ընտրուած են միա՛յն իրենց եկեղեցիին վարչութեամբը զբաղելու համար։ Արդէն 1905-ի օրէնքն ալ կ'արգիլէ իրենց, ատկէ դուրս որեւէ բանով զբաղիլ։

Մնաց որ, մեր Ազգային Սահմանադրութեան մէջ իբր հիմնական սկզբունք ճշդուած է թէ «վարչութիւնը ազգային ըլլալու համար պէտք է երեսփոխանական ըլլայ» այսինքն՝ պէտք է ժողովրդային քուէով ընտրուի։

Այս տիեզերական սկզբունքին անտեսումը կ'առաջնորդէ դէպի ամբողջատիրութիւն (totalitarisme) կամ՝ սակաւապետութիւն (oligarchie) որուն առաւելութիւններուն եւ անպատեհութիւններուն մասին ցարդ չարտայայտուեցան իրաւասու շահագրգռեալները, լուսաբանելու համար հանրութիւնը։

Բուն հարցն ալ հոս է արդէն։ Ո՞ւր կրնայ տանիլ այդ ճամբան, երբ մեր եկեղեցին ուզէ կտրուիլ ժողովուրդէն, հետեւելով փորձիչ օրինակին Կաթոլիկ Եկեղեցիին, որուն վարչութեան մէջ խօսք չունի ժողովուրդը։

Միայն, պէտք չէ մոռնալ որ, Կաթոլիկ Եկեղեցին ունի համաշխարհային ամուր կառոյց, որ կը հիմնուի կրօնականէն դուրս կազմակերպչական, մշակութային, տնտեսական, քաղաքական ու դիւանագիտական հսկայական ուժերու վրայ, քանի որ Պապական իշխանութիւնը համազօր է տիեզերական պետութեան։ Իսկ կրօնական գետնի վրայ, ան կը հիմնուի այն սկզբունքին վրայ որ ինք միջնորդի անհրաժեշտ դեր կատարելու կոչուած է Աստուծոյ եւ Արարածներուն միջեւ, «զի յարտաքոյ Եկեղեցւոյ կաթողիկէ չի՛ք փրկութիւն», (Կաթողիկէ Եկեղեցիէն դուրս փրկութիւն չկայ)։

Ժողովուրդէն կտրուելով, մեր Եկեղեցին ո՞ւր պիտի գտնէ իր աւիշն ու ուժը, իր հեղինակութիւնն ու նիւթական միջոցները անհրաժեշտ։ Թերեւս առատաձեռնութեանը մէջ՝ սակաւաթիւ նուիրատուներու, կամ օժանդակութեանց մէջ՝ արհեստավարժ Ազգայիններու, որոնք յաւակնութիւնը ունին կղերականները կառավարելու, անոնց ուքեմին եւս պահուըտած, եւ փոխադարձաբար։

Բայց այդպէսով մէկուկէս դար ետ գացած պիտի չըլլա՞նք միթէ, վերադառնալով Պոլսահայոց Նախասահմանադրական շրջանին, երբ ամենակարող Ամիրաները կթնելով պաշտպան Փաշայի մը հեղինակութեան, պատրիարքական աթոռէն վար կ'առնէին կամ հոն կը բազմեցնէին ո՛վ որ ուզէին, մինչեւ որ պաշտպան Փաշան շնորհազուրկ դառնալով հայ Ամիրան ալ անհետանար հրապարակէն, իր անկումին հետ քշել տանելով իր ընտրել տուած պատրիարքն ու չքախումբը բոլոր։

Սի՛ն երա՜զ, որովհետեւ կարելի չէ այդ շրջանին վերադառնալ, քանի որ ժողովրդավար այս երկիրներուն մէջ ո՛չ ամենազօր Ամիրա կայ, ո՛չ հեղինակաւոր Փաշա, եւ ո՛չ ալ Օգոստափառ Սուլթան։ Կա՛յ միայն ժողովուրդը, որուն հաւատքէն, օժանդակութենէն ու բարեացակամութենէն կախեալ է ամէն ինչ, մանաւանդ՝ Եկեղեցին։

Կոնակ դարձնել ժողովուրդին, համազօր է կեցած ճիւղը կտրելու, համազօր է ինքնասպանութեան, բացի այն պարագայէն որ նման քաղաքականութեան մը հետամուտները վճռեն «ինձմէ վերջ ջրհեղեղ...»։

Մանաւանդ որ Հայ Առաքելական Եկեղեցին, բացի իր ազգային նկարագրէն, կրօնական ու աստուածաբանական գետնի վրայ քիչ կը տարբերի միւս քրիստոնեայ եկեղեցիներէն, տարբերութիւն՝ որուն մասին շատեր գաղափար իսկ չունին։ Ուստի, ազգային նկարագրէ չեզոււմ մը կրնայ պատճառ դառնալ որ շատեր առանց խղճահարութեան բռնեն այլ Եկեղեցիներու ճամբան, ինչ որ պարագան է ներկայիս Հայաստանի, ուր յարանուանութիւններն ու աղանդները անվրդով կը զարգանան, ի վնաս Հայաստանեայց Մայր Եկեղեցիին։

Յուսալի է որ բոլոր այս մտահոգութիւնները բաժին դառնան Ֆրանսահայոց եկեղեցավարչական գործերով զբաղող հոգեւորական ու աշխարհական գործիչներուն եւս, որպէսզի ի վերջոյ փափաքին իրականացնել օրինաւոր Թեմական իշխանութիւն մը, որ ըլլայ արտայայտութիւնը ժողովուրդի կամքին, եւ որը կարելի է միա՛յն յարգելով մեր ազգային աւանդութիւններն ու տեղական օրէնքները միաժամանակ, ինչպէս որ հրահանգուած էր Կաթողիկոսական վերոյիշեալ Կոնդակին մէջ ալ։

Այդ ուղղութեամբ իբր առաջին քայլ կարելի է նախ կազմել Կրօնական Ընկերակցութիւններու Միութիւն մը (union) հիմնուելով Ֆրանսայի մէջ Եկեղեցին Պետութենէն բաժնող 1905 Դեկտեմբեր 9-ի օրէնքին 20-րդ յօդուածին տրամադրութեան վրայ, ու ապա ձեռնարկել Թեմական կառոյցի, հաւանութեամբը անշուշտ շահագրգռեալ հայ հասարակութեան։

Կը բաւէ հետեւիլ Ֆրանսայի Հրեայ համայնքին, որ իր կրօնավարչական դրութիւնը պատշաճեցնելով 1905-ի օրէնքին, ի վաղուց անտի Փարիզի մէջ կազմած է կեդրոնական consistoire մը, բաղկացած՝ երկրին մէջ գործող բոլոր Հրէական Կրօնական Ընկերակցութիւններէն։ Այս կեդրոնական մարմինը իբր անդամ ունի նախ րաբբուններու ժողովէն ընտրուած րաբբունապետ մը եւ երկու րաբբուններ, ինչպէս նաեւ Կրօնական Ընկերակցութիւններու խմբաւորումներուն կողմէ ընտրուած 75 աշխարհական ներկայացուցիչներ։ (տես՝ Le Grand Larousse encyclopédique)։

Այդ առաջին քայլը, որ միակ օրինաւոր ու հնարաւոր ուղին է, յաջողութեան պարագային կրնայ ճամբայ հարթել դէպի Թեմական ժողովի մը կազմութիւնն ալ, եթէ կարելի ըլլայ այդ ժողովին անդամները ընտրել ժողովրդական քուէարկութեամբ։

Այլապէս, ամէն ինչ կը մնայ հո՛ն ուր որ է, քանի որ այլ ճամբաներէ ընթանալ Հայ Եկեղեցիին համար պիտի նշանակէր հեռանալ օրինականութենէ՝ իբր հակասահմանադրական, ու վերածուիլ անհատական կամ խմբակցական հաստատութեան՝ իբր հակաժողովրդական։

Ամենամեծ վտանգը, որ կրնայ տանիլ դէպի կործանում։

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիս

ՇՐՋԱԳԻՏՈՅՑ

ՌՈՆ ԳԵՏԻ «ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Իւրաքանչիւր մեծ գետ դարերու ընթացքին, աստիճանաբար կը կերտէ իր պատմութիւնը, խառնուածքը, իր զատորոշ ինքնութիւնը։ Անիկա կը վերածուի ազգի մը կամ մայրաքաղաքի մը պատկերին։ Կը դառնայ արձագանգող բառ։ Փիլիսոփային համար գետը միշտ ալ խորհրդանշած է ժամանակի գաղափարը, թերեւս որովհետեւ երբեք դէպի ետեւ չի հոսիր (բացի դիցաբանութեան բանաստեղծութեան մէջ) քարտէսագրողին համար գետը կենդանի երակ մըն է երկրի մը մարմնին մէջ։ Սակայն պատմագիրներու համար միշտ ալ ճամբայ մըն է, «պողոտայ» մը, որուն վրայով ժողովուրդներ դանդաղ ուխտագնացութիւններ կատարած են դէպի հեռաւոր սրբավայրեր կամ վաճառականական ճամբորդութիւններ կատարած են իրենց արտադրութիւններուն յաճախորդ փնտռելու համար։

Եւրոպայի տարածքին գետերու արձագանգող անուններէն Ռոնը առաջնակարգներու շարքին է։ Ֆրանսայի կանաչ քարտէսին վրայ գետերը դէպի դուրս կը հոսին ծխախոտի տերեւի ջիղերուն նման։ Իւրաքանչիւրը ունի իր սեփական պատմութիւնն ու նկարագիրը, իր կլիման ու մասնայատուկ կերպարանափոխումը։ Ֆրանսայի մէջ կան գետերու չորս «թագաւորութիւններ», որոնց մէջ Ռոնը ամէնէն այլազանն է ուսումնասիրելու համար եւ թերեւս ամէնէն հաճելին՝ հետազօտելու համար։ Անիկա Ֆրանսայի չորս գետերէն ամէնէն կարճն է եւ միաժամանակ կը կտրէ երկու կլիմագօտիներ, որոնք միասնաբար կը կազմեն Ֆրանսայի պատկերը։ Ռոնը կը միաձուլէ մութն ու ցուրտ հիւսիսը եւ արեւով թրծուած միջերկրականեան ցամաքը։ Այլ խօսքով, Ռոնը նոյնինքն Ֆրանսան է։ Անոր ափերով կատարուած ուղեւորութիւն մը բաւարար է զայն ուսումնասիրելու՝ իբրեւ Ֆրանսայի պատմութեան եւ նկարագրին մէկ խտացումը։ Հռոմէական սալայատակ փողոցներու գոյութենէն շատ առաջ, պրոնզէ դարու մարդը Ռոնը կը նկատէր սաթի նման փայլուն ճամբայ մը դէպի հարաւ։ Միջնադարուն հաւանաբար ուխտաւորներու գլխաւոր վտանգն էր դէպի Հռոմ ճամբուն վրայ։ Դէպի Գաղղիա (Կօլ) արշաւող հռոմէական բանակները միշտ պէտք էր հաշուի առնէին Ռոնի քմայքները։ Անոր յախուռն եւ արագընթաց ջուրերը պարտութեան մատնած են Անիբալի առաջին արշաւանքը, հեղեղները քշած — տարած են անոր բանակը, սարսափեցնելով մարտական փիղերը եւ ստիպելով, որ հզօր զօրավարը երկար շրջադարձ մը կատարէ դէպի հիւսիս, աւելի հանդարտ հոսանքներ փնտռելով։ Այս բոլորը միայն քանի մը օրինակներ են Ռոնի տարած հնագոյն յաղթանակներէն, սակայն բաւարար են զայն բնորոշելու իբրեւ փոփոխամիտ եւ անվստահելի գետ մը, որ ոչ ոքի թոյլ կուտար իր բախտը փորձել անոր հետ։

Գերմանիոյ Հռենոս գետին նման, Ռոնը «ինքնակոչ» այցելու մըն է Ֆրանսայի մէջ։ Կը բխի ալպեան սառցային բլուրներէն, Ս. Կոթառի 1875 մեթր բարձրութեան վրայ։ Հռենոսի եւ Ռոնի աղբիւրները այնքան մօտ են իրարու, որ զուիցերական ժողովրդային պատումներու մէջ զանոնք ծնողը կը նոյնանայ։ Անիկա ծոյլ եւ խաղալը սիրող թզուկ մըն է, որ կը կոչուէր Ռոլին։ Մարդիկ կը հաւա—

տան, որ մինչեւ այսօր Թզուկը կ'երգէ զուարթիկ երգ մը՝ նկարագրելով, թէ ինչպէս ամուսնացած է երկու գետերը: Երգը կ'ըսէ.

Գեղեցիկ զմրուխտ մը կայ իմ դեղին աւազիս մէջ
Մաքրամաքուր շափիւղայ մը կայ իմ գոհարի փոքրիկ արկղիս մէջ:
Զմրուխտս կը հալի եւ կը վերածուի Հռենոսին
Շափիւղաս կը ձուլուի Ռոնը դառնալու համար:

Հաւանաբար Ֆրանսայի մեծանուն գրագէտ Վիքթոր Հիւկոն Թզուկ Ռոլինին մասին մտածած է, երբ գրած է. -- «Ալպեան իւրաքանչիւր գետ, որ լեռներէն կը հեռանայ, ունի այն ծովուն գոյնը, որուն ուղղութեամբ կը հոսի: Ժընեւէն հեռացող Ռոնը Միջերկրականին նման կապոյտ է: Մինչ Հռենոսը, որ կը հեռանայ Քոնսթանս լիճէն, կանաչ է ովկիանոսին նման»:

Սակայն Ռոնի ընտանիքով ուղեւորուող մարդիկ այնքան ալ համաձայն չեն կրնար ըլլալ Հիւկոյի կարծիքին: Ռոնի հարաւային ջուրերը ձիթապտուղի նման կանաչ են: Անոնք տարեկան աւելի քան 3 միլիոն թոն ցեխ ու մամուռ կը բերեն լեռներէն: Եւ ի՜նչպիսի՜ ուղեւորութիւն ... Լիոնի եւ Միջերկրականի միջեւ 400 քիլոմեթր երկայնքով Ռոնը Լիոնն ու Լանկըտոքը կը բաժնէ Տոֆինէն ու Փրովանսէն: Ճամբաներու երկաթուղագիծեր «սեղմած» են անոր արեւմտեան ափունքը, մինչ արեւելեան ափը զրկած են ուռենիներով ծածկուած կղզիներ: Հոն կան հնադարեան պարիսպներ, որոնք հարուստ են անցեալի պատմութիւններով: Ռոնի հիւսիսային ափերուն պատմութիւնը պարզապէս արձանագրութիւն մըն է, իսկ հարաւինը՝ բանաստեղծական ողեկոչում մը, որ կը կլանէ ամբողջ Միջերկրականը...:

ԴԷՊԻ ԼԻՈՆ ԵՒ...

Ռոնը կ'ուռճանայ, երբ կը հասնի Լիոն: Սակայն չի վերածուիր այն գետին, զոր Փրովանսի բանաստեղծները նկարագրած են իբրեւ մարտահրաւէրի կանչող ցուլէ մը աւելի կատաղի եւ կին արարածէն աւելի կամչոտ: Հաւանաբար, երբ հովիտները կ'ընդարձակուին դէպի հարաւ եւ կը դառնան աւելի տափարակ ու տարածուն, կը ստեղծուի այն տպաւորութիւնը, թէ գետը աւելի արագ կը հոսի: Գարնանային եւ աշնանային անձրեւներէն ետք Ռոնի գետափներուն գամուած լեռները իրենց «կուրծքերէն» գահավիժող ջրվէժներով կ'ողողեն գետը, որ երբեմն աղէտալի կերպով կը յորդի: «Այս սատանա՛յ Ռոնը», ինչպէս բնորոշած է զայն կորած ուղեւոր մը, այսօր եւս կը մնայ քմահաճ ու աննախատեսելի: Ռոնէն կարելի է սպասել ամէն անակնկալ, հակառակ որ կարգ մը վայրերու մէջ անոր թափը կը ջլատուի ջրելեկտրակայաններով, իսկ զայն կտրելու համար կան ճարտարապետական դիտանկիւնէն ուսումնասիրուած կամուրջներ: Ռոնը երբեք չի նախազգուշացներ: Ողողումը կը պատուհասէ ամենի արագութեամբ: Անցեալ տարի պատահած ողողումներուն անոր ջուրերը 10 վայրկեանի ընթացքին կը բարձրանային մէկ մեթր համեմատութեամբ:

Ռոնի շուրջ դէպի արեւմուտք եւ հարաւ բացուող ու ոլորուող հովիտները Ֆրանսայի ամէնէն հարուստ շրջաններն են: Բերրի հողը դիւրութեամբ կը հնազանդի մշակին: Իսկ անոր ընձեռած բարիքները կը հասնին մինչեւ խոհանոց: Կարագն ու սերը առատօրէն կը գործածուին հաչակաւոր ճաշերու մէջ: Օտարական մը չի կրնար դիմադրել իր ստամոքսին պարտադրած մանր հաչիւներուն եւ արգելքներուն...: Ի վերջոյ որկորի սիրահարներուն պաշտպան «սուրբը»՝ Պրիյա Սաւարէնը ծնած է այս շրջաններուն մէջ: Անոր կախարդական անունը կը փայլի նոյնիսկ ամէնէն փոքր ճաշարաններուն մէջ բազմած հուժկու մարմնով եւ կարմիր երեսով մարդիկը, որոնց վիզին վրայ կը ծփայ խոշոր թաշկինակ մը: Այս հողամասերուն վրայ է, որ ճաշելու պարզ «գործը» վերածուած է փիլիսոփայութեան: Ֆրանս. գինիի և խոհանոցի օրրանը Ռոնի գետեզերքն է: Պատմութիւնը կ'ըսէ, թէ Պրիյա Սաւարէնին մեծ մօրաքոյրը մահացած է 93 տարեկանին բաժակ մը վիէօ վիբիէօ կոնծելու պահուն: Իսկ անոր քոյրերէն մէկը իր 100-րդ տարեդարձէն երկու ամիս առաջ արտասանած է իր վերջին բառերը, որոնք դրոշմուած են որկորը սիրող իւրաքանչիւր Ֆրանսացիի սիրտին մէջ. «Շուտ, բերէ՛ք անուշեղէնը: Կը զգամ, որ կ'երթա՛մ»:

Սակայն Լիոնի մէջ է, որ Ռոնը «չափահաս» կը դառնայ եւ «սիրային» իր առաջին արկածախնդրութիւնը կ'ապրի հեզասահ Սօն գետին հետ: Այս երկուքին միացման վայրը ժամանակին սրբազան էր: Անոնց հանդիպումով է, որ ճարտարարուեստի այս մեծ քաղաքը կը ստանայ իր նկարագիրը: Լիոնը միշտ ալ ծինի մը եղած է Ֆրանսայի երկու կլիմաներուն 'եւ երկու մշակոյթներուն միջեւ: Մինչ պատմութեան յետադարձ ու յառաջադէմ հոսանքները փոխած են քաղաքին խառնուածքն ու ճարտարապետութիւնը, անդին ոչինչ կրցած է շրջել անոր ազդեցութիւնը իբրեւ կերպարանափոխիչ տարր: Անոր ընդմէջէն հարաւային տաքութեան Ֆրանսացին կը վերածուի աւելի զուսպ հիւսիսային հայրենակիցին: Նոյնիսկ հռոմէական կայսրութեան օրերուն, ինչպէս այսօր, Լիոնը ընական առանցք մըն էր եւրոպական ճամբաներու ցանցին մէջ: Այդ դարերուն 30 օր կը տեւէր Գաղղիայէն Մարսէյլ ճանապարհը: Լիոնը տակաւին կը մնայ առանցք մը Ֆրանսայի արեւելեան շրջաններու ճամբաներուն եւ երկաթուղագիծերուն ցանցին մէջ: Բոլոր ճամբաները Լիոն կը տանին...:

Լիոնը Ֆրանսայի երրորդ քաղաքն է: Հակառակ իր պատմական հռչակաւոր կոթողներուն, թանգարաններուն, կախարդական հրապարակներուն եւ կամուրջներուն, ոչ այնքան ներշնչող երանգ մը կը խլրտայ անոր մթնոլորտին մէջ: Թերեւս պատճառը գետէն բարձրացած խոնաւութիւնն է, որ յաճախ «կը կախուի» քաղաքին պարանոցէն, աղօտելով անոր յստակ ուրուագիծերը: Ֆրանսացի գրագէտ Տօտէի նկարագրութիւնը բաւական տեղին է: Ան կը գրէ.

«Տարօրինակ քաղաք: Կը յիշեմ ցած կախուած եւ մռայլ գոյնով երկինք մը, մշտական մշուշ մը, որ կը բարձրանայ երկու գետերէն: Կը թուի, թէ երբեք իսկապէս չանձրեւեր, այլ տեւական կը մշուշապատուի: Եւ այս թաց մթնոլորտի տափակութեան մէջ պատերը կու լան, մայթերը կը քրտնին, սանդուխներուն յենարան կողերը կը փակչին մատներուդ: Ժողովուրդը եւս իր ձեւով կ'արտացոլէ այս մոխրագոյն խոնաւութիւնը: Մարդիկ դեղին են, քնաթաթախ աչքեր ունին եւ ծոյլ հնչաբանութեամբ կ'երկընցընեն բառերուն երկար վանկեր...»:

Անշուշտ ոչ մէկ ճամբորդ կը համարձակի այս կարծիքները կրկնել լիոնցիներուն, իսկ եթէ յանդգնի, մեծ ադմուկ կրնայ բարձրացնել. «Անարդա՛ր է... Տօտէ խանծուած հարաւցի մըն էր: Ի՛նչպէս կրնար գնահատել մեր քաղաքը»...:

... ՓՐՈՎԱՆՍ

Լիոնի դալարագեղ հովիտներէն եւ գունագեղ ծառաստաններէն անցնող ճամբաներ կ'արձագանգեն Ռոնի ոլորապըտոյտ յորձանուտները, որոնք հետըզհետէ աւելի հեզասահ կը հոսին դէպի հարաւ՝ դէպի Վիէն եւ Քոնտրիէօ, ուր բնութիւնը չնչասպառ կախուած է երկու աշխարհներու միջեւ: Բարեխառն գօտի մը՝ Փրովանսի սպիտակ ու փոշոտ տաքութեան եւ աւելի հիւսիսային մըշուշոտ ու կանաչ կլիմային միջեւ: Աշխարհահռչակ գինիներու հիւթը արտադրող այգիներ, կեռասենիներ, ծիրանիներ եւ տանձենիներ կանուխ գարնան իրենց ծաղկած «հանդերձանքով» ջրաներկի թափանցիկ գոյներ կը սփռեն: Դարեր շարունակ Քոնտրիէօէն Ռոնը ճեղքած են Լիոնէն մեծաքս, կաշի եւ մանած արտածող վաճառականները, վերադարձին իրենց հետ ցորեն տանելով Թուլուզէն, գինի՝ Լանկըտոքէն, ծովու աղ՝ Քամարկէն, օճառ՝ Մարսէյլէն եւ ձէթ՝ Փրովանսէն:

Երբ Ռոնը կը հասնի Փրովանս կը բացուի բնութեան նոր «Թագաւորութիւն» մը, ուր կ'իշխեն ձիթենիներն ու նոճիները: Հոս կը սկսի Միջերկրականը, իրեն յատուկ խոհանոցով, հիմնուած՝ սխտորի, ձէթի եւ բուսական համեմներու վրայ: Փրովանսի արեւոտ երկնակամարին տակ այս սնդղականոնը հրաշալի կը թուի: Հասու եւ ոչխարի միսը տեղի կու տայ ձուկին դիմաց: Հռոմէական քանդակներ կը պատկերեն ցլամարտեր, Միտրաս աստուծոյ պաշտամունքը կամ գագաթներու զոհ դարձած քրիստոնեայ նահատակները յիշեցնելով:

Սակայն Ռոնի միջերկրականեան սիրտը Ավինեոնն է, իր մեղրագոյն եւ վարդագոյն պատերով: Ավինեոնը պատկանած է կաթողիկէ պապերուն, ինչպէս Վենետիկը պատկանած է տոճերուն: Եօթը պապեր և երկու ձախաւեր պապեր իրարու յաջորդած են հոն: Անոնք Փեթրարքի պատմիչին բառերով՝ «Յիսուս Քրիստոսի Եկեղեցին ձգած են ամօթալի աքսորի մէջ»: Այսուհանդերձ անոնց ձգած կառոյցները այսօր շրջանը վերածած են աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ եւ վիպերգական վայրերէն մէկուն: Նոյնիսկ անգլիացի գրագէտ Ջորջ Տիքընզի նման ճամբորդներ, որոնք ի ծնէ համակրանք չունէին արեւոտ հարաւին հանդէպ, հիացած են Ավինեոնով: Տիքընզ կը գրէ. -- «Ամբողջ քաղաքը կ'եփի արեւուն տակ, սակայն անոր տակը խոնաւ կը մնայ եւ երբեք սրճագոյն պիտի չդառնայ, հակառակ անոր որ տակաւին դարերով պիտի եփի»:

Աւելի հնադարեան պատմութեան կոթողներուն, ձիերուն ու նախնիներուն լուռ աշխարհէն անցնելով՝ Ռոնը այլեւս կը յոգնի եւ անոր բազկերակը կը դանդաղի: Քամարկի աւազոտ հողաշերտին մէջ կը ճիւղաւորուի, կորսնցնելով իր թափն ու գոյնը: Արեւելեան ճիւղը կը հոսի դէպի Միջերկրական: Անոր վրայ սագեր կը ծփան, արծիւներ կը թեւածեն և աղուէսներ կը թափառին գետափին: Վայրի թռչուններու դրախտ մը կը բացուի, որ այնքան ալ անյարմար չէ ալպեան ըսպիտակ բլուրներէն գահավիժող Ռոնի դէպի կապոյտ Միջերկրական երկար ճամբորդութեան:

Համադրեց՝
Լ. ԿԻՒԼՕՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի

«ԳՈՂԹԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Բոլոր անոնք որոնք ներկայ չէին գտնուած Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նորակազմ երգչախումբին անցեալ Մայիսի համերգին, հաճելի անակնկալը ունեցան զայն ողջունելու, Փարիզի Ա. Մանուկեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4, Կիրակի օրը: Շուրջ երեք տասնեակ (12 երիտասարդ, 20 երիտասարդուհի) հոգիէ բաղկացած այս խումբը Հայկ Սարգիսեանի ղեկավարութեան տակ կազմուած է երկու տարիէ ի վեր: Տարաթական փորձի օրը, յայտնի է որ երգին ճամբով աւանդութեան հաղորդակից ըլլալէ զատ, նաեւ միասնութեան առիթ մըն է այդ երիտասարդներուն համար. այնքա՛ն անոնց երգին մէջ յայտնի է երգելու հաճոյքին հետ, միասնութեան պատճառած ուրախութիւնը:

Երկրորդ ուշագրաւ կէտը «Գողթան»ի արդէն իսկ լայն զանազանութիւն մատնող երգացանկն է: Կարա Մուրզայի, Կոմիտասի, Թ. Ալթունեանի երգերուն հետ, օրուան յայտագրին մէջ տեղ տրուած էր ժամանակակից երգահաններու գործերուն ալ, ինչպէս՝ Յ. Պատայեան, Խ. Աւետիսեան, Ի. Յովհաննիսեան, եւայլն ու նաեւ դեղջուկ երգերու:

Այս երկու պարագաներուն հետ, արժեւորումի տեւեայ մըն է երիտասարդ խմբավարին այդ երեք տասնեակ երգասէրներու վրայ հաստատած «իշխանութիւն»ը: Երկու տարին մեծ բան չէ սիրող ուժերով կազմուած խումբի մը համար ու «Գողթան»ի կտրած ճամբան, որոշապէս շատ բան կը պարտի Հ. Սարգիսեանի հմտութեան, ճաշակին ու աշխատանքի, աշխատցնելու ըմբռնումին:

Միակ ափսոսալին, խումբին դաշնակով ընկերացող անձին անհանդստութեան պատճառով վերջին պահու կարգադրութիւնն էր որ բնականաբար չէր կրնար յաւելեալ նեցուկ մը ըլլալ արձանագրուած յաջողութեան. Թերեւս առաւել արդիւնաւոր պիտի ըլլար ընկերակցութեան բաժինը յրիւ ձգել Անահիտ Սարգիսեանի սրինգին: Համերգին մեներգուներն էին Մկրտիչ Պասմաճեան, Արմէն Տէր - Բարսեղեան, Փառանձեմ Սարգիսեան եւ Ժագլին Մելքոնեան:

Հանրութեան ներկայացումի առաջին քայլերով իսկ «Գողթան»ը սիրելի եկուոր մըն է Փարիզի հայկական մշակութային հրապարակին վրայ ուր անխաթար հայ երգի սիրողներ միշտ պիտի սպասեն իր յաջորդական ելոյթներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-72-

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ ՄԻԱՅՆ Ա՛Ն Է, Ա՛Ն...

Երբ ես ըսեմ՝ «ես», դուն հասկնաս՝ «ես»,
երբ ես ըսեմ՝ «դուն», և հասկնաս՝ «դուն»,
երբեք չենք յանգիր հասկացողութեան,
որ ցանկութիւնն է ամբողջ հայութեան:

Բայց երբ ըսեմ՝ «ան», եւ հասկնաս՝ «ան»,
հաստատած կ'ըլլանք մեր ժողովուրդի
երկու թեւերու մերձեցման գործի
բուն հիմնաքարը, որ հետզհետէ
աճի, ղարգանայ, ամրապնդուի
«մէ՛կ ազգ - մէ՛կ լեզու»ի այնքան սիրելի
տաճարը խօսքի: Ասկէ յետոյ է,
որ կրնանք գոչել միալար ձայնով. -
«Ո՛չ ես եմ, ոչ՝ դուն, միայն ա՛ն է, ա՛ն,
պատասխանատուն մեր դժբախտութեան.
թէ՛ երկրաշարժին, թէ՛ Սումգայիթին,
թէ՛ շրջափակման, թէ՛ պատերազմին,
թէ՛ անգործութեան, թէ՛ ձմրան ցուրտին
եւ հոս չյիշուած մեր մէկ մի ցաւին:
Միայն ա՛ն է, ա՛ն, մեր գլխուն վրան,
պատասխանատուն մեր դժբախտութեան:
Երանի՜ մնայ ընդմիշտ, յաւիտեան,
որպէս չանթարգել, որ կայծակները
մեր վրայ չիյնան եւ մեր կանչերը
իր դէմ բարձրացնենք այսպէս միաձայն,
ի շահ լեզուական հասկացողութեան
եւ մեր ազգային համերաշխութեան»:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ «ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ»

Խրուաթ նախկին զօրավար մը Զագրէպի թերթերէն մէկուն մէջ կը բացատրէ թէ Պոսնիացիները Եւրոպայի Պաղեստինցիները ըլլալու ճամբուն վրայ են: Այսինքն՝ ժողովուրդ մը որ չունի պետութիւն, նուաստացած է, կեղեքուած, տեղահանուած ու կորսուելու դատապարտուած: Նման հեռանկար որ զօրավարին կարծիքով ոչ միայն Սերպերու փափաքն է, կրնայ ահաւոր հետեւանքներ ծնիլ Եւրոպայի համար: Ուրիշներ ալ կը հաւատան որ Պոսնիացիներու հրապարակէն ջնջուիլը պիտի դիւրացնէ հարցին կարգադրութիւնը. ասպարէզը պիտի մնայ Սերպերուն եւ Խրուաթներուն որոնք իրենց միջեւ պիտի բաժնեն Պոսնիա -- Հերցեկովինի կարկանդակը:

Սերպերը դիմած են պատերազմի միջոցով հարցը կարգադրելու ձեւին: Միջազգային գլխաւոր կողմերու եւս լուռ համաձայնութեամբ Պիհաչ դատապարտուած է անկացման, ինչպէս եղած էր Կորածէի պարագային: Պոսնիացիները պատիժը կը կրեն միաւորուած Պոսնիա -- Հերցեկովինի իրենց փափաքին, նաեւ զէնքերու արգելքին դէմ պնդումին եւ միջազգային հանրութեան կողմէ ճանչցուած պետութեան մը ինքնապաշտպանութեան իրաւունքի պահանջքին: Կը վճարեն տակաւին գինուորական իրենց կարճատեւ յաղթանակին փոխարէնը:

Ռուսաստան -- Ֆրանսա -- Բրիտանիա եռատանին մեծ ճարպիկութեամբ չարժեցաւ. կարելի է ըսել նոյնիսկ թէ ան բեմէն դուրս ձգեց Միացեալ -- Նահանգներն ու Գերմանիան: Ան մինչեւ իսկ ջանաց որոշ մեղմացումներ բերել Պոսնիացիներուն դէմ կեցուածքներուն մէջ, ինչպէս՝ անոնց պետութեան միջազգային ճանաչումը: Այնպէս կը թուի որ այս աշխարհին մէջ միայն ուժն ու բրտութիւնն են իրաւացին, իսկ տկարը պէտք է գիջանի պարտութեան ու առանց այլեւայլի ընդունի առաջարկուած կարգադրութիւնները:

Հեռու չէ այն օրը երբ Պիհաչէն փըրկուելիք ոչինչ մնացած պիտի ըլլայ. մընացած պիտի ըլլայ միայն մեռեալները թաղելու գործը ու ամբողջական քանդումի մը հաշուեյարդարը: Այս ծանր պարտութիւնը սակայն կրնայ ռազմավարական ծանրակշիռ հետեւանքներ ունենալ Խրուաթիոյ համար: 30 -- 40 հազար սերպ գինուորները իրենց զէնք ու զրահով, տրամադրելի ուժ մը պիտի հանդիսանան: Անոնք անկարելի չէ որ փոխադրուին այլ ճակատներ ուր սերպ ուժերը նեղ կացութեան մատնուած են, օրինակի համար, ինչպէս Խրուաթիոյ մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 18, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. Սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանիքքուշ եւ Լեւոն Ղազարեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆԻ:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11.15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

Ժամը 12.30-ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Սեդա Պահարեանէ 500 Ֆր. Տիկին Սաթենիկ Ետիէճարտաշեանի եւ Տիկին Գոհարիկ Վտարանդիի մահուան առթիւ, Տիկին Վերժին Ուզունեանէ 500 Ֆր. իր քեռկիներէն՝ Սաթենիկ Ետիէճարտաշեանի մահուան առթիւ:

[illegible]

Եւգենիա Սարգսեանի «Մոնոթիփ 94»երը կը ցուցադրուին կալըրի լէ Սան (8, ռիւ տը ժուի, փարիզ 4-րդ) մինչեւ Դեկտեմբեր 15:

★ ★ ★ ☆ ☆ ☆
☆ ☆ ☆ ★ ★ ★

FRANCE - KARABAGH

avec la participation des
ASSOCIATIONS ARMENIENNES
de LYON et de sa REGION
organise le troisième

GRAND REVEILLON

au profit du village d'Arakioul et de l'Ecole de Chouchi au Karabagh

Samedi 31 Décembre
à partir de 21 heures

ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad, Lyon 6e

MARTEN YORGANTZ & Son Orchestre

Entrée : 170 F. et 80 F. pour les enfants de moins de 14 ans

Apéritif offert
Buffet & Bar

Réservations :

72 - 02 - 07 - 98 — *France - Karabagh* 15, rue du 24 Avril 1915, Décines
78 - 49 - 42 - 97 — *M.C.A. Décines*
78 - 93 - 57 - 43 — *M.C.A. Villeurbanne*
78 - 60 - 47 - 18 — *Eglise Apostolique Arménienne de Lyon.*

☆ ☆ ☆ ★ ★ ★
★ ★ ★ ☆ ☆ ☆

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent

un SUPER LOTO

(un *VOYAGE A VENISE*)

Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

VENEZ NOMBREUX !

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

FORUM - ETUDIANT

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B. organise un FORUM - ETUDIANT
le Mercredi 14 Décembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e

Conférencier :
M. RENE SAFFAR
Directeur général d'un groupe bancaire

Thème : «Le système bancaire français : dysfonctionnements au niveau de la concurrence».

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence** à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

POUR LES ENFANTS D'ARMENIE

sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30

Vous pourrez téléphoner a la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

Points de collecte :

Alfortville : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
Arnouville : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
Chaville : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
Issy-les-Moulineaux : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
Paris : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
Sevran : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Bagneux : Chez Mme Anaïs Statian — 35, ave A. Briand, 94230 Cachan, Tél. : 46. 65. 04. 27
Asnières : Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières, ou Tél. : 47. 99. 50. 28 / 42. 42. 70. 39

REGION MARSEILLAISE (permanence de 10h à 19h)
M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er, Tél. : 91. 50. 15 09
St-Jérôme : Mme Hototian — 13, bd Cazoran, Marseille 13e, Tél: 91. 61. 10. 82
Eglise Arménienne de Beaumont : 8, Impasse des Monts, Marseille 12e Tél. : 91. 93. 13. 50
Eglise Arménienne de Bd Oddo : 7, Bd Arthur Michaud, Marseille 15e Tél. : 91. 58. 18. 23
Eglise Arménienne de St-Loup : Bd des Grands Pins, Marseille 10e

Կ. Ս. Մ.

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ 200-ԱՄԵԱՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
Կը բանախօսէ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ,
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 20.30-ին
Մուտքը ազատ է

Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Ֆրանսայի Միութեան Վարչութիւն

Grande Braderie de Noël

CHENE

Pour vos cadeaux de fin d'année,
pour votre sapin de Noël
l'association CHENE vous invite à sa

GRANDE BRADERIE DE NOEL

les Samedi et Dimanche 10 et 11 Décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie, Livres, Sapins caucasiens, Cadeaux, Philatélie arménienne, Brocante, Epicerie fine arménienne, Bar-Restauration, Tombola, Point d'information CHENE.

Au Collège Samuel Moorat
26, rue Troyon 92310 Sèvres (Métro Pont de Sèvres)
Parking assuré

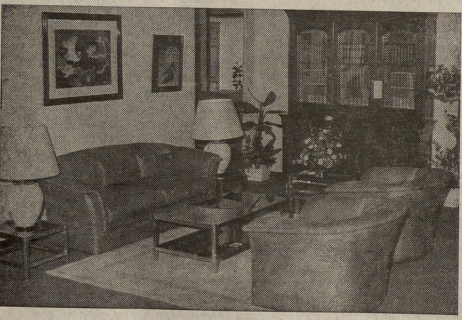
Pour tous renseignements :

Après 19 heures (tous les jours) Tél. : 47 50 40 47
De 9 heures à 15 heures (sauf Mercredi et Samedi) Tél. : 44 19 82 44

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille **tél. : 42. 89. 27. 47**

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն”

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13
MARDI
13 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.480

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.480

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՏԸԼՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՉԷ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ՅՈՒՍԱԼՔՈՒԱԾ, ՄԱՐԴ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Բոլորովին անակնկալ չէր։ Երբ վերջերս Ժագ Տըլոր կը յայտարարէր որ խոստացած էր իր ընկերվարական ընկերներուն յայտնել իր որոշումը Ծնունդէն առաջ, եթէ բացասական է որպէսզի անոնք ժամանակ ունենան նոր թեկնածու մը գտնելու եւ առջի օր ալ Քոհլ կ'ըսէր թէ որոշումը պիտի հաղորդէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 11-ին, այլեւս սիւսփէնսը դադրած էր հիչքոքեան ըլլալէ։ Եւ, ինչպէս, կիրակնօրեայ 7 / 7 յայտագրին վերջին բաժնին մէջ, Տըլոր ըսաւ որ թեկնածու չէ։ Առանձին յայտարարութեամբ մըն ալ, հանդիսաւոր կերպով կուտար պատճառները։ Ցայտնելէ ետք թէ միշտ աշխատած է հո՛ն ուր կը խորհէր թէ աւելի օգտակար է այն արժէքներուն համար զորս կը պաշտպանէ յօգուտ ընկերութեան եւ իր երկրին ու կ'աւելցնէ. -- «Որոշած եմ թեկնածու չըլլալ։ Դիւրին որոշում մը չէր։ Բազմաթիւ անձնական պատճառներ զիս մղեցին ո՛չ ըսելու։ 70 տարեկան պիտի ըլլամ։ Առանց դադարի կ'աշխատիմ 50 տարիէ ի վեր։ Այս պայմաններուն մէջ, աւելի խելօք բան է հաւասարակշռուած կեանք մը նախատեսել խորհրդածութեան եւ գործունէութեան միջեւ»։ Բայց, այս առաջին դրդապատճառէն աւելի, երկրորդ պատճառն է որ պէտք է վճռական դեր խաղացած ըլլայ Տըլորի որոշումին մէջ։ Արդարեւ, եթէ ընտրուի մեծամասնութիւն չունի եւ այն ատեն, կ'ըսէ. -- «Պիտի չփափաքէի, ընտրուելէ ետք, պարտաւորուած ըլլալ գործել կառավարութեան մը հետ որ չի բաժներ իմ ուղղութիւններս։ Այն ատեն այն զգացումը պիտի ունենայի որ սուտ խօսեցայ Ֆրանսացիներուն իրենց ներկայացնելով ծրագիր մը որ կարելի պիտի չըլլայ իրագործել»։

Շաբաթներէ ի վեր Տըլորի որոշումին սպասումը հալումաշ ըրաւ քաղաքական շրջանակներն ու մեդիաները։ Հիմա այլեւս ամէն ինչ յստակ է եւ ընկերվարականները բացառիկ ժողով մը պիտի գումարեն նոր մարդ մը գտնելու համար։ Դժուար է, քանի որ, եթէ նոյնիսկ բոլորը համամիտ չէին Տըլորի որ աւելի սոսիալ-դեմոկրատ կը նկատուի, քան՝ ընկերվարական, ան կրնար, ճիշդ այդ պատճառով, ձայներ խլել կեդրոնէն, մինչ հիմա...։ Այս որոշումը նաեւ իր դերն ունի աջին վրայ, որ այլեւս պատճառ չունի քանի մը թեկնածու չներկայացնելու առաջին շրջանին, քանի որ Տըլորի դիմաց է, որ կորսնցնելու հաւանականութիւնը աւելի մեծ էր, գոնէ հարցախոյզերու համաձայն։

ԵԼՑԻՆ ԶՕՐՔ ԿԸ ՂՐԿԷ ՉԷՉԷՆԻԱ

Մինչ որոշ յոյսեր կային որ բանակցութիւնները դրական լուծումի մը կը յանգին, ինչպէս յայտարարուած էր Գրաչով -- Դուդայեւ հանդիպումէն ետք, Կիրակի (Դեկտեմբեր 11) ռուսական զօրքը եւ հարիւրաւոր հրասայլեր Չեչէնիա մտան։ Զինուորական այս միջամտութիւնը կարեւորագոյնն է որ կը կատարուի Խորհրդային Միութեան անկումէն ետք եւ նպատակ ունի տապալելու Դուդայեւի (անջատողական) իշխանութիւնը։ Ելցին կը պնդէ որ այս գործողութիւնը կը ձգտի լուծում մը գտնելու։ Միջամտութիւնը որ դատապարտուեցաւ ռուս ընդդիմութեան կողմէ, 5 մեռեալ եւ աւելի քան տասնեակ մը վիրաւոր պատճառած է։ Ռուսական ուժերը երեք զօրաբաժնի կը համապատասխանեն։

Այս առթիւ «Լիպերասիոն» կ'ակնարկէ նաեւ, քանի մը տողով, կովկասեան միւս կնճիռներուն՝ Հիւսիսային Օսէթիա, Հարաւային Օսէթիա, Աբղազիա եւ Լ. Ղարաբաղ։ Ժագ Ամալրիք ալ կ'անդրադառնայ Ելցինի այս նախաձեռնութեան զոր վտանգաւոր կը նկատէ։ Թիւով քիչ են, կ'ըսէ, Չեչէններուն համար, բայց վճռական են եւ ի ծնէ՝ կեռիլլերոս։ Ամբողջ 19-րդ դարուն կատաղի դիմադրութիւն մը ցուցաբերած են ցարական բանակին որ բազմաթիւ ձախողութիւններ արձանագրած է։ Ցիշողութեան տէր են, կը գրէ յօդուածագիրը, եթէ Խրուշչովի օրով որպէս ժողովուրդ իրենց տեղը գտան, եթէ ամէն տեսակ շահատակութեան մէջ Ռուսերուն հետ, վարպետ դարձած են (մաֆիա-ի «ընտրանի»ին մեծ մասը կը կազմեն), երբեք չեն ընդունած ենթարկուիլ Ռուսերուն։

Ռուսերուն համար, Չեչէնիա «ինքնավար հանրապետութիւն մըն է», բայց, կ'ըսէ, Տեղեկատուութեան նախարարը՝ «Ռուսաստան միշտ անկարող եղած է որեւէ փաստաթուղթ ցոյց տալու, թէ ցարերու օրով, թէ պոլշեւիկներու որ ապացուցանէ մեր պատկանելիութիւնը ռուսական դաշնակցութեան։ Իր միակ պատճառաբանութիւնը՝ ուժն է։ Զօրաւոր է, մենք՝ տկար»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՍԼՕՅԻ մէջ, Դեկտեմբեր 10-ին, Ռաբին, Փերէս եւ Արաֆաթ ստացան խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակը։ Ընդհ. տպաւորութիւնն այն էր որ այս արարողութիւնը հաստատեց որ խաղաղութեան ընթացքը միշտ ի զօրու կը մնայ, վտանգուած չէ, գոնէ առ այժմ։ Այս առթիւ յայտնուեցաւ նաեւ որ Արաֆաթի կինը (29 տարեկան) յղի է։

ՏԷՄԻՐԷԼ խստօրէն պատասխանած է եւրոպական քննադատութիւններուն Քիւրտերու դէմ արձակուած վճիռին առթիւ։ Թուրքիոյ նախագահը շեշտած է (Դեկտեմբեր 9)՝ «Ոչ ոք պէտք է ձայն բարձրացնէ, ոչ Թուրքիոյ մէջ, ոչ ալ արտասահման, Թուրքիա իրաւական երկիր է, այս վճիռը մարսէք կամ ոչ»։ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարները ճնշում կ'ուզեն բանեցնել որպէսզի «ժողովրդավարութեան հիմնական կանոնները յարգուին» (Ժիւփէ)։ Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարած է թէ «շատ մտահոգ է»։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 4 -- 1 յաղթեց Թուլուզի, դիրքը չի փոխուիր սակայն դասաւորման մէջ ուր կը մնայ 12-րդ, 30 կէտով։ Գլուխը անցաւ կրկին Մարսէյլի Օլէմփիքը 45 կէտով, 2-րդ դիրքը զիջելով Կէնկանի (44)։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

1995-ի Ապրիլ 24-ը, 80-ամեակն է Հայութեան դէմ 1915 Թուականին գործադրուած Ցեղասպանութեան, Թուրքիոյ կողմէ, որ բնաջնջեց շուրջ երկու միլիոն հայ, ամայացուց ամբողջ Արեւմտահայաստանը իր բնիկ տարրէն եւ խլեց անոր պատմական հայրենիքը։

Ի հեճուկս այն իրողութեան, որ միջազգային համայնքը ցեղասպանութիւնը կը նկատէ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիր, միջազգային ատեաններու եւ խորհրդաժողովներու կողմէ նուիրագործուած է մարդու իրաւանց եւ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը, կը մերժուի հողային բռնագրաւում, այսօր, դարուս Ա. Ցեղասպանութենէն եւ մեր ժողովուրդի հայրենազրկումէն ութ տասնամեակներ ետք, ոճիրը դեռ կը մնայ անպատիժ եւ անհատոյց։ Ընդհակառակն, միւս կողմէ ոճրապարտ տէրութիւնը կը ջանայ Հայու հետք չթողուլ բռնագրաւեալ Արեւմտահայաստանի մէջ, ուր յստակ ծրագրումով կը քանդուին պատմական ու քաղաքակրթական անգնահատելի արժէք ներկայացնող կոթողներ։

Միջազգային համայնքի դատապարտելի լռութիւնը, անտարբերութիւնը, անուղղակի քաջալերութիւն կ'ընծայէ ժամանակակից Թուրքիոյ, որ ոչ միայն կ'ուրանայ իր նախորդներուն ոճիրը, այլեւ կը դիմէ նոր յանցագործութիւններու, հետեւողականօրէն հետապնդելով իր փանթուրքական երազին իրականացումը, որուն առաջին թիրախը Հայուն ու Հայաստանի ընդմիշտ բնաջնջումն է, ինչպէս կ'ապացուցէ հայրմատ Արցախը հայաթափելու դաւը, որ շարունակութիւնը կը կազմէ Մեծ Եղեռնին։

Մէկ կողմէ Թուրքիոյ ուրացումները իսկ միւս կողմէ մեծ տէրութեանց բռնած շահադիտական, հաճոյակատար ընթացքը Թուրք պետութեան նկատմամբ, տասնամեակներ ամբողջ, պատճառ հանդիսացան, որ Հայկական Դատը մնայ անլոյծ, իսկ յանցապարտը շարունակէ գործել անպատիժ, արհամարհելով միջազգային ի զօրու ամէն օրէնք ու կանոն։

Այսուհանդերձ, որքան ալ երկար տեւէ մէկուն միջազգային կարծիքը մոլորեցնող, իսկ միւսներուն ալ ոճիրին հանդէպ լռութիւն պահող դաւը, այսօր՝ Եղեռնի ութսունամեակին առթիւ, բովանդակ հայութիւնը, վերականգնած ազգային ազատ ու անկախ պետականութեան սահմաններէն ներս թէ Սփիւռքի մէջ, կուգայ միահամուռ ծառացումով յայտարարելու միջազգային կարծիքին, որ հայկական դատը անժամանցելի է։

Հայ ժողովուրդը, որպէս մէկ եւ անխզելի ամբողջութիւն, եղած է ու կը մնայ անդրդուելի պահանջատէր։

Այս ճակատագրի գուպարը վերջ պիտի չունենայ այնքան ատեն, որ արդար հատուցում չէ կատարուած մեր նահատակ ու իրաւազուրկ ժողովուրդին։

Դիմելով միջազգային բոլոր ատեաններուն, աշխարհի տէրութեանց եւ բարի կամեցողութեան տէր մարդոց, աւելի քան երբեք միակամ ու հաստատակամ բովանդակ հայ ժողովուրդը կը պահանջէ, որ ճանչցուի ու դատապարտուի գործուած ցեղասպանութիւնը եւ բռնախլուած բոլոր իրաւունքները վերադարձուին իրենց միակ ու անփոխարինելի իրաւատիրոջ՝ Հայութեան։

Միջազգային հիմնարկներու եւ առաջին առթիւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութենէն ներս, Ապահովութեան Խորհուրդի մեծերէն, Եւրո-Խորհուրդէն ու մարդու իրաւանց պաշտպան յանձնաժողովներէն հայութիւնը կը պահանջէ, լոկ ու պարզապէս, որ գործադրութեան դնեն իրենց իսկ կողմէ նուիրականացուած սկզբունքները, որոնք կը դատապարտեն Ցեղասպանութիւնը, հայրենազրկումը, ազգի ու մարդու իրաւունքներու ամէն բռնաբարում, ազգային փոքրամասնութիւններու բնաջնջում։

Կոչ կ'ընենք նաեւ, մեր բարեկամ եւ յատկապէս մեզի բախտակից տէրութեանց ու ժողովուրդներուն, որ աւելի գործօն զօրակցութիւն բերեն Հայութեան բռնախլուած իրաւունքներու ձեռքբերման մեր պայքարին, որ ազատութեան ու արդարութեան ծարաւի բոլոր ժողովուրդներուն եւ մարդոցն է միաժամանակ։

Եղեռնի ութսունամեակը առիթ է, նոյն ատեն, վերանորոգելու մեր հաւատարմական ուխտը՝ հանդէպ հայկական պահանջատիրութեան, անոր յաջողութեան համար ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ առնելու վճռական յանձնառութեամբ։ Ուստի, կոչ կ'ուղղենք, որ ամէնուրեք, համայն հայութեամբ՝ եկեղեցական իշխանութիւններով, կուսակցութիւններով ու միութիւններով գործենք, Ցեղասպանութեան 80-ամեակի միասնական ոգեկոչումներով, աւելի պինդ եւ ուժական համագործակցութեամբ, ամէն բանէ վեր դերադասելով համազգայինը, զօտեպնդուած մեր ազգային նորագոյն նուաճումներով եւ այն հաստատ համոզումով, որ Հայուն դատը արդար է, իսկ արդար դատ մը, ուշ կամ կանուխ կը յաղթանակէ, անպայման։

Ս. Դ. Հ. Կ.
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՈ

Ռ. Ա. Կ.
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

1994, Դեկտեմբեր 8

ՄԱՄՈՒԼ

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» ԲԱՌԻՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

Դեկտեմբեր 10-ի «Մոնտ»ի նամականիի բաժնին մէջ, փիլիսոփայութեան փրոֆեսոր՝ Լորանս Հանսէն - Լէօվէ կը բացատրէ ցեղասպանութիւն բառին իմաստը եւ կ'ըսէ թէ Լեմքինի հնարած բառին համար, 20-րդ դարուն, պատմաբան եւ իրաւաբան կը համաձայնին ընդունելու համար որ քանի մը ցեղասպանութիւն (կամ ցեղասպանութեան փորձ) կատարուած են որոնք կը համապատասխանեն բառին սահմանումին. -- Ի մասնաւորի 1915-ին Հայերու դէմ ցեղասպանութիւնը, նացիական ցեղասպանութիւնը եւ գամպոճեանը. մինչ ուրիշներ աւելի խնդրոյ առարկայ են (30-ական Թուականներու ջարդերը՝ Ուկրանիա)։

ՋԱՒԱԽԵՑԻՆԵՐՈՒ ԴԺՈՒԱՐ ԱՌՕՐԵԱՆ

Յուլիս 31-ին Վրաստանի նախագահ Է. Շեւարնածէի հրամանագրով ինչպէս երկրին երեք այլ շրջաններուն, Հայարնակ Ջաւախքի մէջ ալ հաստատուեցաւ տարածաշրջանային կառավարման նոր ձեւ. նշանակուեցաւ նախագահի անձնական եւ լիազօր ներկայացուցիչ մը ու Հայաստանի սահմանամերձ այդ շրջանին համար կեդրոն ընտրուեցաւ Ախալքալաքը։ Այս կարգադրութեան յաջորդեց տեղացի հայ բնակչութեան դժգոհութիւնը եւ մերժումը։ Անոնք իրենց օրինավիճակին ոտնձգութիւն նկատեցին կատարուած փոփոխութիւնը, նաեւ հակասահմանադրական։ Հարցը այն էր որ փոխանակ շրջանին կապերը ուղղակի Թիֆլիսի հետ ըլլալու, պիտի ըլլային շրջանին լիազօր ներկայացուցիչին հետ, ինչ որ կրնար ենթադրել կամայական կեցուածքներ։ Այս անախորժ կացութեան մասին քանի մը հարցումներով Ախալքալաքի շրջանային վարչութեան նախագահ Ստեփան Ստեփանեանին դիմած է «Ազգ»ի (Նոյեմբեր 25) թղթակիցը Միսաք Թորոսեան։

Ս. Ստեփանեան շրջանային ներկայացուցիչի նշանակումը «շրջանի շահերը ճնշելու փորձ» կը նկատէ իշխանութեան կողմէ։ Մինչեւ այսօր ալ իրենք որեւէ կապ չեն ունեցած անոր հետ։ Կը շարունակեն իրենց յարաբերութիւնները պահել ուղղակի նախարարութիւններու, գերատեսչութիւններու հետ։ Միեւնոյն ատեն կը խուսափին քաղաքական լարում ստեղծելէ։ Իրենց մեծագոյն վախը այն է որ ներկայացուցիչը տարբեր պատրուակներով կը փորձէ փոխել ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հայարնակ այդ շրջանին ժողովրդագրական իրավիճակը։

Ջաւախքի առօրեայի հարցերուն կապուած էջով մը թերթը կը շարունակէ տեղ տալ նոյն նիւթին, յաջորդ օրուան թիւով ալ։ Հոն հարցումները ուղղուած են տեղացի լրագրող Մելիք Սեդրակեանին եւ կը շօշափեն մշակութային, դպրոցական մարզը։

Մ. Սեդրակեան անմխիթար վիճակին գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատէ վճարումի դրութիւնը. այսինքն՝ Վրաստանի մէջ մշակոյթի տուներու, դպրոցներու անձնակազմերը կը վճարուին «կուպոն» կոչուած դրամով որ, ինչպէս կ'ըսուի, շուկայական գրեթէ ոչ մէկ արժէք ունի։ Այդ պատճառով, մշակոյթի տուներուն եւ ակումբներուն մեծ մասը փակ կը մնան. կան բացառութիւններ որոնցմէ է Գանձայի մշակոյթի տունը։

Հակառակ դժուարին կացութեան այս տարի եւս մեծ շուքով նշուած են Վահան Տէրեանի ու Աշուղ Ջիւանիի տօնահանդէսները։ Վերջերս ալ Ախալքալաքի մէջ կազմակերպուած են Բացօթեայ փառատօնի օրեր որոնց ընթացքին վեց քանդակագործ, տեղական պազալտ քարէն գործեր պատրաստած են. այդ գործերէն «Ս. Աստուածածին»ը եւ «Մայրութիւն»ը զետեղուած են եկեղեցիին բակը. իսկ մշակոյթի տան առջեւ, Լենինի արձանին պարապ մնացած պատուանդանին վրայ դրուած է «Մովսէս Խորենացի»ն։

Այս մարզի կարեւորագոյն հաստատութիւններուն՝ դպրոցներուն վիճակին համար Մ. Սեդրակեան կը գործածէ «ողբերգական» որակումը։ Հոս եւս գլխաւոր պատասխանատու կը նկատուի «կուպոն»ը։ Վերամուտի օրէն -- Սեպտեմբեր 5 -- ուսուցիչները դասադուլ յայտարարած են, բողոքելով վճարումի այդ միջոցին դէմ։ Աւելի ցաւալին այն է որ հարիւրաւոր մանկավարժներ ճարահատ՝ հեռացած են կրթական բնագաւառէն ու իրենց գոյութիւնը պահպանելու համար ձեռնարկած աւելի արդիւնաւոր այլ աշխատանքներու. կայ նոյն նպատակով արտագաղթած մեկնածներու ոչ արհամարհելի թիւ մը։ Ատիկա պատճառ եղած է որ դպրոցներուն մէջ զիրենք փոխարինեն անբաւարար պատրաստութեան տէր երիտասարդներ։ Այսուհանդերձ, ուսուցչական մարզին հաւատարիմ մնացածները, ինչպէս կ'ըսէ Մ. Սեդրակեան, պատիւի արժանի են, որովհետեւ «նրանք այսօր փաստօրէն աշխատում են ձրի, գիտակցելով իրենց կատարած աշխատանքի վեհութիւնն ու նշանակութիւնը»։ Կան, բարեբախտաբար, տեղական կազմակերպութիւններ, ձեռնարկութիւններ որոնք կ'օգնեն դպրոցներուն. անոնցմէ է օրինակ, Բոգդանովկայի պանրագործարանը։ Կ'ըլլան պարագայական արտաքին օժանդակութիւններ ալ. օրինակ, Իրանէն կաթողիկէ եկեղեցականներ տեղւոյն Հէշտիա գիւղը այցելած ու հազար տոլար նուիրած են երկու միջնակարգ դպրոցներու։ Բայց ջաւախեցի լրագրողը գիտակից է որ ատիկա արմատական լուծում չէ։ Կատարուած է նաեւ ալիւրի օժանդակութիւն, ուսուցիչներուն։

Ձմրան եղանակը ժխտականներու յաւելեալ բեռ մը բերած է դպրոցներու արդէն դժուարին կացութեան։ Թէեւ երկրին Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է որ պիւտճէին կապուած կազմակերպութիւններուն 2,5 թոն քարածուխ յատկացուի, բայց որոշումը թուղթի վրայ մնացած է։ Տուեալ շրջանը մօտ 2 հազար մեթր բարձրութիւն ունի ու շատ դաժան ցամաքային կլիմայ մը. Նոյեմբերին արդէն, ինչպէս կ'ըսուի երկու լրագրողներու զրոյցին մէջ, «դասարաններում ջերմաստիճանը զրոյց ցածր է, բայց այդպէս էլ պարզ չէ թէ դպրոցները քարածուխ կը ստանան, թէ ոչ»։

Ջաւախքը, սոոր քով, լրատուական միջոցներէ զրկուած ըլլալուն տագնապն ալ կ'ապրի։ Ելեկտրականութեան բացակայութիւնը գլխաւոր յանցաւորը կը նկատուի սոոր։ Շատ մեծ դժուարութիւններով, ամիսը անգամ մը լոյս կը տեսնեն շրջանի «Փարոս» եւ «Արշալոյս» թերթերը։ Ելեկտրականութիւն չըլլալուն պատճառով տեղական «Ջաւախք» եւ «Փարուանա» հեռատեսիլի յայտագիրներն ալ ջնջուած են։ Ասոր վրայ աւելցուցէք Հայաստանի ծանօթ կացութիւնը որուն հետեւանքով հոնկէ ալ մամուլ չի հասնիր. չի հասնիր նոյնիսկ Թիֆլիս լոյս տեսնող հայատառ «Վրաստան» թերթը, կամ կը հասնի մէկ-երկու ամիս ուշացումով։ Այս բոլորը ըսել կուտան Մ. Սեդրակեանին թէ «Ջաւախքում այսօր լրատուական շրջափակում է»։

Այդ պայմաններուն մէջ, բնական է որ մեծ յոյսեր կապուած են ՀՀՇ-ի օգնութեամբ ձեռք ձգուած ելեկտրաշարժիչին որ զետեղուած է Ախալքալաքի տպարանին մէջ։ Ան կարելի պիտի դարձնէ տեղական հայ մամուլին աւելի կանոնաւոր հրատարակութիւնը։

«Ազգ»ի երկու թիւերուն այս էջերը տեղեկատուական գործ կատարելէ զատ, կը մղեն նաեւ անգամ մըն ալ մտածելու արժէքներու պահպանումին առեղծուածային հայկական աւանդութեան մասին։ Մարդիկ միջին դարու ցուրտ, մութ, աշխարհին անհաղորդ խուցերուն մէջ ձեռագիրներ ընդօրինակելէ, հատորներ նկարազարդելէ ուրիշ հող, կամ ընելիք չունէի՞ն։ Համեմատութիւնները պահելով նոյնը չէ՞ Ջաւախքի երեւոյթը։ Երկու հազար մեթր բարձրութեան վրայ թառած շրջաններու մէջ ուր երկինքը աւելի մօտ կը թուի քան հող ու քարէ աշխարհը, զրկուած՝ ելեկտրական հոսանքէ, ջերմութենէ ու ո՜վ գիտէ դեռ ինչ ու ինչ բաներէ, մամուլի մասին, լրատուութեան մասին մտահոգուելէ ուրիշ ընելիք չկա՞յ։

Այսպէս է սակայն, ու ջաւախեցի Հայը կը շարունակէ աւանդութիւնը ընկերացնել իր առօրեային որ կը կրկնէ Հայաստանի բաժին ինկած դժուարութիւնները, սահմանին միւս կողմը, անբարեացակամ միջավայրի մըն ալ մէջ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԲԱԳՐԱՏ ԷՍԴՈՒԳԵԱՆ

Պօղոս Պալենց գրատուն։

Ամէն անգամ որ շուկայ կուգար, իշխեմճճի միւսին Պերճին յանձնելու համար պրօտէ ձեռագործները, զորս պատրաստած էր իր ձեռքով, սովորութիւն ըրած էր վերադարձին հանդիպիլ Պօղոս Պալենց գրատուն ու գիրք գնել։ Տան համար ապրապրանքներու ցանկ մը միշտ կ'ունենար արդէն, բայց այդ ցանկէն բաժին մըն ալ վերապահուած կ'ըլլար այս գրատան։ Խանութպանը ծանօթի վերաբերում ցոյց կուտար իրեն։

Հետաքրքիր՝ հարցուց.

-- Հացագործ կինը հանեցա՞ք, Օրիորդ։

Եւ թէ ինչպէ՜ս. Ինքն ալ զարմացած էր թէ որքան արագ կարդացած էր այդ հաստ գիրքը։ Սինկէրին վրայ ինքզինքին հետ մրցման մէջ էր, սա մօթիֆն ալ աշխատիմ, յետոյ քիչ մը եւս կարդամ, ըսելով։ Աւելի ուժով կը շարժէր ոտքը, ասեղը անտեսանելի արագութեամբ կը ծակծկէր կտաւը, անոր վրայ ծաղիկ մը, թռչուն մը, եւ կամ անուններուն առաջին տառերը ձեւաւորելով։ Իր բազմապրաղ առօրեային մէջ մեծ յուզումներ ստեղծած էր այդ գիրքը։

-- Ի՞նչպիսի գիրք մը կ'ուզէք այս շաբաթ։

Պահ մը խորհեցաւ։

-- Ազգային վէպ մը ըլլայ, բայց նաեւ քիչ մըն ալ սիրային անցուդարձեր ունենայ,

Գրավաճառը հասկցած էր թէ ո՞ր գիրքը պիտի տար իր տասնութամեայ յաճախորդին գոհացում պատճառելու համար։ Գնաց, ներսի դարակներէն հաստ, խաւաքարտէ կողքով գիրք մը բերաւ։ «Գաղտնիք Փարիզու»։ Սիրան թղթատեց էջերը, յետոյ ետեւի կազմին վրայ կարդաց գինը։ Գիրքը իր մտադրածէն սուղ էր։ Հոգ չէ, խորհեցաւ, յաջորդ շաբաթ չեմ առներ։

Շնորհակալութիւն յայտնեց, գիրքը տեղաւորեց ձեռքի մեծ պայուսակին մէջ։ Ձեռագործները միշտ այս պայուսակով տուն կը տանէր գործելու։ Սակայն այս անգամ այդ պայուսակը սովորականէն աւելի ծանր էր։ Յաւելեալ ծանրութիւնը տարճանակ մըն էր, նականթ մը, շուկայի խորինճին Գասպարէն ստացուած, որ պիտի յանձնուէր Սամաթիա, Հայկէշ Սեպուհին։

Ժամը հինգուկէսն էր, երբ «Պօղոս Պալենց» գրատունէն կ'ելլէր.

- Աճապարեմ, Սեպուհը 7-ին պիտի գայ։

-- Չէ, սանահայր, այդպէս չէ՛, հօգիդ սիրեմ, մի՛ պնդեր։ Ես քեզմէ գաղտնի գործ չունիմ։ Վիզս միշտ ծուռ է դէմդ, գիտես. Հաւատա՛ ինծի, ծուռ գործ չէ, խերով գործի համար պէտք է կառքը։

-- Ո՛չ, ըսաւ սանահայրը կտրուկ ու վճռական։

Ելաւ չոքած տեղէն, Սեպուհին աչքերուն մէջ նայելով կրկնեց. Ո՛չ։ Կերի տոպրակները առաւ ձիերուն վիզէն, ուղղուեցաւ դէպի ախոռին դուռը։ Յանկարծ Սեպուհ բռնեց դաստակէն ու արգելք եղաւ դուռը բանալուն։ Այս անգամ Հայկէշ Սեպուհը իր աչքերը ուղղած էր սանահօր։ Բառերուն վրայ դանդաղելով ըսաւ.

- Խաչոյին համար է որ կ'ուզեմ ձիերը, ուրիշ բան չունիմ քեզի ըսելիք, այս գործը Խաչոյին համար է։

Սանահօր դէմքը այլափոխուեցաւ։ Խաչոյին անունը նախատեսուած ազդեցութիւնը գործած էր անոր վրայ։ Պղտորեցան աչքերը, ձայնը դողդողաց։

-- Խաչօն ձեզմէ մէկ բան կ'ուզէ միայն. ուշադի՛ր եղէք, խոհեմ եղէք, դուք ձեզ կրակի մի նետէք։ Խաչօն ուրիշ ոչի՛նչ կ'ուզէ այլեւս։

Վերջին բառերը խեղդուեցան հեծկլտուքներու մէջ։ Փաթթուեցաւ Սեպուհին։

-- Այ տղայ, ձիերուն խօսքը ըրած պահուդ ես գուշակեցի քու միտքդ։ Դուն ո՞ւրկէ գիտնաս թէ այն ինչ որ ընել կ'ուզես, ես երկու օր է կը գնեմ, կը վերցընեմ ու չեմ համարձակիր։

Ձիերը լծեց կառքին, սանձը տուաւ Սեպուհին ձեռքը ու բացաւ ախոռին փայտեայ լայն դռները։

Տիկին Բրաբիոն աստուան Թուղի անուշը կրկին սեղան բերաւ։ Դեռ զարմանքի մէջ էր։ Երեք ամիս է որ չէր տեսած Արշակը։ Այս առաւօտ ան լուսածագէն ալ կանուխ եկած, քունէն արթնցուցած էր մայրը։

-- Այսօր մինչեւ իրիկուն ազատ եմ, եկայ որ հետդ ըլլամ, ըսած էր։

Յետոյ հարցումներ ուղղած էր։ Սակայն մօրը բոլոր հարցումները անպատասխան մնացած էին. Ո՞ւր էր երեք ամիս է։ Ինչո՞ւ չէր արտօնած որ վարպետոյրները բանայ։ Ոստիկանները ինչո՞ւ երկու անգամ եկած եւ զինքը հարցուցած էին։ Սուրբ Կարապետի երէցը ինչո՞ւ փոխած էր օրհնութեան մաղթանքը. «Աստուած Արշակը պահէ»։ Ի՞նչ էր ուրիշներուն գիտցածը ու իր չգիտցածը զաւկին մասին։ «Օր մը ամէն բան պիտի պատմեմ», ըսած էր։ Ե՞րբ էր այդ օրը։ Իսկ այս հագի նոպաներուն ի՞նչ ըսեւ. Նիհարցա՞ծ էր ալ քիչ մը։ Վրան գլուխը կանոնաւոր է, փէշը լաւ կաղապարուած, ուրեմն ինքզինք հոգալու վիճակ ունի։ «Աստուած իմ, աշխարհ բեր, այս հասակին հասցուր, վերջն ալ հանելուկ լուծելու պէս զաւկդ ճանչնալ ջանայ, այս ի՜նչ բախտ է»։

Բոլոր այս մտածումներն ու հոգերը շալկած, առաւօտէն ազդին ազուն սիրած ուտելիքները պատրաստելով անցուցած էր իր ժամերը։ Երբ Արշակ ըսաւ որ գիշերը պիտի չմնայ, անմիջապէս նախընթրիքի սեղան մը պատրաստեց։ Արշակին շատ սիրած Թուղի անուշով, կարագով ու հացով սարքուած սեղան մը։

Մօր բոյնը իր յիշածէն ալ տաք թուեցաւ Արշակին. կարօտցած էր այս տունը, եւ այս տան մէջ՝ մայրը։ Սակայն խելքը ժամադրութեան էր։ Ճամբու տեւողութիւնը հաշուել ջանաց՝ Սկիւտարէն մինչեւ կամուրջ։ «Սերոբը եօթնին պիտի սպասէ, հագիւ կը հասնիմ շողենաւուն», մտածեց։

Հրաժեշտի պահուն Տիկին Բրաբիոն զոգնոցին գրպանէն ոսկի համիտ մը հանեց Արշակին տալու համար։ Բայց Արշակ վստահեցուց թէ պէտք չունի, չառաւ։

-- Դուն քեզի լաւ նայէ՛, Սուրբ Կարապետի երէցին ալ բարեւ ըսէ, թող օրհնութիւնը անպակաս ընէ։

Այս վերջինը ըսած ատեն ժպիտ մը կար Արշակին դէմքին վրայ։ Տիկին Բրաբիոն չկրցաւ գուշակել թէ լո՞ւրջ էր Արշակ, թէ ոչ կը ծիծաղէր։

Վարպետոյրին եղերքէն փողոց նայեցաւ։ Ո՛չ ոք կար, օրը մթնել սկսած էր։ Շակեց փէշը ու կիսարաց դռնէն սուզուեցաւ դուրս։

Անցնող -- դարձողին ետ նայիլ ու զինքը կրկին կրկին քննելը այլեւս շատ անհանգստացնել սկսած էր։ Նախ այնքան կարեւորութիւն չէր տուած այս բանին։ Իր երկրին ամէնէն աչքառու տարազները հագած, յայտնի հպարտութեամբ կը շրջէր քաղաքին մէջ։ Բոլոր անոնք, որոնք Պոլսեցի չէին, իրեն նման՝ իրենց երկրի հայրագատ տարազներով էին։ Չէր հասկնար թէ այս սովորութեան վարժ ժողովուրդը ինչո՞ւ իրեն այդպէս ուշադիր կը նայէր։

Վանեցի Սերգօ Պէյին պզտիկ տղան՝ Սերոբը չէր կրցած գուշակել որ այն ինչ որ ժողովուրդին ուշադրութիւնը կը գրաւէր, ամէն քայլին զգալի դարձող իր ազնուականութիւնն էր։ Բարձրահասակ էր Սերոբ։ Թուխ դէմքը ա՛լ աւելի սեւցած էր հաստ պեխերով։ Տեղացիի գդակէն (սպիտակ փափախ մը) դուրս պոռթկացող դանդուր մազերը, եւ խոշոր աչքերը, մարմնին փակած սեւ զգեստները, անէմ գամարը մէջքին եւ անոր մէջ տեղաւորուած արծաթեայ դաշոյնը, բոլորը կը պարզէին որ այս մէկը սովորական բանուոր մը չէր՝ տեղացի տարազներ հագած, այլ ազնուական մը, ո՜վ գիտէ որուն որդին։

Հիմա Սերոբ մեծ պարկ մը շալկած, Մահմուտ փաշայի ճամբով դէպի Քիւրքճիւ Խան կուգար, իր երկրացի բանուորներուն քով։ Բոլորն ալ հօրը ծանօթ մարդիկ էին. Սերգօ պէյին թոյլտուութեամբ եկած էին Պոլիս, բեռնակրութիւն ընելու։ Միքայէլ ախպարը (Սերոբին կրկին տա-

ըէքով) խանի բակէն դիմաւորեց զինքը: Անմիջապէս շալակի պարկը առաւ: Ձեռքը համբուրել ուզեց, Սերոբ չարտօնեց, ետ քաշեց ձեռքը, Քիչ վերջ միւսներն ալ հաւաքուեցան: Երբ Սերոբ տեսաւ որ բոլորն ալ մէկտեղուած են, իր երէկուան խնդրանքը կրկնեց.

— Փոսը բացուա՞ծ է:

— Մեծ բացինք Սերոբ աղա, քու ըսածիդ պէս, մէկ մարդու խորութեամբ տասներկու քայլ տեղ փորեցինք: Ելած ոսկորները տոպրակի մէջ դրինք, փոսին մէջը թաղեցինք, Հրամանիդ պէս պատրաստ է փոսը, աղա':

Ղազարոսն էր պատասխանողը: Սերոբ աղայութեան պարտադրած վեհութեամբ մտիկ ըրաւ Ղազարոսին բացատրութիւնը: Շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, ապա Միքայէլէն ուզեց պարկը: Նստած տեղէն բացաւ կարպետին կապիչները ու սկսաւ մէջինները մի առ մի դուրս հանել:

— Եղը, մեղրը, թիւթիւնը, բուրդը, չէօքէլէքը պզա հօրս նուէրն է, հաւասար բաժնեցէք: Էս գուլպաները Մարիամ քեռկինը զրկեր է Կարապետ քեռիին, էս մինթանն ալ Ծաղիկ քուրս զրկեր է Մուշեղին, Ղազարոս՝ նամակ ալ ունիս, Վարսենիկը գրեր է: Էս շալվարն էլ քուկդ է...:

Երբ պարպուեցաւ պարկը, քովը կանչեց Միքայէլը: Հասակները մօտ էին իրարու:

— Հագուստներդ ես հագուիմ, ըսաւ: Խմիններս ալ թող քովդ մնան:

Միքայէլ չկրցաւ կռահել պատճառը այս անիմաստ փոխանցումին: Սակայն առարկելու կամ հարցնելու իրաւունք չունէր Սերոբին դիմաց:

Մխսին մօտն բնակիչներուն պառկած խցիկը: Պատերը առանց ծեփի, հինդ անկողիններ չարուած պզտիկ սենեակ մըն էր:

Վրայէն հանածները կանոնաւոր ծալեց, դիզեց իրարու վրայ: Արծաթեայ դաշոյնն ալ անոնց հետ փաթթեց, յանձնեց Միքայէլին: Ինքն ալ անոր պահեստի տարազները հագաւ,

Լուսամուտէն դուրս նայեցաւ, ժամը ենթադրել ջանաց, չուշանամ, խորհեցաւ:
- Արշակը կամուրջին վրայ պիտի սպասէ, հազիւ կը հասնիմ:

* * *

Խմբակին չորս անդամները մէկտեղուած էին ժամադրութեան վայրը: Նախ գուղէ, հին քաղաքի պարիսպներուն մօտն էին: Հայկէշ Սեպուհը, Սիրանն ալ առած, սանահօր ձիակառքով եկած էր: Կառքին մէջ չորս բրիչներ եւ բահեր կային, մեծ ծածկոցի մը տակ պահուած: Ճշգրիտ տեղը գիտցողը Արշակն էր: Ցուցադրուած օրերուն չորսն ալ գացած տեսած էին, բայց Արշակն է որ փոխադրութեան ընթացքին զինուորները հետապնդած եւ թաղումին տեղը տեսած էր: Թաղման երկրորդ օրն էր այսօր: Խօրխճիւ Գասպարը խումբին այս պաշտօնը տուած պահուն գիտէր որ եթէ փոսը քանի մը օր վերջ բանային, շատ աւելի դժուար պիտի ըլլար տղոց գործը:

— Անոնք մեր նահատակներն են, մեր խիղճը չի թոյլատրեր որ մարմինները այդպէս նետուած ըլլան պատի մը տակ: Երկու - երեք օրէն թող լմննայ այս գործը:

Շատ ուշադիր կը գործածէին բրիչները: Դիակներուն վնաս տալէ կը խուսափէին: Նոյնպէս փորուած հողը դուրս նետելու պահուն, երբ բահերը կը մխրճէին կակուղ հողին, շատ զգոյշ էին,

Փորելու գործին Սիրանը չէր մասնակցած: Բայց երբ Արշակին բրիչը հանդիպեցաւ դիակներէն մէկուն, այդ պահէն ետք ան ալ մասնակցեցաւ հողը ձեռքով դուրս հանելու աշխատանքին: Այսպէս՝ քով քով կամ վրայէ վրայ նետուած ութ դիակներ հանեցին այդ փոսէն: Մերկ էին բոլորն ալ: Թաղողները, ցուցադրութեան ատեն անոնց վրայ գտնուող սպիտակ երկար շապիկներն անգամ առած էին: Երկուքին վզի պարանները հանդոյց դարձած էր, չէին կրցած հանել վիզերնէն, այդպէս ձգած էին: Ձիակառք բեռցուցին դիակները: Լեզուները դուրս ինկած էին, սեւցած էին դէմքերը:

Հայկէշ Սեպուհ երբ ճանչցաւ Խաչօն, չկրցաւ զսպել արցունքները: Արշակին հայրն նոյան բռնած էր. յաճախ արեւն կը թքնէր: Սերոբ ու Սիրան կառքին մէջ շարուած դիակները ծածկեցին մեծ ծածկոցով մը: Հողը ետ լեցուցին փոսին մէջ, բրիչներն ու բահերը հաւաքեցին, խումբը ճամբայ ելաւ: Արշակ ու Սիրան բաժնուեցան ձիակառքին քովէն: Բազմութիւնը ուշադրաւ կրնար ըլլալ:

Սիլիվրի դարուի ճամբով հասան Պալըքլըի հայկական գերեզմանատունը: Գիշերուան մութին՝ գերեզմանատունը սոսկալի էր բոլորին համար: Ձիերն ալ սոսկացած կը թուէին: Կը վրնջային, առջեւի ոտքերը գետին կը զարնէին, կը դժուարանային յառաջանալու, Ո՛չ ոք իր վախը խոստովանելու արիութիւնն ունէր: Հայկէշ մէկ կողմէ կը շոյէր ձիերուն յուռկները, կը փորձէր հանդարտեցնել զանոնք, միւս կողմէ մէկ ձեռքն ալ անզգալաբար կը պահէր նականթին վրայ: Ատրճանակին գոյութիւնը յայտնի ապահովութիւն մը կը պատճառէր իրեն: Լուսին չկար՝ մութ գիշեր էր: Արշակ հազիւ իրեն լսելի ձայնով մը կը մրմռար. «լուսին չկայ, մութ գիշեր է, մի խումբ կ'երթայ արագ...»: Այդ մրմունջին մասնակցեցան միւսներն ալ, որոնք իրարու սեղմուած կ'երթային դէպի գերեզմանատան կեդրոնը:

Մութին մէջ անտեսանելի էր ամէն բան: Երբ վստահ եղան որ տեսնուելու վտանգ չկայ, Սեպուհը վառեց լապտերը: Լապտերներին լոյսին տակ գտան Վանեցի բնակիչներուն փորած փոսը:

Ութ դիակները իջեցուցին փոսին մէջ: Ծածկոցը, փոխան պատանքի, ծածկեցին մերկ մարմիններուն վրայ: Շուտով փոսը լեցուցին հողով:

Սրբազան պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը վախն ալ փարատած էր:

* * *

Յաջորդ Երկուշաբթին տաղաւարի Մեռելոց էր: Բազմութիւն կար գերեզմանը: Սպասարկողները կը դժուարանային ջուր տալ, կամ վայրի խոտերը մաքրել տալ ուղղողներուն պահանջքը գոհացնելու: Նոյնպէս քահանաներն ու դպիրները շիրիմէ շիրիմ կը վազէին օրհներգութեան համար:

Յանկարծ իրարանցում մը եղաւ: Քահանաները մուտքի բաժինը հաւաքուիլ սկսան: Պատրիարք Սրբազանը եկած էր: Քահանաներէ ու դպիրներէ բաղկացեալ թափոր մը կազմուեցաւ: Ժողովուրդին ալ մասնակցութեամբ թափորը հասաւ գերեզմանատան ճիշդ կեդրոնը՝ ընդհանուր նահատակներու թաղամասը: Պատրիարքը իր աղօթքով ողորմութիւն կ'ուզէր, գթութիւն կ'ուզէր Տիրոջմէ:

Այդ բազմութեան մէջ, իրարմէ անջատ կեցող Սիրանը, Հայկէշ Սեպուհը, Խօրխճիւ Գասպարը, սանահայրը, Սերոբն ու Արշակը, բոլորն ալ իբրեւ թէ անծանօթներ իրարու, վստահ էին Տիրոջ գթութենէն: Պահ մը աչք աչքի եկան:

Ո՛չ ոք նշմարեց անոնց դէմքին յայտնի անյայտ ժպիտը:

«Մարմարա»

ՀԱՄԵՐԳ Ի ՆՊԱՍՏ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ

Դեկտեմբեր 5-ի երեկոյեան մեծ բազմութիւն մը լեցուցած էր Շան զ'Էլիզէի Ռոն - Փուան թատրոնը ուր երաժշտահանդէս մը ծրագրուած էր ի նպաստ Վանաձորի երախաներու: Ան կազմակերպուած էր «Լա Հարփ» ընկերակցութեան կողմէ, կը վայելէր Փարիզի քաղաքապետին հովանաւորութիւնը, Ձայն կը ներկայացնէր օգնականը՝ Ժան Թիպէրի: Նպատակն էր նիւթական որոշ մասնակցութիւն ապահովել Վանաձորի մէջ նորոգելի երկու վարժարաններու ուր պիտի աշակերտէին առաւելաբար տկար երախաներ:

Երեկոյթին բացումը կատարեց կազմակերպիչ միութեան նախագահը Ռեյիլ Պարայ: Շնորհակալութեան խօսք արտասանեց նաեւ Կրթական նախարարութեան ներկայացուցիչ Տիկին Կարինէ Բարիկեան: Ապա բեմը յանձնուեցաւ Այպէռ Անտոնեանի որպէսզի իր թարգմանած կտորներուն արտասանութեամբ ճաշակ մը տայ հայ բանաստեղծութեան: Այդ աշխարհին միայն արեւելեան թեւէն, յաճախ բաւական տափակ տողերու ներկայացումով, բոլորովին աւելորդ այդ բաժինէն ետք ջութակահար Հայկ Դաւթեան եւ դաշնակահար Արթիւր Ահարոնեան բեմ հրաւիրուեցան, Անոնք համերգին առաջին մասին մէջ նուագեցին ժամանակակից հայ երգահաններու — Բաբաջանեան, Պաղտասարեան, Խաչատրեան — գործերէն: Ի տես անոնց ուշագրաւ միասնութեան, ամուր թեքնիքին, երկարատեւ ծափեր ստիպեցին որ շարունակեն նուագել. ու անոնց բաժինը փակուեցաւ Կոմիտասի «Կռունկ»ով:

Համերգին Բ. մասը յատկացուած էր արժանթինցի դաշնակահար Միկէլ Անկէլ Էսթրէլլայի. ան նաեւ հիմնադիրն է «Միւզիք — Էսփէրանս» հիմնարկին (1982) որուն նպատակն է երաժշտութիւնը ծառայեցնել մարդկութեան եւ մարդուն արժանաւորութեան, երաժշտութիւնը տանիլ մինչեւ ամէնէն համեստ խաւերը եւ երաժշտութիւնը ամուր կապի մը վերածելով օգնել մարդոց եւ ժողովուրդներու միջեւ խաղաղութեան հաստատման:

Ծանօթ արուեստագէտը նախ բացատրութիւններ տուաւ իր ընտրած կտորներուն մասին, ապա նուագեց Տէպիւսի եւ Շոփէն: Առաջինէն ընտրած էր մանկական կտորներու յաջորդութիւն մը, իսկ երկրորդէն չորս էթիւտ, երեք մազուրքաներէ եւ ֆանթէզիէ մը բաղկացած շարք մը զոր ըսաւ թէ ինք մղումով մը ձեռնուած է նուագելու երբ լսած է Սիմոնն Սինեոռէի մահուան լուրը:

Խանդավառող ու յուզիչ էր նոյն ատեն այդ երեկոյթը ուր հայ եւ ֆրանսացի ունկնդիրներ լեցուցած էին սրահը, հայ եւ ոչ - հայ արուեստագէտներու նուագով սատար հանդիսանալու Հայաստանի զրկեալ պատանիներուն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈԳԵՊԷՍ ԱՂԷՏԵԱԼ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Աւելի տարի մը առաջ A.F.A.R.E.P. (Հոգեվերլուծական Հետազօտութեան եւ Ուսումնասիրութեան Ֆրանսահայ Ընկերակցութիւն) ի վերջոյ կը տեսնէր իրականացումը, լազմենեան ուղղութեամբ հոգեվերլուծումով շահագրգռուող Հայաստանի բժիշկներուն հետ համագործակցութեան եւ մասնագիտական պատրաստութեան իր ծրագրին:

Արդարեւ, հոգեբոյժ Տոքթոր Քնարիկ Այտընեան, որ Հայաստանի Աշխատանքի ու Ընկերային Ապահովութեան Ընկերա - Հոգեբանական Դարմանումի Բաժնին պատասխանատուն է եւ դասախօս, Ֆրանսա գալէ անմիջապէս վերջ կը սկսէր հետեւիլ Փարիզ Ը. Համալսարանին հոգեվերլուծման բաժնին դարմանատան հաստուածին ուսման ծրագրին, եւ մասնակցիլ Սէմինէրներու: Ըլլալով հեղինակ ուշագրաւ հրատարակութիւններու և զեկուցումներու (ի մէջ այլոց «Հոգեվերլուծման Եւրոպական Դպրոցի, Օր»ուան ընթացքին) եւ ներկայ գտնուելով միջազգային բազմաթիւ գիտաժողովներու եւ համաժողովներու, Տոքթոր Այտընեան լաւագոյն կապեր հաստատեց արագօրէն, ֆրանսացի բազմաթիւ արհեստակիցներու հետ:

Աւելի վերջ, ձեռնարկեց մանկական հաստատութեան մը դարմանատան մէջ սթաժի մը, եւ հոգեվերլուծման ճամբով համալսարանական Բարձրագոյն Ուսման վկայականի մը պատրաստութեան, որուն նուիրուեցաւ այս երկրորդ տարուան ընթացքին, շարունակելով հանդերձ իր ուսումը, եւ Champ Freudien-ի շրջանակին մէջ մասնակցելով աշխատանքի խմբակներու, ֆրանսացի վերլուծողներու հետ, կապակցութեամբ Երեւանի իր խումբին, որուն անդամներուն թիւը կրկնապատկուեցաւ մէկ տարուան մէջ:

Պէտք է ուրախանալ որ այսպէսով Հայաստան սկսաւ հետաքրքրուիլ հոգեվերլուծումով, որ ենթական մօտիկ ըլլալու ճամբով ձեռք կ'առնէ հիւանդն ու իր տառապանքին պատմութիւնը, մասնաւորաբար երբ հարցը կը վերաբերի մանուկներու, որոնք զոհ դարձած են երկրաշարժին կամ պատերազմին, ինչպէս նաեւ անոնց ընտանիքներուն:

Այսուհանդերձ, ոչի՛նչ հնարաւոր պիտի ըլլար առանց այն հոգեվերլուծողներուն որոնք մասնակցեցան «Աշխարհի Բժիշկներ»ու դէպի Հայաստան կատարած առաքելութեան, առանց շահագրգռութեանը Տոքտոր Այտընեանի եւ իր ընկերակիցներուն, առանց այն խանդավառութեան ու օժանդակութեան զոր ցոյց տուաւ իրենց հոգատար Նախարարը՝ Պր. Աշոտ Եսայեան, առանց Ֆրանսացի հոգեվերլուծողներուն որոնք շրջապատեցին ու քաջալերեցին իրենց արուեստակցուհին, առանց քանի մը անհատներու առատաձեռնութեան, եւ մասնաւորաբար առանց Մարի - Նուպար (Ուսանողական Տան) Բարեկամուհիներու Հիմնարկին, միակ հայկական կազմակերպութիւնը որ մասնակցեցաւ այս ձեռնարկին, եւ որ երկու տարի շարունակաբար կրթաթոշակ յատկացնելով բնակարան ապահովեց տոքթոր Այտընեանին: Միակն էր ան որ հասկցաւ թէ, եթէ ճամբաներն ու կամուրջները անհրաժեշտ են, պէտք է որ մարդը կըրնայ կանգնիլ իր սրունքներուն վրայ անոնց վրայէն անցնիլ կարենալու եւ առաջ երթալու համար, եւ թէ հայ մանուկը որ հոգեպէս կը տառապի արժանի է նոյնքան օժանդակութեան:

A.F.A.R.E.P.-ն իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէ Մարի - Նուպարի Բարեկամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք իրենց օգնութիւնը չզլացան, մասնաւորաբար Հայ Տան տնօրէնուհի՝ Տիկին Տօնապետեանին ու հաստատութեան անձնակազմին, եւ կը յուսայ որ Հայաստանի հետ փոխանակումները պիտի բազմապատկուին մօտիկ ապագայի մը:

A.F.A.R.E.P
(Président: Dr F. LEGUIL)
16, rue Chabrol, 75010 Paris
Tél. : 45. 23. 18. 91
Fax : 48. 01. 00. 16.

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՏԱՔՑՈՒՐ — ՓԱԿՑՈՒՐ ՎԻՐԱԲՈՒԺՈՒԹԻՒՆ

Միացեալ - Նահանգներու մէջ ընկերութիւն մը մածուցիկ նիւթ մը պատրաստած է որ պիտի փոխարինէ վիրաբոյժին ասեղն ու դերձանը: Ան հիմնանիւթ ունի փրոթէինը եւ արիւնէն առնուած նիւթեր: Խառնուրդը ցած ջերմութեան մէջ չորցուած է. պիտի սկսի գործածուիլ երբ արիւնին պարունակած հաւանական մանրէները ամբողջովին չէզոքացնելու վըստահելի ձեւը գտնուի: Գործողութիւններու ընթացքին անոր կիրարկումը ժամանակի ու նիւթականի կարեւոր խնայողութիւն պիտի ապահովէ: Լաւագոյն արդիւնքը երաշխաւորուած է, նաեւ արագ ապաքինումը եւ վէրքին լաւագոյն սպիացումը:

Այդ մածուցիկը ուշագրաւ է նաեւ անով որ երբ մորթին վրայի վէրքը փակուի ինք աստիճանաբար կը նօսրանայ: Ատկէ զատ, ան յատկութիւնը ունի մանրէներու մարմնէն ներս մուտքը չարտօնելու, արիւնահոսութեան արգելք ըլլալու:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17-ին տօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 18, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ համդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. Սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հայրեր՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանիքքուշ եւ Լեւոն Ղազարեան։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱԶԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11.15-ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին։

Ժամը 12.30-ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

GROUPEMENT INTERPROFESSIONNEL ARMENIEN

COMMUNIQUE DE PRESSE

La totalité des Conseils Généraux a été sollicitée afin d'apporter son soutien à la reconstruction de l'Ecole Française de Gumri. En l'état actuel des choses et malheureusement, seuls ceux dont la liste suit, ont accepté de participer.

La communauté arménienne les en remercie sincèrement.

Liste des Conseils Généraux ayant répondu positivement à notre requête : *Département de la GIRONDE, Département de l'ISERE, Département des PYRENEES ATLANTIQUES, Département des BOUCHES DU RHONE, Département de la CORREZE, Département de la CORSE SUD, Département du MORBIHAN, Département des YVELINES, Département de la SEINE ET MARNE, Département de l'HERAULT, Département du PERIGORD.*

Paris, le 5 Décembre

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զարուհի Տէմիր 500 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Տիգրան Տէմիրճեանի մահուան 9-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme Hilda Kalfayan - Panossian

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Միօրեայ հայկական վարժարանի Ամանորի հանդէսը Պուր լէ Վալանսի «Սափէն» սրահին մէջ Կիրակի, Դեկտեմբեր 18, յետմիջօրէին ժամը 3-էն սկսեալ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար։

Տիրամայր Ռէժին Հէքիմեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի՝ (Փարիզէն) Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ռոզին Պզտիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի Գազանճեան 1000 Ֆր.։ Տէր եւ Տիկին Անթուան Ալեքսանեան 500 ֆրանք Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանին։

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN
GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'ECOLE ST MESROP d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : ORCHESTRE GAYDZAG
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

FORUM-ETUDIANT

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.

organise un FORUM - ETUDIANT

le Mercredi 14 Décembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e

Conférencier :
M. RENE SAFFAR
Directeur général
d'un groupe bancaire

Thème : **«Le système bancaire français : dysfonctionnements au niveau de la concurrence».**

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Le Centre Culturel SAINT MESROB
accueille
Le Rév. P. Charles RENOUX
le Vendredi 16 Décembre à 20h45
pour une

CONFERENCE

sur le thème :
La liturgie de la Parole, dans le rite arménien, avant le Xe siècle.
(le déroulement et les textes du début du «Patarag»)
au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Tél. : 43 26 50 43
M° Cardinal Lemoine / Monge.
— *Entrée libre* —

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence** à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

POUR LES ENFANTS D'ARMENIE
sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30

Vous pourrez téléphoner à la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

N° C.C.P. : Paris S 985 07 G
Chèques libellés à l'ordre de : C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 Paris
Points de collecte :

Alfortville : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
Arnouville : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
Chaville : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
Issy-les-Moulineaux : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
Paris : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
Sevran : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Bagneux : Chez Mme Anaïs Statian — 35, ave A. Briand, 94230 Cachan, Tél. : 46. 65. 04. 27
Asnières : Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières, ou Tél. : 47. 99. 50. 28 / 42. 42. 70. 39

REGION MARSEILLAISE (permanence de 10h à 19h)
M.A.J.C. : 12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er, Tél. : 91. 50. 15 09
St-Jérôme : Mme Hototian — 13, bd Cazoran, Marseille 13e, Tél: 91. 61. 10. 82
Eglise Arménienne de Beaumont : 8, Impasse des Monts, Marseille 12e Tél. : 91. 93. 13. 50
Eglise Arménienne de Bd Oddo : 7, Bd Arthur Michaud, Marseille 15e Tél. : 91. 58. 18. 23
Eglise Arménienne de St-Loup : Bd des Grands Pins, Marseille 10e

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent

un SUPER LOTO

(un *VOYAGE A VENISE*)
Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

VENEZ NOMBREUX !

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

son séjour familial d'hiver
à Bellefontaine (JURA)
du dimanche 26 février
au dimanche 5 mars

Inscrivez-vous dès à présent auprès de : Marie ABOUSEFIAN — 47 84 82 90 qui vous donnera tous renseignements utiles.

Les enfants âgés de plus de 8 ans, même non accompagnés, seront les bienvenus et entourés d'animateurs.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
MERCREDI
14 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.481 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.481

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿԱՐ ԵՒ ԿԱՐՃ ԵՐԿՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

1994-ի աւարտը եւ 1995-ի սկիզբը մեր զաղութին համար յատկանշական պիտի մնան, Հայութեան մարզի խրախուսական երկու անցքերով. առաջինը Լէոլիսեան զոյգ դատերն են, երկրորդը՝ Ցեղասպանութեան 80-ամեակը: Դատերէն առաջինը աւարտած է արդէն վճիռով մը որ ծանր պարտականութիւն մը կը դնէ Հայ Դատին հետամուտ ամէն կազմակերպութեան ու անհատի ուսերուն: Ծանօթ է որ փարիզի Պատժական 17-րդ ատեանը ընդունելով հանդերձ թէ 1915-ին Թուրք կառավարութեան կողմէ Հայերու դէմ կատարուածը մարդկութեան դէմ ոճիր է, դատապարտումի համար անզօր հռչակեց ինքզինք, քանի որ ատոր անհրաժեշտ օրինական տուեալ գոյութիւն չունէր Ֆրանսական օրէնսդրութեան մէջ: Իսկ Բ. դատը ամբաստանեալ կողմին դիմումով յետաձգուեցաւ Փետրուար 8-ին:

Ինչ կը վերաբերի Ցեղասպանութեան 80-ամեակին, առ այժմ միակ դրականը միասնական ցոյցի տրամադրութիւնն է. անկէ անդին, յաջորդական ժողովներով պարզուած անճարակութիւնը արդէն այն վախը կը ներշնչէ թէ գլխաւոր յաջողութիւնը պիտի մնայ այդ միասնութիւնը, եթէ ան ալ տոկայ մինչեւ Ապրիլ 24...: Եւ ըսել որ այդ ժողովները մէկդի դրած նշումին կարեւորութեան համապատասխան առաջարկները, կը ծեծեն ու կը ծեծեն ամէնէն «ամնդական» տափակութիւններու անչափ մանրամասնութիւնները:

Դեկտեմբեր 5 եւ 8 թուակիր երկու Յայտարարութիւն կը վերաբերին այս երկու ոլորտներուն: Առաջինը Հայ Դատի յանձնախումբինն է. հոն նախ կը տեղեկացուի տրուած որոշումը՝ Լէոլիսեան դատին Նոյեմբեր 18-ի վճիռը վերաքննութեան չենթարկելու: Ապա կ'ըսուի թէ որպէս գործունէութեան անմիջական քայլ, նպատակ դրուած է հետապնդելու Կէսօ օրէնքին ընդլայնումը, որպէսզի ան տարածուի բոլոր ցեղասպանութիւններուն վրայ, դատապարտելու համար անոնց ուղղուած ուրացումի, մերժումի երեւոյթները:

Երկրորդ Յայտարարութիւնը ստորագրուած է Սփիւռքի երեք կուսակցութիւններուն կողմէ. առաջինին կրկնակի երկարութիւնը ունի: Նիւթը 80-ամեակն է: Հոն երկար, երկար տողերով անգամ մը եւս կը դատապարտուին միջազգային համայնքին լռութիւնը, Թուրքիոյ ուրացումները. անոնց կը հետեւին «պահանջատիրութեան», «նահատակ ու իրաւազուրկ ժողովուրդի հատուցման» նման ալ յոգնած տարազներ: Ապա երեք պարբերութեամբ կոչեր կ'ուղղուին միջազգային ատեաններու, ակումբներու, հիմնարկներու, կազմակերպութիւններու, յանձնախումբերու, անոնցմէ պահանջելով որ դատապարտեն ցեղասպանութիւնը, զօրակցին հայութեան պայքարին: Յայտարարութիւնը կ'աւարտի «հայկական պահանջատիրութեան յաջողութեան համար ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ առնելու վճռական յանձնառութեամբ», ամէնուր միասնական ոգեկոչումներու հրաւէրով ու այն հաւատքով որ «Հայուն դատը արդար է, իսկ արդար դատ մը ուշ կամ կանուխ կը յաղթանակէ անպայման»:

Որակի ու քանակի խոշոր համեմատութեամբ այդ Յայտարարութեան մէջ, անկարելի է չանդրադառնալ թէ ան ամէն բանէ առաջ, -- հաւանաբար ակամայ -- մասնակցութիւն մը կը խոստանայ միջազգային լռութեան: Այլապէս, ի՞նչպէս մեկնաբանել լոզունգներու առատահոս յորձանքին թաթխուած կոչերը, դիմումները որոնցմէ ո՛չ միջազգային ատեանները, ո՛չ Թուրք պետութիւնը տեղեակ կըրնան ըլլալ...: Իսկ անկէ անդին, որպէս գործունէութեան չօշափելի ծրագիր, ոչինչ կայ հոն,

Տեւելով պատկառելի այդ Յայտարարութեան ընթերցումէն ետք, մարդ անկարելի է որ չանդրադառնայ այն խոր հակասութեան որ պարզուած է անոր եւ Հայ Դատի յանձնախումբի հաղորդագրութեան միջեւ ուր առնուազն կայ ճիշդ մօտեցում ու ճիշդ նպատակի ընտրութիւն: Անջատ հարց է թէ Յանձնախումբը պիտի կարենա՞յ յաջողութեան լծակները գտնել ու հասնիլ նպատակին:

Այո՛, տակաւին չորս ամիս կայ Ապրիլ 24-ին, բայց ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական առածը՝ «երբ գիւղը կ'երեւի, առաջնորդի հարկ չի մնար». ու երեք կուսակցութիւններուն Յայտարարութեամբ երեւցած գիւղը ուրախալի հեռանկար մը չի գծեր:

Ա. Թ.

ՉԷՉԷՆԻԱ

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ԵՒ ՉԷՉԷՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Շատ վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծուած է Չէչէնիոյ մէջ, եթէ նոյնիսկ զէնքերու կողքին բանակցութիւններ ալ կը տարուին, թէեւ այս վերջին լուրին մասին հաստատ բան մը չկայ եւ տեղեկութիւնները հակասական են:

Ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ թիւով, Ելցինի դիրքն ալ շատ փափուկ է: Դեմոկրատները պառակտուած են, ոմանք զօրավիգ են նախագահին, շատեր՝ դէմ են եւ մենատիրութեան խօսք կ'ընեն: Տեղւոյն վրայ կացութիւնը շփոթ է, կռիւները ծայր տուած էին, Դեկտեմբեր 12-ին, մայրաքաղաքէն՝ Գրոզնի 25 քիլոմեթր հիւսիս -- արեւմուտք երբ Դուդայեւի ուժերը կրակ կը բանային ռուսական հրասայլերուն վրայ եւ անոնք ալ կը հակազդէին: Պատերազմական երկու թռան եւ չորս օդանաւեր ռմբակոծած են չէչէն դիրքերը: Որքան ալ Ռուսերը զօրաւոր ըլլան, Չէչէններն ալ դիմադրութիւն մը կը կազմակերպեն եւ ազատութիւն կամ մահ լոզունգով վճռած են կռուիլ: Վըտանգը այն է նաեւ որ Դուդայեւ հակառուս ապստամբութեան մը հրաւէր կը կարդայ շրջանի կրօնակից ժողովուրդներուն եւ մէջտեղ կը դնէ իսլամական զինակցութեանց եւ Պետութեան մը ծրագիրը:

-- Մոսկուայի մէջ, 5000 հոգի ցոյց մը ըրած են, Դեկտեմբեր 12-ին, պաստառներով ուր գրուած էր՝ «Չէչէնիա միջամտութիւնը ամօթ մըն է Ռուսաստանի համար»:

-- Գլինթընի համար (որու օրհնութիւնը նախապէս առած է Ելցին, անկասկա՛ծ) «ներքին հարց մըն է», արեւմտեան միւս երկիրներն ալ լուռ են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԹՈՒԱՆ ՓԻՆԷ, Ֆրանսայի մեծագոյն տնտեսագէտը, մեռաւ Դեկտեմբեր 13-ին, 103 տարեկանին, Սէն - Շամոնի իր բնակարանը ուր վերադարձած էր, հոկտեմբերէն ի վեր Սէն - Թ'էթիէնի հիւանդանոցը մնալէ ետք: Նախկին վարչապետ, ինք է, որ որպէս Ելմտական նախարար տը Կօլի, փրկեց Ֆրանսայի տնտեսութիւնը, մեծ յաջողութիւն գտած էր նաեւ իր՝ «Փինէ փոխառութիւնը»: Մինչեւ վերջը պահած էր իր արթուն միտքը եւ դեռ իրեն կը դիմէին քաղաքական դէմքերը թելադրութիւններու համար: Քանի մը ամիս առաջ ալ տեսակցութիւններ կուտար մամուլին, ուր կարելի էր հաստատել դէպքերու իր իմաստուն վերլուծումը:

' ԱԴՐԲԵՋԱՆ -- ՖՐԱՆՍԱ ֆութպոլի մրցումին առթիւ (Դեկ. 13) բոլոր թերթերը սկսնակներ կը նուիրեն, ոչ միայն մարզական գետնի վրայ, այլեւ, այդ առթիւ, կ'անդրադառնան Ղարաբաղի հարցին, քանի որ մրցումը փոխանակ Բաքու տեղի ունենալու փոխադրուած է Տրապիզոն: Կարգ մը թերթերու տուած «լուսաբանութիւնները» բաւական հետաքրքրական են: Օրինակ՝ Իւմանիթէ (Դեկ. 13) բացատրելու համար թէ ի՞նչու մրցումը Բաքու տեղի չունենար կը գրէ. -- «6 տարի է որ եօթը միլիոն բնակիչ ունեցող այս փոքր երկիրը ֆաշաֆաշիական (ընդգծումը՝ մեր կողմէ) պատերազմի մէջ է որու հետեւանքով՝ 20 հազար մեռեալ կայ»: Նոյն թերթը, քանի մը տող ետք, կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի ու կ'ըսէ թէ՝ «Ադրբեջան կռիւի մէջ է իր դրացի՝ Հայաստանի հետ»: Բաւական տարօրինակ լրատուութիւն մը ուր քանի մը տողով երկու հակայ սխալ կայ քանի որ Ադրբեջան քաղաքացիական պատերազմի մէջ չէ, ոչ ալ կռիւի մէջ՝ Հայաստանի հետ...: Լիպերասիոն ալ խօսիլ կու տայ ազերի խաղացողները որոնք կը գանգատին թէ Պետութիւնը ուրիշ հոգեր ունենալով, չօգներ իրենց: Արդէն խումբին մարզիկներուն մեծ մասը արտասահման գացած է: Դժգոհ են նաեւ որ Բաքու չեն խաղար, ուր 37 հազար հոգի զօրավիգ պիտի ըլլար իրենց: Ֆիկառոյի մէջ (Դեկ. 12-ին) Իրինա տը Շիքով որ ընդհանրապէս քաղաքական յօդուածներ կը գրէ, իր մարզական թղթակցութեան մէջ քաղաքականութիւն կ'ընէ գրելով թէ «Ադրբեջանի 25%-ը գրաւուած է Հայերուն կողմէ»...:

ԺԱԳ ՏԸԼՈՐԻ քաշուիլը նախագահական ընտրապայքարէն, պատճառ եղաւ, Դեկ. 12-ին, որ Ֆրանքը զգալի անկում կրէ եւ Սակարանը չծածկէ իր յուսախաբութիւնը: Առայժմ բեմը կը մնայ Շիրաքի, որու տնտեսական համոզումները շատ յստակ չեն:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Պետութեան Ապահովութեան Ատեանի դատախազը որոշած է վերաքննութեան դիմել քիւրտ երեսփոխաններու դէմ տրուած վճիռներուն առթիւ զորս մեղմ կը նկատէ: Մահապատիժ կը պահանջէ: Դատախազը յայտարարած է որ գործուած յանցանքները պատժական օրենսգիրքի թիւ 125 յօդուածին ենթակայ են որ մահապատիժ կը նախատեսէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ պետական ուժերը հրկիզելէ ետք քրտական գիւղերը, կը ջանան ջնջել նաեւ անոնց բարոյական անձնաւորութեան հանգամանքը: Քրտամէտ «Էօզկիւր Իւլքէ» օրաթերթին տեղեկատուութեան համաձայն, Տիյարպէքիրի մէջ քաղաքին կուսակալին ներկայութեան ժողով մը գումարուած է, քրտական գիւղերու գիւղապետերուն ալ մասնակցութեամբ. հոն առաջարկուած է վերջ տալ յիշեալ գիւղերուն անուանական ներկայութեան ալ, ինչ որ մերժուած է: Անկէ զատ, փորձ եղած է նոյն գիւղապետերուն վաւերաթուղթեր ստորագրել տալու այն մասին թէ իրենց գիւղերը հրկիզուած են ՓՔՔի կողմէ: Գիւղապետերը մերժած են ստորագրել նման յայտարարութիւն, մերժելով նաեւ ատոր փոխարէն իրենց գիւղերը վերադառնալու կարելիութիւնը:

ԳԱԶԱՊԼԱՆՔԱՅԻ մէջ, Դեկ. 13-ին և 14-ին տեղի կ'ունենայ Իսլամական Ժողովի Կազմակերպութեան եօթներորդ վեհաժողովը, որու կը մասնակցին 50 երկիրներու, առաւել՝ Արաֆաթ, ղեկավարները: Օրակարգի գլխաւոր նիւթն է իսլամականութեան յառաջխաղացումը որ կը սպառնայ կարգ մը երկիրներու, բայց նաեւ ներքին կնճիռները: Խնդրոյ առարկայ երկիրներն են Պոսնիա, Չէչէնիա, Ալժերիա, Ծոց, Սոմալիա, Տաճիկստան, Հնդկաստան, Փաքիստան: Կազմակերպութիւնը հիմնած է Մարոք, 25 տարի առաջ, Սաուտի Արաբիոյ եւ Փաքիստանի գործակցութեամբ:

ԵՐԻՃԷՊԱՂԻ մէջ (Թուրքիա, Պաթմանի գաւառ) հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցած է զինեալ մրցակից խմբակներու միջեւ եւ վեց հոգի սպաննուած է: Զոհերու մէջ է քաղաքապետը, կռիւը ծագած էր նախորդ եւ ներկայ քաղաքապետին կողմնակիցներուն միջեւ:

ՀԵՌՈՒՍՏԵՍԻԼԻ 5-րդ կայանը, ժամը առաւօտեան 7-էն երեկոյեան 7, երբ կը սկսի Արթէ-ի յայտագիրը, պիտի սփռէ գիտութեան (սաւուան) յայտագիր մը: Այս կայանին գլուխն է Ժան - Մարի Գաւաս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՑՈՒՐՏԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

ԿԱՌԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԿԱԶ ԿԸ ՄՏՆԵՆ

Երեքշաբթի (Դեկտեմբեր 13) Երեւանի մէջ ջերմաստիճանը զերոյէն վար 10-ն էր երբ հեռաձայնով կը խօսէինք տեղւոյն ժամով՝ 10.30-ին: Բարեբախտաբար, սակայն, Խրամի կամուրջը վերանորոգուած է եւ 48 ժամ է կառախումբերը կը հասնին Հայաստան: Կազի հայթայթումն ալ, առայժմ, կանոնաւոր է:

Բարգէն Արարքցեանի գլխաւորած Հայաստանի խորհրդարանական պատուիրակութիւնը որ Կիպրոս գացած էր, կարգ մը պաշտօնական հանդիպումներ ունեցած է, որոնց ընթացքին որոշուած է Հայ-կիպրական համագործակցութեան զարկ տալ, եւ այդ գործակցութիւնը ընդլայնել միջազգային գետնի վրայ ալ՝ փոխադարձ զօրակցութեամբ: Որոշում գոյացած է նաեւ երկու երկիրներու Խորհրդարաններուն մէջ բարեկամութեան խումբեր կազմելու մասին: Կիպրոսի Խորհրդարանին նախագահը դրական պատասխան տուած է Հայաստան այցելելու Բ. Արարքցեանի հրաւէրին: Դեկտեմբեր 8-ին ալ, Կիպրոսի Խորհրդարանի կուսակցական խումբերու ներկայացուցիչներու հետ տեսակցութիւններէ ետք, Հայկական պատուիրակութիւնը այցելած է Մելքոնեան վարժարան, ուր Բ. Արարքցեան խօսք առած է: Իրիկունը, կիպրական Խորհրդարանի նախագահը ընդունելութեամբ մը պատուած է հայ հիւրերը:

Բարգէն Արարքցեան Մոսկուայի ճամբով Երեւան վերադարձած էր Դեկտեմբեր 12-ի, ուշ գիշերին,

ՅՈՅՆ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Յունաստանի Խորհրդարանը Դեկտեմբեր 12-ի յետմիջօրէի իր նիստին, միաձայնութեամբ քուէարկած է Հայաստանի եւ Յունաստանի միջեւ գոյացած համաձայնագիրը ըստ որուն զարկ պիտի տրուին եւ պաշտպանուին արտադրական ներդրումները Հայաստան: Նախապէս, Դեկտեմբեր 2-ին, Խորհրդարանի ազգային ապահովութեան եւ արտաքին հարցերու մնայուն յանձնախումբը որ կը բաղկանայ բոլոր կուսակցական հոսանքներու ներկայացուցիչներէ, միաձայնութեամբ քուէարկած էր վերոյիշեալ համաձայնագրին նախագիծը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 9 / 12)

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԸ ԱՆԵԼԻ ՄԷՋ

Երեւանի քաղաքապետ Վահագն Խաչատրեանի տուած տեղեկութեանց համաձայն քաղաքի պիւտճէն անելի մէջ է եւ արդէն 1 միլիառ Դրամի բաց մը ունի: Այս պայմաններուն մէջ անակնկալ մը չէ նկատել որ քաղաքը տարեկան հազիւ 4 տոլար կրցած է նախատեսել իւրաքանչիւր բնակիչի համար: Վ. Խաչատրեանի կարծիքով այս յուսահատական կացութենէն ելքի միակ ճամբան կը կայանայ քաղաքին իւրայատուկ օրէնսդրութեան մը հաստատման մէջ, ինչ որ Մոսկուայի եւ Ս. Պետերբուրգի պարագան է:

ՌՈՒՌՆՈՎ Գ.Խ.-Ի ՓՈԽ - ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Գ.Խ.-ի փոխ - նախագահ՝ Արտաշէս Թումանեան Դեկտեմբեր 8-ին ընդունած է ռուս գեսպան՝ Ռուռնովը, որու ներկայացուցած է տնտեսական մարզին մէջ Հայաստան տեղի ունեցող բարեփոխումներու ընթացքը: Ապա, այլ հարցերու կարգին, յատկապէս արծարծուած են Հայաստանի Սահմանադրութեան ընդունման եւ խորհրդարանական ընտրութիւններու խնդիրները:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՆՈՐ ՃԱՐԹՈՆՔԸ

ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԻ ՃԻԳԵՐ՝ ՍՈՖԻԱՅԷՆ ՌՈՒՍԷ

Նիւ -- Եորք հրատարակուող «AGBU» անգլերէն եռամսեայ հանդէսի վերջին թիւին մէջ (Սեպտեմբեր 1994), Բարեգործականի կեդրոնական այս պարբերաթերթին խմբագրական կազմի անդամներէն՝ չըմին լրագրող Տէյվիտ Զէնեան շահեկան տեղեկութիւններ փոխանցած է Պուլկարահայ գաղութի մերօրեայ իրավիճակին մասին, անոնք այցելելով Սոֆիա, Փլովտիւ եւ Ռուսէ քաղաքները, ուր հայկական կեանքը վերապրած թերթ մը կ'ապրի՝ 45 տարուան համայնավար լուծը նոր թօթափած երկրին ընկ կարիքին հետ մէկտեղ:

* **

Ամերիկահայ լրագրողը կը հաստատէ, թէ ներկայիս պուլկարահայ գաղութը բոլոր խաւերուն մասնակցութեամբ մէկ է -- վերանորոգել ուժերը եւ առաջ շարժիլ:

45 տարուան համայնավար իշխանութիւնը չատ բան փոխած է գաղութին ներկայացուցչին. Գոյութիւն ունեցող բոլոր կազմակերպութիւնները փակուած ու զանոնք փոխարինել եղած է Երեւան կազմակերպութիւնը, որ չատերուն համար, այսօր, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ՝ «կեդրոնական կառավարութեան ու Համայնավար կուսակցութեան խոսափողը»...:

Տասնամեակներ շարունակ, Երեւան կազմակերպութիւնը միակ ատեանը եղած է գաղութային կեանքին, ունենալով իր սեփական գրասենեակները, ... ու պարախումբը, մարզական ու երիտասարդական շարժումները: Պետութիւնը նիւթապէս թէ բարոյապէս հովանաւորած է զանոնք:

Հիմա, ժամանակները փոխուած են սակայն: Համայնավարութեան չքացումով՝ դադրած է այլեւս պետութեան նիւթական նեցուկը Երեւան կազմակերպութեան: Ու որպէս անմիջական հետեւանք՝ խախտուած է անդամակցութեան ընթացքը ... «Երեւան» թերթը ... «Բոլորովին սխալ պիտի ըլլար ըսել՝ թէ նախկին վարչակարգը հակա - հայկական էր» կը բացատրէ ան: «Պայմանները սակայն, զորս ստեղծեց անիկա, ժխտական ազդեցութիւն ունեցան մեր գաղութին բնական զարգացումին վրայ»:

Անդրադառնալով իր խմբագրած թերթին դիմագրաւած հարցերուն, Կ. Հայրապետեան դիտել կուտայ, թէ «չատ անորոշ է անոր ապագան». եւ այս՝ հակառակ վերջին տարիներուն ստացուած նիւթական աջակցութեանց, Ամերիկայի Հայկական Համագումարէն թէ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Եւրոպայի շրջանակէն:

Զօրս էջանի «Երեւան» չաբաթաթերթը, որ այսօր լոյս կը տեսնէ երկլեզու բովանդակութեամբ (հայերէն -- պուլկարերէն), գաղութին միակ թերթը չէ այլեւս: Անոր կողքին կը հրատարակուին Փլովտիւի երկլեզու «Վահան» թերթը (Հ. Յ. Դ.-ի ազդեցութեան ենթակայ) եւ Պուրկազի «Հայեր»ը, որ ամբողջովին պուլկարերէն կը տպուի:

Կառավարութեան ի գործ դրած սեղմումները փոքրամասնութեանց կրթական համակարգին վրայ՝ վերջ գտած են 1991-ին, ընձեռելով առիթը որ վերաբացուի Փլովտիւի հայկական վարժարանը: Կրթական նախարարութիւնն ալ, իր կարելիութեան սահմանին մէջ նեցուկ է անոր՝ դասագիրքերու վերահրատարակութեան թէ ուսուցիչներու հայթայթման ճամբով:

30-ական թուականներու կէսերուն, Պուլկարիոյ տարածքին կ'ապրէին աւելի քան 30 հազար Հայեր, մեծաւ մասամբ վերապրողներ 1894 - 1896-ի եւ 1915-ի համատարած կոտորածներէն: Այդ ժամանակաշրջանի տուեալները ցոյց կուտան, թէ բազմաթիւ հայ յեղափոխականներ ապաստան գտան ու ապա հաստատուեցան Պուլկարիոյ մէջ՝ գործօն դեր ըստանձնելով գաղութին կրթական եւ քաղաքական կեանքին մէջ: Ներկայիս հայ համայնքին թիւը կը գնահատուի 20 հազարով:

«Ժամանակն է վերախմբուելու ու դէպի յառաջ շարժելու», կը կրկնէ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Սոֆիայի մասնաճիւղի նախագահուհին Սեւա Սեւան (ծանօթ արձակագիր մը միաժամանակ եւ հեղինակը՝ «Ռոտոսթօ, Ռոտոսթօ» բարձրարժէք վէպին: Պուլկարացի իր ամուսինը եւս, Վըրպան Սթամաթով, հեղինակած է «Մակոյկով դէպի Արարատ» խորագրեալ հայանպաստ երկ մը -- Լ. Շ.):

Տիկին Սեւան, որ վերջերս Անկախ Հայաստանի պատուոյ հիւպատոս նշանակուեցաւ Պուլկարիոյ մօտ, ջանք չի խնայեր ժամանակը արժեւորելու, իր կողքին ունենալով փրոֆէսէօր Եդուարդ Սէլեանի, Ֆիլիփ Մեսրոպի եւ Մարի Պալեանի նման գործունեայ եւ աշխոյժ տարրեր:

Անցնող քանի մը տարիներուն, համայնավարութեան փլուզումէն անմիջապէս յետոյ, հայ գաղութը կրցած է վերականգնել իր երբեմնի հաստատութեանց մեծ մասը: Ու մինչ «աւանդական» հայ քաղաքական կուսակցութիւնները տակաւին բացակայ կը մնան Պուլկարիոյ թատերաբեմէն, բազմաթիւ միութիւններ գլուխ ցցած են արդէն հոս ու հոն, Բարեգործականի մասնաճիւղերուն քովն ի վեր: Վերակազմակերպումի այս ճիգը նոր եռանդ մը բերած է գաղութին՝ թափ տալով տեղական Հայոց ազգային գիտակցութեան եւ ինքնութեան զարթնումին:

Այս եռուզեռին մէջ, դիտել կուտայ ամերիկահայ լրագրողը, կ'ամրապնդուի նաեւ կապը Հայ Եկեղեցիին ու իր հօտին միջեւ: Գրեթէ բոլոր կրթական, ընկերային եւ մշակութային կազմակերպութիւնները եկեղեցւոյ սեփական կալուածը ձրի կ'օգտագործեն որպէս իրենց հանդիպման վայրը:

Եկեղեցին սակայն, ի՛նք եւս օգնութեան կը կարօտի: Հոգեւորականներու պակասը լուրջ հարց մը դարձած է իրեն համար: Մինչ Սոֆիա եւ Փլովտիւ ունին իրենց ծխատէր քահանաները, Ռուսէի համայնքը երիտասարդ հոգեւորական մը «փոխ առած» է Հայաստանէն, թափուր չթողելու համար տեղւոյն 162-ամեայ Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, ուր տակաւին կը գործածուի 1805-ին Պոլիս տպագրուած հայերէն Աւետարան մը, հնատիպ այլ գիրքերու կողքին...:

«Երկար տարիներ Եկեղեցին անտեսուեցաւ ու արհամարհուեցաւ որպէս հաստատութիւն: Հիմա սակայն անոր վիճակուած է ի մի բերել գաղութին տարրերը՝ հարկաւոր վայրը տրամադրելով անոնց, կազմակերպուելու եւ գործելու համար», կը հաստատէ Գէորգ Քահանայ Խաչերեան, Փլովտիւի հայ համայնքին հովիւը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՊԷԼԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Խիտ գրութեամբ լեցուած չորս էջնոց կտակով մը Ալֆրէտ Նոպէլ (1833 - 1896) հարկաւոր ցուցմունքները տուած էր իր հարստութեան յետ մահու կարգադրութեան համար: Հարիւր միլիոն ֆրանք ձգելէ ետք իր ընտանիքին ու մերձաւորներուն, մնացած մէկ միլիառը յատկացուցած էր տարեկան 5 մեծ մրցանակներու հաստատումին. անոնք պիտի տրուէին բնագիտութեան, բժշկական, տարրաբանութեան, գրականութեան եւ խաղաղութեան մարզերուն ուշագրաւ անուններուն: Ան անտեսած էր ուսողութեան, ընկերաբանութեան եւ արուեստներու ճիւղերը: Ասոնցմէ մանաւանդ ուսողագէտները չեն կրցած մեկնաբանել իրենց մոռացութեան պատճառը: Այդ մասին յաճախ կը տրուի կատակախառն այն բացատրութիւնը թէ Ա. Նոպէլ այդ անտեսումով վրէժը լուծած է, քանի որ կինը զինք խաբած է մաթեմաթիկոսի մը հետ:

Իրականութիւնը այն է որ Ա. Նոպէլ կնոջը կողմէ խաբուած չէր կրնար ըլլալ քանի որ ամուսնացած չէր: Աւելի լուրջ կը թուի այն բացատրութիւնը թէ նկատի ունեցած է այն մարզերը որոնց հանդէպ ինք մասնաւոր հետաքրքրութեան տէր էր:

Գրականութեան սէրը կանուխ յայտնուած էր իր մէջ. պատանի էր երբ հօրը սնանկութեան պատճառով ստիպուեցան Ս. Պետերբուրգ հաստատուիլ. մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդար անգլիացի ռոմանթիկ բանաստեղծները, ջանալով ընդօրինակել անոնց ոճը:

Հայրը որուն հաճելի չէր տղուն գրական հետաքրքրութիւնը, մղեց զայն տարրաբանութիւն ուսանելու: Յաճախեց եւրոպական զանազան տարրալուծարաններ. 30 տարեկանի մօտ երբ ծննդավայր քաղաքը Սթոքհոլմ վերադարձաւ լաւ ուսումի մը տէր էր. սահուն կերպով կը խօսէր ու կը գրէր շուէտերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն: Փարիզի մէջ ծանօթացաւ Իտալացիի մը որ պայթուցիկ իւղ մը ձեռք ձգած էր. նիթրոկլիսէրինն էր ան: Ա. Նոպէլ նկատեց անմիջապէս անով բացուած հեռանկարները ու նուիրուեցաւ անոր ճարտարարուեստական արտադրութեան: Առաջին տարիներուն բազմաթիւ մահացու արկածներ պատահեցան ու նաեւ փայլուն արդիւնքներ ձեռք ձգուեցան: Այդ նիւթին շնորհիւ փապուղիներ, ջրանցքներ բացուեցան, հանքեր փորուեցան: Նոպէլեան գործատուներ իրարու յաջորդեցին եւրոպական քաղաքներու մէջ ու ձեռնարկը վերածուեցաւ ճարտարարուեստական իսկական կայսրութեան մը:

Նոպէլի հարստութիւնը միմիայն նիթրոկլիսէրինի շնորհիւ չէ դիզուած. ան զարգացուցած է արուեստական մետաքսի ու կաուչուկի պատրաստութեան թէքնիք մը, արագընթաց հեծանիւը, ծրագրած է ալիւմինիոմէ նաւ մը, եւայլն: Մեծ հետաքրքրութեամբ վերաբերած է բոլոր այն գաղափարներուն որոնք կրնային առաջնորդել ճարտարարուեստական յաջողութեան մը: Տարրաբանութեան ու բնագիտութեան մարզի մրցանակներով կ'ուզէր քաջալերել գիւտարարներն ու հնարիչները: Առաջին օդանաւորդներն ու անթել հեռագիրին հնարիչներն ու ինքը Ա. Նոպէլ շատ աւելի մօտ են կտակին տուն տուող ոգիին, քան այսօրուան դափնեկիրները:

Հակառակ գործի կեանքին փայլուն յաջողութիւններուն, Ա. Նոպէլ դժբախտ մէկն էր. ամէնօրեայ էին գլխու ցաւերն ու անձկութիւնները: Թերեւս անոնք մղած էին զինքը հարստութեանը մէկ հինգերորդը կտակելու բժշկութեան:

Զգացական կեանքն ալ աւելի փայլուն եղած չէ. Փարիզի մէջ ան որպէս քարտուղարուհի ունեցած է աւստրիացի ազնուական մը Պերթա Քինսքի ու կապուած անոր. բայց Աւստրուհին Վիէննա վերադարձած է ամուսնանալու համար իր սիրածին հետ: Այսուհանդերձ, երկուքն ալ պահած են սերտ կապ մը, ամբողջ իրենց կեանքին ընթացքին: Պերթա ապազինման ջատագով մըն է ու խաղաղութեան միջազգային համագումարներ կը կազմակերպէ: Կտակին այն տողերը ուր կ'ըսուի թէ հարստութեան մէկ հինգերորդը կը յատկացուի անոնց որ «առաւել կամ լաւագոյնս սատարած են ժողովուրդներու մերձեցումին, զէնքերու անհետացումին կամ նուազումին, խաղաղութեան ի նպաստ համագումարներու» յստակօրէն կը մատնէ ներշնչումին աղբիւրը: Նոպէլեան յանձնախումբն ալ այս նրբութեան տեղեակ ըլլալով, 1905-ին Պերթա Քինսքիի կուտայ խաղաղութեան մրցանակը:

Նոպէլեան վեցերորդ մրցանակ մըն ալ կը տրուի տնտեսագէտներու: Անոնք յաջողած են դարմանել իրենց վիճակած մոռացումը, 1968-ին Շուէտի Ազգային դրամատունը 300-ամեակին առիթով կարեւոր գումար մը նուիրած է Նոպէլեան հիմնարկին: Անկէ ի վեր Ա. Նոպէլի յիշատակին մրցանակ մը կը տրուի տնտեսագէտի մը: Ուսողագէտներն ալ իրենք ստեղծած են Նոպէլեան իրենց մրցանակը. չորս տարին անգամ մը (1936-էն ի վեր) ուսողութեան միջազգային համագումարին ան կը տրուի այդ մարզին ամէնէն փայլուն դէմքին:

Բնագիտութեան եւ տարրաբանութեան մրցանակաւորները կ'որոշուին Շուէտի արքայական ակադեմիային կողմէ. Սթոքհոլմի Քարոլինսքա հիմնարկը կ'ընտրէ բժիշկ թեկնածուն, Շուէտական ակադեմիան՝ գրագէտը, իսկ խաղաղութեան մրցանակը կը յանձնէ Նորվեկիոյ Խորհրդարանը:

Շուէտական հիմնարկութիւնները կ'ընտրեն կոմիտէին հինգ անդամները որոնց պարտականութիւնն է առաջարկները հաւաքել. առաջարկները կուգան նախկին մրցանակաւորներէ, ամբողջ աշխարհին ակադեմիաներէն եւ համալսարաններէն: Կոմիտէն կարծիք կը հարցնէ նաեւ միջազգային մասնագէտներու եւ յանձնաբարութիւններու թղթածրար մը կը յանձնէ: Բոլոր խորհրդակցութիւնները տեղի կ'ունենան գաղտնի, իսկ վերջին քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբերի կէսին: Ընտրեալները իրենց մրցանակը կը ստանան Շուէտի արքային ձեռքէն, հանդիսաւոր արարողութեամբ մը որ տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 10-ին, Ա. Նոպէլի մահուան օրը:

Խաղաղութեան մրցանակին օրինավիճակը քիչ մը տարբեր է. Նոպէլ երբ կտակը գրի կ'առնէր 1895-ին, Նորվեկիա եւ Շուէտ միութիւն մը կը կազմէին. 1905-ին բաժնուեցան: Այդ մրցանակն ալ կը յանձնուի նոյն օրը, Օսլոյի մէջ:

1994-ի բժշկութեան մրցանակին արժանացած են Միացեալ - Նահանգներէն Ալֆրէտ Կիլման եւ Մարթին Ռոտպէլ, բնագիտութեան՝ Պէրթրամ Պրոքհաուզ (Գանատա) եւ Գլիֆըրտ Շուլ (Միացեալ -- Նահանգներ), տարրաբանութեան՝ Միացեալ -- Նահանգներէն Ճորճ Օլահ, գրականութեան՝ Քէնզապուրօ Օէ (Ճափոն), խաղաղութեան՝ Ե. Արաֆաթ, Իցաք Ռապին եւ Շիմոն Փէրէս:

Այսօրուան համար անհեթեթ լաւատեսութիւն կը թուի, բայց արդեօք խակապէ՞ս անկարելի է մեծ երկիրներու, մեծ պատահարներու եւ մեծ անուններու այս ցանկին մէջ, օր մը տեսնել նաեւ հայկական ծագերէն եկող մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄՍՈՒՐԸ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ

Սպիտակի երկրաշարժին վեցերորդ ոգեկոչումին օրը՝ Դեկտեմբեր 7-ին, Փարիզի քաղաքապետը բացումը կատարեց աւանդական մսուրին որուն հասոյթը այս տարի պիտի յատկացուի Վանաձորի մէջ երկու դպրոցի վերանորոգութեան:

Հոծ բազմութիւն մը (շուրջ 700 հոգի) լեցուցած էր Փարիզի քաղաքապետարանին առջեւի հրապարակը զետեղուած վրանը ուր պատրաստուած էր Փրանկիսկոս Ասեզացիի նուիրուած այս տարուան մսուրը: Ան բաց կը մնայ մինչեւ Յունուար 8, ամէն օր ժամը 10 -- 20, Դեկտեմբեր 21-էն եւ Յունուար 4-էն մինչեւ ժամը 22: Մուտքը 30 ֆրանք է:

Փ. Ասեզացին իտալացի այն կրօնաւորն է (1182 -- 1226) որ մսուրներու հիմնադիրը նկատուած է: Առաջին մսուրը կազմակերպած է 1223 տարուան ծնունդի օրը: Իսկ Փարիզի այս տարուան մսուրով տասնամեակը կը բոլորէ Ժ. Շիրաքի նախաձեռնութիւնը:

Իր բացման խօսքին մէջ Ժ. Շիրաք ողջունելէ ետք ներկաները որոնց մէջ էին Մարդասիրական հարցերու նախարար Տիկին Միշօ -- Շըվրի, Իտալիոյ դեսպանին ներկայացուցիչը, Հայաստանի գործավարը Պ. Վահան Տէր-Ղեւոնդեան, անդրադարձաւ 1988 Դեկտեմբեր 7-ի դժբախտութեան, միջազգա-

Իտալահայ նամականի

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԻՏԱԼԻԱՅԷ ՆՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆ

Ինչպէս ծանօթ է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային Նախագահութեան 1994 Մայիս 11-ի նիստին ընտրուած Ակադեմիայի ինը նոր արտասահմանեան անդամներէն երեքը Իտալիայէ էին. փրոֆէսէօրներ Ճանքարլօ Պոլոնիեզի, Փաօլօ Գունէօ եւ Հ. Լեւոն Զէքիեան: Փրոֆ. Պոլոնիեզի ծանօթ՝ իր լեզուաբանական ուսումնասիրութիւններով ու նպաստով հայ-իրանական լեզուական փոխառնչութիւններու, ինչպէս նաեւ յունաբան հայերէնի ուսումնասիրութեան: Փրոֆ. Գունէօ ծանօթ՝ հայ ճարտարապետութեան պատմութեան իր ներդրումներով եւ մանաւանդ հայ ճարտարապետութեան յուշարձաններու հանրագիտարան մը կազմող իր երկհատոր մենագրութեամբ: Հ. Լեւոն Զէքիեան ծանօթ՝ հայ մտքի եւ ինքնագիտակցութեան զարգացման այլեւայլ դրսեւորումներու մասին իր ուսումնասիրութիւններով եւ ազգային-հաւաքական գործունէութեամբ:

Անցեալ Սեպտեմբերի վերջերը եւ Հոկտեմբերի սկիզբները յիշեալ անձերը գտնուեցան Երեւան եւ այդ առիթով պաշտօնապէս յանձնուեցան իրենց ակադեմական վկայականները, Սեպտեմբեր 26-ին՝ Հ. Լեւոն Զէքիեանի, Սեպտեմբեր 28-ին՝ Փրոֆ. Գունէօյի, եւ Հոկտեմբեր 5-ին՝ Փրոֆէսէօր Պոլոնիեզիի: Վկայականները յանձնուեցան Ակադեմիայի Նախագահ՝ Փրոֆէսէօր Ֆադէյ Սարգսեանի կողմէ: Ներկայ էին Ակադեմիայի փոխ-նախագահները, Ակադեմիկոս քարտուղարը, ակադեմականներ, գիտաշխատողներ, բարեկամներ, սփիւռքահայ ու օտար հայագէտներ, որոնցմէ ոմանք խօսք առած են վեր հանելու համար ընտրեալներու գիտական եւ հանրային գործունէութիւնը:

Ակադեմիայի օրգան «Նպատակ» շաբաթաթերթը, Հոկտեմբեր 14-ի իր համարով, տուած է ընտրեալներուն կենսագրական համառօտ բնութագիրը եւ հրատարակած Հ. Լեւոն Զէքիեանի խօսքը կատարուած հանդիսութիւններու առթիւ:

ՀԱՅ ԲՆԱԳԷՏ ՓՐՈՖ. ՌՈՒԴՈԼՖ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ ՀՌՈՄԻ (*) ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

Հայ ականաւոր Ֆիզիկոս՝ Ռուտոլֆ Մուրադեան, Թղթակից անդամ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի, արժանացած արդէն բազմաթիւ միջազգային մրցանակներու՝ տիեզերական շրջանառութեան մասին իր նորարար տեսութիւններով, առաջին դիրքերու վրայ՝ ամերիկեան բնագիտական գրականութեան մէջ յիշուող օտար գիտնականներու միջեւ, անցեալ Հոկտեմբերին ընտրուած է՝ քուէներու միաձայնութեամբ՝ Հռոմի Գիտութիւններու Քահանայապետական Ակադեմիայի անդամ, ուրիշ չորս գիտնականներու հետ:

Սոյն Ակադեմիան, մասնագիտացած՝ ճշգրիտ գիտութիւններու բնագաւառին մէջ, կը նկատուի աշխարհի ամենահեղինակաւոր Ակադեմիաներէն մէկը, եւ ներկայիս մէկը՝ սեղմօրէն միջազգային իր վարչական կազմով: Ակադեմիան կը համախմբէ համապատասխան մարզերու մէջ համաշխարհային չափանիշով առաջաւոր դէմքեր ու բազմաթիւ Նոպելեան դափնեկիրներ, ակադեմական ընտրութեան համար՝ բացի գիտական արժանիքներէն, միակ պահանջն է Աստուծոյ հաւատքը եւ դայթակղութիւններէ զերծ վարքագիծ մը:

Հոկտեմբեր 25-ի առաւօտ տեղի ունեցած է հինգ նորընտիր ակադեմականներու ներկայացումը Ակադեմիայի լիագումար նիստին, իսկ Հոկտեմբեր 28-ին Յովհաննէս-Պօղոս Բ. Պապը անձամբ յանձնած է նոր ակադեմականներուն իրենց վկայականները: Հանդէսներուն ներկայ գտնուած են Հռոմի փոքրաթիւ հայ գաղութի ներկայացուցիչներ, որոնք առանձին եւս պատուասիրած են Փրոֆ. Մուրադեանը:

ԱՐՄԷՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս Երեւանի «Ապոլոն» հրատարակչութեան կողմէ լոյս ընծայուեցաւ, յետ մահու, Արմէն Զարեանի ուշագրաւ եւ շատ հետաքրքրական երկասիրութիւնը Լէոնարտօ տա Վինչիի կապերու մասին Հայաստանի եւ յատկապէս հայ ճարտարապետութեան հետ: Գիրքի խորագիրն է՝ Հայ ճարտարապետութեան տարածումը եւ Լէոնարտօ տա Վինչիի հայկական վարկածը:

Արմէն Զարեան եղած է անկասկած ամենավաւեր եւ ամէնէն ինքնատիպ, նաեւ ամէնէն վսեմ դէմքերէն մէկը ժամանակակից հայ մտաւորականութեան: Ծնած՝ Պոլիս 1914-ին, բայց հասակ նետած Իտալիա, խորապէս թրծուած՝ յատկապէս իտալական, բայց եւ առ հասարակ եւրոպական մշակոյթով, Արմէն՝ 60-ական թուականներուն՝ ստեղծարար ճարտարապետի իր ամէնէն բեղուն տարիներուն, երբ կը սկսէր բարձրանալ ու ծաւալիլ իր արուեստի ընդունելութեան զուգադիրը իտալական խստապահանջ հրապարակին վրայ, գաղթած է Հայաստան, ինչպէս ինք սովոր էր ըսել՝ «միայն հայրենի հողի վրայ ապրելու երջանկութեան համար»:

Գիրքը կը բաղկանայ Նախաբանէ մը, եօթը գլուխներէ, յաւելուածէ, եւ ռուսերէն ու անգլերէն ամփոփումներէ: 27 պատկերներ կը զարդարեն հատորը, որ ունի տպագրական ընդունելի որակ: Ջերմօրէն շնորհաւորելի են բոլոր անոնք՝ որոնք ստանձնած են այս հատորին լոյս ընծայման հոգը, ու մեծապէս փափաքելի է որ թարգմանուի եւրոպական լեզուներու եւ մտնէ գիտական աւելի լայն շրջանառութեան մէջ:

ԴԻՒԱՆ ՊՕ-ԱՐԱՔՍ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(*) «Յառաջ» լուրը տուած էր Հոկտեմբեր 27-ին (Ա. էջ):

յին հանրութեան մօտ անոր արթնցուցած մեծ յուզումին, օժանդակութեան լայն ձեռնարկներուն, յայտնուած զօրակցութեան: Ըսաւ թէ աղէտէն վեց տարի ետք մասամբ միայն դարմանուած են անոր հետեւանքները ու Հայաստանի ներկան չէ փրկուած խիստ ծմրան մը պատճառած տառապանքէն որուն յանցաւորն է կիրարկուած շրջափակումը: Աննպաստ պայմաններու ազդեցութենէն ամէն խոցելի տարրը՝ երախաները գոնէ մասամբ խնայելու նպատակը կը հետապնդէր այս տարուան մսուրին հասոյթը «Անֆանս-Արմէնի» կազմակերպութեան միջոցով Հայաստանին յատկացնելու որոշումը: Քաղաքապետը աւելցուց թէ անցեալ տարի նոյն թուականներուն 170 հազար մուտք արձանագրուած էր: Աւարտելէ առաջ իր ուղերձը, ան խօսքը ուղղելով «Լա Հարփ» ընկերութեան նախագահ Ռիլլի Պարալի, ըսաւ. - «Երբ Հայաստան երթաք մսուրին հասոյթը տանելու, ըսէք Լ. Տէր-Պետրոսեանին որ բարեկամ երկիր Ֆրանսայի մէջ մեծ է թիւը անոնց որոնք կ'ուզեն սիրոյ, եղբայրութեան զգացումներով ձայնել Հայաստանի երախաներուն որոնց Ֆրանսա միշտ պատրաստ է օգնութեան ձեռք երկարելու»:

Իրմէ ետք խօսք առին նաեւ Ռիլլի Պարալ եւ Հայաստանի Կրթական Նախարարութեան ներկայացուցիչ Կարինէ Բարիկեան, որոնց յաջորդեց մսուրին ներկայացումը: Թէքնիք կարելիութիւններէ մեծապէս օգտուած այդ ներկայացումը ունի շարժական բեմայարդարում եւ խաղական չափերով, նոյնպէս շարժուն տիկնիկներ: Երաժշտական ենթախորքի մը վրայ, պատումը կ'արտասանուի արուեստագէտ Լօրան Թէրզիէֆի կողմէ:

Պէտք է մաղթել որ անցեալ տարուան մուտքերու թիւը գերազանցուի այս տարի ու կարելի առաւելագոյն գումարը յատկացուի Վանաձորի երախաներուն համար նորոգելի զոյգ դպրոցներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, կարճ արկածի հետեւանքով, Նոյեմբեր 30-ին իր մահկանացուն կնքած է գաղութին ծանօթ դէմքերէն՝ Համբարձում Կէօնքէսէր, 46 տարեկանին: Արկածը պատահած է Տիւզճէ-Իզմիթ մայրուղիին վրայ: Ան կ'ընկերակցէր համայնքին ուրիշ ծանօթ մէկ անձնաւորութեան՝ Սարգիս Քիւլէկճիի որ վիրաւորուած է եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Համբարձում Կէօնքէսէր Ֆէրիգիւղի Թաղային Խորհուրդէն մինչեւ Ազգային հիւանդանոց բեղուն գործունէութիւն ցուցաբերած է: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 3-ին, Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած Շիշլիի գերեզմանատունը:

⁂

ՆԱՒԼԸԳԱԲՈՒԻ եկեղեցւոյ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է, Նոյ. 27-ին, Գալֆաեան Որբանոցի ի նպաստ սարքուած սիրոյ սեղանին առթիւ: Նախքան սիրոյ սեղանը եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած է պատարագը, նախագահութեամբ Գարեգին Պատրիարքի: Պատարագած է Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, քարոզած է Պատրիարքը: Սիրոյ սեղանին բացումը կատարած է կարգադիր յանձնախումբի նախագահ՝ Օննիկ Նալպանտեան յայտնելով թէ հաւաքոյթը ունի երկու նպատակ. - Նախ ապահովել Գալֆաեան Որբանոցի ապրուստը, ապա՝ ոգեկոչել Սրբուհի Մայրապետ Գալֆաեանի յիշատակը: Բեմը յանձնուած է հանդիսավար Պ. Նալպանտի որ ամփոփելէ ետք Գալֆաեանը, հրաւիրած է ներկաները իրենց պարտականութիւնը կատարելու: Խնամակալութեան անունով Նազար Պինաթլը բացատրութիւններ տուած է Որբանոցին մասին, ուր կան ներկայիս 54 աշակերտներ: Դիտել տուած է որ գալ տարուան համար երկու միլիոն թրքական ոսկիի բաց մը նախատեսուած է: Հաւաքոյթին ներկայ եղած է Հայաստանէն ժամանած զուգակի վարպետ՝ Սուրէն Ամատրեան եւ մեծ խանդավառութիւն ստեղծուած է, երբ ժամանած են Հայաստանի մարզիկները: Հաւաքոյթը փակուած է Պատրիարքին Հայր Մերով: Ան չէ յիշած է թէ անխուսափելի դարձած է իրարու միացնել Սկիւտարի երեք վարժարանները: Ճեմարանը գրեթէ աշակերտ չունի, Ներսէսեանի աշակերտներու թիւը իջած է: Եթէ երեք վարժարանները միացուին 120 աշակերտ կ'ըլլայ: Բայց, աւելցուցած է, տակաւին կարելի չէ եղած համաձայնութեան գալ. - «Մենք համաձայնեցանք իրարու հետ չհամաձայնելու»:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքարանը այցելած են, Նոյեմբեր 28-ին, Հայաստանի ծանրաբարձները որոնք դիմաւորուած են Գարեգին Պատրիարքի եւ Մեսրոպ Արք.ի կողմէ: Գարեգին Արք. բարի գալուստ մաղթած է եւ գնահատած անոնց ձեռք ձգած արդիւնքները: Հիւրերու անունով խօսք առած է Շիրակի փոխ-քաղաքապետը՝ Անդրանիկ Արշակեան: Եղած են նուէրներու փոխանակումներ:

⁂

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Հրաչեայ Աճառեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 27-ին, տեղի ունեցած է Ցխնակի խրախճանքը զոր կազմակերպած էր Գնալը կղզիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Ներսէսեան դպրաց դասը, որու անդամներէն Վազգէն պր. Սերոբեան կատարած է բացումը: Ապա, դպրապետ՝ Ռոյ սարկաւագ Քիւչիւքաթէշ բացատրած է Ցխնակի իմաստը, յիշեցնելով որ ան Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան պատրաստութեան շրջանն է: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

⁂

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ «Երեւան» շաբաթաթերթը բացառիկ թիւ մը հրատարակած է Դեկտեմբեր 1-ին, իր յիսնամեակին առթիւ: Շնորհաւորական յօդուածներ եւ գիրեր լոյս տեսած են այդ առթիւ:

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Այլ սակայն կը յամառիմ մտածել բոլոր այն աղջիկներուն վրայ որոնք իր դպրոցին մէջ դաստիարակուած էին. բացի մէկ քանի հազուագիւտ ուժով նկարագիրները որոնց հետ անհաշտ դիրք մը ունի արդէն, ամէնքն ալ բնականօրէն խեղաթիւրուած, ապականուած պիտի ըլլան եւ անոնցմէ շատերը արդէն գացած տեղաւորուած են պարկեշտ ընտանիքներու մէջ. ինչպէս հիմա, այն ատեն ալ ապահով ապարդիւն վիճաբանութիւններ կ'ըլլային տուներու եւ թերթերու մէջ աղոց դաստիարակութեան վրայ եւ մէկը չէր գտնուած որ մատը ճիշդ վէրքին վրայ դնէր. ուրիշ առիթներու մէջ ալ դիտած եմ արդէն թէ շատ յատկանշական տոհմային թերութիւն մըն է սխալ. աւելորդ շարժումներ եւ պարապ խօսքեր ընել. մեր լրագիրները ծայրէ ծայր գրեթէ պարապ շարժումներով լեցուած են. անոր համար է որ այսօրուան հրապարակային կեանքը երէկին հետ կապուած չէ եւ վաղը պիտի չունենայ. ընդհանուր գաղափարներու եւ ձգտումներու միութեան պակասը նոյն վտանգաւոր վիճակը յառաջ կը բերէ ցեղի մը մէջ ինչ որ պիտի ընէր մարդու մը համար որուն այս ժամուան ըսածը չի համաձայնիր նախորդ ժամուան ըսածին, կապ չկայ խօսքերուն մէջ, հետեւաբար իմաստ ալ՝ գաղափար ալ չկայ ... այս մտաւորական վիճակով մարդ մը յայտնի է թէ ինչպէս կ'որակուի. ճիշդ մեր հաւաքական տոհմային մտաւոր վիճակը այս է. եւ ասոր համար է որ մեր բոլոր ձեռնարկած բաները պարապ շարժումներու կը յանգին եւ նոյնիսկ մեր զայրոյթները, մեր կատաղութիւնները:

Այս առթիւ կը յիշեմ դէպք մը որ ամէնէն ճիշդ կը խորհրդանշէ իրաց այս վիճակը:

Փարիզի մէջ հայ ուսանողները դրական երեկոյթներ կը սարքէին ուր բանաստեղծական եւ փիլիսոփայական նիւթերու վրայ փոխն ի փոխ ընթերցումներ եւ արտասանութիւններ կ'ըլլային. օր մը չեմ գիտեր ինչպէս վիճաբանութիւն մը մէջտեղ կ'ելնէ կարծեմ Ժաքօպինի դիսաւորին վրայ, այսինքն թէ երկիրս պիտի բաղխէ՞ր Ժաքօպինի դիսաւորին թէ չէ. արդ այս plus que կենսական եւ տիեզերական խնդիրը լուծելու համար մեր ուսանող եղբայրները այն աստիճանի կատղեր էին որ րոպէի մը մէջ ամէնքն ալ ոտքի վրայ տեսայ եւ օդին մէջ աթոռներ, գաւազաններ, կօշիկներ - օ՛հ, այո՛ կօշիկներ - ես եւ ուրիշ օրիորդ մը կայինք հոն իգական սեռէն, ընկերուհիս առաջին ազմուկին, մարեցաւ. կ'երեւի պատշաճութիւնը այնպէս կը պահանջէր. բայց ես հակառակ խորհելուս եւ ընդունելուս թէ կնոջ մը տրամաբանական դերը այդպիսի պարագայի մը մէջ մարելէ զատ բան չի կրնար ըլլալ՝ երբ անդրադարձայ թէ աչքերս սովորականէն աւելի արթուն եւ բաց են, նստարանի մը վրայ ելայ, քղանցքս եւ ոտքերս պաշտպանելու համար իմ շնորհալի ընկերներուս յարձակումներէն եւ սկսայ դիտել ու կը վստահեցնեմ ձեզ թէ դիտելու եւ մանաւանդ խնդալու շատ բան կար. այլ եւս խեղճ Ժաքօպինին մոռցուած էր իր սրարշաւ եւ գիսաւոր երկնային ընթացքին մէջ ու անլուր հայհոյութիւններ, վիրաւորիչ խօսքեր թուքեր կը նետէին իրարու երեսին կատղած, փրփրած, այնպէս որ իրաւամբ կարծեցի վայրկեան մը թէ հետեւանքը գէշ պիտի ըլլայ. որովհետեւ մէկ քանի հոգիներ գաւազանը ձեռքերնին կը ճօճէին օդին մէջ, բայց անմիջապէս ապահովուեցայ. պարապ շարժումներ կ'ընէին այսպէս պոռալով, պոռչտալով, բայց յայտնի էր թէ որեւէ իրական վախ չկար. ոչ մէկուն գաւազանը միւսինին չհանդիպեցաւ. ասիկա ամէնէն յատկանշական բաներէն մէկն էր որ տեսած էի. եթէ իրարու գլուխ պատռէին, եթէ զիրար ծեծէին, վերջապէս եթէ իրենց շարժումները լաւ թէ գէշ բանի մը յանգէին, հասկնալի էր. բայց գաւազանները պարապին մէջ շարժեր էին ... ո՛րքան իրաւունք ունէի չմարելու:

(Շար. 14)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Միշէլ Սավէն եւ զաւակը՝ Թիպօ, Տէր եւ Տիկին Ժերար Գոլէն եւ զաւակը՝ Պրինօ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտեմբեր 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ԷՏՈՒԱՐ ԽՏԸՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի փոխարէն ծաղկեպսակի` նուիրատուութիւն կ'ընեն ԿԽՄ-ին աղքատներուն

Ի փառս ... (see printed line): Ի փիտուքիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի Ճգնաւորին եւ Մելիտինոսի Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17-ին տօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 18, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. Սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանիքքուշ եւ Լեւոն Ղազարեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը	8·45-ին:
Պատարագ ժամը	10-ին:
Քարոզ ժամը	11·15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը	12-ին:

Ժամը 12·30-ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
accueille
Le Rév. P. Charles RENOUX
le Vendredi 16 Décembre à 20h45
pour une
CONFÉRENCE
sur le thème :
La liturgie de la Parole, dans le rite arménien, avant le Xe siècle.
(le déroulement et les textes du début du «Patarag»)
au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e
Tél. : 43 26 50 43
M° Cardinal Lemoine / Monge.
— *Entrée libre* —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

FORUM-ETUDIANT

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.
organise un FORUM - ETUDIANT
le Mercredi 14 Décembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17^e
Conférencier :
M. RENE SAFFAR
Directeur général
d'un groupe bancaire
Thème : **«Le système bancaire français : dysfonctionnements au niveau de la concurrence».**

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Կ. Ս. Մ.

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ 200-ԱՄԵԱՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
Կը բանախօսէ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ
Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ,
118, rue de Courcelles, Paris 17^e
Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 20·30-ին
Մուտքը ազատ է

Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Ֆրանսայի Միութեան Վարչութիւն

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN
GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'ECOLE ST MESROB d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus**, de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CBAF-CA — 17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence** à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30
Vous pourrez téléphoner a la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

Points de collecte :

Alfortville : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
Arnouville : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
Chaville : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
Issy-les-Moulineaux : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
Paris : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
Sevran : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Bagneux : Chez Mme Anaïs Statian — 35, ave A. Briand, 94230 Cachan, Tél. : 46. 65. 04. 27
Asnières : Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières, ou Tél. : 47. 99. 50. 28 / 42. 42. 70. 39

REGION MARSEILLAISE (permanence de 10h à 19h)
M.A.J.C. : 12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er, Tél. : 91. 50. 15 09
St-Jérôme : Mme Hototian — 13, bd Cazoran, Marseille 13e, Tél: 91. 61. 10. 82
Eglise Arménienne de Beaumont : 8, Impasse des Monts, Marseille 12e Tél. : 91. 93. 13. 50
Eglise Arménienne de Bd Oddo : 7. Bd Arthur Michaud, Marseille 15e Tél. : 91. 58. 18. 23
Eglise Arménienne de St-Loup : Bd des Grands Pins, Marseille 10^e

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent

un SUPER LOTO

(un *VOYAGE A VENISE*)
Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak - Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70
VENEZ NOMBREUX !

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Միօրեայ հայկական վարժարանի Ամանորի հանդէսը Պուր լէ Վալանսի «Սափէն» սրահին մէջ Կիրակի, Դեկտեմբեր 18, յետմիջօրէին ժամը 3-էն սկսեալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուիրատուութեան համար. – Պաշըպէօյիւքեան ընտանիքէն 500 Ֆր. Տիրամայր Ռէժին Հէքիմեանի մահուան առթիւ:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խընամակալութիւնը եւ տնօրէնը շնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Նափոլէօն Պիւլլիւքեան հիմնարկութիւն 40·000 Ֆր.:

Տիկին Ս. Եոփքարտաշեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ե. Վարդանեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Աւետիսեան Տիկին Նատիա Ֆէր, Տէր և Տիկին Կարապետեան 200-ական Ֆր., Հէլէյ եւ Ներսէսեան ընտանիք 100-ական սթէռլինկ:

Տիկին Րագըբեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 300 Ֆր., Տիկին Պէաթրիս Բասմանեան 200 Ֆր., Տիկին Ալեքսանեան 600 Ֆր.:

Զանազանք. –

Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 500 Ֆր., Պր. Րաֆֆի Քանթեան 1000 Ֆր., Տիկին Մարիամ Մանուկեան 400 Ֆր., Տիկին Արսինէ Սիմոնեան, Տիկին Մայտա Ալեանաք, Պր. Գըակ Ղազարեան, Տիկին Մարտիկեան, Տիկին Մարտիկեան 500-ական ֆրանք, Տիկին Փաշայեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Քիւրքճեան 500 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15
JEUDI 15 DECEMBRE 1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.482
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.482

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԷՉՆԻԱ

ԴՈՒԴԱՅԵՒ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ.–

«ՌՈՒՍԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՎԱԽԷ ԵՒ ՍԱՐՍԱՓԷ ՄԵՌՆԻՆ»

Կացութիւնը միշտ շատ ծանր է Չէչէնիա եւ Դուդայեւ որեւէ ձեւով տեղի տալու տրամադրութիւն ցոյց չի տար: Ընդհակառակն՝ կոչ ըրած է իր ժողովուրդին որ դէմ դնեն Ռուսերուն, որպէսզի անոնք «վախէն եւ սարսափէն մեռնին»: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն ռուս ինը զինուոր մեռած է: Ռուսաստան հրահանգած է իր զօրքին պաշարել մայրաքաղաքը՝ Գրոզնի եւ հրաւէր կարդացած Չէչէններուն որ զէնքերը վար դնեն: Բայց, կը հաստատուի որ ռուսական զօրքը բուռն դիմադրութեան կը բախի եւ չի կրնար յառաջանալ, հակառակ անոր որ 20-էն 40 հազար է ռուս զինուորներու թիւը եւ հրասայլերն ալ քանի մը հարիւր: Չէչէնները վճռական են՝ «պիտի չանցնին» կ'ըսեն: Կովկասեան այս նոր տագնապը, բաւական տեղ կը գրաւէ արեւմտեան մամուլի մէջ, որ քանի մը տարի է աշխարհագրական գետնի վրայ բաւական յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ: Այս օրերուն, լրագրողները Պոսնիայէն անցած են Գրոզնի եւ կը ջանան հասկնալ թէ հո՛ս ինչո՞ւմն է բանը:

Բոլոր Չէչէնները պատրաստ են մեռնելու հայրենիքին անկախութեան համար, Աստուծոյ համար: Ոմանք, կը նկարագրեն լրագրողները, կամաչ Թաշկինակներ կը կրեն ճակատին շուրջ ու կը բացատրեն. -- «Շղթաներն են որ մեզ կը կապեն Աստուծոյ, լաւ կռուելու եւ մեռնելու մեր խոստումին»: 23-ամեայ Ումար կ'ըսէ. -- «Ռուսերը մեզմէ լաւ զինուած են, բայց կը վախնան, որովհետեւ, մենք կը պայքարինք արդարութեան եւ հաւատքի համար»:

«Ֆիկառօ» (Դեկտեմբեր 14) հարցազրոյց մը հրատարակած է Ս. Պետերսբուրգի քաղաքապետին՝ Սոբչակի հետ որ դեմոկրատ պարագլուխներէն կը նկատուի Ռուսաստանի: Ան անընդունելի կը գտնէ զինեալ ուժի գործածութիւնը: Ան կը նշանակէ, կ'ըսէ, մեծ պատերազմի մը սկիզբը, Կովկասի նուաճումը տասնեակ տարիներ տեւեց եւ Ռուսաստան ոչինչ չահեցաւ անկէ: Չէչէնիոյ տագնապին պատճառները ծանօթ են. -- Գործազրկութեան համեմատութիւնը 40% է, ապրուստի մակարդակը ամէնէն ցածն է ամբողջ դաշնակցութեան, ուրիշ հարց մըն ալ կայ, Չէչէնները, այսօր, Ռուսաստանի ամէնէն ոճրային կառոյցներէն մէկն են: Ըստ իրեն կամ Չէչէնները կ'ենթարկուին ռուսական օրէնքներուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ մաս կը կազմեն Ռուսաստանի, կամ առանձին պետութիւն կը պահանջեն այն ատեն սահմանագլուխը պէտք է փակել եւ վիզայի շատ խիստ դրութիւն մը հաստատել: Նաեւ նկատողութեան առնել հոն ապրող 100 հազար Ռուսերը, որոնք պատանդներ պիտի ըլլան եւ մորթուին: Երկրի մը մէջ, ինչպէս Ռուսաստան, ուր 140 ազգութիւն կայ, կարելի չէ հանդուրժել որ քանի մը հարիւր հազար մարդ իր օրէնքը պարտադրել ուզէ: Սոբչակ կ'ընդունի որ իշխանութեան հարց մը կայ Ռուսաստան, Դուման ամբողջովին ընդդիմութեան մէջ է, բայց կուսակցութեանց տրամաբանութիւնը կ'անգիտանայ: Կը խորհի որ 1996-ի ընտրութիւնները կեդրոնէն մէկը (Չերնոմիրդինի պէս) պիտի չահի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Սիլվիօ Պերլուսքոնի եօթը ժամ մնաց Միլանոյի դատաւորին մօտ: Հարցաքննութիւնը կը վերաբերէր կաշառակերութեան մեղսակցութեան, երբ տէրն էր Ֆինինվէսթի: Դատաւորները կ'ուզեն գիտնալ թէ երբ գլուխն էր իր հսկայ կայսրութեան, կրնա՞ր անտեղեակ չըլլալ որ կաշառքներ կը տրուէին ֆինանսական ճիւղին որպէսզի քննիչները բարեացակամ վարուին: Ինք կը պնդէ իր անմեղութեան վրայ եւ կը յայտարարէ թէ պիտի չհրաժարի:

ԹԱՓԻ որ, բնաւ ընկճուած չի թուիր գլխուն եկած բոլոր փորձանքներէն (վերջինը՝ իր առանձնատան աճուրդով ծախուիլը), հեռատեսիլի Բ. կայանէն շատ համարձակօրէն արտայայտուեցաւ: Ճշդեց թէ նախագահական թեկնածու չէ ու պիտի չըլլայ: Աշխատանք պիտի տանի որ ձախը մէկ թեկնածու ունենայ: Ըստ իրեն կան մարդիկ (Թուեց՝ Ժոքս, Պատէնթէր), բայց, հարկ է նախ ծրագիր մը պատրաստել, համաձայնիլ անոր շուրջ, ապա մարդը գտնել: Նոյն օրը (Դեկ. 13) Ռոքար յայտարարած էր որ թեկնածու չէ եւ ակնարկելով եւրոպական ընտրութիւններուն, ճչած էր. -- «Տապալեցայ Պերնար Թափի անունով հրթիռի մը կողմէ եւ չեմ գիտեր թէ ո՞վ էր արձակողը»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարար նշանակուեցաւ Մուրատ Գարայալչըն որ մաս կը կազմէ կառավարական համախմբումին: Ղեկավարն է սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան:

ՊՈԼՍՈՅ կեդրոնը երկու ռումբեր պայթած են Երեքշաբթի, Դեկ. 13-ին, մէկը՝ Պայազիտի մզկիթին առջեւ, միւսն ալ Լալելի թաղը: Մէկ մեռեալ կայ եւ չորս տասը վիրաւոր: Ըստ ոստիկանութեան մեռած անձը ռումբը դնողն է, ծագումով՝ քիւրտ:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ այլեւս զադրած է ժաք Շիրաքի փաստաբանն ըլլալէ (արհեստով), քանի որ բաւական փափուկ էր իր դիրքը: Ծանօթ պալատիւրական, չէր կրնար հաշտեցնել երկու հանգամանքները: Յայտարարած է թէ Շիրաքի հետ խզումը կատարուած է «փոխադարձ համաձայնութեամբ»: Այս առթիւ կը յիշուի որ շահած էր Շիրաքի բոլոր դատերը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Հանրային Պաշտօնակատարութեան նախարարը հրաժարած է բողոքելու համար նոր պաշտօնի առնուողներու մեծ թիւին դէմ։ Փեփոնիս կ'ըսէ թէ Փասոքի (իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւնը) ճնշումներու տակ կը կատարուի այդ գործը եւ անընդունելի է:

ԱԹԷՆՔԷՆ հասած լուրերու համաձայն, մարդկային իրաւանց բազմաթիւ բռնաբարումներ կան երկրին մէջ եւ մանաւանդ հալածանքներ կրօնական փոքրամասնութեանց դէմ: Դեկտեմբեր 10-ին, յոյն կաթողիկէ Եկեղեցին բողոք բարձրացուցած է Արդարադատութեան Նախարարութեան մօտ շարք մը յայտարարութիւններու առթիւ զորս ըրած է Նաքսոսի դատախազը որ ի մէջ այլոց «օտար» որակած է կաթողիկէները եւ «պապին հրամանին տակ»: Հալածանքի ենթակայ են նաեւ Եհովայի վկաները, մակեդոնական Եկեղեցին որու մէկ քահանան 12-րդ անգամ ըլլալով բանտարկութեան դատապարտուած է որովհետեւ մերժած է կրօնական տարազը չհրել:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷԶ

Ցաւով իմացանք որ Դեկտեմբեր 13-ին, Իվրիի հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր երկու շաբաթ առաջ, իր մահկանացուն կնքած է ֆրանսահայ գաղութի հին եւ ձեռնհաս դէմքերէն Բաբգէն Գավէզեան, աւելի ծանօթ Բաբգէն Գավէզ անունով, ինչպէս կը ստորագրէր իր յօդուածները այս թերթին մէջ, տասնեակ տարիներու երկայնքին:

Այսօր, քիչեր յիշեն հաւանաբար իր անունը, թերեւս իր վերջին սերնդակիցները եւ առնուազն կէս դար ապրած ուրիշներ:

Բաբգէն Գավէզ ծնած էր Իզմիթ 1905 Օգոստոս 21-ին եւ յաճախելէ ետք տեղւոյն նախակրթարանը, կը ղրկուէր Վենետիկ, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը որուն փայլուն շրջանաւարտներէն էր 1923-ին: Նոյն տարին պիտի յաճախէր Թորինոյի Փոլիթէքնիք վարժարանը:

Նախքան Մարսէյլ հաստատուիլը, ապա՝ Փարիզ, հուսկ՝ Նիս, ուր եղբօրը Նուրհանին հետ պիտի բանար լուսանկարչական խանութ մը (ամերիքըն փոթօ սէրվիս) քաղաքին կեդրոնը: 1939-ին կ'ամուսնանար, նախքան զօրակոչի ենթարկուիլը: Բանակին մէջ կը ծառայէր հաղորդակցութեանց ճիւղին: Ֆրանսայի պարտութենէն ետք, կը վերադառնար Նիս, բայց շուտով պարտադիր աշխատանքի կը կանչուէր Գերմանիա, կը յաջողէր խոյս տալ եւ ապաստանիլ Լիոն, ազգականներու մօտ:

Լուսանկարչութենէն եւ Նիսի մէջ, զանազան գործեր ընելէ ետք Բաբգէն Գավէզ շնորհիւ զինակից բարեկամի մը՝ Պ. Մարքէի, ընդհ. քարտուղար կը նշանակուէր Փարիզի պիսկիւի Կոնտոլօ (յետագային Պըլէն) հաստատութեան որու վաճառքի բաժնի տնօրէնը կը դառնար մինչեւ իր հանգստեան կոչուիլը 1970-ին:

Պարզ է սակայն որ Բաբգէն Գավէզի կեանքին այս մասը չէ որ իր կարեւորութիւնը կը ներկայացնէ ինչ կը վերաբերի մեր գաղութին:

Բաբգէն Գավէզ մինչեւ իր հանգստեան կոչուիլը լայն գործունէութիւն ունեցած է ֆրանսահայ, երբեմնի բեղուն, հանրային կեանքին մէջ, նախ Մարսէյլ, յետոյ Նիս եւ Փարիզ: Կանուխէն դաշնակցական, մասնակցած է նաեւ Մարտկոցական շարժումին, որմէ հեռացած է, յուսախաբ: Տասնամեակներու երկայնքին, Բ. աշխարհամարտէն առաջ եւ վերջը աշխատակցած է «Յառաջ»ի լաւատեղեակ եւ հմուտ յօդուածներով, որոնցմէ մէկ քանին կարելի է յիշել, ինչպէս՝ «Վաստակեցաւ աստ հանգչի» (Հ. Արսէն Ղազիկեան, 1932), «Մխիթարեանց բաժանման պատճառները» (1949), «Միքայէլ Նալբանդեանի բանտի նամակները» (1949), «Օր հաւատքի եւ կամքի» (1959, Ապրիլ 24-ի առթիւ), «Խորհ. Միութեան եօթնամեայ ծրագիրը» (1960) եւ դեռ տասնեակներով ուրիշներ որոնք փաստաթուղթի եւ վկայութեան բնոյթ ունին:

Կը տիրապետէր հայերէնի (նաեւ ֆրանսերէնի եւ իտալերէնի) եւ ունէր յստակ, վճիտ ոճ մը: Տուած է նաեւ բազմաթիւ դասախօսութիւններ եւ բանախօսած հանդէսներու:

Ինչպէս շատեր, խոստացած էր աւելի յաճախ աշխատակցիլ երբ հանգստեան կոչուի եւ սակայն...: Այդ շրջանէն որոշ կրաւորական փիլիսոփայութիւն մը, սկեպտիկութիւն մը տուն տեղ եղած էին եւ մեր պնդումներուն կը պատասխանէր՝ «Ո՞վ կը հետաքրքրուի, որո՞ւ համար գրել»: Ու այսպէս կը լռեն այն անձերը որոնք ամէնէն վաւերական յուշագրութիւնները կրնան տալ ֆրանսահայ գաղութի կեանքէն: Ու Բաբգէնն ալ գնաց հետը տանելով ինչ որ գիտէր: Այնքան խնդրած էինք որ գրէր գոնէ Մարտկոցական շարժումին պատմութիւնը զոր ոչ ոք կրնար ներկայացնել այնքան առարկայօրէն եւ այնքան հանգամանօրէն:

Ամբողջ սերունդ մըն է զոր կը թաղենք: Սերունդ մը որ գաղութներ կերտեց, երիտասարդութիւն դաստիարակեց ու հայ կեանք մը ստեղծեց օտար ափերու վրայ: Վերջալոյսի այդ սերունդին վերջիններէն՝ Բաբգէն Գավէզ կ'երթայ միանալու անոնց՝ որոնք, իրեն պէս, հայկական շունչ մը տուին արմատախիլ ժողովուրդի մը:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ տես Դ. էջ: Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին՝ Արմինէ Գավէզեանի, զաւակներուն եւ քրոջ:

ՎԵՆԵՏԻԿ

Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ

Ծանօթ է որ վերջերս աղմուկ բարձրացած էր Վենետիկի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ շուրջ, որու վաճառքի մասին, Մխիթարեաններու կողմէ, շշուկներ կային եւ տեղւոյն թերթերն ալ գրած էին («Յառաջ», Նոյեմբեր 15): Լուրը նոյն ատեն կը հերքուէր: Այժմ կը տեղեկանանք, Վենետիկի «Իլ կազեթ-թինօ» թերթի Դեկտեմբեր 12-ի թիւէն որ փոքրիկ եկեղեցին բաւարար չէ եղած ընդունելու համար բոլոր Հայերն ու տեղացիները որոնք փութացած էին Կիրակի, Դեկտեմբեր 11-ին, պատարագին ներկայ ըլլալու համար: Պատարագած եւ քարոզած է Հ. Մարտիրոս Վրդ. Ապաճեան: Թերթը կը հաղորդէ նաեւ թէ Ս. Խաչ Եկեղեցին բաց պիտի ըլլայ ամէն Կիրակի եւ պատարագ մատուցուի ժամը 11.15-ին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ֆրանսայի Ազգ. խումբը ակնկալուած յաղթանակը տարաւ Ազրպէյճանի դէմ, 2 -- 0 արդիւնքով Տրապիզոն ուր տեղի կ'ունենար մրցումը, ծանօթ պատճառներով: Յաղթանակը մեծ տպաւորութիւն չի գործեր, քանի Ազրպէյճան շատ համեստ եւ տկար խումբ մըն է:

Ներկայիս այս առաջին խումբին գլուխն է Ռումանիա 7 կէտով, իրեն կը հետեւին. -- Իսրայէլ (7), Ֆրանսա (6), Լեհաստան (4), Սլովաքիա (2) եւ Ազրպէյճան (0):

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Ազրպէյճան -- Ֆրանսա այս մրցումին առթիւ ամէն տեսակ արտառոցութիւններ կարելի էր կարդալ կամ լսել: Թէլէ -- Սէթ -- Ժուռ կը գրէր որ մրցումը չի կրնար տեղի ունենալ ... Գապուլ (ըսել կ'ուզէ Բաքու), իսկ մրցումի սփռումին ընթացքին մեկնաբանը ըսաւ --- «Մրցումը տեղի չէր ունենար Ազրպէյճան ուր կատաղի պատերազմ կայ» (la guerre fait rage)...: Եւ դեռ հաւանաբար ուրիշ ի՞նչ գոհարներ պէտք է ըլլան հոս ու հոն:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՆՈՐ ԶԱՐԹՕՆՔԸ

ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԻ ՃԻԳԵՐ՝ ՍՈՖԻԱՅԷՆ ՌՈՒՍԷ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՓԼՈՎՏԻՒԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Փլովտիւի «Վիքթորիա եւ Գրիգոր Թիւթիւնճեան» վարժարանը այս տարի բոլորած է իր հիմնադրութեան 160-ամեակը: Քաղաքին մեծագոյն սրահներէն մէկուն մէջ, հարիւրաւոր ծնողներ, ուսուցիչներ ու բարեկամներ ուղերձներ ունկնդրած եւ գեղարուեստական եզակի յայտագիր մը վայելած են բարեբաստիկ այս առիթով:

Փլովտիւ այցելած ամերիկահայ լրագրողին համաձայն, տարեդարձի սոյն տօնախմբութիւնը ոչ միայն վերածնունդը կը խորհրդանշէ հաստատութեան մը, այլեւ՝ «նշանակալից անկիւնադարձ մը կը մատնանշէ հայ գաղութին կեանքին մէջ»:

14 տարիներ շարունակ (1976 -- 1990), Փլովտիւի 6000 հաշուող հայ գաղութը զրկուած մնացած է իր դպրոցէն, պետական քաղաքականութեան մը պատճառով՝ որ առաջին հերթին թիրախ ունէր երկրին Թուրք բնակչութիւնը (մօտ մէկ միլիոն հոգի, որ կը ներկայացնէ Պուլկարիոյ բովանդակ բնակչութեան 10 առ 100-ը):

Տեղաբնակ Թուրք տարրին ազդեցութիւնը նուազեցնելու դիտաւորութեամբ է ուրեմն, որ 1976-ին կը փակուէին փոքրամասնութեանց պատկանող բոլոր վարժարանները, ներառեալ՝ հայկականները: Այս քայլը կ'առնուէր Պուլկարիոյ «ազգայնացում»ին անուան տակ:

Թուրքերը, որոնք դարեր շարունակ ու մինչեւ 1878 իշխած էին Պուլկարիոյ վրայ, մէկ օրէն միւսը կը պարտադրուէին փոխել իրենց անունները եւ «ձուլուիլ» ընդհանուրին մէջ: Մէհմէտները կը վերածուէին Իվաններու...:

Պուլկարացումի համատարած այս արշաւը իր բացասական անդրադարձը կ'ունենար նաեւ Հայոց վրայ, առաւելաբար կրթական մարզէն ներս: Ու ինչպէս կը խոստովանի պետական բարձրաստիճան պաշտօնատար մը, «Հայերը դժբախտ զոհերը կը դառնային ստեղծուած պայմաններուն»:

Հիմա սակայն, Կոմունիզմի անկումով, փոքրամասնութեանց իրաւունքները վերահաստատուած են կրկին: 1990-ին իր դռները վերաբացած է Փլովտիւի հայկական վարժարանը, 276 աշակերտներով: Անցնող տարեշրջանին այդ թիւը բարձրացած է 385-ի, ներառեալ 28 Հայաստանցի երախաներ, որոնց ծնողները եկած են հաստատուիլ Փլովտիւ:

«14 տարի շարունակ, ամբողջ սերունդ մը հեռու մնաց հայկական կրթութենէ ու փոխադարձ շփումէ՝ ցրուած ըլլալով հանրային զանազան վարժարաններու մէջ», կ'ըսէ դպրոցին ուսուցչուհիներէն Մալվինա Մանուկեան: Ան կը հաստատէ սակայն, որ «ամպոտ» օրերը անցեալին կը պատկանին այլեւս ու հայկական վարժարանը զգալի յառաջդիմութիւն կ'արձանագրէ՝ նուիրեալ անձնակազմին ու պուլկար պետութեան ամբողջական նեցուկին շնորհիւ:

Հայաստանցի աշակերտներու ներկայութիւնը դպրոցէն ներս՝ բարեբար ներգործութիւն մը ունեցած է ընդհանուր մթնոլորտին վրայ: Անոնց «հայախօս» ըլլալու պարագան պատճառ է որ իրենց տարեկից պուլկարահայ ընկերները աւելի ընտելանան հայերէնին հետ (փոխադարձ շփումի ճամբով) ու պուլկարերէնը տակաւ դադրի «Մայր լեզու» ըլլալէ անոնց շրթներուն վրայ...:

1834-ին կեանքի կոչուած այս վարժարանը (*) ներկայիս ունի 28 հոգինոց ուսուցչական անձնակազմ մը ու կը կրէ անունը պուլկարահայ բարերարներ Վիքթորիա եւ Գրիգոր Թիւթիւնճեանի, որոնց մեծադումար նուիրատուութեամբ շինուած է այժմու շէնքը, 1942 -- 44-ին: Անիկա պաշտօնապէս արձանագրուած ու Պուլկարիոյ տարածքին գործող ամենահին կրթական հաստատութիւնն է, որ տասնամեակներու երկայնքին հասցուցած է հազարաւոր շրջանաւարտներ:

Պուլկարական օրէնքներուն համաձայն, հայկական վարժարանը մէկ օղակն է հանրային միւս դպրոցներու ընդհանուր ցանցին, ինչ որ բախտաւոր կը դարձնէ զայն օգտուելու պետութեան նիւթական յատկացումներէն: Այլ օրէնք մը կը հաստատէ սակայն, թէ երկրին միեւնոյն փոքրամասնութեան պատկանող լոկ 7 աշակերտներու նո՛յն դասարանին մէջ մէկտեղումի պարագային՝ կրթական նախարարութիւնը տրիպուած է տուեալ լեզուին յատուկ դասատուներ հայթայթել անոնց...: Օրէնքի այս տրամադրութենէն մեկնելով, «հայկական դասարան»ներ գոյութիւն ունեցած են միշտ պետական տարբեր վարժարաններու մէջ (1976-էն ետքն ալ), մասնաւորաբար փրոֆէսոր Էդ. Սէլեանի (Կրթական նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաներէն) անձնական ջանքերուն շնորհիւ: Ընծայուած այս դիւրութիւնները, դպրոցի այժմու տնօրէն Յակոբ Մաչճանեանին ըսել կուտան, թէ «խտէժալ դիրք մը կը վայելեն Փլովտիւի մէջ»: Կրթաթոշակ չկայ, դասագիրքերը ձրի են ու հաստատութիւնը երբեք բեռ մը չէ համայնքին վրայ:

«Պիտի չկարենայինք պահպանել այս վարժարանը մեր համայնքին սեփական միջոցներով», կը շարունակէ տնօրէնը: «Ներկայիս ստեղծուած բարենպաստ պայմաններուն տակ, մեր ծրագիրն է ընդլայնել դպրոցը՝ գիշերօթիկի մը հաստատումով, որուն երդիքին տակ գան մէկտեղուիլ ոչ միայն պուլկարահայ մեր երեխաները, այլեւ դրացի Ռումանիոյ մեր ազգակիցներուն զաւակները եւս» կ'աւելցնէ ան: Տ. Չէնեան իր կարգին կը տեղեկացնէ, թէ Ամերիկա հաստատուած նախկին Պուլկարահայերու եւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նիւթական աջակցութեամբ դպրոցը վերջերս տէր դարձած է երկու հանրակառքերու, որոնք ամէն օր կը ժողվեն աշակերտները՝ քաղաքին մօտիկ թէ հեռաւոր թաղամասերէն:

Գաղութը գիտակից է, թէ նոր հեռանկար մը բացուած է Փլովտիւի հայկական վարժարանին համար: Ու բազմաթիւ ծնողներ չեն ծածկեր իրենց ուրախութիւնը՝ ի տես մատաղատի երախաներուն, որոնք կը դրօշնուն այն նո՛յն բակին մէջ, ուր, է՜ր երբեմն, կը դրօշնէին իրենք ալ, տասնամեակներ առաջ...:

Փաստօրէն, գաղութը կ'ապրի իր վերածնունդը:

ԱՆՑՆԵԼՈՎ ՆԱԵՒ ՌՈՒՍԷԷՆ

Սոֆիայէն ու Փլովտիւէն ետք, լրագրող Տէյվիտ Չէնեանի վերջին կայքը եղած է Պուլկարիոյ հիւսիսային ծայրամասը գտնուող եւ Ռումանիոյ սահմանակից Ռուսէ (Ռուսճուք) քաղաքը, ուր տեղաբնակ Հայերու կողքին կան նաեւ ոչ -- արհամարհելի թիւով Հայաստանէն եկուորներ:

Լրագրողը կ'ըսէ, թէ այս փոքր քաղաքին Հայերը «համբաւաւոր» դարձած են որպէս շրջուն մանրավաճառներ ու տակաւ սկսած տիրապետել քաղաքին փլի -- մարքէթներուն (Marché-Aux-Puces):

Թէ՛ Պուլկարիան եւ թէ՛ Ռումանիան մուտքի վիզա չեն պահանջեր նախկին Խորհրդային Միութեան մաս կազմող հանրապետութիւններու քաղաքացիներէն, ինչ որ կարելիութիւն տուած է հարիւրաւոր Հայաստանցիներու ազատ երթեւեկ կատարել վաճառաշահ այս երկիրները: Բաւ է որ օդանաւի տոմսակին ու այլազան իրերով բեռնաւորուած ճամպրուկին հետ՝ կրեն նաեւ «վաճառականի հոգի» մը...:

Լենա Ծիտոյեան մէկն է անոնցմէ: Ան կ'ըսէ թէ իր ամուսինը, որ կամաւոր բանակային մըն էր Ղարաբաղի մէջ, 8 ամիսէ ի վեր հաստատուած է Ռուսէ «Կարօտցած ենք մեր տունը. բայց կեանքը դժուար դարձած է Երեւանի մէջ: Այստեղ, պայմանները աւելի ձեռնտու են ու ինչ որ ամէնէն էականն է՝ ունինք հաստատուն եկամուտ մը», դիտել կուտայ ան:

Ռուսէի շուկային հայապատկան «սեղանիկ»ները աճ կ'արձանագրեն ամսէ - ամիս: Հայ վաճառորդները սակայն մտահոգութիւն մը ունին: Անոնք յաճախ ենթակայ են թափառական գնչու աւազակախումբերու յարձակումներուն եւ ինքնապաշտպանութեան համար՝ հիմա սկսած են «համախմբուած» աշխատիլ: «Միութիւնը զօրութիւն է», կ'ըսէ անոնցմէ մին:

Մինչ Հայաստանցի հարիւրաւոր վաճառորդներ տանելի կեանք մը ապահոված են իրենց համար, ուրիշ հարիւրաւորներ ալ ցրուած են գաւառները, հեռաւոր որեւէ քաղաքի կամ գիւղի մէջ պատահական աշխատանք մը գտնելու յոյսով...:

Ռումանիոյ մօտ Հայաստանի դեսպանը՝ Գէորգի Ղազինեան ցաւ կը յայտնէ, թէ բազմաթիւ եկուոր Հայեր օրինազանց կեցութիւն մը ունին Պուքրէշի մէջ: Ան կ'աւելցնէ, թէ մօտիկ ապագային Ռումանիոյ եւ Հայաստանի միջեւ ստորագրուելիք պայմանագրով մը՝ լուծում պիտի բերուի եկուորներու հարցին:

Հայաստանցի եկուորներէն ոմանք երբեմն տագնապ ալ կը պատճառեն տեղւոյն համայնքին: Նման պարագայ մը վերջերս նշմարուած է Սոֆիայի մէջ, ուր Հայկական Եկեղեցւոյ յարակից սենեակ մը տեղաւորուած բազմանդամ ընտանիք մը ամենայն անտարբերութեամբ իր ապրուստը «վաստակած» է տեղւոյն ծխատէր հովիւին բարի կամեցողութեան...: «Ի՞նչ կրնամ ընել, ըսած է Հատուեան Քահանան ամերիկահայ լրագրողին, դո՞ւրս նետեմ զիրենք»:

Հակառակ գաղութին կողմէ ցուցաբերուած «պաղ» ընդունելութեան, հազարաւորներ կը շարունակեն գալ: Պուլկարիոյ ու Երեւանի միջեւ շաբաթական կանոնաւոր երկու թռիչքներ կ'ապահովեն այդ ընթացքը:

Նորեկները, օդակայանին մէջ իսկ տէր կը դառնան պուլկարական վիզայի, զոր ըստ փափաքի, կարելի է երկարաձգել նաեւ: Պետական պաշտօնատարի մը համաձայն, այս թռիչքները լեցուն են միշտ՝ երբ վայրէջք կ'ընեն Պուլկարիա, ու Երեւան վերադարձին՝ սովորաբար պարապ կ'ըլլան...:

Հայաստանէն հասնող եկուորները սովորաբար ափ կ'առնեն փլի -- մարքէթները, ուր փերեզակութեամբ կ'ապահովեն իրենց ապրուստը: Կան սակայն աւելի ճարպիկներն ալ, որոնք հարիւր հազարաւոր տոլարներով մեծաքանակ առեւտուր կ'ընեն, միշտ ստուերի տակ թողլով այդ առեւտուրին իսկական բնոյթը...: Անոնք առհասարակ հեռու կը մնան հայ համայնքէն ու քիչերն են միայն որ իրենց զաւակները հայկական դպրոց կ'ուղարկեն կամ ներկայ կ'ըլլան Հայ Եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ արարողութեանց:

«20-ական թուականներու վիճակն է որ կը կրկնուի, կ'ըսէ Հատուեան Քահանան, Սոֆիայի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ հովիւը: Այն ժամանակ գաղթականները մե՛նք էինք, Ցեղասպանութենէն վերապրողներս: Այսօր, հազարաւորներ կը լքեն Հայաստանը տնտեսական պատճառներով ու մեր նիտին պարտքն է օժանդակել անոնց՝ ըստ կարելւոյն: Չմոռնանք, որ մենք եւս աղքատ ենք», կ'եզրափակէ ան:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

(*) Դպրոցին հիմնադրութեան բուն թուականը 1828-ն է, բայց մինչեւ 1834 գործած է որպէս եկեղեցապատկան կիրակնօրեայ դպրատուն: Այս մասին տեսնել փլովտիւաբնակ լրագրող Յակոբ Կիլիկեանի մանրամասնեալ յօդուածը («Յառաջ», Յուլիս 5, Օգոստոս 23 եւ 24, Սեպտեմբեր 22 եւ 23, 1994):

ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՈՐՊԷՍ ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՔ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՐՔԸ

«Հայաստան» Հիմնադրամի աշխատանքները աշխուժացնելու ծրագրով, Գանատայի եւ Միացեալ - Նահանգներու հայահոծ քաղաքները այս օրերս կ'այցելէ պաշտօնական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Հայաստանի փոխ -- նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեան, Արցախէն՝ Վասիլի Աթամալեան (երեսփոխան) եւ Թաթուլ Մարգարեան, Հիմնադրամի Գործադիր տնօրէնուհի Մանուշակ Պետրոսեան: Փոխ - նախագահին կ'ընկերակցի իր կինը՝ Տիկին Անահիտ Յարութիւնեան:

Պատուիրակութիւնը Պոսթըն հասաւ Դեկտեմբեր 7-ին, գտնուելէ ետք Գանատայի Թորոնթօ, Մոնրէալ, իսկ Միացեալ - Նահանգներու Նիւ -- Եորք եւ Ֆիլատէլֆիա քաղաքները: Պոսթընի ժողովրդային հաւաքը տեղի ունեցաւ նոյն օրը երեկոյեան Գէյմպրիճի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ: Դեկտեմբեր 7 թուականը նաեւ ազգային աղէտի տարելից մըն էր: Ճիշդ վեց տարի առաջ Հայաստան աշխարհի հիւսիսային շրջանը իր ընդերքէն կը սասանէր, որուն պատճառած քանդումները եւ հոգեկան փլուզումը դեռ շատ հեռու են դարմանուած ըլլալէ: Բանախօսութիւններէն առաջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան տխուր արարողութիւն մը մեր բիւրաւոր զոհերուն համար, մասնակցութեամբ Մեծն. Պոսթընի բոլոր հայ եկեղեցիներու 8 եկեղեցականներու:

«Հայաստան» Հիմնադրամի աշխատանքները պէտք ունին նոր շունչի մը, յամառ հետապնդումի ու նաեւ աւելի կազմակերպումի, որպէսզի Հիմնադրամը կարենայ իրագործել այն հրամայական ծրագիրները որոնց կարիքը ունին Հայաստան եւ Արցախ: Անցեալ տարի, Սփիւռքահայութիւնը եւ մասնաւորաբար Ամերիկահայութիւնը իրենց նուիրատուութիւնները կատարեցին «Ձմեռ» փրկութեան ծրագրին, որուն համար անհրաժեշտ էր շուտով գոյացնել 21 միլիոն տոլար: (Գիտենք թէ այդ գումարին երկու երրորդը նուիրեց Գըրգ Գըրգորեան):

Տիկին Մանուշակ Պետրոսեան պատմականը ըրաւ 1992-ին ստեղծուած Հիմնադրամին, բացատրեց անոր առաքելութիւնը ու թուեց իրագործուած ծրագիրները Արցախի, Զանգեզուրի եւ աւերեալ գօտիին մէջ: Ապա ան շեշտը դրաւ Հիմնադրամը աւելի արդիւնաւէտ եւ ներուժ դարձնելու կարեւորութեան վրայ, որ կարելի կրնար դառնալ միայն ուժերու համախմբումով: Ան կոչ ըրաւ ամէն Հայու տարեկան ազգային տուրք վճարելու, որուն ի գնահատանք որոշուած է ամէն տարի նուիրատու անդամին ղրկել ստացագիր -- վկայական մը:

Գագիկ Յարութիւնեան իր խօսքը սկսաւ Նարեկացիին մէկ մտածումով. «Տո՛ւր ողորմութիւն, բարեգութ Աստուած»: Նարեկացին հարց կուտար թէ կ'արժէ՞ր միթէ աշխարհ գալ ենթարկուելու համար այսպէս «սաստկագոյն չարչարանքներու»:

Երկրաշարժին Հայերը տուին 25 հազար զոհ (ի դէպ, վերջերս մեր Հայաստան գտնուած շրջանին, Խորհրդային շրջանի հայ վերին ղեկավարութեան մաս կազմող պատասխանատու մը մեզի կը յայտնէր թէ երկրաշարժին զոհերուն ճշգրիտ թիւը պէտք է նկատել շուրջ 50 հազար), Արցախի հակամարտութեան՝ 5 հազար. «այլեւս զոհեր տալու իրաւունք չունինք»: Ով որ Արցախ կը հանդիպի, կը տեսնէ որ մեր սերունդը պատմութեան առջեւ ունի մեծ պատասխանատուութիւն: «Առանց Արցախի, չկայ Հայաստան, եւ առանց Հայաստանի չկայ Սփիւռք»: Պէտք է հեղել կա՛մ արիւն եւ կամ պէտք է թափել քրտինք: Արցախի եւ Հայաստանի Հայերը կը թափեն թէ՛ արիւն եւ թէ քրտինք ու բարձր կը պահեն մեր ժողովուրդի արժանապատուութիւնը:

Այսօրուան հաւաքը պէտք է ըլլայ ազգային երազի իրականացման եւ միասնական ապագայի հանդէպ հաւատքի արտայայտութիւն, մանաւանդ՝ գործնական աշխատանքի հրաւէր: Ու նաեւ՝ անձնական յանձնառութեան առիթ. ամէն հայ թող խոստանայ որ Նոր Տարուան իր բարեմաղթութիւններու բաժակը չի կրնար բարձրացնել առանց իր ազգային տուրքը տուած ըլլալու:

Հարց -- պատասխանի յատկացուած բաժինին, կարգ մը ճգտումնաւոր հարցումներ առիթ ընծայեցին, որ փոխ -- նախագահը զարգացնէ եւ աւելի շեշտակի ուղղէ իր խօսքերը: Գրաւոր հարցումով մը, կ'ըսուէր թէ ինչպէ՞ս կարելի է համահայկական նման հիմնարկ հաստատել եւ յոյսեր ունենալ, երբ Հայաստանի կառավարութիւնը իր կազմին մէջ չընդունիր միւս կուսակցութիւնները: Պատասխանեցաւ որ հարցումը սխալ դրուած էր. «Հայաստան» Հիմնադրամը արտայայտութի՛ւնն իսկ էր համազգային միասնականութեան, քանի անոր մաս կը կազմէին սփիւռքահայ գլխաւոր կազմակերպութիւնները - աւանդական երեք կուսակցութիւնները, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ երկու կաթողիկոսութիւնները, Յարանուանութիւնները եւայլն: Իսկ Հոգաբարձութեան 28 անդամներուն 16-ը սփիւռքահայ կազմակերպութիւններ են: Միւս կողմէ, երբ մեր լինելիութեան համար համազգային ճիգերը ուղղուած են դէպի Արցախ, ուր հայկական արիւն կը թափի, բոլոր Հայերուն պարտականութիւնն է իրենց մասնակցութիւնը այդ պայքարին: «Մենք փշրանք կամ մնացուք չենք ուզում», ըսաւ Գագիկ

Յարութիւնեան, այլ ձեր մասնակցութիւնը, ձեր բերնի պատառէն մաս մը:

Ինչ կը վերաբերի ղոյգ քաղաքացիութեան, արդէն որոշում ընդունուած է. Ամէն Հայ իրաւունք ունի Հայաստանի անցագիր ունենալու, ուր արձանագրուած պիտի ըլլայ «Յատուկ կարգավիճակ»: Արտասահման բնակող Հայը Հայաստանի քաղաքացիէն պիտի զանազանուի միայն մէկ պարտականութեամբ եւ երկու իրաւունքով. զերծ պիտի մնայ զինուորական ծառայութենէ, իրաւունք պիտի չունենայ ընտրելու եւ ընտրուելու: Անցագիրը, ի զօրու 10 տարի, պիտի արժէ 1.000 տոլար: Մեծամօրի հիւլէակայանը պիտի բացուի Մայիսին, մեծ մասամբ ռուսական օժանդակութեամբ: Օրուան հանդիսավարն էր Պէնթլի Գոլէճի տեսուչ եւ նախկին նախագահ Դոկտ. Կրէկըրի Աղամեան, որ յիշեցուց թէ Դեկտեմբեր 7-ը տխուր օր մըն էր նաեւ Ամերիկայի համար, քանի այդ օրն էր որ Ճափոն կը ռմբակոծէր Փըրլ Հարպըրը եւ Ամերիկա կը ներգրաւուէր պատերազմի մէջ: Արտասանուած խօսքերը անգլերէն հմտօրէն թարգմանեց Վինսընթ Լիմա:

Հաւաքէն առաջ, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ, որուն հրաւիրուած էին Հիմնադրամին մաս կազմող մարմիններուն ներկայացուցիչները, հայ մամուլը եւ եկեղեցականները, շուրջ 60 հոգի: Այդ առթիւ տեսերիզով ցուցադրուեցաւ կարճ ժապաւէն մը, նուիրուած Հիմնադրամի իրագործումներուն եւ տարուող աշխատանքներուն: Զանգեզուրի մէջ 70 քիլոմեթր երկարութեամբ ճամբայ, Արցախի մէջ, ելեկտրակայաններ, ըմպելի ջուրի խողովակաշար, աւերեալ գօտիի մէջ բնակարանաշինութիւն եւայլն: Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կուտար նաեւ իր ուղերձը: Ան կոչ կ՚ընէր ազգային տուրքի համահայկական մասնակցութեան. «մենք նահանջելու տեղ չունենք ամէն բնագաւառների մէջ», եւ «օգնութեան կարիքը շատ ունենք», կ՚ըսէր ան, աւելցնելով որ ըլլալիքը պիտի ըլլայ, պէ՛տք է որ ըլլայ, Սփիւռքի օգնութեամբ թէ՝ առանց օգնութեան, այն կարեւոր տարբերութեամբ սակայն, որ օգնութեամբ մեր զոհերու թիւն է որ պիտի պակսէր:

Խօսք առին նաեւ Գարիկ Յարութիւնեան, Կարէն Բարուրեան եւ Հիմնադրամի ամերիկեան բաժնի վարիչ տնօրէնուհի՝ Անի Փամփանինի: Բարուրեանի համար՝ «մեր մուրազը կատարուել է: Հարցը այդ մուրազը պահպանելն է թէ՝ ոչ: Արցախի ժողովուրդը առաջինն է որ մասնակցեցաւ "Հայաստան" ֆոնտին»,

Պատուիրակութեան առաջադրանքն էր ապահովել, ինչպէս Տէր-Պետրոսեան կ՚ըսէր նաեւ իր խօսքին մէջ, «աշխարհի ամէն Հայու ներդրումը իրագործումների մէջ»: Ու այդ՝ այսօ՛ր, քանի «երկու-երեք տարի ետք ժամանակը անցած կը լինի»:

Յաջորդ օր պատուիրակութիւնը մեկնեցաւ Շիքակօ, անկէ անցնելու համար Լոս-Անճըլըս հուսկ՝ Փարիզ:

Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՏԱԼԻՈՅ «ՄԱՔՈՒՐ ՁԵՌՔԵՐ»Ը ՅՈԳՆԵՑԱ՞Ն

Իտալիոյ «մաքուր ձեռքեր» գործողութիւնը սկիզբ առաւ 1992-ին, Միլանոյի մէջ: Իրարու յաջորդեցին ձեռնարկութիւններու անուններ որոնք սա կամ նա կերպով կաշառած էին հանրօգուտ ծառայութիւնները. օրէ օր կ՚ընդլայնէր անոնց տարածքը:

Երկրորդ փուլը իր մէջ առաւ երկրին գրեթէ կէսը: Քաղաքական դէմքեր եւ ճարտարարուեստի մարդի անուններ սկըսան իրար ամբաստանել. առաջինները կ՚ըսէին թէ վճարուած են իրենցմէ աւելի հզօր իշխանութեան մը կողմէ որ ճարտարարուեստի մարդն էր. իսկ երկրորդները կը հակադարձէին թէ ուրիշ ճար չունէին:

Այս գործողութեան գլխաւոր դէմքը հանդիսացաւ Տի Փիէթրօ դատաւորը որ 1992 Դեկտեմբերին հարցաքննութեան ձեռնարկեց Ընկերվարական կուսակցութեան նախկին քարտուղար Քրաքսիի դէմ: Մինչ այդ, երկրին ճարտարարուեստական մեծ անունները այն տպաւորութիւնը գործեցին թէ լաւ ըմբռնած չէին յորձանքին տարողութիւնը. իրենց վարիչները միայն ձերբակալուելէ ետք կ՚ընդունէին որ կաշառք վճարած են:

1992 աշունէն սկսեալ բանաւոր ու գըրաւոր յարձակումներու թիրախ դարձան գործողութեան գլխաւոր անունները. մըտահոգութեան առարկայ եղաւ Տի Փիէթրոյի ապահովութիւնը: Սպառնալիքներու մասին խօսուիլ սկսաւ: Մինչ այդ, Միլանոյի դատախազը նամակներու, հեռապատճէններու, հեռագիրներու աննախընթաց տարափի մը ենթարկուեցաւ: Ամբաստանութիւնները աւելցան երբ հարցաքննութեան առարկայ անուններէն անձնասպանութեան դիմողներ եղան: Ամբաստանողները կ՚ըսէին որ «մաքուր ձեռքեր»ու հեղինակները բանտը գրեթէ տանջանքի միջոցի մը վերածած են, որպէսզի յաջողին խոստովանութիւն կորզել կասկածելիներէն: Այսուհանդերձ, ժողովուրդին զօրակցութիւնը կանգ չառաւ: Հասած նամակները, հեռագիրները մէկ բան կ՚ըսէին. մարդիկ անձնասպան կ՚ըլլային, որովհետեւ յանցաւոր էին ու կ՚ամչնային:

Նոյն տարուան Սեպտեմբերին առաջին ու միակ ճեղքը արձանագրուեցաւ «մաքուր ձեռքեր»ու նուիրուած խումբին մէջ: Դատաւոր կին մը երբ նախնական քննութեան ձեռնարկեց Համայնավար եւ ձախակողմեան ժողովրդավար կուսակցութիւններու նիւթական աղբիւրներուն մասին, ընթացք չտրուեցաւ իրեն «Թիցիանա Փարէնթի հեռացաւ խումբէն:

1994-ին «մաքուր ձեռքեր»ը առին իրենց ամէնէն յանդուգն քայլը, հետապնդումի ձեռնարկելով հարկային վարչութիւններու կաշառակերութեան դէմ: Ասոր մէկ հարցը առընչուեցաւ երկրին ճարտարարուեստի ընտրանիին. անոր մէջ էր Պերլուսքոնիի ձեռնարկութիւնը. կարճ ժամանակ մը ետք եղբայրը ձերբակալուեցաւ: Մինչ այդ, կառավարութիւնը հրովարտակով մը փորձած էր խոչընդոտել քննութիւնները. ատիկա պատճառ եղաւ որ դատաւորներու խմբակը հրաժարականի դիմէ: Հրովարտակը չեղեալ նկատուեցաւ: Ամիս մը ետք դատաւորները օրէնքի իրենց բանաձեւը ներկայացուցին որ քանի մը օր բուռն վէճերու նիւթ ըլլալէ ետք մէկդի դրուեցաւ:

Հարկային վարչութեան կաշառակերութեան մասին հարցաքննութիւնը հետըզհետէ լայնցուց սահմանները, իր մէջ առնելով յաւելեալ եւ ուղղակի տուրքերու բաժինները: Կարգ մը անձերու ամբաստանութիւնը բուռն վիճարկումներու դուռ բացաւ: Արդարադատութեան նախարարը հրահանգեց Միլանոյի դատախազին, քննել կացութիւնը: Հոկտեմբեր 25-ին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին հակափաստեր ներկայացուցին դատաւորներուն ուղղուած ամբաստանութիւններուն դէմ, թէ անոնք աւելի կը զբաղէին հետաքննութեամբ, քան՝ դատերով: Պարզուեցաւ որ 2100-ի դէմ հարցաքննութիւն բացուած է. 847 հարցաքննութիւններ աւարտած են, 211 հոգի դատապարտուած են, 7 պարագաներ կան վերաքննութեան ներկայացուած եւ մէկ ալ վճռաբեկին:

Այս հանգրուանին, հասաւ դատաւոր Տի Փիէթրոյի հրաժարականը: Շատերու համար ատիկա հետեւանք է կառավարութեան եւ Միլանոյի դատախազութեան անդամներու ճակատումին: Հրաժարականէն քիչ ժամանակ առաջ «մաքուր ձեռքեր»ու խմբակը խնդրոյ առարկայ ըրած էր Պերլուսքոնիի ձեռնարկութիւնը. բայց Միլանոյի դատաւորները այն պատճառաբանութեամբ որ ձեռնհաս չեն այդ դատը վարելու, որոշած էին զայն Պրեշիա փոխադրել: Ատիկա քաղաքական դասը նեղութեան չմատնելու քայլ նկատուած էր «Լա Սթամփա» թերթին կողմէ որ կ՚ըսէր թէ այնքան ատեն որ անցեալը ջնջելու գործը կը կատարեն անոնք, կ՚արտօնուի որ աշխատին. այն օրը երբ կը սկսին վտանգաւոր ըլլալ, հրապարակէն կը մաքրուին: Իսկ Պերլուսքոնի, ակնարկելով Տի Փիէթրոյի հրաժարումին, ըսած է թէ ատով երկիրը պիտի վերադառնէ անկողմնակալ արդարադատութեան մը...:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԸՆՏԻՐ ԵՐԿԵՐ
ՀՄ. ՇԷՄՍ
Յիշատակի հատոր
կազմող եւ խմբագրող՝ Վահէ Պալատունի
Պոսթըն, 1994

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ
— 125 —

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Լրացող տարին հայ երաժշտութեան, գրականութեան, արուեստի կարգ մը վաստակաւորներու ծննդեան 125-ամեակն է:

Յիրաւի, հարիւր քսանը հինգ տարի առաջ, այսինքն՝ 1869-ին, ինչպէս Պարոյր Սեւակ կը գրէ «Անլռելի Զանգակատուն» իր գործին մէջ (Ղօղանջ Աւետիսի) «հազար ութ հարիւր վաթսունին թուին,

Հայոց այգիներն ի՞նչ պտուղ տուին,
Հայոց արտերում ի՞նչ բերք է հասել,
դժուար է ասել:
Սակայն այդ թուին Մայր Հայաստանի
Արգանդը եղաւ սրբօրէն բեղուն:
Մի մանուկ ծնուեց Լոռուայ Դսեղում...

.

Միեւնոյն թուին, Լոռուից շատ հեռու՝
Անատոլուի մթին խորքերում,
Մէկ ուրիշ մանուկ լոյս աշխարհ եկաւ»:

.

Այսպէս, նախախնամական զուգադիպութեամբ եւ համաստեղութիւն մը կազմելով ու իւրաքանչիւրը իր տեղն ունենալով իր բնագաւառին մէջ՝ Կոմիտասը հայ երգի, Յ. Թումանեանը հայ բանաստեղծութեան, Լ. Շանթը հայ թատերագրութեան եւ Ե. Օտեանը հայ երգիծաբանութեան անդաստաններուն մէջ, ծնած են նոյն տարին:

Փափաքելի պիտի ըլլար որ այս առիթը ստեղծէր հայ ժողովուրդին մէջ եւ ամէնուրեք, մշակութային – գեղարուեստական ձեռնարկներ հաստատելու համար, այսպէս բոլոած երգի ու գիրի հանդէպ Հայուն ժառանգական հակումը, սէրը, պաշտամունքը:

Այլուհանդերձ կը գոհանանք եղածով եւ գոհունակութեամբ կը նշենք Մարսէյլի մէջ տեղի ունեցած գրական երեկոն, Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի նախաձեռնութեամբ եւ նուիրուած հայ երաժշտութեան «Մեսրոպ»ին՝ Կոմիտաս Վարդապետին:

Եկեղեցին լեցուն էր երբ զանգերը ղօղանջեցին աւետիսը եւ կիսամութ ու խորհրդաւոր մթնոլորտի մը մէջ, մոմերով միայն լուսաւորուած էր Դասը եւ վարագոյրին վրայ կախուած Գ. Խանջեանի ծանօթ նկարը՝ Կոմիտաս խելագարուած, որ վերագծած է Վ. Պարոնեան, ու երբ հընչեցին «Կրկին երգում է Կոմիտաս» խօսքերը եւ լսուեցաւ ինքն Կոմիտաս իր հաբալաս ձայնով «Մոկաց Միրզա» երգի մեկնաբանութեան մէջ:

Ապա, «Անլռելի զանգակատուն» բանաստեղծութեան հատուածներու ընդմէջէն արտասանողները՝ Գ. Յովհաննէսեան եւ Ս. Թադէոսեան, ու զեկուցողը՝ Խ. Երմագեան ներկայացուցին Կոմիտասի կենսագրական տուեալները, գործը, դերն ու նշանակութիւնը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, խորքը ունենալով հայ բնաշխարհի պատկերացումին վրայ՝ Հայուն պատմական ճակատագիրը, կենցաղն ու սովորութիւնները:

«Ղօղանջ»ներու արտասանութեան ընթացքին, մերթ ընդ մերթ, ըստ բովանդակութեան Յ. Շիրինեանի ջութակով լսուեցաւ Կոմիտասի ծանօթ երգերը՝ «Անտունի»էն, «Կռունկ»էն «Հօյ Նազան» կամ «Տըլէ եաման» կամ «Հով արէք» եւլն...: Եւ այս ամբողջը՝ խօսք, երաժշտութիւն, զեկուցում, բեմադրութիւն յաջող ներդաշնակութեամբ, նուագի եւ ձայնի խորհուրդի մը մէջ: Մինչեւ վերջաւորութեան, մինչեւ արտասանուած վերջին ղօղանջը՝ «Ղօղանջ մարմնաւորած երազ»ի որմէ ետք եկեղեցւոյ լոյսերը բացուեցան եւ հնչեց այս անգամ զանգերու ծանր, դանդաղ ղօղանջ մը, ներկաները քար լըռութեան մէջ հետեւեցան, նոյնիսկ եթէ շատեր չհասկցան Պարոյր Սեւակի լեզուն կամ ամբողջովին չկրցան ըմբռնել Խաչիկ Երմագեանի զեկուցումով (կուտանք առանձին), եւ մեկնեցան անկասկած իրենց հորիզոնը քիչ մը աւելի բացուած, իրենց ոգին քիչ մը աւելի ներշնչուած հայ երգով, հայ մշակոյթով, հայ արուեստով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Պէտք է ըսել սակայն թէ այն ատեն ուսանողներու հաւաքումին ամէն կարգէ մարդ ներկայ կրնար գտնուիլ, այս դէպքէն ետքը հարկ տեսնուեցաւ այդ հաւաքումները մաքրել եւ անկէց ետքը հազուադէպ եղան այդպիսի տգեղ բաներ:

Ամէն անգամ որ կրթական կամ գրական խնդիրներու վրայ վիճաբանութիւններ կ՚ըլլան հրապարակաւ, կը մտածեմ. ոչ մէկուն համար վտանգ չկայ դաւաղաններ պարապին մէջ պիտի շարժին, եւ մինակ շարժումին տգեղութիւնը պիտի մնայ մէջտեղ. ասոր համար է թերեւս որ անոնք որ իրենց ապօրէն եւ կեղծաւոր վարմունքով պիտի վախու մէջ ապրէին, անոնք որ ամէն վայրկեան պիտի դողային դիմակազուրկ ըլլալու, անպատկառ անդորրութեան մը մէջ կ՚ապրին, անոնք աւելի ուժովներն են, որովհետեւ թափանցած են իրենց բնածին խորամանկութեամբ միւսներուն սին պարապութեան եւ անկարողութեան:

Առաւօտուն Հայտար-Փաշայի սքանչելի գերեզմանոցին մէջ բաւական դեգերելէ ետքը՝ Բերա. ի՛նչ հակասութիւն և ինչպէս ամբողջ օրը գըջացի նոճիներուն շուքը – որոնց մթին եւ հոծ սիլուէթը հեռուէն չառոնց ի վեր գլխ կը հրապուրէր – եւ անանուխի բուրմունքը թողուցած եւ մեկնած ըլլալուս. մոլորումներ նեղ ճաւիղներուն մէջ՝ բարձր նոճիներուն տակ գրեթէ մթին, անոնց սօսաւիւնը դաշնակաւոր, կէս մը գինով ռետինի եւ անանուխի բուրմունքէն խառնուած գերեզմաններու յատուկ անսահմանելի եւ տարտամ հոտի մը հետ որուն մէջ փափուկային եւ թարմ հողի երանգ մը կայ: Վարդագոյն կամ երկնագոյն տապանաքարեր, ցցուած հողին մէջէն ճակատնին զարդուցած արեւելքին եւ ծածկուած ոսկեզօծ արձանագրութիւններով. աղին դմբէթներ, թիւրպէներու սիլուէթներ պերճօրէն գեղեցիկ իրենց ճարտարապետական նրբութիւններով եւ քանդակներով. ու ամէնուն վրայ միահեծան եւ տիրական մթութիւնը նոճիներու անտառին, վէսօրէն բարձրացած եւ օրօրուն կապոյտ եւ ոսկեզօծ երկինքին տակ:

Երբ Հայտար Փաշային նաւամատոյցէն շոգենաւը մեզ տարաւ, բաւական ատեն դեռ աչքերս սեւեռած մնացին գերեզմանոցին՝ որ իր սգաւոր շուքը կ՚երկարէ Սկիւտարի թաղերուն եւ տանիքներուն վրայ: Զարմանալի չէ որ այսքան անոյշ մելամաղձոտութեամբ տոգորուած երկրի մը մէջ սիրոյ եւ վայելքի երգերը անգամ երկար ողբեր ըլլան, տխրութիւնով լեցուն՝ որոնց սարսուռին մէջ մահուան համը կայ արդէն:

Բերա՝ առաջին այցելութենէն իսկ հարկ եղաւ մոռնալ Հայտար Փաշան իր նոճիներով, եւ իր բուրմունքներով աշխարհիկ խօսակցութիւններ, քիչ մը համեմուած բամբասանք. միջավայրը փոխուած է արդէն, Սկիւտարի տիկիններուն հետ բաղդատութեան կարելի չէ դնել իրենց Բերայի քոյրերը: Հոս այլ եւս չեն ըսեր ինծի թէ ինչո՞ւ Փարիզ քօլսէ կամ գլխարկ չինել չսորվեցայ, այլ ամէնքն ալ կը հարցընեն թէ ինչո՞ւ բան մը չեմ ըներ, ինչո՞ւ բան մը չեմ գրեր. ի՛նչպէս ամէն բան յարաբերական է, աս դիտողութիւնները գիս կը մխիթարեն եւ սիրտ կուտան, մինչեւ որ այնքան կը կրկնուին որ կը սկսիմ նեղանալ. վերջապէս ... համար տալու պարտական չեմ մէկու մը:

Հետզհետէ սակայն իրենց առաւել կամ նուազ ճարպիկ արդուզարդերուն, սիրուն խօսակցութիւններուն եւ սրամիտ բամբասանքներուն ներքեւէն մէջտեղ կուգայ այն սնամէջ յաւակնութիւնը եւ ծիծաղելի ինքնահաւանութիւնը որ յատկանշական է Բերայի ամէն ազգէ միջակ դասուն կարգերուն, աւելի ուշ կ՚անդրադառնամ թէ Բերա բնակիլը ճշմարտապէս հարուստ եւ աշխարհիկ կեանքի հաճոյքները կարենալ վայելողներուն շուքին տակ տեսակ մը պարծանք է իրենց համար, ի՞նչ կ՚ըսեմ, տիտղոս մը:

(Շար. 15)

Տիկին Արմինէ Գավէզեան,
Տոքթորներ՝ Ռոպէր եւ Մարի – Լօր Գավէզեան եւ զաւակները,
Տիկին Նուարդ Սերայտարեան (Նիս)
ինչպէս նաեւ Գավէզեան, Իյնէճեան, Աւետիսեան, Պալեան եւ Շանէլ ընտանիքները
եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ
(Բաբգէն Գավէզ)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 13-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 19, ժամը 10.30-ին Փարիզի Հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ Եկեղեցին

13, rue du Perche,
angle rue Charlot

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վէնսէնի հին գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme **Hilda Kalfayan - Panossian**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտեմբեր 18-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՆՆԱ ԹԷՃԻՄԵԱՆԻ
(Պոլիս)

մահուան տարելիցին,
ինչպէս նաեւ իրենց սիրեցեալ՝

ԷԼՄՕՆԷ ՃԻՎԵԼԷՔԵԱՆԻ

մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ հետեւեալ նուէրները ըրած են. - Դպրոցասէր Վարժարանին 1000 Ֆր., Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամին 1000 Ֆրանք:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17-ին տօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 18, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. Սեղանին կը սպասարկէն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխսնեան, Սահակ Սուքիասեան, ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանիքքուշ եւ Լեւոն Ղազարեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Մկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11.15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

Ժամը 12.30-ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Միօրեայ հայկական վարժարանի Ամանորի հանդէսը Պուր լէ Վալանսի «Սափէն» սրահին մէջ Կիրակի, Դեկտեմբեր 18, յետմիջօրէին ժամը 3-էն սկսեալ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արամ Աւետիսեանի մահուան 19-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Մատլէն Փափազեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Մարգրիտ Գրիգորեան 200 Ֆր. կը նուիրէ ԻՒՄԱՖ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին Տիկին Սաքենիկ Եոփքարտաշեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի Ծգնաւորին եւ Մելիտինոսի Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Le Centre Culturel SAINT MESROB
accueille
Le Rév. P. Charles RENOUX
le Vendredi 16 Décembre à 20h45
pour une
CONFÉRENCE
sur le thème :
La liturgie de la Parole, dans le rite arménien, avant le Xe siècle.
(le déroulement et les textes du début du «Patarag»)

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Tél. : 43 26 50 43
M° Cardinal Lemoine / Monge.
— Entrée libre —

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent

un SUPER LOTO

(un *VOYAGE A VENISE*)

Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

VENEZ NOMBREUX !

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus**, de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CBAF-CA — 17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence** à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30
Vous pourrez téléphoner à la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

Points de collecte :

Alfortville : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
Arnouville : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
Chaville : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
Issy-les-Moulineaux : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
Paris : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
Sevran : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Bagneux : Chez Mme Anaïs Statian — 35, ave A. Briand, 94230 Cachan, Tél. : 46. 65. 04. 27
Asnières : Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières, ou Tél. : 47. 99. 50. 28 / 42. 42. 70. 39

REGION MARSEILLAISE (permanence de 10h à 19h)
M.A.J.C. : 12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er, Tél. : 91. 50. 15 09
St-Jérôme : Mme Hototian — 13, bd Cazoran, Marseille 13e, Tél: 91. 61. 10. 82
Eglise Arménienne de Beaumont : 8, Impasse des Monts, Marseille 12e Tél. : 91. 93. 13. 50
Eglise Arménienne de Bd Oddo : 7, Bd Arthur Michaud, Marseille 15e Tél. : 91. 58. 18. 23
Eglise Arménienne de St-Loup : Bd des Grands Pins, Marseille 10e

LE REVEILLON

Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16
VENDREDI
16 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.483 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.483

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻԱ

ԳՐՈԶՆԻ ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ

Բանակցութիւնները խզուած էին Դեկտ. 12-ին, Չէչէնները անընդունելի գտած ըլլալով ռուսական պայմանները: Ընդհ. դատախազը յայտարարած է. - «Մոսկուա կը պահանջէր որ ստորագրուի փաստաթուղթ մը ուր Չէչէնիա ինքզինք կ'ընդունի որպէս ամբողջական մասնիկը ռուսական դաշնակցութեան»: Իսկ Դուդայեւի համար, անընդունելի է բանակցութիւններ տանիլ երբ նոյն ատեն բնակչութիւններու վրայ ռումբեր կը նետուին: Ռուսերու պայմանաժամը կը լրանար Դեկտեմբեր 15-ին կէս գիշերին, այլ խօսքով եթէ մինչ այդ Չէչէնները տեղի չտային, ռուսական զօրքը Գրոզնի պէտք է մտնէր:

Ռուսաստանի վարչապետը՝ Չերնոմիրդին շատ խիստ ելոյթ մը ունեցած է Չէչէններու նկատմամբ եւ արդարացուցած ուժի գործածութիւնը. - «Քանիցս կրկնեցինք որ ամէն բանէ առաջ պէտք է կդզիացնել Չէչէնիան ուր կը տեղան թոներով զէնք, թմրեցուցիչ, ուր կը հասնին վարձականներ Փաքիստանէն, Աֆղանիստանէն, Ազրբէջանէն, Ուկրանիայէն եւ պալթեան երկիրներէն»:

Գլինթըն, անգամ մը եւս, իր համաձայնութիւնը արտայայտած է ռուսական միջամտութեան առթիւ, Արտաքին Նախարարը՝ Քրիսթոֆըր ճշդած է նոյնիսկ. - «Ելցին ըրաւ ինչ որ պէտք է ընէր». Նոյն կարծիքը չունի Մեծն - Բրիտանիա որուն Պաշտպանութեան Նախարարը յայտարարած է թէ այդ միջամտութիւնը կրնայ վտանգել Եւրոպայի ապահովութիւնը, թէեւ կ'ընդունի որ Չէչէնիան Ռուսաստանի մաս կը կազմէ:

Դուդայեւ մահու կենաց պատերազմ կ'ուզէ մղել Մոսկուայի դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՖԱՅԻՔ ՃԱՆՏԱՆ քիւրտ երեսփոխաններուն փաստաբաններէն մէկը, որ անհետացած էր Դեկտեմբեր 2-էն ի վեր, սպաննուած գտնուած է Անգարայի մէկ արուարձանը: Տեղական ղեկավարներէն էր նաեւ «Ժողովուրդի աշխատանքի կուսակցութեան» որուն կը պատկանէին այն քիւրտ երեսփոխանները որոնք դատապարտուեցան անցեալ շաբթու: Անհետացած է նաեւ ուրիշ անձ մը, լրագրող, որուն Քիւրտերու հանդէպ համակրութիւնը գաղտնիք չէր: Ապտուլլահ Աըլսոյ անցեալին կ'աշխատակցէր «ՕՀՕՒ ԻԻՎԷՀ» շաբաթաթերթին:

ՍԵԿՈՒԼԷՆ ՌՈՒԽԱՅԱԼ որ քանիցս Անգարա գնաց եկաւ ի պաշտպանութիւն քիւրտ երեսփոխաններուն, Դեկտեմբեր 14-ին ալ, օգտուելով Ազգ. Ժողովի բերանացի հարցումներու նուիրուած նիստէն, խստօրէն յարձակեցաւ կառավարութեան վրայ որ աչք կը գոցէ Թրքական վարչակարգին որ երեսփոխաններ կը ձերբակալէ: Մեծամասնութեան նստարաններուն վրայ պոռչտուքներ եղած են, սեղանին վրայ հարուածներ եւայլն, ինչ որ պարտադրած է Ալէն Ժիւփէի միջամտել եւ ըսել՝ «որեւէ դատ չարդարացներ կատաղութիւնը»: Համայնավար ծերակուտական՝ Շառլ Լետըրման ալ բաց նամակ մը ուղղած է Արտաքին նախարարին («Իւմանիթէ», Դեկտեմբեր 15) ուր կը ծանրանայ Թուրքիոյ մէջ գործուած մարդկային իրաւանց բռնաբարումին եւ դիմում կ'ընէ որ միջամտէ ձեռք ձգելու համար դատապարտուած երեսփոխաններուն ազատ արձակումը:

ԹԱՓԻ՝ ՎԵ՞ՐՋ

Փարիզի Առեւտրական դատարանին Դեկտեմբեր 14-ի վճիռը Պ. Թափիի նկատմամբ ճակատագրական բնոյթ ունի, քանի որ ան կը կորսնցնէ բոլոր լիազօրութիւնները եւ այլեւս ընտրելի չէ, ոչ իսկ Մարսէյլի թաղապետական ընտրութիւններու ատեն: Ծանօթ է որ իր գլխաւոր նպատակը՝ Մարսէյլի քաղաքապետական աթոռն էր: Ի՞նչ պատահեցաւ յանկարծ, մինչ կը կարծուէր, նախորդ վճիռին հետեւանքով (թէեւ Արդարադատութիւնը վերաքննութեան դիմած էր) թէ շրջանի մը համար փրկուած էր, քանի որ ան կը վերաբերէր միայն դատական վերականգնումի եւ ոչ թէ սնանկութեան: Այս անգամ այր ու կին սնանկացած հռչակուեցան եւ հինգ տարուան համար Պ. Թափի չի կրնար ընտրուիլ եւ կը կորսնցնէ այժմ վայելած քաղաքական լիազօրութիւնները, ինչպէս օրինակ եւրոպական Խորհրդարանի երեսփոխանի հանգամանքը:

Դատարանը գտած է որ Պ. Թափի եւ իր կինը չեն կրնար վճարել իրենց ձեռնարկութիւններուն եւ իրենց ունեցած պարտքերը: Այսինքն պարտքը անհամեմատօրէն աւելի մեծ է քան իրենց ունեցածը (տուն, կարասի, նաւ, եւայլն): Պարտատէրերուն գլխաւորներն են Քրետի Լիոնէն եւ Ֆիսքը:

Պարզ է որ Թափի ինքզինք որպէս զոհ կը ներկայացնէ եւ այդ առընչութեամբ ալ յայտարարեց. - «Կառավարութիւնը եւ իր արդարադատութիւնը բաւական ցած ինկած են ուզելով մաքրել քաղաքական կեանքէն մարդ մը որ խնդիր ունի իր նախկին դրամատան եւ ընկերակիցին հետ առեւտրական անձնական հարցի մը համար, առանց հանրային դրամի միջամտութեան»: Իրեն համար բոլորը կառավարութեան հրամանին տակ են եւ այդ պատճառաւ ալ կը չեշտէ որ վերաքննութեան կը դիմէ (բայց այս պարագային վճիռը չառկախուիր) եւ իր տեղը պիտի դրաւէ ընտրապայքարին մէջ որպէսզի արգելք հանդիսանայ Պալատիւրի մուտքին Ելիզէ:

Կասկած չկայ որ ձախի օրով, աւելի հանդիստ էր եւ Քրետի Լիոնէն ալ աւելի բարեացակամ, բայց, ինչպէս դիտել կու տայ «Լիպերասիոն» (Դեկտեմբեր 15) քսան տարի է որ Թափի ամէն տեսակ դատական հարցերու հետ դէմ յանդիման կը գտնուի (առեւտուր, մաքս, տուրք, մարզական եւայլն, եւայլն) եւ երբեք լաւ մատակարարող մը չէ եղած: Հալածանք չէ իրեն դէմ այլ՝ կատաղութիւն իր կողմէ: Ցաղթելու կարողութիւն մը, նուաճել, տիրանալ, ունենալ առանց որեւէ խղճահարութեան եւ թերթին խմբագիրը չի վարանիր ըսելէ թէ եթէ գործ ստեղծած է, գլխաւորաբար փաստաբաններու մօտ է...:

Դեկտեմբեր 14-ի դատական հաշուեյարդարի վճիռը ծանր հարուած մըն է, ամէն պարագայի մէջ, որքան ալ ջանայ միշտ յոխորտալ: Այս վճիռը պատճառ է որ յետաձգուի Փարիզի իր առանձնատան աճուրդով ծախուիլը: Այլեւս նշանակուած դատական վարիչն է որուն կը վիճակի կազմակերպել Թափիի աֆէրիֆին վաճառքը:

Ստեղծուած այս նոր կացութիւնը քիչ մը աւելի բարդ կը դարձնէ ձախի վիճակը: Տըլորի քաշուելէն ետք, արդէն թեկնածու կը փնտռուէր եւ անկարելի չէր որ արմատական դարձած Թափին նկատի առնուէր որքան ալ ո՛չ կ'ըսէր: Ամէն պարագայի մէջ, դեր մը ունէր խաղալիք եւ ձախին համար յաջորդական այս երկու հարուածները ծանր են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ

Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Միացեալ - Նահանգներու շրջապտոյտէն Երեւան վերադարձի ճամբուն վրայ Հայաստանի փոխ - Նախագահը Գագիկ Յարութիւնեան երկօրեայ կայք մը ունեցաւ Փարիզ: Ինչպէս նպատակը եղած էր Միացեալ - Նահանգներու պարագային, հոս եւս ան հանդիպումներ ունեցաւ յատկապէս «Հայաստան» հիմնադրամին առընչութեամբ: Երեւան մեկնումի նախօրեակին, Դեկտ. 14-ի երեկոյեան Եան՚ց ակումբին մէջ, ընկերակցութեամբ ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեանի, մամուլի ասուլիս մը տուաւ ուր ներկայ էին շուրջ երկու տասնեակ լրագրողներ:

Գ. Յարութիւնեան որ փոխ - Նախագահն է նաեւ Հիմնադրամին վարչական կազմին, գոհունակութեամբ խօսեցաւ Միացեալ - Նահանգներու հանդիպումներուն մասին, ըսելով որ օրէ օր կ'ընդլայնի ընդգրկուողներու ցանցը, ինչ որ իրեն համար ամէնէն կարեւոր ազդակն էր յաջողութեան: Ապա մանրամասն տեղեկատուութեամբ մը ներկայացուց Հիմնադրամին հիմնումէն մինչեւ այսօր անցած երկու տարուան ընթացքին իրագործուած ծրագիրները ուր գլխաւոր տեղը գրաւած էին Արցախը անհրաժեշտ ենթակառոյցներով օժտելու ձեռնարկները, ինչպէս ճամբու, հաղորդակցութեան, ջուրի մատակարարման, ելեկտրականութեան ցանցերը որոնք նախկին կարգադրութեամբ ամբողջովին կապուած էին Ազրբէջանի:

Նոյն օրը յետմիջօրէին նոյն հարցերուն մասին փոխ - Նախագահ Գ. Յարութիւնեան ընդարձակ հարցազրոյց մը տուած ըլլալով «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ, հոս կը գոհանանք ընդհանուր գիծերով, խուսափելու համար կրկնութիւններէ:

Ասուլիսին աւարտին, հարցումներու պատասխանելով ան բացատրեց նաեւ Հայկական յաւելումին ու միջազգային վարկերու յատկացումին առընչուած խնդիրները, խօսեցաւ Հիմնադրամին մասնակցութիւնը ցանկալի համեմատութիւններու հասցնելու միջոցներու մասին. այս առընչութեամբ ան յատուկ խնդրանք ներկայացուց մամուլին որ Հիմնադրամին մասին գրէ միմիայն ճշմարտութիւնը, ի հարկին տեղական կազմէն առնելով հարկաւոր բացատրութիւնները:

Նոյն իրիկունը Գ. Յարութիւնեան մասնակցեցաւ Հիմնադրամին փարիզեան կազմին անդամներուն հետ ընթրիքի մը ու Դեկտեմբեր 15, Հինգշաբթի վերադարձաւ Երեւան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 13)

ՀԱՅ-ԻՐԱՆԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան Դեկտեմբեր 12-ին ընդունած է Իրանի լիազօր դեսպանը: Անոնք իրենց գոհունակութիւնը յայտնած են ի տես երկու երկիրներու միջեւ զարգացող համագործակցութեան, որ կը վերաբերի առեւտուրի, արդիւնաբերութեան, մշակոյթի, փոխադրա - հաղորդակցական մարզերուն: Շօշափուած են նաեւ վառելանիւթի եւ փոխադրութեան մարզերուն առընչուող հարցեր ու ծրագիրներ, ինչպէս նաեւ առեւտուրի սահմանային ազատ գօտիին մէջ Հայ գործարարներու ներկայութեան զարկ տալու հարցը:

ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹԻ ՆԵՐԱԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կառավարութիւնը Դեկտ. 6-ին որոշած է 1995-ին ներածել 200 հազար թոն անմըշակ նաւթ, 200 հազար թոն հնոցի մազութ եւ 2200 միլիոն խորանարդ մեթր կազ:

ՓԱՐԻԶ

9-ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ «7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 88» ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱԶՄԻՆ

Գիւմրիի երկրաշարժին վաղորդայնին կազմուած ընկերակցութիւն մըն է «7 Դեկտեմբեր 1988»ը որ մինչեւ այսօր կը շարունակէ իր գործունէութիւնը բեռնակառքերով փոխադրութեան գիծ մը պահելով Հայաստանի հետ: Անոնց վարձած երկու բեռնակառքերը դժուարին ճամբորդութենէ մը ետք հասած են Փարիզ ուրկէ պիտի մեկնին Երեւան յառաջիկայ օրերուն, գլխաւորաբար փոխադրելով այն ֆրանսերէն գիրքերը որոնց հաւաքին ձեռնարկած էր նոյն ընկերակցութիւնը:

Դեկտեմբեր 14-ի կէսօրին «7 Դեկտեմբեր 1988»ի Հայաստանի գրասենեակին պատասխանատուին եւ երեք չարժավարներուն ի պատիւ փոքրիկ ընդունելութիւն մը կատարեց Փարիզի 9-րդ թաղամասի քաղաքապետը: Ներկայ էին ընկերակցութեան նախագահը Հարոլտ Ալեքսանեան, հայ մամուլի ներկայացուցիչներ, Հայկական վաւերագրերու կեդրոնին վարիչները եւայլն, շուրջ երկու տասնեակ հոգի, որոնք ժամ մը սպասեցին քաղաքապետ Պր. Բասփէրէթի ժամանումին, քանի որ բռնեցաւ որ ան պարտաւորուեր էր թաղումի մը ներկայ գտնուելու: Քաղաքապետը գնահատանքի խօսքեր ըրաւ կատարուած աշխատանքին մասին, յիշելով Հայաստանի դժուարութիւնները, եւայլն: Ապա որպէս խօսուն յիշատակ այդ հանդիպումէն, ան լուսանկարուեցաւ ընկերակցութեան ղեկավարին ու չարժավարներուն հետ:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ՖՐԱՆՍ - 3

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Չորեքշաբթի, Դեկտ. 14, «Ֆրանս - 3»ի Լա Մառշ տիւ Սիէքլ յայտագիրը նուիրուած էր քաջ, յանձնառու, եզակի քաղաքական դէմքի մը, որ գիտցած է միշտ խօսքէն գործի անցնիլ՝ Ժան - Ֆրանսուա Տընիոյի: Ան ունէր իր հիւրերը՝ Ֆլորանս Արթօ, բժիշկ Էմմանուէլի, զօր. Մորիյոն եւայլն: Կը խօսուէր անչուշտ պատերազմի մասին եւ բոլորովին անակնկալօրէն յիշուեցաւ մոռցուած պատերազմ մը՝ Ղարաբաղը: Մօտ տասը վայրկեան ներկայացուեցաւ Լ. Նիքոլեանի պատրաստած ժապաւէնը որ այնքան ալ նպաստաւոր պատկեր մը չէր պարզեր, մանաւանդ Հայաստանի մասին, ուր չեշտը դրուեցաւ մաֆիայի, հարստացողներու եւ Դրամներ քաղինողներու մէջ գետին նետողներու վրայ: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի պատերազմին, նկարահանումը ժամանակավրէպ էր (1993) եւ բնաւ յստակ գաղափար մը չէր տար, մանաւանդ այսօրուան կացութեան: Շատ հասկնալի չէր թէ ուրկէ՞ ուր այդ ժապաւէնը տեղ գտած էր այս յայտագրին մէջ, Սփռումէն ետք ալ արդէն, ոչ ոք արտայայտուեցաւ այդ մասին, ինչ որ նախընտրելի էր: Պահ մը միայն, Ժ. Ֆ. Տընիօ դիտել տուաւ թէ պատերազմական կացութիւնները աւելի կը քաջալերեն մաֆիան:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

«Ազգ» թերթի Դեկտեմբեր 3-ի թիւին Վահրամ Աղաջանեան ստորագրուած անկիւնին մէջ հետաքրքրական տուեալներ կան Ղարաբաղի հայ բնակչութեան երէկուան ու այսօրուան պատկերին մասին: Գրութիւնը կը սկսի թուական տեղեկութեամբ մը որ զարմանալի կը թուի: Բայց պէտք է ճիշդ ըլլայ, քանի որ աղբիւրը տեղահան բնակչութեան հարցերու պետական վարչութեան գլխաւոր մասնագէտ Աշոտ Ստեփանեանն է: Ըսուածը այն է որ այսօր ԼՂՀ-ի սահմաններէն դուրս 600 հազար Ղարաբաղցիներ կ'ապրին: Ատիկա հետեւանք կը նկատուի տասնամեակներու ընթացքին Ատրպէյճանի կիրարկած քաղաքականութեան որուն նպատակը եղած էր ինքնավար մարզին ազգաբնակչութեան տոկոսները փոխել, ի նպաստ իրեն:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, 1919-ին 150 հազար Հայ կար Ղարաբաղի մէջ եւ միայն հինգ հազար Ատրպէյճանցի: Մինչեւ 1984 թուականը երբ բնական աճով Հայերու թիւը հասած պէտք է ըլլար 750 հազարի, կար միայն 140 հազար Հայ: Իսկ Ատրպէյճանցիներու թիւը որ պէտք է բնական աճով 31 հազար եղած ըլլար, եղած էր 35 հազար: Ատրպէյճանի կառավարութիւնը այս արդիւնքէն ալ գոհ չըլլալով, 1984-էն ետք զանազան պատրուակներով փակած է կարգ մը ուսումնական հաստատութիւններ ու զանոնք վերաբացած Ղարաբաղ: Նպատակը հոն մղել էր երիտասարդութիւնը ու չտեր ուսումը աւարտելէ ետք կը հաստատուէին Ստեփանակերտ, կամ այլ շրջաններ:

Այս «սպիտակ ջարդ»ին հետեւանքը այն եղաւ որ մինչեւ 1988 47 հազարի հասաւ Ատրպէյճանցիներու թիւը:

Այսօր, սկսած է եւ կը շարունակուի վերադարձի հոլովոյթ մը. պարբերաբար այդ մասին թուական տուեալներ տեղ կը գտնեն Հայաստանեան մամուլին մէջ: Պէտք չէ կարծել, անշուշտ, որ դուրսը ապրող աւելի քան կէս միլիոն Ղարաբաղցիները զանգուածային կերպով կը փափաքին վերադառնալ: Արդէն տակաւին պատերազմի աւերներուն ու կորուստներուն ծանրութեան տակ ապրող հանրապետութիւնը ի վիճակի չէ տուն, գործ եւայլն հայթայթելու մեծ բազմութիւններու:

1994-ին վերադարձած են 130 ընտանիքներ որոնք մեկնած էին ազատագրական շարժումին սկիզբէն շատ աւելի առաջ: Անոնց մէջ կան Ատրպէյճանէն ու Աբխազիայէն գաղթածներ, նաեւ Հայաստանի, Ռուսաստանի ու ՀԱՊ-ի այլ երկիրներու քաղաքացիներ:

Բոլորին կառավարութիւնը նիւթական օգնութիւն ցոյց կուտայ: Ընտանիքին պետը նուազագոյն քան աշխատավարձքի չափ դրամական նպաստ կը ստանայ, միւս անդամները տասը մէկ քառորդին չափ: Վերադարձողները կը տեղաւորուին առաւելաբար այն վայրերուն մէջ ուր պարապ տուներ կամ այս ու այն ճիւղի մասնագէտի կարիք կայ: Անոնք 2·5 տարի զերծ կ'ըլլան պետական տուրք վճարելու պարտաւորութենէն: Եթէ վերադարձող ընտանիքը զինուորական տարիքի զաւակ ունի, անոր ծառայութիւնը տարի մը կը յետաձգուի: Այս կարգի օժանդակութիւններէ զատ, տարագիրներու վարչութիւնը կը վճարէ Երեւանէն Ստեփանակերտ ճամբու ծախքերը: Որոշ պայմաններով, նաեւ վարկ կը տրամադրուի այն անձերուն որոնք կ'ուզեն տուն կառուցել կամ ձեռնարկատիրական գործունէութեան սկսիլ:

Իսկապէս սրտապնդող եւ ուրախացնող երեւոյթ մը, յատկապէս ժամանակի մը երբ ամէն օր ականջալուր եւ ականատես կ'ըլլանք գլխաւորաբար Հայաստանէն արտագաղթի ծաւալուն շարժումի մը: Նոյնն է պարագան Ջաւախքի եւ հայաբնակ այլ շրջաններու: Պէտք է ըսել որ Ղարաբաղի հանրապետութեան իշխանութիւններն ալ ըմբռնած այս հարցին կենսական կարեւորութիւնը, զգօնութիւնը ունեցած են ընտրելու ճիշդ քաղաքականութիւնը եւ ճարելու զայն կիրարկելու անհրաժեշտ միջոցները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՇԱԲԱԹՈՒԵԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վէն Նայսի Պըրմինկհամ Հայ Սքուլի մէջ, Նոյեմբեր 24 – 27, տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի 2-րդ համա-ամերիկեան մարզախաղերը, մասնակցութեամբ 13 մասնաճիւղերու՝ արեւելեան եւ արեւմտեան Ամերիկաներէն եւ Գանատայէն: Ոտնագնդակի, պասքէթպոլի եւ վոլիպոլի մրցումներու ատրնթեր տեղի ունեցած են նաեւ խրախճանք, ճաշ եւ պարահանդէս: Նոյեմբեր 24-ի իրիկունը, Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Գոհաբանութեան Օր»-ուան ճաշը, մասնակցութեամբ մարզիկներու, հիւրերու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վարչութիւններուն:

Երկրորդ օրը, Եունիվըրսըլ Հիլթըն պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է խրախճանք մը, որուն ներկայ եղած են 900 Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներ:

Երրորդ օրը, Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է պարահանդէս մը, մասնակցութեամբ շուրջ 500 երիտասարդ – երիտասարդուհիներու: Գործադրուած է յայտագիր մը, զոր վարած է Սիրան Պոսնոյեան: Խօսք առած են արեւելեան, արեւմտեան Ամերիկայի եւ Գանատայի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջ. Վարչութեանց ներկայացուցիչները: Հանդէս եկած է երգիչ Յովիկ Գրիգորեան,

Չորրորդ օրը տեղի ունեցած է մարզախաղերու փակման հանդիսութիւնը, զոր վարած է Կարպիս Տիրատուրեան: Խօսք առած են Տաթեւ Արք. եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան փոխ ատենապետ Հայկ Յովսէփեան, որ ի մէջ այլոց ըսած է, թէ յաջորդ մարզախաղերը տեղի կ'ունենան արեւելեան Ամերիկա, 1996-ին:

Հայաստանի եւ Արցախի հիւանդանոցներու վերակառուցման եւ արդիականացման, ինչպէս նաեւ բժշկական կարիքներուն ի նպաստ թելեթոն մը կատարուած է Լոս – Անճըլըսի «Հայ Թելեժամ»ի կայանէն, Նոյեմբեր 24-ի առաւօտեան ժամը 6-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը 4-ը: Թելեթոնը կազմակերպած է Մետիքըլ Աութրիչ հաստատութիւնը, գործակցութեամբ հայկական վեց այլ կազմակերպութիւններու: Տասը ժամուան ընթացքին հաւաքուած է 510 հազար տոլար: Թելեթոնի ընթացքին հեռասփռուած են Արցախի բանակի հրամանատար Սամուէլ Բաբայեանի, Առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի, Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի եւ այլ պաշտօնական դէմքերու տեսերիզի առնուած խօսքերը: Թելեթոնի սփռումներուն կրցած են հետեւիլ ամբողջ Միացեալ – Նահանգներու տարածքի – շուրջ 100 կայաններու միջոցաւ – եւ Գանատայի դիտողները: Նոյն օրը, նոյն նպատակին համար ձայնասփիւռով դրամահաւաք կատարուած է նաեւ Մոսկուա, Ստաւրոպոլ, Կրասնոտար, Երեւան, Սպիտակ, Գիւմրի, Ղափան եւ այլուր,

Ֆրեզնոյի Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ Պէրպէրեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է Աննա Նշանեանի «Անահիտ» համոյթին ելոյթը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետը՝ տոքթոր Պերճ Գալէմքէրեան: Սոնիկ Քէշիշեան ներկայացուցած է համոյթին ղեկավարը՝ Աննա Նշանեան, որ ձայնամարզութեան սկսած է Գահիրէ, ապա մեկնած Հայաստան եւ կատարելագործած է իր արուեստը: Երգած է Մոսկուայի Պալշոյ թատրոնին մէջ: Ութ հոգիէ բաղկացած համոյթին մեկնաբանութիւնները արժանացած են ներկաներու գնահատանքին: Համոյթին դաշնակով ընկերացած է Կլորիա Միքայէլեան:

Կլէնտէյլի Պրէտըրըն եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին, տեղի ունեցած է Յակոբ Ասատուրեանի նուիրուած յոբելենական երեկոյթ մը, գրողին 90-ամեակին առթիւ, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Յայտագիրը վարած է Լօրա Գույումճեան: Յոբելեարին գրական վաստակը ներկայացուցած է Երուանդ Ազատեան, իսկ երաժշտագէտ Նիկողոս Թահմիզեան վերլուծած է Յակոբ Ասատուրեանի վերջին գիրքը՝ «Կոմիտաս Վարդապետին հետ»: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է յոբելեարին թոռը՝ 14-ամեայ դաշնակահարուհի Թամար Ասատուրեան, մեկնաբանելով Շոփէն, Պէթհովըն, Խաչատրեան եւ Կոմիտաս: Ռիմա Կարապետեան երգած է Կոմիտասէն երկու երգ: Ապա, բեմ հրաւիրուած են 15 գրողներ, որոնք մասնակցած են Յակոբ Ասատուրեանի վերջին գրքի գինեձօնին: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարը:

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է Զորք – Մարզպանի Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշ – պարահանդէսը, պատուոյ նախագահութեամբ բանաստեղծ Ալեք Գըրճեանի: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է Տարք Այգ նուագախումբը:

Փասատինայի «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 27-ին, տեղի ունեցած է յիշատակի հանդիսութիւն մը, նուիրուած՝ Մոնթէ Մելքոնեանին: Խօսք առնելով ԼՂՀ-ի Ուաշինկթընի ներկայացուցիչ Արտեմ Յարութիւնեան վերլուծած է Արցախի ներկայ վիճակը եւ կարդացած իր բանաստեղծութիւններէն մին, նուիրուած Արցախին: Լեւոն Գաթրճեան երգած է Արցախին եւ Մոնթէ Մելքոնեանին նուիրուած երգեր: Ցուցադրուած է փաստանըկար մը, նուիրուած Արցախին եւ Մոնթէ Մելքոնեանին:

Պուլկարացի նկարահան Ցվետլանա Պասկալեւա, Նոյեմբեր 29-էն Դեկտեմբեր 20, Գալիֆորնիոյ տարածքին կը ցուցադրէ իր երկու նոր փաստանկարները՝ «Ղարաբաղի վէրքերը Բ.» եւ «Հողին զինուորները», կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արցախ ֆոնտ»ին: Առաջին ցուցադրութիւնը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 29-ին, Կլէնտէյլի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ուր ներկայ եղած են 350 հոգի: «Արցախ ֆոնտ»ին ներկայացուցիչը՝ Յովիկ Սալիպա, խօսած է պուլկարացի նկարահանին մասին նշելով, որ ան Շահումեանի եւ Գետաշէնի թէժ օրերուն այցելած է Ղարաբաղ եւ նկարահանած տեղի ունեցող անմարդկային արարքներն ու պատերազմը:

Փասատինայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի ճաշ մը, ի պատիւ իրաքահայ փրոֆէսէօր Աբրահամ Շահինեանի, կազմակերպութեամբ Հայ Ընտանեկան Միութեան: Մեծարեալը 30 տարի եղած է ընագիտութեան դասախօս Պաղտատի պետական համալսարանին մէջ, խմբագրած է Իրաքի երկրորդական վարժարաններու գիտութեան դասագրքերը, 3 տարի եղած է տնօրէն Թարգմանչաց երկրորդական վարժարանին, որ ունէր 1500 աշակերտ, և տարիներ վարչական՝ Իրաքի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Վահէ Զարխուտեան: Խօսք առած են մեծարեալին աշակերտուհին՝ Սեդա Մնացականեան, Հայ Ընտանեկան Միութեան հիմնադիր Խաչիկ Ճանոյեան, տոքթոր Նուպար Ճանոյեան, Ալվարդուհի Ամանեան եւ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

Կլէնտէյլի Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 18-ին, տեղի ունեցած է պարսկահայ գեղանկարիչ Աշոտ Մինասեանի ջրաներկերու ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ «Նաւասարդ» ամսագրին: Խօսք առած է Արմէն Տոնոյեան: Ցուցադրուած են 70 գործեր՝ բնանկար, ծովանկար եւայլն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

«ՇԷՆ»Ի ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Ինչպէս նախորդ տարիները, այս անգամ եւս Շէն - Ֆրանսի վարչութիւնը երկօրեայ իր տօնավաճառին համար ընտրած էր Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին սրահները (Դեկ. 10 / 11): Մայր շէնքին կեդրոնական դահլիճին մէջ Դեկ. 9, Ուրբաթ երեկոյեան ընդունելութիւն մը պատրաստուած էր համակիր սեղմ շրջանակի մը ու մամուլին համար ուր կատարուեցաւ աւանդական հաշուետուութիւնը: Իսկ տօնավաճառը սարքուած էր վարժարանին ճաշարանին մէջ:

Քանի մը տասնեակ հրաւիրեալներ նախ դիտեցին ցուցադրուած գունաւոր եւ սեւ - ճերմակ լուսանկարները որոնք կը պատմէին «Շէն»ի գործունէութեան հանգրուանները: Այդ գործունէութիւնը, իրենց կարելիութեան գօտիին մէջ, ուղղուած է դիւրացնելու Հայաստանի ու Արցախի սահմանամերձ շրջաններու կեանքը: Առ այդ, նկատի առնուած են Լաչինի, ապա Հադրութի ծայրամասի գիւղերը:

«Շէն»ի առաջին կորիզը Հայաստանեանն եղած է. անոր ձեռնարկած են խումբ մը համալսարանականներ, 1988-ին: Յետոյ, 1990-ին, այդ կորիզին արտաքին օժանդակութիւն տրամադրելու եւ զօրակցելու նպատակով հիմնուած է «Շէն-Ֆրանս»ը: Այդ թուականէն ի վեր, կազմակերպութեան երկու թեւերու գործակցութիւնը որպէս արդիւնք ունեցած է բնակարաններու շինութիւններ, գործիքներու, կազմածներու փոխադրութիւն, սննդեղէնի բաշխում, պատերազմէն ազդուած երախաներու համար «բաց տնակ»ներու ստեղծում, եւլն.: Իսկ Արցախի մէջ անոնց ամէնէն կարեւոր նախաձեռնութիւնը պէտք է նկատել Բերդաձորի նոր կամուրջին շինութիւնը որով կարելի կ'ըլլայ Լաչինը ուղղակի կապել Բերդաձորին, առանց Ստեփանակերտէն անցնելու պարտաւորութեան. ան աւարտած է շուրջ տարի մը առաջ ու արժած 13·500 տոլար: Ներկայի գլխաւոր ծրագիրն է Գորիս - Հադրութ խճուղիին շինութիւնը: Ճամբան արդէն բացուած է 3 մեթր լայնքով ու իրարու կը միացնէ Գորիսը, Կոռնիձորը, Արփագետիկը, Խծաբերդը, Հին Թաղլարը եւ Հադրութը: Ինչպէս կ'ըսուի «Շէն»ի պատրաստած տեղեկատուական գրքոյկին մէջ, Արցախի հարաւային Հադրութի շրջանը տնտեսապէս կենսական է ԼՂՀ-ի համար ու Հայաստանէն այս ճամբուն շնորհիւ հոն հասնիլ կարելի պիտի ըլլայ, վեց ժամու խնայողութեամբ, առանց Լաչինէն անցնելու: 58 քմ.նոց այդ խճուղիին համար ընդհանուր ծախք հաշուուած է 130 - 240 հազար տոլար: Եթէ միայն շատ թեք զառիվարներ հարթուին ու ջուրի երեք գլխաւոր հոսանքներ չեզոքուին, բաւարար պիտի ըլլայ 130 հազարը, իսկ եթէ բոլոր զառիվարները մեղմացուին ու բոլոր հոսանքները չեզոքուին, ծախքը պիտի բարձրանայ 240 հազարի, փոխարէն աւելի ապահով, տոկուն եւ աւելի երկարակեաց կամուրջի մը: Վերջնական որոշումը կախում պիտի ունենայ գոյացած նիւթական միջոցներէն:

Այս բոլորին մասին մանրամասն տեղեկագիր մը կարդաց «Շէն - Ֆրանս»ի նախագահ Օշին Եղիազարեան. իրմէ ետք նոյն տեղեկատուութիւնը կրկնեց Ֆրանսերէն: Ըսուեցաւ նաեւ թէ այս խճուղիին մեծ կարեւորութիւնը գնահատելով Հայաստանի նախագահը տրամադրած է անհրաժեշտ 80 թոն վառելանիւթը:

Տարաթավերջի երկու օրերը տօնավաճառին այցելուները այս տեղեկատուութիւնը ստանալէ զատ, առիթը ունեցան իրենց նոր տարուան գնումները ընելու, «Շէն»ի ճոխ տօնավաճառէն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

LIVRES REÇUS

ZABELANE
Une Arménienne en Languedoc
Roman
Béatrice KASBARIAN-BRICOUT
Bibliothèque 42 — Gignac, 1994.

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՔՍԵՐԺԱՆ՝ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ

Գրական եւ երաժշտական հրաշալի ժամ մըն է զոր Էտուար Էքսերժան կը հրամցնէ հանդիսատեսին: Ծանօթ էր, տարիներէ ի վեր, տաղանդաւոր դաշնակահարը: Այս անգամ, անոր հետ կը յայտնաբերուի արտասանող մը, աւելի ճիշդ՝ պատմող մը, ռեսիթալի իմաստով, որ կը յաջողի փոխանցել իր գրական ճաշակէն ստացած ապրումները եւ յոյզերը:

Երկու տարի աշխատանք պահանջած է այս եզակի ներկայացումը ուր երաժշտական կտորներ եւ գրական էջեր ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կը կազմեն, շնորհիւ արուեստագէտին ընտրութեան եւ տաղանդին:

Է. Էքսերժան մերթ կը նուագէ, մերթ կ՚արտասանէ ու մէկէն միւսը կ՚անցնի դիւրութեամբ, շարունակական եզակի ճիրքով մը: Մշակոյթի մարդ, ան մեզի կը ներկայացնէ իր գրական ներքին պարտէզին գոհարները, ոմանք քիչ ծանօթ, զորս կ՚ընդմիջէ երաժշտութեամբ: Մոցարթ, Շոփէն ու յանկարծ՝ Գոլթօ, Փ. Ֆոռ, Փուլէնք, Տէպիւսի, ու Անուլ, Լա Ֆոնթէն, Ալպէնից, Շապրիէ, բայց նաեւ՝ Միւսէ, Լուիզ տը Վիլմորէն, Օպալտիա, Փրէվէռ, Վ. Հիւկօ, Կիթրի: Ի՜նչ հիանալի գիւտ մըն է զոր ըրած է արուեստագէտը: Ամբողջ ժամ մը, որու ընթացքին հանդիսատեսը խռկական վայելք մը կ՚ապրի: Միջակութեան եւ ապամշակութային այս օրերուն, փոքր հաճոյք մը չէ դէմ յանդիման գտնուիլ ամբողջական արուեստագէտի մը հետ որ այնքան լաւ գիտցած է պեղել գրականութեան, երբեմն ծանօթ, բայց նաեւ մոռցուած կամ անտեսուած անոյշ էջեր:

Մարսէյլէն ետք, Փարիզի Փոթինիէռ թատրոնին մէջ է, որ Է. Էքսերժան Դեկտեմբեր 6-էն 11, հրամցուց այս ինքնատիպ յայտագիրը, որ այնքան բուռն գնահատանքի արժանացաւ արուեստասէր հանդիսականներուն կողմէ: Կը մնայ մաղթել որ Էքսերժան կրկնէ նման յայտագրեր, որոնք գիտակից ենք, կը պահանջեն բծախնդիր աշխատանք, բայց որոնց կարօտն ունին բոլոր անոնք որոնց համար մշակոյթ, արուեստ, բանաստեղծութիւն դեռ իմաստ ունին:

Ա. Մ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Դեկտ. 4-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը կազմակերպութեամբ տեղւոյն Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան կոմիտէներուն: Վիգէն Սարգիսեան կարդացած է Հ. Յ. Դ. Գանատայի Կեդր. Կոմիտէի հաղորդագրութիւնը առընչուած Բիւրոյի անդամ՝ Հրաչ Տասնապետեանի Գանատա մուտքի արգելքին: Հաղորդագրութիւնը կը յայտնէ որ գանատական իշխանութիւնները նախ վիզա տուած, ապա չեղեալ համարած են այդ վիզան: Հ. Տասնապետեան Դեկտեմբեր 2-ին Մոնրէալ պիտի ժամանէր եւ բանախօսէր վերոյիշեալ տօնակատարութեան: Հաղորդագրութեան մէջ, կը շեշտուի որ Հ. Յ. Դ.-ի համար անհիմն եւ անըմբռնելի է այս վերաբերումը որ երկրորդն է (անցեալին ալ նոյն մերժումը եղած էր Հրայր Մարուխեանի նկատմամբ): Բացման խօսքը արտասանած է Թամար Փոլատեան: Երիտասարդական Միութեան անունով խօսած է Արմինէ Եաղճեան, իսկ զոյգ կոմիտէներու անունով՝ Րաֆֆի Տօնապետեան: Նարեկ Ղազարեան կարդացած է ողբացեալ Սարգիս Զէյթլեանի արտասանած խօսքը Դաշնակցութեան 80-ամեակին առթիւ: Հ. Յ. Դ. Գանատայի Կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Կիրօ Մանոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 3-ին, հիմնադրութիւնը տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Գանատայի Պատանեկան Միութեան Լաւալի կրտսերներու մասնաճիւղին, որ մկրտուած է Արցախ նահատակուած՝ Վիգէն Զաքարեանի անունով: Բացման խօսքը արտասանած է Հուրի Թօփալեան, խօսք առած են Գէորգ Գաթարոյեան, Հրայր Մանոյեան, Կարօ Յարութիւնեան: Մասնաճիւղին անդամակցած 50 պատանիներ, վարիչ նշանակուած է Երուանդ Տէր-Սահակեան:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ռոյըլ Գոնսերվաթորի օֆ Միուզիքի հանդիսասրահին մէջ, Դեկտ. 4-ին, իր առաջին երգահանդէսը տուած է սոփրանօ Իզապէլ Պայրագտարեան: Արգասանկին մաս կազմած են Լոթի, Վիվալտի, Սքարլաթի, Մոցարթ, Շուպէրթ, Տէպիւսի, Սամուէլ Պարպըրէն եւայլն, եւայլն:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ «ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ»Ը ԱՐԱԲԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Սուրբ Գրիգոր Նարեկացիի գրաբար Աղօթագիրքը, գործը ամէն հաւատացեալի տան եւ պարծանքը հայութեան, տեսած էինք արեւելահայերէն եւ արեւմտահայերէնով, ինչպէս նաեւ անգլերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն լեզուներով, բայց բնաւ չէինք մտածեր որ լոյս տեսնէ նաեւ արաբերէնով:

Ո՞վ է անոր թարգմանիչը, ի՞նչպէս սորված է մեր մայրենի լեզուն, ի՞նչ հմտութիւն ունի գրաբարի՝ որ համարձակի թարգմանել Նարեկի նման մատեան մը՝ որ շատ մը հայերու անգամ անմատչելի կը մնայ:

Թարգմանիչը կը կոչուի Նիզար Խալիլի, որ տարիներ առաջ դիմած էր Վենետիկ, Ս. Ղազար Հայրերէն «Նարեկլուծ» մը, յայտնելով թէ ձեռնարկած է Նարեկի արաբերէն թարգմանութեան: Եւ ահա տարիներ ետք, նոյն Նիզարը ուրախութեամբ կ՚աւետէ թէ գործը աւարտած՝ կ՚ուզէ յանձնել տպագրութեան, եւ կը կարօտի նիւթական օժանդակութեան:

Մխիթարեան Հայրերը սիրով յանձն առին տալ հանրութեան այս աննախընթաց լուրը, թողլով անոնց բարեացակամութեան՝ հարցին լուծումը:

Բայց որպէսզի ընթերցողները ծանօթանան Նիզարի կենսագրութեան, ահա իր իսկ ձեռքով գրուած հակիրճ քանի մը տողերը, որոնք չէ կարելի կարդալ՝ առանց զգալու զարմանք եւ հիացում, գնահատանքի եւ յարգանքի խոր զգացումներով խառն:

Ծնած եմ Հալէպ, 1925-ին, արաբ ընտանիքէ: Չորս մանչերու մէջ երրորդն եմ: Հայրս՝ Մուհամմէտ Պէշիր, մայրս՝ Սէնիյէ:

Մինչեւ 1942 շարունակած եմ ուսումներս տեղական վարժարաններուն մէջ, եւ երբ սկսան պատերազմի դժուարին տարիները՝ ընդհատելով անցայ գործի, օրուան հացը շահելու համար:

1943-ին նշանակուեցայ արաբերէն լեզուի ուսուցիչ՝ Հալէպի Ջաւարեան վարժարանին մէջ:

Այդ շրջանին Հայերը ընդհանուր առմամբ արաբերէն չէին գիտեր եւ ես օտար ըլլալով՝ դժուար էր որ սիրէին զիս կամ իմ լեզուս: Գիտէի թրքերէն եւ հայ մանուկին հետ կարող էի խօսիլ այդ լեզուով, սակայն սպիտակահեր եւ խոհեմ տնօրէնը պատուիրեց ինծի չգործածել այդ միջոցը:

Ամէն դուռ փակ էր դիմացս, իսկ ես խուլերու եւ մունջերու լեզուն կը գործածէի, ինքզինքս բացատրելու համար:

Օր մը, երբ տեսչարան նստած էի, աչքիս զարկաւ պատէն կախուած նկար մը եւ տակի գրութիւնը: Երկար նայեցայ, կրկին նայեցայ եւ գրութեան ձեւը տպաւորեցի մտքիս մէջ: Մտայ դասարան եւ գրատախտակին վրայ գրեցի սորված առաջին դասս: Աշակերտները յանկարծ երկինք թռան եւ միաձայն պոռացին «Զաւարեա՜ն»: Ու այդ պահը կեանքիս համար եղաւ անկիւնադարձ եւ վայրկեան ժամանակի մէջ՝ լուծուեցան բոլոր դժուարութիւններս:

Համաձայնեցայ աշակերտներուն հետ, արաբերէն բառին դիմաց՝ իրենք կը գրէին հայերէնը եւ կը գրէին: Նոյնը կ՚ընդօրինակէի նաեւ ես: Եւ նոյն դասը կը սերտէին թէ՛ իրենք եւ թէ ես, ես հայերէն իսկ իրենք արաբերէն սորվելու համար:

Ունեցայ քաջութիւնը նոյն երախաներուն հետ կատարելու առաջին փորձերս: Օրին մէկը երբ աշակերտ մը կը խնդար, ազդարարեցի՝ ըսելով. «Մի՛ խնդիր»: Տեսնեմ որ մէկի տեղ բոլորը սկսան խնդալ: Մտածեցի թէ կ՚երեւի կայ բան մը՝ որ ուշադրութենէս կը վրիպի: Երբ տուրեց հանդարտութիւնը, շնորհալի աղջնակ մը մօտենալով ըսաւ ականջիս. «Պարո՛ն, "մի՛ խնդիր" չեն ըսեր, այլ "մի խնդար"»:

1947-ին փոխադրուեցայ երկաթուղիի ընկերութիւն, ուր դարձեալ գտայ հայկական շրջանակ: Այդ շրջանին կը կարդայի եւ լիով կը հասկնար Թումանեան, Պարոնեան, Զօհրապ...: Ընկերներուս առաջարկին վրայ՝ սկսայ արաբերէն գրականութենէն կատարել հայերէն թարգմանութիւններ, որոնք Հալէպի «Արեւելք» օրաթերթին մէջ կը տպագրուէին առեղծելով խանդավառութիւն ընթերցողներուն մէջ:

Ուզելով խորացնել հայերէն լեզուին ծանօթութիւնս, ապա ժամերուս կ՚երթայի Մխիթարեան վարժարան, ուր Հ. Եփրեմ Վրդ. Տէր Ղազարեան ինծի դասաւանդեց գրաբարը:

1959-ին արաբերէնի թարգմանեցի եւ տպագրութեամբ լոյս ընծայեցի՝ Յովհաննէս Շիրազի «Սիամանթօ եւ Խաջէզարէ»ն:

1964-ին թարգմանեցի Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ մուրացկաններ»ը:

1965-ին անցայ Լիբանան՝ առնելու համար համալսարանական վկայական:

Երկու տարի ետք Երեւանի Մշակութային Կոմիտէի կողմէ հրաւիրուեցայ Հայաստան, ուր կատարեցի բազմաթիւ դասախօսութիւններ, եւ անձամբ ծանօթացայ հայ գրագէտներու:

Հալէպ վերադարձիս արաբերէնի թարգմանեցի Յովհաննէս Թումանեանի շարք մը հէքեաթները, որոնց համար կրկին անգամ հրաւիրուեցայ Հայաստան, Թումանեանի ծննդեան տօնակատարութեան մասնակցելու համար:

Յաջորդաբար թարգմանեցի Զօհրապն ու Իսահակեան, հասնելով մինչեւ 30 հատոր հրատարակութեան: Հայաստան գնահատելով աշխատանքս՝ անունս դրաւ Հանրագիտարանին մէջ:

1989-ին հրաւիրուեցայ Մոսկուա, թարգմանիչներու միջազգային համագումարին մասնակցելու համար:

1992-ին արժանացայ «Կարպիս Փափազեան» մրցանակին:

Երկար տարիներ աշխատած եմ Նարեկի արաբերէն թարգմանութեան, որ վերջապէս աւարտելով՝ պիտի յանձնեմ տպագրութեան, 2000 տպաքանակով:

Հոս կ՚աւարտի Նիզար Խալիլի կենսագրականը: Անտարակոյս ընթերցողը — եթէ նոյն իսկ նիւթապէս չկարենայ գիրքին տպագրութեան նպաստել, — պիտի գնահատէ այն հսկայ աշխատանքը որ Խալիլի կատարած է: Վստահ, երբ Գրիգոր Նարեկացին թափանցէ Մերձաւոր — Արեւելքի ժողովուրդներու շրջանակներէն ներս՝ անկարելի է որ չընէ իր կենդանի հրաշքը, առեղծելով ընթերցողներուն հոգիին մէջ՝ համակրանք եւ սէր հայ ազգին, անոր անցեալ եւ ներկայ մշակոյթին, անոր պատմութեան եւ դարաւոր անցեալին հանդէպ: Այս բոլորին շարժողն ու միջնորդը պիտի ըլլայ արաբերէն լեզուով լոյս տեսնելիք Գրիգոր Նարեկացիի պաշտելի Աղօթագիրքը, իր հետ անմահացնելով անոր բազմավաստակ թարգմանիչը (*):

(*) Անոնք անոնք որ կ՚ուզեն անդրադառնալ յուսաքանութիւններ եւ կամ նպաստել յիշեալ գիրքին տպագրութեան, կրնան դիմել ուղղակի հեղինակին (Prof. Nisar Kalili – Kessab, SYRIE) եւ կամ Վենետիկ, Մխիթարեան Հայրերուն:

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Երեկոյեան դէմ կ՚անցնինք մեծ փողոցէն, կամուրջ իջնելու համար, ու հետզհետէ բազմայարկ եւ տգեղ շէնքերը, խառն բազմութիւնը, արդուզարդներու baroque գոյները, կիներէ ոմանց գլխու եւ ազդերու մասնաւոր մէկ օրօրումը այնպէս մը ջղերս կը գրգռեն որ կը սկսիմ գլխու թեթեւ ցաւ մը ունենալ. տգեղ գոյներու եւ ձեւերու յաճախումը պարզապէս ֆիզիքական ազդեցութիւն մը կ՚ունենայ իմ վրաս:

Ահաւասիկ բարեբախտաբար կամուրջին վրայ թաթար ուխտաւորներ. ինչչափ երախտապարտ եմ իրենց անոյշ եւ բարի աչքերուն, իրենց գլխու ոլորուած փաթթոցներուն համար որ ներդաշնակ գիծեր կը շինեն երբ խմբովին կը յառաջանան rythmique շարժումներով, հանդիսաւոր եւ հանդարտ վերջալոյսի կարմիր հորիզոնին վրայ:

Դեռ կանուխ է երբ Սկիւտար կը հասնիմ եւ կ՚ուզեմ որ բոլորովին Բերայէն կրած տաղտամ եւ անախորժ զգայնութիւնը մաքրուի իմ մէջէս. դէպի բարձունքը կ՚ելլենք. բայց հոն ալ քաղինոյի մը մէջ ուր խուռն բազմութիւն մը կայ, ռեւէ démodé երգ մը Եւրոպայի քաֆէ-քօնսէրներէ փտտրուած կը հալածէ մեզի, միայն քիչ մը կը զուարճանամ դիտելով քանի մը զաւակներու տէր ամոլներ որ իրենց սերունդին հետ բերանաբաց մտիկ կ՚ընեն ամէնէն անպատկառ եւ ամէնէն թեթեւ couplet-ները զարմանալիօրէն շպարուած եւ իր կարմիր ուսամերկ սրնգուսէ հագուստին մէջէն դուրս պոռթկալու սպառնացող մսեղ երգչուհիի մը բերնէն, որուն կարմիր շպարը քրտինքին հետ թուշն ի վար կը վազէ: Խեղճերը չեն հասկնար բնականաբար երգին անառակ խօսքերը, այնքան անվրդով երեւոյթ ունին եւ ինքզինքնին անմեղ զբօսանքի մը տուած ըլլալու գոհունակութիւնը իրենց ամոյն աչքերուն մէջ:

Ահաւասիկ Պէյլէր պէյ, որուն ճերմակ եւ չքեղ պալատը իր պատկերը կը կրկնէ Վոսփորի մէջ. վերէն կը նայինք գեղին վրայ, չոճիներու ներքեւ սիրուն փայտաշէն տուներ, անցած գոյներով որոնց երանգները մասնաւոր թրթռացում մը կուտան օդին. հետզհետէ թաղերը կը մտնենք. մարդ չկայ, ձայն չկայ. կարծես թէ ամէն ոք թողուցած ու մեկնած է այդ վանդակապատ գեղեցիկ տուներէն որոնց մէջ այնքան հեշտ ըլլալու է կեանքը: Հին աղուոր ժամանակներու բեկոր մըն է կարծես Պէյլէր պէյ, Վոսփորի եզերքը մոռցուած ուր ոչ մէկ Եւրոպացի չէ եկած իր տեղական գեղեցկութիւններու անհասկացողութիւնովը բան մը պղծելու, բան մը քակելու կամ շինելու. ճերմակ եւ վարդագոյն տուներ իրենց վանդակներուն ներքեւ խստօրէն կը պահեն իրենց բնակիչներուն ուրախութիւնները եւ ցաւերը, օրօրելով զանոնք մենաւորիկ նոճիներու կամ դարաւոր չոճիներու սօսափիւնովը. աղէին անդին հաղւագիւտ անցորդները, լայն եւ հանգստաւէտ ճիւպպէով, կամ կնոջ սիլուէթներ, պաշտելիօրէն փափուկ եւ ներդաշնակ երկայն ծալքերով ֆէրաճէին մէջ եւ իրենց քօղարկուած գլուխներով որոնց կոր եւ պարզ գիծը հաճելիօրէն կ՚ուրուագծուի դուրս ցցուած շահնիշիններու ներքեւէն եւ պարզ ու հանդարտ գիծերով փողոցներու հեռապատկերներուն վրայ:

Ալ ուշ է ժամանակը եւ պէտք է վերադառնալ. արեւը մայրը մտած է եւ հեռուէն Սկիւտար մէկիկ-մէկիկ կը մարէ իր բոցավառ պատուհանները. բարձունքին վրայ չհեռացած անգամ մըն ալ կը նայիմ հանդարտ եւ լռին թաղերուն վրայ. ինծի կը թուի թէ երջանկութիւնը հոդ է, բայց ահաւասիկ կը մեկնիմ յանկարծ: Երբ տուն կը հասնիմ արդէն բաւական յոգնած եմ եւ գլխուս մէջ գաղափարները կը պարեն: Նոյն միջոցին նամակ մը կը ստանամ: Յանձնարարական մըն է տեղական թերթի մը համար. այդ նամակն ալ կ՚ըսէ թէ պէտք է աշխատիմ. լաւ, միայն թէ վերջին յետաձգում մը. վաղը Հայոց գերեզմանատունը պիտի երթամ եւ անկէց ետքը պիտի հեռանամ առտեն մը Սկիւտարէն, դմայլելի եւ ոսկեզօծ Սկիւտարէն որուն բազմակողմանի հրապոյրները զիս վայելքով կը լեցնեն եւ կը հեռացնեն աշխատութենէն:

Սրտապնդուելու համար նամակը անգամ մըն ալ կը կարդամ եւ որովհետեւ դեռ այն ատեն չէի գիտեր որ մեր գրականութեան մէջ պատուոյ տեղ մը գրաւելու համար պէտք է չփանալ, ինքզինքը ծանրէն քաշել եւ աղաչել տալ, միամտօրէն կարգի կը դնեմ կարգ մը գրուածքներ եւ կը մտադրեմ ես անձամբ ներկայացնել զանոնք խմբագրութեան,

(Շար. 16)

Տիկին Արմինէ Գավէզեան,
Տօքթորներ՝ Ռոպէր եւ Մարի – Լօր Գավէզեան եւ զաւակները,
Տիկին Նուարդ Սերայտարեան (Նիս)
ինչպէս նաեւ Գավէզեան, Իյնէճեան, Աւետիսեան, Պալեան եւ Շանէլ ընտանիքները
եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ
(Բաքգէն Գավէզ)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 13-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 19, ժամը 10.30-ին Փարիզի Հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ Եկեղեցին

13, rue du Perche,
angle rue Charlot

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վէնսէնի հին գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի ծգնաւորին եւ Մելիտիոսի Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Résultat du tirage de la Tombola de la *Braderie de CHENE* du 11 Décembre.

Numéros gagnants :

8 9 3 — Séjour au *Central Park*;
2 7 0 — Billet A / R *Air Inter*
4 2 9 — Oeuvre de Jéranian;
1 4 0 — Tapis;
5 6 0 — Camescope.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 18, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. Սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանիքքուչ եւ Լեւոն Ղազարեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11.15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

Ժամը 12.30-ին Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. – Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան առիթով. – Տիկին Նուարդ Մելքոնեան 600 Ֆր., Լուսաբեր Մեսճեան 300 Ֆր., Պալանցեան ընտանիք, Տիկին Լուսարարեան 100-ական Ֆր.: Ժիրայր Կազէրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մանուկ Կազէրեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժիւլպէր Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Քէօսէյեան 100-ական Ֆր.:

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3300 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

STUDIO VICKEN

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE
- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus**, de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CBAF-CA — 17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

La Croix Bleue des Arméniens de France lance un **appel d'urgence** à tous les Arméniens et organise un

RADIOTHON

sur AYF FM (99.5 FM), la Radio des Arméniens d'Ile-de-France
le Samedi 17 Décembre de 7 heures à 12 heures 30

Vous pourrez téléphoner à la radio (40. 22. 99. 09) pour annoncer vos dons, ainsi qu'auprès de tous les centres de collecte de la Croix Bleue (liste ci-dessous). —

Points de collecte :

Alfortville : M.C.A.: 9, rue de Madrid, Tél.: 43. 76. 55. 89;
Arnouville : Salle Léo Lagrange, rue Jean Jaurès, Salle CBAF
Chaville : Salle de l'Eglise Arménienne, 6, rue Père Komitas
Issy-les-Moulineaux : M.C.A.: 45, rue de la Défense, Tél. : 45. 29. 20. 18
Paris : M.C.A.: 17, rue Bleue, Paris 9e, Tél. : 48 24 46 57
Sevran : M.C.A.: 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Bagneux : Chez Mme Anaïs Statian — 35, ave A. Briand, 94230 Cachan. Tél. : 46. 65. 04. 27
Asnières : Centre Robert Lavergne — 11, rue R. Lavergne, 92600 Asnières, ou Tél. : 47. 99. 50. 28 / 42. 42. 70. 39

REGION MARSEILLAISE (permanence de 10h à 19h)
M.A.J.C. : 12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er, Tél. : 91. 50. 15 09
St-Jérôme : Mme Hototian — 13, bd Cazoran, Marseille 13e, Tél: 91. 61. 10. 82
Eglise Arménienne de Beaumont : 8, Impasse des Monts, Marseille 12e Tél. : 91. 93. 13. 50
Eglise Arménienne de Bd Oddo : 7, Bd Arthur Michaud, Marseille 15e Tél. : 91. 58. 18. 23
Eglise Arménienne de St-Loup : Bd des Grands Pins, Marseille 10e

Կ. Ս. Մ.
ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ 200-ԱՄԵԱՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ
Կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
Կը բանախօսէ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ
Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ,
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 20.30-ին
Մուտքը ազատ է

Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Ֆրանսայի Միութեան Վարչութիւն

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Միօրեայ հայկական վարժարանի Ամանորի հանդէսը Պուր լէ Վալանսի «Սափէն» սրահին մէջ Կիրակի, Դեկտեմբեր 18, յետմիջօրէին ժամը 3-էն սկսեալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի մասնաճիւղի Ծնունդի տօնը՝ Շաբաթ, Յունուար 7-ին:

LE COMITE DES DAMES
LA SECTION DES JEUNES
de la Cathédrale
Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organisent
un SUPER LOTO
(un *VOYAGE A VENISE*)
Dimanche 18 Décembre à 15 heures
dans la Salle A. Tcherpachian du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
Marseille 8e — Tél. : 91 77 84 70

VENEZ NOMBREUX !

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.484 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.484

ՅԱՌԱՋԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏ. 15, «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ)

Հ. -- Դուք հիմնադիրներէն էք «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին. անցած աւելի քան երկու տարուան ժամանակը արդարացուցա՞ծ է սկզբի ակնկալութիւնները: Ի՞նչպէս կ'արժեւորէք առաջին երկու տարուան արդիւնքները:

Պ. -- Հիմնադրամը երբ ստեղծուեց, դա երկու նպատակ էր հետապնդում. առաջինը, հնարաւորութիւն ընձեռել բոլորին մասնակցութիւն ունենալ պետականութեան կայացման հիմնատար խնդիրների լուծմանը: Եւ հիմնադրամը ձեւաւորուեց որպէս համազգային կառոյց: Սա շատ կարեւոր պարագայ է, որովհետեւ առաջին կառոյցն էր որի մէջ ներառուած են մեր ազգային բոլոր որակները:

Այսօր մեր ազգը գոյութիւն ունի երեք հիմնական որակով. Հայաստանը՝ իր պետականութեամբ, Արցախը՝ իր ձեռք բերուած բայց իրաւականօրէն դեռ չճանաչուած պետականութեամբ եւ Սփիւռքը: Ուրեմն հիմնադրամի կառոյցին մէջ Հայաստանը գտնուեց պետական իր ներկայացուցիչներով, Արցախը իր պետութեան ներկայացուցիչներով, Սփիւռքը իր կառոյցների -- կուսակցութիւններ, Հ. Բ. Ը. Մ. եւ միւս կազմակերպութիւններ -- ներկայացուցիչներով եւ մեր եկեղեցիները: Ընդհանուրը 28 մարդ որից 12-ը Հայաստանից եւ Արցախից, 16-ը Սփիւռքից:

Հ. -- Ներքին Սփիւռքն ալ կը դասուէք Սփիւռքի՞ խումբին մէջ:

Պ. -- Այո: Սփիւռքի խումբին մէջ: Ներքին Սփիւռքից կայ 3 հոգի:

28 հոգիի այս խումբը պէտք է ամէն տարի քննութեան առնի թէ որոնք են Հայաստանի ու Արցախի համար առաջնահերթ խնդիրները եւ որոշի թէ ի՛նչ ձեւով բոլորը պէտք է մասնակից լինեն այդ խնդիրները լուծելու հարցում:

Առաջինը այդ կառոյցի ձեւաւորումն էր որպէս համազգային մարմին եւ ձեւաւորուեց: 21 երկիրներում ձեւաւորուեցին նաեւ տեղական յանձնախմբերը: Հիմա դրանց կից ստեղծում են նաեւ յատուկ գրասենեակներ, տեղում աշխատանքները համակարգելու համար:

Երկու տարուան ընթացքում մօտ 30 միլիոն տոլարի ծրագիր է արդէն իրականացուել: 21 միլիոնը անցեալ ձմեռուանը ուղղուած ծրագիրն էր իսկ շուրջ 9 միլիոնի ծրագրերը շինութեան եւ մարդասիրական տարբեր տիպի գործունէութեան ծրագրեր են:

Հ. -- Կրնայի՞ք այդ մնացեալին անդրադառնալ:

Պ. -- Դրանք էին Աղէտի գօտու, Զանգեզուրի, Արցախի եւ Գիտութեան -- մշակոյթ ծրագիրը: Դրանք մի մասով աւարտուած են, միւս մասով դեռեւս շարունակւում են:

Իմ գնահատումով Հիմնադրամը որպէս կառոյց կայացաւ, կարողացաւ հրատապ շատ ծրագրեր իրականացնել եւ ակնկալիքները յառաջիկայում շատ աւելի մեծ են, որովհետեւ մասնակցութեան շրջանակները խիստ մեծանում են: Մեր նպատակը նա էր որ մասնակցութեան շրջանակները մեծ լինեն. իւրաքանչիւրը հնարաւորութիւն ունենայ իր մասնակցութիւնը բերել առարկայօրէն եւ նա միայն կողքից դիտողի դերում չլինի այսօրուայ այս կենսական խնդիրների լուծմանը: Դա լինի մասնակցութիւն եւ ոչ օգնութիւն: Դրանով յառաջացաւ նաեւ ազգային տուրքի գաղափարը:

Շատ կարեւոր է նաեւ որ Սփիւռքի տեղական կառոյցներում ընդգրկուեցին գրեթէ բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հնարաւորութիւն ստեղծուեց համատեղ գործունէութեան: Այսինքն՝ Հիմնադրամը կարելիութիւն տուեց միասնութեան գաղափարը կարգախօսից դարձնել գործնական իրականութիւն: Եւ այդ գործնական իրականութիւնը կարող է նաեւ յետագայում ծաւալուել այլ ոլորտներում եւ ուժ է դառնում:

Հ. -- Ի՞նչպէս կ'որոշուին յառաջիկայի ծրագրերը:

Պ. - Իւրաքանչիւր տարի թէ՛ Հայաստանից եւ թէ Սփիւռքից առաջադրւում են նոր ծրագրեր որոնք քննարկւում են Հոգաբարձուների Խորհրդի կողմից:

Անցեալ Սեպտեմբեր 17 - 18-ին երբ Խորհուրդը գումարուեց Երեւանում, կարեւոր օրակարգային հարց դրուեց. ո՞րոնք են այս տարուայ համար առաջնային ծրագրերը եւ ի՞նչ միջոցներով պէտք է ակտիւացնել Հիմնադրամի յետագայ գործունէութիւնը:

Ծրագրերի առումով յատկապէս մեծ ուշադրութիւն դարձուեց Արցախի. որովհետեւ Արցախում խաղաղ շրջաններին կարեւոր է որ մարդոց կենսագործման համար բնականոն պայմաններ ստեղծուեն, կարողանանք ամրացնել բնակավայրերը, ապահովել վերադարձը եւ կարողանանք մարդկանց յատուկ հեռանկար տալ վաղուայ համար տեղում ապրելու, գործելու, ինքնաբաւ դառնալու առումով:

Դրա համար ամենակարեւորը Արցախի հիմնակառոյցների ստեղծումն էր որոնք ընդհանրապէս գոյութիւն չեն ունեցել: Ադրբեջանը տասնեակ տարիներ վարել է այն քաղաքականութիւնը որ Արցախի կառոյցները ներառուած են եղել ադրբեջանական կառոյցների մէջ եւ ոչ թէ ներքին համակարգ է ձեւաւորուել, այլ արտաքին համակարգն է սնել արցախեան բնակավայրերի կենսապահովման գոյութիւնն ու գործունէութիւնը:

Անհրաժեշտ էր ուրեմն ստեղծել ներքին համակարգ որի միջոցով Արցախը կարողանար շնչել ու ապրել որպէս ամբողջական օրկանիզմ:

Հ. -- Ի՞նչ ուղղութիւններով եղաւ այդ գործը:

Պ. -- Չորս հիմնական ուղղութիւններով. ճանապարհներ, ելեկտրահաղորդման գծեր, ջրատարներ, կապի համակարգներ: Եւ 1994-ի ծրագրի մէջ յատկացումների երկու երրորդը տրամադրուեց Արցախի: Նրանց մի մասը արդէն աւարտուեց. շահագործման յանձնուեց Կարմիր Շուկայ - Շուշի ելեկտրահաղորդման գիծը իր ենթակայաններով, Ասկերանի եւ Մարտունու ջրատարները եւ Մարտակերտ -- Ստեփանակերտ ճանապարհահատուածի նորոգման աշխատանքները: Բայց ամբողջական համակարգը կը ձեւաւորուի 95 թուականի ծրագրի իրականացման պարագայում:

Հ. -- Իսկ քանի՞ տարուան համար նախատեսուած է Արցախի ընդհանուր ծրագիրը:

Պ. -- Հինգ տարուայ համար, բայց յառաջիկայ երկու տարիներում պէտք է լինի բեկում: Դրանից ջրատարներն ու ելեկտրականութեան ծրագրերը կ'աւարտուեն 1995 թուին, ճանապարհների ծրագիրը կը շարունակուի: Մինչեւ 1999 թուականը այս ամբողջական ծրագիրը պէտք է դեռ շարունակուի:

Հ. -- Միայն երկա՞ր ժամանակի ծրագիրներ կը գործադրուին Արցախի համար:

Պ. -- Ենթակառոյցների ձեւաւորման զուգընթաց պէտք է արդէն հոգ տանել բնակավայրերի համար անհրաժեշտ միւս կառոյցներին. բնակելի շէնքեր, առողջարաններ, տնտեսական համակարգ: Արցախի ծրագիրը Հիմնադրամի մշտական ծրագրերից մէկն է լինելու:

Հ. -- Աղէտի գօտի՞ն:

Պ. -- Այդ գօտին վերաշինւում է երեք հիմնական աղբիւրների հաշուին. պետական, միջազգային Տարադրամի Հիմնարկի եւ Հիմնադրամի միջոցների հաշուին: 1994 թ.ին միայն Հիմնադրամի միջոցներով կատարուած շինարարութիւնը կազմում է պետականին շուրջ 63 տոկոսը (3,5 միլիառ Դրամ): Այս տարի նոյն ծրագիրը շարունակուելու է չորս քաղաքներում. Գիւմրիում, Վանաձորում, Սպիտակում եւ Ստեփանաւանում:

Հ. -- Կարեւոր իրագործումներ կան նաեւ Զանգեզուր:

Պ. -- Զանգեզուր ծրագրում առաջնահերթ կարեւորութիւնը տրուեց ճանապարհների շինարարութեանը, նկատի ունենալով այսօր Իրանի հետ տնտեսական յարաբերութիւնների կարեւորութիւնը եւ Արցախի հետ ճանապարհների բանուկ լինելու հանգամանքը:

Աւարտուեցին Վայք - Սարաւան հատուածը եւ Քաջարան - Մեղրի հատուածը. այժմ կառուցւում է Տաթեւ - Հալիձոր հատուածը: Այս ճանապարհների շնորհիւ պէտք է նաեւ իրագործել Մեղրի - Երեւան եւ ընդհուպ Թիֆլիս - Բաթումի կապը:

Դրանից բացի, Զանգեզուրը դժուարութեամբ էր ընդունում հեռուստատեսութեան եւ ձայնասփիւռի հաղորդումները: Արցախի ու այս շրջանի հետ տկար էր հեռախօսային ու ձայնասփիւռի կապը: Ձեռնարկուել է նաեւ Գորիսի ձայնասփիւռի վերահաղորդիչ կայանի շինարարութեան (260 հազար տոլար):

Հ. -- Ունէի՞ք գիտութիւն - մշակոյթ ծրագիր մըն ալ:

Պ. -- Խնդիրը օգնել էր գիտական ամբողջ համակարգին որպէսզի այդ համակարգը չփլուզուի եւ կարողանան բնականոն աշխատել: Երկար քննարկումներից յետոյ որոշուեց Հայաստանի գիտական ամբողջ համակարգը կապի մէջ դնել միջազգային համակարգչային գիտական ցանցի (Էնթէրնէթ) հետ: Այս ծրագիրը աւարտուեց մի մասով: Լուծուեց արտաքին ցանցի խնդիրը. կարողացանք ռուսական արբանեակային կայանի միջոցով դուրս գալ գերմանական ցանցի վրայ եւ նրա միջոցով միանալ միջազգային ցանցին: Այժմ աշխատանք է տարւում ներքին ցանցի համար (120 հազար տոլար):

Նոյն շրջանակներում իրականացուեցին նաեւ հումանիտարական աշխատանքներ: Այս ծրագիրը եւս շարունակական է:

1995-ի համար այս չորս հիմնական ծրագրերի համար որոշուեց մօտ 11 միլիոն տոլարի աշխատանք:

Կարեւոր է որ մասնակցութեան ձեւը լինի ազգային կամաւոր տուրքի ձեւով եւ միջոցները հնարաւորութիւն տան իրականացնել այս ծրագրերը: Եղան շատերը որոնք ոչ միայն իրենք են մասնակցում, այլ նաեւ մասնակից են դարձնում իրենց երեխաներին, թոռներին որպէսզի իւրաքանչիւրը յետագային ունենալով ազգային տուրքի յատուկ վաւերագիրը, տեսնի թէ առարկայօրէն մասնակցել է այս ծրագրերի իրագործմանը: Եւ յատկապէս Արցախի ծրագրերի իւրաքանչիւրը մեր համահաւաք մասնակցութեան յուշարձան է դառնալու:

Հ. -- Սփիւռքի շրջաններուն մէջ ի՞նչ է կապի համեմատութիւնը Հիմնադրամի մարմնին եւ տեղական բնակչութեան թիւին միջեւ:

Պ. -- Երբ ես հետաքրքրուեցի այս խնդրով Գալիֆորնիայում, պարզուեց որ բոլոր կազմակերպութիւնները միասին վերցրած, ունեն մօտ 60 հազար հասցէ: Կաթողիկոսական ընտրութեան համար ներկայացուած ընդհանուր թիւը Գալիֆորնիայի համար 600 հազար է: Ուրեմն բոլորը միասին վերցրած, միայն այս չափով են հաղորդակից: Կարեւոր է որ տեղական դրամահաւաքները գտնեն մնացեալ իւրաքանչիւրին հասնելու զանազան միջոցներ:

Տեսակցութիւնը վարեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը՝ յաջորդով)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ որոշ հանդարտութիւն կը տիրէր Դեկտեմբեր 16-ին Ելցին 48 ժամով երկարաձգած ըլլալով իր պայմանաժամը զէնքերը վար դնելու համար: Նոր վերջնագիրին թուականն է՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, ժամը 22: Առաջարկած է նաեւ Դուդայեւի գլուխն անցնիլ բանակցութիւններու պատուիրակութեան: Դուդայեւ պատասխանած է որ նախ ռուս զօրքերը պէտք է քաշուին: Ելցին որ, քիչ մը ջուր խառնած է իր գինիին, յայտարարած է նաեւ որ իրաց այս կացութեան մէջ լաւագոյն լուծումն է հրադադար մը, ապա՝ սեղանի մը շուրջ նստիլ եւ բանակցիլ առանց որեւէ նախապայմանի: Ռուսաստանի մէջ, լուրջ տագնապ մը ծագած է իբրեւ հետեւանք այս կացութեան: Ելցին միշտ բացակայ է: Սկզբունքով ապաքինման մէջ է քիթի թեթեւ գործողութենէ մը ետք, բայց, Ժիրինովսկի պահանջած է որ իր աչքովը տեսնէ թէ ի՞նչպէս հիւանդ է եւ դեռ ողջ է: Մոսկուայի մէջ, տպաւորութիւնն այն է որ Ռուսաստանի մէջ, ներկայիս չէ՛ չէն երկու կնճիռ կայ, մէկը՝ Կովկասի մէջ եւ ուրիշ մը, ամէնէն վըտանգաւորը՝ Մոսկուայի մէջ:

ԲՈՍՆԻՈՅ Սերպերու պարագլուխին՝ Ռատովան Գարածիչի միակողմանի զիջումները որոշ վերապահութեամբ կ'ընդունուին, ենթական վստահութիւն չներշնչելով եւ միշտ խաղեր խաղացած ըլլալով: Իր ներկայ առաջարկն է կանչել Միացեալ -- Նահանգներու նախկին նախագահը՝ Ճիմի Գարթըր որպէսզի 24 ժամուան մէջ ի գործ դնէ հետեւեալ առաջարկները՝ ՄԱԿ-ի բոլոր ուժերու ազատ երթեւեկ, ազատ արձակում շրջափակուած կապոյտ սաղաւարտաւորներու եւ 19 տարեկանէն վար մահմետական գերիներուն, անմիջական հրադադար եւ Սարայեւոյի օդակայանի բացում:

ԹԱՓԻ վերաքննութեան դիմած է, բայց մետիաները չեն դադրիր իրմով զբաղելէ: Ընդհանրապէս, նման կացութեան մատնուած ուեւէ անձ պիտի նախընտրէր անկիւն մը քաշուիլ եւ լռել, բայց, ներկայ ժամանակաշրջանի մտայնութեամբ, մարդիկ կը հերոսանան: Ֆիլիփ Լապարտ լաւ վերլուծում մը կ'ընէ («Մոնտ», Դեկտեմբեր 16) բացատրելու համար Թափիի այսքան յանկարծակի վերելքը, նոյնքան արագ, որքան ցուցադրական, գրելով. -- «Թափի հրթիռը ծիրի վրայ դրուեցաւ մղուած երեք շարժիչներու միջոցաւ՝ մետիաները, շատ հասկցող եւ չահագրգռուած դրամատուն մը եւ վերջապէս քաղաքական իշխանութիւն մը որ միջոցներու մարզին մէջ շատ բարակ չի նայիր տեսնելու համար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՈԳԵԿՈՉԵԼՈՒ ԽՐԱԽՈՒՍԻՉ ՁԵՒ ՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Հայ երգի «Մշտահնչուն նուագարան» Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակը այս տարի նշուեցաւ քանի մը ձեռնարկներով: Նշուեցաւ «Ամենայն Հայոց բանաստեղծ» Յովհաննէս Թումանեանի ծննդեան 125-ամեակը, դարձեալ քանի մը հանդիսութիւններով: Այս տարի ծննդեան 125-ամեակն էր նաեւ թատերագիր Լեւոն Շանթի, որուն նուիրուած թատերական երեկոյթով մը ոգեկոչուեցաւ ան՝ իր «Ինկած բերդի իշխանուհին» գործի բեմադրութեան ընդմէջէն:

Այս բոլոր ձեռնարկները գնահատելի էին եւ ցոյց կու տային ընթերցողներու եւ սերունդներու հետաքրքրութիւնն ու գուրգուրանքը հայ մշակոյթի երախտաւորներու նկատմամբ: Սակայն, միւս կողմէ զարմանալի էր որ ոչ ոք մտածեց նշել հայ մշակոյթի արժանաւոր այլ երախտաւորի մը՝ հայ գրականութեան «Ընկեր Փանջունի»ի պէս գլուխ գործոց մը արուած, անմահանուն Երուանդ Օտեանի ծննդեան 125-ամեակը, եւ այս՝ մանաւանդ՝ Փանջունիներով հարուստ մեր գաղութին մէջ: Արդեօ՞ք պատճառն այն էր՝ որ ոգեկոչումը կրնար ինքնակենսագրական բնոյթ ունենալ կազմակերպողներու համար եւ առիթ իսկ խանգարել ներկայ օրերու փանջունիներու քունը:

Երուանդ Օտեանի յիշատակը ոգեկոչելու խրախուսիչ ձեւ մը գտած է գաղութիս գրասէր, հայ գիրի ու դպրութեան երկրպագու դէմքերէն Յարութիւն Սիմոնեան, Երեւանի մէջ իր մեկենասութեամբ հրատարակել տալով Երուանդ Օտեանի յիշատակին նուիրուած 150 էջնոց հատոր մը, ուր ընդգրկուած են անուանի 20 հեղինակներու՝ «Ընկեր Փանջունի»ին նուիրուած յօդուածները, 4 հեղինակներէ յուշեր եւ Վահան Թէքէեանէն նամակներ, ուղղուած՝ Երուանդ Օտեանին եւ Միքայէլ Կիւրճեանին: Գիրքին մէջ առնուած են նաեւ Աղեքսանդր Սարուխանէ քանի մը ծաղրանկարներ:

Թէ ի՛նչ մտածումէ մղուած ձեռնարկած է այս գրքի հրատարակութեան, Յարութիւն Սիմոնեան հատորին սկիզբը կը գրէ. «Նման գրքի մը հրատարակութեան գաղափարը ունեցած եմ երկար տարիներ, այն ժամանակէն ի վեր, երբ ձեռքս անցաւ 1965-ին Երեւանի մէջ հրատարակուած ուսումնասիրութիւն մը՝ գրականագէտ Անուշաւան Մակարեանի «Երուանդ Օտեան» աշխատասիրութիւնը: Զիս հիացուց ու զարմացուց այն մեծ նուիրումը եւ տքնաջան աշխատանքը, զոր կատարած էր Անուշաւան Մակարեանը: Սակայն, ա՛լ աւելի այն իրողութիւնը, որ 1965-ին Մակարեան գրած է Օտեանի գլուխ գործոցի՝ «Ընկեր Փանջունի»ի մասին ուսումնասիրութիւն մը, երբ գիրքը ինքը՝ հրապարակին վրայ տակաւին անգոյ էր: Չէ՞ որ Հայաստանի մէջ ան հրատարակուած է միայն 24 տարի ետք՝ 1989-ին, 50.000 պատկառելի տպաքանակով»: *Ուրեմն, մեկենասը այս գրքին հրատարակութեամբ ուզած է արժանին մատուցանել ինչպէս Երուանդ Օտեանի ծննդեան 125-ամեակին, այնպէս ալ գրականագէտ Անուշաւան Մակարեանի յիշատակին, որ իր ամբողջ կեանքը նուիրած էր Երուանդ Օտեանի գրականութեան ուսումնասիրութեան:*

Գիրքը կազմած եւ խմբագրած են Լեւոն Հախվերդեան եւ Արգար Ափինեան: Հատորը փոքր հանրագիտարան մըն է, որ կը պարունակէ «Ընկեր Փանջունի»ի կեանքին ու գործունէութեան նուիրուած, տիպարի վերլուծումին, զայն ստեղծած հեղինակին աշխարհահայեացքին, երգիծական վաստակին, արուեստին վերաբերող շահեկան էջեր, Օտեանի կեանքի զանազան հանգրուաններէ հետաքրքրական դրուագներ, եւ վերջապէս, «Ընկեր Փանջունի»ի այժմէականութիւնը շեշտող դրութիւններ:

Նախ հարկ է նշել որ Օտեանի իսկ վկայութեամբ «իրական դէմք՝ մը չէ Փանջունին, այլ տեսակ մը ընդհանուր տիպար է, խտացումը յեղափոխական թիփերուն»: Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն Սիմոն Զաւարեան, կարդալէ ետք գիրքը, օր մը հանդիպելով կամուրջի մը վրայ Երուանդ Օտեանին՝ ըսած է. -- «Եթէ հարուստ ըլլայի, այս գիրքէն հազարաւոր օրինակ կը գնէի ու կը բաժնէի մեր բոլոր ընկերներուն»:

Կարելի չէ 20 յօդուածներու եւ 4 յուշագրութիւններու ներկայացումը կատարել թերթի մը սիւնակներուն մէջ: Խիստ հետաքրքրական եւ շահեկան են անոնց մէջ արծարծուած հարցերը եւ կատարուած վերլուծումներն ու մեկնաբանութիւնները: Պարզապէս նմոյշներ տալու համար կարգ մը հեղինակաւոր դէմքերու կարծիքներէն, պիտի ջանամ ներկայացնել կարգ մը հատուածներ:

Այսպէս, Միքայէլ Կիւրճեան՝ Երուանդ Օտեանի «Ընկեր Բ. Փանջունի ի Ծապլվար եւ ի Վասպուրական» գրքի -- հրատարակուած 1938-ին, Գահիրէ պատկերազարդուած ծաղրանկարիչ Աղեքսանդր Սարուխանի կողմէ -- ներածութեան մէջ, խօսելով Փանջունիի տիպարին մասին եւ զուգահեռ մը գծելով անոր եւ սպանացի Տոն Քիշոթի, անգլիացի Փիքուիքի ու ֆրանսացի Թարթարէնի միջեւ, ի մէջ այլոց կը գրէ. -- «Գանք հիմա ընկեր Փանջունիին: Չեմ գիտեր թէ պէտք կա՞յ ընթերցողներուս ներկայացնելու այնքան ... ժողովրդական այս «հերոս»ը, որուն ո՛չ միայն Օտեանի կողմէ գրի առնուած պատմութիւնը կարդացած են, այլեւ նմաններուն, կենդանի օրինակներուն հանդիպած են ժամանակակից ազգային կեանքին մէջ, եւ հանդիսատես եղած անոնց «շինարար» գործունէութեան...: Որովհետեւ, աւա՜ղ, Փանջունին կը պատկանի տիրացուներու վտանգաւոր, ահաւոր տեսակին: Այնքան ծիծաղելի որքան Սերվանթէսի, Տիքընսի եւ Տօտէի ստեղծած համբաւաւոր տիպարները, անիկա խորապէս ողբերգական է միանգամայն:... Որովհետեւ Փանջունին «գործիչ» է, հասարակական «գործիչ» -- իմացէ՛ք խօսող, ճառող, քարոզող, այսինքն՝ ուրիշները գործի մղող, եւ ի՛նչ գործի, տէ՛ր Աստուած: Քանդել, շինելու նպատակով, կամ պատրուակով»:

Առանձնապէս հետաքրքրական են հատորին մէջ առնուած՝ Անուշաւան Մակարեանի գրչին պատկանող էջերը:

Անուշաւան Մակարեան ծնած է 1910-ին Սարուխան գիւղը, ներկայի Կամոյի շրջանը: 1930-ին աւարտած է միջնակարգ դպրոցը, իսկ 1938-ին՝ Երեւանի համալսարանի բանասիրութեան ճիւղը: Աշխատած է Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի գրականութեան եւ արուեստի հիմնարկներուն մէջ եւ եղած է գրականութեան դասախօս՝ Հայաստանի բարձրագոյն դպրոցներուն մէջ: Իր գրականագիտական աշխատութիւններուն մէջ առանձին տեղ կը գրաւէ Երուանդ Օտեանի երկերուն մանրազնին ուսումնասիրութիւնը: «Երուանդ Օտեան» վերնագիրով քանի մը գիրք հրատարակած է 1957-ին, 1958-ին եւ 1965-ին -- այս վերջինը եղած է Անուշաւան Մակարեանի դոկտորական աւարտաճառը --, 1977-ին լոյս տեսած է իր «Երուանդ Օտեանի կեանքը եւ հրապարակախօսական գործունէութիւնը» մենագրութիւնը: 1956-ին կազմած եւ լոյս ընծայած է Օտեանի երկերու մեծադիր հատորը: 1960 -- 1963 թուականներուն հրատարակուած Օտեանի երկերու ամբողջական հաւաքածոն -- վեց հատոր -- կազմած եւ ծանօթագրած է Անուշաւան Մակարեան: Վաստակաւոր գրականագէտը իր մահկանացուն կնքած է 1973-ին, Երեւան:

Անուշաւան Մակարեանի ընդարձակ մենագրութենէն հատուած մը առնուած է այս հատորին մէջ, ուր կը վերլուծուի «Ընկեր Փանջունի» գործը եւ կը կատարուի Պարոնեանի եւ Օտեանի բաղդատութիւնը:

Անուշաւան Մակարեան խորազնին վերլուծումի ենթարկելէ ետք «Ընկեր Փանջունի»ի գլխաւոր հերոսի եւ յարակից տիպարներու աշխարհահայեացքը, «ընկերվարութեան» ըմբռնումները, խօսելով կուսակցական նեղմիտ նկատումներու հետեւանքով տուժող մեր ժողովուրդին ճակատագրով մտահոգ Օտեանի մասին՝ կը գրէ. - «Հայ Փանջունիների կործանարար գործունէութիւնը խիստ մտահոգում էր Ե. Օտեանին: Դեռեւս 1910 թուականին նա «Ճշմարիտ Հայեր»ի ուշադրութիւնը հրաւիրելով հայ ժողովուրդին սպառնացող արտաքին վտանգի վրայ՝ գրում էր. «Ատանկ ատեն մը, ուր այս բազմաչարչար ազգը ամէնէն աւելի պէտք ունի միութեան եւ համերաշխութեան, կարենալ կուրծք տալու համար զինքը շրջապատող եւ թերեւս իրեն համար շատ կենսական իրաւանց եւ առանձնաշնորհումներու սպառնացող վտանգներու, կուսակցական նեղմիտ ու սնոտի նկատումներով ազգին զաւակները իրարմէ բաժնել, իրարու դէմ հանել, նոյնիսկ իրարու դէմ զինել, ճշմարիտ հանրային ոճիր մըն է եւ այդ ոճիրին դէմ մաքառիլն ալ նուիրական, հրամայական պարտք մը ամէն ճշմարիտ Հայու համար»:

Շահեկան է նաեւ Անուշաւան Մակարեանի կատարած բաղդատութիւնը՝ Պարոնեանի եւ Օտեանի. «Ճիշդ է, Պարոնեանը եւս, մանաւանդ իր կեանքի վերջին շրջանում, զբաղուել է քաղաքական երգիծանքով, յատկապէս «Հոսհոսի ձեռնատետր»ի մէջ նա շատ քաղաքական հարցեր է շօշափել: «Ազգային ջոջեր»ի մէջ եւս ծաղրել է որոշ գործիչների քաղաքական համոզումները, մերկացրել նրանց քաղաքական վնասակար դերը, սակայն Պարոնեանը չստեղծեց քաղաքական գործիչների այնպիսի տիպեր, ինչպիսիք են Օտեանի Փանջունին, Կերպեանցը, Կուլտամեանցը եւայլն: Քաղաքական գործիչների նման խոշորագոյն տիպերի ստեղծման պատիւը ոչ միայն հայ գրականութեան մէջ, այլեւ համաշխարհային գրականութեան մէջ պատկանում է Օտեանին: Համաշխարհային երգիծական գրականութեան մէջ մեզ յայտնի չէ քաղաքական գործչի մի այնպիսի խոշոր տիպ, որը կարելի լինէր դնել ոչ թէ Փանջունու, այլ նոյնիսկ Կուլտամեանցի կողքին: Այս տեսակէտից Փանջունին ո՛չ միայն հայ գրականութեան, այլեւ համաշխարհային երգիծական գրականութեան մեծագոյն նուաճումն է քաղաքական սատիրայի բնագաւառում: Օտեանի ժամանակ մեզանում արդէն գործում էին մի քանի քաղաքական կուսակցութիւններ, քաղաքական հարցերը դրուել էին առաջին պլանի վրայ եւ դարձել օրուայ յուզող հարցեր: Քաղաքական երգիծանքի համար ստեղծուել էին բացառիկ պայմաններ: Իրաւացի էր Արփիարեանը, որը 1901 թուականին Օտեանին գրած նամակներից մէկում ասում է, թէ՝ «Ծիծաղելի բաները այժմ կուսակցական են»:

Կուսակցական եւ քաղաքական գործիչներու ուղղուած Օտեանի քննադատութիւններուն կ՚անդրադառնայ նաեւ Լեւոն Հախվերդեան՝ գրելով. -- «Հայ գրականութեան մէջ ոչ մի գրող այնքան հետեւողական չի քննադատել, ծաղրի ու հեգնանքի առարկայ չի դարձրել կուսակցական գործիչներին, որքան Երուանդ Օտեանը: Ալ. Շիրվանզադէն ճիշդ է նկատել՝ «Ծիծաղի համար ծնուած մեծագոյն հայ երգիծաբանը», որ չի պատկանել որեւէ կուսակցութեան, «առանձնապէս անգութ էր հայ կուսակցութիւնների վերաբերմամբ»:

Հոս հարկ է նշել որ Օտեանի քննադատութեան թիրախը կուսակցութիւն մը կամ գաղափարաբանութիւն մը չէ անպայման, այլ՝ յանուն կուսակցութեան կամ գաղափարի հրապարակ իջած գործիչները, որոնք իրենց իմաստակ եւ անպատասխանատու գործերով աւեր կը սփռեն իրենց շուրջը:

Ճիշդ է որ Օտեան եղած է բնաւորութեամբ բարի մարդ մը, սակայն եղած է միշտ անողոք, երբ գրիչը վերցուցած է տնաբոյս քաղաքական գործիչներու մասին գրելու համար: Օտեան եղած է ազգային սնապարծ գործիչներու, կեղծ հայրենասէրներու, երկերեսանի յեղափոխականներու, դրամաշորթ մեծատուններու սարսափը: Այդպիսի տիպարներու աչքին անհաճոյ ըլլալը դարձուցած է իր գաղափարական դիրքորոշումը: Խօսք տանք Օտեանին. -- «Դժբախտաբար, հրապարակագրական կեանքիս մէջ երբեք հաճելի ըլլալու մտադրութեամբ չեմ տոչորած: Ընդհակառակն, ինծի նպատակ դրած եմ միշտ ... անհաճոյ ըլլալ: ... Անհաճոյ ըլլալ օճառի պղպջակներէ շինուած համբաւներու, գողութեամբ պարկեշտացած ազնուաշուքներու, բռնութեամբ կուսացած պատիւներու, ունայնութեան վրայ կառուցուած արժէքներու»:

Մեծ է Երուանդ Օտեանի «Ընկեր Փանջունի»ի արժէքը նաեւ մեր օրերուն: Անմահ է Փանջունին, անմահ են անոր ժառանգորդները, որոնք կ՚ապրին ու կը շնչեն այսօր հոս թէ հոն, Հայաստան թէ Սփիւռքի տարածքին: Մեզմէ իւրաքանչիւրը իր շուրջը կը տեսնէ անոնց հետքերը, անոնց գործելաձեւը, իրենց դաւանած գաղափարներու անունով կատարուած ճամարտակութիւնները, տնաբոյս քաղաքական գործիչները:

Պէտք է կարդալ «Ընկեր Փանջունի»ն: Զայն պէտք է կարդան մանաւանդ այս օրերուն ազգ., քաղաքական, ընկերային, մշակութային մեր կեանքի ղեկավարութիւնը ստանձնած գործիչները, ինչպէս նաեւ Հայրենի պետականութեան կառուցման պայմաններուն մէջ ապրող ու գործող հանրային կազմակերպութիւններու ղեկավարները, որովհետեւ հոն պիտի գտնեն իրենց համար ուսանելի շատ դասեր, որոնք կրնան բարերար դեր խաղալ Հայրենիքի թէ Սփիւռքի մեր ներկայ խառնիճաղանջ կեանքին մէջ: Որովհետեւ, ինչպէս կ՚ըսէ Երուանդ Օտեան, «Ատանկ ատեն մը, ուր այս բազմաչարչար ազգը ամէնէն աւելի պէտք ունի միութեան եւ համերաշխութեան, կարենալ կուրծ տալու համար զինքը շրջապատող եւ թերեւս իրեն համար շատ կենսական իրաւանց եւ առանձնաշնորհումներու սպառնացող վտանգներու, կուսակցական նեղմիտ ու սնոտի նկատումներով ազգին զաւակները իրարմէ բաժնել, իրարու դէմ հանել նոյնիսկ իրարու դէմ զինել, ճշմարիտ հանրային ոճիր մըն է եւ այդ ոճիրին դէմ մաքառիլն ալ նուիրական հրամայական պարտք մը ամէն ճշմարիտ Հայու համար»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՕՏԱՐԱՏԵԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկերաբանական հարցախոյզ մը որուն արդիւնքները հրատարակուած են յունական օրաթերթի մը մէջ, օտարատեաց խիստ կեցուածք մը կը յայտնաբերէ Յոյներուն մօտ: Ասկէ զատ անոնք կը յայտնուին նաեւ ցեղապաշտ եւ հակասեմական: Անոնց 89%-ը «հակակրելի» կը նկատէ Թուրքերը: Կը հետեւին Ալպանացիները, Հրեաներն եւ Ցիկանները:

Յունաստանի մէջ առաջին անգամն է որ նման տարողութեամբ հարցախոյզ մը կատարուած է: Թուրքերը միայն «հակակրելի» ըլլալով չեն մնացած. Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ ապրող Թուրքերը նաեւ անցանկալի են. 52% մեծամասնութիւն մը կ՚ուզէ որ անոնք Թուրքիա մեկնին: Պաշտպանողներու 66%-ը ըսած է թէ երբեք պիտի չամուսնանան շրջանէն մահմետականի մը, կամ Ցիկանի մը հետ: Այս վերջիններուն համար ծաւալուն կարծիքը այն է որ եթէ նոյնիսկ օր մը կեանքի պայմանները բարելաւուին, անոնք աղտոտ պիտի մնան: Ամէնէն բարձր համեմատութիւններէն մէկը կը կազմեն նաեւ անոնք որոնք այն կարծիքը ունին (84%) որ Յունաստան ապրող օտարականներուն մեծ մասը հանրային վտանգ է երկրին համար ու Յոյնի մը գործը կը խլէ (90%):

Զօրաւոր է նաեւ ազգայնական հակումը. 95%-ը կը յայտարարէ թէ «հպարտ, կամ շատ հպարտ» է յոյն ըլլալով: «Համակրելի» հիմնարկութիւններու գլխաւորներն են իրենց համար, բանակը եւ եկեղեցին:

Հետազօտութեան նիւթականը Եւրոպայի միութեան կողմէ հայթայթուած է. ան կատարուած է 18 տարեկանէն վեր 1200 հոգիի վրայ: Անոր ձեռնարկողները մտահոգ են «ազգայնական օտարատեացութեան» մը շեշտումով: Անոր գլխաւոր պատճառ կը նկատուին պալքանեան տագնապը ու արտագաղթողներու երկրի մը վիճակէն դէպի հիւրընկալ երկրի վիճակ անցքը: Ասոր պէտք է աւելցնել գաղթականներու զանգուածային հոսքը որուն գլխաւոր բաժինը կը կազմեն Ալպանացիները, քանի մը տարիէ ի վեր: Այն օրաթերթը որ հրատարակած է արդիւնքները, կը գրէ թէ հետազօտող հիմնարկը նախ որոշած է «թաղել» զանոնք, նկատի առած ժխտական շեշտուած արդիւնքները:

Այս հակումին ամբողջովին կը համապատասխանեն 433 դպրոցականներով կատարուած ուրիշ հարցախոյզի մը արդիւնքները: Նախակրթարանի աշակերտներու մեծամասնութիւնը դէմ է դասարանին մէջ ցիկան կամ ալպանացի երախաներու հետ միասին ըլլալու: Անչափահասներու աւելի քան երկու երրորդը կը նախընտրէ նստիլ սպիտակամորթ տարեկիցի մը քով, քան՝ ասիացիի, խառնածինի կամ սեւամորթի մը քով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Աւելի քան կէս դարու ժամանակամիջոցի մը վրայ ցրուած սերունդներու ներկայացուցիչներով, նահապետական բազմանդամ դերդաստանի մը հաւաքավայրն էր Փարիզի Եան'ց ակումբը, Դեկ. 11 կիրակի կէսօրին: Այդ դերդաստանը կազմուած էր կեդրոնականցիներէ որոնք եկած էին աւանդական բաժակը բարձրացնելու իրենց աւելի քան դարաւոր վարժարանին կենացը. այդ բաժակին հետ անոնք եկած էին մաղթելու յաջող ու յարատեւ ընթացք, հեռուն ձգուած այն հաստատութեան որ մատաղ սերունդներով այսօր եւս կը շարունակէ պոլսահայ վարժարանի իր առաքելութիւնը:

Հաւանօրէն քիչ առիթներով այնքան բազմութիւն կ'ըլլայ Եան'ցի ճաշարահը, ուր ժամը 13-ին արդէն ոչ թէ սեղան, այլ յաւելեալ աթոռ մը իսկ դնելու տեղ չէր մնացած: Օրուան հանդիսավար բացումը ըրաւ ու ողջոյնի խօսք ուղղեց Փարիզի Սանուց Միութեան նախագահը Վահէ Զիլինկիրեան: Ան ըսաւ թէ վարչութիւնը որոշած է ընդլայնել դպրոցական օժանդակութեան իր գործունէութիւնը ու ապահոված տիկիններու գործակցութեան պատրաստակամութիւնը: Ան ոգեկոչեց նաեւ դպրոցին սեմէն անցած ու այսօր կեանքէն բաժնուած կեդրոնականցիներու յիշատակը, ապա իր գաւաթը բարձրացուց:

Օրուան խօսնակի պարտականութիւնը կը կատարէր Վարդան Օզինեան որ օրուան նախագահ, երիցագոյն բայց միշտ առոյգ կեդրոնականցիին՝ Վազգէն Անդրէասեանի կողմէ ներկաները ողջունեց, ապա խօսք տուաւ ներկաներու: Ելոյթները կը վերյիշէին ընդհանրապէս դպրոցական շրջանը, յաճախ խանդավառ, երբեմն մելամաղձոտ երանգներով:

Հետաքրքրական էր այս շարքին մէջ միութեան նախկին նախագահ Արթօ Մանուկեանի տեղեկատուութիւնը, ներկայի Կեդրոնականին մասին: Դպրոցը ունէր 399 աշակերտ եւ 27 հայ ուսուցիչ. տարեկան պիւտճէն հասած էր աւելի քան 11 միլիառ լիրայի (շուրջ 1,5 միլիոն Ֆր): Այս գումարին շուրջ 9 միլիառը կ'ապահովուէր եկամուտներով, իսկ մնացածը՝ սիրոյ սեղաններու, նուէրներու շնորհիւ: Աշակերտութեան այս բարձր թիւը զոր Կեդրոնական ունեցած է անցեալին մէջ ոչ յաճախ, կը զուգադիպէր նաեւ կրթական փայլուն ժամանակի մը. արդարեւ, դպրոցը 113-րդ տեղը կը գրաւէր 3533 լիսէներու միջեւ, իսկ առաջին տեղը՝ փոքրամասնութեան վարժարաններու պարագային: Աշակերտներու 54-ը ձրի կ'ուսանէին, մնացեալն ալ զանազան տոկոսներով կը վճարէր տարեթոշակը ու փոքր տոկոս մը կրնար լման վճարում ընել (տարեկան 30 միլիոն Թրքական լիրա -- 4.300 Ֆր.):

Գօտեպնդող այս տուեալներէն ետք հաւաքոյթը շարունակուեցաւ արտասանութիւններով, երաժշտութեամբ, աճուրդով մը ու զանազան ելոյթներով:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմի նորակազմ Ներկայացուցիչներու Ժողովը իր անդրանիկ նիստը գումարեց Կիրակի, Դեկտեմբեր 11-ին, նախագահութեամբ՝ Գերշ. Տ. Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի:

Ժողովը ընտրեց իր Դիւանը հետեւեալ կազմով՝

- Մեթր Յակոբ Վարժապետեան (Ատենապետ)
- Դր. Օհան Հէքիմեան (Փոխ - Ատենապետ)
- Արժ. Տ. Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեան (Ատենադպիր՝ հայերէնի)
- Դր. Շարլ Տէվէճեան (Ատենադպիր՝ ֆրանսերէնի)

Ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց հետեւեալ յայտարարութիւնը. --

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Ներկայացուցիչներու Ժողովը,

-- Նկատի ունենալով իր 1992 Դեկտեմբեր 2-ի նիստի որոշումը՝ վերակազմութեան ենթարկել Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց 1929 Մայիս 15-ին հաստատուած Թեմական իշխանութիւնը եւ բարենորոգել կանոնագիրը, զայն պատշաճեցնելով արդի պայմաններուն ու պահանջքներուն:

-- Նկատի ունենալով 1994 Սեպտեմբեր 4-ի ազգային -- եկեղեցական Համագումարի որդեգրած Բանաձեւը, ըստ որուն՝ մէկ տարուան ընթացքին կազմակերպչական անհրաժեշտ աշխատանքներ պէտք է տարուին՝ գործնական հունի մէջ դնելու համար Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմական Իշխանութիւնը:

Կը յայտարարէ, թէ սոյն թուականէն սկսեալ՝ Ներկայացուցիչներու Ժողովը կը ստանձնէ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմական իշխանութեան բոլոր իրաւասութիւնները եւ, մինչեւ բարեփոխուած Կանոնագրի նախագծին ուսումնասիրութիւնը եւ վաւերացումը, իր գործունէութիւնը առժամապէս պիտի առաջնորդէ համաձայն գոյութիւն ունեցող 1929-ի Կանոնագրի տրամադրութիւններուն:

Իբրեւ այդ կ'որոշէ՝

1. -- Շրջանային Խորհուրդը կը փոխարինուի Թեմական առժամեայ Խորհուրդով մը՝ կազմուած 15 անդամներէ -- 2 հոգեւորական եւ 13 աշխարհական -- եւ որ կը դառնայ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմական առժամեայ իշխանութեան Գործադիր Մարմինը.

2. -- Մինչեւ Առաջնորդի ընտրութեան համար լրացուին անհրաժեշտ պայմանները, Գեր. Տ. Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան կը նշանակուի Առաջնորդական Տեղապահ:

3. -- Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին կը դառնայ, պաշտօնապէս, Առաջնորդանիստ եկեղեցի, եւ նոյն ատեն՝ Թեմական ամբողջ իշխանութեան կեդրոնատեղին:

4. -- Առաջնորդական Տեղապահ Սրբազան Հայրը եւ Թեմական առժամեայ Խորհուրդը, ապագայ երեք ամիսներու ընթացքին, Թեմական առժամեայ Ներկայացուցիչներու Ժողովի Դիւանին պիտի ներկայացնեն, առ ի ուսումնասիրութիւն, Թեմին բարեփոխուած Կանոնագրի նախագիծը, եւ որուն վաւերացումը տեղի կ'ունենայ մինչեւ 1995 Յունիսի վերջաւորութեան:

5. -- Վաւերացուած Կանոնագիրը առ ի հաստատում կ'ուղարկուի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, եւ ապա գործադրութեան կը դրուի:

ՄԵԹՐ ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ
Ատենապետ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Ատենադպիր

Մարսէյլ
Դեկտեմբեր 11, 1994

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Դեկտեմբեր 11, 1994

Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան (Նախագահ), Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, Շահան Քհնյ. Տէտէեան, Ալեքսանդր Պապայեան (ատենապետ), Պ.Պ. Ռոպէր Տէր-Մերկերեան, Դաւիթ Պանտիկեան, Կարապետ Սայապալեան, Կարօ Յովսէփեան, Թադէոս Մանկեան, Յարութ Թաշճի, Ժիրայր Շալճեան, Ստեփան Պօղոսեան, Րաֆֆի Կուտուզեան Ժոզէֆ Մուրատեան, Ափօ Կարապետեան, Ալէն Պօյաճեան:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-73-

ԱՍՏՈՒԱ՛Ծ ՍԻՐՈՅՆ, ՅԻՍՈ՛ՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

Այսօր կարդացի, թէ ինչպէս ահա
Սրբազան պապը եւ Մար Դինխա Դ.,
գերագոյն պետը հին ասորական
Եկեղեցիի, միասնական նոր
յայտարարութեամբ մեզի կ'ըսեն որ
վերջ կուտան քրիստոսաբանական
դարաւոր վէճին այդ նեստորական:
Պարզ է, դրդուած են համաձայնական
դարուս ոգիէն: Ինչպէս միշտ, սակայն,
կրնայ ըլլալ որ զուտ տնտեսական
ներքին ծալքեր ալ ըլլեն երեւան. --
երկու կողմերը բաւակա՛ն մեղան
սպառած են այդ հին բանադրական
անվերջանալի գրականութեան
համար անցեալին: Իսկ մեր օրերուն՝
Յիսուսի ճշգրիտ բնութագրութեան
հարցը կ'ենթադրէ հարիւրապատիկ
աւելի գումար, յոգնութիւն եւ ճիգ:

Անշուշտ ծանօթ էք հինգերորդ դարու
Հայերն ալ յուզած այս հիմնահարցին:
Նեստորիոս կոչուած Գերմանիկիացին,
Պոլսոյ պատրիարք եղած միջոցին,
կ'ըսէր թէ Յիսուս միայն մարդածին
ազնիւ էակ էր ու աստուածային
պատգամ փոխանցող անեղծ խողովակ,
ո՛չ թէ Աստուծոյ հարազատ զաւակ:
Արդ, Եփեսոսի յայտնի ժողովին՝
Ք. Ե. 431 թուին,
զինք բանադրեցին, կախակայեցին
եւ արտաքսեցին Լիբիոյ անապատ,
որպէս անարժան, ստոր յանցապարտ:

Մինչեւ մեր օրեր իրար հետ անհաշտ
նեստորական եւ առաքելական
երկու կողմերու պետերու միջին
եղր գտնելու ճիգերը ինքնին
օրինակելի հանդամանք ունին
բոլորին համար, նաեւ՝ մեր ազգին:
Սորվի՛նք թէ ինչպէ՞ս կը համաձայնին. --
«Յիսուս հասարակ մահկանացու չէ՛.
Աստուծոյ Խօսքը կը մարմնացնէ:
Առանց հօր ծնաւ միածին մօրմէ,
ըստ իր բնութեան, որ մարդկային է:
Մենք կը հաւատանք որդւոյն Աստուծոյ,
որ մարդկայնացաւ, որպէսզի մարդիկ
իրմէ ներշնչուին, Աստուծոյ որդիք
դառնալու ձգտին»:
Առկախ մնացած հարցերու մասին
խօսակցութիւններ պիտի շարունակուին
հանդիպումներով յանձնախմբային...

Այս գործընթացը եթէ բաղդատենք
Սփիւռքի մէջ մեր կիրարկած ձեւին,
յանձնախումբերը արդէն կը բանին,
քանի ամէն օր մենք վկաներն ենք
արձանագրուած անհոդ տեղ -- քայլին
որ կ'ընկերանայ մեծ ընկրկումին:
Աստր փոխարէն՝ թուղթին, մելանին
համար մսխուած հսկայ գումարին
հաշիւը չկայ, ո՛չ Հայաստանեան
ճակատին վրայ, ո՛չ ալ՝ սփիւռքեան,
հակառակ անոր որ նեստորական --
առաքելական ո՛չ մէկ վէճ ունինք
գաղափարական, որ իրար անցնինք:
Այսու եւ սակայն՝
ի՛նչ զրանցումներ նոր կուսակցական,
խմբաւորումներ շահադիտական,
խմբագրականներ զուտ բանադրական,
միակողմանի ու քարոզչական,
եւ արտաքսումներ համապատասխան...
Եղած -- չեղածը՝ պայքար ընտրական...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

Յ. Գ. Աստուա՛ծ սիրոյն, Յիսո՛ւս Քրիստոս,
կը խնդրեմ, կրկին այցելէ Հայոց,
որ քու Հօր Խօսքը փոխանցես
մերոնց...

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Մեռելոցի օր մըն էր եւ բարեկամիս հետ կանուխէն կը պատրաստուէինք Պաղլար պաշիի Հայոց գերեզմանատունը երթալու. Պոլիս գալէս ի վեր ամէն օր փափաքած եմ այդ այցելութիւնը ընել. գերեզմանատուները իմ վրաս հանդարտեցնող ազդեցութիւն մը կ'ընեն. հոգիիս մէջ խաղաղութիւն կ'իջնէ եւ կարծես թէ կը հաշտուիմ մահուան գաղափարին հետ. իրաւ է թէ մեր երկրին բոլոր գերեզմանոցները ըլլան սեւ ու հոծ նոճիներու շուքին տակ տարածուած, ըլլան թմբիններու եւ կնձիներու լայնածաւալ հովանիին ներքեւ, հրապուրիչ անդորրութիւն մը ունին. գերագոյն հանգիստի եւ մշտնջենաւոր խաղաղութեան հրապոյրը. Փարիզի մէջ գերեզմանոցները չափազանց զարդարուած եւ պզտիկ քաղաքուսի շէնքերէ խճողուած անհրապոյր եւ ըմբոստացնող բան մը ունին որ միշտ զարմանալի անձկութիւն մը կը պատճառէր ինծի. Տխեղրական եւ անխուսափելի մահուան օրէնքը կը սաւառնի հոս մթնոլորտին մէջ եւ հողակոյտներուն ամէնէն համեստ ալ խորին տխրութիւն մը կը ներշնչէ. ա՛յնքան ապրողներուն համար, Հորիզոնը գեղեցիկ է, տիրական եւ փարթամ գեղեցկութիւնովը Սկիւտարի առաւօտներուն. Նորածագ արեւին ճառագայթներուն ներքեւ Մարմարան կը փայլի անհամար ոսկի ցոլքերով, ու կղզիները վարդագոյն, աննիւթական, կը ծփան կարծես ալիքներուն վրայ, իրենց շրջագիծը անորոշ կը խառնուի դեռ մթնոլորտին մէջ տատանող վարդագոյն մշուշին հետ:

Թմբիններուն բուրումնաւէտ շուքին ներքեւ բարեկամիս հետ կը քալեմ զգուշութեամբ եւ ամէն քայլիս հոգիս կը խռովի. ինծի կը թուի թէ հողը կը սարսայ իր մէջ պարունակած անհամար մարդկային փոշիներովն, տարիներ, դարեր ետքը ո՞վ պիտի քալէ իմ չոր հովին բաժնուած էութեանս վրայէն. իմ գոյութեանս ամէն մանրիկները կը ցաւին եւ կուլան կարծես անխուսափելի քայքայումին գաղափարովը որ հետզհետէ արբեցութիւն մը կ'ըլլայ եւ զիս կ'օրօրէ տարտամօրէն, մելամաղձոտ երգի մը պէս: Թարմ հողակոյտներ ասդին անդին իրենց վրայ կը կրեն թառամած ծաղկեփունջեր, ճերմակ ժապաւէններու բեկորներ որոնց վրայէն անձրեւը կամ գիշերուան խոնաւութիւնը աւրած է հեռացող սիրելիին անունին ոսկեզօծ գիրերը. անդին զինքը լացող հոգիին մէջ չէ՞ մի որ յիշատակն ալ պիտի աւրուի հետզհետէ. տեղ տեղ լքուած ու մոռցուած կոյտեր որոնց ներկայութիւնը կարելի է գուշակել միայն խոտերուն բարձրացող մակարդակէն, ու մարմարեայ յիշատակարաններուն մէջերէն պզտիկ կոյտեր, աղու գերեզմաններ. քառանկիւն մարմարեայ տախտակ մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ եւ կը կարդամ աղջկան մը անունը ծնունդեան եւ մահուան թուականներով, այնքան մօտ այդ թուականները. ութ տարի միայն իր պզտիկ աչքերը արեւին խնդացեր են, ութ ոչինչ տարիներ միայն, փափաքներ, տենչանքներ իր մանկական սիրտը յուզեր են ուրախութիւնով կամ տխրութիւնով. ու անկարեկիր ցաւը առեր զինքը տարեր է հողին. ու այդ պզտիկ գերեզմանը, կորսուած մեծ տապանաքարերու մէջտեղ, յանկարծ անսահմանելի տառապանքով մը կը գալարէ հոգիս, ծունկերս կը կթոտին եւ սրտիս տագնապը կ'ուզեմ աղաղակել ամէնուն իբր թէ սպառնալիք մը ըլլար հոդ. բոլոր մայրերը որոնք պզտիկ, վարդագոյն էակ մը կը սեղմեն իրենց կուրծքին վրայ, որոնք խարտեաշ կամ թուխ խոպոպիկներու բուրմունքովը կ'արբենան եւ կամ կապոյտ ու սեւ մանկական աչքերու մէջ անձկութեամբ կը փնտռեն ուրախութիւնը կամ ցաւը, պիտի հասկնան զիս:

Մանիշակներու, միօզօթիսներու եւ չահպրակներու փունջեր կը ծաղկին պզտիկ գերեզմանոցին շուրջը եւ կը խորհիմ անմխիթարելի մօրը վրայ որ իր սիրելի զաւկը ծածկող հողը ուզած է բուրումնաւէտել եւ գեղեցկացնել, ինչպէս ժապաւէններով եւ ժանեակներով զարդարած էր անոր օրօրոցը: Խեղճ եւ դժբախտ մայր, մտքէդ կ'անցնի՞ որ քեզի բոլորովին անծանօթ կին մը քու սրտիդ ցաւովը կը տանջուի քու զաւկիդ համար:

(Շար. 17)

PUBLICATIONS REÇUES

REVUE
DU MONDE ARMENIEN
Moderne et contemporain
Tome I
1994
Publiée avec le concours de l'INALCO
et l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Société des Etudes Arméniennes
PARIS.

ՍԷՆ - ՌԱՖԱՅԷԼ

Պ. Կարապետ Տէր - Գալուստեան եւ աղջիկները՝ Ալիս եւ Ասթրիտ

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՏԷՐ--ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Թուֆաքճեան)

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 15, Սէն - Ռաֆայէլի հանգստեան տան Ս. Յովհաննէս - մատրան մէջ ու մարմինը ամփոփուած ընտանեկան դամբարանը։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organise

son séjour familial d'hiver
à Bellefontaine (JURA)
du dimanche 26 février
au dimanche 5 mars

Inscrivez-vous dès à présent auprès de : Marie ABOUSEFIAN — 47 84 82 90 qui vous donnera tous renseignements utiles.

Les enfants âgés de plus de 8 ans, même non accompagnés, seront les bienvenus et entourés d'animateurs.

CHENE

Résultat du tirage de la Tombola de la *Braderie de CHENE* du 11 Décembre.

Numéros gagnants :

8 9 3 — Séjour au *Central Park;*
2 7 0 — Billet A / R *Air Inter*
4 2 9 — Oeuvre de Jéranian;
1 4 0 — Tapis;
5 6 0 — Camescope.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէի մասնաճիւղի Ծնունդի տօնը՝ Շաբաթ, Յունուար 7-ին։

FRANCE - KARABAGH

avec la participation des

ASSOCIATIONS ARMENIENNES de LYON et de sa REGION

organise le troisième

GRAND REVEILLON

au profit du village d'Arakioul et de l'Ecole de Chouchi au Karabagh

Samedi 31 Décembre
à partir de 21 heures

ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad, Lyon 6e

MARTEN YORGANTZ & Son Orchestre

Entrée : 170 F. et 80 F. pour les enfants de moins de 14 ans

Apéritif offert
Buffet & Bar

Réservations :

72 - 02 - 07 - 98 — *France - Karabagh* 15, rue du 24 Avril 1915, Décines
78 - 49 - 42 - 97 — *M.C.A. Décines*
78 - 93 - 57 - 43 — *M.C.A. Villeurbanne*
78 - 60 - 47 - 18 — *Eglise Apostolique Arménienne de Lyon.*

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme Hilda Kalfayan - Panossian

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ pour la Défense de la Langue Arménienne

Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

HOMENETMEN FRANCE

DINER DANSANT

animé par

ADISS HARMANDIAN

et son orchestre

le Samedi 14 Janvier à partir de 20 heures 30

dans les Salons de l'Orée du Bois (Porte Maillot)

Pour réserver vos places téléphoner :
44 05 92 12 / 42 04 37 61 (répondeur) / 43 78 57 67 (après 20h)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է ուխտի օրուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մէխարեան 1000, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ապաճեան 200 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures

au profit de L'ECOLE ST MESROP d'Alfortville

au PLATEAU DE GRAVELLE

Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS

Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*

Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41

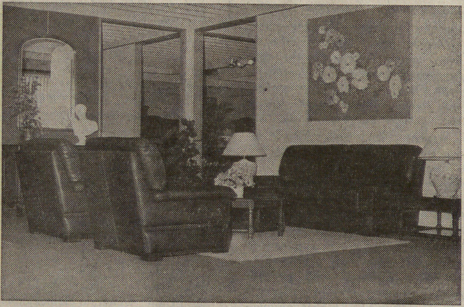
présente ses meilleurs vœux pour l'année 1995
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

LE REVEILLON

Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20
MARDI
20 DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.485 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.485

ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻ՝ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՆԴԱՄ, ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ԲԱՑՈՒՄ՝ ԱՇՏԱՐԱԿԻ ԿԱՄՈՒՐՋԻՆ

Շաբաթ, Դեկտ. 17, ժամը իրիկուան 9-ին է որ Համբարձում Գալստեան, հիմնադիր անդամներէն Ղարաբաղ Կոմիտէի եւ նախկին քաղաքապետ Երեւանի (1990-էն 1992) սպաննուած է իր բնակարանին առջեւ փակ, Դաւիթաշէն, երբ կառքէն, զոր եղբայրը կը վարէր, իջած է: Համբարձում Գալստեան Երեւանի քաղաքապետի պաշտօնէն հեռացուելէ ետք, առեւտրական գործերով կը զբաղէր առաւելաբար, թէեւ միշտ Երեւանի քաղաքային շրջանի երեսփոխան կը մնար:

Քանի մը ամիս առաջ, բուռն յօդուածներով եւ հարցազրոյցներով քննադատած էր իշխանութիւնները, գլխաւորաբար Ներքին Նախարարը, Հանրապետութեան նախագահը, ՀՀՇ-ն.: Կը թուի սակայն թէ յետագային կարծիքը փոխած է, քանի ճիշդ նոյն օրը, այսինքն Դեկտեմբեր 17-ին լոյս տեսած նոր հարցազրոյցով մը, բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէր: Արդարեւ, ըստ իրեն ո՛վ որ ալ ըլլար իշխանութեան գլուխը տարբեր բան պիտի չկարենար ընել եւ անոնք, որոնք այսօր կը հայհոյեն իշխանաւորներուն նոյն բաները պիտի ընեն եթէ իշխանութեան գլուխ ըլլային:

Յիշենք որ Համբարձում Գալստեան ծընած է 1956 Յունուար 14-ին Արովեանի շրջանի Կապուտան գիւղը: 1973-ին աւարտած է Երեւանի թիւ 52 միջնակարգ դըպրոցը: Նոյն տարին ընդունուած է Երեւանի Պետական Համալսարանի Պատմութեան ճիւղը զոր աւարտած է 1978-ին: Աշխատանքի անցած է ազգագրութեան թանգարանը (Սարդարապատ), նախ որպէս կրտսեր գիտաշխատող, ապա՝ աւագ, հուսկ՝ բաժնի վարիչ: 1980-ին ընդունուած է Մոսկուայի Գիտութիւններու Ակադեմիայի ազգագրութեան հիմնարկը: Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ եղած տարիներուն կ'աշխատէր Երեւանի Կ-2 քօօփերատիւը որպէս գիտական խորհրդատու: Ինք ալ ձերբակալուած, բայց ոչ ընկերներուն նման 1988 Դեկտեմբեր 10-ին, այլ՝ 1989 Յունուար 7-ին:

Իր սպանութեան օրը, իր հայրը՝ Փայլակ Գալստեան հիւանդանոցը կը գտնուէր եւ մէկը հաղորդած է իրեն տղուն սպանութիւնը ու Փ. Գալստեան յանկարծամահ եղած է:

Այս սպանութիւնը որ, հաւանաբար քաղաքական բնոյթ չունի, ցնցած է անշուշտ պետական շրջանակները: Նոյն գիշերը, ժամը 23-ին Ապահովութեան (Անվտանգութեան) Խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարած է եւ հետաքննիչ յանձնաժողով մը նշանակած, թէեւ պէտք է խոստովանիլ թէ նախորդ պարագաներուն ալ (Երկաթուղիի տնօրէնի, ՔԱ - ԿԷ - ՊԷ-ի նախկին պատասխանատուի, թէ Վարդգէս Պետրոսեանի) յանձնախումբերը որեւէ արդիւնքի չեն կրցած (ուզա՞ծ) հասնիլ:

Այս անգամ աւելի յոյս կայ այն պատճառով որ եղբայրը տեսած է մարդասպանը եւ Կիրակի իրիկուն արդէն ռոպօ - դիմանկար մը կարելի եղած էր պատրաստել:

Այս առթիւ ցաւակցական յայտարարութիւններ ըրած են նախագահը, վարչապետը, քաղաքային խորհուրդը, ՀՀՇ-ն եւայլն, եւայլն:

Շաբաթ առաւօտ, Դեկտեմբեր 17-ին, պաշտօնական բացումը կատարուած է Աշտարակի կամուրջին որ կենսական նշանակութիւն ունի, քանի թոյլ կուտայ ուղղակի Սպիտակ եւ Գիւմրի երթալ առանց քաղաք մտնելու: Կամուրջը որուն բացումը կատարած են վարչապետ Հ. Բագրատեան, Խորհրդարանի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան, 354 մեթր երկարութիւն ունի:

Կազը կանոնաւոր կը հասնի Երեւան, թէեւ Շաբաթ օր քանակութիւնը նուազած էր (5 միլիոն խորանարդ մեթրէն 3-ուկէս միլիոնի իջած էր) բայց, յոյս կար որ Երկուշաբթի, (Դեկտեմբեր 19) ամէն ինչ կրկին կարգի մտնէր:

«Երեւան կ'ընդդիմանայ Թուրքիոյ մասնակցութեան Ղարաբաղի խաղաղապահ ուժերուն» կրկնած է Արտաքին Նախարար՝ Վահան Փափազեան Աթէնք իր այցելութեան առեն: «Թուրքիա երկիր մըն է որ ուղղակի կապ ունի կռիւին հետ» աւելցուցած է: Ծանօթ է որ Օ- ԷՍ-ՍԷ-Ը-ն որոշած էր (Փեշտայի վեհաժողովին) զօրք ղրկել ամրապնդելու համար հրադադարը:

Այս յայտարարութիւնը ըրած է յոյն իր պաշտօնակից՝ Գարոլոս Փափուլիասի հետ տուած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին:

ՅԱՌԱՋԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏ. 15, «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. -- Ի՞նչ կ'ըսէիք հիմնադրամին հայաստանեան մասնակցութեան մասին:

Պ. -- Հետաքրքրական է որ երբ առաջ քաշուեց ամբողջական մասնակցութեան խնդիրը, Արցախը նոյնպէս նախաձեռնողներից հանդէս եկաւ, ինչպէս մեր ընդհանուր ազգային զարթօնքի եւ արժանապատուութեան վերագտնման հարցում եւ ասուեցաւ թէ Արցախը պէտք է անցնի ազգ. տուրքի: Եւ բաւականին լայնածաւալ ձեւով այդ շարժումը գնաց, նոյնը նաեւ Հայաստանում այսօր. ամբողջ շրջաններ անցում են կատարում ազգ. տուրքի որպէսզի անմիջական մասնակցութիւնը ունենան: Եւ ես չէի ասի որ այդ մասնակցութեան շրջանակները աւելի փոքր են քան Սփիւռքում:

Հ. -- Ի՞նչպէս ծրագրուած է տեղեկատուութեան գործը:

Պ. - Իւրաքանչիւր տարուայ արդիւնքներով ծրագրերի կատարման ընթացքների վերաբերեալ տեղեկագիր ենք անելու եւ տարածելու ամբողջ Սփիւռքում: Առաջինը արեցինք 92 - 94 ծրագրերի համար թէ ի՛նչ ընդհանուր գումարներ են հաւաքուել. այդ գումարների ո՛րքանն է փրա՞ցուել, ըստ ծրագրի ի՛նչպէս են յատկացուել եւ դրանց կատարման ընթացքը: Մենք հրապարակելու ենք այս տարուանից միջազգային հաշուեքննիչ մարմնի ուսումնասիրման արդիւնքները: Այս երկու տարուայ հաշուեքննութիւնը կատարուել է Ֆրանսական Ամիօ կազմակերպութեան կողմից:

Հ. -- Կ'ըսէիք թէ Սփիւռքէն եւս առաջարկներ կ'ըլլան. ի՞նչեր առաջարկուած են օրինակ:

Պ. -- Այդպիսի առաջարկութիւն արել է աւստրալահայ համայնքը, աղէտի գօտում շինարարութեան մասին, իրենց որոշ գումարների հաշուին. ընդունուել է այդ առաջարկը: Անգլիայից եղել է այդպիսի առաջարկ, ՀԲԸՄ-ը առաջարկել է Գիւմրիում Մշակոյթի ակադեմիայի շինարարութիւնը իրենց միջոցների հաշուին իրականացնել. այժմ կառուցւում է Ցեղասպանութեան 80-ամեակի նուիրուած թանգարան, որին նոյնպէս ՀԲԸՄ-ը 150 հազար տոլար է յատկացրել: Երկու առաջարկութիւն է եղել նաեւ Սփիւռքի համար: Ֆրանսայի յանձնախումբի կողմ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐՈԶՆԻԻ (Չէչէնիոյ մայրաքաղաք) դուռները հասած են ռուսական զօրքերը եւ կացութիւնը շատ վտանգաւոր է: Ծանօթ է որ Կրեմլին նոր պայմանաժամ մը տուած էր, բայց, Դուդայեւ որեւէ ձեւով խնդրոյ առարկայ չուզեր ընել անկախութեան հարցը: Համաձայն չէ նաեւ որ զինեալ խմբակները ապազինուին, ինչ որ զօրավար Գրաչովի պայմանն էր: Կիրակի օր, ռուսական օդանաւերը ռումբեր նետած են ելեկտրականութեան բաշխումի կայանին եւ հեռատեսիլի աշտարակին վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, Ռուսերն ալ կը խոստովանին թէ բուռն դիմադրութեան կը բախին: Ընդհանրապէս, Մոսկուայի հանրային կարծիքը, երեսփոխանները եւ բանակը դէմ են այս միջամտութեան եւ Սոլժենիցին ալ կը թելադրէ ընդունիլ Չէչէնիոյ անկախութիւնը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններու առաջին արդիւնքները ցոյց կուտային արդէն նախկին Համայնավարներու (այժմ՝ Ընկերվարական անունը առած) ջախջախիչ յաղթանակը: Անոնք 42%-էն 44%-ը ստացած են ձայներուն եւ նախկին մենատէրը՝ Ժիվկով այժմ 83 տարեկան, պատմութեան հեղինակն կողմը կը դնէ այս յաղթանակը:

ՇԻՐԱՔ սկսած է իր ընտրապայքարը եւ Դեկտեմբեր 16-ին Լիոնի մէջ է որ ունեցաւ ամէնէն բուռն ելոյթները: Այլեւս ոչինչ կը խնայէ եւ մանաւանդ ոչ՝ 30 տարուան իր բարեկամը: Իր կողքին էին Ալէն Ժիւփէ եւ Ֆիլիփ Սէկէն: Գալով Շիրաքի, կը ջանայ շատ «ընկերային» երեւոյթ մը առնել, մտահոգ ժողովուրդին, թշուառ դասակարգին վիճակով ու խստօրէն կը քննադատէ «անշարժութիւնը», «քնարեր» քաղաքականութիւնը ու Ալէն Ժիւփէ կը շեշտէ. - «Ֆրանսան պէտք չունի մարդու մը որ դրդուած ըլլայ իշխանութենէն իշխանութեան համար»:

ՄԻՇԷԼ ՌՈՔԱՐ բառերը չծամծմեց, Դեկտեմբեր 17-ին, իր ընկերներուն առջեւ, յիշեցնելով թէ «բաւական սուղ վճարած է իր մտածածը ըսելու իրաւունքը»: Ընկերվարական կուսակցութիւնը «աւերակներու դաշտ մըն է» իրեն համար եւ որեւէ ձեւով կարելիութիւն չի տեսներ որ ձախը ներկայ ըլլայ նախագահական ընտրութեան Բ. շրջանին: Մնաց որ դեռ ոչ մէկը թեկնածու չէ: Բաւական մեծ թիւով ընկերվարականներ յայտարարութիւն մը ըրին Ժաք Լանկի (հաւանական) թեկնածութեան մը դէմ, մատնանշելով թէ ան չի ներկայացներ ձախի գաղափարները: Պեռնար Քուշնէր պատասխանելով «Ծըշմարտութեան Ժամ»ու լրագրողին հարցումին ըսաւ թէ այսօ՛ր թեկնածու չէ, վա՞ղը, կը նայինք...:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ անհրաժեշտ նըկատեց ջերմօրէն սեղմելու Թափիի ձեռքը Դեկտեմբեր 16-ին, Էքս -- ան -- Փրովանս, ուր տեղի կ'ունենար Ֆրանքեւիտալական վեհաժողովը: Հետաքրքրական էր որ Թափիի ծափահարութիւններու արժանացաւ եւ Պերլուսքոնի՝ սուլոցներու: Շատ յստակ չէր թէ ինչո՞ւ Թափի ալ հոն կը գտնուէր: Ինք կ'արդարացնէր իր ներկայութիւնը Պուշ - տիւ - Ռոնի երեսփոխանի իր հանգամանքով, քանի տակաւին Սահմանադրական Խորհուրդը չէ ջնջած իր այդ հանգամանքը: Ժողովուրդին մէջ, հակադրեցութիւնը հակասական է, ոմանք «քաջութի՛ւն, Պեռնար» կը պոռան, բայց, ուրիշներ ալ՝ «բանտ գնա՛»:

ԱԲԲԱՅ ՓԻԷՐԻ առաջնորդութեամբ 126 հոգի որոնք բնակարան չունէին, գրաւեցին 7 ռիւ տիւ Տրակոնի պարապ շէնքը (6-րդ թաղամաս) Կիրակի, Դեկտեմբեր 18-ին: Նախապէս քանի մը հազար ցուցարարներ հաւաքուած էին Շաթըլէի հրապարակը պահանջելով որ բնադրաւումի իրաւունք տրուի: Շէնքը 10 հազար քառակուսի մեթր է: 82-ամեայ քահանան տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ աւելի ուշ, վարչապետ Պալատիւրի հետ որ յայտնելով հանդերձ թէ չի կրնար վաւերացնել ապօրինի գործողութիւն մը, ապահովութիւն տուաւ որ ոստիկանական ուժով նոր բնակիչները դուրս պիտի չնետուին:

Ֆ. ՄԻԹԵՐԱՆ այցելութիւն մը տուած է փիլիսոփայ, ոմանք կ'ըսեն քրիստոնեայ փիլիսոփայ, բայց, ինք անհեթեթ կը գտնէ այդ որակումը, Ժան Կիթոնի, Նոյեմբեր 17-ին եւ հարց տուած՝ «Կիթո՛ն, ինծի մահուան մասին խօսեցէք»: Կիթոն կը պատմէ («Լիպերասիոն», Դեկտ. 16). -- «Աւելցուց թէ ի մօտոյ պիտի մեռնէր: Բացայայտ էր, կը տեսնուէր թէ շատ յոգնած է, բայց նշմարեցի իր արտակարգ քաջութիւնը ընդդէմ այն գաղափարին որ վեց ամիսէն այլեւս չկայ: Ըսաւ նաեւ՝ «որովհետեւ մասնագէտ մըն էք ժամանակին եւ յաւիտենականութեան, եկայ ձեզ տեսնելու հարց տալու համար՝ ի՞նչ է մահը, ի՞նչ է անդենականը»: 93-ամեայ Ժան Կիթոն կը պատասխանէ թէ մահէն ետք կայ անդենականը եւ ինք ալ չի գիտեր, քանի որ անոնք անդենական է: Նախագահ Միթերան, Դեկտեմբեր 16, Էքս -- ան -- Փրովանսի մէջ հերքեց թէ նման բան մը ըսած ըլլայ, այսինքն՝ թէ միայն վեց ամսուան կեանք ունի: «Բժիշկները, ըսաւ, նման բան չըսին ինծի: Այդքան արագ վախճան մը չեմ նախատեսեր»:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանին մէջ բաւական աղմուկ բարձրացած է, Դեկտ. 14-ին, երբ Արտաքին Նախարարը՝ Շիմոն Փերէս իր ելոյթին մէջ, յանկարծ ըսած է թէ ի՞նչ կը խորհի Դաւիթ արքայի մասին. - «Չեմ կրնար ըսել որ Դաւիթի բոլոր խօսքերն ու արարքները հաճելի կը թուին ինծի, ոչ ալ թէ անոնք խիկապէս հրէական են»: Աստուածաշունչի համաձայն, Դաւիթ որ, իր մէկ սպային կինը՝ Բեթսաբէն կը ցանկար, ամուսինը պատերազմական ճակատ եւ մահ ղրկած է կնոջը տիրանալու համար: Փերէս չէ ուզած իր խօսքերը ետ առնել, աւելցուցած է նոյնիսկ՝ «յանուն Դաւիթի, ներողամտութիւնը կը խնդրեմ Բեթսաբէէն»:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի բանակը շատ յաճախ ժըխտական կէտերու մատնանշումով նիւթ կ՚ըլլայ տեղական մամուլին մէջ: Մինչեւ քանի մը ամիս առաջ, մեծ աղմուկ կը յարուցանէր «բռնի զօրահաւաք»ի երեւոյթին մասին: Պատկան իշխանութիւնները խիստ քննադատութիւններու թիրախ կ՚ըլլային որ փողոցը, շուկան, հանրային փոխադրամիջոցներու մէջ, զինուորական տարիքի երիտասարդները անակնկալ հաւաքներու «ծուղակը կը ձգուէին» ու բանակ կը տարուէին: Զօրակոչի այս խակապէս բաւական ամարդի ձեւը որ յատուկ է նոյն անկարելիութեան մատնուած այլ երկիրներու եւս, հաւանօրէն այնքան բողոքի տեղի չտար, եթէ անհաւասարութիւններ, անարդարութիւններ չընկերանային անոր. քննադատողները դիտել կուտային այս վերջին պարագան եւս: Ինչո՞ւ, ի՞նչպէս անցագիր կը տրուէր զօրակոչի տարիքի այն երիտասարդներուն որոնք փըրկութիւնը այլ երկիրներ չուելուն մէջ կը գտնէին:

Պէտք է ըսել նաեւ թէ հարցը լայնօրէն շահագործումի առարկայ եղաւ ընդդիմադիր շրջանակներու կողմէ, որոնք իշխանութիւնը քննադատելու, վարկաբեկելու իրենց արշաւին մէջ ընդհանրապէս ոչ մէկ նուիրականութեան առջեւ կանգ առին, կամ կ՚առնեն:

Այդպէս եղաւ բանակին պարագային ալ որուն թէեւ կենսական կարեւորութեան չի կրնար գիտակ չըլլալ մինչեւ ամենահետին քաղաքացին, երկրի մը մէջ որ ռազմաղաշտէ մը քայլ մը անդին կը գտնուի, ամէն օր յարձակումի, ռմբակոծումի, գնդակոծումի թիրախ սահմաններով: Եւ տակաւին, երկրի մը մէջ ուր դուրսի շրջափակումն ու ներսի «ճարպիկ»ները ամէն օր կը քամեն բոլոր մարդերը, գլխաւորաբար այդ ընդդիմադիր ճակատները ու նաեւ անոնց հետ քիչ մը բոլորը, բոլորս, չենք անդրադառնար ազգային բանակ կազմելու գործին իսկական բնոյթին:

Ինչպէս կ՚ըսէ Հայաստանի զինուորական դատախազ Վարդանեան, իրեն հետ Մարիամ Յարութիւնեանի կողմէ կատարուած հարցազրոյցին մէջ («Լրագիր», Դեկտեմբեր 6), «խաղաղ պայմաններում բանակ ստեղծելու համար անհրաժեշտ են տասնեակ տարիներ: Իսկ մենք զարմանալի կարճ ժամանակահատուածում ունեցանք բանակ եւ արձանագրեցինք դրական արդիւնքներ»: Ան ըսելէ ետք նաեւ թէ այդ բանակը որուն մասին մտածելն իսկ ցնորք կը նկատուէր քանի մը տարի առաջ, այսօր ամենամարտունակն է Կովկասի մէջ, կը համեմատէ Վրաստանի ու Ազրպէյճանի պարագաները. առաջինը դեռ բանակ չունի, երկրորդը հրաղաղարէն օգտուելով լծուած է անոր լաւագոյն կազմակերպումին, նկատի առած կարգապահութիւնը, թէքնիք կարելիութիւնները եւ բարձրորակ մասնագէտները, այդ բոլորը կ՚ըլլան թուրք զինուորականներու օժանդակութեամբ:

Ինչ որ այսօր բանակին մասին քննադատութեան գլխաւոր նիւթը կը հայթայթէ, — բռնի զօրահաւաք—, դատախազին կողմէ կը բացատրուի 70 տարուան անցեալով: Այդ շրջանին, կ՚ըսէ ան «բանակում ծառայելը Հայի համար երկու տարին մի կերպ անցկացնելու խնդիր էր, իսկ Ռուսի, Ուկրաինացու համար պետութեան անկտանգութեան ամրապնդման պարտականութիւն»: Այս հոգեվիճակը շատ յաճախ կը գործէ նաեւ այսօր. «զօրակոչուած շատ երիտասարդներ բանակ են գալիս փախչելու մտայնութեամբ»: Ան անպարտելի բանակի անկիւնաքարը կը նկատէ Պետական նախարար եւ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Վազգէն Սարգսեանի մօտեցումը թէ «իւրաքանչիւր ծնող պէտք է զօրամասից դուրս հրամանատար լինի իր զաւակի համար եւ իւրաքանչիւր հրամանատար՝ զօրամասում ծնող»:

Ծաւալելով դասալքութեան խնդիրը, Վարդանեան կը խօսի նաեւ ներքին բաղաքականներու մասին. մէկը հետեւանք է փորձառու, ռազմադաշտ տեսած տարբերու հետ անփորձ, տակաւին զէնք բռնելու անվարժ նորեկներու միասնութեան: Առաջինները, հաւանաբար երէցի իրաւունքով, կ՚ուզեն իրենց կամքը պարտադրել միւսներուն ու պատճառ կ՚ըլլան բախումներու: Դատախազը կը խոստովանի որ ատոր դէմ իրենց կիրառած միջոցները բոլորն ալ ապարդիւն մնացած են: Բռնութիւններու համար տասնեակ քրէական գործեր յարուցուած են, շատեր իրենց պատիժը կը կրեն արգելափակման վայրերու մէջ: Պատիժի կիրարկումը վերապահուած չէ միայն շարքային զինուորներուն. քրէական հետապնդում բացուած է նաեւ գնդապետներու, փոխ-գնդապետներու, բարձրաստիճան ուսադիր ունեցողներու դէմ:

Ոմանց համար գայթակղեցնող նկատուի թերեւս երեւոյթ մըն ալ որ զրոյցին մաս կազմած է այլ հարցերու հետ նոյն բնականութեամբ: Ատիկա կը վերաբերի արուամոլութեան դէպքերու: Մ. Յարութիւնեան կ՚ըսէ թէ «վերջերս Կապանի զօրամասերից մէկից Երեւանի հիւանդանոց էին տեղափոխել 18-ամեայ մի նորակոչիկի, որը դաժան ծեծի էր ենթարկուել նման առաջարկներին դիմադրելու համար»:

Դատախազը ըսելով թէ նման արտառոցութիւններու շարք չէ արձանագրուած, կը խոստովանի առանձին դէպքերու գոյութիւնը: Անոնց մասին եւս քրէական հետապնդումի ձեռնարկուած է: Վարիչ դասակարգին գործը դժուարացնողը այն կ՚ըլլայ որ տուժողները յաճախ կը խուսափին մեղաւորները մատնելէ ու միայն կը պահանջեն որ իրենց զօրաբաժինը փոխուի. այդ պատճառով ալ մեղաւորները անպատիժ կը մնան, նոյն բռնութիւնները ուրիշներու կիրառելու ազատութեամբ:

Զրոյցին ընթացքին նիւթ կ՚ըլլայ նաեւ բռնի զօրահաւաքը: Դատախազը այդ միջոցը օրինական կը նկատէ, ըսելով. «Եթէ մարդը չի կատարում պետութեան հանդէպ իր պարտականութիւնը, մենք պարտաւոր ենք հարկադրել նրան, օրէնքով նախատեսուած միջոցներով»:

Զրոյցին վերջին մասը կը շեշտէ շատ ուշագրաւ հակասութիւն մը. երէկ, երբ Հայաստանցի երիտասարդները ռուսական բանակին մէջ ծառայելու կը կանչուէին, անոնց ծնողները կ՚ախոսային հայկական բանակի մը բացակայութիւնը, հազար ու մէկ երաշխիք տալով որ սիրով հոն ծառայելու պիտի ղրկէին իրենց զաւակները: Այսօր, երբ այդ բացակայութիւնը ներկայութեան վերածուած է, կա՛յ հայկական բանակ, եւ մանաւանդ երբ երկրին պաշտպանութիւնը անկէ կախում ունի, այդ նոյն ծնողները կը նախընտրեն որ իրենց ծառայութիւնը ընեն Հայաստանի ռուսական զօրաբաժիններուն մէջ: Երբ այս մասին Մ. Յարութիւնեան հարցում կ՚ուղղէ զինուորական դատախազին, ան կը վստահեցնէ թէ հայկական բանակը ոչ կարգապահութեամբ, ոչ սնունդով ետ կը մնայ ռուսականէն: Ծնողներու մօտեցումին պատճառը ան կը նկատէ իրենց զաւակը սահմանամերձ շրջաններ ուղարկուելէ փրկելը: Գաղտնիք չէ որ Նոյեմբերեան, Կապան, Կրասնոսելսկ, Վարդենիսի նման վայրեր վտանգաւոր գօտի են, քանի որ յաճախ ռազմական գործողութիւններու բեմ կ՚ըլլան: Մինչ Հայաստանի ռուսական բանակը սահմաններու պաշտպանութեան չի մասնակցիր:

Հակառակ ներքին ու արտաքին ազդակներէ բխած այս թերութիւններուն, Հայկական բանակը այսօր շօշափելի իրողութիւն է եւ ղեկավարութեան մէջ ունի դէմքեր որոնք համոզուած են թէ «լաւ խաղաղութիւնը պատերազմին լաւ պատրաստուելուն մէջ կը կայանայ»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՁԵՐ ՄԱՅՐԻԿԻՆ ՇՐՋԱՆԸ

Հեռատեսիլի ծանուցումին մէջ մանկամարդ աղջիկ մը իր խոհանոցին սեղանին առջեւ կանգնած, կը դրուատէ նոր հրապարակ ելած մարկարին մը: Կը թուէ այդ մարկարինին մէն մի յատկութիւնները, մինչեւ իսկ անոր կերակուր մը կ՚եփէ մեր աչքերուն առջեւ: Անշուշտ կերակուրը շատ համեղ է: Յետոյ կը դառնայ դէպի մեզի եւ մեր աչքերուն մէջ նայելով հեգնական արտայայտութեամբ կը հարցնէ.

— Թէ ոչ դուք տակաւին ձեր մայրիկին մարկարի՞նը կը գործածէք:

Ա՜խ այդ հեգնանքը:

Երանի թէ կարենայինք գործածել մեր մայրիկին շրջանին մարկարինը, մեր մայրիկին շրջանին հիանալի իւղը, մեր մայրիկին շրջանին հիանալի բանջարեղէններն ու պտուղները: Այդ շրջանին մեզի հըրամցուած բոլոր սննդեղէնները անխարդախ էին, արուեստական միջոցներով հասցուած չէին: Հրապարակը այսօրուան պէս ողողուած չէր զանազան գործարաններու ու հաստատութիւններու կողմէ արդիւնաբերուած անհամար ու այլատեսակ անճոռնի արտադրութիւններով, ժամանցի ու խմիչքի ուտելիքներով, պատրաստ հազարումէկ կերակուրներով ու սննդեղէններով, որոնք խանութներու ցուցափեղկերէն աչք կը քթթեն մեզի եւ որոնք սակայն թերեւս կը սպառնան մեր առողջութեան ու մեր քսակին: Մայրիկիս շրջանի մարկարինն ու իւղը այսօր իրենց առջեւ ունին տասնեակներով մրցակիցներ, որոնք իւրերայաջորդ կերպով հրապարակ կ՚ելնեն, որպէսզի մենք լքենք մեր հին անվտանգ սովորութիւններն ու վարժութիւնները, եւ նետուինք նոր ու վտանգաւոր արկածախնդրութիւններու մէջ: Եւ այս բոլորը, որպէսզի անդին կարգ մը մարդիկ դրամ շահին:

Իրիկունները հեռատեսիլին դիմաց նըստած, չէչ մը քօքա — քոլա կը խմեմ չոր պտուղներու ընկերակցութեամբ: Գիտեմ որ առողջապահական չէ, բայց շրջանի բարքերը տիրապետած են մեր բոլոր շարժումներուն: Կարծես պայման է որ հեռատեսիլին դիմաց անպայման բան մը խմեմ եւ ուտեմ: Ինծի այնպէս կը թուի որ, եթէ այդպէս չընեմ, հեռատեսիլի պաստառին մէջէն աղջիկ մը հեգնանքով պիտի նայի ինծի ու պիտի հարցնէ.

— Թէ ոչ դուն տակաւին մայրիկիդ շըրջանի օշարա՞կը կը խմես:

Ո՛չ, ինչ մեղք որ մայրիկիս շրջանի համեղ օշարակը չէ մնացած: Հիմա մեր սառնարանները մինչեւ բերանը լեցուն են պատրաստ զովացուցիչներով, որոնք շիշերու կամ տուփերու մէջ հասակ հասակ աչք կը քթթեն մեզի: Դիւրին եւ պատրաստ: Գաւաթն իսկ աղտոտելու պէտք չունինք: Շիշին մէջէն կամ տուփին մէջէն կը խմենք ու պահպանակը կը նետենք: Թերեւս կէս ժամ վերջ մեր ստամոքսը փոքրիկ անհանգստութիւն մը պիտի զգայ, բայց հոգ չէ, ատոր համար ալ հիանալի ու հրաշագործ դեղահատեր արդիւնաբերուած են հիմա: Հեռատեսիլին աղջիկը հոս ալ անշուշտ հարցում մը ունի հեգնական.

- Թէ ոչ դուք տակաւին ձեր մայրիկին գարպոնա՞թը կը գործածէք:

Ո՛չ, հարկաւ չենք գործածեր: Թերեւս պիտի ուզէինք գործածել, բայց նախ այդ գարպոնաթը կարծես այլեւս գոյութիւն չունի, յետոյ որովհետեւ կ՚ամըչնանք: Ամօթ է: Հիմա մարսողական ի՜նչ դեղահատներ հրապարակ հանուած են: Թէեւ պահպանողական քանի մը բարեկամներ կը պնդեն թէ այդ դեղահատներն ալ իրենց անպատեհութիւնները ունին, բայց ի՞նչ կրնանք ընել, հիմա նոր արդիւնաբերութիւններու ու նոր փորձառութիւններու շրջան է: Յետոյ պէտք ունինք մարսողական այդ դեղահատներուն: Չէ՞ որ հիմա աւելի շատ եւ աւելի ծանր կ՚ուտենք: Չէ՞ որ փարթամ դրօսարաններ ու ճաշարաններ ամէն իրիկուն մեզի կը սպասեն արդիական նորելուկ կերակուրներ առաջարկելու համար: Այս ճաշարաններուն մէջ ձուկը, ծովային արտադրութիւնները, միսը, բանջարեղէնները ի՜նչ տարօրինակ կերպարանքներու մէջ կը մտնեն, ինչպէ՜ս անճանաչելի կը դառնան յանուն խոհանոցային արդի արուեստի:

Թերեւս հարիւր անգամ աւելի նախընտրելի եւ հաճելի էր այդ ձուկն ու միսը ուտել իրենց ամէնէն բնական վիճակին մէջ, բայց ճաշարանները դրամ պիտի շահին եւ ատոր համար ալ պարտաւոր են մեզի համար պատրաստել բան մը, զոր մենք մեր տան մէջ չենք կրնար պատրաստել: Արդէն հոս ալ հարցումը պատրաստ է.

- Ի՞նչ, դուն տակաւին գինիներդ քու տա՞նդ մէջ կ՚ընթրես:

Բայց այս անգամ, ամօթահար ու գլխիկոր, աՀաւասիկ պիտի խոստովանիմ որ, այո՛, ես գինիներս տանս մէջ կ՚ընթրեմ: Ես այլեւս սկսած եմ հետզհետէ մէկդի ընել գինիները փարթամ ճաշարաններու մէջ ընթրելու արդի սովորամոլութիւնը: Կ՚ուզեմ ընթրել տանս մէջ: Այդ կերպով թէ՛ աւելի մաքուր կ՚ուտեմ, թէ աւելի առողջ կ՚ուտեմ, թէ աւելի քիչ կ՚ուտեմ, թէ աւելի աժան կ՚ուտեմ, եւ թէ փարթամ ճաշարանի մը ճաշասեղանէս քանի մը հոգի կշտացնելու չափ առատ աւելցուք աղբաման նետելով, անիրաւութիւն ըրած չեմ ըլլար աշխարհի սովահարներուն:

Ռ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿՈՎԿԱՍԻ ԿՆՃԻՌՆԵՐԷՆ

Արդէն երկու տարիէն աւելի է որ ռուսական միջնադիր զօրաբաժիններ բանակած են Ցխինվալի (Հարաւային Օսէթիոյ մայրաքաղաքը): Վեց ամիսը անգամ մը հերթափոխութիւն կը կատարուի. դէտ սպաները կը վերանորոգուին չորս ամիսը մէկ: Վճարումը կրկնապատկուած է թէ՛ զինուորներու, թէ՛ սպաներու համար: Հակառակ որ բացայայտ պատերազմ չկայ, կարելի է ամէն պահ գնդակի մը թիրախ ըլլալ:

Ռուս զինուորները անմիջական լուծումի հաւատք չունին: Կռիւը սկսած է նախ ազգային բնոյթով, ապա վերածուած ընտանիքներու եւ անձերու բախումի մը: Ճակատի հատուածին մէջ ամէն մարդ զէնք ունի ու բոլորը դէմքով ու անունով կը ճանչնան իրենց մերձաւորին ոճրագործը: Ան յաճախ նախկին դրացի մը, ծանօթ մըն է. այս պարագան դրեթէ անկարելի կ՚ընէ հաշտութիւնը:

Կան անշուշտ այն մարդիկը որոնց շահը կը պահանջէ որ կռիւը շարունակուի: Անոնցմէ կը նկատուի միջնադիր ուժին օսէթ ջոկատներուն սպայակոյտի պետը: Ան գտնուած է Քապուլ, նաեւ Ղարաբաղ: Շատ լաւ կը ճանչնայ Կովկասը. գիտէ օսէթերէն ու կովկասեան այլ լեզուներ: Պատերազմը իր արհեստն է:

Արդէն, եթէ բախումները դադրին, այլ խնդիրներ պիտի յայտնուին: Հարաւային Օսէթիոյ իշխանութիւնը չէզոք է, թոյլ: Կարգ ու կանոնը պահպանելու գործը, սկզբունքով, ռուս, օսէթ, վրացական միաւորներէ բաղկացած ուժի մը յանձնուած էր, բայց ներկայիս միայն Ռուսերն են որ այդ պաշտօնը կը կատարեն, միւսները անկարող ըլլալով: Այդ է պատճառը որ քաղաքացիները ամէն խնդրի համար կը դիմեն ռուս զինուորներուն. անասուններու գողութիւն, գողցուած ինքնաշարժի հարցեր, գերիներու ազատ արձակում, Օսէթիայէն ընտանիքներու Վրաստան փոխադրութիւն, եւայլն:

Երբ հարց տրուի թէ տեղական իշխանութիւնները երբ պիտի կարենան հաստատել կարգ ու կանոնը, Հարաւային Օսէթիոյ պատասխանատուները կ՚ըսեն. «անմիջապէս որ Ռուսաստան մեզ ընդունի Դաշնակցութեան մէջ, շաբաթ մը ամէն բան կը կանոնաւորուի»:

Ինչպէս նախկին խորհրդային այլ շրջաններու մէջ, ներկայիս կացութիւնը սառած մնացած է Օսէթիոյ մէջ եւս: Զօրքը չի գիտեր թէ ինչ պէտք է ընէ ու մինչ այդ, անվստահութիւնը կը ծաւալի:

Հետաքրքրական է որ ռուս լրագրողի մը որ հոն գացած է, ծերուկ Վրացի մը կ՚ըսէ. - «Եթէ կ՚ուզէք ճշմարտութիւնը գրել, մի՛ հաւատաք Վրացիներու կամ Օսէթներուն ըսածին»: Յաջորդ օրը նոյն թելադրութիւնը կ՚ընէ Ցխինվալիցի Օսէթ մը: Իսկ երբ հարցում կ՚ուղղուի ռուս զինուորականներուն, անոնք կ՚ըսեն. «Արեւելքը դժուար չէ, Կովկասը ... անկարելի՛»:

ԿՈՄԻՏԱՍ

— 125 —

ԳՐԱԿԱՆ-ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս տարի Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակը ըլլալով, ամիսներէ ի վեր համբերութեամբ սպասեցինք, մշակութային տուներէ կամ կեդրոններէ, Վարդապետին կեանքին, գործին կամ երգին պատկերացումը: Տրուած ըլլալով թէ Ան իր ամբողջ կեանքը նուիրած է Հայ ժողովուրդին, հոգեւոր թէ աշխարհիկ երաժշտական մշակոյթի զարգացման, բարենորոգման եւ տարածման համար: Դժբախտաբար շատ մը կազմակերպութիւններ, պարահանդէսներէ, բացառիկ ճաշերէ, բոլորովին երկրորդական (մշակութային) ձեռնարկներէ ծանրաբեռնուած, ժամանակ չգտան դէթ՝ մէկ անգամ ոգեկոչելու Վարդապետին յիշատակը:

Համբերեցինք եւ մեր արդարացի սպասումները գտան իրականացում՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի կազմակերպութեամբ, լրիւ Կոմիտասի նուիրուած գրական եւ երաժշտական ձեռնարկով:

Երոյթը տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Անսովոր երեւոյթ մը, բայց եւ այնպէս խոստովանինք թէ հակառակ մեր աւանդապահ կեցուածքին, անձնապէս մեզի անհանգիստ չըրաւ, քանի որ նախ Կոմիտաս Հայ Եկեղեցւոյ ողջամիտ պետերու եւ ժողովուրդի կողմէ դասուած է Սուրբերու շարքին, հոգեւորական մըն էր ան եւ օրուան լուրջ բեմադրութիւնը ձգեց աւելի խորհրդաւոր տպաւորութիւն զանգակներու ղօղանջին, մոմերու պլպլացող լոյսին տակ: Իսկ փակ խորանին վրայ, թերասուեր, Գրիգոր Խանճեանի աքսորի նկարը, վերադծուած Հայրենի նկարիչ՝ Վազգէն Պարոնեանի կողմէ, կը պարզէր հոգեցունց երեւոյթ մը:

Աններկայելի իրողութիւն, կազմակերպիչները ջանք չէին խնայած որպէսզի մեր ազգային մեծութիւններէն մին՝ Կոմիտասը յիշատակուի արժանավայել հանդիսութեամբ:

Զարմանալիօրէն լեցուած էր Եկեղեցին եւ փերնատունը բերնէ-բերան, նաեւ քանի մը տասնեակ երիտասարդներ ոտքի կեցած, որոնք հակառակ երկարաշունչ բանաստեղծութեան եւ դեկուցումին, հետեւեցան մինչեւ վերջ յուզուած եւ տպաւորուած: Այս պատկերը զիս առաջնորդեց խորհրդածութիւններու: Փառք Աստուծոյ ... մեր գաղութին մէջ դեռ կան մարդիկ որոնք բացառիկ խրախճանքներէ, պարահանդէս կամ ճաշերէ զուրս, կը տրամադրեն իրենց միակ հանգստեան օրը՝ Կիրակին, հայերէնով իրագործուած բարձրորակ մշակութային ձեռնարկի մը:

Եթէ այդ երեկոյթները, նախ եւ առաջ ղեկավարներու կողմէ խոր համոզումով եւ լրջմտութեամբ ձեռք առնուած են եւ ի մասնաւորի երբ հարցը ազգային դէմք մը ոգեկոչելով սահմանուած է, ոչ ոք մեր զլխուն Աւետարան չկարդայ ըսելով թէ՝ այս ժողովուրդը կամ երիտասարդութիւնը չի հետեւիր այսպիսի գրական ելոյթներու:

Ես կը կարծեմ թէ աւելի ղեկավարները չեն համոզուած քան թէ ժողովուրդը: Օրերու աշխատանք պահանջող գործերէ իրենք զիրենք ձերբազատելու եւ իրենց հանգիստը չխանգարելու հոգեբանութեան ընդմէջէն, լեզուն ալ պատրուակ բռնելով մէկդի կը դնեն Երուանդ Օտեաններու, Լեւոն Շանթերու, Յովհաննէս Թումանեաններու, Յարութիւն Քահանայ Շմաւոնեաններու, Կոմիտասներու յիշատակութիւնը:

Եկէ՛ք, աւելի սրտաբացօրէն, ողջմտութեամբ եւ գիտակցութեամբ մօտենանք եւ զօրավիգ կանգնինք մշակութային կեդրոններու եւ տուներու, որպէսզի անոնք ալ իրենց կարգին խանդավառութեամբ եւ հպարտութեամբ մեծարեն մեր հայ մշակոյթի երախտաշատ գործիչները: Մշակոյթն ու արուեստը ժողովուրդ մը ապրեցնող երկու կարեւոր ազդակներ են:

Յոռետես չըլլալով պիտի ըսեմ. Սփիւռքի Հայը կայ եւ պիտի մնայ:

Հայուն ամենահզօր թշնամին ան Հայն է որ կ'ուրանայ իր կրօնքը, կը մոռնայ իր լեզուն եւ մշակոյթը:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՅԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրաշարժին Զ. տարելիցին առթիւ Հայաստանի ռուս դեսպանը եւ իր աշխատակիցները յայտարարութեամբ մը իրենց ցաւակցութիւնները յայտնած են զոհերու ընտանիքներուն: Հոն աւելցուած է նաեւ որ Ռուսաստան պատրաստ է իր աջակցութիւնը բերելու աղէտի հետեւանքներուն դարմանման ամէն տեսակ գործի:

Գ. ԳՈԳՍ՝ ՂԱՐԱԲԱՂԻՆ

Ըստ որոշ տուեալներու, նախքան իրենց նահանջը Լ. Ղարաբաղէն, Ազրպէյճանցիները մինչեւ մէկ միլիոն ական տեղադրած են, որոնք կը շարունակեն խլել կեանքեր եւ պատճառել վիրաւորներ: Այս երեւոյթին հետեւանքով բազմաթիւ Ղարաբաղցիներ չեն կրնար վերադառնալ իրենց հայրենի հողերը: Գ. Գոգս յարգելով իր խոստումը, Արցախ իր 22-րդ այցելութենէն օգտուելով իրեն հետ բերած է մասնագէտներ որոնք կը զբաղին ականներու չէզոքացման աշխատանքով: Պարոնուհին բերած է նաեւ մարդասիրական օգնութիւն, բժշկական սարքաւորումներ: Իրեն կ'ընկերանար նաեւ շինարարներու խումբ մը: Քանի մը օրէն ալ օդանաւ մը պէտք է հասնի բեռցուած՝ երախաներու համար նուէրներով:

ՀԱՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԹՈՒՆՈՒԶ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գահիրէի դեսպան՝ Եդուարդ Նալբանդեան վերջերս Թունուզ գացած է ուր երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է վարչապետին հետ: Խօսակցութեան նիւթ եղած են երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական կապ հաստատելու հարցը, զանազան մարզերու մէջ համագործակցելու կարելիութիւնները նաեւ շրջանի հարցեր: Եդուարդ Նալբանդեան Թունուզի վարչապետին յանձնած է նաեւ Հայաստանի նախագահին ուղերձը՝ հասցէագրուած Թունուզցի իր պաշտօնակիցին: Վերջաւորութեան Հայաստանի դեսպանը անդրադառնալով ղարաբաղեան հարցին, ներկայացուցած է հայկական կողմին դիրքորոշումը, խաղաղ կարգադրութեան ուղղութեամբ ի գործ դրած ջանքերը եւ ընդգծած է հակամարտութիւնը որպէս կրօնական պայքար մը ներկայացնելու անընդունելի հանգամանքը:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ Ա. ԹՌՉՈՒՆԵԱՆ

Երեւանի Պետական Համալսարանի փրոֆ. կենսաբանական գիտութեանց տոքթոր Արմէն Թռչունեան ընտրուած է Նիւ-Եորքի գիտութեանց միջազգային Ակադեմիայի գործօն անդամ: 1817-ին հիմնուած այս հաստատութիւնը աշխարհի ամէն կողմէն կը համախմբէ ծանօթ բազմաթիւ գիտնականներ, այդ կարգին նաեւ Նոպէլեան 40 մրցանակակիրներ:

ՊՈՍՆԻՈՅ ՀԱՐՔԻՆԵՐԸ

Քաղաքական հաշիւները, զանազաններու կողմնորոշումը, տրուած ու զլացուած զօրակցութիւնները յանգած են այն կէտին որ հաւանօրէն ճշդուած էր բախումին սկիզբէն եւ որուն «մեծ»երը տեղեակ էին: Սերպիա յաջողած է իր ծրագրին մէջ, իսկ Պոսնիոյ կը մնայ ափսոսալ քրիստոնեայ արեւմուտքի մը մէջ մահմետական կղզի մը ըլլալու յաւակնութիւնը եւ այդ նոյն արեւմուտքին լուռ համաձայնութիւնը: Կրնայ նաեւ ամէնէն բուռն արտայայտութիւններով դատապարտել արդար դատեր անտեսողներու վարքագիծը ու հաւատքով սպասել այդ նոյն դատին յարութեան: Այս բոլորին մէջ լայն տեղ մը պիտի ունենան անպայման, դառնութիւնները. անոնք պիտի ուղղուին յատկապէս մահմետական աշխարհին որ հլու հնազանդ արեւմուտքին ու մեծերու հաշիւներուն, ձեռնածալ դիտեց իր եղբայրներուն չարչարանքն ու պարտութիւնը:

Անոնցմէ աւելի աններելի պիտի ըլլայ սակայն, Պոսնիացիներուն համար պարագան իրենցմէ մէկուն, Ֆիքրէթ Ապտիչի որ երկրին հիւսիս-արեւելեան մասին մէջ տեղացի մահմետական բնակչութիւնը ապստամբութեան մղեց իրենց իշխանութեան դէմ ու կռուելու կարող բոլոր այր մարդիկը Սերպերու կողքին սկսան կռուիլ Սարայեւոյի կառավարական ուժերուն դէմ։

Ապտիչի հետեւորդները, թիւով շուրջ 12 հազար հոգի, Օգոստոսէն ի վեր կը ջանան վերապրիլ Քրայինայի եւ Պիհաչի միջեւ հաւաքուծութեան նախկին ագարակի մը մէջ: Իրենց պարագլուխը դրամական հարցերու կասկածելի ձեռնարկատէր մըն է. ան համոզած է որ այդ 12 հազար մարդիկը հեռանան իրենց տուներէն, այն պատճառաբանութեամբ որ Սարայեւոյի կառավարական ուժերը պիտի բնաջնջեն զիրենք: Իսկ այս վերջիններուն որոնք ծայր աստիճան թշուառութեան մէջ հազիւ կը պահպանեն իրենց գոյութիւնը, հաւատացին անոր խաղաղութեան խոստումներուն ու չնշմարեցին որ Ապտիչ ամէնէն աւելի շահագրգռուած էր իր «գործ»երուն ընթացքով: Չհասկցան թէ ան իր յաջողութեան հեռանկարով զիրենք վերածած էր Պոսնիոյ harքիներուն: Նաեւ չանդրադարձան թէ օր մը երբ հանրակառք մը եկաւ կռուելու կարող այրերը ճակատ առաջնորդելու, ուր կռիւ պիտի մղէին պոսնիացի մահմետականներուն դէմ, ատիկա միայն Սերպերուն գործին կը ծառայէր:

Նախկին այդ ագարակը ապաստանած կին մը կ'ըսէ. «Հոս հաւերը կեր ունէին, ջեռուցում ու լուսաւորութիւն. մենք պարզապէս նոյն վերաբերումը կը խնդրենք, ոչ աւելին»: Ան կ'ըսէ նաեւ «Ես մահմետական եմ բայց Ալիյան (Պոսնիոյ նախագահ Իզէթպէկովիչը) չի կրնար զիս լաչակ կրելու պարտադրել, ոչ ալ ունեցածս այդ անիծեալ զինուորներուն տալու»:

Ուրիշ մը երախտապարտ է իրենց պարագլուխ Ֆիքրէթին. «Եթէ, կ'ըսէ, մեր տունը մնացած ըլլայինք, 15 հազար զոհ պիտի ունենայինք: Ան մեզ փրկեց, ինչո՞ւ չընդունիլ ատիկա»: Ուրիշ մը զինահատականին սահմանները աւելի կ'ընդլայնէ. «Եթէ Ֆիքրէթ Պոսնիոյ նախագահ ընտրուած ըլլար, երբեք պատերազմ չէր ըլլար»: Արեւմուտքցի լրագրողներու այս հանդիպումները տեղի կ'ունենան սելով զինեալներու ներկայութեան, որոնք յայտնապէս հրահանգ ստացած են բառ մը իսկ չփախցնելու: Ատիկա արդէն այնքան ալ դիւրին չէ, երբ այդ գաղթակայանին պատասխանատուն ալ Ֆիքրէթ Ապտիչի քեռայրն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՔԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍՆԵՐ

Բարեկամս զիս դրեթէ ստիպմամբ կը հեռացնէ պզտիկ գերեզմանէն. արդարեւ հետզհետէ տկարութիւն մը կը զգամ, աղօթքներու մրմունջներ որ ատդէն անդին կը հասնին ինծի, երբեմն հեծկլտանքներ եւ ողբեր բոլորովին կը խանգարեն ջիղերս. պէտք է շուտ մեկնիլ որովհետեւ գերեզմանոցը հետզհետէ կը լեցուի այցելողներով, կրնան զիս ճանչնալ, կրնան տեսնել թէ որքան յուզուած եմ եւ ատիկա կ'երեւի ծիծաղելի բան է. այլ սակայն դեռ ուխտ մը ունիմ կատարելիք, պէտք է Դուրեանի գերեզմանին մօտենամ:

Ջերմեռանդութեամբ եւ զգուշաւոր կը յառաջանամ վախնալով որ մէկը մեզ կը տեսնէ. ծիծաղելիին խրտուիլակը հոգւոյս մէջն է այլ եւս եւ անխնայ կը խնդայ կարծես իմ ամէնէն նուիրական զգացումներուս վրայ. ինչո՞ւ չեմ գիտեր կ'ամչնամ ուրիշներուն աչքին առաջք եւ քաջաբար մօտենալու Սկիւտարի սքանչելի եւ անզուգական բանաստեղծին գերեզմանին։

Այլ սակայն այնքան սիրած, այնքան լացած եմ իրեն համար. իմ երիտասարդութեանս առաջին տարիներուն իր ցաւովը ցաւած եւ իր տառապանքովը տառապած եմ երկարօրէն. իր տենդերը, իր տագնապները, իր հիւանդ կուրծքին հեւքը եւ մրմունջները տարիներու, տարիներու մէջէն եկած հասած են ինծի եւ կարծես մատներովս դպած եմ անոնց եւ ականջովս լսած. ինչպէ՛ս պիտի ուզէի իր ժամանակին հասած ըլլալ ու գտնել իր նուիրական հիւղակին ճամբան ու ըսել իրեն թէ ինչպէ՛ս իր ցաւերը կ'երկարաձգուին եւ կը թրթռան իմ հոգւոյս մէջ. թերեւս կարենայի իր տառապագին եւ սքանչելի սրտին մէջ, իր տենդագին ճակտին վրայ մխիթարութեան զովութիւնը եւ խաղաղութիւնը իջեցնել:

Սաղարթներու հովանիին ներքեւէն իր տապանաքարը կը բարձրանայ վէս եւ ճերմակ. մէկը չկայ մօտը. պիտի ուզէի որ քահանայ մը գար եւ աղօթէր իր վրայ. ինծի կը թուի որ խունկին հոտը եւ աղօթքին մրմունջը աղէկ պիտի գար իր աշխարհի կարօտով տանջուած հոգիին. բայց դարձեալ չեմ համարձակիր քահանայ մը կանչել. հեռուէն խումբ մը պատանիներ կուգան շիտակ իր գերեզմանին, Պէրպէրեան վարժարանի աշակերտներ են տապանին շուրջը բոլորուած կը սպասեն, քահանան կը մօտենայ. խունկի ծուէնները կ'ոլորուին գերեզմանաքարին շուրջը. պատանիները ջերմեռանդ եւ յուզուած մտիկ կ'ընեն. պէտք է շնորհաւորել իրենց մեծերը որ ուզեր են այդ յարգանքը եւ սէրը դնել իրենց դեռ տղու սրտերուն մէջ, Սկիւտարի բանաստեղծին համար:

Քիչ մը հեռուն մենք ալ կեցած մտիկ կ'ընենք. ու կը խորհիմ ինքնիրենս:

Եթէ իրաւ է որ բան մը մնացած է քեզմէ, եթէ քու աճիւնէդ անկորնչելի մաս մը ազատած է հողին բռնաւոր քայքայումէն, եթէ քեզմէ շունչ մը, զգացում մը կը դեգերի հոդ, թող գայ իմ էութեանս խառնուի ու իմ աչքովս տեսնէ, իմ ականջովս լսէ դողդոջուն սաղարթներուն մրմուռը եւ թռչուններուն երգերը ու բոլոր այն բաները որոնցմէ առանց յագենալու եւ կարօտով հեռացար. դուն օտար պիտի չըլլաս իմ մէջս, քու յիշատակովդ օծուած եւ քու յոյզերովդ բարախուն պիտի գտնես իմ հոգիս:

Ի՞նչ փոյթ նոյն իսկ եթէ քեզի հետ, քու ցաւդ ու տառապանքդ ալ տեղաւորուէր իմ մէջս:

(Շար. 18 ու. վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

մից առաջարկուել է որ մշակուի ծրագիր Ֆրանսայի դպրոցների որոշակի միջոցներ յատկացնելու եւ ծրագիր իրականացնելու. եղել է նաեւ առաջարկ Գանատայի յանձնախմբի կողմից որը աւելի ընդգրկուն է: Նրանք առաջարկում են Երեւանում արեւմտահայերէնով կազմակերպել Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչների վերապատրաստում որը խիստ կարեւոր է Սփիւռքի դպրոցների մակարդակը բարձրացնելու համար: Այդ ծրագիրը նոյնպէս քննարկման փուլում է:

Հ. -- Կարելի չէ՞ր արդեօք որ Սփիւռքահայուն մասնակցութիւնը Հիմնադրամին կազմակերպուէր այն ձեւով որ միակողմանի չըլլար ան. դուրսի Հային ալ Հայ ըլլալուն պարտաւորութեան հետ ունենար աւոր զոնէ խորհրդանշական առանձնութիւնը:

Պ. -- Մենք պատկերացնում ենք որ այդ իրաւունքի գլացողութիւնը առաջին հերթին պէտք է լինի թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնում նա որպէս Հայ ի՛նչ կարգավիճակ ունի եւ ինչպէս կարող է յարաբերուել իր Պետութեան եւ պետականութեան հետ:

Այս խնդիրը Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնների առանցքային խնդիրներից մէկն է: Քննարկւում է տարբեր առումներով: Առաջին մօտեցումը այն էր թէ արդեօք հնարաւոր չէ՞ միանգամից Սփիւռքահային ճանաչել նաեւ Հայաստանի քաղաքացի եւ դրանով հարցը աւարտել: Երբ այդ հարցը ուսումնասիրում էք խորութեամբ, պարզւում է որ կան շատ հանգամանքներ որոնք կարող են յաւելեալ այնպիսի բարդութիւններ յառաջ բերել որոնք լուծելի չեն առանց այլ Պետութիւնների իրաւաքաղաքացիական յարաբերութիւնների հետ ուղղակիօրէն առնչուելու:

Մենք լուծումը փորձեցինք գտնել առանց առնչուելու այդ Պետութիւնների իրաւաքաղաքացիական յարաբերութիւններին, Սփիւռքի Հայերին տալով որոշակի կարգավիճակ: Իւրաքանչիւր Սփիւռքահայ իրաւունք ունի Հայաստանի Հանրապետութեան անձնագիր ստանալու, որի վրայ յատուկ կնիքով նշուած է «կացութեան յատուկ կարգավիճակ»: Այս անձնագրով նա մէկ պարտականութիւն եւ երկու իրաւունք չի ձեռքբերում. պարտականութիւնը՝ բանակում ծառայելն է, իրաւունքը՝ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը: Իմ բոլոր հանդիպումների ժամանակ մեր հայրենակիցները այս կարգադրութիւնը խանդավառութեամբ դիմաւորեցին: Մեր բոլոր դեսպանատուներին ուղարկուած են արդէն դիմումի յատուկ թերթիկները: Անձնագիրը տըրւում է տասը տարի ժամանակով եւ վըճարն է հազար տոլար: Կան արդէն բաւականին թիւով ե՛ւ դիմողներ, ե՛ւ ստացողներ: Ես յուսով եմ որ «Յառաջ»ի ընթերցողներից շատեր ալ կ'ունենան այդ ցանկութիւնը եւ կը ստանան այդ անձնագրերը:

Մեր ցանկութիւնը այն է որ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները առնչուեն մեր կենսագործունէութեան բոլոր ոլորտներին. գիտութեան, մշակութային, տնտեսութեան, կրթական, առողջապահութեան եւլն.:

Հ. -- Ի՞նչ միջոցներ անհրաժեշտ կը գտնէք որ Հիմնադրամին մասնակցութիւնը հասնի ցանկալի մակարդակին:

Պ. -- Դա կազմակերպման ամբողջ համակարգի խնդիրն է որպէսզի ե՛ւ կառոյցը, ե՛ւ դրա գործունէութիւնը, ե՛ւ կապի ապահովման պարագաները հնարաւորութիւն տան իւրաքանչիւրին մասնակից դառնալու: Սփիւռքի պարագայում, զգալի մասը դուրս են մնում կանոնակարգուած համակարգերից: Դա պահանջում է նոր ձեւեր:

Երկրորդը տարարնոյթ գործելակերպի պարագան է տարբեր մարդկանց կողմից: Ես հանդիպել եմ տասնեակ կազմակերպութիւնների որոնք աշխատում են ինչ որ օգնութիւն կազմակերպել հիմնականում նոյն ուղղութեամբ ու շատ յաճախ միմեանց խանգարելով ու խոչընդոտելով: Այսօր օրինակ, երեւի թէ այդքան որբեր չկան Ղարաբաղում եւ Հայաստանում, որքան որբերով զբաղուող կազմակերպութիւններ...:

Այս նկատառումով եղաւ կառավարութեան եւ Հոգաբարձուների Խորհրդին այն յայտարարութիւնը որ Հայաստանի անունից Հայաստանի որեւէ կազմակերպութեան որեւէ պաշտօնակից իրաւունք չունի դիմել Սփիւռքին եւ ասել՝ այս կամ այն բնագաւառում մեզ օգնէք: Այդ բոլորը պէտք է կեդրոնացուի Հիմնադրամի խողովակով որպէսզի ճշգրտուի ամենակենսական խնդիրը եւ միջոցները ուղղուեն այդ խնդիրների լուծման: Իսկ մարդասիրական օգնութիւնը համակարգւում է կառավարութեան յատուկ յանձնախմբի կողմից: Եթէ այս երկու մեխանիզմները կարողանանք ներդաշնակել եւ արդիւնաւէտ մասնակցութիւն ապահովել, նաեւ հնարաւոր կը լինի շրջանակները լայնացնել: Իսկ նրանք ովքեր չահագրգռուած են միայն անձնական կամ այլ եւայլ նկատառումներով, պղտոր գետում ձուկ չեն որսայ:

Հ. - Հիմնադրամի նիւթէն անկախ, կայ հարց մը որ կը մտահոգէ մեզ. հացի գինին Դեկտեմբեր 1-ի տարապայման յաւելումն է: Ի՞նչպէս կը մեկնաբանէք այս պարագան:

Պ. - Հայաստանում, սկսած 1990 թուականից, նոր տնտեսական քաղաքականութիւնը անցաւ որոշակի հանգրուաններ: Ժամանակն էր որպէսզի կատարուած բոլոր քայլերը ներդաշնակուէին եւ դառնար տնտեսական բարեփոխումների ամբողջական համակարգ: Այդ համակարգի վերաբերեալ միջազգային դրամական հիմնարկի հետ միասին մշակուեց մօտեցում որ ներառնում էր եւ որոշակի ֆինանսական կայունացում Հայաստանում, նաեւ կառուցուածքային քաղաքականութեան իրականացում որպէսզի վերարտադրական ամբողջական համակարգը կարողանայ աշխատել եւ տնտեսական կապերը եւ կառուցուածքը ներդաշնակել անկախ քաղաքական այս կարգավիճակից: Քննարկուած ծրագիրը ունէր երկու կողմ. նախ ազատականացումով ու բարեփոխումների ներդաշնակմամբ ապահովել ֆինանսական կայունութիւնը, երկրորդ՝ ճշգրտել ներդրումների եւ կառուցուածքային վերափոխումների ուղղութիւնները, միջազգային կազմակերպութիւնների միջոցով առաջնահերթ կարգով որոշակի ծրագրեր իրականացնել այդ բնագաւառում եւ ապա ստեղծել դաշտ որ մասնաւոր դրամագլուխը հասնի Հայաստան, անհրաժեշտ երաշխիքներ ունենալով զարկ տալու կառուցուածքային այդ քաղաքականութեանը: Եթէ մենք միայն յոյսը դնէինք Հայաստանի միջոցների վրայ, առնուազն 40 - 50 տարի կը պահանջուէր որպէսզի կառուցուածքի որոշակի փոփոխութիւն ապահովէինք:

Ուրեմն, հացի գների յաւելումը մէկ տարրն էր այս ամբողջական ծրագրի որ սկսուեց կիրարկուել Դեկտեմբերի 1-ից: Որպէսզի այս յաւելումը ընկերային մեծ լարուածութեան պատճառ չդառնայ, որոշուեց ամէնէն փափուկ խաւերին փոխհատուցում կատարել: Իւրաքանչիւր ամիս ստանալու են ուղղակի դրամական փոխհատուցում, այդ բարձրացած գների փոխարէն:

Հ. - Իսկ այս փոխ հատուցումը յաւելեալ բեռ մը չէ՞ղա՞ւ կառավարութեան:

Պ. - Վարկ տրուեց Կեդրոնական Դրամատան կողմից կառավարութեանը, այս նպատակով, այդ վարկի հաշուին կատարուեցին առաջին փոխհատուցումները: Յառաջիկայում այս վարկը փակուելու է միջազգային Ֆինանսական կազմակերպութիւնների կողմից տրուած օգնութեան հաշուին:

Հ. -- Մեզ կը հետաքրքրէ նաեւ ընտրութիւններու հարցը. հաւանական կը նկատէ՞ք որ մինչեւ Մայիս Սահմանադրութիւնը ընդունուի. եթէ ոչ, պատրաստ կ'ըլլա՞յ ընտրական օրէնքը:

Պ. - Ես այն կարծիքին եմ որ այդ հնարաւորութիւնը կայ: Սահմանադրութեան գործընթացը գործնական կառուցողական փուլ է մտել. նախկին մի քանի տարբերակների փոխարէն Գերագոյն Խորհրդի բազմակուսակցական յանձնաժողովը կարողացաւ հիմք ընդունելով մէկ տարբերակ, բաւականին արդիւնաւոր աշխատանք ծաւալել. իմ գնահատմամբ, գաղափարական խնդիրների վերաբերեալ փոխ համաձայնութեան լուծումներ գտնուել են, գրեթէ աւարտուել է Խորհրդարանին՝ Ազգային Ժողովին վերաբերող բաժինը որը առանցքն է իշխանութիւնների գործունէութեան յստակեցմանը եւ նաեւ հակակշիռների մեխանիզմների մշակմանը եւ մնացածը գրեթէ իրաւական տեխնիկայի խնդիր է. կարող են արագ աւարտել: Եւ եթէ փոխ համաձայնեցուած այս տարբերակը ներկայացուի Խորհրդարան, այն կարծիքին եմ որ Խորհրդարանը արագ կարող է հաւանութիւն տալ եւ հանրաքուէի միջոցով այն ընդունել:

Հ. Իսկ եթէ կարելի չըլլան այս բոլորը, ընտրութիւնը ի՞նչ օրէնքով պիտի կատարուի:

Պ. - Սահմանադրութիւնից զատ այժմ քննարկւում է Խորհրդարանում ընտրական օրէնքը որը նոր սկզբունքների հիման վրայ է մշակուած: Մօտեցումները որոշակի տարբեր են, խնդիրը այն է թէ որքանով մեծամասնական, որքանով համամասնական պէտք է լինի, ինչ տոկոսը պէտք է կուսակցական թերթիկներով, ինչ տոկոսը պէտք է ուղղակի ընտրութիւններով լինի, քուէարկութիւնների կարգը, մեխանիզմը եւլն. արդէն մշակուածութեան այնպիսի աստիճանի է որ կարող է արդէն քուէարկուել, ընդունուել: Իմ անձնական կարծիքը այն է որ այս օրէնքը անպայման կ'ընդունուի, Սահմանադրութիւնն էլ ընդունուելու մեծ հաւանականութիւն ունի:

Բոլոր պարագաներում ցանկալի է, նոյնիսկ անհրաժեշտ է որպէսզի մենք գնանք ընտրութիւնների, ընդունուած Սահմանադրութեամբ եւ այդ օրէնքով. դա հնարաւորութիւն կը տայ կայունութեան աւելի մեծ երաշխիքներ ստեղծել:

- Շնորհակալութիւն եւ յաջողութիւն:

Տեսակցութիւնը վարեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par
MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean
avec la participation de la Chorale
de la Cathédrale Arménienne
de Marseille

dirigée par
M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël
Réservations :
(16) 94 95 00 30

DATE A RETENIR

COUSCOUS—PARTY
organisé
par la Section «*Issahakian*» de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue.
Le Samedi 28 Janvier
à l'Ecole primaire Rabelais de Montrouge.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Մարտիկ Տակառեանի մահուան քառասունքին առթիւ. -- Օրիորդ Մուսայեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեանէ 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus**, de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CBAF-CA — 17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

LE REVEILLON

Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
MERCREDI
21 DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.486 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.486

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հ. ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՓՈԹՈՐԿԱԼԻՑ ՆԻՍՏ

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Դ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԵՏ ԿՈՒՏԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻ ԻՐԵՆՑ ԼԻԱԶՕՐԱԳԻՐԸ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 19-ին, ամբողջ օրը շատ փոթորկալից նիստ մը տեղի ունեցած է Խորհրդարանը իբրեւ հետեւանք Համբարձում Գալստեանի սպանութեան եւ այդ առընչութեամբ բիրտ ուժի եւ ոճիրներու ծաւալման երկրին մէջ:

Պահանջուած է որ Լ. Տէր-Պետրոսեան ներկայանայ Խորհրդարանի նիստին եւ բացատրութիւններ տայ տիրող անընդունելի կացութեան մասին, ինչպէս նաեւ դատախազը: Վէճերը շատ բուռն եղած են: Առարկուած է որ Լ. Տէր-Պետրոսեան չի կրնար գալ խօսիլ, նման բան մը կը վնասէ հետաքննութեան ընթացքին: Ի վերջոյ քուէարկութեան դրուած է եւ որոշում չէ կայացած այդ ուղղութեամբ: Ի տես այդ կացութեան, նախկին վարչապետ եւ Ղարաբաղ Կոմիտէի տիրող դէմքերէն՝ Վազգէն Մանուկեան յայտարարած է թէ ետ կուտայ երեսփոխանի իր լիազօրագիրը եւ այլեւս կը մերժէ Խորհրդարանի անդամ մնալ: Իրեն հետեւած է Դաւիթ Վարդանեան եւ քանի մը ուրիշ երեսփոխաններ (ԱԺՄ եւ այլ): Որպէսզի օրինաւոր ըլլան այս հրաժարականները, պէտք է կատարուին գրաւոր եւ Խորհրդարանն ալ վաւերացնէ քուէի դնելով:

Համբարձում Գալստեանի եւ հօրը թաղումը կը կատարուէր Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 20, ժամը 13-ին:

- Դեկտեմբեր 20-ին առաւօտէն կը ձիւնէր Երեւան եւ շրջանները:
- Կազի քանակութիւնը օրական 4 միլիոն խորանարդ մեթր է այս օրերուն: Օրական երկու ժամ միայն ելեկտրականութիւն կը տրուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԽՕԶԿԻՒՐ ԻՒԼՔԷ» քրտական օրաթերթը որուն խմբագրատունը ռումբի պայթումով մը քարուքանդ եղած էր Դեկտեմբերի սկիզբին, կը պնդէ թէ արարքը հրահանգուած էր վարչապետ Չիլլէրի կողմէ: Թերթը Դեկտեմբեր 20-ի թիւով հրատարակած է Ազգային ապահովութեան հիմնարկին Նոյեմբեր 30-ի ժողովին օրն իսկ վարչապետին ստորագրութեամբ Ներքին, Արտաքին Նախարարութիւններուն, վարչապետարանի զինուորական խորհրդականներուն եւ մամուլի, տեղեկատուութեան ընդհանուր տնօրէնութեան ղրկուած գաղտնի վաւերագիրին պատճէնը. հոն կ'ըսուի որ մամուլի հատուած մը, գլխաւորաբար «Խօզկիւր Իւլքէ», չարաչար կը գործածեն մամուլի ազատութեան ըմբռնումը եւ կը սպառնան հայրենիքին ամբողջականութեան. ուրեմն, կը թելադրուի հետապնդել զանոնք, չէզոքացնել անոնց ներկայացուցած վտանգը: Թերթը այս փաստաթուղթին վրայ հիմնուելով կը կրկնէ թէ արարքին պատասխանատուն Թուրք պետութիւնն է:

ՉԻՉԷՆԻՈՅ մայրաքաղաքը կրկին ռուսական ռումբերու թիրախ եղած է եւ բաւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՎԵԹՕ ԴՐԱՒ

Անցեալ Հինգշաբթի արդէն (Դեկտ. 15) Սթրազպուրկի Եւրոպական Խորհրդարանը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, պահանջած էր որ «անմիջապէս առկախուին Թուրքիոյ հետ խօսակցութիւնները» մաքսային համաձայնագրի մը ստորագրութեան կապակցութեամբ: Խորհրդարանականները բազմաթիւ առարկութիւններ ունէին, որոնց կարգին Քիւրտ երեսփոխաններու դէմ արձակուած վճիռը զոր «բացայայտ բռնաբարումը կը համարէին մարդկային իրաւանց եւրոպական պայմանագրութեան»: Դեռ կար Յունաստանը որ, իրաւացի կերպով, Կիպրոսի հարցը մէջտեղ կը դնէր: Թուրքիա միշտ նոյն երգը կ'երգէր եւ Տիկին Չիլլէր կը կրկնէր. - «Քրտական հարց չկայ, միայն ահաբեկիչներ կան» ըսելով զինուորականներուն, չեն վարանիր շեշտելէ՝ «Թուրքիան չէ որ Եւրոպայի պէտք ունի, այլ՝ Եւրոպան Թուրքիոյ»: Ինչո՞ւ, «որպէս վահան ծայրայեղ մահմետականութեան դէմ»: Եւրոպական Խորհրդարան -- Թուրքիա խառն յանձնախումբին՝ համանախագահը՝ Թունճ Պիլկէթ ալ փոքրիկ սպառնալիք մը ըրած էր, յայտնելով թէ համաձայնագրի որեւէ յետաձգում զերոյի կ'իջեցնէ եւրոպական Միութեան ազդեցութիւնը Թուրքիոյ վրայ եւ նոյնիսկ խզում մը կը յառաջացնէ:

Որքան ալ ուրանան, Թուրքերը պէտք ունէին այդ համաձայնագրին եւ այդ ուղղութեամբ Տիկին Չիլլէր ջանք չխնայեց վերջին օրերուն: Տնտեսական եւ քաղաքական դրդապատճառները շատ են:

1973-էն ի վեր, Թուրքիա ազատօրէն կ'արտածէ իր արտադրութիւնները, բայց կերպասեղէնէ որ քօթայի ենթակայ է, դէպի Եւրոպա: Եւրոպական ներածումները, սակայն, երթալով նուազող սակերու ենթակայ են (12%, 1994-ին): Տարին 20 միլիոն տոլարի փոխանակութիւններով, Թուրքիա 10-րդ կարգի վրայ է Եւրոպայի առեւտրական ընկերակիցներու կարգին:

Բայց եւ այնպէս Թուրքիոյ բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելան: «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը (Դեկտեմբեր 19) դիտել կուտար որ Տիկին Չիլլէրի յայտարարութիւնը, եւրոպացի դեսպաններուն առջեւ զորս ճաշի հրաւիրած էր, ուր ան կը խոստովանէր թէ «մարդկային իրաւանց գործելակերպը պէտք է բարելաւուի» եւ թէ «յոյն - թրքական յարաբերութիւնները տարբեր ձեւով պէտք է ընկալուին» յապաղած էր: Եւրոպական Միութեան Անգարայի դեսպանը՝ Մայքըլ Լէյք, ըսած էր նախապէս որ «12-երու -- անհաւանական -- մերժումը կը նպաստէ հակա -- Եւրոպացիներուն եւ իսլամապաշտներուն»:

Բայց եւ այնպէս Յունաստանի վէթօն ամէն ինչ խանգարած է եւ Երկուշաբթի օր, Դեկտեմբեր 19, Պրիւքսէլի մէջ 14 Արտաքին Նախարարները չեն յաջողած հակառակ անոր որ համաձայն չէին 15-րդին՝ Յունաստանի հետ: Առանց այս վերջնոյն յայտարարութիւն մը ըրած են ուր կը շեշտեն իրենց «քաղաքական կամքը» ստորագրութեան մը յանգելու յաջորդ փորձին (Մարտին է նախատեսուած): Պէտք է ըսել թէ Թուրքիոյ գլխաւոր պաշտպաններէն է Ֆրանսա (Ժիւփէ, Լամասուր):

Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարին համար ցորչափ չէ ստորագրուած մաքսային համաձայնագիրը, Կիպրոսի անդամակցութեան թեկնածութիւնը չի կրնար վիճարկումի նիւթ ըլլալ:

Միւս կողմէ, նոյն օրը, Դեկտ. 19-ին Անգարայի մէջ, Պետութեան ապահովութեան Ատեանին դատախազը 2-էն 5 տարի բանտարկութիւն կը պահանջէր մարդկային իրաւանց հիմնարկին երկու վարիչներու համար: Հինգ հոգի կը դատուէին երկու տարբեր դատավարութեանց ընթացքին: Ամբողջ ամբաստանութիւնը հիմնուած է ենթականերու արտասանած երկու նախադասութիւններուն վրայ ուր անոնք վատթարացած կը նկատէին մարդկային իրաւունքները Թուրքիոյ մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՆՈՐ ՓՈՐՁԱՔԱՐԸ

Չէչէնիոյ հարցով աշխարհի ուշադրութիւնը կրկին կեդրոնացած է Կովկասի վրայ: Չէչէններու նախագահ զօրավար Դուդայեւի անկախանալու վճռակամութիւնը եւ Ռուսաստանի մինչեւ մայրաքաղաք Գրոզնիի դուռները զօրք ղրկելու արարքը կնճիռին ընդլայնելուն վախը կը ներշնչեն շատերու:

Այս վիճայարոյց անկախութիւնը երեք տարեկան է. զօրավար Դուդայեւ 1991 Հոկտեմբեր 27-ին Չէչէնիոյ նախագահ ընտրուած է քուէներու 91%-ով: Նոյն օրն ալ հռչակած է իրենց անկախութիւնը, սպառնալով Մոսկուայի որ եթէ չվաւերացնէ զայն, Կովկասի բոլոր մահմետականները իր դէմը կը գտնէ: Ան կ'ըսէ. «Անցեալ դարուն ցարական զօրքը յաղթեց, որովհետեւ կովկասցիները հրամանատարութեան ներքեւ էին իմամի մը (Շամիլ) եւ ոչ ինծի պէս զօրավարի մը»:

Զիրենք ծունկի բերելու Ելցինի ուքազը նախ հակառակութեան բախեցաւ իր անմիջական շրջանակին մէջ. Գերագոյն Խորհուրդի ջախջախիչ մեծամասնութիւնը դէմ արտայայտուեցաւ Չէչէնիոյ մէջ պաշարման վիճակ հռչակելուն: Իսկ ժամանակի Պաշտպանութեան Նախարարը Շապոշնիկով յայտարարեց որ զինուորները այլեւս երբեք պէտք չմիջամտէին ազգամիջեան բախումներու եւ թէ իրենք գործ չունէին ռուսեւչէչէն խնդիրին մէջ: Քանի մը օր ետք ռուս զինուորները կը հեռանային Գրոզնիէն, իրենց ամբողջ զինամթերքը հոն ձգած:

Անկէ ի վեր նաւթատէր այդ փոքր հանրապետութիւնը Ռուսաստանի ոտքին խրուած փուշ մը կը նկատուի: Զօրավար Դուդայեւ 1944-ին ծնած է շոգեկառքի մը կապարապատ բաժանեակի մը մէջ երբ Ստալինի հրամանով մահմետական ժողովուրդները կը տարագրուէին: Ան առաջին չէչէնն է որ օդուժի զօրավարի աստիճանին բարձրացած է խորհրդային բանակին մէջ: Առաջիններէն մէկն է նաեւ որ 47 տարեկանին հանգստեան կոչուած է անկախական գաղափարներուն համար:

Կարելի չէ ըսել թէ մեծ դիւանագէտ մըն է. Լոնտոնի մէջ մեծ ծախքով նոր անձնագրեր տպել տուած է, յետոյ նախագահական իր օդանաւին ղեկին նստած մեկնած է Միջին-Արեւելք, փորձելով մահմետական երկիրներու կողմէ ճանաչում ապահովել իր անկախութեան: Ընդունուած է միայն Ամմանի կողմէ. բայց Յորդանանցիները անգամ յարաբերութիւն չեն հաստատած Գրոզնիի հետ, Ռուսաստանի խիստ բողոքին վրայ: Այսպէս, ճակատումի Բ. փուլը փակուած է Մոսկուայի յաղթանակով:

Անկէ ի վեր գրեթէ թաքուն համաձայնութիւն մը գոյացած էր Գրոզնիի ու Մոսկուայի միջեւ: 1993-ին Չէչէնները մերժեցին մասնակցիլ ռուսական ընտրութիւններուն եւ Խորհրդարանին մէջ իրենց յատկացուած աթոռները պարապ մնացին: Ռուս կառավարութիւնն ալ որ ամէն տարի 140 միլիառ ռուբլիի յատկացում կ'որոշէր Չէչէնիոյ, կոպէկ մը իսկ չտուաւ: Դուդայեւ ալ սկսաւ իր երկրին քարիւղը ծախել ռուսական ընկերութիւններու. սակայն այդ վաճառքը, ինչպէս այլուր, բաւական մութ ձեւերով առաջ տարուեցաւ, մեծ անհաւասարութիւններու պատճառ ըլլալով. իսկ անիկա սկսաւ վնասել զօրավարին ժողովրդականութեան: Մեծցաւ ընդդիմադիրներու թիւը որոնց մաս կազմեց նաեւ Գրոզնիի քաղաքապետը: Անիկա շատ ձեռնտու տուեալ էր Մոսկուայի համար: Անցեալ դարուն արդէն ցարական զօրավար մը ըսած էր թէ Չէչէններուն յաղթելու միակ միջոցը զանոնք եղբայրասպան կռիւի մղելն է: Մոսկուա հետեւելով այդ գաղափարին, Չէչէնիոյ յատկացուելիք վարկերը տուաւ Աւտուրխանովի որ ինքզինք նախագահ հռչակած էր Չէչէնական առժամեայ խորհուրդի մը: Ռուս Ներքին Նախարարութեան նախկին այս պաշտօնեան որ անծանօթ մըն էր իր երկրին մէջ, սկսաւ կամաւորներ հաւաքել, խափանարարական արարքներու համար: Յայտարարուած խափանարարութիւններուն բոլորն ալ երեւակայական էին. իբրեւ թէ օդը հանուած էին կամուրջներ որոնք գոյութիւն չունէին, կամ երկաթուղի մը որ երբեք չէր կառուցուած:

Հետեւանքը այն եղաւ որ Մոսկուա նախ ջանաց բանակցութիւններով կարգադրել հարցը, բայց երբ անկարելի եղաւ, որոշեց ուժի դիմել: Ու Նոյեմբեր 26-ին զրահապատ կառքեր պաշարեցին Գրոզնին ու հասան մինչեւ նախագահական պալատը: Այդ մէկ օրուան կռիւները հարիւրաւոր մահերու, հազարաւոր վիրաւորներու պատճառ եղան: Սակայն միջազգային մամուլը մեծ տեղ չտուաւ պատահարին: Փեշտայի վեհաժողովին ոչ ոք հետաքրքրութիւնը ունեցաւ Ելցինի հարց տալու թէ ի՛նչ կ'անցնէր կը դառնար Չէչէնիոյ մէջ:

Մոսկուա արդէն միշտ ուրացաւ Գրոզնիի կռիւներուն եւ ռմբակոծումին իր մասնակցութիւնը. անիկա պատճառ եղաւ որ որոշ ռուս զինուորականներ որոնք չէին ուզեր ստախօս նկատուիլ, հրաժարեցան: Վերջապէս, Պաշտպանութեան Նախարար Գրաչով յանձն առաւ Ինգուշիա երթալ ու չէզոք հողի վրայ հանդիպիլ զօրավար Դուդայեւի որուն խոստովանեցաւ. «այո, մերիններն էին, թէ զինուորները, թէ սպաները եւ թէ օդաչուները»: Ատոր փոխարէն չէչէն զօրավարը ազատ արձակեց այն ռուս բանտարկեալները որոնք կը պահէր հաւանական ներխուժումի մը պարագային որպէս գործածելի նոխազ:

Այդ շրջանին այնպէս կը թուէր որ Կրեմլինի պատերազմական տեսակէտը կը տկարանար եւ թէ Մոսկուա համաձայնութեան եզրեր գտած էր Գրոզնիի հետ: Սակայն Դեկտեմբերի կէսին մօտ կացութիւնը փոխուեցաւ ու սկսաւ շահագործուիլ այն տեսակէտը թէ Չէչէնիոյ վրայ յարձակում մը վարկ կ'ապահովէր Ռուսաստանի ու անոր նախագահին: Սկսաւ օգտագործուիլ նաեւ ժողովուրդին մէկ հատուածին այն համոզումը թէ Չէչէնները մաֆիական տիպարներ են, եւայլն: Այս մօտեցումը արդէն անցեալ տարուընէ արտայայտուած էր Կրեմլինի կողմէ, հետեւեալ տարազով. «ամէնէն ստորին Ռուսը աւելի կ'արժէ քան լաւագոյն Չէչէնը»:

Այսուհանդերձ, շատեր համոզուած են որ դիւրին չէ Ելցինի գործը եւ օրինակ կուտան ԻՐԱ-ն որ ամբողջ սերունդ մը յաջողեցաւ պարտութեան մատնել բրիտանական զօրքը. կ'ըսեն թէ Կովկասցիներն ալ անոնցմէ նուազ վճռական չեն:

ԿՈՄԻՏԱՍ
— 125 —

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

1994, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

ԽՄԲ. -- Ստորեւ կը հրատարակենք այն զեկուցումը զոր Խաչիկ Երլմազեան կատարած էր Մարսէյլ, Դեկտեմբեր 4-ին: Տեղ - տեղ, մանաւանդ կենսագրական բաժնին մէջ, կրնան կրկնութիւններ ըլլալ այն յօդուածին հետ զոր Խ. Երլմազեան գրած էր աւելի առաջ եւ լոյս ընծայած էինք Հոկտեմբեր 14-ի եւ 15-ի մեր թիւերով: Բայց, ընդհանուր մօտեցումը տարբեր է եւ յետոյ, Կոմիտասի պարագային կրկնութիւնները ալ աւելորդ չեն:

Հայ դրականութեան գլխաւոր տիտաններէն մին՝ Պարոյր Սեւակ, իր գլուխ գործոց «Անլռելի Զանգակատուն»ի մէջ ահազանգ պիտի բարձրացնէր եւ պիտի կանչէր.

«Աշխարհում դուք ձեր երգը ունէք,
Ձեր երգը, խլացած Հայեր»:

Այո, Կոմիտաս վերապրած տեսիլքներու, մտասեւեռ խուճապներու ընդմէջէն, ինքնամփոփ կեդրոնացումի մը մէջ խորասոյզ, հակառակ հոգեկան ահաւոր փոթորիկներու, հակառակ ուրիշներէն եւ իրեններէն իրեն սահմանուած հալածանքներու, չարչարանքներու եւ տառապանքներու, պիտի աշխատէր մեղուի մը ժրաջանութեամբ, դնելու համար հիմքը՝ հայկական ազգային յօրինողական դպրոցի, պիտի ստեղծէր իր ժողովուրդի մաքրամաքուր ակունքներէն սնած հարազատ հայ երգը, եւ զայն պիտի հասցնէր ալիք առ ալիք ոչ միայն օտարներուն, այլ մանաւանդ ականջներուն՝ Հայրենիքի թէ Սփիւռքի խլացած Հայերուն:

Կոմիտաս պիտի ծնէր Կուտինա քաղաքը 1869-ին, դեռ 11 տարեկան որբացած պատանի մը 1881-ին պիտի մեկնէր Էջմիածին, ուր իր աստուածատուր հնչեղ ձայնով ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր Ճեմարանի ուսուցիչներուն: Որպէս դասատու պիտի ունենար Սահակ Ամատունին, Տէր - Աստուածատուրեանը, որոնց հսկողութեան տակ հիմնովին պիտի ուսումնասիրէր եկեղեցական երաժշտութեան տեսական ու գործնականը եւ մօտէն պիտի հետաքրքրուէր հայկական խազագրութեամբ եւ ձայնագրութեամբ, որոնցմով պիտի զբաղէր չուրջ քսան տարիներ եւ գրի առնէր հայկական նօթաներով բազմաթիւ հնագոյն հոգեւոր եղանակներ, եւ զանոնք պիտի յանձնէր հայ մշակոյթի երաժշտական գանձարանի:

1890-ական թուականներուն պիտի սկսէր իր առաջին յօրինողական փորձերուն, օգտագործելով Յովհաննէս Յովհաննէսեանի, Խաչատուր Աբովեանի եւ իր կրտսեր դասընկերոջ Աւետիք Իսահակեանի բանաստեղծութիւնները:

1893-ին աւարտելով Ճեմարանը ուսուցիչ պիտի նշանակուէր եւ խմբավար Մայր տաճարի: 1894-ին պիտի ձեռնադրուէր վարդապետ եւ կարճ ժամանակ Թիֆլիսի մէջ Մակար Եկմալեանի դասընթացքներուն հետեւելէ վերջ, 1896-ին պիտի մեկնէր Գերմանիա՝ Պերլին քաղաքը, զարգացնելու համար երաժշտական գիտելիքները, ընդարձակելու՝ մաքի հորիզոնը եւ բացուելու՝ միջազգային երաժշտութեան, սակայն միշտ կառչած մնալով իր ժողովուրդի երաժշտական արմատներուն:

Այո, Կոմիտաս 1896-ին կը մեկնի Պերլին: Հոն կը հետեւի յայտնի երաժիշտ Ռիխարտ Շմիտի, Օսկար Ֆլայշերի, Հ. Պելլերմանի, եւ Մ. Ֆրենդլենտերի դասընթացքներուն, կ'ուսումնասիրէ յօրինումի տեսութիւն, երաժշտութեան պատմութիւն, հոգեբանութիւն, փիլիսոփայութիւն, կը մշակէ ձայնը, կը սորվի դաշնամուր, երգեհոն եւ խմբավարութիւն:

Պերլինի մէջ, Կոմիտաս, նիւթական սաստիկ նեղ պայմաններու մէջ գիշերը ցերեկին խառնելով կը տանի իր աշխատանքը, օրը մէկ անգամ ճաշելով: Իր ուսուցիչ - բարեկամը՝ Ռիխարտ Շմիտ կը նկատէ իր տաղանդաշատ արեւելքցի սանին օրէ օր նիհարնալը: Մտատանջուելով կ'ուզէ գիտնալ պատճառը եւ օր մը կը հետապնդէ Կոմիտասի կենցաղը, եւ կը տեսնէ թէ ինչ համեստ պանդոկի մը մէջ վարդապետը կ'ապրի, ամբողջ օրը աշխատելով, կը նուաղէ, կ'երգէ, նոյնիսկ մոռնալով ճաշելը:

Գիշեր մը, ժամը 10-ին յանկարծ կը զարնէ վարդապետին դուռը եւ պահ մը լուռ դիտելէ վերջ անոր յոգնատանջ դէմքը, փրոֆ. Շմիտ կը պոռթկայ. «Եւ դուք կ'ապրիք այսպիսի նեղ պայմաններու մէջ, կը թերասնուիք եւ յետոյ ալ ինծի դրա՞մ կը վճարէք դասերու համար: Վճռականապէս ձեզ կ'արգիլեմ այսուհետեւ փենիկ մը անգամ վճարելը»:

Ուսուցիչ եւ աշակերտ կ'ունենան հարազատ, սիրալիր յարաբերութիւններ յաճախ: Սակայն կ'ունենան նաեւ ստեղծագործական վէճեր, քանի փրոֆ. Շմիտ կը պաշտպանէր եւրոպական երաժշտութեան ներդաշնակութիւնն ու երանգը, իսկ Կոմիտաս կը ձգտէր հայկական երգը պաշտպանել եւրոպական ներդաշնակութենէն եւ համակարգէն: Վարդապետը կը պնդէ թէ՝ կարելի չէ հայկական երաժշտութիւնը կաշկանդել եւրոպական երաժշտութեան կանոններով: Կանոնները պէտք է բխին ազգի մը երաժշտութեան իւրօրինակութենէն, անոր հոգեմշակոյթի ոճէն եւ էութենէն:

Կոմիտաս Պերլինի մէջ երեք տարիներ մեղուի մը պէս աշխատելէն, եւրոպական ձայնագրութեան եւ երաժշտութեան քաջ տեղեակ դառնալէ, «քրտական երաժշտութիւն» տեսական դասընթացքը աւարտելէ յետոյ, 1899-ին կը վերադառնայ Էջմիածին եւ կը լծուի երաժշտական - դաստիարակչական հսկայ աշխատանքի: Ան մօտէն կը հետաքրքրուի պարսկական, արաբական, բիւզանդական կամ ասորական երաժշտութեամբ, գիտականօրէն զանազանելու անոնց մասնայատկութիւնները իր ժողովուրդի հարազատ ստեղծագործութիւններէն:

1899-ին Պերլինի մէջ կը հիմնուի «միջազգային երաժշտական ընկերութիւն», որուն անդամ կը դառնայ նաեւ Կոմիտաս: Այս ընկերութեան հրաւէրով Կոմիտաս կուտայ դասախօսութիւն մը՝ հայ հոգեւոր եւ աշխարհիկ երաժշտութեան մասին՝ մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացնելով երաժշտագէտներու շրջանակին մէջ: Այս դասախօսութեան մասին կ'արտայայտուի ընկերութեան նախագահ եւ Պերլինի Արքունական համալսարանի երաժշտութեան պատմութեան ուսուցչապետ Օսկար Ֆլայշերը այսպէս. «Ձեր հմտալից եւ խորիմաստ դասախօսութեանց միջոցով խորունկ հայեացք մը ձգել տուիք դէպի այն երաժշտութիւնը, որ մեզ համար ցարդ գրեթէ անյայտ էր, եւ որ մեզի՝ արեւմտեաններուս շատ բան ուսուցանել կարող է ... դուք արդի գիտութեան անդին ծառայութիւններ կրնաք մատուցանել, եթէ ձեր աշխատութիւնները հրատարակէք»:

Կոմիտաս տարիներ շարունակ Պերլին թէ Փարիզ, Վիէննա թէ Ցիւրիխ, Ժընեւ, Գահիրէ, Թիֆլիս եւայլն կը կարդայ բազմաթիւ դասախօսութիւններ՝ հայ երգի մասնայատկութեանց, ոճին, ոգիին եւ կառոյցին մասին, կուտայ համերգներ իր սքանչելի ձայնով եւ իր իսկ մարզած երգչախումբերով: Այս համերգները մեծ հետաքրքրութիւն, հիացում եւ զարմանք կը պատճառեն ոչ միայն երաժշտասէրներու այլեւ երաժշտաբաններու:

1901-ին Կոմիտաս կրկին կը գտնենք Պերլին, եկեղեցական երաժշտութեան համաշխարհային համագումարին դասախօսելու, հայ հոգեւոր երաժշտութեան մասին: Իր մեծատաղանդ աշակերտին յաջողութենէն հպարտ՝ փրոֆ. Շմիտ կը յայտարարէ. -- «Կոմիտաս Վարդապետը կրքոտ արեւելքցի է եւ պատրաստ է ամէն մէկ նօթայի համար արիւն թափելու»:

Իսկ, Կոմիտասի բազմաձայն երաժշտութենէն հմայուած եւ ազդուած Վիէննայի համալսարանի երաժշտութեան դասախօս՝ Վերել Եգոնը կը գրէ. - «Կը զարմանամ Կոմիտասի արտակարգ ընդունակութիւններու վրայ: Շատ լաւ ըմբռնելով ժողովրդական երգը, ան այդ երգերը ներդաշնակած է հազուագիւտ ճաշակով եւ ճշգօրէն: Այն բոլոր երգերը, որ ես անձամբ լսած եմ Կոմիտասէն եւ կամ ուսումնասիրած, ամէնէն առաջ բան մը կ'ապացուցանեն. Կոմիտասը եզակի դէմք է որպէս ներդաշնակող, որպէս բոլիֆոնիսթ»:

1905, 1906, 1908 թուականներուն Կոմիտաս կը շարունակէ տալ իր համերգները, մեծ փոթորիկ յարուցանելով ամէն տեղ:

Ֆրանսացի նշանաւոր երաժշտական քննադատ, Սորպոնի համալսարանի փրոֆ. Լուի Լալուա՝ Կոմիտասի Փարիզի համերգէն յետոյ կը գրէ. -- «Ոչ ոք դեռ չի կրնար մեղադրել չափազանցութեանս մէջ, եթէ ըսեմ թէ՝ այդ համերգը յեղաշրջում մըն էր եւ իր յայտնութեամբ զարմացուց մեզի: Ներկայ եղողներէն ոչ ոք, ի բացառեալ նուրբ գիտակներու, չէր կրնար պատկերացնել այդ արուեստի գեղեցկութիւնը, որ ըստ էութեան ո՛չ եւրոպական է, ո՛չ արեւելեան, բայց եզակի է իր տեսակի մէջ: Սքանչելի քաղցրահնչիւն, խորապէս յուզական, չափաւոր քնքոյշ այդ մեղեդիները նրբակերտ են եւ աւարտուն...»:

Կը պատմեն թէ՝ ֆրանսացի աշխարհահռչակ յօրինող եւ դաշնակահար Գլօտ Տէպիւսի 1906-ին Կոմիտասի դարձեալ Փարիզի մէջ տուած համերգին աւարտին կը գտնէ վարդապետը, երկիւղածութեամբ կը մօտենայ անոր եւ կ'ըսէ. -- «Աստուածայի՛ն Հայր Կոմիտաս, ձեր երաժշտական հանճարին առջեւ գլուխ կը խոնարհեմ...»:

1907 -- 1908-ին Հայ երգի առաքեալը մօտէն կը զբաղի հայկական հին խազերու ուսումնասիրութեամբ եւ կ'ունենայ նաեւ մտածումը օփերա ստեղծելու, կը յօրինէ նախերգանքը «Անոյշ»ի եւ քանի մը երգեր եւ խմբերգներ: Ընդգծենք թէ՝ Կոմիտաս կը գրէ Յակոբ Պարոնեանի «Քաղաքավարութեան վնասներ»ու համար ալ երաժշտական - քոմէտիա: Դժբախտաբար չկան յստակ եւ ամբողջական տուեալներ, իր այս ծրագիրներուն մասին:

1910-ին, Կոմիտաս, Էջմիածնի անշնչելի մթնոլորտէն հեռանալու համար կը դիմէ Մատթէոս Իզմիրլեան Կաթողիկոսին: Խնդրանքը կը մերժուի թէեւ, սակայն վարդապետը իր ծննդավայրը տեսնելու պատրուակով կը մեկնի Պոլիս, ուր կը կազմէ 300 հոգինոց «Գուսան» երգչախումբը կը պատրաստէ աշակերտներ, որոնց մէջ առանձնաշնորհեալ տեղ կը գրաւէ մեր բոլորին ծանօթ Վարդան Սարգսեանը, կուտայ համերգներ հոն եւս, մեծ խանդավառութիւն, հպարտութիւն, ինքնագիտակցութիւն յառաջացնելով ամէն տեղ: Սակայն, Կոմիտաս Պոլսոյ մէջ ալ կը հալածուի մաս մը խաւարամիտ եւ նախանձ հոգեւորականներու կողմէ, եւ 1913-ին կը վերադառնայ Էջմիածին նոր գործեր հաւաքելու համար:

Այո, հակառակ հոգեկան փոթորիկներու, ահաւոր աքսորի, 1915-ի Ապրիլեան սեւ օրերուն, երկու տասնեակ տարիներու հոգեբուժարանի մէջ կորսուած ժամանակի, Կոմիտաս պիտի պրպտէր, պիտի ըստեղծէր, պիտի մշակէր եւ յօրինէր 4000-է աւելի երգեր, որոնցմէ պիտի վերադառնային 1200-ը միայն, սակայն Կոմիտաս պիտի մնար իր պաշտած ժողովուրդի սրտին մէջ՝ յաւիտեան, իր գործով:

Գործով՝ զոր կարելի է բաժնել չորս գլխաւոր մասերու.

1. -- Խմբերգները
2. -- Մեներգները
3. -- Հոգեւոր երգերն ու պատարագը
4. -- Պարերը, պարեղանակները

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆԹՈՒԱՆ ՓԻՆԷ՝ ՄԱՐԴՆ ՈՒ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 30-ին, պիտի տօնէր իր 103-րդ տարեդարձը: Կեանքէն հրաժեշտ առաւ քանի մը օր առաջ, մինչեւ վերջ պահելով արթուն միտք մը, յստակ գաղափարներ եւ դիպուկ դատումներ քաղաքականութեան եւ իշխանութեան ու զայն վարողներու մասին: Անթուան Փինէ, ծանօթ էր նաեւ «կլոր գլխարկով մարդը» անուանումով: Երբեք չէր բաժնուեր իր այդ գլխարկէն, որ իրեն կուտար յատուկ դիմագիծ մը, մտերիմ եւ հաղորդական: Սէն - Շամոնի հին Հայերը լաւ ճանչցած են զինք, շատերու գործ հայթայթած է իր գործատան մէջ եւ որպէս գործատէր մօտէն ճանչցած է աշխատաւորը ու գիտակցած անոր հոգերուն: «Ծանր դրամի հայրը» ինք է որ 1960-ին երկու զերօ կը ջնջէր, բուն արժէքը տալով ֆրանքին: Բայց, աւելի քան 30 տարի ետք, դեռ քիչ չեն անոնք որոնք կ'արտայայտուին հին ֆրանքով, այն պատրանքով թերեւս որ երբ միլիոնով խօսի, մարդ աւելի հարուստ կ'ըլլայ:

«Ֆիկառօ» հաւաքած էր քանի մը մտքեր զորս Փինէ յայտնած է զանազան առիթներով դէմքերու կամ դէպքերու մասին: Ստորեւ քանի մը նմոյշներ. --

-- 1976-ին, ճաշելէ ետք նախագահ Վալերի Ժիսքար -- տ'Էսթէնի հետ, կը պատմէր թէ ըսած էր անոր. - «Աւելորդ տեղը խուճապ կը ստեղծէք, յայտարարելով բարենորոգումներ զորս յստակօրէն չէք սահմանած»:

Իր լայթմոթիւն էր. -- Պետութիւնը պէտք է նուազ ծախսէ, իր վարկը վերադարձնէ աշխատանքին, մարդիկը մղէ խնայողութեան եւ ոչ՝ սպառումի, որպէսզի վստահութիւնը վերականգնէ:

-- Եթէ ձախը ընտրուի, կը վախնամ քաոսէն (1978):

-- Հարստութեան վրայ տուրքը հրաշալի միջոց մըն է փախցնել տալու համար դրամագլուխները (1979, Մարտ):

-- Կը ցաւիմ որ նախագահական ընտրութիւնը հանրաքուէով կը կատարուի:

-- Շատ հակառակ եմ ազգայնացումներուն, որովհետեւ Պետութիւնը ոչ տնտեսագէտի ոչ ալ ճարտարարուեստի ղեկավարի դեր ունի (1981, Յունիս):

-- Իր 90-ամեակին առթիւ. -- «Կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւն ճիշդ այն է զոր ես պիտի ընէի» (1981, Դեկտեմբեր):

-- Համայնավա՞ր վտանգը: Այն տպաւորութիւնն ունիմ որ Ֆ. Միթերան չուզեր զայն տեսնել, որովհետեւ գինովցած է: Չեմ կրնար զինք հասկնալ (1984, Դեկտեմբեր):

-- Ժագ Շիրաք յառաջդիմութեան մէջ է, բաւական խելօքցած է (1984, Սեպտեմբեր):

-- Փ. Պէրէկովուայի քաղաքականութեան մասին. -- «Շատ լաւ էր որպէս Ելմտական Նախարար: Իբրեւ վարչապետ փորձանքի մէջ պիտի իյնայ (1992, Ապրիլ):

-- Ֆ. Միթերան իր մտածումին քաղաքականութիւնը չի վարեր: Կը փոխէ ըստ պայմաններուն եւ շատ ճարպիկ է ընտրական քաղաքականութեան մէջ (1992, Ապրիլ):

-- 95 տարեկանին մերժած է պատուոյ լեգէոնը այն առարկութեամբ թէ բացառիկ ոչ մէկ ծառայութիւն ըրած է: Վերջին շրջանին, դառնութեամբ կը հաստատէր. -- «Երբ կը տեսնեմ բարոյականի, բարքերու եւ ամէն տեսակ հոգեկանութեան անկումը, կը խորհիմ թէ այս ընկերութեան մէջ ապրելու մարդը չեմ»:

«Պարոն վստահութիւն» ալ անուանուած է որովհետեւ ոչ մէկուն հանդէպ, Ֆրանսացի ժողովուրդը նոյնքան վստահութիւն ունեցած է, այն օրէն, 1952-ին, երբ կը դառնար վարչապետ ու կը ստանձնէր նաեւ Ելմտական Նախարարութիւնը, հրապարակ կը հանէր «Փինէ փոխառութիւնը» (ոսկիին արժէքին կապուած) զերծ տուրքէ եւ ժառանգական տուրքերէ: Ճիշդ է որ իր ատենին չկար ԷՆԱ-ն (Ecole Nationale d'Administration) չկար և իր գիտցած տնտեսագիտութիւնը գործնական էր, կեանքէն սորվածն էր զոր կը գործադրէր: Տը Կոլի վերադարձի (1958) առաջին տարիներուն ալ ինք է որ կրկին պիտի վերականգնէ Ֆրանսայի տնտեսութիւնը, բայց, տարակարծութիւններ կը ծնին ու 1960-ին Փինէ կը հրաժարի: 1965-ին, ճամբու կը դնէ այն բանագնացները որոնք կ'ուզեն զինք համոզել որ ներկայանայ նախագահական ընտրութեան: Տը Կոլ, այդ ատեն, ըսած կ'ըլլայ սա չար խօսքը. -- «Ֆրանսան չփրկեցի այդ պարոն Փինէին համար»...:

Բ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՐ ՄԵՐ

Հայ եկեղեցական երգերու շարքէն

Թիւ 4

Իրագործում եւ հրատարակութիւն՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Փարիզ, 1994

ԴԱՇՆԱԿԷ ԴԱՇՆԱԿ

ԱԹԷՆՔԻ արուարձաններէն՝ Նէա Զմիռնիի Էսթիա սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձը, ծայրէ ծայր լեցուն սրահի մը մէջ: Հանդիսութեան նախագահած է Յարութիւն Մխիկեան: Գլխաւոր բանախօսը եղած է, Փարիզէն հրաւիրուած, ԱՅԲ - ԷՖ - ԷՄ ձայնասփիւռի կայանի տնօրէն՝ Յակոբ Պալեան որ խոր վերլուծումով եւ իրապաշտ մօտեցումով ներկայացուցած է Դաշնակցութեան գաղափարախօսութիւնն ու գործելակերպը: Յունաստանի Ազգային վարչութեան ողջոյնի խօսքը բերած է Արմէն Տէրեան, Հ. Յ. Դ. Երիտասարդականի անունով ուղերձ մը կարդացած է Սառա Միսաքեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի Լեւոն Շանթ մշակութային կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 14-ին, Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. վարչութիւնը հանդիպում մը կազմակերպած էր Հայաստանի Գրողներու Միութեան եւ Համազգայինի Հայաստանի վարչութեան նախագահ՝ Ռազմիկ Դաւոյեանի հետ, օգտուելով Պէյրութ անոր ներկայութենէն: Բացման խօսքը կատարած է Լիբանանի Շրջ. վարչութեան փոխատենապետ՝ Յակոբ Լառոյեան որ սեղմ գիծերու մէջ ներկայացուցած է Ռ. Դաւոյեան բանաստեղծն ու հանրային գործիչը: Ռ. Դաւոյեան հանրութեան ներկայացած է հիմնական մէկ մտահոգութեամբ՝ Հայրենիք եւ Սփիւռք գործակցութեամբ սատար կանգնիլ Հայաստանի մտաւորականներու ընդհանրապէս եւ Գրողներու Միութեան՝ յատկապէս: Ան չէ չատ նաեւ կառավարութեան ցուցաբերած անտարբերութիւնը մտաւորականներու հանդէպ որ ոչ միայն կը ջլատէ ու կը սպանէ ստեղծագործ մտքերու կարողականութիւնը այլեւս կը սպառնայ անոնց կեանքին, զանոնք մատնելով թշուառութեան ու անտէրութեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Նոյեմբերի վերջին շաբաթը, զանազան հանդիպումներ ունեցած է Հայ Օգնութեան Միութեան (ՀՕՄ) կեդրոնական վարչութեան ատենապետուհի՝ Վանուհի Իսաջանեան, որ յատուկ առաքելութեամբ Գանատայէն Միջին - Արեւելք կ'այցելէր: Նոյեմբեր 25-ին ամբողջ օրը ան հանդիպումներ եւ զրոյցներ ունեցած է ԼՕԽ-ի (Լիբանանի Օգնութեան Խաչ) 26 մասնաճիւղերու վարչութեանց եւ յանձնախումբերու ընկերուհիներուն հետ: Նոյն օրը այցելութիւն մը տուած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին եւ առաջնորդ Արամ Արք.ի: ՀՕՄ-ի ընկերուհիներուն հետ հանդիպումը տեղի ունեցած է ԼՕԽ-ի Արաքսի Պուլղուրճեան ընկերա - բժշկական կեդրոնի Թնճուկեան սրահը: Վ. Իսաջանեան տեղեկութիւններ տուած է ՀՕՄ-ի քսան երկիրներու մէջ ունեցած գործունէութեան մասին: Հանդիպումին բացումը կատարած է ԼՕԽ-ի Շրջ. վարչութեան ատենապետուհին՝ Սեդա Խորշեան: Նոյն իրիկունը ճաշ մը տրուած է ի պատիւ ՀՕՄ-ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհիին:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի կերպարուեստի յանձնախումբին Դեկտեմբեր 1-էն 4 տեղի ունեցած է գեղանկարիչ Անահիտ Աբրահամեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսը: Բացման օրը, ներկայ եղած է նաեւ Հայաստանի փոխ - Նախագահը՝ Գագիկ Յարութիւնեան որ «Հայաստան» Հիմնադրամի կապակցութեամբ Գանատա կը գտնուէր: Խօսք առած է Գալուստ Պապեան որ խօսած է յանձնախումբին նպատակներուն մասին եւ ներկայացուցած արուեստագիտուհին: Խօսք առած է Գագիկ Յարութիւնեան եւ իր ուրախութիւնն յայտնած է որ իր այցելութեան ընթացքին բախտը կ'ունենայ նման ցուցահանդէսի մը ներկայ ըլլալու:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԹԻԻԵՐ՝ «ՋՄԵՌ» ԾՐԱԳԻՐԷՆ

«Ջմեռ» ծրագրի ընդգրկած 31 քաղաքներէն Դեկտեմբեր 14-ին ջեռուցում ունէին միայն Սիսիան, Վայք, Ջերմուկ, Եղէգնաձոր, Հրազդան, Վեդի, Աշոցք, Սեւան քաղաքները եւ Գիւմրիի «Անի» թաղամասը, ինչպէս նաեւ մասամբ՝ Արտաշատ եւ Մասիս: Երեւանի մէջ ալ, մինչ Դեկտեմբեր 14-ին, նախատեսուած 2100 շէնքերէն միայն 640-ը ջեռուցում ունէին:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Դեկտեմբեր 14-ին գումարուած է կառավարական նիստ, զոր կը վարէր վարչապետը: Քննուած են տնտեսական նոր քաղաքականութեան առաջին երկու չարաթներու արդիւնքները: Միւս կողմէ, Դեկտ. 16-ին Դրամական Համաշխարհային Հիմնարկը Հայաստանի Կեդրոնական Դրամատան կը փոխանցէ վարկի առաջին բաժինը՝ 24 միլիոն տոլար:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 14-ին, Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Համաշխարհային Դրամատան ներկայացուցիչ Վահրամ Ներսիսեանը, որու հետ քննարկած է Դրամատան կողմէ Հայաստանին արդէն տրամադրուած եւ տրամադրուելիք վարկերու հարցեր:

Նոյն օրը ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի Նախագահ՝ Ռ. Քոչարեանի Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ ընդունման ընթացքին ալ քննարկուած է ԼՂՀ-ի ընկերա - տնտեսական զարգացման ծրագիրը:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀՀՇ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

ՀՀՇ-ի նախագահ Յուսիկ Քահանայ Լազարեան ընդառաջելով Միացեալ - Նահանգներու դեսպանին խնդրանքին, ընդունած է զայն եւ կարգ մը նիւթերու շուրջ կարծիքներու փոխանակում ունեցած է անոր հետ: Արծարծուած են Հայաստանի տնտեսական բարեփոխումներու, շուկայի տնտեսութեան անցման, Ղարաբաղի կնճիռին առընչուող հարցեր:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱՒԹԻ Բ. ԲԱԺՆԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Երեւանի մէջ սկսած է ամերիկեան մարդասիրական օգնութեան նաւթի կտրոններով բաշխումի Բ. փուլը: Նոյեմբեր 21-էն մինչեւ Դեկտեմբեր 10 արդէն բաշխուած է 4 միլիոն 219 հազար 800 լիթր նաւթ՝ 208·006 ընտանիքի: Նոյեմբեր 1 - Դեկտեմբեր 9 ժամանակաշրջանին ալ դպրոցներու մատակարարուած է 1·509·055 լիթր նաւթ եւ 5803 վառարան:

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Հայ Գործարարներու Ֆորումի վարչութեան Նախագահ՝ Վ. Ճաղմատարեան, եւ անդամներ՝ Լ. Ահարոնեան, Ռ. Գրիգորեան, Պ. Մարլեան, Դ. Սագալեան, Դեկտեմբեր 14-ին ընդունուած են վարչապետին կողմէ: Հիւրերուն խնդրանքով Հ. Բագրատեան անդրադարձած է երկրին տնտեսական քաղաքականութեան, պիւտճէի բացը գոցելու աշխատանքներուն, Դրամի կայունացման ջանքերուն, արդիւնաբերութեան, դրամատուներու համակարգի արդիականացման:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Դեկ. 15-ին, Սահմանադրական Յանձնաժողովը իր աշխատանքները շարունակած է Սահմանադրութեան հիմք ընդունուած նախագիծին շուրջ: Բ. Արարքցեանի վարած նիստին քննարկուած են նաեւ Սահմանադրութեան զանազան այլ նախագիծեր: Եղած են առաջարկներ եւ դիտողութիւններ:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ ԳՈՀԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

Դեկ. 14-ին, Նախագահը հրամանագիր մը ստորագրած է՝ ծանօթ երգչուհի Գոհար Գասպարեանին Մաշտոց շքանշան շնորհելու համար:

ՆԻՍՏ ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կառավարութիւնը, Դեկ. 15-ին, նիստ մը գումարած է հիւլէակայանը, որու ընթացքին քննարկած է վերանորոգման աշխատանքներու ընթացքը: Նախքան ժողովը, վարչապետը շուրջ մէկ ժամ այցելած է կայանը: Նորոգման աշխատանքներու տեղեկատուութեանց, առաջարկներու եւ եզրակացութիւններու վրայ հիմնուած Հ. Բագրատեանի ամփոփումէն ետք, որպէս պայմանաժամ որոշուած է Ապրիլ ամիսը:

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱԹԷՆՔ ՄԵԿՆԱԾ

Արտաքին նախարարը յոյն իր պաշտօնակիցին հրաւէրով Դեկ. 14-ին Աթէնք մեկնած է: Յաջորդ օրը Վ. Փափազեան հանդիպումներ ունեցած է Տնտեսութեան փոխ-նախարարին եւ գլխաւորին քարտուղարին հետ: Ան տեսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ Յունաստանի Խորհրդարանի Ա. փոխ-նախագահին հետ: Նախատեսուած էին նաեւ այլ հանդիպումներ՝ վարչապետին Արտաքին նախարարին, փոխանորդին եւ Պաշտպանութեան Նախարարին հետ:

ԶԻՆԱԿՈՉԸ ՅԱՋՈՂ Կ'ԸՆԹԱՆԱՅ

Դեկ. 14-ին, Երեւանի քաղաքապետ՝ Վահագն Խաչատրեանի մօտ տեղի ունեցած խորհրդակցական ժողովը նուիրուած էր զինակոչի գործընթացին: Պարզուած է որ այս ուղղութեամբ ամէն ինչ յաջող կ'ընթանայ, նոյնիսկ եթէ կան զինակոչէ փախուստի կամ դասալքութեան դէպքեր, որոնք կ'որակուին որպէս քրէական յանցանքներ:

ԶԷՆՔԻ ՀԱՒԱՔՈՒՄԸ

Այս ամիս, միայն Վայքի շրջանին մէջ ապօրինի կերպով պահուող 60 զէնք գըրաւուած են: Ներքին նախարարութեան տուեալներով, մինչեւ Դեկտեմբեր 15 Հայաստանի բնակիչներ պատկան մարմիններու յանձնած են 278 ինքնաշխատ եւ գնդացիր զէնքեր, 131 ատրճանակ, 1392 ռումբ, 108 որսորդական հրացան, 87 հըրացան եւ 170 քկ. պայթուցիկ:

ՃԱՏՐԱԿԻ 1996-Ի ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՆ

Այս օրերուն Մոսկուա տեղի ունեցող ճատրակի ողիմպիականներուն զուգահեռաբար ճատրակի միջազգային Դաշնակցութիւնը գումարած է իր հերթական նիստը, որու ընթացքին այլ հարցերու կարգին օրակարգի նիւթ եղած է յառաջիկայ ողիմպիականներուն վայրը: Ինչպէս ծանօթ է արդէն Հայաստան քանիցս արտայայտած էր պատրաստակամութիւն եւ դրած էր իր թեկնածութիւնը: Արդարեւ, քուէարկութեան ընթացքին, ժողովի մասնակից 141 երկիրներու ներկայացուցիչները առանց բացառութեան ըրած են իրենց ընտրութիւնը ի նպաստ Հայաստանի, անոր շնորհելով ճատրակի 32-րդ ողիմպիականներուն կազմակերպումը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՕՏԱՐԱՏԵԱՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Զուիցերիացի ժողովուրդը 73% համեմատութեամբ վաւերացուց օրէնքի բանաձեւ մը որ նպատակ ունի հարկադրիչ միջոցներ կիրարկելու ապաստանեալի իրաւունք խնդրողներու եւ ապօրինի վիճակի տէր օտարականներու դէմ: Բոլոր շըրջանները վաւերացուցին: Այս կեցուածքը օտարատեաց բաւական զօրաւոր գոյն մը կը ներկայացնէ: Եւ ինչպէս կը պատահի նման պարագաներու, օտարականներու հետ ամէնէն քիչ գործ ունեցող շրջանը ամէնէն բարձր համեմատութեամբ վաւերացուց օրինագիծը, մինչ Ժընեւցիները որոնք ամէնէն աւելի շփումի մէջ են օտարականներու հետ, հազիւ 52%-ով «այո» պատասխանեցին:

Երկու ամիս առաջ Զուիցերիացիները ընդունած էին հակացեղապաշտ օրէնսդրութիւն մը. իսկ վերջին հանրագրութիւնը ետ քայլ մը կը նշանակէ ու ծանր ձախողութիւն մը, մարդասիրական սկզբունքներու տեսակէտէն: Ատոր պատճառը այն է որ իշխանութիւններ վարպետօրէն միացուցած են թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան դէմ պայքարն ու յանցաւոր օտարականներու դէմ առնուած միջոցները: Անոնք իրարու գումարած են թըմրեցուցիչներու եւ օտարականներու պատճառած վախերը: Տեղ տեղ արձանագըրուած բարձր համեմատութիւնը ցոյց տըւած է թէ որքան յաջողած են անոնց հաշիւները:

Ճիշդ է որ ապաստանեալի իրաւունքի տիրացածներու 3%-ը ոճրային գործունէութեան կը մղուին: Ճիշդ է նաեւ որ երկրէն արտաքսումի վճիռ կրած օտարականներու 65%-ը կը խուսափի անոր կիրարկումէն, իր հետքը կորսնցնելով: Այսուհանդերձ, հարցը զանոնք անպայման պատժելու նպատակով մարդկային հիմնական ազատութիւններուն չփնտռելուն կը վերաբերի:

Առաջին հակազդողը եղած է հրէական գաղութներու զուիցերական դաշնակցութիւնը. ան տեղեկացուցած է թէ որոշուած միջոցներու հսկողութեան պիտի մասնակցի, եւ կը յուսայ որ պատկան իշխանութիւնները պիտի գիտնան զանազանել ոճրապարտ օտարականները եւ միւսները եւ թէ ոչ մէկ անմեղ անհատ պիտի տուժէ այս պատճառով:

Որքան ալ յոյսեր արտայայտուին, առաջարկուած բանաձեւին ժողովրդական բարձր համեմատութեամբ մը տրուած դրական պատասխանը պատրաստուելիք օրէնքին չափաւոր կիրարկութեան մասին վախեր կը ներշնչէ:

Խնդրոյ առարկայ հանրագրութեամբ, Զուիցերիա քիչ մը եւս կ'արմատանայ առանձնաշնորհեալ արեւմտեան այս աշխարհին սահմանափակումին միտող շարժումին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 24. -
Տօն է Սրբոց Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայրի առաքելոյն։

Ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

⁂

Կիրակի, Դեկտեմբեր 25. -
Հինգերորդ Կիրակի յիսնակի։

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱՂՂԴԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –
Այսօր Ծնունդ է Կաթողիկէներու, Յոյներու, Անգլիքաններու եւ Բողոքականներու համար։

Հայաստանեայց Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցին՝ Սուրբ Ծնունդը *կը տօնէ Ուրբաթ օր,* 1995 *Յունուար 6-ին։*

Séjour de SKI
à Bellefontaine

Pour la première fois la Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour de ski à Bellefontaine du samedi 18 Février au Samedi 25 Février pour les enfants de 9 à 14 ans.

Les frais de séjour s'élèveront à 2.500 F. et comprennent :
— le transport en car A / R;
— la pension complète;
— les cours de ski;
— la location du matériel de ski;
— les remontées mécaniques;
— l'assurance.

Pour la région parisienne, toutes les inscriptions se feront auprès du secrétariat du Conseil d'Administration :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 48 24 46 57 de 9h à 14h

Pour le Centre France, contacter Mme Ankiné Ghazarian au :
78 97 08 81 ou bien adressez-vous aux sections.

Date limite d'inscription : 30 Décembre.

(Շար. Ա. էջէն)

պաշտօնական աղբիւրներու, Դեկտեմբեր 19-ին, մէկ մեռեալ եւ ութ վիրաւոր կար։ Զօրքն ալ շատ հեռու չէ Գրօզնիի կեդրոնէն (հազիւ՝ վեց քիլոմեթր)։ «Ֆիկառօ»*ի թղթակիցը կը պատմէ (Դեկտեմբեր 20). – «Ժենա Պօղոսեան հազիւ դրացիին գացած էր, երբ ռումբ մը կ'իյնար իր տան վրայ։ Ամէն ինչ այրած է։ Բայց, կը մնամ, ո՞ւր կ'ուզէք որ երթամ»։ Դուդայեւի մասին ալ կ'ըսուի թէ կրկնակ դիմագիծ ունեցող անձ մըն է։ Մերթ շատ հաշտարար կը թուի եւ բանակցելու պատրաստ, մերթ անզիջող եւ յանուն ալլահի գործող։*

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ յայտարարեց թէ որոշած է պարապ շէնքերու բռնագրաւումը գործադրել տալ Փարիզի մէջ, հիմնուելով 1945-*ի օրէնքին վրայ։ Ան կ'արտօնէ բարձրագոյն իշխանութեան մը - պետութիւն կամ տեղական հաւաքականութիւն - օգտագործել անձնական սեփականութիւն մը յանուն հանրային անհրաժեշտութեան։ Ներկայիս, Փարիզի մէջ* 118.300 *պարապ բնակարան կայ որոնք դրամական հիմնարկներու կը պատկանին (ապահովագրութեան ընկերութիւն, դրամատուն եւ այլն)։ Պարզ է որ ընտրապայքարը սկսած է եւ Շիրաք ալ, ինչպէս «ոչ - թեկնածու»՝ Պալատիւր շատ իրար անցած են ընկերային հարցեր լուծելու, թեկնածուներով զբաղելու համար։ Պալատիւր ալ, իր կարգին Սէն - է - Մառնի մէջ կատարած իր շրջապտոյտի ընթացքին շատ մտահոգութիւն ցոյց տուած է գրկուած արուարձաններու բնակիչներուն վիճակին նկատմամբ։*

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2
Dimanche 25 Décembre à 9 heures 30.
Ch. AZNAVOUR

⁂

FRANCE 3
Vendredi 23 Décembre à 23 heures 15
«Passions de Jeunesse» :
AZNAVOUR

— COMMUNIQUE —

Organisation Terre & Culture

Dans le cadre de la commémoration du 80ème anniversaire du génocide des Arméniens, l'Organisation Terre & Culture prépare pour le courant de l'année 1995 à Paris puis en Province, une exposition photographique, «1915 : *Le génocide des Arméniens — Images et Mémoires*». Un livre - catalogue accompagnera cette manifestation.

Les personnes possédant des documents concernant ces événements (photographies, documents écrits, actes de propriété, objets fabriqués par les orphelins...) ou désirant soutenir cette action peuvent contacter l'Organisation au 42 33 08 98 (matin) ou envoyer un courrier à l'adresse suivante :

Organisation Terre & Culture
16, rue Notre-Dame de Lorette,
75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organise
son séjour familial d'hiver
à Bellefontaine (Jura)
du dimanche 26 février
au dimanche 5 mars

Inscrivez-vous dès à présent auprès de : Marie Abousefian — 47 84 82 90 qui vous donnera tous renseignements utiles.

Les enfants âgés de plus de 8 ans, même non accompagnés, seront les bienvenus et entourés d'animateurs.

INFORMATION PRESSE

Création d'un service mandat poste entre la France et l'Arménie

Les Postes françaises et arméniennes ont décidé de créer, à compter du 1er Décembre, un service de transfert de fonds direct entre les deux pays, par mandat poste international.

Les mandats peuvent être déposés dans tous les bureaux de poste en France. Ils seront libellés en dollars US avec un maximum de 3 600 dollars par titre soit environ 22 000 francs. En Arménie, les mandats seront payés en monnaie locale soit en Drams après conversion au taux officiel arménien du jour de l'arrivée du titre.

Les frais d'émission sont ceux des mandats cartes internationaux, soit actuellement 19,50 francs pour un mandat inférieur à 500 francs, 28,50 francs pour 1 000 francs, etc...

Les titres émis en France seront transportés par avion jusqu'à Erevan. Un vol régulier par semaine (passager et fret) est assuré tous les jeudis. Il transporte en moyenne 100 kgs. de courrier (lettres, paquets, journaux). C'est la première liaison aérienne postale directe entre la France et l'Arménie. Elle a été mise en service en avril 1993.

Grâce à la création de liaisons directes —courrier et financière— entre les deux pays, la communauté arménienne résidant en France (environ 350 000 personnes) peut communiquer, beaucoup plus facilement qu'auparavant, avec leurs familles et amis vivant en Arménie, et les aider en leur envoyant de l'argent et des cadeaux, notamment, à l'occasion des fêtes de fin d'année.

DATE A RETENIR

COUSCOUS — PARTY
organisé
par la Section *«Issahakian»* de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue.
Le Samedi 28 Janvier
à l'Ecole primaire Rabelais de Montrouge.

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN
GRAND DINER DANSANT
Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'ECOLE ST MESROP d'Alfortville
au Plateau de Gravelle
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 Paris
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

LE REVEILLON
Tebrotzassère
DINER DANSANT
Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30
ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES
Participation aux frais : 380 F.
Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.
ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

Pour les orphelins

Par amitié pour sa choriste arménienne, également membre de la CBAF d'Issy-les-Moulineaux, Brigitte Vaultier chef de la chorale Méli-Mélo organisa un concert dans la région bordelaise dont le bénéfice fut remis à la CBAF et destiné aux orphelins d'Arménie.

Sensible à cette généreuse initiative, la CBAF souhaite que soit publié dans ces pages l'article paru dans SUD-OUEST ainsi qu'un extrait de l'allocution de Brigitte Vaultier présentant le concert dont le thème était le vent.

Extrait de l'allocution :

«...Le vent de la haine a chassé les Arméniens hors de leur terre d'origine au début de ce siècle, jusqu'en notre pays. A Issy, la présence arménienne est importante, chaque isséen connait de près ou de loin au moins une famille d'origine arménienne .Nous comptons dans les rangs de «Méli-Mélo» depuis sa création, Aïda dont la cave accueillante a été pendant près de deux ans, le théâtre des répétitions du groupe. Grâce à elle, il y a deux mois, à l'occasion d'un concert exceptionnel, j'ai pu découvrir un des aspects d'une culture très ancienne, très riche, profondément chrétienne et relativement méconnue de notre Occident; ainsi qu'une communauté solidaire qui force l'admiration par son sens de l'adaptation et le maintien de ses traditions... Il m'est alors apparu comme une évidence que nous pourrions ce soir chanter pour contribuer très modestement à venir en aide aux orphelins de ce pays secoué par la guerre et les tremblements de terre».

« B o u l i a c
CHORALE

CHANSONS AU GRE DU VENT

S'il est des liens d'amitié solides et durables ce sont bien ceux qui unissent Brigitte Vaultier à ses amis choristes bouliacais. Résidant en région parisienne depuis 1991 elle s'attache à regrouper chaque année les Méli-Mélo d'Issy-les-Moulineaux qu'elle anime et les Croque-Notes de Bouliac dirigés par Nathalie Bayens.

Réunis en l'église Saint-Syméon ces chorales ont donné, devant un public venu nombreux, un récital plaisant et varié.

Sur le thème du vent, mélant chansons contemporaines «le Vent souffle où il veut», «Joe Akepsimas», et œuvres anciennes «l'Alphabet», de Mozart, sonate en ré mineur du XVIIIe interprétée à la flûte par deux jeunes solistes, en passant par «Ecoute dans le vent» de Bob Dylan pour terminer sur un négro spiritual, elles ont obtenu un très grand succès auprès d'une assistance chaleureuse et enthousiaste.

Cette manifestation organisée d'abord pour le plaisir de tous avait également un noble objectif : recueillir des fonds pour réaliser en Arménie un foyer destiné aux orphelins du tremblement de terre de Leninakan. Le produit de la vente des programmes sera remis à la Croix Bleue des Arméniens de France par l'intermédiaire d'Aïda, d'origine arménienne et œuvrant au sein de cette association».

APPEL

La CBAF mène actuellement une campagne pour offrir un Noël aux orphelins d'Arménie et invite tous ses amis à l'encourager et la soutenir dans cette action.

N'hésitez pas à adresser vos dons à :
C B A F
17, rue Bleue, 75009 Paris
N° CCP : Paris 5 985 07 G

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22
JEUDI
22 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.487

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.487

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Քիւրտ երեսփոխաններու դէմ արձակուած վճիռները պատճառ եղան որ Թուրքիա խստիւ քննադատուի միջազգային հանրային կարծիքին կողմէ. այդ քննադատութիւնները ներքին հատուածներէ ալ որոշ անդրադարձ մը կը գտնեն: «Հիւրրիյէթ»ի Դեկտ. 18-ի թիւին մէջ քննադատութեան գլխաւոր մարզին՝ մարդկային իրաւունքներու հարցին մասին ընդարձակ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է, կատարուած՝ այդ բնագաւառին նախարար Ազիմէթ Գէօյլիւօղլուի հետ:

Նախարարը առաջին խօսքէն կ'ընդունի թէ Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւունքներու բռնաբարում գոյութիւն ունի եւ թէ ոչ ոք կրնայ ժխտել ատիկա. ասոր ամէնէն չօշափելի փաստը կը նկատէ Մարդկային իրաւունքներու նախարարութեան մը հիմնումը: Ան ՓՔՔ-ի յայտնութիւնն ալ 1980 Սեպտեմբեր 12-ի զինուորական սպառնալիքին հարուածին հետեւանքը կը նկատէ, բացատրելով. «զինուորական իշխանութիւնը հարաւ-արեւելեան շրջանին մէջ բնակիչներէն պահանջեց զէնքերը յանձնել: Երբ ոչինչ տրուեցաւ, մարդիկը մօրէ մերկ հանուեցան: Թուրքիա այս կարգի օրեր ապրեցաւ: Գիւղացիներ բռնադատուեցան կղկղանք ուտելու. ոստիկանատան մէջ մարդոց դիակները գտնուեցան: Այս բոլորը պատճառ եղան ՓՔՔ-ի յայտնութեան»:

«Թուրքիոյ մէջ չարչարանք գոյութիւն ունի՞» հարցումին պատասխանելով Թուրք նախարարը կ'ըսէ. – «Ոչ ոք կրնայ պնդել թէ Թուրքիոյ մէջ չարչարանք չկայ: Հակառակ պարագային իմ նախարարութիւնս գոյութիւն չէր ունենար»:

Ակնարկելով հրկիզուած գիւղերուն, Ա. Գէօյլիւօղլու կը բացատրէ. – «Ես պարպուած գիւղերու բնակիչներուն եւ գիւղացիներուն հետ խօսեցայ, ամէնքը ըսին թէ գիւղերը հրկիզուած էին ապահովութեան ուժերուն կողմէ»: Ապա կ'աւելցնէ. «մենք փողոցը կը ձգենք այն մարդիկը որոնց գիւղերը պարպած ենք: Այսօր հարաւ-արեւելքի մէջ 11 հազար բնտանիք անտուն են: Ներկայիս 2400 բնակարան կը կառուցուի»:

Մէկէ աւելի առիթներով նախարարը կը բացատրէ թէ մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումին արգելք ըլլալու միջոցները չունի իր նախարարութիւնը. նոյն բացատրութիւնը տուած է նաեւ ամերիկացի քաղաքական դէմքերու որոնք պատահարներու մասին հարցում ուղղած են իրեն: Համոզուած է որ ներկայի քաղաքականութիւնը վարողները կը վնասեն երկրին: Կ'ըսէ որ երբ երիտասարդի մը գլխակը կը յանձնուի ծնողքին եւ երբ մայրը քրտերէն կ'ողբայ, ոստիկանը անոր կը հրահանգէ թրքերէն ողբալ. ու նախարարը հարց կուտայ. «ողբալուն թրքերէ՞նը կ'ըլլա՞յ»: Ու կ'եզրակացնէ. – «Թուրքիա ծանր փրկագին կը վճարէ ասոնց համար: Այդ պատճառով հարկ է ժողովրդավարութիւն, ոչ զինուորական յուծում, մշակութային բազմատարրութիւն, բազմաձայնութիւն ապահովել: 10 տարի առաջ Թուրքիոյ մթնոլորտը աւելի ձեռնտու էր նման հարցերու վիճարկումին: Այսօր հետզհետէ լարումը կ'աւելնայ. ներկայի միջավայրին մէջ չէք կրնար իրականութիւններու մասին խօսիլ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻԱ

ՋՈՀԸ՝ ՄԻՇՏ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆՆ Է

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ
ԻՐ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽՆԵՐԸ ՓԱԿԵՑ

Մոսկուա փակեց իր սահմանները Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի հետ Երեքշաբթի (Դեկտեմբեր 20) կէս գիշերին, առժամեայ կերպով: Դադրած են նաեւ օդանաւային, երկաթուղային, ցամաքային եւ այլ բոլոր յարաբերութիւնները հիւսիսային Կովկասի ռուսական հանրապետութիւններուն եւ Վրաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ: Ռուսաստան հրապարակած իր զեկոյցին մէջ կ'ըսէ. – «Հակառակ ռուսական ղեկավարութեան բազմիցս փորձերուն կարգադրելու համար Չէչէնիոյ կացութիւնը քաղաքական միջոցներով, ցարդ կարելի չեղաւ վերջ տալ բրտութեան եւ արիւնահեղութեան, զինեալ ապօրինի խմբակները ոչ միայն իրենց զէնքերը չեն վերադարձըներ այլեւ՝ դէմ կը դնեն սահմանադրական իշխանութեան»:

Ըստ Կարմիր Խաչին 60 հազար Չէչէններ հեռացած են երկրէն եւ ապաստանած դրացի՝ Ինգուշիա, 8000 հոգի ալ Տաղըստան գացած են:

Գրոզնիի որոշ թաղեր արդէն աւերակ են, քարուքանդ տուներ եւ հոս – հոն հրրդեհներ, մղձաւանջային տեսարան մը ըստ թղթակիցներու: «Լիպերասիոն»ի մէջ է որ Տիմէ Ֆրանսուա կը նկարագրէ մայրաքաղաքին պարզած ողբերգական պատկերը: Կը խօսի 64-ամեայ Հայուհիի մը մասին (արձագանգած էինք արդէն մեր նախորդ թիւով ալ՝ Եւգէնիա Պօղոսեան) որ կը ջանայ հանդարտեցնել իր շունը ու կ'ըսէ. – «Լաւ որ ամուսինս մեռաւ անցեալ տարի: Ինք շինած էր այս տունը, պիտի չհանդուրժէր որ քարուքանդ եղած ըլլայ»: Դրացիներուն համար, օդաչուն չի կրնար սխալ գործած ըլլալ, ցածէն ռմբակոծեց: Ու միշտ Ե. Պօղոսեանն է որ կ'ըսէ լրագրողին. – «Ես, ծեր եմ: Մահէն չեմ վախնար, բայց երբ այս ամբողջ քանդումները կը տեսնեմ, այս երիտասարդները որոնք պիտի մեռնին, չեմ հասկնար: Ինչո՞ւ Ռուսաստան պատերազմ կ'ընէ Չէչէնիոյ: Այնքան մեծ երկիր մըն է: Վստահաբար պէտք չունի այս պատառիկ մը լերան»:

Հոս է սխալը՝ պէտք ունի: Պէտք ունի ոչ միայն տնտեսական եւ ռազմագիտական պատճառներով քարիւղի հետ կապուած այլեւ որպէս ռազմագիտական կարեւոր հանգոյց մը կովկասեան (գլխաւորաբար՝ ազրպէյճանական) քարիւղի ճամբուն վրայ: Նաւթուղիներու հակակշիռը ձեռք առնելով կրկին, Ռուսաստան կ'ուզէ ապահովել իր ճամբուն վրայ Կասպից ծովէն արեւմուտք քարիւղի փոխադրութիւնը, Սեւ ծովու իր նաւահանգիստներէն: Մոսկուա շատ պէշ աչքով նայած էր այն համաձայնագրին վրայ զոր Բաքու ստորագրած էր քարիւղի արեւմտեան ընկերութիւններուն հետ եւ քիչ ետք պետական հարուածի փորձ մը եղած էր Ազրպէյճան, ինչ որ շատերու համար՝ ազդարարութեան մը բնոյթն ունէր: Ազդարարութիւն զոր Ռուսերը կուտային Ազրպէյճանի: Ուրիշներ քաղաքական ներքին պատճառներ ալ կը տեսնեն Չէչէնիոյ այս կնճիռին մէջ: Նոր – համայնավար պահպանողական շրջանակները կ'ամբաստանեն Ելցինը որուն միակ նպատակը կը նկատեն պատերազմական վիճակ հռչակել մայրաքաղաքին մէջ, քաղաքացիական պատերազմ մը ստեղծելով Կովկաս, ի հարկին ամէն կողմ եւ մենատիրութիւն հաստատել: Նոյնիսկ Ելցինի մօտ մարդիկ նոյն մտավախութիւնը ունեցած են, սա տարբերութեամբ որ կը խորհին թէ Ելցին ինք կրնայ պատանդ ըլլալ ժողովրդավարութեան փորձառութեան ընդդիմադիր ուժերուն:

Փարիզեան օրաթերթերն ալ լայն տեղ կուտան այլեւս: «Իւմանիթէ» երկու էջ նուիրած է եւ խմբագրական մը ուր կը դատապարտէ Ելցինի զինեալ միջամտութիւնը եւ կ'եզրակացնէ ըսելով թէ Ռուսաստան աւելի լաւ կ'ընէ իր երկրին տնտեսական եւ ընկերային ողբերգական վիճակով զբաղելով:

Դէտերը կը զարմանան որ Ելցին միշտ լուռ կը մնայ եւ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ Մոսկուա որ շփոթ վիճակ մը կայ ղեկավարներու մօտ: Ազգութեանց փոխ – նախարարը՝ Վ. Միխայլով, որ գլխաւոր բանակցողն էր Գրոզնի, խոստովանած է որ կատարուած իրողութեան առջեւ դրտնուած է: «Հեռաձայնով տեղեկացայ, ըսած է, որ բանակը սկսած էր գործադրել նախագահական հրովարտակը եւ պարզ է որ մեր պատուիրակութիւնը նեղ կացութեան մատնուեցաւ»:

«Ֆիկարօ»ի մէջ ալ Իրինա տը Շիքոֆ կը վերլուծէ կացութիւնը: Կը յիշեցնէ որ կեդրոնական Ասիոյ մահմետական հանրապետութիւնները վերջիններն եղան իրենց անկախութիւնը պահանջող Խորհ. Միութեան փլուզումէն ետք (եւ ըսել թէ խորհրդայնագէտ Հելէն Քառէր - տ'Անքոս իր նշանաւոր Անփիռ էքլաթէին մէջ ըսած էր որ հոնկէ պիտի սկսի...):

Սրու Ռաշիտ Դուդայեւ (ոչ մէկ կապ ունի նախագահ Դուդայեւի հետ) որ մահմետական ժողովուրդներու Միութեան դեսպանն է ՀԱՊ-ի մօտ, կ'ըսէ որ Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը չի փոխուիր, կ'ուզէ միշտ բաժնել տիրելու համար ու կը շեշտէ. – «Զինեալ միջամտութիւնը Չէչէնիա հետքեր պիտի ձգէ: Կովկաս պատերազմ պիտի չըլլայ, բայց, Ռուսաստան կը փաստէ, ոչ միայն մահմետականներուն, այլեւ՝ նախկին Խորհրդային Միութեան բոլոր ժողովուրդներուն, որ աչխարհակալութիւնը իր քաղաքականութեան մնայուն գիծն է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՐԴԸ մէջտեղ ելաւ, Շիրաքի եւ Պալատիւրի կողքին, ինչ որ մեծ անակնկալ մըն ալ չէ: Արդարեւ, Ռեմոն Պառ՝ «Հո'ս եմ» կ'ըսէ Ֆիկարօ-ի սիւնակներէն (Դեկ. 21) ու կը բացատրէ որ «Երբ կարելի է ծառայել իր երկրին, իրաւունք չկայ խուսափելու»: Ամէն պարագայի մէջ, երկու նախորդներուն հաշիւները հաւանաբար սխալ ելան այս առթ-սայտրբով որ վտանգաւոր մրցակից մըն է: Գալով Շիրաքի եւ «ոչ-թեկնածու» Պալատիւրի, իրար անցած են ժողովրդական դառնալու համար ձախերու մօտ, ծիծաղելի ըլլալու աստիճան, բայց, Տըլորի ստեղծած պարապը կը ջանան գրաւել: Ամէն պարագայի մէջ, Արբայ Փիէր որու հանդէպ այնքան սիրալիր եղան Շիրաք եւ Պալատիւր, 24 ժամ տարբերութեամբ, բաւական ապերախտ կը թուի ըլլալ, որովհետեւ յայտարարած է. – «Յորչափ Շիրաք Թիպերիի նման կցորդ մը ունենայ, չի կրնար Ֆրանսան ղեկավարել»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌԱՏՕՐԷՆ ԿԸ ՁԻՒՆԷ

Չորեքշաբթի (Դեկտեմբեր 21) առաւօտ երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, կը տեղեկանայինք թէ նախորդ օրն ալ եւ նոյն օրը առաւօտէն կը ձիւնէր եւ ճամբաները փակ էին: Կարելի չէր եղած նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի նախատեսուած նիստը գումարել, հազիւ 60 երեսփոխան կրցած էին գալ, ինչ որ բաւարար չէր:

Դեկտեմբեր 20-ին կատարուած էր Համբարձում Գալստեանի եւ հօր թաղումը: Երեւանի գերեզմանատունը (քաղաքային Պանթէոն) դամբանականներ խօսած են կառավարական յանձնախումբի նախագահ, փոխ – վարչապետ՝ Վիգէն Չիտէճեան եւ Ղարաբաղ Կոմիտէի հիմնադիր անդամներէն՝ Ռաֆայէլ Ղազարեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 20)

Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԵՒ
Կ. ԲԱԲՈՒՐԵԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

«Հայաստան» Հիմնադրամի տեղական յանձնախումբերու գործունէութեան աշխուժացման եւ Սփիւռքի Հայութեան հիմնադրամի աշխատանքներն ու ծրագիրները ներկայացնելու, մանաւանդ «Արցախ» ծրագիրը ծանօթացնելու նպատակով Մ. – Նահանգներ, Գանատա եւ Փարիզ կատարած իրենց այցելութենէն վերադարձած են Գ. Յարութիւնեան եւ Կ. Բաբուրեան: Անոնք իրենց շրջապտոյտի ընթացքին մասնակցած են աւելի քան 30 հանրաժողովի, 8 մամուլի ասուլիսներ տուած են եւ հանդիպումներ ունեցած՝ բազմաթիւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու հետ:

ԵՐԳԱՀԱՆ
ԱՒԵՏ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ
ՄԱՀԸ

Հայ երաժշտութեան ծանօթ ներկայացուցիչներէն երգահան Աւետ Տէրտէրեան իր մահկանացուն կնքած է Երեւանի մէջ: Դեկտեմբեր 19-ին «Արամ Խաչատրեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է սգոյ հանդէս մը, ուր պատշաճ յայտագրէն ետք հոգեհանգստեան աղօթք կարդացած է Կիւրեղ Քահանայ Պալեան: Մարմինը ամփոփուած է Երեւանի Նոր Պանթէոնին մէջ: Յուղարկաւորութեան ներկայ եղած են վարչապետը, Պետական նախարարներ, նախարարներ եւ ուրիշներ: Հանգուցեալ երաժշտագէտը յատկապէս ծանօթ էր իր 8 համանուագներով, օփերայով, պալէով, մեծ ու փոքր բազմաթիւ այլ գործերով:

ՄԵՐՍԷՏԷՍ - ՊԷՆՑ գերմանական ընկերութիւնը եւ զուիցերական ԷՍ - ԷՄ - ԱՇ (Սուաչ ժամացոյց) ժամագործի տունը որոշեցին գործատուն մը հաստատել Սարկըմինի մէջ (Լոռէն) արտադրելու համար Սուաչմոպիլը որ քաղաքի գործածութեան համար փոքրիկ կառք մըն է, երկու հոգիի համար: Արտադրութիւնը պիտի սկսի 1997-էն եւ տարին 200 հազար կառք պիտի ըլլայ շուկային վրայ: 2,5 միլիառ Ֆրանքի դրամագլուխ մը պիտի ներդրուի որ 2000 հոգիի աշխատանք պիտի հայթայթէ:

ԿՈՄԻՏԱՍ
—125—

ՁԵԿՈՒՑՈՒՄ

1994, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4

ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1. - ԽՄԲԵՐԳՆԵՐԸ.- Կոմիտասի ստեղծագործութեանց ամենանշանակալից բաժինը կը կազմեն անոր ժողովրդական երգերու խմբական մշակումները, որոնք գրուած են երգչախումբի կատարման համար: Պատճառը պարզ է: Կոմիտաս ապրած շրջանին եւ պայմաններուն մէջ Հայաստանը ունէր ոչ օփերայի թատրոն եւ ոչ ալ սիմֆոնիկ կամ սենեկային նուագախումբեր: Երգչախումբը փրոֆէսիոնել առումով երաժշտական -- կատարողական միակ միջոցն էր, որուն կրնար դիմել յօրինողը, իր ստեղծածը լսելի դարձնելու համար:

Ուրեմն գլխաւոր ազդակներէն մէկը այս էր, որ Կոմիտասը իր նախընտրութիւնը տուած էր խմբային մշակումներու եւ ստեղծագործութեանց: Սակայն, կար նաեւ ուրիշ ազդակ. Կոմիտաս հանգամանօրէն ուսումնասիրած էր համաշխարհային դասական երաժշտութիւնը, յատկապէս Պախի սքանչելի ձայնական փարթիթուրները: Ան խորապէս համոզուած էր երգչախումբի գեղարուեստական առանձնայատկութիւններուն, եւ անոր ամէնէն աւելի անմիջական արտայայտչականութեամբ, հաղորդականութեամբ օժտուած ըլլալու իրականութեան:

Բաց գիտնալով խմբական երգեցողութեան առաւելութիւնը՝ որպէս լայն ժողովուրդի հետ հարազատ, պարզ, հասկնալի լեզուով խօսելու միջոց, Կոմիտաս առաւել չափով նուիրուեցաւ երգչախմբային ստեղծագործութեանց, իր ազատագրական, դաստիարակչական լուսաւոր գաղափարները ծաղկեցնելու, տարածելու համար:

Եւ վերջապէս, երգչախումբի նախընտրութիւնը որոշակիօրէն կապուած էր հայ եկեղեցական երաժշտութեան բարենորոգման եւ անցեալի թանկագին հոգեւոր հարստութիւնը երեւան հանելու նուիրական խռէշալին հետ:

Կոմիտասի ուշադրութիւնը առանձնապէս գրաւած էր «a capella» խումբը որ ունի իւրայատուկ արտայայտչական հաղորդական կարողութիւններ: Այս բնագաւառէն ներս Կոմիտասի գտած հնարները բազմաթիւ եւ բազմատեսակ են: Կոմիտաս իր խմբերգներուն մէջ օգտագործած է հիմնական մեղեդին տանող եւ ընկերակցող ձայներու երանգային հակադրութիւններ, քառաձայն խմբի ձայներու տեսակ - տեսակ բաժանումներ, արտայայտչական հարուստ երանգաւորում, երաժշտական գործիքներու եւ բնութեան ձայներու նմանութիւններ եւայլն:

Կոմիտասն է, որ բազմաձայնութեան եւ ներդաշնակաւորութեան իր ինքնատիպ արժեստով հայ երգաչխմբային ստեղծագործութիւնը զարգացուց եւ հասցուց բարձր, նախանձելի մակարդակի մը, ստեղծելով գեղարուեստական պարզ ու կատարեալ ազգային տարբեր տարբեր երաժշտական կերպարներ՝ այսպէս մէկ կողմէ ողբերգական «Գարուն ա» միւս կողմէ աշխատանքի «Լոռու գութաներգ»ը, կատակային «Խումար»ը մէկ կողմէն, ծիսական «Առաւօտուն բարի լուս»ը միւս կողմէն, քնարական «Կուժն առա»ն եւ խրոխտ -- մարտական «Սիփանայ քաջեր»ը եւայլն, որոնք դարձան հայ երաժշտութեան ամենազեղեցիկ դասական նմոյշները:

2. - ՄԵՆԵՐԳՆԵՐ. - Ինչպէս Կոմիտասի ձայնական խմբերգները նոյնպէս մեներգներու նիւթը գերազանցապէս վերցուած է ժողովրդական ակունքներէն սկզբնաղբիւրէն: Մեներգներուն կարեւոր մէկ մասը ժողովրդական երգերու մշակումներ են, որոնք հարազատօրէն կը ցոլացնեն ժողովուրդի ստեղծագործութեան պարզ սակայն ազգային երաժշտութեան յատկանիշերը եւ յօրինողի զօրեղ ներգործութիւնը այդ ժողովրդական յօրինուածքներու վրայ:

Կոմիտասի մեներգներու թեմաներուն հիմնական մասը կը կազմէ հայկական գիւղական ֆոլքլորը, հայ գիւղացիին եւ գեղջուկին, բնութեան ջինջ ու անարատ կերպարները:

Կարեւոր տեղ կը գրաւեն Կոմիտասի մեներգներուն մէջ քնարական -- սիրային եղանակները, իրենց նրբին երանգներով: Անոնցմէ յիշենք «Քելէ, քելէ»ն, «Քելեր, ցոլեր», «Ջինար ես»ը, «Հաբրբան»ը, «Հօյ նազան իմ»ը: Կոմիտաս ունի նաեւ մեներգներ, որոնք կը պատկերացնեն հայ աշխատաւոր գիւղացիութեան ծանր կեանքը, ինչպէս՝ «Հով արէք», «Միրանի ծառ»ը:

Մեներգներուն մէջ քիչ չեն հայ պանդուխտի խռովայոյզ կեանքը եւ խոր կարօտը արտացոլող եղանակները, որոնք որպէս հայ ժողովուրդի սեւ ճակատագրի բնական արդիւնքը ստեղծուած՝ եւ դարձած են անմիջական սրտակից ընկերը անոր ցիր ու ցան, անտէր ու անտուն բեկորներուն: Այս կարգի ստեղծագործութեանց մէջ նշանակալից տեղ կը գրաւեն՝ «Անտունի»ն, «Կանչէ կռունկ»ը, «Ալագեազ բարձր սար»ինը, «Կռունկ»ը եւայլն: Կոմիտաս ունի նաեւ կենցաղային՝ -- «Օրօր» -- եւ պատմա -- էփիքական՝» -- «Մոկաց Միրզա» -- երգեր:

Կոմիտասի մեներգները տարբեր ժամանակ եւ տարբեր վայրերուն մէջ հրատարակուած են: Անոնցմէ մէկ մասը յօրինողին գործունէութեան եւ կարեւոր մէկ մասն ալ անոր հիւանդութեան եւ մահէն յետոյ լոյս աշխարհ հանուած են:

3. -- ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ - ՊԱՏԱՐԱԳԸ.

Ինչպէս չեշտեցինք Կոմիտասի գլխաւոր մտահոգութիւններէն մին եղած է եկեղեցական երաժշտութեան բարենորոգման եւ անցեալի հոգեւոր հարստութիւնը երեւան հանելու հարցը, որուն համար աշխատած է ան մեղուի մը ժրաջանութեամբ եւ յօրինած, մշակած է բազմաթիւ հոգեւոր երգեր՝ տաղեր, մեղեդիներ, շարականներ, որոնք կ'երգուին մինչեւ այսօր մեր եկեղեցիներուն մէջ:

Սակայն, իր հոգեւոր երգերուն մէջ առանձնաշնորհեալ տեղ կը գրաւէ Պատարագը: Այս հսկայ աշխատանքի մասին յարմար կը տեսնենք տալ Կոմիտասեան Յանձնաժողովի կողմէ Մարտ 1933-ին գրի առնուած «Յառաջաբան»ը, որուն մէջ լայնօրէն կը տրուին բացատրութիւններ սոյն պատարագի մասին:

«Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատարագի դաշնակումը, զոր կատարած է Կոմիտաս վարդապետ, մեր յոգնավաստակ երաժշտին բազմաձայնական արտադրութեանց կարեւորագոյնն է: Վարդապետը անոր վրայ աշխատած է այն օրերէն սկսեալ ուր դպրապետ էր Էջմիածնի Մայր -- Տաճարին, մինչեւ այն բոպէն ուր անողորմ հիւանդութիւն մը անոր՝ գործունէութիւնը կասեցուց: 1908-ի աշնան վերջերը Էջմիածին կայացած ազգային - եկեղեցական ժողովէն յետոյ, ուր Իզմիրլեան Սրբազան Կաթողիկոս ընտրուեցաւ, Տաճարին մէջ մատուցուած հանդիսաւոր պատարագի առեն, ան դպրաց խումբին իր այս գործը երգել տուաւ՝ իր առաջին ձեւին մէջ: Այդ պատարագի հիմնական եղանակները ան քաղած էր մասամբ Էջմիածնի մէկ քանի ամէնէն տարեց միաբաններէն, մասամբ անշուք գիւղերու քահանաներէ, -- որոնցմէ իր լսած աւանդական հին եղանակները ինք կը համարէր աւելի հայադրոշմ ու գեղեցիկ քան Պոլսոյ, Թիֆլիսի կամ Թեհրանի մէջ երգուած պատարագի եղանակները՝ որ աւելի կամ նուազ չափով օտար ազդեցութիւններ կրած կամ տեղական տիրացուներու կողմէ քմածին փոփոխութիւններու ենթարկուած են, -- ու մասամբ ան օգտուած էր նաեւ Ն. Թաշճեանի հրատարակած պատարագին պոլսական եղանակներէն, զանոնք զտելով, անոնցմէ վտարելով Թրքական կամ բիւզանդական եկամուտ տարրերը:

Թէ ո՛ր եղանակը ո՛ր տեղէն քաղած է, չենք գիտեր, այդ մասին վարպետը որեւէ ծանօթութիւն չէ թողած: Գիտենք միայն, ինչպէս Պ. Վարդան Սարգսեան ալ կը գրէ իր ներածութեան մէջ, թէ ան մէկէ աւելի անգամներ վերսկսած է այդ աշխատանքը, իր նախկին դաշնակումը վերամշակելով, բարեփոխելով, զարգացնելով ու յղկելով: Գիտենք նաեւ որ ան հիմնական եղանակներէն ոչ մէկը իր կողմէ չէ հնարած: Կոմիտաս վարդապետ, հակառակ էր նոր եղանակներով պատարագ յօրինելու, իր կարծիքով՝ պէտք էր պահպանել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աւանդական պատարագի հիմնական եղանակները՝ գիտնալով միայն ընտրել անոնց մէջէն հարազատագոյնները կամ զտել զանոնք, եւ դաշնակման աշխատանքին մէջ սահմանափակուած կ'ուզէր տեսնել մերօրեայ երաժիշտներու կատարելիք գործը:

Հայ կրօնական երաժշտութեան մեծագոյն հրաշակերտն է այս պատարագը, ուր մեր հին եկեղեցական մեծ երաժիշտներուն ստեղծած, վսեմ մեղեդիները՝ իրենց տոհմային մաքուր ու բնորոշ ձեւին մէջ վերահաստատուած արդիական բազմաձայն երգեցողութեան վերափոխուած են, հիմնական եղանակներուն նկարագրովն ու ոգիովը տոգորուած, զանոնք հաւատարմօրէն ընդլայնող, չեշտող, ճոխացնող դաշնակմամբ մը, մերօրեայ հանճարեղ երգայօրդարի մը ձեռքով...»:

4. -- ՊԱՐԵՐԸ, ՊԱՐԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ. -- Կոմիտաս հետեւողականօրէն ուսումնասիրած է պարարուեստը, պարերն ու պարեղանակները: Ճիշդ է թէ այս մարզէն ներս յօրինած կամ մշակած գործերը համեմատաբար փոքրածաւալ են, սակայն ունին իրենց կարեւոր տեղը, հայ մշակոյթի անդաստանին մէջ: Ամբողջ ներշնչումը իր ժողովուրդի կենցաղէն, բարքերէն, սովորութիւններէն, ապրումներէն առացող Կոմիտաս, չէր կրնար անտարբեր մնալ պարերուն եւ պարեղանակներուն նկատմամբ, որոնք կ'արտացոլեն ժողովուրդի մը ներաշխարհը: Այս ուղղութեամբ Կոմիտաս գրած է. -- «Ժողովրդական պարն կ'արտայայտէ իւրաքանչիւր ազգի մը ընոյրոշ գծերը, մանաւանդ բարքն ու քաղաքակրթութեան աստիճանը ... մարդուն ներքինը»:

Վարդապետը 1906 - 1916 թուականներուն ընկնող ժամանակաշրջանին մէջ յատկապէս մօտէն հետաքրքրուած է հայ գեղջկական պարերու բնաւորութեամբ, շարժումներու ուղղութիւններով, ձեւերով, ամբողջականութեամբ, բնորոշելու համար անոնց ինքնուրոյնութիւնը, զոր կը նկարագրէ Կոմիտաս իր մէկ աշխատասիրութեան մէջ այսպէս. -- «Նուրբ եւ քնքոյշ, վեհ եւ եռանդուն, լուրջ եւ վայելուչ: Հայ գեղջուկ պարը կիրք գրգռող շարժումներ չունի, եւ զգացումներն կ'արտայայտուին ոչ թէ մեղկ, մոլի, կատաղի, հրապուրիչ, եւայլն շարժումներով, այլ պարերգերու միջոցով»:

Գրի առած է բազմաթիւ պարեղանակներ: Ունի դաշնակի համար յօրինած, մշակած՝ «Երանգի», «Ունաբի», «Մաբալի», «Շուշիկի», «Ցետ - Առաջ» եւ «Շորոր» պարերը, որոնք կը կրեն ինքնատիպ հայկական դրոշմ:

Այո, հայկական ազգային, յօրինողական դպրոցի հիմնադիրը՝ Կոմիտաս 1935-ին պիտի փակէր իր աչքերը յաւիտեան, պիտի մնար Փարիզ, մէկ տարի յետոյ պիտի փոխադրուէր մարմինը Հայրենիք, ու պիտի յանձնուէր Պետական Պանթէոնին, սակայն պիտի հնչէր իր երգը՝ մշտապէս, անոր յիշատակը դրուած պիտի մնար իր ժողովուրդի սրտին եւ հոգիին մէջ եւ ո՛վ զարմանալի նախախնամութիւն, վարդապետը համոզուած այս իրականութեան պիտի ըսէր.

«Թող ողջ մնայ իմ ժողովուրդը,
Նրա սրտում ես երբեք չեմ մեռնի...»:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԲԱՌԵՐ, ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԳԱՆՁԵՐ

Ա.

Բարեկամ մը ունիմ, որ Հայոց լեզուի քերականութեան ու բառագիտութեան համար սիրտ մաշեցնող ցանցառ քանի մը հոգիէն մէկն է: Տասը, տասնըհինգ տարի առաջ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմէին Հայոց լեզուի այսպիսի սիրահարները: Տակաւին աչքերուս առջեւ շատ վառ կը մնան տեսարաններ, որոնք կը պարզուէին մեր խմբագրատան մէջ, երբ մտաւորականներ ու գրագէտներ քով քովի կուգային ակադեմական վէճեր ունենալու համար մեր լեզուին ինչ ինչ նրբութիւններուն մասին: Նախապատրաստուած հանդիպումներ չէին անոնք, խմբագրատուն տրուած պատահական այցելութիւններ էին պարզապէս: Այդ սիրելի մարդիկը ի՜նչ հաճոյքով կը մտնէին խմբագրատունէն ներս ու կ'ողջունէին հայ գիրի ու մամուլի աշխատաւորները: Բայց անոնց հաճոյքը կը կրկնապատկուէր, եթէ տեսնէին որ իրենց նման հայ լեզուի ուրիշ խնկարկուներ ալ պատահմամբ կը գտնուէին խմբագրատան մէջ: Այն ատեն անոնք կը մոռնային մեզ եւ իրենց միջեւ կարծես նիստ կը գումարէին: Մենք մէկ կողմէ կ'աշխատէինք, մէկ կողմէ ականջ կուտայինք անոնց, քիչ անգամ ալ կը միջամտէինք, բաներ մը կ'ըսէինք: Ալ ի՜նչեր չէին բերուեր օրակարգի: Քիչ գործածուած հիանալի բառեր, ժողովուրդին անծանօթ մնացած ասացուածքներ ու բառեր, քերականական օրէնքներ, վիճելի կանոններ, նուիրականացած սխալներ որոնք սակայն պէտք է սրբագրուէին, եւայլն, եւայլն: Երբ ականջ կուտայի անոնց, կ'ուրախանայի որ ունէինք այսպիսի մտաւորականներ, որոնք կ'արժեցնէին իրենց հմտութիւնն ու գիտելիքները: Անոնց հանդիպումը երբեմն մրցումի բնոյթ ալ կը ստանար եւ կը հասնէր միամիտ հակամարտութեան: «Տեսա՞ր թէ ես որքան լաւ կը ճանչնամ մեր լեզուն, տեսա՞ր թէ ես ինչպէս կը տիրապետեմ մեր լեզուին»: Ահա այն գաղտնի պատգամն ու յաւակնութիւնը, որ կ'արձակուէր այդ վիճաբանութիւններէն: Բայց ես, իրաւ որ, խոցելի չէի գտներ այդ յաւակնութիւնը: Այսօր ալ պիտի չգտնէի ամենեւին: Եւ թէ եւս առաւել: Ա՜խ, ըլլային այդպիսի մտաւորականներ, ըլլային Հայոց լեզուի այդպիսի խնկարկուներ եւ մենք սիրով հանդուրժէինք անոնց յաւակնութիւններուն կամ արդար հպարտութեան:

Այսօր հազիւ քանի մը հոգի կրնամ համրել, որոնք մօտէն հեռուէն ինծի կը յիշեցնեն Հայոց լեզուի, քերականութեան ու բառագիտութեան խնկարկու այդ անցեալի մարդիկը: Հազիւ քանի մը հոգի: Եւ անոնցմէ մէկն էր աճուասիկ, որ անցեալ օր եկած էր խմբագրատուն, պարզապէս մեր ուշադրութեան յանձնելու համար քերականական սխալ մը, որ, իր կարծիքով, սպրդած էր մեր թերթէն ներս:

Հարցը դրուեցաւ սեղանին վրայ: Ձկրցանք համաձայնիլ, վիճաբանութիւնը երկարեցաւ: Սեղանին վրայ դրուեցան նաեւ բառարաններ, դասագիրքեր, Մխիթարեան մեծանուն Վարդապետներու կողմէ գրուած մենագրութիւններ: Դարձեալ չկրցանք որոշ եզրակացութեան մը յանգիլ: Ո՞րն էր ճիշդը: Մէ՞կը, թէ միւսը, թէ ոչ, ինչպէս յաճախ այսպիսի վիճաբանութիններու ընթացքին կը սիրենք ըսել, երկուքն ալ ճիշդ էին:

Բայց աւելի քան կէս ժամուան այս խօսակցութեան ընթացքին ես անգամ մը եւս հիացայ մեր լեզուին գաղտնի գեղեցկութիւններուն, քերականական գլուխ - գործոց կառոյցներուն եւ բառամթերքի հարստութեան վրայ: Ի՜նչ հոյակապ լեզու մը ունէինք: Եւ քանի՞ հոգի գիտէր անոր յարգը:

Անցեալները տեղ մը կարդացած էի որ Ֆրանսացիները, որպէսզի իրենց երկրին մէջ արտօնեն լեզուի մը դասաւանդութիւնը, պայման կը դնեն որ այդ լեզուն ունենայ նուազագոյն տասը հազար բառ: Այդ տեսանկիւնէն դիտուած, Հայոց լեզուն քանի՞ բառ ունէր արդեօք: Կը կարծեմ որ ամէնէն սովորական բառարանը մեզի պիտի առաջարկէր երեսուն հազար բառ: Իսկ հեղինակաւոր ու յայտնի մեծ բառարաններուն մէջ մենք պիտի գտնէինք մօտաւորապէս ութսուն հազար բառ: Թղթատեցէ՛ք անգամ մը այդ բառարանները եւ հիացումով ու զարհուրանքով տեսէք թէ ի՜նչ գեղեցիկ բառեր հոն շարուած են իրարու ետեւէ, անձայն, համեստ ու փոշեթաթախ:

Ա՜խ, այդ բառերուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը թերեւս վերջին անգամ մը գործածուեցան յիսուն, վաթսուն, եօթ-

ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիսեան ամէնէն տաք օրերուն երբ օդը գրեթէ անշարժ ծանրացած էր Փարիզի վրայ, մանկաբոյժներու ուշադրութիւնը գրաւեց անբացատրելի հազէ մը տառապող երախաներու բարձր թիւը: Անոնց հազը դժուար էր բացատրել ընթացիկ պատճառներով եւ դեղերը, դարմանները մեծ յաջողութիւն մը չէին արձանագրեր: Ժամանակ մը վերջ յայտնի եղաւ որ անոնց հազը հետեւանք էր քաղաքին օդի ապականութեան բարձր համեմատութեան:

Պէտք չկայ յիշեցնելու թէ այդ ապականութեան գլխաւոր յանցաւորը ինքնաշարժերն են, ինչպէս ամէն մեծ քաղաքի մէջ:

Իլ-տը-Ֆրանսի մէջ 1987 – 1992 ժամանակահատուածին մասին կատարուած հետազօտութիւն մը շատ մը գործօններ նկատի առած է, ինչպէս՝ մահերու, հիւանդանոց դիմումներու, ՍՕՍ-ի բժիշկներուն այցելութիւններուն եւայլն համեմատութիւնները. յանգած է այն եզրակացութեան որ մթնոլորտի ամէնօրեայ ապականութեան եւ կարգ մը հիւանդութիւններուն կապը իսկապէս գոյութիւն ունի: Ճիշդ է որ միմիայն ապականութեան պատճառով հիւանդանալու վտանգը մեծ չէ, բայց եւ այնպէս գոյութիւն ունի:

Ապականող տարրերուն գլխաւորներն են օզոնը, բորակածինի եւ ծծումբի բաղկացուցիչները: Ներշնչուած օզոնը թոքերուն մէջ բորբոքումներու պատճառ կ'ըլլայ. գրեթէ նոյն ձեւով կը գործեն բորակածինի բաղադրեալներն ալ. իսկ ծծմբի օքսիտը կը թափանցէ արեան գնդիկներէն ներս:

Ապականութեան հետեւանքները առաջին կրողները միշտ տարեցներն ու երախաներն են: Մասնագէտները յատկապէս ուշադրութիւն կը հրաւիրեն այն պարագային վրայ որ մարդ արարածին մօտ շնչառական գործարանները կը զարգանան առաջին երկու տարուան ընթացքին եւ ուրեմն որպէսզի ան առողջ զարգացում ունենայ, անհրաժեշտ է ապականութեան հետեւանքները կանուխէն նկատի ունենալ:

Միւս կողմէ, օդին որակը բարելաւելու յոյս գրեթէ չկայ. ճիշդ է որ կապարի համեմատութիւնը զգալի չափով պակսած է անկէ, շնորհիւ կապարէն զտուած հեղուկ վառելանիւթին, սակայն ինքնաշարժ արտադրողներու այս ջանքին արդիւնքները գրեթէ ոչինչի հաւասարած են, շրջագայող ինքնաշարժներու թիւին մշտական յաւելումով: Այնքան ատեն որ հեղուկ վառելանիւթի շարժակները ապօրինի չեն հռչակուիր ու հեծանիւը երթեւեկի մեծարելի միջոց չի դառնար, այս մարզին մէջ մեծ բարելաւում մը յուսալ կարելի չէ:

Այս կացութեան մէջ, կը մնայ բաւարարուիլ մասնագէտներու քանի մը թելադրանքներով. ապականած օդի մը մէջ, պէտք է փոքր երախաները կռնակի կամ կուրծքի վրայ կրել, քան պահել իրենց կառքին մէջ որ ինքնաշարժերու այրած կազը արտանետող խողովակին մակարդակին կը գտնուի. պէտք է խուսափիլ կառախռնումներու մէջ երկար ատեն մնալէ որովհետեւ այդ պարագային ինքնաշարժին մէջ գտնուողն ալ դուրսը գտնուողին չափ ապականած օդ կը շնչէ: Ամառը քալելու կամ վազելու մարմնակրթանքը նախընտրելի է առաւօտուն ընել երբ օզոնի համեմատութիւնը աւելի ցած կ'ըլլայ, բաղդատած երեկոյեան: Այլ խօսքով, երբ կարելի չէ մթնոլորտը պատշաճեցնել առողջ մարմնի մեր պահանջներուն, կը մնայ մեր մարմինը յարմարցնել անոր:

ՔԱՂՀԱՆ

նասուն տարի առաջ այսօր անմահացած մէկ-երկու բանաստեղծութիւններու մէջ: Ատկէ ի վեր անոնք իրենց տէրերուն կողմէ տրուած են մոռացութեան: Տարիներէ ի վեր կը մտածեմ որ մեզի համար այլեւս ոչ մէկ ընթերցում այնքան տառապալից է որքան բառարանի մը թղթատումը: Բառարանի մը թղթատումն է որ պիտի տանջէ մեր հասարակաց խղճմտանքը:

Այդ օր, բարեկամիս մեկնումէն կէս ժամ վերջ, անհաւատալի զուգադիպութի՛ւն, ընթերցող մը հեռաձայնով մեզ փնտռեց եւ հայերէն բառի մը նշանակութիւնը հարցուց: Այնքան ալ անծանօթ ու քիչ գործածուած բառ չէր այդ, բայց մեր ընթերցողը չէր գիտեր զայն: Ամօթ չէր: Ընդհակառակն, գոհ մնացինք, գնահատեցինք զինքը, մտածելով որ ան բառ մը սորվելու համար չէր ծուլացած մինչեւ խմբագրատուն հեռաձայնելու ու հարցում ուղղելու: Միայն թէ ափսոսացի որ կէս ժամ առաջ չէր փնտռած: Երանի՜ թէ մեր լեզուին խնկարկու մեր բարեկամն ալ հոն ըլլար այդ պահուն եւ լսէր մեր ընթերցողէն մեզի հասնող աղերսանքը՝ հայերէն սովորական բառի մը իմաստը սորվելու: Եթէ այդ հեռաձայնը կէս ժամ առաջ հասած ըլլար, պահ մը պիտի քարանայինք ու իրարու նայելով պիտի ըսէինք.

Ջուրը քաղաքը տարեր է, մենք չախչախը կը փնտռենք:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ՀՈՌՈՄՈՍԻ ՎԱՆՔ

Հոռոմոսի վանքը, որ նաեւ ծանօթ է Ղոշավանք անունով, հայկական միջնադարեան (Ժ. - ԺԱ. դարեր) վանքերու համալիր է՝ Անիէն հիւսիս-արեւելք, Ախուրեան գետի աջ ափին:

Հոռոմոսի վանքը հիմնադրուած է Աբաս Բագրատունիի օրով, Ժ. դարու առաջին կէսին, Բիւզանդիայէն Հայաստան ապաստանած հայ վանականներու կողմէ:

Վանքէն հարաւ, Անի տանող ճամբուն, կանգուն են «Յաղթանակի Կամար» համարուող դրան (Ղոշէք) գմբէթաւոր զոյգ աշտարակները, որուն պատճառով ալ վանքը նաեւ կոչուած է Ղոշավանք:

Հոռոմոսի վանքը բաղկացած է շինութիւններու երկու խումբէ՝ Ախուրեանը եզերող ձորին մէջ եւ բարձրադիր լեռնադաշտին վրայ: Վանքին հնագոյն շինութիւնները հիւսիսային կողմի յուշարձաններու խումբին մէջ կ'իյնան, առանցմէ յիշենք Ս. Մինաս (930 - 953) եւ Ս. Գէորգ (1031-էն առաջ) եկեղեցի-դամբարանները: Նոյն համալիրին մաս կը կազմեն քառամածածկ մատուռը եւ Աշոտ Գ. Ողորմած Բագրատունիի (953 – 977) դամբարանը:

Բարձրաւանդակին վրայ տեղադրուած յուշարձաններու խումբին մէջ կ'իյնան Ս. Յովհաննէս գմբէթաւոր եկեղեցին եւ կեդրոնակազմ գաւիթը (1038), հիւրերու առանձնատունը, մահարձանները, մատուռները եւ խաչքարերը:

Ս. Յովհաննէս եկեղեցիին արեւելեան պատի երկու կողմերուն կան երկյարկանի մատուռ-դամբարաններ, զորս կառուցել տուած է Յովհաննէս Սմբատը (1020 - 1041):

Հոռոմոսի վանքը եղած է Բագրատունիներու տոհմական հանգստարանը, Շ. Թեքսիէի կարծիքով՝ հայկական «Սէն-Տընի»ն, թագաւորներու եւ իշխաններու դամբարանավայրը:

Հոռոմոսի վանքի համալիրին մէջ իրենց արտակարգ շքեղ ու տեֆորաթիւ յարդարանքով ուշագրաւ են նաեւ իրարու կից, ուղղանկիւն յատակագիծերով երեք կառոյցներ, որոնք հաւանաբար եղած են նշխարներու կեդրոն կամ գրապահոց:

Բագրատունիներու ժամանակաշրջանին իր ունեցած դերով, շինարարական եւ ճարտարապետական իր նշանակութեամբ Հոռոմոսի վանքը հայկական ճարտարապետութեան կարեւոր իրագործումներէն կը համարուի:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Դեկ. 17-ին Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Կաթողիկոսական տեղապահ՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանը: Հանդիպումին ներկայ գտնուած է նաեւ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ Զուիցերիոյ թեմի առաջնորդ՝ Վիգէն Եպիսկ. Այգազեան:

* * *

ՈՐԲԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՆԴԷՍԸ

Խորհրդային տարիներուն զոհ գացած հայ զինուորներու որբերուն ի նպաստ կազմակերպուած է բարեսիրական հանդէս մը, ուր ելոյթ ունեցած է, ի շարս ուրիշներու, նաեւ Հանրապետութեան նախագահին կինը՝ Տիկին Լիւտմիլա Տէր-Պետրոսեան:

* * *

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի աջակցութեամբ Երեւանի մէջ կազմակերպուած է առողջական հարցերու նուիրուած շրջանային գիտաժողով մը, որու նիւթը եղած է մանուկներու առողջութեան ապահովման սպասարկութիւններու բարեփոխման խնդիրը: Այս առթիւ, զուգահեռաբար լոյս տեսած է հայերէնով ու անգլերէնով «Հայաստանի մէջ, կիներու եւ երախաներու վիճակին վերլուծումը» գրքոյկը, ուր շօշափուած են այն հարցերը եւ բարդութիւններու երեւոյթները, որոնք ի յայտ եկած են երկրին արտակարգ իրավիճակին բերումով:

* * *

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀՈՂԱՄԱՇԿԸ ԱՊԱՀՈՎ

Հայ եւ օտար գիտնականներէ բաղկացած հետախուզական խումբ մը աւարտելով իր աշխատանքները Մեծամօրի հիւլէակայանին անմիջական շրջապատին մէջ, այն եզրակացութեան յանգած է որ կայանին շրջապատի 20 քմ. շառաւիղով տարածքին վրայ երկրաշարժային որեւէ ճեղք չկայ եւ պայմանները բարւոք են:

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

ՎԷՊ

Սուր անակնկալ անհանգստութիւն մը ունեցաւ: Անբացատրելի զգացում մը՝ թէ մէկը կը դիտէր զիրենք: Արագ ակնարկ մը նետեց շուրջը: Քովի եւ դիմացի նստարանները թափուր էին: Հանրային պարտէզին այս մասը, որ ծառերով շրջապատուած էր, մութին մէջ կ'ընկղմէր թաւուտքի ետին: Պարտէզին մայր խճուղին առնուազն քսան մեթր հեռու էր:

Սուր նոյնքան անակնկալ կերպով, բնազդաբար գլուխը վերցուց կէս մը: Ակընթարթ մը տեւեց աս: Սիրտը թունդ ելաւ: Ծառին վրայ մարդ կար:

Նորմա վիզը թեքած, աչքերը կիսախուփ, կը սպասէր շրթունքներուն որոնք չէին գար:

Սուրին մատները պրկուեցան Նորմայի ուսին վրայ: Բայց անզգայօրէն հեռացաւ անկէ, փոխանակ զայն քաշելու դէպի իր կուրծքը: Հրայրքը մարեցաւ: Առանց նկատելի շարժում մը ընելու, աչքերը վերցուց կրկին: Սրունքները եւ թեւերը մէյմէկ ճիւղի հետ նոյնացած՝ մարդկային կերպար մը տարածուած էր ծառին վրայ որ կ'երկարէր նստարանին վերեւ: Մէկը անշարժ կը դիտէր զիրենք: Ա՛յն աստիճան անշշուկ, ա՛յն աստիճան անշարժ, որ քառորդ ժամէ ի վեր չէին զգացած անոր ներկայութիւնը իրենց գլխուն վերեւ: Միայն բացօթեայ սիրաբանողի իր սրուած զգայարաններն էին որ կ'արթննային յանկարծ, ճիշդ այն պահուն երբ պիտի միանային իրենց մարմինները: Նոյն յատկութիւնն էր որ անմիջապէս իրեն նշմարել տուած էր հսկայ մամուկը: Այլապէս, դիւրին չէր անդրադառնալ թէ մարդկային անդամներ կը նոյնանային ծառին ճիւղերուն հետ, որոնք արդէն սկսած էին հալիլ գիշերուան մէջ:

Մայր խճուղիին վարի կողմէն՝ ելեկտրական մեծ լամբարէն նշոյլ մը կու գար թառիլ Նորմայի ուշադիր դէմքին վրայ: Ձայն չէր հաներ: Բայց հարցական բան մը սառած էր հետաքրքիր աչքերուն մէջ: Չէր հասկնար: Ինք ալ մեղմօրէն ետ քաշուեցաւ, տարտամ կարծրացումով մը որ հիասթափութիւն մը կը մատնէր, եւ ջղագրգռութիւն մը: Սուր զգաց այդ հիասթափութիւնը, եւ ջղագրգռութիւնը: Ոչինչ ըրաւ զանոնք փարատելու համար: Սպասեց հետեւանքին:

— Ելլա՞նք, հարցուց Նորմա ի զուր ջանալով անտարբեր շեշտ մը տալ ձայնին:

— Եթէ կ'ուզես:

Ամէն բան այնքան յանկարծական եւ անհաւատալի կերպով փոխուած էր, որ պաղութիւն մը ինկաւ իրենց միջեւ, գրեթէ շօշափելի: Առանց խօսելու դուրս ելան թաւուտքով շրջապատուած բաժանեակէն, մտան մայր խճուղին: Սուր առիթ գտաւ ակնարկ մը նետելու ծառին: Անկարելի էր տեսնել մամուկ-մարդը սաղարթներուն մէջ, որոնք կը շփոթուէին խաւարին հետ:

Նորմա Սուրին թեւը չմտաւ: Առջեւը կը նայէր աշխարհի բոլոր ճիգերը վատնելով որպէսզի բնականոն արտայայտութիւն մը պահէ դէմքին վրայ: Սակայն բերան չբացաւ:

— Ինչո՞ւ դէմքդ կախեցիր, հարցուց Սուր միամիտ շեշտով մը:

— Դէմքս կախեցի՞ ... Ե՞ս:

— Չէ՛, վերի մարդը:

— Ո՞ր վերի մարդը:

Սուր սկսաւ խնդալ մեղմօրէն:

— Շատ չոճոխ ես, ըսաւ:

Եւ սպասեց հակազդեցութեան: Նորմա ջղային խնդուք մը պայթեց:

— Ինչո՞ւ խնդացիր:

— Միտքս բան մը եկաւ:

— Ի՞նչ բան:

— Ստիպուա՞ծ եմ ամէն միտքս եկած բանը քեզի ըսել:

— Կ'ուզե՛ս նէ ըսէ: Ես գիտե՛մ:

— Բան մըն ալ չես գիտեր:

— Խորհեցար որ ե՛ս եմ չոճոխը, քիչ առաջուան համար:

Նորմա չափազանցուած զարմանք մը կեղծեց.

— Ի՞նչ եղաւ քիչ առաջ:

— Թիւ մ'ըներ:

Սուր լրջացաւ:

— Ծառին վրայ մարդ կար, գիտե՞ս:

Պարտէզին դուռէն փողոց կ'ելլէին, լոյսի, երթեւեկի, աղմուկի աշխարհը:

— Ո՞ր ծառին:

— Ա՛յն ծառին: Տակը նստած էինք ուր է:

Նորմա անմիջապէս չանդրադարձաւ: Յետոյ մէկէն կեցաւ:

— Ո՞ր ծառին, կրկնեց տարբեր շեշտով:

— Քիչ առաջուան ծառին:

— Սուտ ես, ըսաւ Նորմա ուշադրութեամբ Սուրին աչքերուն մէջ նայելով:

— Աղէ՛կ, սուտ եմ: Սուտ ըլլալուս համար հանեցի քեզ այնտեղէն:

Նորմա պահ մը մնաց անշարժ, լուռ: Յետոյ թուլցաւ, Սուրին թեւը մտաւ, երկու ձեռքով կառչեցաւ:

— Անո՞ր համար ... Սուր, սխալած ըլլալու ես:

— Աղէկ, սխալած եմ: Ապուշ եմ ես:

— Կը տեսնէինք եթէ մարդ ըլլար:

— Տեսայ ըսի եա:

— Ես չտեսայ:

— Ի՞նչ ընեմ դուն չտեսար նէ:

Հեգնանքով ժպտեցաւ.

— Դուն առջի չաբաթ ալ չտեսար:

Նորմա դարձեալ կանգ առաւ, աչքը սեւեռեց Սուրի աչքին:

— Առջի չաբա՞թ ինչ կար:

— Կղզի գացած էինք եա:

— Առջի՞ չաբաթ էր:

— Առջի՛ չաբաթ էր: Դուն աս անգամ չես յիշեր կոր:

— Այնչափ շատ տեղ կ'երթանք կոր ... Ի՞նչ բան չտեսայ առջի չաբաթ:

— Ռէօնթկէնճիները:

— Ո՞ւր:

— Կղզի:

Նորմա ճիգ կ'ընէր յիշողութիւնը թարմացնելու համար:

(Շար. 1)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳՆԵՐ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ մարգարէական թուղթերու ընթերցում ժամը 17 :

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18 :

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՅՈՎՍԷՓ Վ. ՔԻԼԻԿԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԾՆՈՒՆԴ

Հայրապետական պատարագ ժամը՝ 11 :

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
կաթողիկէ Հայոց

Պատարագէն ետք՝ տօնական շնորհաւորութիւններ :

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արփինէ Անտոնեան իր ամուսնոյն՝ Արամ Անտոնեանի մահուան 19-րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

Վերապատուելի Ի. Քէչիշեան երիցուհի՝ Լուսնթագ Քէշիշեանի մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

FRANCE - KARABAGH
avec la participation des
ASSOCIATIONS ARMENIENNES
de LYON et de sa REGION
organise le troisième

GRAND REVEILLON

au profit du village d'Arakioul et de l'Ecole de Chouchi au Karabagh

Samedi 31 Décembre
à partir de 21 heures

ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad, Lyon 6e

MARTEN YORGANTZ & Son Orchestre

Entrée : 170 F. et 80 F. pour les enfants de moins de 14 ans

Apéritif offert
Buffet & Bar

Réservations :

72 - 02 - 07 - 98 — *France - Karabagh*
15, rue du 24 Avril 1915, Décines
78 - 49 - 42 - 97 — *M.C.A. Décines*
78 - 93 - 57 - 43 — *M.C.A. Villeurbanne*
78 - 60 - 47 - 18 — *Eglise Apostolique Arménienne de Lyon.*

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme Hilda Kalfayan - Panossian

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 24. –
Տօն է Սրբոցն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն :

Ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 25. –
Հինգերորդ Կիրակի յիսնակի :

Կը պատարագէ՝
ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –

Այսօր Ծնունդ է Կաթողիկէներու, Յոյներու, Անգլիքաններու եւ Բողոքականներու համար :

Հայաստանեայց Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցին՝ Սուրբ Ծնունդը կը տօնէ Ուրբաթ օր, 1995 Յունուար 6-ին :

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2
Dimanche 25 Décembre à 9 heures 30.
CH. AZNAVOUR

FRANCE 3
Vendredi 23 Décembre à 23 heures 15
«Passions de Jeunesse» :
AZNAVOUR

DATE A RETENIR

COUSCOUS—PARTY
organisé
par la Section *«Issahakian»* de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue.
Le Samedi 28 Janvier
à l'Ecole primaire Rabelais de Montrouge.

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus**, de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE - C A —
17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G.**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

LE REVEILLON
Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN
GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'ECOLE ST MESROP d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS

Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*

Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1995
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23
VENDREDI
23 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.488
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.488

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հ.Յ.Դ. ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԷՆ

Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 21-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստի ընթացքին (որ յապաղումով սկսած է ձիւնին պատճառաւ, բազմաթիւ երեսփոխաններ ուշ մընացած ըլլալով) խօսք առած է Հ.Յ.Դ. երեսփոխաններու խմբակցութեան բանբերը՝ Սէյրան Պաղտասարեան եւ յայտարարած է որ Հ.Յ.Դ.-ի երեսփոխանները այլեւս չեն մասնակցիր Խորհրդարանի նիստերուն: Հ.Յ.Դ. 13 երեսփոխան ունի ներկայիս: Երեսփոխաններու պարզած պատկերն է. — 58 աթոռ՝ ՀՀՇ (23,7%), 25՝ Համայնավար (10,2%), 13 Հ.Յ.Դ. (5,3%) եւլն.:

Արտաքին նախարար Վահան Փափազեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Դեկ. 19-էն 21 այցելութիւն մը կատարած է Իսրայէլ: Վ. Փափազեան եւ Շիմոն Փերէս քննած են երկու երկիրները շահագրգռող հարցեր: Ստորագրուած է համագործակցութեան համաձայնագիր մը:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

«ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԲՌՆԱԲԱՐՈՒՄ ՉԷ»
Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԸ

«Ֆիկառօ» Դեկտեմբեր 22-ի իր թիւին երկրորդ էջի «տեսակէտներ»ու շարքին յօդուած մը հրատարակած է Թուրքիոյ Փարիզի դեսպան՝ Թանսուղ Պլէտայի ստորագրութեամբ, ուր ան կը բացատրէ որ երեսփոխաններու դատապարտումը որեւէ ձեւով չի հակասեր ժողովրդավար սկզբունքներու: Ան կը թուէ թղթածրարի կենսական քանի մը կէտեր. —

— Պէտք չէ մոռնալ որ Ատեանը յստակ կերպով հաստատեց որ օրգանական կապեր կային դատապարտուած երեսփոխաններուն եւ ՓՔՔ-ի միջեւ:

— Կառավարութեանց կամ քաղաքական դէմքերու չիյնար դատել դատավարութեան արդարութիւնը եւ վճիռներուն օրինաւորութիւնը:

— Արձակուած վճիռներու օրէնքին հետ հաշտ ըլլալը կրնայ ստուգուիլ միայն Թուրքիոյ բարձրագոյն իրաւական մարմնի մը կողմէ, այսինքն՝ Բեկանիչ ատեանին:

Դեսպանը դեռ բաւական կը տքնի ի պաշտպանութիւն դատավարութեան եւ տրուած վճիռներուն, յիշելով տակաւին որ մահապատիժ չէ արձակուած եւ պնդելով իր եզրակացութեան մէջ ալ որ ժողովրդավար սկզբունքները բնաւ չեն բռնաբարուիր Թուրքիոյ մէջ: Ըստ երեւոյթին միջազգային կարծիքները այդ մասին հակաթուրք քարոզչութեան մը հետեւանք են...:

ՉԷՉԷՆԻԱ

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ ԳՐՈԶՆԻԻ ՎՐԱՅ
ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔՆ ԱԼ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ ՈՒՆԻ

Ելցին մէջտեղ չկայ եւ կը շարունակէ ղեկավարել հրովարտակով եւ զեկոյցներով: Քիթին թեթեւ գործողութենէն ետք, իր տաչան քաշուած է ուր կ'ընդունի վարչապետն ու զինուորականներ, բայց տարաձայնութիւններ կան ըստ որոնց Ելցին կրնայ պատանդը ըլլալ պատերազմի կողմնակից զինուորականներուն՝ այսինքն «բազէ»ներուն, ինչպէս կ'ըսուի: Ամէն պարագայի մէջ, կասկած չըկայ որ չէչէնական այս գործողութիւնը միայն Չէչէններուն գլխուն չէ պայթած այլեւ փորձանք մըն է Մոսկուայի մէջ: Ֆիկառօ-ի թղթակիցը արդէն կը նկարագրէ մայրաքաղաքը, ուր տեւական ստուգումներ կան փողոցներուն մէջ, մանաւանդ կովկասցիներուն մօտ, հանրային բոլոր շէնքերը խիստ հսկողութեան տակ են եւ պաշտպանուած զինեալ պահակներով: Դժգոհութիւն կայ նաեւ մետրոներէն եւ հեռատեսիլի հին շրջանի յայտագիր մը՝ Վրեմիա վերադարձած է ու տեղը առած Նովօստիի, որ շատ չէզոք նկատուած է:

Իսկ տեղւոյն վրայ, օղակը կը սեղմըւի: Ռումբերը միշտ կը տեղան Գրոզնիի վրայ, ուր 10 մեռեալներ կան բնակիչներուն մէջ եւ ռուսական զօրքն ալ դիմադրութեան կը բախի եւ բաւական կորուստ ունի: Ձիւնն ու մշուշը արգելք են որ ռուս զօրքը շատ յառաջանայ, բայց չի դադրիր կրակել չէչէն դիրքերու: Ռուսական աղբիւրներու համաձայն 17 մեռեալ, 7 վիրաւոր եւ 5 անհետացածներ կան: Երեք օրուան ընթացքին ալ կռիւներէ 42 զինուոր մեռած է իսկ Չէչէններու համաձայն՝ 120 հոգի մեռած է բնակչութեան մէջ:

Ինչպէս ըսինք, քաղաքական գետնի վրայ կացութիւնը շատ շփոթ է: Արտաքին նախարար՝ Կոզիրեւ «հողմացոյց» (ժիրուէթ) կ'որակուի Ալեքսէյ Պուշկովի կողմէ Մոսկովսկիյէ Նովօստիի մէջ: Ան զօրավիգ ըլլալու համար ռուսական միջամտութեան, իր իսկ կուսակցութենէն (Ռուսաստանի Ընտրութիւն) հեռացած է: Իր միակ մղձաւանջը պաշտօնը պահելն է, ըստ ռուս լրագրողին: Ընդհանրապէս, նախագահական կանխահաս ընտրութիւնները անհրաժեշտ կը նկատուին, նոյնիսկ Ելցինի մօտ շրջանակներու կողմէ: Ելցին կ'ուզէ, անշուշտ, ժամ առաջ վերջացնել Չէչէնիոյ այս հարցը, բայց Դուդայեւ տեղի տալու միտք չունի եւ կը ձայնէ նաեւ «արեւմտեան Պետութեանց լռելեայն եւ Քլինթընի ուղղակի համաձայնութիւնը ռուսական զինեալ յարձակման»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻ շատ ծանր կացութեան մատնուած էր Դեկտեմբեր 21-ին, Լիկայի պատկանող հինգ նախարարներէն չորսին հրաժարումէն ետք: Ինք, խիստ ճառ մը խօսած է երեսփոխանական ժողովին առջեւ, դաւաճան որակելով երէկուան իր զինակիցները եւ ի մասնաւորի Հիւսիսի Լիկայի պարագլուխը՝ Ումպերթօ Պոսի: Կը կարծուէր որ նոյն օրն իսկ Պերլուսքոնի իր հրաժարականը պիտի ներկայացնէր, բայց նման տրամադրութիւն ցոյց չէ տուած: Ինք կանխահաս ընտրութիւններ կը պահանջէ: Մարտին է որ Պերլուսքոնիի նորածին (Յունուարին կազմուած) կուսակցութիւնը՝ Ֆորցա Իթալիա ջախջախիչ յաղթանակ մը կը տանէր եւ Պերլուսքոնի իտալական «նոր հրաշք մը» կը խոստանար: Բայց, արդէն իսկ վեց շաբաթ պէտք ունեցաւ կարենալ կառավարութիւն մը կազմելու համար, ուր տեղ տուաւ նաեւ նոր Ֆաշիստներու (Ազգ. Զինակցութիւն): Օտար երկիրներ, ամէնէն աւելի՝ Ֆրանսան, խիստ կերպով քննադատեցին ինչ որ Իտալիոյ նախագահին՝ Սքալֆարոյի ստիպեց յայտարարել. — «Իտալիա ոչ կարգի հրաւէրներու պէտք ունի ոչ ալ խրատտուներուն»: Ամիսները անցան եւ Պերլուսքոնիի «հրաշքը» չերեւցաւ, ընդհակառակն, լիրը աճաւոր անկում արձանագրեց եւ տնտեսական պատկերն ալ փայլուն չէ: Միլանոյի մէջ, հարիւրի մօտ են միայն այն ցուցարարները, որոնք իրենց զօրակցութիւնը կը յայտնեն Պերլուսքոնիի եւ կը դատապարտեն Ումպերթօ Պոսիի դաւաճանութիւնը: Ֆիկառօ-ի թղթակիցը կը գրէ թէ թիւով քիչ են, բայց որակ կայ եւ 14 հազար ակումբ ըստեղծուած էր Մարտին. այսօր, անշուշտ յուսալքում կայ: Ամէն պարագայի մէջ, հաստատ կը թուէր որ Դեկտեմբեր 22-ին, Պերլուսքոնի իր հրաժարականը ներկայացնէ նախագահ Սքալֆարոյի:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ փապուղիին մէջ պայթում մը պատահած է Դեկտեմբեր 21-ին եւ 41 վիրաւոր կայ, կ'ըսուի թէ մէկ հոգի ալ մեռած է: Ոճրափորձը գործըւած է Ուոլ Սթրիթի մօտ եւ ամբողջ բաժանեակ մըն է որ կրակ առած է: Ռումբը դնողը ձերբակալուած է. գործադուրկ մըն է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ խլիրդին դարմանումը այլեւս պիտի շարունակուի շողադարմանումով (ռատիօթերափի) որովհետեւ երկրորդ գործողութենէն ետք կիրարկուած քիմիադարմանումը երկրորդական ծանր հետեւանքներ ունեցած է:

ԻՇԽԱՆ ՌԷՆԻԷ կրնայ հրաժարիլ Յունուարին կամ Փետրուարին, ըստ Մաչի: Ծանօթ է որ Մոնաքոյի իշխանը սրտի կամրջումի (փոնթաժ) մը ենթարկուեցաւ վերջերս: 71 տարեկան է: Իր տեղը կ'անցնի, հաւանաբար, իր տղան՝ իշխան Ալպէր:

ՊԱՀՐԷՅՆԻ համալսարանի քամփիւսին վրայ հարիւրաւոր ուսանողներ հակակառավարական ցոյց մը ըրած են եւ դասաւանդութիւնները դադրած են: Բանտերուն մէջ ալ ապստամբական շարժումներ եղած են:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ հարաւային արուարձանին մէջ, ականուած կառք մը պայթած է եւ բազմաթիւ զոհեր կան: Ահաբեկչական արարքը տեղի ունեցած էր Սփէյիրի բազմարնակ թաղամասին մէջ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ՍԻՐԱՇԱՀԻԼ ԵՒՐՈՊԱՆ

Եւրոպայի Միութեան մուտքը իր առջեւ փակ գտնելէ ետք, Անգարա որոշած է նոր մարտավարութիւններու դիմել նոյն ձախողութեան չհանդիպելու համար Մարտ 6-ի նիստին երբ կրկին օրակարգի պիտի գայ Թուրքիոյ հետ մաքսային միութեան հարցը:

Նոր մարտավարութիւնը պատրաստըւած է վարչապետ Չիլլէրի ու նոր Արտաքին նախարար Մուրատ Գարաեալչընի կողմէ. գլխաւոր նպատակն է Եւրոպացիներու մօտ փոխել այն ժխտական կարծիքը որ կը վերաբերի Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւունքներու անտեսումին:

Այդ մարտավարութեամբ գլխաւորաբար կը նախատեսուի Սահմանադրական փոփոխութիւններու ծրագիրի մը Ազգ. Ժողովէն վաւերացում ապահովել, որպէսզի տոր շնորհիւ հերքուին յատկապէս ՏԵՓ-ի երեսփոխաններուն պատիժներուն առթիւ եղած քննադատութիւնները:

Նոյն մարտավարութեամբ կ'որոշուի եւրոպական երկիրներու մէջ ձեռնարկել ծանօթացման արշաւի մը, համոզելու համար զանոնք թէ Թուրքիա տնտեսական եւ քաղաքական տեսակէտէ պատրաստ է այդ անդամակցութեան:

Եթէ Ազգ. Ժողովը վաւերացնէ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մը դընելու առաջարկը, պաշտօնեաներու պիտի տրուի արհմիութիւն կազմելու իրաւունք:

Ահաբեկչութեան հետ պայքարի օրէնքի բանաձեւը Ազգ. Ժողովին պիտի ներկայացուի գաղափարի ազատութեան մասին յաւելեալ պարբերութեամբ մը:

Այս կէտերուն ամէնէն կարեւորը կը նկատուի Սահմանադրութեան փոփոխութիւնը որ եթէ իրականանայ, կարելի պիտի դարձնէ բանտարկութեան ծանր պատիժներու դատապարտուած քիւրտ երեսփոխաններու ազատ արձակումը:

Կը սպասուի որ յառաջիկայ օրերուն Թուրք վարչապետը կուսակցապետներու հետ հանդիպումներու շարքի մը ձեռնարկէ, որոշուած մարտավարութիւնը ընդունելի դարձնելու համար:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(22 Décembre)

L'ANCIEN MAIRE D'EREVAN A ETE ASSASSINE

«Մոնտ» լոյս ընծայած է Սոֆի Շիհապի թղթակցութիւնը, Մոսկուայէն, որ կը հաղորդէ (քանի մը օրուան յապաղումով) Համբարձում Գալստեանի մահուան լուրը: Յիշելէ ետք, քանի մը տողով անոր կենսագրականը, կ'ըսէ թէ 1990-ին Երեւանի քաղաքապետ նշանակուեցաւ, բայց ընդդիմութիւնը որու գեր-ազգայնականութիւնը կը դատապարտէր, յաջողեցաւ ձեռք ձգել իր հրաժարումը երկու տարի ետք: Ամբաստանուեցաւ որ չահատակութեամբ (թրաֆիք) կը զբաղի, համբաւ մը որ աւելի հող շահեցաւ երբ արտածման-ներածման ընկերութիւն մը հիմնեց եւ սկըսաւ ճամբորդել ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ եւ արտասահման: Իրականին մէջ, Հ. Գալստեան երբեք չէր հեռացած քաղաքական գործունէութենէ եւ ապրուստի իր մակարդակը «պիզնըսմէն»ի մը հետ կապ չունէր: Աւելի երկար ատեն հաւատարիմ մնաց Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի քան Ղարաբաղ Կոմիտէի ուրիշ յենարաններ, որոնց մէջ նախկին վարչապետ՝ Վազգէն Մանուկեան որոնք կ'ամբաստանէին նախագահը որ «ծախու հանած է Ղարաբաղը»: Բայց, ամիսներէ ի վեր ինք ալ, անոնց պէս, կը դատապարտէր «ոստիկանական Պետութիւնը» որ հաստատուած է Հայաստան, նախարար Վանօ Սիրադեղեանի իշխանութեան ներքեւ: Յայսօր չլուսաբանուած քաղաքական շարք մը սպանութիւններ, ինչպէս նաեւ բախումներ նախագահին եւ ընդդիմութեան կողմնակիցներու միջեւ, ապականած էին արդէն քաղաքական մթնոլորտը յետ-խորհրդային ամէնէն կայուն Հանրապետութեան մէջ: Գալստեանի սպանութեան վաղորդայնին որուն ցաւակցական ներբողը ստորագրած է Նախագահը, Վազգէն Մանուկեան եւ Դաւիթ Վարդանեան ետ կու տային երեսփոխանական իրենց լիազօրագիրները: Բազմաթիւ երեսփոխաններ որոշեցին պօյքոթի դիմել եւ չմասնակցիլ նիստերուն, երբ ձախողութեան մատնուեցաւ այն քուէարկութիւնը որ կը պահանջէր նախագահ Տէր-Պետրոսեանի ներկայութիւնը Խորհրդարան: Այս վերջինը պատճառաբանած էր իր մերժումը, քննութեան ընթացքը չխանգարելու անհրաժեշտութեամբ:

Դաւիթ Վարդանեան յայտարարած է որ «չամբաստաներ անձնապէս Նախագահը որ ապսպրած (քոմանտիթէ) ըլլայ մահափորձը» բայց, «ներկայ մթնոլորտին մէջ, իր շրջապատէն մէկը կրնար ինքզինքը լիազօրուած զգալ այդ ոճիրը գործելու»:

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բ. (*)

Սխալ պիտի ըլլար խորհիլ թէ յոբելեան մը միայն մէկ գրագէտի գործին ու կեանքին մասին հրապարակային յայտարարութիւն մըն է: Իրապէս մեղք պիտի ըլլար մէկ անձի համար, այդքան տաղտուկ եւ աղմուկ: Բայց կայ փաստակը, մանաւանդ երբ ան կը պառկի իր ամբողջ հասակով Սփիւռքի գրեթէ յիսուն տարիներու երկայնքին, 1940-ական թուականներէն մինչեւ 1990-ականները, դարձած ցուցանիշ մը այդ Սփիւռքին գրական ճաշակներուն յեղաշրջումին: Իսկապէս բախտաւոր սերունդ մըն ենք, երբ նկատի առնենք որ ամբողջ արեւմտահայ գրականութիւնը 70 տարիէն աւելի չէր տեւած, 1845-ի Վարդան Փաշայի եւ Յովհաննէս Հիսարեանի վէպերէն մինչեւ արեւմտահայ վերջին կարեւոր գործը որ Սիամանթոյի «Սուրբ Մեսրոպ»ն էր, 1915-ին: Մենք արդէն կը խօսինք 21-րդ դարու հայ գրականութեան մասին, նոր ուժեր կան որ արդէն կը հրմշտկեն արմուկներով եւ համակարգիչի «մուկ»երով ու տեղ կը բանան իրենց անձին ու գործին համար եւ երկուքը մէկ գրական հանդէս կը հրատարակեն պայթուցիկ գործերով որոնք սակայն ցարդ սպառնալիքներէ անդին չանցան:

«Պատուհաս»ին (1956) քերթուածները, յաճախ գրուած Փարիզի ուսանողական պարահանդէսներու ժխորին մէջ, սեղանի ծածկոցներու վրայ, մէկ շունչով, կամ Քարթիէ Լաթէնի սրճարաններու եռուզեռին մէջ սուրճի չորրորդ գաւաթը ձեռքին՝ սահմանագիծ կը գծեն նախասփիւռքի եւ Սփիւռքի միջեւ, այսինքն կոնակ կը դարձնեն 1920էն մինչեւ 1950-ական թուականները երկարող գրական ճաշակին, առանց սակայն գիտակցելու թէ իրենց խիտ, բնազդային ու երիտասարդական բիրտ խակութեամբ նուաճուած տողերը նոր կեանքի մը ճամբան պիտի բանային, մինչեւ 21-րդ դար: Ասով հանդերձ, Լեւոն Սիւրմէլեանի «Լոյս Ջուարթ»էն (1924) մինչեւ Բիւզանդ Թոփալեանի «Արձանագիր»ը (1959) արեւմտահայ քնարերգութեան տառապագին աւանդութիւնը կը շարունակուի սփիւռքեան խառնարանին մէջ, բայց այլեւս ըսպառած իր ներշնչումէն: Միայն Նիկողոս Սարաֆեանի քերթողութիւնն է որ կ'ազատագրէ ինքզինքը ընկճող նաւէն ու կը նետուի դէպի մտածումի եւ զգայնութեան նոր, արդիական սարահարթներ ու կիրճեր: «Պատուհաս»ը այդ ազատագրումի նոյն շարժումին մաս կը կազմէ, սա տարբերութեամբ որ եթէ հասունութեան եւ արուեստի աւելի ցած մակարդակի վրայ է քան Սարաֆեանին երկը՝ ան որեւէ ազգականական կապ չունի գրական աւանդութեան հետ: Ոչ հայ ոչ ալ օտար -- զուտ ինքնեկ, անինքնութիւն, առանձին եւ արկածախնդիր՝ Սփիւռքն է:

Բուն անկիւնադարձը պիտի գար «Քաղաք»ով (1963), գիրք մը որ պատկերը կը կարծէր ըլլալ իր սերունդին -- կեդրոնախոյս, կռաքանդ, անպատկառ, ինքնատիպ: Ոչինչ կը պատրաստէր անոր գալուստը, ոչ հեղինակին կենսաքէն ոչ ալ գրականութեան մառաններու պահեստներէն: Հոն էր որ կեանքի քաոսը ձեւի բերելու, անհեթեթին մէջ որոշ օրէնք, գոնէ կեդրոններ հաստատելու առաջին, տկար, անհամոզիչ բայց անկեղծ փորձը եղաւ մեր գրականութեան մէջ: «Դիւցազներգական ճիգ», ինչպէս կը յաւակնի հեղինակը, սակայն գործը անցաւ աննըկատ իր իսկ սերունդին կողմէ, որովհետեւ այդ սերունդը ոչ մէկ վայրկեան ուզեց ինքզինքը ճանչնալ: Բայց գիրքը, իր ձեւով, պզտիկ յեղափոխութիւն մըն էր Սփիւռքի գրականութեան մէջ ու Պէյրութի հնաբոյր դասատուներու աւանդած գրական պատմութեան հակադրուած: Սարսափելի ուրացում մը կայ ընթացիկ ժառանգին ու անոր ներկայացուցիչներուն «Շանթ - մանթէն մինչեւ տեւզ-տապան Իշխանի եւ տաղանդաւոր սրիկաներու ըմբռնումները» ինչպէս կ'ըսէր այդ օրերուն -- յանուն Փարիզէն բերուած մեծամիտ, էլիթիսթ չափանիշերու: Եւ այն ամբողջ քողազերծումը անբարոյականութեան եւ կեղծիքին որ «Քաղաքը» կ'ընէր իր մանրանկար եւ անվնաս ձեւով հակառակ որ օրուան մեծափարթամ իշխանաւորները զինք վնասակար տարր կը նկատէին բայց գաղտնի կերպով կը կարդային, միասին՝ բոլոր «վրան-բաց» բառերն ու պատկերները որոնց միակ մեղքը կեանքի հաճոյքը եւ ազատութեան վայելքը ծերացած ու անկար գրական ոճին մէջ մտցնել ուզելն էր -- տասնըերկու տարի ետք պիտի պայթէր բոլորին գլխուն քաղաքացիական պատերազմի կերպարանքով, և քար ու քանդ ընէր խաղի-թուղթէ դղեակները զորս շիներ էինք բոլորս: Մարգարէական բան մը կար այդ հատորին մէջ:

«Քաղաք»ին մէկ կողմնակի երեսը յայտնի կ'ըլլայ «Քառուղի»ին մէջ (1970-ական թուականներ): Քանդումը հոն ալ կը շարունակուի (այդ հատորը հայ ըՍփիւռքի մէջ սեւ ցանկի վրայ առնուելու եւ հրապարակէն քշուելու առաջին ու վերջին երկրայելի պատուին արժանացաւ: Եւ այդ՝ հատորը լոյս ընծայող հրատարակչատան կողմէ իսկ, որ չէր համարձակեր իր անունը դնելու գրքին վրայ...): Ըմբոստութեան ջիղը որ կայ այդ հատորին մէջ -- «Խանգարուած վերելակը» կ'ակնարկէ հիներուն գրական հասկացողութեան որ «վեր չելլեր այլեւս»... «Պուրճ Համուտի Կոշկակարներուն Պարը» կը հակադրէ Համրայի եւ Էշրէֆիէյի պուրժուա Հայութեան եւ հայաստանեան պար պարող անվաւեր, կապիկ-կորած պէյրութահայ պարախումբերուն, «Պէյրութ - Փարիզ»ը կ'ընդվզի լկած, քառակուսի-տափակ Հայութեան դէմ, «Բարկութիւն»ը կը նետուի Աստուծոյ դէմ, «Պրիմակ»ը Կոմիտասի խենթութեան հէքեաթը կը ջանայ քանդել՝ հակադրուելով «Անլռելի Զանգակատուն»ին դասականացած թէզին եւ Վարդապետին տրամը փոխադրելով բոլորովին տարբեր փլանի մը վրայ եւայլն: Այս քերթուածները ալ չեն կարդացուիր որովհետեւ Սփիւռքի ճաշակը հիմա աւելի տակուն ու նրբացած է: Գրքին ոգին կ'արձագանգէ ժամանակաշրջանի քաղաքական դէպքերուն ալ -- Եղեռնի Յիսնամեակի ստեղծած արտակարգ յուզումը, արաբական ազգայնականութեան եւ համայնավարութեան բախումէն ծագած յեղափոխական ցնցումները, Սուրիոյ հայ գաղութին ճգնաժամային ապրումները, հայ ահաբեկչութեան չղթայազերծած զգացական առաջին պոռթկումները, լիբանանեան քաղաքացիական կռիւներուն առաջացուցած ահաւոր անստուգութիւնը:

Հասած ենք 80-ական թուականները արդէն: Միջին Արեւելքի Պիկ Պանկէն ծագում առած են Գանատայի, Միացեալ - Նահանգներու, Աւստրալիոյ գաղութները ու հեղինակը ինկած է արեւմտեան քաղաքակրթութեան ամէնէն հարազատ միջավայրին՝ արեւելեան Միացեալ - Նահանգներու գիրկը: Աւելի խիտ, տենդագին եւ կրկնապէս անհեթեթ նկարագիր մը ունի կեանքը: «Ահազանգ»ը լոյս կը տեսնէ այդ թոհուբոհին մէջ սակայն ոչ մէկ տող կ'ելլէ հեղինակին գրիչէն որ նուազագոյն դատապարտութիւնը կամ քննադատութիւնը ըլլայ ամերիկեան կենցաղին, անոր չափազանցութիւններուն և արտառոց մշակոյթին: «Արուեստը բարոյականէն անդին է» կը մտածէ բանաստեղծը «Աստուած մէյ մը զարկեր է մարդարարածին գլխուն՝ ինծի չիյնար երկրորդ հարուած մը տալ անոր»: Լոկ իր պարտականութիւնը պիտի ընէ գրագէտը, այսինքն՝ պիտի յայտնէ մարդոց ճշմարտութիւնը, մարդիկ ազատ են մտիկ ընելու կամ ոչ: Եւ ահա կը ծնի բանաստեղծին առասպելային տիպարը, այն որ «Ահազանգ»ը կը հնչեցնէ եւ կը զգուշացնէ մարդիկը Աստուծոյ կամ Նախախնամութեան լարած թակարդէն: Յովհաննէս Մկրտիչին նման, բանաստեղծին գործն է զգալ կեանքին ահարկու անհեթեթը, զգալ վտանգը «էշ Նահատակ» երթալու և լուրը տալ մարդոց: Բայց ոչ մէկ վայրկեան ան կեանքի արժէքը, գեղեցկութիւնը եւ համը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ, ոչ մէկ տեղ համակերպումի, «կեանքի ունայնութեան», Զարի կամ Բաբիլի խօսք կ'ընէ: Կեանքը ապսիւրտ է, ողբերգական բայց հոյակապ է վիճակնիս: Միայն մէկ բառ «Մհեր» - յայտնի կ'ընէ թէ գրութիւնը Հայութեան ուղղուած է, մասնաւորաբար: Հատորը կ'աւարտի «Ոճիր եւ Պատիժ» երկար բանաստեղծութեամբ ուր լիբանանեան քաղաքային պատերազմը կը վերածուի աշխարհի ու մարդկութեան մասին այլաբանական պատմութեան մը ուր «Պատիժը» այսինքն սոսկալի տառապանքը այդ անմարդկային կռիւին՝ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ գինը զոր կը վճարենք բոլորս որպէսզի ճշմարտութեան արժանի ըլլանք...: Ահա մարդ էակին պատկերը կամ «մարդկային կացութիւնը», ճամբայ ինկած երջանկութեան փնտռտուքին:

...գտնել շուկան քարուքանդ,
ծրի անծայր աւարակոյտ
անցնիլ անդին, հասնիլ եղեմ նիհար
մարդորսին՝
անմեղութեան պատշգամին
ուր կայներ է ան շուարումի ծուխերուն
մէջ սոված ծարաւ
ու կը սպանէ ինչ որ շարժի փողոցին
մէջ գիտակցութեան
ուր ինքն է որ սարսափահար
ապաստաներ փամփուշտներէն
պահուըտեր՝
հանդարտ պահ մը կը սպասէ
որ վազէ փախի տուն երթայ
կինը գտնէ, շունչ մը քաշէ, սուրճ մը
խմեն միասին:

Այս հատորն ալ իր ժամանակի ու մտայնութեան վկան է բայց պիտի փորձէ երկնի բարձրացող կառոյցին մէջ իր յատուկ, օրկանական տեղը ունենալ: Այդ իմաստով, մէկ մասնիկն է Սփիւռքի ներքին կենսագրութեան որ յաջորդ հատորով աւելի բարձր մագլցելու ճիգ մը պիտի ընէ: Այդ հատորը «Խուճապ»ն է:

(*) ԽՄԲ. -- Ա.ը տե՛ս. «Յառաջ» Դեկտեմբեր 8:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԲԱՌԵՐ, ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԳԱՆՁԵՐ

Բ.

Անցեալ օր դարձեալ քանի մը բարեկամներու հետ կը խօսէինք մեր լեզուի գեղեցկութիւններուն մասին: Անոնցմէ մէկը, որ բժիշկ է, պատմեց յուշ մը հանգուցեալ Պատրիարքէն: Խօսուն յուշ մըն էր:

Օր մը, ճաշասեղանի մը վրայ, Պատրիարք Սրբազանը հարցուցած էր անոր.

-- Ըսէ՛ նայիմ տոքթոր, ի՞նչ տարբերութիւն կայ շատակերին ու որկրամոլին միջեւ:

Բժիշկ բարեկամս անմիջապէս պատասխանած էր.

-- Սրբազան Հայր, շատակերը այն անձն է որ նոյն կերակուրէն չափէն աւելի շատ կ'ուտէ: Իսկ որկրամոլը այն անձն է որ անյագուրդ կերպով բերան կը դրկէ ինչ որ գտնէ իր շուրջբոլորը:

Սրբազանը գոհ մնացած էր:

-- Կեցցես, ո՞ւրկէ գիտես այս նրբութիւնը:

-- Ձեր գիրքերէն մէկուն մէջ կարդացած եմ, Սրբազան Հայր: Էջին թիւն իսկ կրնամ ըսել:

Մեր լեզուն ալ, իր ճոխութեամբ ու ճկունութեամբ, կատարելագործեալ ուրիշ լեզուէ մը վար չի մնար, նոյնիսկ կը գերազանցէ այդ լեզուներէն շատերը: Բայց միշտ ու միշտ կ'արժէ հարց տալ թէ մեր ժողովուրդը որքա՞ն գիտէ այս հիանալի լեզուին արժէքը:

Անցեալ օր ալ ծանօթներէս մէկը իրարու հետ շփոթած էր քնատ եւ անքուն բառերը եւ մէկուն տեղ միւսը կը գործածէր: Մինչդեռ գիտենք որ այս երկու բառերը տարբեր իմաստներ ունին: Եթէ երէկ գիշեր քուն ունէիր, սակայն սա կամ նա գործի պատճառաւ չկրցար անկողին մտնել, կամ ժամանակ չունեցար քնանալու, կը նշանակէ որ քնատ էիր ամբողջ գիշերուան ընթացքին: Իսկ քնանալու ժամանակ ունենալով հանդերձ, նոյնիսկ տասը ժամ անկողինդ մէջ մնացած ըլլալով հանդերձ, եթէ սա կամ նա մտածումի պատճառաւ չէիր կրցած կանոնաւոր քնանալ, չէիր կրցած աչքերդ գոնէ ժամ մը, կէս ժամ փակել, կը նշանակէ որ անքուն էիր ամբողջ գիշերուան ընթացքին:

Հազարաւոր տարիներու ընթացքին կերտուած, կազմուած ու կատարելագործըւած լեզու մը կրնա՞յ մէկ կամ երկու սերունդներու կեանքի ընթացքին կորսուիլ, անհետանալ, կամ գոյատեւել որպէս միայն շատ փոքրիկ թիւով մարդոց ապրանքը: Եթէ նկատի առնենք այն անփառունակ վիճակը, որուն ներկայիս մատնուած է Արեւմտահայերէնը, պիտի ստիպուինք պատասխանել որ այո՛, լեզու մը կրնայ այսքան կարճ ժամանակի մէջ բռնել կործանման ու անհետացման ճամբան: Արեւմտահայերէնին օրրանը Սփիւռքն է եւ Սփիւռքն ալ չունի համադրութիւնը բոլոր այն կառոյցներուն, որոնք լեզուները կ'ապրեցնեն, կը գործածեն, կը պահպանեն, կը զարգացնեն, այսինքն չունի իր համալսարանը, իր ակադեմիան, իր քաղաքական ու վարչական մեքենան, իր պետական հրատարակչատուները, իր խորհրդարանը եւլն.: Այլ բառով, Սփիւռքը, այսինքն արեւմտահայերէնը իր ետին չունի պետականութիւն մը ինչպէս արեւելահայերէնը ունի: Արեւմտահայերէնի գործածութիւնն ու պահպանումը մնացած է ժողովուրդի մը անհատներուն ուսերուն վրայ:

Անտարակոյս Միջին - Արեւելքէն մինչեւ Եւրոպա, մինչեւ Ամերիկա եւ Գանատա, աշխարհացրիւ Հայերու միջեւ այսօր ալ կան մարդիկ, որոնք կ'ողբան իրենց մայրենի լեզուին այժմու տխուր վիճակը: Ի՞նչ ընել, որ անոնք իրենց կեանքին գըլխաւոր նպատակը դարձուցած են իրենց մայրենի լեզուն: Իրենց համար այդ մայրենի լեզուն գանձերուն ամէնէն թանկագինն է: Այդ լեզուին համար ապրած են, այդ լեզուով ապրած են, եւ եթէ տակաւին պիտի ապրին, կամ պիտի անմահանան, այդ լեզուով է որ պիտի ապրին ու անմահանան: Ուսուցիչներ են անոնք, որոնք ուխտած են մայրենի լեզուն սորվեցնել սերունդներու, կամ գրագէտներ ու մամուլի մարդիկ են անոնք, որոնք ուխտած են սակաւաթիւ ընթերցողներու գեղեցիկ գրականութիւն հրամցնել, կամ արուեստագէտներ են անոնք, որոնք դաշտ իջած են մեր ժողովուրդին մշակութային գանձերուն վրայ նորեր աւելցնելու համար, կամ վերջապէս ուսումնասիրողներ են, մանաւանդ լեզուագէտներ են անոնք, որոնց կեանքի նպատակն է յաւերժացնել իրենց ժողովուրդին մտքի գանձերը: Բոլորն ալ իրարու ուղղակի կապուած են միայն մայրենի լեզուի գիծով: Բայց անոնցմէ մէկը կամ միւսը ամէն օր կը տեսնէ որ այդ գիծին դիմացի կողմը սկսած է մնալ պարապութեան մէջ: Դիմացինը կ'անհետանայ եւ գիծը կը մնայ պարապութեան մէջ: Ո՛չ մէկը կուգայ լեցնել անհետացողին տեղը: Ան, որուն միակ ու անկորնչելի հարստութիւնը իր մայրենի լեզուն է, օրէ օր կը տեսնէ որ իր շուրջինները տասնոց չեն տար այդ գանձին: Չեն բաժներ իր ճաշակը, չեն ճանչնար իր լեզուն, չեն կարդար անոր գրածը, չեն հասկնար իր ըսածը: Եւ ան օրէ օր կ'անդրադառնայ որ ահաւոր բազմութիւններով լեցուն տարածութեան մը վրայ միմինակ մնացած է: Եթէ հրաշքով հոս կամ հոն յանկարծ իր մէկ նմանը գտնէ, այդ երկուքը արցունքոտ աչքերով պիտի փաթթուին իրարու, իրարու պիտի պատմեն իրենց ցաւերը եւ պիտի չուզեն բաժնուիլ իրարմէ:

Տառապանքներ կան որոնք մարդը անձնասպանութեան կրնան տանիլ: Դժուար է հասկնալ թէ մէկը ի՞նչպէս անձնասպան կրնայ ըլլալ, բայց իրողութիւն է: Մէկը որ կը սիրէ ու չի սիրուիր, կրնայ անձնասպան ըլլալ: Մէկը որ կը սիրէ ու կը տեսնէ որ իր սէրը հեգնանքի կ'արժանանայ, կրնայ անձնասպան ըլլալ: Մէկը որ ամբողջ կեանքին մէջ գործ մը ստեղծած է եւ որ կը տեսնէ թէ այդ գործը չի գընահատուիր ո՛չ իսկ մէկ հոգիի կողմէ, կրնայ անձնասպան ըլլալ:

Ես կը հաւատամ որ մէկը յուսահատօրէն անձնասպան կրնայ ըլլալ նաեւ տեսնելով որ իր շուրջինները աղբանոց կը նետեն այն մայրենի գանձը, որուն համար ան իր ամբողջ կեանքը նուիրագործած է:

Բ. Հ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԵՒ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ եւ եկեղեցւոյս Մշակոյթի Յանձնախումբի հովանաւորութեամբ, անցեալ շաբաթ Դեկտեմբեր 17-ին, յետմիջօրէին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի եւ շրջակայի կիրակնօրեայ եւ Միօրեայ եօթը հայկական վարժարաններու աշակերտներու մասնակցութեամբ Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան առթիւ կազմակերպուած հաւաքոյթ մը:

Սոյն տօնահանդէսին ներկայ եղան Գերշ. Արքեպիսկոպոս Նաղգաշեան, Ներսէս Ծ. Վրդ. Բարսեղեան, Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան, Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեան, Աւետիս Քհնյ. Պալըգեան եւ բազմաթիւ ծնողներ:

Ժամը 15-ին արդէն Փարիզէն, Ալֆորվիլէն, Պանեէօ - Գաշանէն, Առնուվիլէն, Շավիլէն, Պուա - Գոլոմպէն եւ Իսի - լէ - Մուլինոյէն բազմաթիւ փոքրիկներ առաջնորդութեամբ իրենց ուսուցիչներուն կամ ծնողներուն փութացած էին Կաղանդ Պապան դիմաւորելու եւ ստանալու իրենց նուէրները:

Յանուն Կրօնական Ընկերակցութեան նախ խօսք առաւ վարչութեան նախագահ՝ Պր. Համազասպ Մոմճեան որ ներկաներուն բարի գալուստ մաղթելէ յետոյ յիշեցուց թէ այս գեղեցիկ հաւաքոյթը նախաձեռնութիւնն էր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին որուն սիրով ընդառաջ գացած է Եկեղեցին եւ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը: Պր. Մոմճեան անգամ մը եւս շեշտը դնելով այսօրինակ նախաձեռնութիւններու անհրաժեշտութեան վրայ, վեր առաւ հայ եկեղեցւոյ դերը որպէս հայ լեզուի պահպանման կռուաններէն մէկը որ այսօր ալ կը շարունակէ նախանձախնդիր ըլլալ հայ լեզուի պահպանման, մանաւանդ Սփիւռքի դաժան պայմաններու մէջ, քաջալերելով եւ հովանաւորելով նմանատիպ ձեռնարկներ: Ապա ան բեմ հրաւիրեց Պր. Արթիւր Պէյլէրեանը որ յանուն միօրեայ վարժարաններու անդրադարձաւ օրուան հանդէսին: Ան դիտել տուաւ յատկապէս, թէ երբ մենք այստեղ ուրախ եւ հանդիստ պայմաններու մէջ Նոր տարին կը դիմաւորենք, պէտք է պահ մը դառնէ մեր հայեացքները ուղղենք դէպի մեր մայր Հայրենիքը ուր մեր ժողովուրդը անհամար դժուարութիւններու դէմ առ դէմ կը գտնուի եւ որեւէ ժամանակէ աւելի պէտք ունի մեր թէ բարոյական եւ թէ նիւթական աջակցութեան, ակնարկելով ի մասնաւորի մեր հայրենաբնակ մանուկներուն: Պր. Պէյլէրեան յոյս յայտնեց թէ մինչեւ տարիէ մը դառնէ հայրենիքը կարենայ իր դժուարութիւնները յաղթահարել որպէսզի վերստին կեանքը հոն ստանայ իր բնականոն ընթացքը: Ան յատկապէս շեշտեց յաջորդ տարուան Յունիս ամսուան մէջ տեղի ունենալիք ընդհանուր գիտելիքներու մրցումի մասին, յոյս յայտնելով որ անոր ալ այնքան հոծ թիւով աշակերտներ կը ներկայանան:

Ապա ներկաները Հայաստանի քայլերգը՝ «Մեր Հայրենիք»ը յոտնկայս երգեցին: Ուսուցչուհի Օր. Ճոյս Մաալուֆ որ ձեռնհասօրէն վարեց փոքրերու յայտագիրը, բեմ հրաւիրեց խումբ մը աշակերտներ: Կարինէ Խրիմեան արտասանեց բանաստեղծութիւն մը որուն սրինգով ընկերակցեցաւ Ովաննէս Պալեան: Ապա Մայր Եկեղեցւոյ Շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու աշակերտները Տիկին Մարինա Սողոմոնեանցի եւ Օրիորդ Սիլվա Էլմաճեանի ղեկավարութեամբ յաջողապէս ներկայացուցին Յիսուսի ծնունդը խորհրդանշող բեմականացուած գեղեցիկ պատկեր մը եւ զանազան արտասանութիւններ: Անմասն չմնացին նաեւ Առնուվիլի ներկայացուցիչները որոնք Տիկին Լուսին Գարայեանի ղեկավարութեամբ ներկայացուցին երկու ուրախ խմբերգներ: Ապա Ալիս եւ Ալին Գէորգեան քոյրերը դաշնամուրի վրայ չորս ձեռքերու նուագածութեամբ ներկայացուցին Տիգրան Զուխաճեանի «Կարինէ» օփերէթէն հատուած մը եւ Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ» պալէէն «Վարդագոյն Աղջիկներու Պարը» սուիթը տպաւորելով ներկաները: Վերջաւորութեան «Սիամանթօ» միօրեայ դպրոցի աշակերտուհի՝ փոքրիկն Գայեանէ Պալըգեան զգալի ապրումով երգեց «Հիւսիս Արեւելք» ամանորեայ գեղեցիկ երգը արժանանալով ներկաներու ջերմ ծափողջոյններուն:

Փոքրիկներու խանդավառութիւնը հասաւ իր գագաթնակէտին երբ Մայր Եկեղեցւոյ դպիրներէն Պր. Յարութիւն Պօչնակեան Կաղանդ Պապայի տարազով մուտք գործեց եւ իր նուէրներով ուրախացուց փոքրիկներն ու անոնց ծնողները:

Վերջաւորութեան Գերշ. Արք. շնորհաւորելով ներկայ հանդիսութիւնը կազմակերպողները, անոնց այս գեղեցիկ նախաձեռնութեան առթիւ, իր հայրական օրհնութիւնները բաշխեց բոլորին, միաժամանակ մաղթելով որ այս հանդիսութիւնը աւանդական դառնայ եւ այսուհետեւ բոլորը անխտիր զգան որ ջերմ ու հարազատ անկիւն մը ունին Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ երդիքին տակ:

Ապա ներկաները հիւրասիրուեցան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբի պատրաստած համադամ կարկանդակներով եւ ըմպելիներով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՅԿ. ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայկական Բժշկական Միջազգային Վեցերորդ Համագումարը Պոսթըն տեղի կ'ունենայ 1995 Յուլիս 5 -- 9 թուականին: Այս բացառիկ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ տեղական Հայ -- Ամերիկեան Բժշկական կազմակերպութեան կողմէ՝ օժանդակութեամբ Մոնրէալի մէջ գտնուող Հայկական Բժշկական Համաշխարհային Յանձնաժողովի (AMIC):

Հայկական Բժշկական Միջազգային Վեցերորդ Համագումարի կազմակերպիչները (բժիշներ՝ Ռիչըրտ Պապայեան, Ճոն Սարեան եւ Սթիվ Գարեան) իբր հաւաքավայրներու կեդրոն ընտրած են «Մարիոթ -- Գոբլի -- Փլէյս» հիւրանոցը, եւ կ'ակնկալուի որ առողջապահութեան ասպարէզի աւելի քան 1000 մասնագէտներ իրենց ընտանիքներով հոն ըլլան: Մարիոթ հիւրանոցը կը գտնուի Պոսթընի հռչակաւոր «Պէք Պէյ» շրջանին մէջ, ուր մօտ 200 խանութ, ճաշարաններ եւ արուեստի ցուցասրահներ կան: Ամերիկեան անկախութեան տօնակատարութիւնը՝ Յուլիս 4-ին, տեղի կ'ունենայ հրախաղերով, երաժշտական համերգներով, ծրագրուած աւելի քան 130 ներկայացումներով:

1988 թուականի ողբերգական երկրաշարժը եւ Հայաստանի հանրապետութեան անկախութեան հռչակումը կը կազմեն հիմը Հայկական Բժշկական Միջազգային 6--րդ Համագումարին: Կազմակերպիչ Յանձնախումբը ընտրած է «Հայաստանին Օգնող Հայեր» նշանաբանը, որ առաջնորդող ոգին է վեցերորդ Համագումարին:

Ներկայ պիտի ըլլան բժիշկներ, ատամնաբոյժներ, դեղագործներ, ֆիզիոթերապիստներ, հանրային առողջապահութեան մասնագէտներ, հիւանդապահներ, հիւանդանոցի վարչականներ, հոգեբոյժներ, բժշկական հետազօտողներ, եւայլն:

Հայկական Բժշկական Միջազգային Վեցերորդ Համագումարի ծրագիրը պիտի պարունակէ դասախօսութիւններ՝ միջազգային եւ տեղական մասնագէտներու կողմէ, պատկերաւոր ազդի ձեւով ներկայացումներ եւ դասախօսութիւններ՝ բժշկութեան, հասարակական առողջապահութեան, հիւանդանոցային վարչութեան, եւ ընդհանուր բժշկական հարցերու շուրջ: Ընկերային ժամանցներ եւ մշակութային երեկոներ պիտի կազմակերպուին մասնակցողներուն եւ ընտանիքներուն համար:

Միջազգային Վեցերորդ Համագումարը կապ պիտի հաստատէ աշխարհի բոլոր բժշկական մասնագէտներու միջեւ եւ դրամահաւաքի միջոց պիտի հանդիսանայ՝ Հայաստանի բուժօգնութիւն մատակարարելու: Անոնք որոնք կը հետաքրքրուին եւ կը փափաքին մասնակցիլ, կրնան կապ հաստատել Հայկական Բժշկական 6-րդ Համագումարի Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով.

6TH WORLD CONGRES COMMITTEE
c/o Travel Vision International
49 River Street
Waltham, MA 02154
U.S.A.
Tél. : (617) 647-5530
Fax (617) 894-6454

"ՈՂՋՆԻ"ի սրամտութիւններէն

Լսափողը վերցնում է Օնոյի կինը:
- Հարս ջան, Օնոն տո՞ւնն է:
- Չէ, գնացել է Մկոյի թաղմանը:
- Հարս ջան, որ Օնոն կու գայ, ըսա՝ Մկոն զանգեց ու գնաց Վարդուշի թաղմանը...

Գիւմրեցի Մկոն մօտենում է թերթի կրպակին:
- Քուր ջան, անտէր թերթ ունի՞ս, - դիմում է վաճառողուհուն:
- Անտէր թե՞րթ: Չէ՛, այդպիսի թերթ չեմ ստանում:
- Իյա՛, - իր հերթին զարմանում է Մկոն, - հըբը մեր ԵՐԿԻՐՆ ի՞նչ է, անտէր չէ՞...

- Հայրիկ, ինչո՞ւ կովերն ու եզները պոզեր ունեն, իսկ հորթերը՝ ոչ:
- Պարզ է, հորթերը դեռ ամուսնացած չեն:

Զղեր Խաչիկը իր մեքենայով գնում է Երեւանի Չէյթուն թաղամաս:
Մի երեւանցի կանգնեցնում է մեքենան եւ հարցնում.
- Ախպեր ջան, ո՞ւր ես գնում:
- Ջիթապտուղ թաղամաս, - պատասխանում է Խաչիկը:

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

Վ Է Պ

-- Ուր է, ըսաւ, երեք անգամ տեղ փոխեցինք ... Խրիստոսի գերեզմանատան եաւեր փոսին մէջ ... Այո, կը յիշեմ կոր, ամէնէն առաջ փոսին մէջ տեղաւորուեցանք ... Եղբը դուն հոս աղուոր չէ, շատ մեղու կայ ըսիր, այո, կը յիշեմ կոր, վար իջանք ... Հոնկէ...

-- Հոն ալ, շատ տաք է ըսի, բնաւ հով չի բաներ կոր հոս ըսի, Լունա Փարքէն անդին տարի քեզ: Վերը, գերեզմանին եաւեր անշարժ պառկած էր: Դուն չտեսար: Բայց ես տեսայ: Ես կը տեսնամ:

-- Դուն վարժուեր ես, ըսաւ Նորմա նըշանակալից շեշտով մը:

Սուր խնդաց, ոչ առանց հպարտութեան: Եւ խորհեցաւ թէ այնքան ալ շատ վարժութիւն չունէր՝ Նորմայէն առաջ: Բայց Նորմային հետ, վեց ամիսէ ի վեր, բացօթեայ սիրաբանութեան մասնագէտը դարձած էր:

-- Վարն ալ ռէօնթկենճի կար: Ամէն կողմ ցանց հիւսած էին: Եւ դուն չտեսար:

-- Դուն ալ չտեսնայիր նէ՞, Սուր:

Մտատանջութիւն կար ձայնին մէջ:

-- Մեզի բան մը ընէին նէ՞:

-- Ռէօնթկենճիները բան մը չեն ըներ, ըսաւ Սուր, ոչ շատ վստահ ներքնապէս:

Նորմա ծամածռութիւն մը ըրաւ թեթեւ սարսուռով մը, կծկտեցաւ Սուրի թեւին տակ.

-- Ըսել է, իրա՞ւ է Սուր, մեր գլխուն վրայ...

-- Ճիշդ վրան:

-- Բնաւ ձայն մը չհանեց: Կրնա՞յ ըլլալ:

-- Եղաւ:

Գլուխը կախեց:

-- Խե՛րը անիծեմ, մոլտաց: Ապատ տեղ մը չունիս:

Վհատութիւն մը յաջորդած էր իր բընազբօսիկ յոխորտութեան: Առջի շաբաթ ալ՝ կղզին, այս իրիկուն ալ՝ հանրային պարտէզը, վախցած էր: Բարդ, շփոթ, ներմղուած բայց բաւական սաստիկ վախ մը, որ յապաղած ծանր հակազդեցութեան մը ծնունդ կուտար հիմա: Կրնար միջադէպ ծաղիլ ու ոստիկանատուները քաշկռտել զիրենք: Գայթակղութիւն՝ ընտանիքներուն մէջ: Կրնային յարձակումի ենթարկուիլ, Նորմային գլխուն փորձանք մը ... Այն ատեն պէտք էր պաշտպանէր զայն: Թերեւս կը սպաննուէր: Կամ առնուազն՝ Նորէն պահականոց, Նորէն գայթակղութիւն, մեծ խնդիր .. կամ կրնար ծեծ ուտել, եւ աղջիկը կ'առեւանգէին. խայտառակ ալ կ'ըլլար աղջիկը պաշտպանելու անկարող ըլլալուն համար: Եւ արդէն անհանդուրժելի էր այն գաղափարը անգամ՝ թէ...

Այնքան մտացրաղ էր որ քանի մը անգամ փախցուց Փանկալթիի ոստիկանին նշանը: Նորմա ձայն չհանեց: Ինք իր վիճակին ձգեց զայն փափկանկատութեամբ: Երկարօրէն սպասեցին դիմաց անցնելու համար:

Նորմա տեսաւ թէ Սուր դէպի Օսմանպէյ կ'առաջնորդէր զինք: Հեշտալի տաքութիւն մը շրջեցաւ մարմինին մէջ: Գիտէր թէ երբ Սուր ճամբան երկարէր՝ վերադարձին, չէր կշտացած իրմէ եւ մութ անկիւն մը կը փնտռէր: Օսմանպէյի կեդրոնը մութ անկի՛ւն...

Սուր ձախ դարձաւ՝ դէպի չուկային զառիթափը: Հիմա խոժոռ, ջղային վիճակ մը ստացած էր: Առջեւը կը նայէր նեղսիրտ, գլխահակ, ուսերը եւ թեւերը շարժելով անդիտակցաբար: Անճրկած մարդու պէս: Ու արագ արագ կը ծխէր: Նորմա հասկցաւ, զգաց անոր տագնապը: Լուռ մնաց սրտատրոփ: Կէս մեթր ետեւէն առաջացաւ ուշադրութիւն ընելով կոխած տեղին, որ հետզհետէ կը պրկուէր պողոտային լոյսերէն:

Երբ գերեզմանատան մեծ պատին սկիզբը հասան, Սուր Նորմային մերկ թեւը բռնեց: Միասին սարսռացին: Նորմա ինքնաբերաբար մօտեցաւ: Սուր թեւը նետեց անոր ուսին, արագ ակնարկ մը պտըտցուց վեր վար, եւ ուժգնօրէն փակցուց զայն իր մարմինին:

Ինքնաշարժի մը լոյսը աւլեց շէնքերուն պատերը: Սուր ջղաձգական պրկումով մը քաշեց շրթները Նորմայի շրթներէն: Արդէն կը քալէին երբ լոյսը զիրենք քերեց անցաւ: Ա՛լ չբռնեց Նորմայի թեւը: Նորմա կառչեցաւ անոր, կառու եղաւ: Զկրցաւ փոխել տրամադրութիւնը:

Շուկային բերանը, Սուր կանգ առաւ:

-- Վաղը քանի՞ն կ'երթանք կոր, հարցուց մէկէն:

-- Ո՞ւր:

-- Կղզի:

Տարտամ վարանում մը ունեցաւ Նորմա: Սուր գիտէր թէ ինչ կը խորհէր ան: Թէ լեզուին ծայրն էին ռէօնթկենճիները: Եթէ բերնէն հանէր այդ խօսքը, եթէ խընդիր ընէր, պիտի պայթէին ջղերը: Բայց Նորմա բերան չբացաւ: Շուտով վերստացաւ բնական վիճակը:

-- Կէսէն ետք հարկաւ, ըսաւ պարզօրէն: Մէկուկէսով, եթէ կ'ուզես:

Սուրին ջղերը քակուեցան: Անհուն սէր մը, երախտագիտութեամբ խառնուած, յորդեցաւ իր էութենէն: Ա՛յնքան ուժգին սեղմեց Նորմային ուսերը, որ աղջիկը՝ չնչհատ՝ խեղդուկ ձայն մը հանեց ակամայ:

-- Կէսի՞ն պիտի ելլաս գործէդ:

-- Ամէն ատենուան պէս:

-- Ամառը աւելի կանուխ չպիտի՞ ձգեն շաբաթ օրերը:

-- Կ'երեւակայե՞ս ատանկ բան:

-- Սրիկանե՛րը...

Գէորգ երբ դուռը զարկաւ, ներսը տակնուվրայութիւն կը տիրէր նորէն: Ձայները մինչեւ փողոց կը յորդէին: Ստիպուեցաւ անգամ մը եւս կոխել կոճակին վրայ, եւ սպասել: Այս անգամ յստակօրէն իմացաւ Մելինէին ձայնը որ կ'աղաղակէր.

-- Աստուծմէ՛ գտնաս: Զրանո՞ս սա դուռը: Ձեռքերս աղտոտ են կ'ըսեմ կոր քեզի:

(Շար. 2)

REMERCIMENTS

Le Comité de Coordination des Associations Sociales Arméniennes de Paris (A.A.A.S., Croix Bleue, Eglise Apostolique, UGAB) remercie la Fondation Léa et Napoléon Bullukian qui lui a octroyé une subvention de 20.000 Frs.

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean avec la participation de la Chorale de la Cathédrale Arménienne de Marseille

dirigée par M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël

Réservations : (16) 94 95 00 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան առթիւ :

Ս. Յակոբի Մատաղօրհնութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մասլաղեան 2000 ֆրանք, Տիկին Ֆիլոր Պօղոսեան 1500 Ֆր., Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան մարմինը 1400 Ֆր., Տիկին Նարդուհի Օպողեան, Սիմէճեան եւ Մըրնայեան քոյրեր եւ Պր. Գրիգոր Համզալեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժանէթ Կրէկուար Ազըլեան, Փաշապէզեան եւ Խօքսիզեան ընտանիքներ, Օր. Անժէլ Աղապալեան, Տիկին Արաքսի Թադէոսեան 500-ական Ֆր., Մարիլուսեան ընտանիք 400 Ֆր., Տիկին Սօնիա Գէփէնէքեան, Տիկին Սոկոնեան 250-ական Ֆր., Պր. Արա Պահատուրեան, Փաշապէզեան ընտանիք, Պր. Տիւլկէրեան, Տիկին Աղնիւ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Վազինակ Մխքճեան 200-ական Ֆր., Տիկին Մլումեան եւ Տիկին Մէյմարեան 50-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սոմունեան, Օր. Ֆրէտէրիք Սարոյեան 100-ական Ֆր., Տիկին Ժան Մինասեան (Փարիզէն) 3000 Ֆր.:

Մատաղցու միսերը նուիրած է Մամաս ընտանիքը :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 24. -

Տօն է Սրբոցն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն :

Ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

*
**

Կիրակի, Դեկտեմբեր 25. -

Հինգերորդ Կիրակի յիսնակի :

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. -

Այսօր Ծնունդ է Կաթողիկէներու, Յոյներու, Անկլիքաններու եւ Բողոքականներու համար :

Հայաստանեայց Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցին՝ Սուրբ Ծնունդը *կը տօնէ Ուրբաթ օր*, 1995 *Յունուար* 6-*ին* :

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Vous êtes musiciens !
Vous êtes particulièrement brillants et doués ! —ceci quelque soit votre niveau —
Vous avez moins de 20 ans !
Vous êtes d'origine arménienne !

N'hésitez pas à participer à l'AUDITION DE SELECTION en vue

du CONCERT JEUNES TALENTS

organisé par la M.C.A.
le Samedi 25 MARS en soirée

Date limite d'inscription 21 Janvier
Date de l'audition 29 Janvier

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2
Dimanche 25 Décembre à 9 heures 30.
CH. AZNAVOUR

SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS-EREVAN-PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS-EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS 3300 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳՆԵՐ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ մարգարէական թուղթերու ընթերցում ժամը 17 :

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18 :
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՅՈՎՍԷՓ Վ. ՔԷԼԷԿԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԾՆՈՒՆԴ

Հայրապետական պատարագ ժամը՝ 11 :

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագէն ետքը՝ տօնական շնորհաւորութիւններ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. --

Պր. Միքայէլ Յակոբեան 10.000 *ֆրանք, Տիկին Մարի Գօչունեան* 200 *Ֆր., Տէր և Տիկին Խաչատուր Ղազէրեան* 500 *Ֆր., Տիկին Աստղիկ Տէտէյեան* 200 *Ֆր., Պր. Յարութիւն Քէչեան* 300 *Ֆր., Պէզիրճեան ընտանիք (Ամերիկայէն)* Սերժ Գորասանի *յիշատակին՝* 100 *տոլար, Պ. Ա. Ճենանեան* Մովսէս Մազմանեանի *յիշատակին՝* 100 *ֆրանք, Տիկին Սրբուհի Աչճեան* Հաւըրտ Գարակէօզեանի *յիշատակին* 500 *Ֆր., Պր. Ժագ Յակոբեան* Գրիգոր Ֆէրէշէթեանի *մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի* 500 *ֆրանք, Պր. Հրաչ Սիսեռեան* Սուրէն Մուրատեանի *եւ Հ. Մ. Ը. Միութեան բոլոր ննջեցեալներու յիշատակին* 1000 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Ասլանեան* Անդրանիկ Սէյրանեանի *մահուան առթիւ* 200 *Ֆր.:*

Նոյն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Օսքար Ասլանեան 250 *Ֆր.:*

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN
GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'ECOLE ST MESROP d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus**, de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE - CONSEIL D'ADMINISTRATION
17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G.**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

LE REVEILLON
Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24-25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.489
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.489

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ ՌՈԲԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Հինգշաբթի, Դեկ. 22-ին, Ղարաբաղի Խորհրդարանը 2-ի դէմ 51 ձայնով Հանրապետութեան նախագահ (առաջինը) ընտրեց Ռոպէր Քոչարեանը, երեք տարուան համար: Ռ. Քոչարեան ցարդ Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ էր (ընտրուած 1992, Օգոստոսին): Նորընտիր նախագահը նաեւ կը դառնայ զինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատար:

Ծնած է Ստեփանակերտ 1954-ին, ամուսնացած է եւ հայր երեք զաւակի: Երեսփոխան էր Ղարաբաղի եւ Հայաստանի Խորհրդարաններուն: Նախքան քաղաքական ասպարէզ մտնելը, կ'աշխատէր Ղարաբաղի մետաքսի կոմբինատը: Պատրաստութեամբ ճարտարագէտ է: Ոչ մէկ կուսակցութեան անդամ է:

Ռոպէր Քոչարեան Փարիզ եկած է 1993 Հոկտեմբեր 14-ին Դիւանագիտական միջազգային Ակադեմիայի հրաւէրով: Հոկտեմբեր 16-ին տօնուած է Ղարաբաղի Հանրապետութեան Բ. տարեդարձը: Այդ այցելութեան առթիւ Ռ. Քոչարեան անցած է նաեւ Պրիւքսէլ ուր շարք մը տեսակցութիւններ ունեցած է Ատլանտեան Ուխտի պատասխանատուներու եւ Պելժիոյ կառավարական դէմքերու հետ: Փարիզ վերադարձին մամուլի ասուլիս մը տուած է Հոկտեմբեր 21-ին, խօր տպաւորութիւն գործելով օտար մամուլի ներկայ բազմաթիւ թղթակիցներուն վրայ: Այդ ասուլիսի ընթացքին ան դիտել տուած էր որ. -- «Միջազգային հանրութիւնը այսօր ինքզինք կը գտնէ Ղարաբաղի Հանրապետութեան գոյութեան փաստի առջեւ իբրեւ ենթական միջազգային մակարդակի մը դրուած հողային կարգաւորումի մը»:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի Հանրապետութեան ճանաչման Հայաստանի կողմէ (հարց մը որ շատ կը ծեծէ ընդդիմութիւնը), Ռ. Քոչարեան ըսած էր.-- «Չեմ խորհիր, որ Ղարաբաղի ճանաչումը որեւէ բան կը փոխէ կացութենէն: Մենք չենք ուզեր որ Հայաստանը ըլլայ մեր երկիրը ճանչցող միակ պետութիւնը: Հայաստանի ղեկավարները կը մտածեն որ այս ճանաչումը աւելի պիտի բարդացնէ կրնիրը, եւ ես կը բաժնեմ այս տեսակէտը: Ղարաբաղի Հանրապետութեան Հայաստանի կողմէ ճանաչման ջերմ ջատագով մը չեմ: Պէտք է սպասել պատեհ առիթին»:

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան հետեւեալ շնորհաւորական գիրը ղրկած է նորընտիր նախագահին. --

«Յարգելի Պարոն Նախագահ, սիրելի Ռոբերտ,

Շնորհաւորում եմ Ձեզ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան առաջին նախագահ ընտրուելու կապակցութեամբ:

Յոյսով եմ, որ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնում նախագահի պաշտօնի հիմնումը եւ այս պաշտօնում Ձեր ընտրութիւնը խորապէս կը նպաստեն ղարաբաղեան խնդրի խաղաղ քաղաքական լուծմանը, Արցախի բնակչութեան անվտանգութեան ապահովմանն ու սոցիալ -- տնտեսական զարգացման ծրագրի իրականացմանը:

Յարգանքով՝
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

22 Դեկտեմբերի 1994 թ.»:

Շնորհաւորական նամակներ ուղղած են նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան, փոխ-նախագահ՝ Գագիկ Յարութիւնեան, վարչապետ Հրանտ Բագրատեան:

Ղարաբաղի յաջորդ նախագահը պիտի ընտրուի հինգ տարուան համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵԼՑԻՆԻ ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

«Գրոզնի» ռուսերէնի մէջ «ահեղ» կը նշանակէ. ատիկա յիշատակ է ցարական կովկասեան պահակազօրքին համբաւէն: Այսօր շատեր կ'անդրադառնան այդ անուանումին, երբ Կրեմլինի հրահանգով ռումբեր կը տեղան Չէչէնիոյ մայրաքաղաքին վրայ: Այդ ռումբերը սակայն խտիր չեն դներ զոհերուն միջեւ ու Գրոզնիի հարիւր հազար Ռուսերն ալ թիրախ են, ինչպէս Չէչէնները: Անոնք պաշտպանուած ալ չեն ցուրտին ու սովին դէմ որոնց շնորհիւ կը յուսայ Մոսկուա ծունկի բերել պաշարուած մայրաքաղաքը: Անկէ դուրս եւս, Կովկասի ռուս բնակչութիւնները, մէկ օրէն միւսը, տեղական ժողովուրդներու վրէժի զգացումին քաւութեան նոխազ կրնան դառնալ: Ճիշդ է որ դրացի հանրապետութիւններէ Գրոզնի հասած կամաւորները, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց թիւը, շատ ծանր չեն կշռեր զօրաւոր Գրաչովի հրասայլերուն, սաւառնակներուն եւ ուղղաթիռներուն դէմ: Սակայն ո՞վ կրնայ արգելք ըլլալ կովկասեան քաղաքներու մէջ տեղացի ռուս բնակչութեան ուղղուած վրէժխնդրական արարքներու:

Այս պարագաներուն լոյսին տակ, շատերու համար դժուար է բացատրել թէ նախագահ Ելցին ի՛նչ նպատակով սկսած է կրակին հետ խաղալ: Մանաւանդ որ կացութեան հրահրումէն ի վեր ուշագրաւ է անոր բացակայութիւնը: Ինք որ միշտ ներկայ էր հեռատեսիլի պաստառին վրայ, վարչապետին ձգեց նոյնիսկ ընթերցումը ժողովուրդին ուղղուած իր ուղերձին ուր բացատրուած էր թէ ռուսական զօրքը ո՛ր բարի նպատակին ծառայելու համար Կովկաս կը գտնուէր: Իսկ միւս ղեկավարները կը նախընտրէին լուռ մնալ: Ատիկա կը սնուցանէր զօրավարներու ամենազօրութեան կասկածներ. ատիկա հերքելու համար Կրեմլինի ոչ զինուորականները ամէն բան կ'ընեն հանրային կարծիքը համոզելու համար թէ բոլոր որոշումները տրուած են ուղղակի եւ միմիայն նախագահին կողմէ: Պէտք է ըսել որ ատիկա ապահովութիւն ներշնչելու զօրութիւն չունի, քանի որ Ելցին ծանօթ է որպէս ուժգնութեան կողմնակից եւ վրէժխնդիր մէկը: Կ'ըսուի թէ ամէն անգամ որ համաձայնութեան եզրի մը յանգելու եւ ուժի դիմելու ընտրութեան առջեւ կը գտնուի, կ'ընտրէ ուժի դիծը: Առելութիւնէն ծագած է Գորբաչովի, յետոյ Խասբուլատովի ու այսօր ալ Դուդայեւի հանդէպ իր կեցուածքը: Վերջինին հետ պատահածը հաշուեյարդարի պարագայ մըն է, քանի որ կովկասցի իր փոքր պաշտօնակիցը չէ յարգած Ելցինի դասակարգը: Արդէն նախագահական վարչութեան պետն ալ ըսած է թէ պիտի ջանան ձերբակալել ու դատել Դուդայեւը որ ռուսական հողին վրայ զինեալ խումբ կազմած է ու կրակած անմեղ քաղաքացիներու վրայ: Ասոր հետ, իրեն ուղղուած ամբաստանութիւններուն որպէս անուղղակի պատասխան, Մոսկուայի հեռատեսիլէն սփռուած է Դուդայեւի անձնական խօսակցութիւնը զոր ռուս զինուորականներ յաջողած են արձանագրել: Ճիշդ է որ չէչէն զօրավարին արտայայտութեան ոճը շատ բարձրօրակ չէ, բայց եւ այնպէս աւելի բարձր մակարդակ ունի, քան ռուսական զօրանոցներու մէջ լսուածը: Ինչ որ ալ ըլլայ հարցը ներկայացնելու կրեմլինեան ձեւը, յստակ է որ Չէչէնիոյ պատահարները արձագանգ կ'ունենան Մոսկուայի մէջ, յատկապէս շեշտելով ելցինեան վարչաձեւին միապետական բնոյթը: Դուման ջախջախիչ մեծամասնութեամբ դէմ արտայայտուեցաւ կառավարութեան չէչէնական քաղաքականութեան. Կրեմլին ոչ իսկ անդրադարձաւ: Նոյնը պատահեցաւ Բարձրագոյն Ժողովին հետ որ պէտք է վաւերացնէր Չէչէնիոյ արտակարգ վիճակի հռչակումը. Կրեմլին բաւականացաւ հրամանագրին մէջ փոփոխութիւն կատարելով միայն ձեւական կերպով: Միայն Արդարադատութեան նախարարն էր որ հրաժարեցաւ բողոքելու համար Չէչէնիոյ ներխուժումին դէմ: Կրեմլին ոչ ալ անոր հրաժարականը հրապարակեց, միայն յայտնեց թէ «նախարարը ազատ արձակուած է իր պաշտօնէն»:

Սահմանադրութեան հեղինակները որով ամբողջ իշխանութիւնը նախագահին տրուած էր, յանկարծ հասկցան թէ խաբած են ժողովուրդն ու աշխարհը, պնդելով թէ ժողովրդավար Սահմանադրութիւն մըն է ան: Կայտառ առաջինը եղաւ որ կովկասեան վտանգաւոր արկածախնդրութեան դէմ ձայն բարձրացուց, փողոցային ցոյցերու հրաւիրելով բանուորները: Կացութիւնը շատ լարուած է ու Ռուսաստանի մէջ օրէնդիր կամ իրաւական ոչ մէկ ատեան կայ գործադիր իշխանութեան Չէչէնիոյ մէջ անսրբագրելի քայլերը արգիլելու համար: Բուրբուլիս որ Ելցինի զօրավիգ յայտնի անձնաւորութիւն մըն է, Գրոզնիի մէջ հաւանական արիւնահեղութեան մը պատասխանատուութիւնը թօթափելու համար կ'առաջարկէ անմիջապէս հրադադար յայտարարել ու միասնական լուծում մը գտնել:

Համայնավարները միայն չեն կրնար անակնկալի առջեւ գտնուիլ, որովհետեւ վատթարագոյնը կը յուսան Ելցինէն: Վստահ են արդէն թէ կովկասեան այս արկածախնդրութիւնը մահամերձ իշխանութեան մը վերջին ոստումներն են: Ելցինի չէչէնական քաղաքականութիւնը վաւերացնողը ծայրայեղ աջակողմեան Ժիրինովսկին է միայն որ սակայն չի դադրիր ըսելէ թէ Բորիս ցարը գնալոց է: Իսկ Ելցին որ վերջին հաշուով միակ տէրն ու տնօրինողն է հրասայլերուն, ամէն առիթով կը կրկնէ թէ ոչ մէկ բանի առջեւ պիտի ընկրկի իր իշխանութիւնը պաշտպանելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐՈԶՆԻ միշտ ռումբերու տակ է եւ մնացած բնակիչներն ալ կը ջանան հեռանալ մայրաքաղաքէն եւ գիւղերը ապաստանիլ: Կը թուի որ ռուս օդաչուները ուզած են սարսափի ռազմավարութիւն մը կիրարկել բնակիչներուն հանդէպ եւ դիտումնաւոր կերպով ռումբերը հոս -- հոն նետուած են փոխանակ՝ բուն թիրախներուն վրայ: Արդարեւ այնքան ցածէն ռմբակոծած են, որ կարելի չէ վրիպումով բացատրել: Մոսկուայի մէջ ալ զանազան հակասական լուրեր կը շրջին: Դեկտեմբեր 22-ին կ'ըսուէր թէ որոշ թիւով զինուորականներ հեռացուած են բանակէն, նոյնիսկ վեց անուններ ալ կը տրուէին, ինչպէս զօրավար Ալեքսէյ Միտիուխին եւ հիւսիսային Կովկասի զինուորական ամբողջ ղեկավարութիւնը: Նոյն երեկոնը լուրը կը հերքուէր, բայց եւ այնպէս կասկած չկայ որ ծանր տագնապ մը կայ նաեւ բանակին ծոցը: Այսպէս զօրավար Բաբիչեւ որ պատասխանատուն է Չէչէնիոյ արեւմտեան ճակատին իր զօրագունդը կեցուցած է Գրոզնիէն 35 քիլոմեթր հեռու եւ Դեկտեմբեր 13-էն ի վեր կը մերժէ յառաջանալ, ուրիշ մը որ վայրաշուներու պատասխանատուն է նոյն դիրքը բռնած է եւ դրաւոր հրահանգ կ'ուզէ Չէչէնիա մտնելու համար: «Մոնտ» շատ լաւ վերլուծում մը կ'ընէր (Դեկտեմբեր 23) երբ կը նկատէր. -- «Միխայիլ Գորբաչով չէր կրնար ընդունիլ Լիթուանացիներու կամ Լատվիացիներու անկախութեան տենչե--

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 21/22)

Հ. ԿԻԼՄՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 20-ին, Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է ԱՄՆ-ու լիազօր դեսպան՝ Հ. Կիլմորը, նախքան իր երկիրը մեկնումը՝ տարեվերջի տօներուն առթիւ: Հանդիպումին արծարծուած են Արցախի հարցի կարգաւորութեան գործընթացի ներկայի վիճակը, Հայաստան իրագործուող ընկերա--տնտեսական ծրագիրները:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԵԹՈՎՊԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Գահիրէի Հայաստանի դեսպան Եդուարդ Նալբանդեան այս օրերուն երթուդարձ մը կատարած է Ատտիս - Ապապա: Հոն երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Եթովպիոյ նախագահին հետ եւ քննարկած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, համագործակցութեան աշխուժացման հարցեր: Ապա հայ դեսպանը ներկայացուցած է նաեւ Հայաստանի քաղաքական ներքին իրավիճակը, տնտեսական բարեփոխումներու ընթացքը, Արցախի հարցին նկատմամբ դիրքորոշումը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Բ. Արարքցեան Դեկտեմբեր 21-ին ընդունած է այցելութեամբ Հայաստան գտնուող Հէսսէնի (Գերմանիա) պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր նահանգապետը: Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը անդրադարձած է 1988-ի երկրաշարժի օրերուն ծնունդ առած յարաբերութիւններուն, որոնք ամրապնդելու փափաք յայտնած է գերման նահանգապետը:

ՀՈՂԸ ԿՐԿԻՆ ՑՆՑՈՒԱԾ

Հայաստանի երկրաշարժային դիտարանները, Դեկ. 19, ժամը 19-ին արձանագրած են երկրաշարժ, վերնակեդրոն ունենալով Ատրպէջանի Մինկեչաուր քաղաքի 40 քմ. հարաւ- արեւելքը եւ որու ուժգնութիւնը եղած է 5 - 6 բալ: Ցարժը Ստեփանակերտի մէջ ալ զգացուած է 4 բալ ուժգնութեամբ:

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստան հասնող կազի քանակին վերջին օրերուն արձանագրուած յաւելումին արդիւնք աւելցած է նաեւ բանող ձեռնարկութիւններու թիւը: Դեկ. 15-ի տուեալներով 108 ձեռնարկութիւններ կ'արտադրէին:

17-ՐԴԸ

Երեւանցի Մամիկոն եւ Անթառամ Ղազարեան ամոլը բախտաւորուած է իր 17-րդ զաւակով: Ընտանիքը կը բնակի Երեւանի հարաւ-արեւմտեան մասը, չէնքի մը չորս սենեակնոց երկու յարկաբաժիններուն մէջ:

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գ.

.

Ու սեղմելով տոմսակը
կը փախիմ,
գերիրապաշտ բանկար մը կը բացուի
ամէն կողմէս, որ իմ գիտցած
աշխարհս է,
հարիւրաւոր կիսատ, լքուած կամ քար ու
քանդ կոթողներ, աւերակներ
շէնքերու
որոնք սեւ երկինքի մը յեցած՝ ի՞նչ
կը փաստեն
վստահօրէն վարպետ հիւսներ,
վերակացու, ճարտարապետ ով որ կայ
գործիքները հաւաքեր են ու գացեր՝
դեռ չաւարտած գործերնին,
բայց ինչո՞ւ ինչո՞ւ --
բայց ... պատերը խուլ ու խոնաւ
կը դղրդան, կը սարսռան
կարծես կեանք կայ մէջերնին, ցաւէն
ցուրտէն կը դողդղան ու յանկարծ՝
կ'անդրադառնամ սոսկումով որ
երկրաշարժի բռնուած են
՝ներսէն դուրսէն կը խախտին, ետ ու առաջ
կ'երերան, պիտի փլին...
հոս կը վազեմ հոն կը վազեմ բռնեմ
չիյնան
չունիմ ուրիշ աշխարհ եւ ուրիշ կեանք,
պէտք է փրկեմ երկուքն ալ
ու ամէն կողմ լուր կուտամ,
կը պաղատիմ անծանօթի ու
ծանօթի որ գան օգնեն
«հէ՜յ ... կո՞յր էք ինչ, չէ՞ք տեսներ,
կը կործանի ամէն բան, եկէք
դպէք պատերուն»
ձայնս քաշուած՝ կը պոռամ բայց
բոլորն ալ զարմանքով զիս
կը դիտեն, կը խնդան
մէկը չկայ որ ինձմէ զատ որեւէ
բան նշմարէ...

.

Հիմա հողն ալ կը շարժի, կը սայթաքիմ,
գետնատարած կը փռուիմ
անմիջապէս ոտքի կ'ելլեմ, ձեռքս ծունկս
արիւնած են բայց հոգ չէ
թեւերս բաց, մատներուս ծայրին կայնած,
ետ ու առաջ օրօրուն
գինովի պէս կը ճօճուիմ
պատ կը փնտռեմ որ իրարու կռթնինք,
գոնէ զիրար ազատենք,
ամէն վայրկեան պիտի փլիմ՝
բայց ապշանքով կը նշմարեմ թէ
ոտքի եմ տակաւին
անտես ուժով զաղտնի ձեռք մը զիս
տեղէ մը բռներ է
ոչ կը թողու տապալիմ ու երկնամ որ
հանգչիմ՝
ոչ ալ կայնիմ շիփ շիտակ, արմատներս
ծառերու պէս մխրճեմ

փորձեմ ըլլալ գէթ շուքիս չափ իրական,
գոնէ անոր կը յենիմ ու չեմ զգար
երկրաշարժը...:

Պարապ յոյսեր --
քարակոյտեր մագլցելով, կոտրած շիշեր
գլտորելով,
ինքզինքս կը հրեմ անհեթեթին
ու վտանգին ախորժակին
ճամբաներէն
մինչ, ներսերը, խուճապին մէջ՝
բարկութիւնս կը հասուննայ,
կը թրծուի
ես խեղճ ու կրակ մարդ մըն եմ՝ եւ
նոյն առտեն շատ յամառ,
կատակ չըլլար ինծի հետ:

(.)

... ամբողջութեամբ ես խուճապին
առանցքին շուրջ կը սահմանուիմ,
ընկերային օրէնքները ինծի համար
շինուած չեն
ոչ ալ լեզուի կանոնները մարդ ըլլալու
նուրբ ճաշակը
այլ լոկ մարդիկ, մարդու զաղտնիք ու
մարդկային պարագիծեր՝
որոնց առջին ես կը ծնիմ քառսուն տարու
բայց նոյնացած ամբողջովին անոնց
կեանքի կերպարանքին,
ես այն շուքն եմ որ իր ինկած
առարկային ձեւը կ'առնէ
ես բառերս եմ, լսած ձայնս,
աչքիս մէջի նկարը,
բացական եմ որ ներկայ է սա աղեխարշ
գիտակցութեան

.

ատոր համար իրական չէ իմ անձս այլ
խորհուրդի մը նշանն է
վերացական ու տեսական սկզբունք մը
անբովանդակ սահմանում՝ ամէն մարդու
եւ իր գոյքին,
ուր որ երթամ՝ ես տանտէր եմ եւ
այցելու նոյն ատեն
ես թէ հայ եմ թէ հայ չեմ թէ եզակի թէ
յոգնակի...

.

Ամբողջ կեանք մը վատնուա՞ծ է այս
անիմաստ փնտռտուքին
ու այսքան վա՞խ՝ երբ դիմացս
խրտուիլակի, խամաճիկի շուքեր էին,
հաւանաբար...:
Ետ ձեռքերուս կը նայիմ որ ոչինչ
կրցան կառուցել
ոչ մէկ պատուար կամ աշտարակ
կամ թաքստոց,
շատ շատ՝ հին թերթերէ քանի մը
բառ կտրեցի
հապճեպ ու գէշ թռուցիկներ շինեցի,
զուարճացայ երբեմն
հիմա ատոնք մնացեր են, պատռած
կախուած պոչերէն
թէլէփոնի թելերէն՝ որո՞ւ հոգը եթէ
կեանքս ալ, անկիւն դառնայ՝
կորսուի,
կամ աստուած պէտք է ըլլամ՝
կամ ալ ոչինչ
ոչ թէ ասանկ կեանքի մահուան կէս
ճամբուն՝ յոգնած նստած ուխտաւոր

Ասիկա՝ «Խուճապ»էն է, 1983-ի գործ ուր «Ահազանգ»ի թեման նոր ուղղութիւն մը կը փորձէ, նոր հասունութեան կը ձգտի: Հոս ալ, ինչպէս «Ահազանգ»ին մէջ, անձնական դերանունը, եզակի առաջին դէմք՝ métaphore *(փոխաբերութիւն) մըն է լոկ: «Խուճապ» երկար քերթուածը սակայն կը փորձէ մարդկային կացութեան բնազանցական տագնապին էն խոր ապրումին հասնիլ, արիւնոտ, լպրծուն, տանջալի ու բաբախուն վէրքի մը գգայնութիւնը թելադրել, մարդկային էութեան գաղտնիքին մշուշոտ ճախճախուտքին մէջ քանի մը բառ ու պատկեր նետել որ կարենայ կոխել վրան եւ յառաջանալ անծանօթին մէջ...: 1814 տողնոց մէկ -- շունչով գրուած այս հեղեղային, թաւալգլոր քերթուածը կը ձախողի սակայն, ու հատորին միւս գրութիւնները չեն պաշտպաներ զայն այլ մարդկային չօշափելի տառապանքն է որ կ'որսան, կը փաթթեն բառերու մէջ ու կը ցուցադրեն: «Տարեդարձ»ը «Օսաննա»ն ու «Փիճ»ը Պէյրութի ու մանաւանդ Պուրճ Համուտի հայկական հում, փոշոտ կեանքի շուկայէն եկած, խղոտ ու տաք քէպապներ են որոնք պէտք էր որ լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմէն առաջ վայելէինք: Հիմա արդէն ուշ է ու Սփիւռքը կորսնցուցած է թէ՛ Պուրճ Համուտը եւ թէ ալ անոր խլրայատուկ Փոլքլորը: Խուճապի զգայնութիւնը անշուշտ դեռ կը յամենայ բազմատեղծին ալիքին երկայնութեան վրայ գործող քանի մը անձերու երեւակայութեանց ու ջիղերու ցանցերուն մէջ: Եւրոպական դրականութեան մէջ ապսիւրտը, խուճապը, կեանքի անիմաստութիւնը այլեւս ապրող, տառապեցնող թէմաներ չեն որովհետեւ մտաւորականութեան մեծամասնութեան համար իմացական անապահովութիւնը, ապսիւրտին ներկայութիւնը, Աստուծոյ խաւարումը, մարդկայնութեան (humanisme) հոգեվարքը, իտէալիզմի ու դասական ընկերվարութեան նուաբեկումը, իմաստի բացակայութիւնը, ճշմարտութեան փընտռտուքը ու բնազանցութիւն հոտող բոլոր հարցերը անշահեկան իրողութիւններ են, Հիրոշիմայէն եւ Կուլակներէն ետք եւ որոնց հետ մարդիկ այլեւս ապրիլ սորված են: Մենք Հայերս կրնանք Եղեռնին հետ տակաւին համակերպած չըլլալ ու ան անձկութեան պատճառ է մեզի համար բայց մարդկութեան մեծ մասին համար ցեղասպանութիւնը թերթերու «Ճիր եւ Արկած»ի սիւնակէն աւելի հետաքրքրութեան առիթ չի տար: Հրեայ գրողներն իսկ որ կը յամենան Ողջակիզումը մտասեւեռումի նիւթ դարձնել՝ նիւթական ու քաղաքական նկատումներով է որ կը շարժին, գլխաւորաբար:

«Խուճապը» 70-ական թուականներու Սփիւռքն է իր շուարումով, անարմատ եւ անհամատակ տուայտանքներով Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, Սփիւռք մը որ խեղդուողի մը նման Հայաստանին կը կառչի առանց կասկածելու անոր ղեկավարներու յետին նպատակներուն՝ որոնք 90-ական թուականներուն միայն իրենց ահաւոր ճշմարտութիւնը ցոյց պիտի տային մեր թերահաւատ աչքերուն: «Թերահաւատ»՝ որովհետեւ գիտենք հիմա թէ բուն Հայաստանը եւ բուն հայութիւնը իրենց ամբողջ ջինջ վեհութեամբ ու տոկունութեամբ միշտ ողջ են, չեն այլասերած, հոն են, երեւոյթներու ետին: Ինչքան ապիկար ալ ըլլայ երկրին ղեկավարութիւնը, ինչքան գրկանք ալ թափի ժողովուրդի գլխուն՝ մենք կը հաւատանք թէ անոր մեծ իմաստութիւնը եւ ազնիւ, չինարար էութիւնը ի վերջոյ պիտի յաղթանակէ: Խորհելու է թէ արեւելահայ մշակոյթին մէջ գաղտնի բաղադրութիւն մը կայ որ հակամենախած է համայնավար տասնամեակներու թոյնը եւ ապահոված աւանդական հայ նկարագրին վերապրումը: Եւ եթէ կայ անձ մը որ իր կեանքէն ու գործէն աւելի կարեւոր ու բարձր մակարդակի մը վրայ կ'ապրէր, տեսակ մը խորհրդանշանը ազգին լաւագոյն առաքինութիւններուն եւ մարդկային ազնուագոյն բարոյականին՝ ատիկա Յովհաննէս Թումանեանը ըլլալու է: Այս եղած է հաւանաբար գաղտնի բաղադրութիւնը որ տաքցուցած է սրտերը ու մարդկայնին ծիրին մէջ պահած է Երեւանի էն կոշտ ու կոպիտ բանտապահէն մինչեւ «Նոմէնքլաթուրայի» էն դաժան, սինիք ու քարսիրտ պաշտօնեան: Աշխարհական հաղորդութիւն մը եղած է Թումանեանի խորհրդանշած ազնուութիւնը որ փրկած է մեր ժողովուրդը, եւ որուն ազնուագոյն օրինակները կը կոչուին Արտաւազդ Փելեշեան, Սարգիս Փարաճանով, Մինաս Աւետիսեան, Պարոյր Սեւակ, Աբրահամ Ալիքեան եւ դեռ մեզի անծանօթ մտքի մարդիկ:

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐԸ

ԱՐՄԱՇԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ

Արմաշի դպրեվանքը հիմնուած է 1889, Սեպտեմբեր 18-ին, Արմաշ գիւղի Չարխափան Ս. Աստուածածին վանքին մէջ, Կ. Պոլսոյ պատրիարք Խորէն Աշըքեանի հովանաւորութեամբ եւ Մաղաքիա Օրմանեանի վերատեսչութեամբ՝ իբրեւ Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանի դպրեվանք:

Հոգեւոր բարձրագոյն ուսումնական այս հաստատութիւնը կ'ընդունէր 17-էն 22 տարեկան պատանիներ եւ չափահասներ: Դպրեվանքին նպատակն էր, ոչ միայն պատրաստել հոգեւորականներ այլ նաեւ ուսուցիչներ:

1895-էն 96-ին դպրեվանքին մէջ տպագրուած է Կ. Պոլսոյ «Մասիս» կրօնական հանդէսը: 1896-ին բացուած է որբերու դասարան: Իսկ 1889-էն 1914-ին աշակերտութեան թիւը հասած էր 300-ի:

Կրօնական նիւթերէն զատ, կը դասաւանդուէին նաեւ իմաստասիրութիւն, բընական գիտութիւններ, հայագիտութիւն, հայերէն, ֆրանսերէն եւ թրքերէն:

Ուսման տեւողութիւնը 7 տարի էր: Արմաշի դպրեվանքի շատ մը շրջանաւարտներ աչխոյժ դեր խաղացած են հասարակական -- մշակութային կեանքի մէջ:

1915-ին վանքը թալանուած է, միաբանութիւնը տարագրուած է:

Արմաշի Դպրեվանքին Մատենադարանը

Արմաշի Չարխափան վանքին մէջ գրչագրեր հաւաքուած են դեռ եւս ԺԷ. դարէն: 1786-ին կառուցուած է մատենադարանի յատուկ շէնք:

ԺԷ. դարու վերջաւորութեան Ջալըր Հասանի արշաւանքի ժամանակ, ոչնչացուեցան վանքին բոլոր գրչագրերը: Նոր հաւաքածոյ պատրաստուեցաւ ԺԹ. դարու սկիզբը: Նուիրատուութիւններու եւ հոն ընդօրինակուած ձեռագիրներու հիմամբ 1889-ին ստեղծուեցաւ դպրեվանքի մատենադարանը: 1904-ին Արմաշի դպրեվանքի գրչագրերու թիւը հասաւ 223-ի: Մինչեւ Առաջին աշխարհամարտը անոնց թիւը կրկնապատկուեցաւ:

1915-ին Մեծ Եղեռնի ժամանակ այդ բոլորը ոչնչացաւ:

ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ ՎԱՆՔ

Բարթողիմէոս Ս. Առաքեալի վանքը կը գտնուի Վասպուրականի Մեծ Աղբակ գաւառին մէջ, Բաշկալա (Աղամակերտ) քաղաքէն դէպի հիւսիս Արեւելք:

Վանքը այժմ կիսաւեր է: Ենթադրութիւններու համաձայն հիմնադրուած է Դ. դարուն: Բլուրին տեղադրուած վանքը ունեցած է օժանդակ կառոյցներ եւ աշտարակներով պարիսպ, որուն հետքերը նըշմարելի են:

Դուրսէն եկեղեցին եւ գաւիթը կը կազմեն քառանկիւն յատակագիծով ամբողջական ծաւալ մը: Սրբատաշ դեղնաւուն քարէ պատերը մշակուած են հորիզոնական եւ ուղղահայեաց ջլատումներով, փոքրաչափ լուսամուտներով:

Արեւմտեան ճակատին չքամուտքը, զարդարուած է կրօնական թեմաներով՝ տարբեր ժամանակներու բարձրաքանդակներով:

Ներսէն, խաչաձեւ յատակագիծով կեդրոնագմբէթ եկեղեցին ունի չորս աւանդատուներ, որոնցմէ երկուքը երկյարկանի են եւ անոնցմէ մէկուն մէջ, ըստ աւանդութեան չթուագրուած արձանագրութեան, թաղուած է Ս. Բարթողիմէոս Առաքեալը:

Եկեղեցիին գմբէթը եւ գաւիթի երդիքին ծածկը այժմ աւերուած են:

ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ

Բարթողիմէոսի ծննդեան թուականը անյայտ է. ան Քրիստոսի 12 առաքեալներէն էր, Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան առաջին քարոզիչներէն:

Թադէոս առաքեալին հետ միասին կը համարուի հայ քրիստոնեայ եկեղեցւոյ հիմնադիր:

Քրիստոնէութիւնը քարոզած է Պարսկաստանի եւ Արաբիոյ մէջ: Հայաստանի մէջ քարոզչութիւնը սկսած է Գողթան գաւառէն ուր կառուցուած է Տեառնընդառաջ Եկեղեցին: Այնուհետեւ քարոզած է Սիւնեաց, Արարատեան, Վասպուրականի նահանգներուն մէջ:

Աւանդութեան համաձայն Բարթողիմէոս Հայաստան բերած է Տիրամօր պատկերը եւ Անձեւաց գաւառի Դարբնոց քար կոչուած վայրին, կառուցած է Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, եւ հիմնած է կուսանոց:

Բարթողիմէոս Աղբակի մէջ քրիստոնեայ մկրտած է Սանատրուկ թագաւորին քոյրը եւ Տէրէնտիանոս հազարապետը: Զայրացած Սանատրուկը երեքն ալ սպաննել տուած է Աղբակի մէջ 66 թուին:

Հայկական եկեղեցին Բարթողիմէոսի յիշատակը կը տօնէ Դեկտեմբեր 8-ին եւ Փետրուար 25-ին: Բարթողիմէոսի մասին հայ մատենագրութեան մէջ ստեղծուած են վարքեր եւ ճառեր:

պատրաստեց՝
ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԽՍԱԳԵԱՆ

«Ազդակ»

ԴՈՂԴՈՒԹԻ ԴՈՂԴՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ. -- կամք մարզասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 10-ին տօնակատարութիւն -- խրախճանք մը տեղի ունեցած է նշելու համար Դաշնակցութեան օրը, նախաձեռնութեամբ Մոնրէալի Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան կոմիտէներուն: Ներկաներուն տեսերիզով ներկայացուած է հարցազրոյց մը Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Հրաչ Տասնապետեանի հետ (արձանագրուած Նիւ - Եորք, Դեկտ. 7): Խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են երգիչ Արթիւր Արզարեան եւ Արմենիա նուագախումբը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 10-ին եւ 11-ին տեղի ունեցած է Հայ գիրքի տարեկան վաճառքը կազմակերպութեամբ Համազգայինի գրատարածի յանձնախումբին:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Յ. Մանուկեան գրադարանի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9, 10 եւ 11-ին տեղի ունեցած է Հայ գիրքի վաճառք նախաձեռնութեամբ Համազգայինի գրատարածի յանձնախումբին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԲ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ ՄՂՁԱՒԱՆՋՆԵՐ

Արգասաւորումի մարդին մէջ կատարուած սրընթաց զարգացումները կարճ ժամանակ մը ետք կարելի պիտի դարձընեն որ մարդիկ ծնունդ տան ուրիշ մարդոց զաւակներուն: Գիտական աշխատանոցներու մէջ հետազօտողներ արգասաւորելու կարող մուկերէ սերմնածին տարբեր հանած ու ամուլ մուկերու ամորձիքներուն պատուաստած են. տեսնուած է որ այս վերջիններն ալ սկսած են սերընդագործել ու ծնունդ տալ արգասաւորելու կարողութեան տէր մուկերու ձագերուն:

Շատ հաւանական չէ որ յեղափոխական այս թէքնիքը երկար տարիներու փորձերէ առաջ կարելի ըլլայ մարդոց կիրարկել: Այսուհանդերձ, գիտութեան մարդիկը կը պատրաստուին անով ծայր առնելիք «բարոյագիտական մղձաւանջ»ին: Նոյն թէքնիքը կ'արտօնէ նաեւ որ աշխատանոցներու մէջ կենդանիներ պատրաստուին, որոնք կարող պիտի ըլլան այլ սեռերու սաղմեր արտադրելու. այսպէս, մասնագէտներ կ'աշխատին մուկի մը վըրայ որ պիտի կարենայ ցուլի սաղմ արտադրել:

Գործողութիւնը տարբեր է ձուիկներու (օվիւլ) պատուաստումէն որ միայն մէկ անգամ արդիւնք կուտայ: Մինչդեռ սերմնածին տարրերու պատուաստումը արդիւնք կ'ունենայ պատուաստուած կենդանիին ամբողջ կեանքին ընթացքին:

Այս կարելիութիւնը առիթ պիտի տայ գիտնականներու որ ծնաբանական պաշաճեցումներ ընեն այլ էակներու պատուաստելի տարրերուն վրայ. օրինակ, կարելի պիտի ըլլայ դարմանել կամ առանձնացնել ապառողջ ծիները: Թէեւ, հարցին առընչուած գիտական աշխարհը համաձայն է որ կանուխ է տակաւին նման գործողութիւններու մասին խօսելու համար բայց ժամանակի ընթացքին այդ մարզը մարդկութեան համար հսկայական քայլ մը պիտի արձանագրէ:

Քիչ չէ թիւը նաեւ անոնց որոնք գիտութեան այս հրաշքին պատճառած հիացումէն չեն յաջողիր առանձնացնել բարոյագիտական մարզին կրելիք լուրջ ցնցումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային հանդիպում մը Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ուաշինկթընի Տեղեկատուական Կեդրոնի տնօրէն, բանաստեղծ Արտեմ Յարութիւնեանի հետ: Բացումը կատարած է Համազգայինի Կլէնտէյլի մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետ Գրիշ Դաւթեան, ներկայացնելով Արտեմ Յարութիւնեանը: Ծնած՝ Ստեփանակերտ, շրջանաւարտ՝ Երեւանի համալսարանի բանասիրութեան ճիւղէն, ապա՝ Մոսկուայի Մ. Կորքի գրականութեան հիմնարկի արտասահմանեան գրականութեան ամերիկեան եւ անգլիական բաժիններէն: Հրատարակած է «Նշանների երկիր» (1977), «Տեսադաշտ» (1979), «Ծէմ» (1984) եւ «Ներկայութեան խօսքեր» (1988) հատորները: «Հրդեհը հինաւուրց հողի» գիրքը արժանացած է Ռընէ Շար մրցանակին (Ֆրանսա) եւ Վահան Թէքէեան մրցանակին (Հայաստան): Հեղինակն է նաեւ թարգմանական կարգ մը գործերու: Արտեմ Յարութիւնեան դասախօսած է Մոսկուայի, Մոնփըլիէի եւ Գլիվլէնտի համալսարաններուն մէջ:

Արտեմ Յարութիւնեան՝ «Բանաստեղծը եւ արցախեան պայքարը» նիւթին շուրջ խօսելով, անդրադարձած է Արցախի ազատագրական պայքարի յաջորդական դէպքերուն՝ Շուշիի, Ստեփանակերտի եւ այլ քաղաքներու օրինակով: Ան իր խօսքերուն առընթեր մէջբերումներ կատարած է իր բանաստեղծութիւններէն:

Փասատինայի «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է ամերիկահայ ճարտարապետներու եւ գիտնականներու ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ հայկական ճարտարապետութեան եւ գեղարուեստին նուիրուած երեկոյթ մը, ուր՝ խօսքով, լուսապատկերներով, տեսերիզներով եւ ձեռային աշխատանքներով իրենց մասնակցութիւնը բերած են Լիլի Որբերեան, Սարգիս Պալմանուկեան, Արմէն Արոյեան, Անդրանիկ Աղաջանեան եւ Հարմիկ Յակոբեան:

Հոլիվուտի Արշակ Տիգրանեան վարժարանի «Աստրեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է ընկերային հաւաքոյթ մը, ի պատիւ «Արմինըն Օպզըրվըր» թերթի խմբագիր Օշին Քէշիշեանի, իր ծննդեան 60-ամեակին առթիւ: Ներկայ եղած են Թէքէեան Մշակութային Միութեան անդամներ, գրողներ, խմբագիրներ, մեծարեալին դասընկերն ու բարեկամներ: Խօսք առնողներ գնահատած են Օշին Քէշիշեանի անսահման ծառայասիրութիւնը, լայնախոհութիւնը, հայ գրականութեան ու լրագրութեան բերած նպաստը:

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է Լեւոն Շանթի ծննդեան 125-ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 150 հոգի: Դասախօսած է Արմէն Տոնոյեան: Խօսք առած է Սուրէն Շանթ, ներկայացնելով Լեւոն Շանթ մարդը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ցաւալի է հաստատել, որ երեկոյթը կազմակերպող Համազգայինի Կլէնտէյլի, Փասատինայի եւ Լոս-Անճըլըսի 3 մասնաճիւղերը միասնաբար կրցած են միայն 150 հոգի հաւաքել, Միութեան հիմնադիրներէն մէկուն նուիրուած ձեռնարկի մը առթիւ:

Ֆերահեան վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է արուեստի գործերու ցուցահանդէս մը, մասնակցութեամբ՝ Շաքէ Գոնեալեանի (պղինձի վրայ կիտուած), Շողիկ Զիւրիւքեանի (ծաղիկներով համադըրում), Նորիկ Դիլանջեանի եւ Պալենցի (նկարչութիւն) եւ Լիզա Փափազեանի (նկարներու համադրում):

Լոս-Անճըլըսի Արարատ Տան «Ճորճ Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19-ին, տեղի ունեցած է Հայ Այնթապցիներու Միութեան տարեկան ճաշ-պարահանդէսը, նախագահութեամբ բարերար Լեւոն Իգնատոսեանի: Բացումը կատարած է հանդիսավար Սեդա Մինասեան: Վարչութեան ատենապետը՝ Ժագ Ապաճեան, խօսած է Միութեան ձեռնարկած՝ «Պատմութիւն Անթէպի Հայոց» պատմագրքի Գ. հատորի հրատարակութեան — խմբագրութեամբ Երուանդ Պապայեանի — մասին, նշելով որ հազար էջնոց հատորը պիտի բովանդակէ պատմական Այնթապը, հերոսամարտը, կենսագրութիւններ, յուշագրութիւններ եւ պատմական ու չահեկան բազմաթիւ նիւթեր: Գիրքը մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ:

Հոլիվուտի Հայ Կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. «Շանթ» ուսանողական միութեան կազմակերպած ընդհանուր զարգացման մըրցումը, մասնակցութեամբ հանրային հինգ եւ ազգային երեք վարժարաններու աշակերտութեան: Մրցման նիւթերը եղած են այժմէական հարցեր, աշխարհագրութիւն, արուեստներ, պատմութիւն եւայլն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՓԻՒՌՔ-ՔԱՂՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-34-

ՄԷԿ ԿԱՂԱՆԴ, ԵՐԿՈՒ ԾՆՈՒՆԴ

Սփիւռքի մէջ մենք բախտաւոր ազգ ենք:
Ուրիշներն ունին միայն մէ՛կ Ծնունդ
եւ մէկ հատ Կաղանդ: Մենք՝ երկո՛ւ
Ծնունդ:

Ըստ այնմ, երեք այդ առիթներով
խնճոյք — հացկերոյթ կը կազմակերպենք
համապատասխան ճոխ նուէրներով,
երջանիկ սրտով ու հանդիստ խղճով:

Հետաւեսիլէն, ամբողջ մամուլէն
կը տեղեկանանք, Նոյեմբեր ամսէն,
թէ այս եւ կամ այն վաճառանիշի
օծանելիքով կ'ըլլանք սիրելի,
անդիմադրելի, լրիւ պաշտելի.
կամ թէ ապագան մեր կախում ունի.
գինէն ու փայլէն այն ադամանդի
զոր նուէր կուտանք / կ'առնենք այս տարի:

Մինչ այդ՝ սորված ենք, թէ լաւ ծնողքի
յատկանիշն այն է, որ խաղալիկի
ամբողջ խանութը պէտք է տուն տանի,
որպէսզի չահի սէրը իր զաւկի:
Նոյն պարտադրանքը, ծնողքէն բացի,
գերդաստանին ալ կը վերաբերի:

Ասկէ զատ՝ արդէն տարուան երկայնքին
մեր ուղեղները լուացած էին,
թէ կարիքն ունինք նոր ինքնաշարժի,
նոր բազկաթոռի, նոր ամէ՛ն ինչի:
Տօնական ուրախ օրերուն՝ ահա
կարեւոր գեղչով կը ծախեն հիմա. —
մեր հանդէպ սիրոյ մեծ առհաւատչեայ:

Աճապարանքով վազե՛նք, օգտուի՛նք:
Ցորդոր լսելու ժամանակ չունինք:
Սպառողական այս տարեվերջի
երեք տօներէն միայն մէկ հատի
ծախսերով, կ'ըսէք, ընտանի՞ք կ'ապրի
Հայաստանի մէջ, ամբողջ մէկ տարի...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

ՎԷՊ

Գէորգ անհեւլօրէն ջղայնացաւ: Աջ թեւը, որուն վրայ կը ծանրանային երեք հատ ծրար, յոգնած էր եւ ուժաթափ: Մատը կոխեց կոճակին վրայ, եւ չքաշեց: Զանգը երկարօրէն հնչեց տան մէջ: Մելինէին ձայնը լսուեցաւ վերստին:

— Տօ՛ չբանա՞ս:

Դանդաղ քայլեր: Կղպանքը դարձաւ: Գէորգ հրեց դուռը: Յակոբիկ, առանց դուռին բացուելուն սպասելու, ներս կ'երթար արդէն ոտքնոլ մը սուլելով:

— Ինչո՞ւ չես բանար կոր տօ՛, գոռաց Գէորգ: Ժամ մըն է դուռը կը զարնեմ կոր: Ո՞ւր կ'երթաս կոր տօ՛, հոս էկուր, աս ծըրարները ձեռքէս առ:

Յակոբիկ պահ մը վարանեցաւ, միտքը փոխեց, առանց սուլումը դադրեցնելու ետ դարձաւ թղթեքսակներուն բերանը բանալ — գոցել սկսաւ մէկիկ մէկիկ: Գէորգ կասկարմիր կտրեցաւ:

— Զառնե՞ս տօ:

Յակոբիկ ծրարներէն մէկուն մէջ խոթեց քիթը, հաստատեց թէ դեղձ էր, ա՛յդ ծրարը առաւ հօրը ձեռքէն, միւսները ձգեց:

— Սըռնք ալ չառնե՞ս տօ:

Յակոբիկ խոհանոց կ'երթար առանց պատասխանելու: Արդէն առաջին դեղձը լափած էր, երկրորդ դեղձը կը հանէր ծրարէն: Մելինէին ձայնը դարձեալ բարձրացաւ.

— Ինչո՞ւ չլուացուած կ'ուտես: Ինչո՞ւ ամբարտաւան ես:

Մինչեւ որ Գէորգ խոհանոց հասաւ, Յակոբիկ արդէն երկու դեղձը մաքրած, երրորդ մը առած, դէպի յարկաբաժինի դուռը կը չտապէր:

— Ո՞ւր կ'երթաս, հո՛ս էկուր, գոչեց Գէորգ:

Պատասխան չստացաւ:

— Ո՞ւր կ'երթայ ասիկա ճաշի ժամուն, հարցուց կնոջը:

— Ներս մտած ունի՞ որ: Ամբողջ օրը դուրսն է:

— Վերաքննութեան կ'աշխատի՞ կոր:

Մելինէ ջղային խնդուք մը արձակեց.

— Ձեռքը գիրք առած ունի՞: Բացի այդ ոճրագործի գիրքերէն: Ամիս մը մնաց, չորս հատ վերաքննութիւնը ի՞նչպէս կուտայ, խելքս չի հասնիր:

— Այս տարի չանցնի նէ գործի կը դնեմ, սպառնաց Գէորգ:

— Խե՛նթ: Միջնակարգը չաւարտած գործի կը դրուի՞:

— Կը դրուի՛: Դպրոց ուզողը դաս կը սորվի: Ես պարապ տեղը դրամ չեմ կրնար տալ: Մեր հայրերը մայրերը աստ՞նկ էին: Մենք տուն կը նայէինք այս տարիքին, տո՛ւն:

Մելինէ անհամբեր ծամածռութիւն մը ըրաւ:

— Մե՞ծը ուր է, հարցուց Գէորգ:

— Չէ եկած:

— Ո՞ւր կ'ըլլայ այս ժամուն: Ճաշի ժամու: Իրիկուն մը չէնք չնորք ամէնս միասին սեղանին շուրջ նստած ճաշած չունինք: Մէկը մէկ կողմ, մէկալը մէկալ կողմ: Վերջապէս համ չմնաց տունին մէջ: Զգէ որ յանցանքը քուկդ է ես:

— Հա՛, նորէն գլխուս պայթեցաւ:

— Հարկաւ, չճգեցիր որ ես կրթեմ: Ես անոնք մոմ կ'ընէի:

— Հա՛, կ'ընէիր ... Քու երեսէդ ասանկ եղան արդէն:

— Հրամմէ՛, ժամը ինը կուգայ կոր, հարը եկած է, էֆէնտին տակաւին տուն չէ մտած: Ամէն գիշեր է աս:

— Սուրը դէշ տղայ չէ, ըսաւ Մելինէ: Նորէն ալ դէշ չէ: Մինակ ... այդ աղջիկը...

Սիլվա ներս մտաւ խոհանոցէն, սկսաւ քննել ծրարներուն պարունակութիւնը:

— Անունը Նորմա է, ըսաւ: Աղուոր չէ՞:

— Որո՞ւն անունը:

Սիլվա չպատասխանեց հօրը.

— Որո՞ւն անունը Նորմա է, հարցուց Մելինէ:

— Այդ աղջիկին:

Հեգնական ակնարկ մը նետեց մօրը, դեղձ մը եւ երկու տանձ առաւ, պանիրի պատառ մը նետեց բերանը, դէպի դուռ ուղղուեցաւ:

— Դուն ո՞ւրկէ գիտես կոր, գոչեց Մելինէ:

Սիլվա, դռնէն դուրս ելած պահուն, գլուխը դարձուց, աչք քթթեց, լեզուն չաչեցուց:

— Ես ամէ՛ն բան գիտեմ, ըսաւ:

Պահ մը ետք, ներսը ռատիօն կը սկսէր գոռալ:

— Ա՛ս ո՞ւրկէ գիտէ կոր, մրմնջեց Գէորգ:

— Ես գիտե՞մ:

— Ո՞վ է այդ Նորման:

— Սիլվայի՛ն հարցուր: Հիմա չոճուխները մեծերէն աւելի տեղեակ են:

Յակոբիկ վազն ի վազ եկաւ, դեղձ մը եւս առաւ, վազն ի վազ մեկնեցաւ: Գէորգ ի զուր կը պոռար կատաղօրէն.

— Ո՞ւր տօ, հատաւ տօ պտուղը, ճաշէն առաջ...

Յարկաբաժինի դուռին առջեւէն, Յակոբիկին ձայնը հնչեց.

— Ես չպիտի ճաշեմ: Սինեմա կ'երթամ կոր:

— Տօ՛, ե՞րբ, հոս էկուր...

Գէորգ պոռալով խոհանոցէն դուրս ելաւ: Բայց միայն դուռին չաչելը տեսաւ: Խոհանոց վերադարձաւ:

— Սինեմայի դրամը ո՞վ տուաւ ասոր, հարցուց զայրոյթով:

Մելինէ ծամածռութիւն մը ըրաւ:

— Դուն պզտիկին սինեմայի դրամովը դրադելուդ, նայէ որ մեծին բրածները հասկնաս:

- Հարկաւ, դրամը չահողը դուն չես ես՛:

- Տղադ երթայ այս տարիքին գործաւոր աղջկան մը բռնուի նէ կը տեսնաս այն ատեն դրամ չահիլը:

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

ըը: Այսօր Ելցին «անկարող» կը թուի ըլլալ հասկնալու Չեչէններու իսկական կամքը Մոսկուայէն խզուելու»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ներքին նախարարութեան կատարուած պաշտօնական դիմումով քաղաքական կեանքին պաշտօնապէս մասնակից դարձած է «Նոր Ժողովրդավար Շարժում»ը: Ձայն կը գլխաւորէ գործի հրապարակին ծանօթ անուն Ճէմ Պոյնէր: Ան ըսած է թէ իրենց նպատակն է իսկական ժողովրդավարութիւն հաստատել երկրին մէջ ու Թուրքիան հասցնել ժամանակակից քաղաքակրթութեան մակարդակին:

ՍԻԼՎԻՕ ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻ ինչպէս կը նախատեսուէր, իր հրաժարականը տուաւ Դեկտեմբեր 22-ին, համոզուած մնալով, սակայն, թէ ինք է որ կրկին կրնայ կացութիւնը փրկել: Ինք կանխահաս ընտրութիւններ կ'ուզէ, բայց Նախագահ Սքալֆարօ չի թուիր անհրաժեշտ գտնել այդ լուծումը: «Դաւաճանող» իր գինակիցն ալ, Հիւսիսի Լիկան պառակտուեցաւ եւ երեսփոխաններուն մէկ երրորդը տարակարծիք իրենց պարագլուխին՝ Ումպերթօ Պոսիի հետ, զօրավիգ մնաց Պերլուսքոնիի: Ինչ բացատրութիւն ալ որ գտնէ, Պերլուսքոնի պէտք է խոստովանի թէ ձախողեցաւ, նոյնիսկ եթէ որոշ ժողովրդականութիւն մը կը պահէ եւ կրնայ կրկին իրեն յանձնուիլ նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը:

ԻՂ - ՏԸ - ՖՐԱՆՍԻ շրջանի Էռ-Փէ-Էռ-ի կարգ մը անձերու հետ կապ ունեցող կեղծ հաշուեցոյցերու հարցը քաղաքական ընոյթ առաւ եւ մինչեւ իսկ Նախագահ Միթերան միջամուխ եղան: Արդարեւ, մինչ դատաւոր Հալֆէն քննութիւնը կը տանէր, յանկարծ յատնուեցաւ թէ իր աներհայրը մէկ միլիոն ֆրանք ուզած է Տիտիէ Շիւլլէրէ (որու կինը իր յաճախորդն էր, ինք ալ հոգեբոյժ է) որպէսզի ազդեցութիւն գործէ իր փեսային վրայ եւ քննութիւնը մարի: Տիտիէ Շիւլլէր լուր տուած է դատական ոստիկանութեան, թակարդ մը լարուած է եւ հարցը հրապարակուած: Այս կացութիւնը, պարզ է, նեղը կը դնէ դատաւորը եւ կը պահանջուէր որ դատաւոր Հալֆէնի ձեռքէն առնուի խնդրոյ առարկայ թղթածրարը: Մինչ այս վէճը կար, Նախագահ Միթերան որպէս «երաշխաւորը դատական իշխանութեան անկախութեան» կ'որոշէր Ատենակալութեան Բարձրագոյն Խորհուրդին կարծիքն ալ առնել այդ մասին: Նոյն ատեն, ուրիշ լուր մը տակնուվրայ կ'ընէր ամէն բան: Դատաւորին աներհայրը կը յայտարարէր թէ երբեք դրամ չէ ուզած եւ թէ այս ամբողջը պատրաստուած ծուղակ մըն էր ոստիկանութեան կողմէ: Տարբեր է ոստիկանութեան տարբերակը որ հեռաձայնային խօսակցութիւններու արձանագրութիւնները կը հրապարակէ եւ դատական ոստիկանութեան ընդհ. տնօրէնն ալ կը յայտարարէ որ չի կրնար թոյլ տալ որ անկանոնութիւններու կամ մանաւանդ բեմադրուած խաղերու (մանիփիւլասիոն) խօսք ըլլայ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի օր, Դեկտեմբեր 26, Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախավկային եւ Առաջին Մարտիրոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ՊԱՊՈՒՃԵԱՆ

Հինգշաբթի օր, Դեկտեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին: Բարեկենդան է Սուրբ Ծննդեան Պահոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երեքշաբթի օր, Դեկտեմբեր 27, Տօն է Սրբոյ Առաքելոյն Պետրոսի եւ Պօղոսի:

Այսօր Անուանակոչութեան Տօնն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ:

Ժամը 9.30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի բոլոր եկեղեցականներուն մասնակցութեամբ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳՆԵՐ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Երեկոյեան Ժամերգութիւն եւ մարգարէական Թուղթերու ընթերցում ժամը 17:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 18:

Պատարագը կը մատուցանէ՝

ՅՈՎՍԷՓ Վ. ՔԷԼԷԿԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԾՆՈՒՆԴ

Հայրապետական պատարագ ժամը՝ 11:

Պատարագը կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի կաթողիկէ Հայոց

Պատարագէն ետքը՝ տօնական շնորհաւորութիւններ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par
MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean
avec la participation de la Chorale
de la Cathédrale Arménienne
de Marseille

dirigée par
M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël *Réservations :*
(16) 94 95 00 30

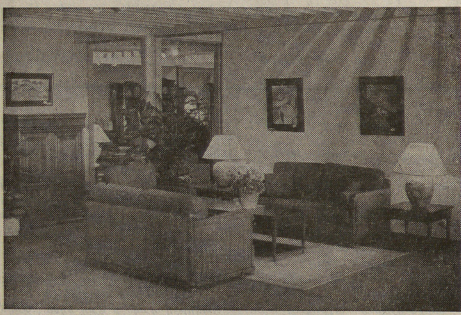
INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

Les Jeunes de l'UGAB et de l'Eglise du Prado
vous invitent à fêter la

Nouvelle Année 1995

lors de la soirée du
SAMEDI 31 DECEMBRE A PARTIR DE 22 HEURES

Disc Jockey • Ambiance de folie assurée
Cotillons et pâtisseries arméniennes offerts

P.A.F. : 180 F + coupe de Champagne
TENUE CORRECTE EXIGEE Membre : 150 F + coupe de Champagne

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — 327, bd Michelet Marseille 9e

LE REVEILLON

Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

HOMENETMEN FRANCE

DINER DANSANT

animé par
ADISS HARMANDIAN
et son orchestre

le Samedi 14 Janvier à partir de 20 heures 30
dans les Salons de l'Orée du Bois (Porte Maillot)

Pour réserver vos places téléphoner :
44 05 92 12 / 42 04 37 61 (répondeur) / 43 78 57 67 (après 20h)

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN
GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'ECOLE ST MESROP d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS
Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*
Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27
MARDI
27 DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.490
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.490

ԱԼԺԷԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆ. -- ԴԵԿՏ. 24

ԻՍԼԱՄԱՊԱՇՏ ԶԻՆԵԱԼ ԽՄԲԱԿ ՄԸ ԳՐԱՒԵՑ ԷՌ-ՖՐԱՆՍԻ ՕԴԱՆԱՒԸ ԻՐ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՎ

ՅԱՋՈՐԴԱԲԱՐ ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ԴԵԿ. 26ԻՆ ՕԴԱՆԱՒԸ ՄԱՐՍԷՅԼ ՀԱՍԱՒ ՈՒՐԿԷ ՊԷՏՔ Է ՓԱՐԻԶ ԱՆՑՆԷՐ

Ամէն ինչ կը սկսէր Շաբաթ, Դեկտ. 24, ժամը 13-ին, երբ Էռ - Ֆրանսի Էրպիւսը որ Ալժէ -- Փարիզ գիծը կ'ապահովէ կը պատրաստուէր իր թռիչքն առնել, յանկարծ, վերջին պահուն օդանաւ կը բարձրանային օդակայանի պաշտօնեայի զգեստաւորումով չորս հոգի (յետագային՝ 5 էին): Անմիջապէս կը պարզուէր որ Իսլամական Զինեալ Խմբակի (Ժի - Ի - Ա) անդամներ են որոնք պատանդ կը բռնեն օդանաւն ու իր 271 ճամբորդներն ու անձնակազմը: Ճամբորդներու մեծ մասը Ալժերացի են, կան նաեւ Ֆրանսացիներ (40 հոգի): Քանի մը յաջորդող ժամերու ընթացքին քանի մը ճամբորդներ, ընդհանրապէս տարեցներ, կիներ եւ մանուկներ ազատ կ'արձակուէին: Ժամը 15-ին անոնց թիւն էր 19: Միաժամանակ Հուարի -- Պումետիէն օդակայանը դիրք կը բռնէին Ալժերիոյ ոստիկանական ուժերը եւ կը սկսէին բանակցութիւնները: Օդահէնները նախ կը պահանջէին Իսլամական Փրկութեան Ճակատի (ՖԻՍ) երկու գլխաւոր ղեկավարներուն ազատ արձակումը (ի դէպ անոնք բանտ չեն այլ՝ հսկողութեան տակ կ'ապրին) միաժամանակ նաեւ կ'ուզէին որ օդանաւը մեկնի առանց ձգձգելու ուղղութիւնը ինչ որ ալժերական իշխանութիւնները բոլորովին կը մերժէին: Կը սպառնային ճամբորդ սպաննել եւ իրենց սպառնալիքը քիչ ետք կը գործադրէին երկու հոգի սպաննելով, մէկը՝ Ալժերացի գաղտնի ոստիկան մըն էր, միւսը՝ Վիէթնամցի: Յաջորդ օրը, Կիրակի, կը սպաննուէր նաեւ երրորդ ճամբորդ մը որ Ֆրանսական դեսպանատան խոհարարն էր: Օրուան ընթացքին այլ ճամբորդներ ալ ազատ կ'արձակուէին և ի վերջոյ կը մնային 172 հոգի: Կիրակի գիշեր է միայն, երրորդ ճամբորդին սպանութենէն ետք, որ ալժերական իշխանութիւնները կ'արտօնէին որ օդանաւը մեկնի դէպի Մարսէյլ ուր կը հասնէր Երկուշաբթի (Դեկտեմբեր 26) առտու ժամը 3-ի շուրջ: Կը թուէր սակայն թէ միայն թեքնիք հանգրուան մըն էր եւ քերոզինի հայթայթումէն և առողջապահական կարգ մը անհրաժեշտ գործողութիւններէ ետք, օդանաւը Փարիզ պիտի մեկնէր: Մարսէյլի օդակայանը անմիջապէս փակուած էր մեկնումի եւ ժամանումի համար եւ թռիչքներ փոխադրուած էին Թուլոնի եւ Նիսի օդակայանները:

Այս առեւանգումը, եթէ կարելի է այս բացատրութիւնը գործածել, մեծ իրարանցում ստեղծած էր Փարիզ ուր տագնապի բջիջ մը կը հաստատուէր, մինչ Պալատիւր որ Ծննդեան արձակուրդի գացած էր Շամոնիքս, Կիրակի օր Փարիզ կը վերադառնար ու ժողովի կը նստէր Արտաքին, Ներքին եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն հետ: Ֆրանսա կ'առաջարկէր իր օժանդակութիւնը (զինեալ ուժեր ղրկել) բայց, Ալժերիա կը մերժէր՝ ըստ երեւոյթին կ'ուզէր փաստը տալ որ մարդու պէտք չունի իր ներքին հարցերը լուծելու համար: Այս ողբերգական կացութեան մէջ, բանավէճ մը կը ծագէր Ալժերիոյ Ներքին նախարարին մէկ յայտարարութեան հետեւանքով: Ան կ'ըսէր թէ իրենք, ալժերական իշխանութիւնները, ելք մը գտած էին Կիրակի առտու եւ թէ օդանաւին հրամանատարը, հաւանաբար ճնշումներու տակ, շատ ճկուն գտնուած էր ահաբեկիչներուն հետ եւ այդ պատճառաւ գործողութիւնը ձախողած էր: Առ այժմ, Ֆրանսա չուզեր վիճիլ այս կէտին շուրջ, մանաւանդ որ բոլոր ազատ արձակուած ճամբորդները կը վկայեն թէ պաղարիւն եւ քաջ օդաչու մըն է որ փառաւոր դիրք մը բռնած է սկիզբէն:

Ի դէպ, բազմաթիւ հարցեր կան այս քիչ մը շատ «դիւրին» գրաւման առթիւ: Արդարեւ, առնէ մը ի վեր, հսկակշռի միջոցները ամրապնդուած էին, ոչ միայն ալժերական իշխանութիւններուն, այլեւ Էռ -- Ֆրանսի կողմէ (Ֆրանսա գլխաւոր թիրախ է իսլամապաշտներուն), ուրեմն առնուազն տարօրինակ է որ չորս ահաբեկիչ կարենան այդքան դիւրութեամբ օդանաւ հասնիլ ու մտնել: Հաստատ է որ բաւական ներքին մեղսակցութիւններ պէտք է եղած ըլլան եւ նոյնիսկ բարձր մակարդակի վրայ:

-- Արարքին թուականը դիպուածով ընտրուած չէ: Ճիշդ նոյն օրն է, երկու տարի առաջ, որ իսլամապաշտները կը յաղթէին երեսփոխանական ընտրութիւններուն եւ այդ պատճառաւ անոնք չեղեալ կը համարուէին:

-- Ահաբեկիչները շատ երիտասարդ են: Իրենց ինքնութիւնը ճշդուած է եւ անոնցմէ մէկուն մայրը եկած եւ փորձած է խօսք հասկցնել տղուն որ արհամարհանքով հակադրած է:

-- Ազատ արձակուած ճամբորդները յայտարարած են թէ ահաբեկիչները շատ վճռակամ են, լաչակներ բաժնած են կիներուն որպէսզի իրենց գլուխը ծածկեն, իրենց ձեռքն ալ Ղուրան մը կը կրեն:

-- Կիրակի, ժամը 21.30-ին է որ սպառնացած էին Ֆրանսացի մը սպաննել եթէ մեկնելու արտօնութիւն չստանան: Ճիշդ մէկ վայրկեան ետքն է որ կը գործադրէին իրենց սպառնալիքը:

-- Նախարարապետ Պալատիւր նախապէս ըսած էր որ ալժերական իշխանութիւնները պատասխանատու կը նկատէ Ֆրանսացիներու կեանքի ապահովութեան: Ֆրանսացի խոհարարին սպանութենէն ետք ալ, կառավարութիւնը «զզրելի» որակեց այդ արարքը եւ յարաբերութիւնները երկու երկիրներուն միջեւ սկսան բաւական լարուած բնոյթ ստանալ:

-- Մատանի եւ Պելհաճ, այն երկու պարագլուխները որոնց ազատ արձակումը պահանջած էին ահաբեկիչները, գործողութեան սկիզբը, Ալժերիոյ ամէնէն համբաւոր իսլամներն են որոնք ընտրական յաղթանակներ ապահոված են իրենց կուսակցութեան: Մատանիի համար (63 տարեկան) ոչ ուխտ կայ, ոչ սահմանադրութիւն, այլ միայն՝ Ղուրանը: Պելհաճ (39 տարեկան) ծայրայեղական մըն է որ չի վարանիր յայտարարելէ՝ «Ֆրանսա՞ն: Օր մը պիտի վճարէ իր կատարած ջարդերը: Ժողովրդավարութի՞ւնը: Օտար ըմբռնում մը, բառ մը որ արաբերէն ոչ մէկ բառարանի մէջ գոյութիւն ունի, ոչ Ղուրանին մէջ, ոչ ալ՝ Սուննայի»:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԹՈՒՐՔԻԱ 30% տոկոսով կ'ուզէ մասնակցիլ Ղարաբաղ ղրկուելիք խաղաղապահ միջազգային ուժերուն: Այս յայտարարութիւնը եղած է Դեկտեմբեր 23-ին, բայց, ճշդած է Բաքուի Թուրք դեսպանը՝ Ալթան Գարամանօղլու, «գիտենք որ այս առաջարկը Հայերու ընդդիմութեան պիտի բախի»: Յիշենք որ դեռ քանի մը օր առաջ, Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Վահան Փափազեան Աթէնքի մէջ («Յառաջ», Դեկտեմբեր 20) յայտարարած էր որ Հայաստան կ'ընդդիմանայ Թուրք զօրքերու մասնակցութեան որովհետեւ Թուրքիա կողմ է:

ՉԵՉԷՆԻԱՅԷՆ հասած լուրերը հակասական են եւ միակ ստոյգ լուրն այն է որ Ռուսերու եւ Չէչէններու միջեւ բախումները շատ բուռն են: Ռուսերը կ'ըսեն թէ 1000 Չէչէն մեռած է Դեկտեմբեր 24-էն 25, ինչ որ Չէչէնները կը հերքեն: Ռմբակոծումները Կրոզնիի վրայ եւ շուրջը աւելի սաստկացած են, մինչ Մոսկուայի մէջ, տարակարծութիւնները աւելի ծաւալած են, կառավարական շրջանակներու մէջ շատեր համաձայն չեն Ելցինի այս ընթացքին, մինչ Դուման (Երեսփոխանական ժողով) բոլորովին դէմ է: Չէչէնիան կրնայ սուղի նստիլ Ելցինի: Չէչէն դիմադրութիւնը շատ զօրաւոր է եւ անակնկալի բերած է ռուս զրահապատ ուժերը, որոնք պարտաւորուած են դանդաղեցնել իրենց յառաջխաղացումը դէպի Կրոզնի: Կրոզնիէն զատ, մերձաւոր Արգուն քաղաքն ալ, մանաւանդ բնակելի թաղամասերը ռմբակոծութեանց թիրախ են: Հոս, կասկած չկայ որ հարիւրաւոր մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան: Երկուշաբթի (Դեկտեմբեր 26) առաւօտեան լուրերու համաձայն վերջնական յարձակումը Կրոզնիի վրայ անմիջական էր: Նախապէս Դուդայեւ, Չէչէնիոյ նախագահը կոչ մը ըրած էր որպէսզի Տաղստանը ապստամբի: Ան ըսած էր.. «Կոչ կ'ընեմ Տաղստանցիներուն մեզի միանալու այս դժուար օրերուն եւ թոյլ չտալու որ Ռուսաստանը ազատութիւնը խեղդէ Կովկասի մէջ»:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ, երիտասարդ Պաղեստինցի մը ինքնասպան գործողութիւն մը կատարած է Ծնունդին առաւօտը հանրակառքի մը կայանին: Ինք մեռած է, 12 հոգի վիրաւորուած են, մէկը՝ ծանրօրէն: Իսրայէլի իշխանութիւններէն զատ, Արաֆաթ ալ դատապարտեց այս ահաբեկումը, որ Համասի գործն է:

ՊԱՊԸ, նոյն յարատեւութեամբ, իր վրդովումը արտայայտեց պատերազմին եւ բռնութեան դէմ Ծննդեան իր պատգամին մէջ: Յովհ. Պօղոս Բ. չափազանց յոգնած երեւցաւ: Տարը օրէն պէտք է Փիլիպպեան կղզիները մեկնի:

ԻՐԱՔԻ հիւսիսը միջքրտական բուռն բախումներ տեղի ունեցած են, գլխաւորաբար Էրպիլի շրջանը որ քիւրտ «կառավարութեան» (չճանչցուած) կեդրոնատեղին է: Կռիւները դէմ առ դէմ հանած են Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութեան եւ Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութեան զինուորեալները (առաջինը՝ Մասուտ Պարզանիի, երկրորդը՝ Ճալալ Թալապանիի):

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Լէոթար Սարայեւօ գնաց Ծննդեան գիշերը ֆրանսացի զինուորներուն հետ անցընելու համար: Ընդհանրապէս Ծնընդեան հրադադարը յարգուած էր, բայց, յարձակումներ կային Պիհաչի շրջանը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ զինուորական դատախազը մահապատիժ պահանջեց 16 իսլամապաշտներէն 5-ի դէմ որոնք փորձած էին սպաննել Նոպէլ մրցանակի տէր գրագէտ՝ Նակիպ Մահֆուզը:

ՄԱՄՈՒԼ

KNACK (21-27 Décembre)

Ֆլաման Քնաք շաբաթաթերթը որ 650 հազար ընթերցող ունի իր Ուիք -- Էնտ յաւելուածին մէջ 3 էջնոց կարեւոր յօդուած մը նուիրած է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, ճոխացած Պրիւսէլի Հայոց Եկեղեցւոյ նկարներով:

LE PARISIEN (24 Décembre)

LES ARMENIENS FERONT AUSSI LA FETE LE 6 JANVIER

Այս խորագրին տակ, թերթին թղթակիցը ծուռն ու շիտակը իրար խառնած ուզած է գաղափար մը տալ երեւի հայ գաղութի Ծննդեան տօնին մասին: Յիշելով հանդերձ որ հայկական Ծնունդը Յունուար 6-ին է, «կէս գիշերուան պատարագ» մը կը ծանուցանէ ռիւ Ժան - Կուժոնի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, եւ հայ կաթողիկէներն ալ կը տեղաւորէ կէս գիշերուան պատարագներու ամբոխին մէջ, այն տպաւորութիւնը թողլով որ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի չկայ:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 23)

ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐԻՆ ՄՕՏ

Դեկտ. 22-ին, Լուսաւորութեան նախարարի պաշտօնակատար Աշոտ Բլէեան ընդունած է Ֆրանսայի դեսպան՝ Տիկին Լը Հարթինկը: Անոնք քննարկած են յատկապէս Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութեան համակարգին մէջ ֆրանսական կողմին միջոցներով գրադարան մը ստեղծելու պարագաները: Արծարծուած է նաեւ համագործակցութեան հարցը:

Նոյն օրը Ա. Բլէեան ընդունած է նաեւ Ռուսաստանի դեսպանը, որու հետ նոյնպէս շօշափած է համագործակցութեան խնդիրներ, ինչպէս նաեւ ռուսերէնի դերը Հայաստանի կրթական համակարգին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆ ԿԱՑԵԼԷՆ

Էքս-ան - Փրովանսի հիւանդանոցի տնօրէնը եւ իրեն ընկերացող հինգ բժիշկներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը այս օրերուն Երեւան կը հասնի: Անոնց այցելութեան նպատակն է գործնական կապեր հաստատել եւ նախնական համաձայնութեամբ մը որոշուած է Երեւանի մանկական հիւանդանոցի եւ Էքս-ան-Փրովանսի հիւանդանոցի զուգորդումը:

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ 20-ԱՄԵԱՅ ՎԱՍՏԱԿԻՆ ՄԵԾԱՐՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՊԱՏԻ՛Ւ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ՏՆՕՐԷՆԻՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Առաջին անգամ իրեն հանդիպած էի 1979 Յունուարին, Լոս-Անճըլըս իմ անդրանիկ այցելութեանս օրերուն, երբ երկշաբաթեայ արձակուրդէս օգտուելով փափաքած էի ծանօթանալ գաղութի կեանքին եւ մանաւանդ՝ դպրոցական ցանցին։ Այդ օրերուն այցելած էի գոյութիւն ունեցող հայկական վեց վարժարանները եւ հանդիպած ուսուցիչներու եւ տնօրէններու, ստացած տպաւորութիւններս դրի առնելով հրատարակած էի Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթի 1979 Մայիս 15 -- Յունիս 6-ի թիւերուն մէջ։

Այն օրերուն, երբ հանդիպեցայ իրեն, Յակոբ Յակոբեան հինգ տարիէ ի վեր կը վարէր Հոլիվուտի «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանին տնօրէնի պաշտօնը։ Երիտասարդ, խանդավառ ու իր վարած պաշտօնին խորունկ գիտակցութեամբ ու պատասխանատուութեան գլացումով համակուած տնօրէն մը, որուն վստահուած էր 600 աշակերտներու կրթութեան ու դաստիարակութեան աշխատանքը կազմակերպելու ծանր ու պատասխանատու գործը։

Տակաւին թարմ է յիշողութեանս մէջ այդ օր վարժարան այցելութենէս ստացած տպաւորութիւնը ի տես այն պատկերին, որ պարզուած էր աչքերուս առջեւ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, ուր վարժարանին աշակերտները կ'անցընէին հայերէնի եռամսեայ քննութիւնները։ Դասարաններ այցելելէ եւ աշակերտներու գնահատելի մակարդակին ծանօթանալէ ետք, տնօրէնը զիս առաջնորդած էր դպրոցին դիմացը գտնուող յիշեալ եկեղեցին, ուր քանի մը դասարաններու աշակերտները՝ գլուխները հակած թուղթերուն վրայ, կը պատասխանէին հարցումներուն։ Մինչ աշակերտներ խորասուզուած էին իրենց քննութեան մէջ, ես մտովի փոխադրուած էի ետ՝ դարերու խորքը, ու պահ մը աչքերուս առջեւ կը տողանցէին հայ մշակոյթի անմահ վարպետները, որոնք մոմի լոյսին տակ հայ ժողովուրդի յաւերժութեան արմատները ամրացուցին եւ մշակութային հարուստ ու անկորնչելի ժառանգութիւն մը թողուցին յետնորդ սերունդներուն։ Եւ այդ օր, Հոլիվուտի մէջ բարձրացած հոգիի այդ տաճարին մէջ, հայ մտքի տիտանին՝ Մեսրոպի ոգին էր որ կը սաւառնէր իր ստեղծած տառերուն ընդմէջէն։

Մեսրոպեան տառերուն հետ հաղորդուելէ ետք վերադարձած էինք տնօրէնին գրասենեակը ու զրուցած ամերիկահայ նոր սերունդի ապագային վերաբերող հարցերու շուրջ։ Երբ հարցուցած էի Յակոբ Յակոբեանին, թէ հայկական դպրոցները ի՞նչ դեր կը խաղային ձուլումի դատապարտուած նոր սերունդի կեանքին մէջ, ան պատասխանած էր. «Հաւատացած եմ որ այս վարժարաններէն շրջանաւարտ աշակերտները պիտի կարենան փոխել այն մտայնութիւնը, թէ ամերիկահայ գաղութը դատապարտուած է վերջնականապէս ձուլուելու։ Հայկական դպրոցները ո՛չ թէ կ'ուշացնեն ձուլումը, ինչպէս կը մտածեն ոմանք, այլ փրկութեան յոյսեր են անոնք եւ ծիլեր»։ Ահա այսպիսի հաւատքով լեցուն կրթական մշակ մըն է Յակոբ Յակոբեան։

Յակոբ Յակոբեանի տասնամեայ վաստակը «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանին մէջ եղած է բեղուն եւ արդիւնաւէտ։ Մի՛շտ նորին եւ լաւագոյնին ձգտող, արդիական մանկավարժութեան քայլերուն օրը օրին հետեւող եւ այդ քայլերէն լաւագոյնը իրեն վստահուած կրթական հաստատութեան պատշաճեցնող տնօրէն մը եղած է ան։ Զինք մօտէն ճանչցող եւ իր բծախնդիր աշխատանքներուն ծանօթ անձերու վկայութեամբ Յակոբ Յակոբեան կը նկատուի լաւագոյն տնօրէնը Լոս-Անճըլըսի հայկական վարժարաններու ցանցին մէջ։ Այս հաստատումը կը նշեմ իբրեւ վկայութիւն, առանց նսեմացնելու այլ տնօրէններու կատարած գործը։

«Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» վարժարանին մէջ իր տնօրէնութեան օրով պաշտօնավարած ուսուցչուհի մը՝ Տիկին Անգինէ Բէշիշեան -- Մուրատեան, հետեւեալ տողերով կը բնորոշէ Յակոբ Յակոբեան տնօրէնին վաստակը. «Պր. Յակոբեան վարժարանի կազմաւորման ու զարգացման մէջ երախտաշատ վաստակ ունի։ Անոր տքնաջան աշխատանքին շնորհիւ վարժարանը կրթական -- դաստիարակչական նուաճումներ արձանագրեց»։

Եւ սակայն, վարժարանին արձանագրած նուաճումներու փայլուն շրջանին, 1985ին, տասնամեայ ծառայութենէ մը ետք, Յակոբ Յակոբեան կը հրաժարէր «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանի տնօրէնի պաշտօնէն։

Ծանօթ է ժողովրդական ասացուածքը՝ ամէն չարիքէ բարիք մը կը ծնի։ Ու այդ բարիքը կ'արձանագրուի այս պարագային Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Մարի Մանուկեան վարժարանի հոգաբարձութեան հաշւոյն։ Արդարեւ, հոգաբարձութիւնը իմաստուն մտածումը կ'ունենայ դիմելու Յակոբ Յակոբեանին եւ զինք կոչելու Հ. Բ. Ը. Մ. Մարի Մանուկեան երկրորդական վարժարանի տնօրէնի պաշտօնին։ Այսպէսով, Յակոբ Յակոբեան ինքզինք կը գտնէր կրթական նոր հաստատութեան մը գլուխը, իր առջեւ ունենալով ինքզինք առաւել եւս արժեցնելու ընդարձակ դաշտ մը։

Առաջին իսկ օրէն, ընդունելով մարտահրաւէրը, ան կ'անցնի գործի եւ իր ամբողջ ներուժը ի գործ կը դնէ կրթական, դաստիարակչական ու մանկավարժական իր ծրագիրները յաջողութեամբ պսակելու համար։ Վերջին երկու -- երեք տարիները, պարագաներու բերմամբ, յաճախ առիթ ունեցած եմ հանդիպելու Յակոբ Յակոբեանին, տնօրէնի իր գրասենեակին մէջ։ Մեր զրոյցներէն պարզուած է որ կարգապահ, յարատեւ պրպտող մտքի տէր է ան։ Իր աչքէն դժուար թէ վրիպած ըլլայ՝ մամուլի թէ գրքերու մէջ, մանկավարժութեան թէ կրթութեան վերաբերող որեւէ նիւթ։ Կը կարդայ հետաքրքրութեամբ եւ անկէ ի՛ր դպրոցին համար նպաստաւոր բան մը քաղելու եւ փորձարկելու նպատակով։ Ընթերցումներու ընդմէջէն կը քաղէ լայն տեղեկութիւններ, զորս կ'ուսումնասիրէ եւ անոնցմէ ոմանք կը պատշաճեցնէ իր դպրոցի պայմաններուն։

Որքան խիստ է ու բծախնդիր վարչական իր գործերուն մէջ, նոյնքան եւ գիտէ ըլլալ գործակից ու խթանիչ ուժ մը իր ուսուցչական կազմին։ Որքան պահանջկոտ՝ իր ուսուցիչներուն հանդէպ, նոյնքան եւ ցաւակից է անոնց դժուարութիւններուն։ Յաճախ ժպիտ մը եւ անոյշ խօսք մը կը լուծէ ամէնէն դժուար ու խորունկ նկատուած հարց մը։ Հոս է արդէն տնօրէնի մը, պատասխանատու ղեկավարի մը յաջողութեան գաղտնիքը, այսինքն՝ գիտնալ խստապահանջ ըլլալու, ցաւակից ըլլալու, քննադատելու եւ գնահատելու ժամանակը։ Մենատիրութիւնն ու չոր վերաբերումը ո՛չ մէկ ատեն եղած են գործի մը յաջողութեան գրաւականը։ Ղեկավարի մը, այս պարագային տնօրէնի մը արդիւնաւէտ գործունէութեան գրաւականներէն մէկն ալ համեստութիւնն է եւ ո՛չ՝ յաւակնութիւնն ու ինքզինք պարտադրելու սնապարծութիւնը։ Որովհետեւ, վերջին հաշուով, տնօրէն մը կոչուած է իր վարած դպրոցի ուսուցիչներուն միջեւ յարգանքի ու պարտականութեան գիտակցութեան սերմեր ցանելու եւ ստեղծելու աշխատանքի խաղաղ ու հաճելի մթնոլորտ մը, ուր ուսուցիչներ կարենան իրենց լաւագոյնը տալ աշակերտներուն։ Երբ տնօրէնին եւ ուսուցիչներուն միջեւ հաղորդակցութեան անկեղծ ու հանդիստ, բնական կապը կայ, դպրոցին կրթական -- դաստիարակչական աշխատանքները անպայման յաջողութեամբ կը պսակուին։ Այլապէս, ի զուր է ակնկալել նուաճումներ։

Իր ջանասիրութեամբ, պարտաճանաչութեամբ, ազնուութեամբ, անձնուիրութեամբ, իր դպրոցի բարգաւաճման նախանձախնդրութեամբ յատկանշուող Յակոբ Յակոբեան տնօրէնին սկզբունքն է ո՛չ թէ տիրել, այլ ծառայել։ Ան կը հաւատայ կեանքի բարոյական սկզբունքներու անխորտակելիութեան ու տիեզերքի հոգեւոր ճշմարտութեան։ Ուրեմն, ան կը հաւատայ՝ նիւթականէն ու մարմնականէն վեր հոգեկանի գերակայութեան։ Եւ այդ հաւատքով կը սնուցանէ իր աշակերտներու հոգին՝ իր իսկ հոգիէն ամէն օր մասեր տալով անոնց։

Յակոբ Յակոբեան, մանկավարժական իր յաջող վաստակին շնորհիւ վայելած յարգանքով ու հեղինակութեամբ հանդերձ եղած է եւ համեստ նկարագրի տէր կրթական մշակ մը, մի՛շտ պատրաստ՝ օգնելու, լսելու եւ լեզու գտնելու վարժարանին մէջ որեւէ պաշտօնեայի, աշակերտի թէ ծնողքի հետ։

Ու այդ յարգանքի արտայայտութիւնն է, անկասկած, մեծարանքի այն ցերեկոյթը, զոր կազմակերպած է Հ. Բ. Ը. Մ. Մարի Մանուկեան եւ Տէմիրճեան վարժարաններու հոգաբարձութիւնը, նուիրուած՝ տնօրէն Յակոբ Յակոբեանի 20-ամեայ վաստակին։ Որքա՜ն ուրախութեամբ կը համակէ այս երեւոյթը իւրաքանչիւր կրթական մշակի հոգին, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք յաճախ պարզուող տխուր պատկերը ի տես այն երախտաւորներուն, որոնք սկիզբը փողով - -թմբուկով ողջունուելէ ետք՝ վարժարանի տնօրէնի կամ ուսուցչի պաշտօնին կոչուելու առիթով, ժամանակ մը ետք -- կարճ կամ երկար, նայած պարագային -- քուրջի կտորի մը պէս կը հեռացուին դպրոցէն, նոյնիսկ մոռացութեան մատնելով անոնց անունն ու վաստակը։ Այս ալ կրթական մշակի մը յանձն առած զոհողութեան ու ցուցաբերած նուիրումին նկատմամբ շնորհակալութիւն յայտնելու ինքնատիպ ձեւ մըն է, թերեւս...

Այդպիսի տխուր երեւոյթներու կողքին, բարեբախտաբար ականատես կ'ըլլանք շնորհակալութիւն յայտնելու եւ երախտագիտութիւն արտայայտելու հոգեպարար երեւոյթի եւս, որուն համար անվերապահ գնահատանքի արժանի է Հ. Բ. Ը. Մ. Մարի Մանուկեան եւ Տէմիրճեան վարժարաններու հոգաբարձութիւնը։ Երանի՜ օրինակը վարակիչ ըլլար նաեւ այլ վարժարաններու պատկան մարմիններուն համար, որպէսզի տարին անգամ մը thanks you teacher ըսելէ անդին անցնելով, աւելի գործնական եւ հնչուն միջոցներով գնահատեն հայ կրթական մշակին նուիրական առաքելութիւնը։

Մինչ այդ՝ պատի՛ւ, արժանաւոր տնօրէնին։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անմոռանալի Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի անխոնջ ջանքերով 1929-ին հիմնուած եւ Պետութենէն պաշտօնապէս ճանչցուած ու Էջմիածնի Մայր Աթոռէն հաստատուած Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմը՝ աւելի քան կէս դար խորունկ քուն մը քաշելէ ետք, վերջապէս, տեղական հոսանքներու եղբայրական ընդհանուր համաձայնութեան մը առիթով, իր վերազարթնումի բուռն ցանկութիւնը ցուցաբերեց, գաղութին նախանձախնդիր ազգայիններու կողմէ ստորագրուած բարենշան հաղորդագրութեամբ մը, («Յառաջ», 1994, Դեկտեմբեր 17 / 18)։

Անտարակոյս, այս օրաթերթին ընթերցողները կը յիշեն 1991-ի Մարտէն սկսեալ հայկական Մարսէյլի նուիրուած մեր պատմական յիշատակներու երկար շարքը, որու ընթացքին Պալաքեան Եպիսկոպոսի այս հիմնական գործին արժէքը, ի պահանջեալ հարկին, բազմիցս մատնանշուեցաւ, ֆրանսերէնով ալ, եւ այդ հայեցակէտը շատ արդարացի կը թուէր բազմաթիւ պատճառներով անձնուէր կրօնաւորի աչքին։

Ա. -- Մարսէյլի նաւահանգիստը, 1922-էն սկսեալ, Միջին -- Արեւելքէն տասնեակ հազարներով գաղթող Հայերուն համար ապահով օթեւան մը, եւ Թուլուզէն մինչեւ Նիս տեղաւորուած ահաւոր սպանդէն փրկուող գաղթականներուն համար անմիջական հարց մըն էր ընկերային եւ ընկերային եւ կրօնական կառոյցներու ստեղծումը։ Թեմի նախկին եկեղեցիներու թիւը կրկնութեան կը դիմէ, վերջինը Աւինիոնը ըլլալով։

Բ. -- Հարաւային Ֆրանսայի շրջանը հաստատուող Հայերուն թիւը, եթէ ոչ աւելի գոնէ հաւասար պիտի ըլլար Փարիզի համեմատութեամբ։ Օրինակ մը միայն. Մարսէյլի Յի Յի-ի (Յովհաննէս Վարժապետեան) հրատարակած «Ամէնուն հասցէները» 1930-ի տարիներուն իրենց ծաւալով հաւասար են Փարիզի Պալենցի հատորներուն։ Ասկէ զատ, հոգեբանօրէն, Փարիզի Հայերուն իբրեւ մայրաքաղաքցի «վերի արտի ցորեն»ի երեւոյթը գերազանցութեան՝ այնքան ալ ակնահաճոյ չէր Մարսէյլցիներուն բանուորական -- ժողովրդական նկարագրին։ Նոյնն է մինչեւ հիմա։

Գ. -- Մշակութային մարզի կապակցութեամբ, Մարսէյլի մէջ 8 -- 10 տպարան կը գործէին, գրական խմբակներ կը կազմուէին, բազմաթիւ գրքեր լոյս կը տեսնէին, ինչպէս Կիւրեղ Խրայեանի «Ծովք կէօլճիւք»ը եւ Զապէլ Եսայեանի «Պրոմէթէոսը ազատագրուած», Թադէոս Խաչիկեանի տպարանէն, նաեւ Որբունիի առաջին հատորները։ Հարկ է քննել, բայց անտարակոյս Մարսէյլը իր լայնատարած շրջաններով մայրաքաղաքին մէջ հրատարակուող հայկ. թերթերն ու պարբերականները աւելի ընթերցող ունէին քան ինք՝ Փարիզը։ Անոնց խմբագիրները համբաւի Հայոց դիւրագրգիռ բազկերակը կ'առնէին մամուլին տակ իրենց սիւնակները դնելէ առաջ։ Ազգայնական զգացումներն ալ չա՛տ զօրաւոր էին անհամար Հայրենակցական Միութիւններու անդամներուն քով։ Միայն Արաբկիրցիները, հազիւ 50 տուն էինք, բայց մեր տարեկան հանդէսները մեծ սրահներու մէջ տեղի կ'ունենային, խնամիական կապերը նկատի առած։

Դ. -- Գալով հայկական աշխարհի հեղինակաւոր անձերու Մարսէյլի մէջ բնակութիւն ընտրողներուն, անոնց թիւը զանցառելի չէ կարելի համարել։ Հնագոյնը Մկրտիչ Փորթուգալեան, որմէ ետք, Մինաս Չերազ, Լեւոն Շանթ, Աւետիս Ահարոնեան, Միքայէլ Վարանդեան, Չիֆթէ Սարաֆ, Իզմիրցի Մեսրոպեան, Եղիշէ Թորոսեան «Հայ Սիրտ»ի խմբագիր, Տիրան Թէքէեան, Սեպուհ, Ենովք Արմէն, բանաստեղծ Ահարոն, Յարութիւն Աղայեան, Արօ Արոյեան, Մեսրոպ Գույումճեան, Ակնցի Յակոբ Գույումճեան, Տիգրան Փիրանեան, Փայլակ Սանասար, Արամ Ճէվիզ, Պետրոս Զամարեան, Յովհաննէս Վարժապետեան (Յ. Յ.), Զարեհ Որբունի, Պետրոս Զարոյեան, Կարապետ Փօլատեան, Հրաչեայ Տէր - Բարսեղեան, Վարդան Սարգսեան, Վարդան Եղիշեան...

Բարեբախտաբար Հար. Ֆրանսայի Թեմական այս վերազարթնումն ալ կը զուգադիպի գալ տարուան կաթողիկոսական ընտրութեան։ Խորէն Ա. Մուրատբէկեանի ընտրութեան առթիւ, 1932-ին, Մարսէյլէն պատգամաւորներ չգացին Հայաստան։ Փարիզի հայութիւնը ներկայացուց վաստակաւոր Արշակ Չօպանեան, յարմարագոյն սէնպոլիք թեկնածուն։ Գէորգ Զ. Չէօրէքճեանի ընտրութեան ժամանակ, 1945-ին դարձեալ Մարսէյլի Թեմը պատգամաւոր չունեցաւ։ Իսկ 1955-ին, Վազգէն Ա.-ի ընտրութեան համար, Մարսէյլէն ղրկուեցաւ՝ իր առաքինութեամբ եւ հմտութեամբ արժանաւոր՝ Վարդան Սարգսեան, որու վերադարձին, հայրենիքէն եկող կռունկին խապրիկները լսելու համար «Ալհամպրա» սրահը խռնուած բազմահարիւր վտարանդիներուն անոր մատուցանելիք գերզգայուն զեկուցումէն առաջ, նորահաս նուաստս արտասանեց Յովհաննէս Թումանեանի «Հայ Ուխտաւորը», համարձակելով փոխանակել վերջին տողը՝ «Գնաս բարով հայ ուխտաւոր» կոչականը սապէս՝ «Բարո՛վ եկար, հայ ուխտաւոր»։

Իսկ այսօր, վերջապէս առաջին անգամ ըլլալով, Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմը, յառաջիկայ Ապրիլ 3-ին, Ս. Էջմիածնի մէջ, նոր Հայրապետի ընտրութեան առիթով, օրինաւորապէս ընտրուած իր պատգամաւորներով, գլխաւորութեամբ առաջնորդական տեղապահին, պիտի ներկայանայ բարձրագոյն ժողովին ճակատաբաց, «առանց ամօթոյ»։

Իցի՜ւ թէ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց այս վերազարթման օրինակը նախանձը գրգռէր աշխարհացրիւ ուրիշներու...։

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ
Դեկտեմբեր 18, 1994

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Աշխարհահռչակ Սորպոնի համալսարանի Ամփիթատրոնի մէջ ելոյթէն ետք, Դեկտեմբեր 16-ին Ուրբաթ օր ժամը 20·30-ին Իսի լէ Մուլինոյի գեղեցիկ սրահին մէջ ելոյթ ունեցաւ Փարիզի Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Կարպիս Ափրիկեանի, տօնելու համար երգչախումբի գործունէութեան 70-ամեակը եւ Կ. Ափրիկեանի առանց ընդմիջումի ղեկավարութեան 40-ամեակը:

Ներկայ էին Ֆրանսացի թէ հայ պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ինչպէս նաեւ 850 հոգիի հասնող երաժշտասէր հասարակութիւն մը:

Հայ ժողովուրդը երգն ու երաժշտութիւնը սիրող ազգ մըն է:

Երգն ու նուագը իւրաքանչիւր ժողովուրդի ամենաթանկագին ստեղծագործութիւնն է, սրտի հայելին է ու հոգու հարազատ արտայայտութիւնը, դառնալով հաւաքական կեանքի ու խառնուածքի խտացումը:

Հեթանոսական շրջանէն ժառանգ ձգուած ու քրիստոնէական կրօնքի շնորհիւ զարգացած, միջին դարուն եւ մի քիչ աւելի ուշ Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի անկրկնելի տաղանդի շնորհիւ իր գագաթնակէտին հասած Հայ երգն ու նուագը· նախ հայ մշակոյթի, ապա համաշխարհային երաժշտութեան կարգին իր պատուաբեր տեղը կը գրաւէ:

Սակայն սխալ պիտի ըլլար միայն անցեալի ստեղծագործութիւններով հպարտանալ ու բաւարարուիլ: Այլ կարեւոր էր որ նոր հեղինակներ նոր գործերով շարունակէին հարստացնել երաժշտական ժառանգութիւնը:

Վստահաբար այս ոգիով լեցուն ու նախընծեաց տաղանդով տողորուած Պր. Կարպիս Ափրիկեան որ անցնող 40 տարիներու ընթացքին Սիփան-Կոմիտասի միջոցաւ երաժշտութեան սիրահար հայ եւ օտար հասարակութեան ներկայացուցած է մեծ թիւով համերգներ, որպէս թագ ու պսակ այսօր կը ներկայացնէ «Դաւիթի ծնունդը» տպաւորիչ ու «մոնիւմանթալ» ստեղծագործութիւն մը որ բացառիկ խանդավառութիւն ստեղծած էր արդէն առաջին ներկայացումին:

Միանգամայն հիացմունքի առարկան հպարտութիւն պատճառող զգացում մըն է որ պատեց բոլորս, երբ բեմի վրայ միատեղ տեսանք Սիփան-Կոմիտասի, Դպրոցասէր Երեսեռ վարժարանի աշակերտները, մեներգիչ եւ մեներգչուհիներ ու նուագախումբի անդամ-անդամուհիներ շուրջ 250 հոգի, որոնք որպէս մէկ սիրտ ու մէկ հոգի, իրենց տաղանդի ու բարձր կատարողական արուեստի շնորհիւ զմեզ տարին տեղափոխեցին Միջին դարեր· Սասնայ ծռերու աշխարհը ներկայ ըլլալու «Դաւիթի ծնունդին»:

Ու բեմին վրայ երգչախումբի, նուագախումբի թէ ղեկավարի միջեւ կատարեալ համերաշխութիւն եւ համագործակցութիւն կը տիրէին: Իրարմէ անջատ տարբեր չէին այլ մէկը միւսը ամբողջացնող ու մէկը միւսէն սնող զօրութիւններ էին:

Ստեղծագործութիւնը իր յօրինուածքով ու հոգեբանական հիւսուածքով նախ կը կրէ հայ երգի կնիքը, հոն ամէնուրեք կը տիրէ հայ երաժշտութեան ոգին իր պարզութեամբ եւ նուրբ մեղեդիներով:

«Դաւիթի ծնունդ»ը էապէս մարդկային յուզումներու աշխարհ մըն է: Հոն կը տիրէ բանաստեղծական նուրբ ու խորիմաստ ոգի, հոգեկան յոյզերու եւ հարազատ մելամաղձոտ երազներու, հայ ժողովուրդի պայքարի եւ ազատագրական իղձերու ապրիլը մը, բայց միշտ մնալով իրական ու երեւակայական, հարազատ ու մատչելի, առանց աւելորդ պաճուճանքներու:

Մանկական երգչախումբի հրեշտակային ձայները խնկապէս բացառիկ եւ իւրայատուկ նրբութիւն մը կ'աւելցնէին արդէն հոյակապ այս մթնոլորտին:

Այս ու նման երեկոյթներ, որոնք ցաւ ի սրտի քիչ են, բայց բոլորս հպարտութեան զգացումներով կը լեցնեն ու մանաւանդ մեր բարեկամ Ֆրանսացի ներկաներուն երգ ու նուագի միջոցաւ հաղորդակից կը դարձնենք մեր ազգային պատմութեան ամենագեղեցիկ ու փառաւոր «էջքեաթներուն»:

Սիփան-Կոմիտաս եւ Կարպիս Ափրիկեան լի ու լի իրենց առաքելութիւնը կատարեցին, չմոռնանք որ մինչեւ «Դաւիթի ծնունդը» որ մէկ օրէն միւսը տեղի չունեցաւ, նախ հեղինակը ստեղծագործեց, յօրինեց եւ ապա երգչախումբի անդամներու զոհողութեան ոգիի շնորհիւ -- փորձերու գալով -- կարելի եղաւ գլուխ հանել այս ամբողջը:

Սիրենք հայ երգն ու նուագը եւ միշտ սատարենք անոր զարգացման:

Շնորհակալութիւն Կ. Ափրիկեանին եւ նորանոր յաջողութիւններ Սիփան-Կոմիտասին:

ՄԻՀՐԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Կ. Ս. Մ.

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Միշտ կը դանդատինք որ մշակութային ձեռնարկներ չկան Փարիզի մէջ եւ թէ կը գոհանանք ճաշերով ու պարանցիկ երեկոյթներով: Բայց, դառնութեամբ պէտք է նշել որ, երբ միութիւն մը կը համարձակի մշակութային ձեռնարկ մը կազմակերպել, հազիւ երեք տասնեակ ունկընդիրներ ներկայ կ'ըլլան, ինչ որ միայն կրնայ յուսալքել նման նախաձեռնութիւններ ունեցողները: Այս էր, Դեկտեմբեր 19-ի երեկոյեան Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահին պարզած տխուր պատկերը: Նիւթը, սակայն, պէտք է հետաքրքրէր շատերը եւ առնուազն մամուլի սպասարկուները: Արդարեւ, Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը գնահատելի գաղափարը ունեցած էր դասախօսութիւն մը կազմակերպելու որուն նիւթն էր՝ «Արեւմտահայերէնն ու Հայոց պարբերական մամուլի 200-ամեակը»: Դասախօսն էր՝ Վարդան Օզինեան որ շատ խնամքով պատրաստած էր իր նիւթը:

Բացումը կատարեց Միութեան նախագահ՝ Վահէ Զիլինկիրեան որ խօսքը փոխանցեց Շաւարշ Մարտիրոսեանի ներկայացնելու համար օրուան դասախօսը: Յիշելով որ շրջանաւարտ եղած էին Կեդրոնականէն նոյն տարին, Շ. Մարտիրոսեան յիշեց դասախօսին կենսագրականը ծննդավայր՝ Պոլսէն մինչեւ Փարիզ, յաճախած վարժարաններն ու համալսարանները, ստացած վկայականները, ունեցած մասնագիտութիւնը որպէս տնտեսագէտ եւ ճարտարապետ եւայլն, եւայլն:

Դասախօսը նախ անդրադարձաւ հայ մամուլի ծնունդին, 1794-ին, երբ Յարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեան կը ձեռնարկէր Ազդարարի հրատարակութեան: Այն ատեն դեռ արեւմտահայերէնը չկար, թերթը լոյս կը տեսնէր գրաբար: Զուգահեռաբար գրաբարին գոյութիւն ունէր ժողովուրդի լեզուն: Վարդան Օզինեան մանրամասն կը ներկայացնէր արեւմտահայերէնի կազմաւորման շրջանները, երբ 19-րդ դարու կէսերուն կը սկսէր մտահոգութիւնը հայերէնի, Մխիթարեաններու դերը, քանի առաւելաբար Վենետիկ-Պոլիս եւ Իզմիր ընթացող հարց մըն էր: Կը յիշէր 1842-ին լոյս տեսած անգլերէն լեզուով մխիթարի մը քերականութիւնը, 18 տարի ետք, կրկին անգլերէն 2-րդ քերականութիւն մը, ապա՝ Հ. Արսէն Այտընեանի Քննական Քերականութիւնը: 1794էն 1914, լոյս տեսած են 475 ամէն տեսակի թերթեր (տարեգիրքէն՝ օրաթերթ) ու կը ծանրանար յաջորդաբար հրատարակուած թերթերուն վրայ (պաստառի վրայ միաժամանակ կը ներկայացուէին ցանկերը) ինչպէս Մասիս, Փունջ, Օրագիր, Ծիածան, Արեւելք, Հայրենիք, Արձագանգ, շեշտելով թէ արեւմտահայերէնի մայրաքաղաքն էր՝ Պոլիս: 1878-ին, Ապտիւլ Համիտ Բ.ի շրջանին կը հաստատուէր գրաքննութիւն, կարգ մը բառերու գործածութիւնը արգիլուած էր (օրինակ՝ քիթ, որովհետեւ Ապտիւլ Համիտ խոշոր քիթ մը ունէր, Պոսնիա-Հերցեկովին եւայլն): 1908-էն ետք արեւմտահայերէնը կ'ապրի զարգացման շրջան մը: Չորս ցամաքամասերուն վրայ գոյութիւն ունին 34 թերթեր: Նախապէս, 1851, 1853 բուռն վէճեր տեղի ունեցած են ժողովրդական լեզուի եւ գրաբարի պաշտպաններու միջեւ: 1843-ին լոյս կը տեսնէր Բազմավէպ, բայց Վ. Օզինեանի համար Մխիթարեաններու դերը լեզուի մէջ առաւելաբար բառամթերային եղած է և ոչ՝ քերականական: 1881-ին Մասիսի մէջ կը սկսի երկար գրչապայքար մը որու կը մասնակցին Անահիտ (Զապէլ Ասատուր). Արամազդ (Բիւզանդ Քեչեան) որ վերջ կը դնէ աշխարհաբարի պաշտպաններու յաղթանակով:

Դասախօսը հպանցիկ ակնարկ մը նետեց միայն Բ. աշխարհամարտին յաջորդող շրջանին վրայ, նախապէս ճշդած էր արդէն թէ պիտի խօսէր առաւելաբար մինչեւ 1914 երկարող ժամանակաշրջանը, թուելով սակայն գեղեցիկ արեւմտահայերէնի կարգ մը անուններ, ի մասնաւորի՝ Վազգէն Շուշանեան որ աւելի գրականութեան առընչուած է քան մամուլի լեզուի:

Կարելի չէ, անշուշտ, ամփոփել ժամ մը տեւող դասախօսութիւն մը որ ամբողջութիւն մը կը կազմէր եւ որու մասին հոս ու հոն ակնարկները թերի գաղափար մը կրնան տալ միայն:

Հարցումներու չգոյութեան պատճառով, հաւաքոյթը փակուեցաւ հիւրասիրութեամբ, ժամը 22·30-ի շուրջ:

ՏՐՁ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԺԱՆ ՏԷՐ-ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ

Շատ մը երկիրներու մէջ համբաւ վայելող ջութակահարը բացառիկ յաջողութիւն մը արձանագրեց վերջերս: Անոր համերգը ընկերակցութեամբ դաշնակահար Ֆիլիփ Տինգելի, տեղի ունեցաւ Ժընեւի Երաժշտանոցի լեցուն սրահի մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին: Ժան եւ Տինգել կրցան նուրբ միասնութիւն մը հանդէս բերել եւ իւրայատուկ շունչ տալ Պախի (4) եւ Պէթհովընի (1) սոնաթներուն: Բուռն ծափեր խլեց նաեւ Տէպիւսիի սոնաթի մեկնութիւնը: Համերգի երկրորդ բաժնի ընթացքին Տէր-Մերկերեան խորապէս տպաւորեց դահլիճը, երբ նուագեց ջութակի համար գրուած դժուարին գործերէն մէկուն՝ Է. Իզայիի մենանուագ-պալատը (թիւ 3): Գրաւիչ վարպետութեամբ մատուցուեցան նաեւ Շիմանովսքիի, Վենիաւսքիի, Փրոքոֆիեւի, Խաչատուրեանի մանրանկարները:

«Մեր փորձերը Ժանին հետ եւ այսօրուան ելոյթը խոր հաճոյք պատճառեց ինծի, -- ըսաւ Տինգել, որ Ժընեւի Երաժշտանոցի տնօրէնն է, --կը ցանկայի շարունակել մեր գործակցութիւնը»:

Յիշենք, որ Ժան Տէր-Մերկերեան այս տարի Միացեալ-Նահանգներու մէջ նուագախումբի հետ նուագած էր Եոհան Պախի ջութակի երեք քոնչերթոները, Երեւանի մէջ՝ Մենտելսոն:

ՌՈՒՆԿՆԴԻՐ

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

ՎԷՊ

- Գործաւոր աղջիկ ըլլա՞լը ինչ գիտես:
- Ես հարկաւ բան մը գիտեմ կոր:

Գէորգ հաւաստաց: Առաջին անգամն էր որ կը տեսնէր թէ Մելինէ, փոխանակ Սուրը պաշտպանելու իրեն դէմ, իրմէ օգնութիւն կ'ուզէր Սուրին դէմ: Մելինէ սակաւ գետնախնձորները ջարդեց ջուրով լեցուն ամանի մը մէջ:

-- Դուն Փարզին չես, ըսաւ: Ո՛ւր է առաջուան Սուրը: Մազերը շնորքով չի սանտրեր կոր անգամ: Առաջ, ի՛նչ աղուոր խոպոպ մըն ալ կը թափէր ճակտին վրայ: Ճիշդ այն արթիսթ մը կայ, ի՞նչ է անունը, անոր պէս...

Ըսաւ թէ վերջերս իրեն հանդէպ վարմունքն ալ փոխուած էր: Զինքը մարդ չէր ըներ երբ ինքզինքը կը գովէր իբր մայր կամ իբր կին: Նոյնիսկ, անցեալները, զինքը ծաղրած էր: Ինչե՛ր ըսած էր «տունի կնիկ»ներու դէմ: Այդ բոլորը՝ Սուր ի՞նչպէս կրնար խորհիլ, ի՞նչպէս կրնար ըսել իր մօրը: Մէկ օրէն միւսը: Մէկը կը սորվեցնէր անոր: Այդ աղջի՛կը հարկաւ: Ո՛վ որ էր, լկրտած: Այդ տեսակ աղջիկները, ինքզինքնին աղէկ ցուցնելու, արդարացնելու համար, այդպէս վար կը զարնեն պարկեշտ կիները: Այդ թրքերէն գիրքերն ալ, ո՞վ կուտար Սուրին: Այդ աղջիկը ապահովաբար: Թերեւս ալ այդ գրքերէն կը սորվէր Սուր այդ բաները: Կիներու մասին գիրք մըն էր վերջին կարդացածը: Սուր կզպանքի տակ կը պահէր զայն իր քոմոտին աչքին մէջ:

Բայց Մելինէ չէր ուզեր այս բոլորին մասին խօսիլ Գէորգին: Բնազդը իրեն կ'ըսէր թէ Գէորգ կրնար մտածել Սուրին խօսքերուն վրայ, գուցէ ճիշդ գտնել այդ գաղափարները: Գէո՞րգը ... չէ՛ ...

Բայց էրիկմարդ էր ի վերջոյ: Քսանամեայ կենակցութենէ մը ետք, կրնար շատ մը դժգոհութիւններ ունենալ: Թէեւ երբեք կասկածի չէր ենթարկեր իր կնոջ ընտանիքի պարկեշտ եւ պատուական մայր մը ըլլալը, եւ մտքէն չէր անցըներ թէ իր կինը կը խաբէր զինք ամէն վայրկեան -- ինչպէս կ'ըսէր Սուր անամօթաբար...

-- Եկաւ կարծեմ: Բան մը երես չզաս:

Գէորգ անհասկնալի բան մը մռլտաց զզուած արտայայտութեամբ, թերթը տարածեց խոհանոցի սեղանին նայլըն ծածկոցին վրայ, գլուխը կախեց ազգային լուրերուն:

Ոչ ոք Սուրին երեսը նայեցաւ: Ոչ ոք տեսաւ թէ տրամադրութիւնը տեղը չէր:

Սուր առանց կանգ առնելու սեղանին շուրջը դարձաւ, չորս կողմը զննեց:

-- Ի՞նչ կ'ուտենք կոր, ըսաւ:

Գէորգ չգիմացաւ, գլուխը վեր առաւ:

-- Բարեւ ըսէ ծօ՛, մա՛րդ կայ սենեակին մէջ, էչ չէ:

-- Քաւ լիցի, ըսաւ Սուր:

Տեսաւ թէ հօրը եւ մօրը դէմքերն ալ կախ էին: Եւ ինք սիրտ չունէր ուրիշին տրամադրութիւնով զբաղելու: Խոհանոցին մէջտեղը անշարժացաւ, ձեռքերը մէջքին: Խարխխէն փրթած նաւ մը զգաց ինքզինք: Սիրտը սեղմուեցաւ երբ Գէորգ թշնամական շեշտով մը հարցուց.

-- Ո՞ւր ես ծօ այս ժամուն:

Տակաւին կը յաւակնէր իր գործերուն խառնուիլ: Հրամայել: Ժպիտ մը ունեցաւ:

-- Կը խնդա՛ս կոր ծօ, անկի՛րթ:

Սուր կ'երեւակայէր թէ տուն եկեր, հօրը կը պատմէր հօրը, քիչ մը պարծանքով, ծառին վրայի մամուկ -- մարդը, կզգիի ուէօնթկենճիները, դրամի սովը, եւ դրամի կարիքը՝ անտառ երթալու համար սիրաբանելու...

Դառն ժպիտը մարեցաւ: Ոչ խարիսխ կար, ոչ նաւահանգիստ: Նաւը լքուած էր ալիքներուն: Պէտք էր պրկուիլ: Մաքառիլ: Կարծրացաւ: Ամէն ատենէ աւելի: Կարծրանալէ ալ աւելի բան մը· գէշցաւ: Չարացաւ: Արհամարհանքը եւ անկրթութիւնը սրուեցան: Քովընտի ակնարկով մը պատռեց հայրը, որ յարգանք ու երկիւղ կ'ակնկալէր իրմէ:

-- Աս ամէն գիշեր քեզի՞ պիտի սպասենք, ծօ՛:

Սուր ինքզինքը կ'ուտէր անտեղ ձեւ մը գտնելու համար հայրը կատղեցնելու: Բոլոր բառերը, պոռթկումները տկար կը թուէին իրեն: Լռութիւնը նախընտրեց: Ծաղրածու եւ արհամարհական լռութիւնը: Սկսաւ սուլել մէկ յոնքը վերցնելով: Սառնին կափարիչը բացաւ, մէջէն մառներովը միսի կտոր մը վերցուց, նետեց բերանը: Հացի տուփը բացաւ, պատառ մը հաց նետեց բերանը: Դեղձ մը ճեղքեց, կէսը նետեց բերանը: Սեղանին վրայէն ձիթապտուղ մը առաւ, նետեց բերանը: Կուտը արձակեց դէպի ծորակ: Կուտը վրիպեցաւ, գետին ինկաւ: Զվերցուց: Հացի պատառ մը եւս առաւ, անընդհատ դառնալով սեղանին, հօրը, մօրը շուրջը: Գէորգ պիտի խենթենար: Սուր նայեցաւ հօրը արիւնախառնուած երեսը: Հրճուեցաւ քիչ մը: Վերսկսաւ սուլել:

-- Ձնտոխ չուտե՞ս շնորքով, ըսաւ Մելինէ որուն համբերութիւնը հատած էր:

-- Ես կ'երթամ կոր:

-- Ո՞ւր կ'երթաս կոր չճաշած:

-- Ճաշեցի:

Գէորգ ձեռքը սեղանին զարկաւ, թերթը պայթեցուց: Աւելի կատղեցաւ տակէ: Գոռաց.

-- Զգէ՛ թող կորսուի:

(Շար. 4)

Սոլանժ եւ Քրիսթիան Կոտէօ,
Ժագ, Անի, Ալյոա Քէպապեան,
Քոյրերն ու քեռայրները,
Թոռներն ու ծոռները,
Քրոջ տղաքն ու աղջիկները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, նանիին, մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՇՈՒՇԱՆ ՔԷՊԱՏԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 22-ին, 86 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Դեկ. 28, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին
15. rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Գոլոմպի Նոր գերեզմանատունը
Rue de la Cerisaie

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE

de la Croix Bleue des Arméniens de France, Conseil d'Administration

Le *Radiothon* de la région parisienne du 17 Décembre 1994 au profit des enfants d'Arménie a obtenu des promesses de dons d'un montant de 305 600 francs.

Au 22 Décembre le total des chèques arrivés était de 89 800 francs.

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures
avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme **Hilda Kalfayan - Panossian**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էսկիճեան 200 Ֆր.։

VIENT DE PARAÎTRE

Bernard DEDEDJIAN

ESCAPADE SUR L'ARARAT

COMPACT DISC, *Digital Audio*

(Danse des pêcheurs, Danse pastorale, Bouquet de fleurs, Tchobani, Dele-yaman, Kotchari, Enzeli, Guerounk, Lezguinka, Ghapama, Siroun aghtchik, Herosneri yerke, Gars-Gars).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները մատաղօրհնութեան առթիւ. –

Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեան 1.500 Ֆր. Եկեղեցւոյ դպրոցին, Պ. Պերճ Կարապետեան, Այրի Տիկին Վարդուհին Թաշճեան, Մարգարեան եղբարք, Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, Պ. Դաւիթ Պանտիկեան, Փիէր եւ Ռոզի Ղազարեան, Այրի Տիկին Նուարդ Մելքոնեան, Պ. Ժան Մելքոնեան, Պ. Ժագ Կարապետեան 1.000-ական Ֆր., Պ. Եդուարդ Մեսճեան 600 Ֆր., Ասիրլըքեան ընտանիք, ԺՍՖ, Պ. Յովսէփ Եալիք, Պ. Լեւոն Զոլաքեան, Պ. Անդրանիկ Թաշճեան, Մակարեան եւ Ասթիկ ընտանիքներ, Պուրժ. Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցի, Պ. Ստեփան Տէր-Մինասեան, Պ. Ժան-Լիւք Մեսճեան, Տիկին Լօթէրպոն – Մեսճեան, Պ. Հայրապետ Եսայեան եւ Նշան Յովհաննէսեան, Սէն - Ժերոմի Կապոյտ Խաչ, Պ. Ժան-Շարլ Պապայեան 500-ական Ֆր., Պոլսահայ Մշակ. Միութիւն, Պ. Լեւոն Էքէր, Պ. Ժանօ Թաշճեան, Պ. Ֆրանսուա Նազգաշեան, Պ. Անտոն Սանտալեան, Մարի Պապայեան, Արշալոյս Անտոնեան 300-ական Ֆր., Պ. Ռոպէր Ժամկոչեան, Պ. Ժիրայր Մանկեան, Պ. Արթիւր Ժամկոչեան, Սիրարփի Սիվազլեան, Մինասեան եղբարք, Պ. Արթօ Տէր-Մինասեան, Սեդա Սիմոնեան, Պ. Վռամ Սիմէօնեան, Սիմոնեան եղբարք, Պ. Անրի Զիչէքեան, Սանտիքճեան ընտանիք, Պ. Գրիգոր Դաւիթեան, Պ. Փօլ Անտոնեան, Պ. Ֆրանսուա Խօրտէքեան 200-ական Ֆր., Պ. Մաքսուտ Իսկէնտէրեան, Սրբուհի Պետրոսեան, Պ. Քեվին Խօղեան, Պ. Ժան Տէր-Կարապետեան, Պ. Ժոզէֆ Նալպանտեան, Պ. Ժանօ Ջարուկեան, Այրի Տիկին Աբրահամեան, Պ. Յակոբ Խաչիկեան, Պ. Կարապետ Պասմաճեան, Խողեան ընտանիք, Պ. Մանուկ Մանուկեան, Հայկանոյշ Մեսճեան, Պ. Ռոժէ Շէհիրեան, Պ. Կարապետ Փանոսեան, Հելէն Սէֆէրեան, Պ. Նազար Նէվշէհիրլեան, Պ. Սիմոն Ատոյեան, Պալանցեան ընտանիք, Եպրաքսէ Նիկողոսեան, Հիլտա Լուսարարեան, Պ. Գրիգոր Բանոյեան, Պ. Լօրիս Միքայէլեան, Պ. Ռընէ Տէր-Կարապետեան, Շալճեան ընտանիք, Վեհանոյշ Կիրակոսեան 100-ական Ֆր., Պ. Սարգիս Մազագեան 50 Ֆր.։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երեքշաբթի օր, Դեկտեմբեր 27, Տօն է Սրբոյ Առաքելոյն Պետրոսի եւ Պօղոսի։

Այսօր Անուանակոչութեան Տօնն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ։

Ժամը 9.30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի բոլոր եկեղեցականներուն մասնակցութեամբ։

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean avec la participation de la Chorale de la Cathédrale Arménienne de Marseille

dirigée par
M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël

Réservations :
(16) 94 95 00 30

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Դեկտեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին։ Բարեկենդան է Սուրբ Ծննդեան Պահոց։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Reprise des cours de la Chaire d'Arménologie de l'Université Catholique de Lyon

Jeudi 5 Janvier

Possibilité de choisir parmi 3 cours :

INITIATION A L'ARMENIEN MODERNE
2ème année
16h30 à 17h30

LITTERATURE
Etude de l'«Histoire de l'Arménie» de Moïse de Khorène, traduction par Annie et J.-P. Mahé.
Livre fondateur, il a forgé la mémoire collective des Arméniens.
17h30 à 19h00

SPIRITUALITE
Grégoire de Narek
19h00 à 20h15

Ces cours sont assurés par M. K. Beledian et ont lieu tous les jeudis à la Faculté de Théologie, 10-12, rue A. Fochier (Place Bellecour, côté Saône), Lyon 2e — (1er étage) — Tél. : 72 32 50 23.
Inscription au 1er cours.

LE REVEILLON

Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'ECOLE ST MESROP d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS

Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*

Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

Les Jeunes de l'UGAB et de l'Eglise du Prado vous invitent à fêter la

Nouvelle Année 1995

lors de la soirée du

SAMEDI 31 DECEMBRE A PARTIR DE 22 HEURES

Disc Jockey • Ambiance de folie assurée

Cotillons et pâtisseries arméniennes offerts

P.A.F. : 180 F + coupe de Champagne
Membre : 150 F + coupe de Champagne

TENUE CORRECTE EXIGEE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — 327, bd Michelet Marseille 9e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուրժ. Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Պուրժ. Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ միջոցաւ, Թաղի ննջեցեալներու ընդհանուր հոգեհանգստեան առիթով. –

Օր. Ժանին Թէճիրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Տէր Մարկոսեան, Այրի Տիկին Մարի Գափիկեան, Այրի Տիկին Անտրէ Դարբինեան, Տէվէճեան ընտանիք, Ժամկոչեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սուքիասեան, Տիկին Էլէն Մուրատեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեան, Տիկին Ժիւլիա Կօթիէ, Տէր եւ Տիկին Փիէր Գալաճեան, Տէր եւ Տիկին Կի Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Տիւլկերեան, Այրի Տիկին Մարի Սարգիսեան 50-ական Ֆր.։

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28

MERCREDI
28 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.491

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. - Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

69e ANNEE — N° 18.491

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՀԷՆ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌԸ

Տասը օր անցաւ արդէն «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի անդամ ու Երեւանի նախկին քաղաքապետ Հ. Գալստեանի սպանութենէն: Սպանութիւն որ աւելցաւ իշխանութեան անունները մութ մնացած ոճիրներու շարքին:

Պատերազմական իրավիճակը ամէն օր երկտասարդ կորուստներ արձանագրել կուտայ հայկական ներկային. հայաստանեան մամուլի ամէն մէկ թիւին մէջ ընկերներ, մտերիմներ իրենցմէ մէկուն մահը կ'ողբան. այդ «ժրենցմէ մէկը» հազիւ 20 — 22 տարեկան կ'ըլլայ ու զոհուած՝ հայկական բնավայրի մը ազատագրումին ընթացքին:

Ի՜նչ հակասութիւն մահերու այս երկու խումբին միջեւ որոնք կը մարմնաւորեն հպարտութեան ու ամօթին բեւեռները: Հպարտութիւնը՝ տեսնելուն թէ հողի, հայրենիքի, ազատութեան սէրը բանտատեղծական տողերու բնակիչներ չեն միայն. իսկ ամօթը՝ լռութեան մէջ թաղուած ոճիրներուն ընդվզեցնող ծանրութեան:

1993 Մայիսին Երկաթուղիի տնօրէն Համբարձում Ղանդիլեանն էր, Յուլիսին՝ ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի նախկին պետ Մարիուս Եուզբաշեանը. յետոյ, 1994 Ապրիլին դիւրող ու երեսփոխան Վարդգէս Պետրոսեանը եւ այսօր Հ. Գալստեանը: Իրարմէ շատ տարբեր մարդերէ, տարբեր անցեալներու տէր անուններ որոնք փոզոցի մը անկիւնը անյայտ ոճրագործի մը գնդակով իյնալու նո՛յն ճակատագիրը ունեցան:

Իւրաքանչիւր սպանութենէ ետք ամէն հաւաստիք տրուեցաւ թէ մեղաւորները պիտի գտնուէին ու պատժուէին: Վ. Պետրոսեանի պարագային դրամական պարգեւ մըն ալ յայտարարուեցաւ Ներքին նախարարին կողմէ: Սակայն, հակառակ այս բոլորին, ոչ մէկ ոճրագործ յայտնաբերուեցաւ. եւ նոյնիսկ հայաստանեան թերթեր ոչ աչքառու անկիւններու մէջ կը տեղեկացնէին թէ Վ. Պետրոսեանի սպանութեան թղթածրարը փակելու որոշում տրուած էր, հետաքննութիւնը շարունակելու տուեալներու չգոյութեան:

Հ. Գալստեանի պարագան երկու յատկանիշով կը տարբերի նախորդներէն. ան ներկայ իշխանութեան մաս կը կազմէր մինչեւ երէկ. անոր սպանութեամբ առաջին գնդակը կը ստանայ այդ իշխանութեան կորիզն իսկ որ խանդավառ օրերու կերտիչ «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ն էր: Երկրորդ կէտը այն է որ անոր ոճրագործը անպայման յայտնաբերելու խոստումով հանդէս եկաւ նոյն կորիզէն Դաւիթ Շահնազարեան որ տարեսկիզբէն ի վեր կը գլխաւորէ Հայաստանի Ապահովութեան պետական վարչութիւնը: Բայց մինչ Վ. Պետրոսեանի պարագային մինչեւ այսօր ոչ մէկ արդիւնք տուաւ Ներքին Նախարարին նոյն յանձնառութիւնը, Դ. Շահնազարեան պիտի յաջողի՞ խոստումը յարգել:

Հարցականին ծնունդ տուող կասկածը հիմ ունի վերոնշեալ նախընթացները. մութ մնացած ոճիրներու շարքը սկսած է ստուերել ամէն բանէ զրկուած երկրին գլխաւոր հարստութիւնը որ ներքին կայունութիւնն էր: Արեւմտեան լրատուութիւններն ալ Հ. Գալստեանի սպանութեան վրայ կը ծանրանան ա՛յս տեսանկիւնէն: Հ. Գալստեանի սպանութեան լուրը տարածեցաւ Հայաստանի կայունութիւնը ըստպանալիքի տակ գետեղած խորագիրներով:

Եւ որքան ալ յուզում պատճառէ, ինչպէս միւսներուն, Հ. Գալստեանի մըն ալ սպանութիւնը, աւելի ծանր է անով Հայաստանի ներքին կայունութեան կրած հարուածը: Եւ որպէսզի ան չհասնի անդարմանելիին, անհրաժեշտ է որ Դ. Շահնազարեանի խոստումը գործնական փաստի վերածուի. եւ ատիկա՝ առանց մաշեցնող յապաղումի:

Ա. Թ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՕԴԱՆԱՒԻՆ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՄԲ

ՉՈՐՍ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ ՍՊԱՆՈՒԵՑԱՆ, ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐ ԵՒ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ԹԵԹԵՒՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ

54 ժամ է որ կը տեւէր Էր-Ֆրանս-ի Էրպիւսի 173 ճամբորդներուն ողբերգութիւնը: Օդանաւը Մարսէյլ հասած էր Երկուշաբթի (Դեկ. 26) առտու ժամը երեքուկէսին, ու Ալժէի օդակայանէն ետք, Մարսէյլ-Փրովանսի օդակայանն էր ուր կը շարունակուէր ողբերգութիւնը: Սկիզբը ահաբեկիչները նոր վերջնագիր մը կու տային, պահանջելով որ անմիջապէս Փարիզ մեկնին, բայց, ընթացք չէր տրուեր եւ չէր հայթայթուեր պահանջուած քերոզէնի քանակը, որ ի դէպ, շատ աւելի էր քան ինչ որ անհրաժեշտ է Մարսէյլ Փարիզ գիծը ապահովելու համար:

Ժամերը կը սահէին, շատ դանդաղ անշուշտ՝ օդանաւին մէջ գտնուողներուն համար: Կէսօրէ ետք, երկու տարեցներ եւս ազատ կ'արձակուէին ու սպասումը կը շարունակուէր: Ժամը 17.15-էն քիչ ետք է որ զգալի կը դառնար թէ բան մը կը պատրաստուի: Լրագրողները կը հեռացուէին, օդանաւը աւելի կ'առանձնանար եւ Ժէ-Ի-Ժէ-Էն-ի (ազգ. զինուորական ոստիկանութեան միջամտութեան խումբ) ընտրանիի ժանտարմները կը պատրաստուէին գրոհի: Պէտք է ըսել թէ շատ յանդուգն, շատ համարձակ գործողութիւն մըն է որու կը ձեռնարկէին եւ շատ արդար է, որ ամէն ոք, առանց բացառութեան, հիացում եւ գնահատանք կ'արտայայտէր: Կարենալ յաջողիլ նման գործողութիւն մը, երբ խնդրոյ առարկայ են 173 հոգիի կեանքերը չորս խելագարի ձեռքը, խակապէս միայն հիացման առարկայ կրնայ ըլլալ: Գործողութիւնը տեւած է շուրջ 20 վայրկեան, ինչ որ երկար եւ վտանգաւոր կը նկատուի, բայց, երբ ենթակաները այդքան վարպետ անձեր են, ամէն ինչ կարելի կը դառնայ: Վիրաւորներ կան, ընդհանրապէս՝ թեթեւ, բայց մէկ զինուորական ոստիկանէ որու ձեռքը պոկուած է: Վիրաւորուած է նաեւ օդաչուն. ընդհանուր ձեւով հաշուեկշիռը ծանր չէ: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, չորս ահաբեկիչներու սպանութենէն զատ, 11 ճամբորդ կայ ցնցուած, 2 վիրաւոր, նաեւ 3 թեթեւ վիրաւոր անձնակազմին մէջ եւ 9 ոստիկան վիրաւորուած: Բոլոր ճամբորդները հիացումով արտայայտուած են անմիջապէս, գնահատելով գործողութեան կատարելագործուած բնոյթը, մինչ ահաբեկիչները զինուած, պատրաստ էին օդանաւը պայթեցնելու: Դուրսը 50 հիւանդատար կառքեր կը սպասէին եւ Մարսէյլի բոլոր հիւանդանոցները կազմ ու պատրաստ էին: Ֆիզիքականէն զատ եւ ինչ որ շատ աւելի մտահոգիչ է, ճամբորդներուն հոգեկան վիճակն է, քայքայուած ջղային դրութիւնը, վախը եւլն.:

— Երբ ամէն ինչ վերջ գտած էր, Ժէ-Ի-Աէն (նոյնական զինեալ խումբ) տէր եղաւ արարքին: Զեկոյցին մէջ կը ճշդուի որ գործողութիւնը կատարած է «արեան զինակիցներու խմբակը» ի պատասխան Ֆրանսայի տնտեսական, զինուորական եւ քաղաքական օժանդակութեան՝ ալժերական իշխանութեան: Եւ քանի որ Ֆրանսա չուզեր դադրեցնել այդ օժանդակութիւնը, Ժէ-Ի-Աէն պարտաւոր եղած է Էր-Ֆրանս-ի մէկ օդանաւը գրաւել եւ պայմաններ դնել: Ճիշդ է որ Ֆրանսայի ալժերական քաղաքականութիւնը շատ երկդիմի է եւ չէզոքութիւնը՝ անկարելի: Ոչ ոք կրնայ համոզուիլ երբ կառավարութիւնը կ'արդարացնէ իր եւ իր ճնշումով՝ Եւրոպայի օժանդակութիւնը Ալժերիոյ, ըսելով թէ այդ օգնութիւնը ժողովուրդին կ'երթայ եւ ոչ՝ իշխանութեան: Մնաց որ իշխանութիւնն ալ շատ ժողովրդավար կերպարանք մը չունի եւ Ֆրանսա, որքան ալ ուրանայ, զինուորական օժանդակութիւն ալ կը բերէ: Ճիշդ է որ Ֆրանսա չի կրնար անտարբեր մնալ, տնտեսական օգնութիւն ալ չբերել, դաշտը ուրիշներուն ձգելով:

— Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ օդանաւային եւ ծովային բոլոր յարաբերութիւնները առժամապէս դադրած են:

— Պալատիւր եւ Փասքուա, Երեքշաբթի առտու, Մարսէյլ մեկնեցան, այցելելու համար վիրաւորներուն:

— Նախագահ Միթերան շնորհաւորեց կառավարութիւնը, ապահովութեան ուժերը եւ օդանաւին անձնակազմը՝ պատանդներու ազատագրման գործողութեան եղանակին համար: Փարիզի քաղաքապետն ալ, Ժագ Շիրաք գնահատանքի իր խօսքը ըսաւ կառավարութեան տարած գործունէութեան համար եւ իր վշտակցութիւնը յայտնեց զոհերուն ընտանիքներուն: Էր-Ֆրանս-ի տնօրէնն ալ Քրիսթիան Պլան մասնաւորապէս շնորհաւորեց անձնակազմը որ «բացառիկ» վարուելակերպ ցոյց տուած էր:

— Պէրպէր երգիչը որ ճամբորդներուն մէջ էր յայտարարած է թէ ինք էր չորրորդ անձը, զոր ահաբեկիչները որոշած էին սպաննել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Պետութեան ապահովութեան Ատեանը Սվազի ջարդին պատասխանատու 87 ամբաստանեալները 3-էն 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտեց, 37 ուրիշներ ալ անպարտ հռչակեց եւ ազատ արձակուեցան: 1993, Յուլիս 2-ին, քանի մը հարիւր ծայրայեղական մահմետականներ կրակի տուած էին պանդոկ մը, Սվազի մէջ, ուր կը գտնուէին բազմաթիւ մտաւորականներ, որոնց մէջ երգիծագիր՝ Ազիզ Նէսին: 37 հոգի ողջողջ այրած էին: Ամբաստանեալները վճիռին հրապարակումին հակազդած են մեծ զայրոյթով. ջանացած են յարձակիլ ներկայ լրագրողներու վրայ, զանոնք պատասխանատու նկատելով հանրային կարծիքի հրահրումին եւ դատաւորներու խիստ կեցուածքին: Իսկ Ա. Նէսին, որուն դէպքին օրը խօսած ճառը գրգռիչ որակուած էր, ընդվզած, ըսած է թէ դատարանը սխալ է:

ՉԷՉԷՆԻՈՑ մասին հասած լուրերը միշտ նոյնքան հակասական են: Ռուսաստանի ապահովութեան Խորհուրդի նիստի մը նախագահելով, Ելցին առաջարկած է (Դեկ. 26) առկախել զինուորական գործողութիւնները եւ Ներքին Նախարարութեան յանձնել կարգ ու կանոնի վերահաստատումը: Չէչէն անկախապաշտները շատ հաւատք չեն ընծայեր, որովհետեւ վստահութիւն չունին որ Մոսկուա ուզէ հարցը լուծել հաշտարար ձեւով: Տեղւոյն վրայ, սակայն, ռմբակոծութիւնները կը շարունակուէին, նաեւ կռիւները: Գրոզնիի հիւանդանոցը 24 ժամ զրկուած է ելեկտրականութենէ մինչ վիրաւորները կը բազմանան եւ վիրաբոյժները մոմերու լոյսով գործողութիւններ կատարած են: Դիակներն ալ կը դիզուին: Արտասահմանի կարգ մը երկիրներ սկսեր են վրդովիլ: Ուաշինկթընէն Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է

ՀԵՌԱՏԻՊ ԵՒ ՀԵՌԱՁԱՅՆ ՓՈՒՐՈՒ
ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 26)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԵՐԴՈՒՄԸ

ԼՂՀ-ի Խորհրդարանին նստաշրջանին դ. օրուան յատուկ նիստին տեղի ունեցած է ԼՂՀ առաջին նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի երդման հանդիսաւոր արարողութիւնը: Ան ուխտած է պաշտպանել Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը եւ օրէնքները, հանդէս գալ որպէս ժողովրդավարութեան, անկախութեան եւ ԼՂՀ-ի քաղաքացիներու իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն, ինչպէս նաեւ ապահովութեան երաշխաւոր: Արարողութիւնը օրհնած է Կորիւն Քահանան: Ռ. Քոչարեան ապա յայտարարած է թէ կը հրաժարի երեսփոխանի իր լիազօրութիւններէն:

Նոյն նիստին, առաջին ընթերցումով ընդունուած է ԼՂՀ ընտրութիւններու օրէնքը որ պիտի կարգաւորէ երեսփոխաններու ընտրութեան ձեւը եւ կազմակերպումը: Որոշուած է Խորհրդարանի նոր ընտրութիւնները կատարել 1995 Ապրիլ 30-էն առաջ:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԸ

Դեկտեմբեր 26-ին Էջմիածնի վեհարանին մէջ կաթողիկոսական տեղապահ Թորգոմ Արք. Մանուկեան մամուլի ասուլիս մը տուած է. ան յայտնած է թէ Էջմիածնի մէջ ստեղծուած է Տեղեկատուական դիւան մը երկու լրագրողներու՝ Թամար Գեղամեանի ու Արգար Աբինեանի պատասխանատուութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 26-ին, Ֆրանսայի մարդասիրական օժանդակութեան նախարարին նախաձեռնութեամբ Հայաստան հասած է 7 հոգինոց պաշտօնական պատուիրակութիւն մը Մարսէյլի «ԻՄԱՖ»ի մասնաճիւղէն Փիէռ Մաշոյեանի եւ Ժիլպէռ Կերկերեանի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութիւնը տարած է աւելի քան 41 թոն սննդեղէն, դեղօրայք, վիրաբուժական նիւթեր:

որ «ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի միջամտէ Ռուսաստանի կառավարութեան մօտ, գնահատելու համար դէպքերը»...: Որքան ալ հերքուի, բանակի մէջ մաքրագործումը անխուսափելի կը նկատուի եւ կ'ըսուի որ ուճագները (հրամանատարը) պատրաստ են եւ միայն Ելցինի ստորագրութեան կը սպասեն: Խնդրոյ առարկայ են Պաշտպանութեան երեք փոխ նախարարներ ու նաեւ ուրիշ բարձրաստիճան զինուորականներ: 17 օրուան բացակայութենէ ետք է (քիթի գործողութիւն եւ ապաքինման շրջան) որ Ելցին հրապարակ իջած է, ի վերջոյ, Դեկ. 26-ին: Ռուսաստանի կառավարութեան համաձայն «ազգային վերածնունդի» կառավարութիւն մը պիտի կազմուի Չէչէնիա, կռթնած՝ «ժողովրդավար ընդդիմութեան» վրայ եւ որու գլուխը կրնայ անցնիլ ծագումով չէչէն ականդեմական

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԻ ՇԱՏԱԽՕՍ ՔՈՒԼԻՍՆԵՐԷՆ

«Շրջան»ը համեմատաբար նոր անուն է հայաստանեան մամուլին մէջ: Ան «Ազգ. Պետութիւն» կուսակցութեան պաշտօնաթերթն է, կը հրատարակուի Միքայէլ Հայրապետեանի խմբագրութեամբ: Ցատկալէս առաջին էջի քանի մը տողնոց լուրերը, առաջին ակնարկով, լաւատեղեակ աղբիւրի մը հանգամանքը կուտան անոր. սակայն հետեւողական ընթերցում մը շուտով ի յայտ կը բերէ որ լրատուութեան փութկոտութիւնը զերծ չէ շատ անգամ, մանրուքներէ մեկնելով զգացական զօրաւոր տպաւորութիւն արթնցնելու նպատակէն: Ասոր քով, պէտք է ըսել որ թերթը հետաքրքրական էջեր ունի, առօրեայ հարցերու բաւական ուղղակի մօտեցումով:

Այս կարգի էջ մըն է Դեկտեմբեր 9-ի թիւին մէջ «Կաթողիկոսական ընտրապայքար քուլիսներից այն կողմ» խորագրուածը ուր ինչպէս հասկնալի է, նիւթը կաթողիկոսութեան հաւանական թեկնածուներու թիւումն է. այդ թիւումը եղած է մեկնելով հայաստանեան եւ որոշ չափով ալ Սփիւռքի մօտեցումներէն: Ժամանակակից հարցերու ուղղակի վերաբերում նշմարել կուտայ երեւոյթը որ մինչ ուրիշ թերթեր եկեղեցւոյ այս կամ այն «ընտրելի»էն տեղական բացատրութեամբ՝ «դիպուկ» էջեր կը հրատարակեն ու անուղղակի քարոզչութեան մը բեմ կ'ըլլան, «Շրջան»ը աւելի կարճ ճամբով կը մօտենայ նիւթին:

Վերոնշեալ գրութիւնը ստորագրուած է Հովիկ Զարխչեան. ըսելէ ետք թէ հայ եկեղեցւոյն յաջորդ գահակալին ընտրութեան պայքարը սկիզբ առած էր արդէն Վազգէն Ա.ի վախճանումէն առաջ, ան մէկ առ մէկ կանգ կ'առնէ թեկնածու նկատուածներու վրայ:

Առաջինը կը կայուի Վազգէն Ա.ի նախընտրութեան. կ'ըսուի թէ անոր թեկնածուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ն էր: Այդ անունին նշումին կը յաջորդէ երկու աթոռներու միջեւ տասնամեակներու խոր հակասութիւններուն յիշատակումը: Յետոյ կ'ըսուի նաեւ թէ կայ մէկ կողմէ Գարեգին Բ.ը «բացառիկ կարողութիւններով օժտուած, ազգասէր ու եկեղեցասէր անձնաւորութիւն» համարող կարծիքը, որ համոզուած է թէ անոր ընտրութիւնը վերջ կը դնէ Էջմիածին - Անթիլիաս հակամարտութեան. կայ եւ միւս կողմէն՝ Կիլիկիոյ աթոռին գահակալին Դաշնակցութեան հետ «շատ ամուր կապերը» որոնք կրնան խոչընդոտել անոր յաղթանակը: Այս տողերուն մէջ կը յիշուի նաեւ Հայաստանի նախագահին եւ դաշնակցականներու միջեւ սուր պայքարը: Անով եւ Վազգէն Ա.ի նախընտրութեամբ կը բացատրուի Լ. Տէր - Պետրոսեանի ու վախճանեալ կաթողիկոսին վերջին շրջանի գաղջ յարաբերութիւնը: Յօդուածագիրը այս պարագաներուն քով, կը մոռնայ նման հաւանականութեան մը սփիւռքեան անդրադարձներն ալ հաշուի առնել:

Որքա՞ն ճիշդ է Գարեգին Բ.ի ընտրութեան հեռանկարին մէջ տեսնել նաեւ Կիլիկիոյ աթոռին ջնջումը. եւ եթէ նոյնիսկ խնդրոյ առարկայ ըլլար նման հեռանկար, անվերապահօրէն անսխալ կարելի կ'ըլլա՞ր նկատել դարաւոր աթոռի մը ջնջումը, Հայաստանի ծանօթ պայմաններուն եւ աւելի քան երեք միլիոննոց Սփիւռքի մը գոյութեան պարագային մէջ: Առկէ զատ, չկա՞ն կանոնադրական, ծիսական հարցեր. օրինակ՝ նախատեսուա՞ծ է կաթողիկոսական կրկնակի օծում միեւնոյն անձին համար, եւայլն:

Ցայտնապէս Հ. Զարխչեան կը գրէ ինչ որ հաւաքած են իր ականջները այդ նիւթին մասին, իր շրջապատէն: Այդ աղբիւրը Գարեգին Բ.էն ետք կուտայ Մայր Աթոռի դիւանապետ Ներսէս Արք. Պօղապալեանի անունը. անոր գլխաւոր բարենիշը կը նկատուի Վազգէն Ա.ի հետ աւելի քան երեք տասնամեակի գործակցութիւնը եւ եկեղեցիի ներքին հարցերուն քաջատեղեակի հանգամանքը:

Անոր կը յաջորդէ ներկայի տեղապահ, Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան որուն համար անպատեհութիւն կը նկատուի տարիքը (75), կ'ըսուի թէ առողջական հարցեր ունի: Բայց եւ այնպէս, կ'ըսուի նաեւ թէ ան եպիսկոպոսներու մեծ մասին աջակցութիւնը կը վայելէ: Այս վերջինները նաեւ առաւելութիւն կը նկատեն անոր տարիքը, քանի որ կրնայ առիթ տալ «որ երիտասարդները աւելի հասունանան ու փորձ ձեռք բերեն»:

Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Հայաստանի ներքին թեմերէն երկու անձնաւորութեան. առաջինը Արարատեան թեմի (1.5 միլիոն բնակչութիւն) առաջնորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեանն է որուն մասին «այն կարծիքը կայ, թէ նա այս հարցում վայելում է նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նախագահ Լուիզ Սիմոն -- Մանուկեանի աջակցութիւնը»: Երկրորդը Շիրակի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեանն է: Եւ այս երկուքին ստորագրութիւնը կրող յօդուածները անդրադարձուցին թէ անուղղակի ընտրապայքար մը կը տարուէր: Խորագիրներ իսկ կը բաւեն գաղափար մը տալու հետապնդուած նպատակներու մասին: Առաջինին հետ կատարուած հարցազրոյց մը, օրինակ, խորագրուած է՝ «Եկեղեցին մէկ նպատակ ունի՝ անմնացորդ եւ բոլորանուէր ծառայել ազգին» («Հայաստան», Հոկտ. 18): Երկրորդն ալ տուած է հարցազրոյց մը որ նոյն զինամթերքէն խորագիր մը կը կրէ. «Իշխանութիւնն ու եկեղեցին առաւել սերտ պիտի համագործակցին» («Հայաստանի Հանրապետութիւն», Հոկտեմբեր 18): Թուականներու նոյնութիւնն ալ կարելի է տարուած ընտրապայքարին հաւասարութեան սկզբունքին ապացոյց նկատել...:

Հ. Զարխչեանի թեկնածուներուն շարքը կը շարունակուի 1.5 միլիոննոց Մոսկուայի թեմին ու Միացեալ -- Նահանգներու Արեւելեան թեմին առաջնորդներով. անոնց հետ կ'ըսուի թէ «միեւնոյն ժամանակ հաշուի է առնւում Փարիզի 400 հազարանոց թեմը»: Սպասելի էր ու արդէն փաստերը տրուած են տեղ տեղ, թէ 1 -- 2 պատուիրակ աւելի ունենալու սիրոյն, պատկան իշխանութիւնները չափազանցուած թիւերով պիտի ներկայացնէին իրենց թեմերը: Սակայն, Փարիզի հայութեան համար հոս տրուած թիւը, վստահաբար, առնուազն կը կրկնապատկէ նոյնիսկ «տեղական հաշիւ»ները:

Վերադառնալով գրութեան լուրջ թիւումին, կը գտնենք որպէս վերջին անուն, Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանը: Գաղտնիք չէ որ ան իսկապէս ժողովրդական սիրոյ ու յարգանքի արժանացած անուն մըն է մեր եկեղեցական շրջանակին մէջ: Ասոր գլխաւոր պատճառը հաւանօրէն այն է որ եղած է իսկական հովիւ մը որ գիտցած է Աստուածն ու իր երկրին ռազմական իրադրութիւնը հաշտ համակեցութեան մը մէջ պահել: Այդ պէտք է ըլլայ նաեւ պատճառը «երկրորդ Խրիմեան Հայրիկ» անուանումին զոր իրեն տուած են Ղարաբաղցիները: Բայց ինչպէս կը գրէ Հ. Զարխչեան, պէտք չէ մոռնալ որ Կաթողիկոս ընտրողները ժողովուրդը չէ, այլ եպիսկոպոսները: Եւ եպիսկոպոսներուն համար, վստահօրէն, իրենց եղական այդ հոգեւոր եղբօր բարեմասնութիւնները մեծ նշանակութիւն ունեցող բաներ չեն. կաթողիկոսական գահուն արժանաւորութեան չափանիշները անոնց համար ո՛վ գիտէ ինչ տարբեր հասցէներ ունին. եւ որո՛ւն հոգը թէ հօտը ինչ կ'ուզէ...: Արդէն յօդուածագիրն ալ կ'ըսէ. «չար լեզուները ասում են թէ յատկապէս արտասահմանում հոգեւոր հայրերն այնքան էլ բարեացակամօրէն չեն տրամադրուած վերջինիս նկատմամբ»:

Յօդուածին աւարտին կը խօսուի իշխանութիւն -- եկեղեցի յարաբերութեան մասին: Առկէ թելադրուած միտքն ալ այն է թէ իշխանութիւնը շատ տրամադիր չի թուիր աստուածային գործերը միայն կրօնաւորներուն ձգելու: Արդարեւ այս պարագան ամէնէն վճռական ազդակներէն մին պէտք չէ՞ նկատել Ապրիլ 3-ի ընտրութեան, քան՝ այլ բոլոր խմորումները որոնք սկիզբ առած են արդէն տարբեր վայրերու, տարբեր գոյներով դաշտերուն մէջ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՓԱՐԻԶ՝ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵՁՈՅԼ ՊՐԻՍՄԱԿԸ

Եկէք դիմագրաւենք: Եթէ Փարիզը գոյութիւն չունենար, վիպապաշտներս հնարած պիտի ըլլայինք զայն: Կարելի՞ է տալ անունը քաղաքի մը, որ Փարիզի չափ խենթ է, հիանալի եւ վտանգաւոր: Կը թուի, թէ միայն զայն ճեղքող Սէն գետի ջուրերը խելացի են: Քաղաքին տարածքին «կը բուրեն» զանազան հոտեր. շան մէզի, կաղի, սխտորի, ձկնեղէնի եւ Շանէլ թիւ 5 անուշահոտի խառնուրդով...: Կարելի է ժամեր քալել անձրեւին տակ եւ ոչ միայն չթրջուիլ, այլեւ փայլուն կօշիկներով տուն վերադառնալ...: Արդեօք կա՞յ ուրիշ քաղաք մը, ուր իւրաքանչիւր անկիւնադարձի թանգարանի մը ուղեցոյց նշանը հրաւէր կ'ուղղէ, ուր ցերեկը մթագնած, տժգոյն, ճնշիչ ու մելամաղձոտ է, իսկ գիշերը կարծէք երկինքէն լոյսի ցօղ կ'իջնէ եւ ուր 21-րդ դարը պիտի սկսի Եւրոպական Վերածնունդի շրջանի կառոյցներու շուքին, մինչ Փարիզցին կարծէք արդէն ոչ մէկ կապ պահած է իր ոգեղէն անցեալին հետ:

Որեւէ այլ քաղաքի մէջ Էյֆէլի աշտարակը, Օփերայի շէնքը կամ Լուվրի թանգարանը բաւարար պիտի ըլլային շլացնելու զբօսաշրջիկը: Սակայն Փարիզը ամբողջութեամբ զարդարուած է կոթողային կառոյցներով: Հագուած է արքայավայել «հանդերձանք» եւ այնքան համեստօրէն, որ հարց կուտաս, թէ արդեօք չանդրադառնա՞ր իր գեղեցկութեան: Փարիզը կը նմանի փառաշուք կնոջ մը, լեցուն խանդաղատանքով: Լաւ չէ անոր ընկերակցիլ Ապրիլին, որովհետեւ օդը փորձութեան կը մատնէ ամբողջ օրը բաց երկինքի տակ տեսարժան վայրերը «թրդթառելու»: Յարմարագոյն ժամանակը խո՛ր աշունն է, երբ գետինը թաց է, երբ քամին կ'ալէ տերեւաթափը, երբ ծառերը բոցավառ գոյներու երանգներով կ'աղօտեն մռայլ երկինքը, ուր թռչուններու երամներ ամեհի փոթորիկով կը գաղթեն:

Այս եղանակին ամէնէն հաճելի վայելքը քանի մը ժամ թանգարանի մը աշխարհը փոխադրուելէ ետք, քալելով սրճարան մը երթալն է եւ գաւաթ մը սուրճի, շոքոլա շոյի կամ թէյի գոլորշիին ընդմէջէն անցորդներու աշխարհը թափանցելը: Փարիզցիին առաջին հաճոյքը քալելն է, իսկ երկրորդը՝ գործէն տուն վերադարձի ճամբուն վրայ սրճարան մը նստիլը: Այլ քաղաքներ կրնան ձեւացնել, թէ ինքնամփոփ են: Սակայն ո՛չ այս մէկը: Ցայտնապէս Փարիզցին ներկայ է, դիտելու եւ դիտուելու համար: Իսկ դիտուածը քաոսային խառնարան մըն է Ափրիկեցին, Գորէացին, Հիւսիսային Եւրոպացին, Չինացին, Ալժերացին, Արաբը, Հնդիկը... ժողովուրդներու խոժոռ թափօր մը հեւ ի հեւ կը շտապէ հաւանաբար չգիտնալով դէպի ո՛ւր...: Գերարդիական խոշորացոյց պէտք է ունենալ գործէն վերադարձող խաժամուժին մէջէն Ֆրանսացի՛ն ջոկելու համար: Այսուհանդերձ Փարիզը Ֆրանսացիներունն է, սակայն Ֆրանսա՛ն չէ, այնպէս ինչպէս՝ Լիոնը կամ Փրովանսը (ուր աւելի ցայտուն է Ֆրանսացիին բնորոշ ջերմ ու մարդամօտ նկարագիրը): Մռայլ գոյներով, թափթփած ու անհրապոյր հանդերձանքով ամբոխներ կ'եռան փողոցներուն մէջ, մինչ Փարիզը կը մնայ վայելչութեան քաղաք եւ համաշխարհային նորաձեւութեան կեդրոն...: Ճաշակի մայրաքաղաք, ուր միշտ ի պատուի է դասական հանդերձանքը եւ պարզ յարդարանքը, թէեւ Իտալացին լիաթոք պիտի ծիծաղէր աշխարհահռչակ վաճառատուներու անշուք ցուցափեղկերուն վրայ:

Փարիզը կը խտացնէ արեւմտեան մշակոյթի գագաթնակէտը: Դժուար է մատնանշել մանրամասնութիւնները: Զանոնք կարելի է նկատել միայն փողոցները «թափառելով» (տոկուն եւ հանգստաւէտ կօշիկներով երթալը անհրաժեշտ է): Վերածնունդի շրջանէն մինչեւ քսանամեակ մը առաջ Փարիզցին գիտցած է, թէ ո՛ւր պէտք է կառուցէ իր կոթողները: Իւրաքանչիւր շրջանի հրապարակը այնքա՛ն հոյակապ է, որ զայն կարելի է կոչել Փարիզի «բազկերակ»ը: Սէն գետին վրայէն նաւով պտոյտ մը կը պարզէ արքայավայել ճարտարապետութեամբ հին կամուրջներու, պալատներու եւ կոթողներու համալիր մը, փռուած գետին երկու ափերուն երկայնքին: Փարիզի մէջ ինչ որ հին է, փառահեղ է եւ ունի հարուստ պատմութիւն, իսկ ինչ որ նոր է, գերարդիական արտառոց ոճով անյարիր է հինին: Լուվրի թանգարանը Վերածնունդի շրջանի արուեստի եւ հնադարեան պատմութեան անգուգական գանձարան մըն է: Ֆրանսայի թագաւորական այս պալատը իր քանդակազարդ արտաքինով դարաւոր գեղեցկութեան մը յաւերժութիւնն է, մինչ անոր դիմաց մեխուած ապակեայ բուրգը կարծէք արտերկրէն ինկած զանգուած մըն է, որուն տակ կը բաբախէ ներկայի Փարիզը իր մեթրոյի կայանով, բազմատեսակ վաճառատուներով եւ արդիական ճաշարաններով: Ստորերկրեայ աշխարհ մը, որ երկինքի տակ բաց թանգարան -- քաղաքին իսկական առօրեան է, ծամածռուած հայելին...: Իրօք, Փարիզցիներէն շատերը իրենց ժամանակին մեծ մասը կ'անցնեն գետնին տակ, մեթրոյով տեղափոխուելով, կամ ստորերկրեայ վաճառատուներուն մէջ աշխատելով («գետնին տա՛կ անցնիս» նզովքը անոնց համար անիմաստ է...):

Փարիզի մեթրոն հաճելի վայր մը չէ: Գարշահոտ մթնոլորտի մէջ բազմատեսակ մարդիկ խլուրդներու նման կը խուժեն վակոններէն ներս եւ դուրս: Շուներու մուտքը արգիլուած է, բայց ոչ ոք կը բողոքէ օրինազանցներուն դէմ, որովհետեւ շունը ... մարդէն աւելի յարգանքի «արժանի» եւ «մտերիմ» է...: Լուսանկարչական գործիքով մեթրօ բարձրանալը «հերոսութիւն» կը նկատուի նոյնիսկ քննիչ ոստիկանին կողմէ ... գողը, գինովը, անտունը, անգործը, ձախորդ երգիչն ու երաժիշտը մեթրոներուն մշտական յաճախորդներն են: Միայն արեւելքցի զբօսաշրջիկը զարմանքով կը դիտէ զանոնք...

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ -- ՍՐԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐԹԻԿ -- ՎՕ-ԱՆ-ՎԸԼԷՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆ («Յառաջ»). --

Լիոնի հիւսիս-արեւելեան կողմը տարածուող քաղաք մըն է Վօ-ան-Վըլէն: Քառասուներեք հազար բնակչութիւն... ու հայկական փոքր գաղութ մը որ կ'ապրի ու կը գործէ երկար տարիներէ ի վեր:

1994-ի այս աւարտին, այս փոքրիկ գաղութը արձանագրեց իր պատմութեան կարեւոր հանգրուաններէն մին, ստորագրելով բարեկամութեան ու համագործակցութեան պայմանագիր մը՝ Հայաստանի Արթիկ քաղաքին հետ:

Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 13-ին, Վօ-ան-Վըլէնի քաղաքապետական Խորհուրդի սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 7-ին:

Ներկայ էին տեղւոյն քաղաքապետ Մօրիս Շարիէ եւ իր աւագանին՝ կազմուած հայ եւ Ֆրանսացի խորհրդականներէ, ինչպէս նաեւ Արթիկի ներկայ ու նախկին քաղաքապետները՝ Սերգէյ Բաբոյեան ու Ռաֆիկ Քարտաշեան, նոյն պատուիրակութեան անդամ՝ Արթիւր Բաբոյեան, Տէսինի քաղաքապետը՝ Փիէր Քրեպոլ եւ հոծ բազմութիւն մը Հայերու ու Ֆրանսացիներու:

«Տարի մը առաջ, 1993-ին է որ տեղի ունեցան առաջին քայլերը մեր երկու քաղաքներուն միջեւ», ընդգծեց Մօրիս Շարիէ. «Եւ այսօր, այս պայմանագիրը՝ երախտագիտութեան լրումն է հանդէպ Վօ-ան-Վըլէնի մէջ գործող Հայերուն: Հայը՝ մեծղի մշակոյթով օժտուած, աննկուն, աշխատասէր ու հպարտ ժողովուրդ մըն է եղած, որ մասնակցած է նաեւ Ֆրանսայի կեանքի վերելքին»:

Քաղաքապետը մատնանշեց նաեւ «միասնականութիւն» բառին նշանակութիւնը ու աւելցուց. «Այս աշխարհիս մէջ որ յարատեւ յառաջխաղացումի մէջ է, Հայաստան ճիշդ այս միասնականութեան ու-

ժին կը կարօտի ներկայիս: Այսօրուան պայմանագիրը պիտի ձգտի ընկերային, մշակութային ու տնտեսական կապեր հաստատել Արթիկ քաղաքին հետ, հիմնուած՝ հաւասարութեան սկզբունքներուն վրայ որ փոխադարձ յարգանքի համանիշն է, ու միակ պայմանը՝ պայքարելու խտրականութեան ու այլամերժութեան հոսանքներուն դէմ»:

Ապա, խօսք առաւ հայերէնով, քաղաքապետ Սերգէյ Բարոյեան: Փոխանցելէ ետք Արթիկ քաղաքի բարեմաղթանքները Վօ - ան - Վըլէնի բնակչութեան ու ներկայ հասարակութեան, ան հաղորդեց իր առաջին տպաւորութիւնները Լիոնի ու զինք շրջապատող հայ համայնքի մասին՝ «որ կը շարունակէ ապրիլ սեղծագործ ոգիով, իր մշակոյթը վառ պահելու գաղափարականէն մղուած»:

Միեւնոյն ատեն, Տիկին Իզապէլ Քելեչեան - Աճէմեան քաղաքապետին խօսքերը ֆրանսերէնի կը թարգմանէր մեծ ճշգրտութեամբ:

Պ. Բարոյեան շնորհակալութիւն յայտնեց Վօ - ան - Վըլէնի քաղաքապետին իրենց վերապահուած ջերմ ասպնջականութեան համար, ու շարունակեց. «Այս պայմանագիրը պիտի օգնէ ձեզի, սիրելի հայրենակիցներ, որպէսզի զգաք թէ Հայաստան մը կայ անկախ ու ազատ որուն կրնաք հաւատալ: Հայրենիքը մէկ է, պէտք է յաղթահարել բոլոր դժուարութիւնները ու ես կը հաւատամ իմ ժողովուրդիս փայլուն ապագային: Օրը պիտի գայ երբ պիտի ունենանք հզօր երկիր, կեանք մը գեղեցիկ ու մենք պիտի պարենք նորէն մեր Տանթէլական Քոչարին...»:

Ֆրանսայի ու Հայաստանի դրօշներուն առջեւ, լուսանկարիչներու տարափին տակ՝ երկու քաղաքապետները ստորագրեցին զոյգ պայմանագիրները, ու ողջագուրուեցան: Յետոյ, Մօրիս Շարրիէ նուիրեց Սերգէյ Բարոյեանին՝ Վօ - ան - Վըլէն քաղաքի մետալն ու մարդկային իրաւանց յայտարարութիւնը ներկայացնող յուշատախտակ մը:

Ցայտնապէս յուզուած՝ Արթիկի քաղաքապետը պատասխանեց. «Թող ձեր նուէրը դառնայ խորհրդանիշ մը մեզի համար, որպէսզի մեր հայրենիքն ալ շարունակէ կերտել իր անկախութիւնը՝ մարդկային իրաւանց ճամբով»:

Բոլոր ներկաները հրաւիրուեցան գինեձօնի սեղաններուն շուրջ երկարել հանդիսութեան ջերմութիւնը ու բարձրացնել բարեկամութեան բաժակը:

Ու մենք առիթը ունեցանք մօտէն ծանօթանալու հայրենի հիւրերուն հետ խօսակցելով մեր հայրենիքի լուրերուն մասին:

Տեղեկացանք որ Շիրակի դաշտին մէջ, ծովու մակերեսէն 1800 մեթր բարձրութեան վրայ, Արագած լերան լանջին տարածուած քաղաք մըն է Արթիկ, ուր ձմեռը կը տեւէ տարին վեց ամիս: Երեսուն հազար բնակչութիւն, արդիւնաբերական կառոյցներ՝ որոնցմէ 20 տոկոսը միայն կը գործէ այսօր շրջափակումին պատճառով, եւ ուր 1988-ի երկրաշարժը տակաւին ներկայ է իր աւերներով:

Հրաժեշտի պահուն Պ. քաղաքապետը «Յառաջ»ի թղթակիցին յայտնեց՝ «Շատ ցնցուած եմ որ տեսայ այստեղի Հայութիւնը միաձոյլ: Կարեւոր է նաեւ որ պահպանուի հայրենի մշակոյթը. սա է ի վերջոյ մեր ազգի յաւերժութեան գաղտնիքը»:

ՎԱՐԴԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբեր 5-ին Առաջնորդարան այցելեց Արամ Քհնյ. Արամեան, Արցախի Թեմի քահանաներէն եւ Գանձասար Աստուածաբանական կեդրոնի տնօրէն: Այցելութեան նպատակն էր Առաջնորդարանիս միջնորդութեամբ շփումներ հաստատել Աւետարանական եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու կեդրոններուն հետ, որպէսզի անոնց օգնութեամբ Հայաստանէն ուսանողներ բերուին եւ Աստուածաբանութեան մէջ իբրեւ մասնագէտներ պատրաստուին, ինչպէս նաեւ յիշեալ եկեղեցիներու բարեսիրական օժանդակութիւնները ձեռք բերուին: Հանդիպումները յաջողութեամբ պսակուեցան, եւ 1995-ին չորս ուսանողներու համար համաձայնութիւն գոյացաւ:

Հ.Հ. գործավար Պր. Ա. Ալեքսանեանի փափաքով Նոյեմբեր 13-ին Գերմանիոյ Հոխհայմ քաղաքին մէջ ժողովրդական հանդիպում մը կազմակերպուեցաւ Գերմանիոյ Հայոց Կեդրոնական Խորհուրդին կողմէ, նոր հաստատուելիք հայկական դեսպանութեան օժանդակութեան միջոցներու սեղծման համար: Սոյն հաւաքոյթին ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան իր հետ ունենալով Թեմական Խորհուրդի անդամներէն Տիկին Անահիտ Պինաքի, Տոքթոր Արման Պօյաճը եւ Մինաս Պօյաճեանը: Տեղւոյն քաղաքապետին եւ Տոքթոր Ա. Ալեքսանեանի խօսքերէն յետոյ, Գարեգին Եպիսկոպոս ելոյթ ունեցաւ եւ ժողովուրդին բացատրեց դեսպանատան համար Առաջնորդութեան բերած նպաստն ու տարողութիւնը, միեւնոյն ժամանակ կոչ ուղղեց ներկաներուն առատաձեռն մասնակցութիւն բերել անոր:

Նոյեմբեր 16-ին Առաջնորդարանին մէջ ընդունուեցաւ Երեւանի քաղաքապետը՝ Վահագն Խաչատրեանի եւ 13 ընկերակիցներուն այցելութիւնը: Քաղաքապետը Գերմանիա եկած էր դիւանագիտական դպրոցի մը կառոյցը աչքէ անցընելու:

Ինչպէս ծանօթ է նման դպրոցի մը կառոյցը Երեւանի մէջ պիտի իրականացուի Ֆրանսայի կողմէ, որով քաղաքապետին կ'ընկերանար նաեւ Լիլ քաղաքի դիւանագիտական դպրոցի տնօրէնը՝ Ժորժ Ֆիլիփ: Առաջնորդը պատշաճ հիւրասիրութենէն յետոյ տուաւ հակիրճ տեղեկութիւններ Առաջնորդութեան գործունէութեան եւ Թեմի համայնքներու մասին:

Դեկտեմբեր 3 եւ 4-ին Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ Թեմական պատգամաւորական ժողով 25 պատգամաւորներու մասնակցութեամբ: Սոյն ժողովին Գարեգին Եպիսկ. ներկայացուց 1994-ի Առաջնորդութեան գործունէութիւնը, որ կը բաղկանար 13 կէտերէ, ինչպէս՝ Կաթողիկոսական ընտրութիւն, կանոնադրութեան հարց, եկեղեցական աշխատանքներ, Առաջնորդութեան ընկերային գործունէութիւնն ու օժանդակութիւնները, հրատարակչական գործունէութիւն, գաղթականներու հարցեր եւայլն: Տեղեկագիրը իբրեւ պրակ լոյս կը տեսնէ շուտով: Ապա ընտրուած դիւանը Թեմական Խորհուրդի ատենապետ Տոքթոր Սարգիս Քէհեաեանի գլխաւորութեամբ պատասխանեց տրուած հարցումներուն եւ լուսաբանեց ներկաները: Երկու օր տեւած պատգամաւորական ժողովի աւարտին, Դեկտեմբեր 4-ին, ժամանեց Հ. Հ. Գերմանիոյ դեսպանը՝ մեծարգոյ Պր. Տոքթոր Ֆէլիքս Մամիկոնեան իր ընկերակիցներով, յանձինս Տոքթոր Աշոտ Ալեքսանեանի եւ Վարդան Պօղոսեանի: Առաջնորդը յատկապէս այս օրը հրաւիրած էր յարգելի դեսպանը, որպէսզի ներկայանէ Թեմի բոլոր պատգամաւորներուն: Ողջոյնի հակիրճ խօսքերէն յետոյ դեսպանը նախ ծանօթացուց ինքզինքը, բացատրութիւններ տուաւ Հայաստանի ներկայ կացութեան մասին ինչպէս նաեւ պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն:

Տոքթոր Ֆէլիքս Մամիկոնեան ապա առանձնացաւ Գարեգին Եպիսկոպոսի եւ Թեմական Խորհուրդի կարգ մը անդամներուն հետ տեղեկանալու Առաջնորդութեան դեսպանատան բերելիք օժանդակութեան մանրամասնութիւններուն:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
Դեկտեմբեր 18, 1994

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան Կոմիտէին: Հանդիսավարի պաշտօնը կատարած է Լենա Գասպարեան: Համազգայինի կողմէ խօսք առած է Լուսին Գըլըճեան, ՀՕՄ-ի Ռուբինա մասնաճիւղին կողմէ՝ Տիգրանուհի Քենտիրճեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Մելանի Յակոբեան, Հ. Յ. Դ. Գանատայի Երիտասարդականին՝ Թամար Զատըրճեան, Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան Կոմիտէին՝ Յակոբ Ճանպազեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ ներկայացուած է, տեսերիզով, Հրաչ Տասնապետեանի հետ Նիւ - Եորք կատարուած հարցազրոյցը:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հ.Օ.Մ.-ի Գույումճեան վարժարանին սրահին մէջ Դեկտեմբեր 11-ին, արտասանական մրցում մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Համազգայինի գրական յանձնախումբին: Բացման խօսքը կատարած է Այիտա Ֆրանքեան: Մրցումին մասնակցած են 22 աշակերտ: Պարտադրուած քերթուածը եղած է Յովհաննէս Թումանեանի «Լուսաւորչի կանթեղը», իսկ երկրորդ կտորը՝ ազատ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յակոբ Տէր - Մելքոնեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին տեղի ունեցած է Համազգայինի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտական գոլէժի երկու աշակերտուհիներու՝ Ձելա Մարկոսեանի եւ Մեղրի Սեդրակեանի դաշնակի ունկնդրութիւնը: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանին վարիչ մարմնի անդամ՝ Թամար Սնապեան:

"ՈԶՆԻ"-ի սրամտութիւններէն

- Մկօ, ի՞նչ նորութիւն կայ Երեւանում:
- Ի՞նչ բըդի էղնի, էն գէօզալ մառոժնուն պաղպաղակ կ'ըսեն, բազարին չուկայ, ուլիցներուն՝ փողոց, Հայերէն խօսող վո՞վ կայ որ:

ԶԱՒԷՆ ՊՕՊԵՐԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

ՎԷՊ

Ա՛յնքան կը տենչար հրամայել Սուրէն, ստիպել որ չմեկնի, նստի հլու, գլխիկոր, ամօթահար, երկիւղով, դողայ դիմացը, իր մէկ խօսքով «մոմի պէս» ըլլայ ... Բայց գիտէ՛ր թէ անկարող էր այդ բանը ընելու, «Ջղէ թող կորսուի» պոռաց: Մինչ Սիլվա խոհանոց կը վերադառնար. իր նախասիրած յայտագիրը վերջացած էր: Դուրսէն, Սուր կանչեց.

-- Մամա՛:

Մելինէ կայը պզտիկցուց, ձեռքերը չորցուց գոգնոցին, դէպի դուռ շտապեց:

-- Հա՛, բացագանչեց Գէորգ, վա՛ղէ, վա՛ղէ...

-- Սո՛ւս աման, սաստեց Մելինէ մեղմաձայն, յօնքերը պռստելով:

-- Դո՛ւն ըրիր, դո՛ւն, աւանկ: Տակաւին ալ կը շարունակես կոր:

Սուր փողոցին դուռը բացած, արդէն անցած էր սեմէն: Ցած բայց սպառնալից ձայնով մը պատուիրեց.

-- Վաղ առտու ես չարթնցած երթայ նէ դրամ թող ձգէ:

Մելինէ դրամի խօսքը լսելուն պէս փոխուեցաւ: Դրամը՝ միւս աղջիկը ըսել էր այլեւս: Վաղը շաբաթ էր: Սուր տեսաւ որ մայրը մեղսակիցի երեւոյթ չունէր ա՛լ: Դէմքը խոժոռ էր: Յօնքերը կը բարձրացնէր սկեպտիկօրէն:

-- Ջուղեր կոր տալ: Նոր տուի, ի՞նչ ըրաւ, կ'ըսէ կոր: Իրաւ ալ, ի՞նչ կ'ընես կոր այդչափ դրամը: Կ'առնես՝ նորէն չկայ, կ'առնես՝ նորէն չկայ: Ասոր անո՞ր կը կերցնես, ի՛նչ կ'ընես...

Սուրէն ամբողջ արիւնը դէմքին խուժեց: Հասկցած էր: Ակռաները սեղմեց.

-- Ես չեմ գիտեր: Վաղը դրամ կ'ուզեմ: Ես չարթնցած երթայ նէ, դրամ ուզես ինծի համար: Չտայ նէ նայէ ի՛նչ կ'ընեմ ետքը: Չեմ խառնուիր:

Աստիճաններէն վազն ի վազ իջաւ: Կ'ատէր մայրը՝ անոր այդ ակնարկութեան համար: Ինքզինքն ալ նոյնքան կ'ատէր՝ որքան հայրը: Գիտէր թէ Գէորգ զինքը կը նկատէր որպէս «խայլըբըղ դաւակ» մը, որպէս Աստուծոյ պատուհաս (օրը տասն անգամ առիկա կը պոռար երեսին): Գիտէր թէ դրացի, բարեկամ, ազգական՝ ամէն մարդ պիտի մեղադրէր զինքը եթէ տեսնէր իր այս բռնապետական ընթացքը եւ լսէր սպառնալից խօսքերը: Բայց գիտէր նաեւ, ինք՝ որ ինք էր, թէ այնքան ալ գէշ տղայ չէր: Պիտի շարունակէր գէշ բաներ ընել եթէ ստիպէին զինքը: Ծեծել, նոյնիսկ սպաննել պիտի ուզէր հայրը երբեմն: Բայց յանցանքը իրը չէր, իրը չէր, հօ՛րն էր: Բոլորինն էր յանցանքը: Իրը չէր...

Լալ, երթալ փողոցը պառկիլ գիշերը, խեղճ անտէր շուներու պէս, կամ մեռնիլ -- ինքզինքը մեռցնել...

Արծաթ սկաւառակը դիմաւորեց զինքը փողոցին մէջ: Յաջորդ օրը լիալուսին ըլլալու էր: Երեւակայեց կղզիէն վերադարձը, շոգենաւին յետսամասը, մութին, ծովը ծեծող պտուտակներու փրփուրներուն դիմաց, իրարու փաթթուած, պառկած բայց երջանիկ: Ջէ՛, չէր կրնար հրաժարիլ վաղուան պտոյտէն: Դրամի պատճառով: Խնդիրը միայն Նորմային խոստացանիլ չէր: Խնդիրը՝ չկարենալ երթալն էր: Երթալ կ'ուզէր: Անդիմադրելիօրէն կ'ուզէր: Հոգ չէր թէ ետքը աշխարհ կ'ործանէր: Վաղը երթալու էր կղզի՝ Նորմային հետ: Եթէ մաման չկարենար դրամ առնել ... Սիլվա դրամ ունէր գանձանակին մէջ: Բայց փոխ չէր տար: Աշխարհը իրար կ'անցընէր եթէ գանձանակը կոտրէին: Մաման դրամ ունէր հարկաւ: Խամիճները, ի՞նչ կ'ըլլային խամիճները: Բայց անկէ ալ դրամ չէր ելլեր: Մանաւանդ հիմա որ հակառակորդներ կը դառնային: Ի՞նչ կարելի է ընել, Աստուած իմ, ի՞նչ կարելի է ընել ... Խենթենա՛լ: Անձնասպան ըլլալ: Այո մեռնիլ: Փոխանակ Նորմային ըսելու. ես դրամ չունիմ, դուն ծախսէ այսօր: Կը մնար Նորման կախել: Կախե՞լ: Երբ շաբաթ մըն է վաղուան կը սպասես: Երբ հանրային պարտէզները կը վխտան մամուկներով, ու փողոցները՝ բազմութիւնով եւ լոյսերով: Եւ օդը ա՛յնքան գեղեցիկ պիտի ըլլայ վաղը: Եւ Նորման ա՛յնքան գեղեցիկ՝ իր նայլըն պիքինիին մէջ: Եւ ամէն ինչ ա՛յնքան գեղեցիկ ... Ամէ՛ն ինչ...

Աչքերը բացաւ, գոցեց իր սովորական քնամոլութեամբ: Ցանկարծ կրկին բացաւ ու կանգնեցաւ ընդոստ: Ժամը ինը կ'անցնէր: Վերյիշեց ամէն բան: Վերմակը վըրայէն նետեց, նստաւ մահճակալին եզերքը՝ ոտքերը վար կախած: Ներսը, ռատիօն այնչափ կը պոռար որ կը խափանէր բոլոր ձայները: Կը նշանակէր թէ Սիլվա ելած էր: Ցակոբիկ, որ իրմէ աւելի ուշ էր պառկած, քունի մէջ էր տակաւին: Սուր անոր հարուածներով արթնցած օրերուն վրէժը չլուծեց: Մէկ հոգի պակաս թող ըլլար մօրը հետ խօսած ատեն: Մանաւանդ եթէ դրամ առնէր: Մելինէ կը նախընտրէր վկայ չունենալ դրամ տուած ատեն. մէկուն տալը մէկալին պահանջքը կ'աւելցնէր:

Բոկոտն ելաւ սենեակէն, խոհանոց գընաց վարտիկով: Մելինէ աման կը լուար, ոտքի՝ ծորակին առջեւ: Աչքին պոչովը Սուրէն բոպիկ ոտքերուն նայեցաւ, բայց բան մը չըսաւ: Ցոռի նախազգացում մը ունեցաւ Սուր: Միայն բացառիկ պարագաներու Մելինէ կրնար դիտողութիւն չընել բոպիկ պտտելուն: «Դրամ չէ ձըգած», խորհեցաւ Սուր: Ինք ալ քովընտի նայեցաւ մօրը, որ գործը կը շարունակէր, կարծես մարդ չէր մտած ներս: Նախաճաշի սեղանին նայեցաւ: Կաթը պաղած էր ամանին մէջ: Հաց, պանիր եւ անուշ կար: Եւ Սիլվային ձգած փշրանքները:

Պահ մը սլքտաց, դուրս ելաւ: Այն ատեն, Մելինէ պոռաց ետեւէն.

-- Եթէ նախաճաշ պիտի ընես, կաթը տաքցնեմ:

Սուր չպատասխանեց, ուրախութեամբ երեւակայելով թէ մօրը «սիրտը կը հատցնէր»: Սիլվան չախեց.

-- Ներսը մարդ կը քնանայ կոր: Խո՞ւլ ես:

-- Դիտմամբ ըրի որ արթննաս, բաւ Սիլվա ցած ձայնով:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

մը՝ Սալամբեկ Խաչիեւ, 53 տարեկան, որ խորհրդային շրջանին նախարար ալ եղած է։ Ամէն պարագայի մէջ, Մոսկուայի քաղաքական մթնոլորտն ալ շատ յստակ չէ։

ԻՍՐԱՅԵԼԻ Խորհրդարանը լայն մեծամասնութեամբ (56 թեր, 6 դէմ եւ 32 ձեռնպահութիւն 120 երեսփոխանի վրայ) ՊԱԿ-ի դէմ օրինագիծ մը քուէարկեց։ Ըստ նոր օրէնքին Պաղեստինեան Կազմակերպութիւնը չի կրնար, առանց նախապէս արտօնութիւն առնելու, ներկայացուցչական գրասենեակ մը բանալ Արեւելեան - Երուսաղէմ, զոր Իսրայէլ կցեց 1967-ին։

ԻՏԱԼԻԱ միշտ կառավարութիւն կը փնտռէ։ Նախագահ Սքալֆարօ դէմ է կանխահաս ընտրութիւններու որոնք քանի մը ամիս կ'անդամալուծեն երկրին կեանքը։ Պէտք է ըսել որ յարաբերութիւնները երբեք լաւ չեն եղած Սքալֆարոյի եւ Պերլուսքոնիի միջեւ, երկրորդը կը մեղադրէր առաջինը որ վարկաբեկուած խորհրդարանի մը կողմէ նշանակուած էր։ Սքալֆարօ 75 տարեկան, 50 տարի Դեմօ - Քրիսթիանիի շարքերը եղած է առանց սակայն խառնուած ըլլալու «գործերու»։ Ջերմեռանդ կաթողիկէ, մեծ մասնագէտ է Թովմաս Ագուինացիի, յաճախ ընդդիմացած է համայնավարներուն։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Պասթիայի ակումբին նախկին նախագահը՝ Ժան - Ֆրանսուա Ֆիլիփի սպաննուեցաւ առջի օր եւ կինն ալ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ։ Ֆիլիփի պատասխանատու կը նկատուէր Ֆիւրիանիի ողբերգութեան (1992 Մայիս 5-ին Ֆրանսայի բաժակի կէս աւարտականի մրցումին ամփիթէնը կը փլէր։ Հաշուեկշիռը ծանր էր՝ 15 մեռեալ, 2357 վիրաւոր) եւ դատավարութիւնը պիտի բացուէր 10 օրէն։ Սպանութիւնը ոչ մէկ ականատես ունեցած է։

ՓԻԷՐ ՏՐԻՅՖԻՒՍ որ քսան տարիներու երկայնքին Ռընօ ընկերութեան նախագահ տնօրէն եղած էր եւ հրապարակ հանած Ռ 4-ը, Ռ 16-ը եւ Ռ 5-ը, մեռաւ 87 տարեկանին։ Իրեն համար Ռընօ «Ֆրանսայի ընկերային մեծագոյն թատրոնն էր»։ Եղած է նաեւ Ճարտարարուեստի նախարար Փիէր Մոռուայի կառավարութեան մէջ։

ԻՐԱՔԻ հիւսիսը միջքրտական բախումները չեն դադրած եւ երեք օրուան մէջ, 70 քիւրտ մարտիկներ մեռած են։ Ինչպէս գրած էինք, կռիւները դէմ դիմաց հանած են Պարզանիի եւ Թալապանիի կողմնակիցները։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Դեկտեմբեր 29, Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին։ Բարեկենդան է Սուրբ Ծննդեան Պահոց։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Յունուար 1, 1995, Կաղանդ Տարեմուտ, Զ. Կիրակի Յիսնակի։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը պատարագէ՝

ԱՐԵՍՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

PARLEZ ARMENIEN EN 7 LEÇONS !

en 50 heures avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de Mme **Hilda Kalfayan - Panossian**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ pour la Défense de la Langue Arménienne

Tél. : (1) 47. 50. 97. 51

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean avec la participation de la Chorale de la Cathédrale Arménienne de Marseille

dirigée par M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël *Réservations :* (16) 94 95 00 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժերոմի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ողբացեալ Սահակ Աւետեանի մահուան առթիւ. -- Ժիլպէր Միլոյեան 400 Ֆր., Փիէռ Մէգալեան, Մարիձա Մէգալեան, Անտրէ Տօնի, Շոսէր Ազնիւ 200-ական ֆրանք, Ասատուր Մէգալեան, Վարուժան Մէգալեան, Ժորժ Քաչեան, Պօղոս Թուզիկեան, Խժտահարեան ընտանիք, Տանիէլ Պակոյեան, Ժագ Համալեան, Տիկին Անտրէյեանի, Տիկին Լիզպոն, Ժան Սուքիասեան, Միսաք Միսաքեան, Մարտիրոս Թուրիկեան, Տիկին Սիմոն Ահարոնեան -- Ազիլազեան 100-ական Ֆր., եւ Կիւլիւզար Նէվշէհիրլեանի (ծնեալ՝ Ջերքեզեան) մահուան առթիւ. -- Նաճարեան ընտանիք 200 Ֆր., Ժանօ Քէօշկէրեան, Ռօժէ Մազմանեան, Գազազեան ընտանիք, Ժանօ Մազմանեան, Սարգիս Մազմանեան, Բայուճեան ընտանիք, Արթին Քէօշկէրեան, Մանուկ Տրուայեան, Նազար Նէվշէհիրլեան, Պետրոս Պետրոսեան 100-ական Ֆր., Մինասեան եղբարք 50 Ֆր., Ժան - Մարք Սօլաքեան 100 Ֆր.։

Les derniers rois d'Arménie

Une vidéocassette VHS de 50 mn. basée sur l'exposition *«Le Royaume arménien de Cilicie».*

Disponible en SECAM ou PAL auprès de :

PRIAM Production
Ecole Normale Supérieure
Fontenay / St - Cloud
Ave de la Grille d'Honneur
Le Parc, 92211 St-Cloud Cedex.
Tél. : 47. 71. 91. 11 poste 424.

Prix : 150 F. + 15 F. de port par K7.

Chèques à l'ordre de : *Agent comptable de l'ENS.*

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures

au profit de L'ECOLE ST MESROP d'Alfortville

au PLATEAU DE GRAVELLE

Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS

Animation . *ORCHESTRE GAYDZAG*

Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus,** de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE - CONSEIL D'ADMINISTRATION
17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G.**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

LE REVEILLON

Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

Les Jeunes de l'UGAB et de l'Eglise du Prado vous invitent à fêter la

Nouvelle Année 1995

lors de la soirée du

SAMEDI 31 DECEMBRE A PARTIR DE 22 HEURES

Disc Jockey • Ambiance de folie assurée

Cotillons et pâtisseries arméniennes offerts

TENUE CORRECTE EXIGEE

P.A.F.: 180 F + coupe de Champagne
Membre: 150 F + coupe de Champagne

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — 327, bd.Michelet Marseille 9e

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29
JEUDI
29 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.492 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.492

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ -- ԱԼԺԵՐԻԱ

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

ՉՈՐՍ ԿՐՕՆԱՒՈՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ ԹԻԶԻ ՈՒԶՈՒ

Իտալական Լա Սթամփա թերթը թերեւս չափազանցած է գրելով թէ Ֆրանսա ալժերական իր երկրորդ պատերազմը մտած է, բայց եւ այնպէս պէտք է ընդունիլ թէ կացութիւնը շատ բարդ է, յարաբերութիւնները անորոշ են եւ ապագան ալ՝ աւելի քան պղտոր։ Ֆրանսա հազիւ շունչ քաշած էր ազատելով գըրաւուած էռ-պիւսին 171 ճամբորդները եւ սպաննելով 4 ահաբեկիչները, երբ ճիշդ չորս կղերականներ (երեք Ֆրանսացի, մէկ Պելժ) կը սպաննուէին Թիզի - Ուզու, յաջորդ օրն իսկ (Դեկ. 27)։ Ընտրուած անձերը դիպուածի արդիւնք չէին, թէ ազգութեամբ եւ թէ իրենց հոգեւորականի հանգամանքով։ Քապիլի շրջանը գտնուող այս քաղաքին ժողովրդապետարանը մտնելը շատ դժուար չէ եղած ահաբեկիչներուն համար։ Ոստիկանի զգեստներ հագած, կրցած են մտնել ամայի փողոցի մը մէջ գտնուող շէնքը, ուր կրօնաւորները ապահովութեան կամ պաշտպանութեան ոչ մէկ միջոց կը վայելէին։ Կրօնաւորները կը պատկանէին «Սպիտակ Հայրեր»ու միաբանութեան, մարիստ են։ Միաբանութիւնը հիմնուած է 1868-ին կարդինալ Լավիժըրիի կողմէ։

Միւս կողմէ, երթալով մանրամասնութիւններ տրուեցան 54 ժամուան ոդիսականին մասին, զոր պատանդները ապրեցան Ալժէ եւ Մարսէյլ։ Այլեւս հաստատուած է որ չորս ահաբեկիչներուն ծրագիրն էր օդանաւը պայթեցնել Փարիզի վրայ։

Ընդհանուր ձեւով կարելի չէ մտահոգ չըլլալ եւ Դեկ. 26-ին Ժէ - Ի - Ժէ - Էն-ի յաջող գործողութեան ստեղծած անմիջական երանութենէն ետք, հարկ է հարցերը խորացնել եւ գիտակցիլ թէ Ֆրանսա կը մնայ գլխաւոր թիրախը իսլամապաշտներուն։ Ֆրանսա շատ կը տքնի բացատրելու համար թէ զօրավիգ է երկրի մը եւ ոչ՝ վարչակարգի մը, բայց, ի վերջոյ այդ երկիրը կը վարէ վարչակարգ մը որ մասնաւոր կապ մը չունի ժողովրդավարութեան հետ։ Ինչ դիրք ալ բռնէ, Ֆրանսա պիտի քննադատուի, ինչպէս դիտել կու տայ նաեւ Ժերար Տիւփիւի Լիպերասիոնի (Դեկ. 28) իր խմբագրականով։ Ի՞նչպէս կրնայ չէզոք մնալ եւ այս առընչութեամբ է որ իսլամապաշտ արարքը բոլորովին փիասքօ մը կարելի չէ նկատել։ Արդարեւ, նպատակին մէկ երեսը իրագործուած է քանի ալժերացի իսլամապաշտներու հարցը դուրս ելած է Ալժերիայէն, մուտք գործած է Ֆրանսա, այսինքն՝ Եւրոպա։

-- Ահաբեկչական խմբակին պետը՝ Ապտալլահ Եահիա ծանօթ է Ալժերիոյ ապահովութեան սպասարկութեանց։ Գործած է արդէն ոճրափորձեր որոնց վայրագ բնոյթը շշմեցուցած է։ Խմբակը կը պատկանի Ժէ - Ի - Ա-ի այն ճիւղին որ ինքզինքը մկրտած է՝ «անոնք որոնք արիւնով կը ստորագրեն»։

-- Ալժերիոյ կառավարութիւնը շնորհաւորած է Ֆրանսան ահաբեկչական արարքին յաջող լուծման համար։

-- Հաւանաբար իրենց ծրագիրներուն մաս չէր կազմեր, բայց իսլամապաշտներու այս գործողութիւնը շատ օգտակար եղաւ Պալատիւրի (չտարած) ընտրապայքարին եւ այդ ուղղութեամբ ալ շատ յատկանշական էր, երբ իր յայտարարութեան մէջ շեշտեց թէ ի՛նք տուած է որոշումը։ Այժմ, սիրտը հանգիստ, Շամոնիքս վերադարձաւ, շարունակելու համար իր ընդհատուած ամանորեան արձակուրդը։

-- Նախագահ Միթերան էլիզէ ընդունեցաւ, Դեկ. 27-ին, Ժէ - Ի - Ժէ - Էն-ի չորս տասնեակ անդամներ, շնորհաւորելու համար զիրենք։

ՉԵՉԷՆԻԱ

ԵԼՑԻՆ ԱՆԶԻՋՈՂ ԵՒ ՎՃՌԱԿԱՄ

Դեկտեմբեր 27-ին է որ ի վերջոյ Պորիս Ելցին հրապարակային ելոյթ մը ունեցաւ հեռատեսիլէն։ Մինչ կ՚ըսուէր թէ իր դիրքը մեղմացած է եւ նախապատուութիւն կու տայ քաղաքական լուծումի մը, Ելցին ճիշդ հակառակ տպաւորութիւնը գործեց։ «Ոչ մէկ հողամաս շեշտեց, անջատուելու իրաւունք ունի»։ Ռուսաստանի Նախագահը շատ վճռակամ էր եւ կ՚արդարացնէր նաեւ Ռուսաստանի զինեալ միջամտութիւնը. - «Ռուս զինուորները Ռուսաստանի միասնականութիւնը կը պաշտպանեն որ անհրաժեշտ պայմանն է ռուս Պետութեան գոյութեան։ Գրոզնի պիտի ազատագրուի ամենակարճ ժամանակին մէջ ոճրագործ տարրերէն»։

Քիչ մը հանդարտեցնելու համար ռուս դեմոկրատները, Ելցին կը վստահեցնէր. - «Հրահանգ տուի որ դադրին Գրոզնիի վրայ ռմբակոծութիւնները փրկելու համար բնակիչներու կեանքը», բայց, կ՚աւելցնէր նաեւ որ պատերազմը պիտի շարունակուի մինչեւ որ կարգն ու օրինաւորութիւնը վերահաստատուին Չեչէնիոյ հողամասին վրայ։ Խօսքն ուղղելով զինուորականներուն, Բ. Ելցին կը ճշդէր. - «Ճշգրիտ նպատակ մը ունիք, ապազինել ապօրէն խմբակները, ստիպել որ իրենց զէնքերը յանձնեն կամ՝ մաքրել»։ Ի վերջոյ, Ելցին չի բացառեր քաղաքական լուծումն ալ, քանի որ պատուիրակութիւն մը նախագահին ամբողջական լիազօրութիւնները ստացաւ բանակցելու համար ապօրինի խմբակներու պետերուն հետ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն նախկին համայնավարներու յաղթանակը պաշտօնապէս հաստատուեցաւ, վերջնական արդիւնքներէն ետք։ Պուլկար ընկերվարական (նոր անունն է համայնավարներուն) կուսակցութիւնը 240-ի վրայ 125 աթոռ պիտի ունենայ։

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ՝ Ճոն Օզպորն մեռաւ 65 տարեկանին։ Նախ դերասան եւ բեմադիր, 1956-ին է որ ինքզինք պարտադրեց որպէս թատերագիր Լուքինկ պաք ուինգ էնգըր գործով։ Վերջերս քաշուած կեանք մը կ՚ապրէր, դառնացած իր գրչեղբայրներուն հանդէպ որոնց հետ միայն դրամի կամ սեռի մասին կարելի է խօսիլ։

102 ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ սպաննուած են 1994-ի ընթացքին ըստ Ռըփորթըր սան ֆրոնթիէռ պարբերականին։ Ասոնց մէկ գլխաւոր մասը Ափրիկեցի են։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՆԿԱՅՈՒՆ ԿՈԶԻՐԵՒԸ

Չեչէնիոյ ներխուժումին առընչութեամբ մինչ Արեւմուտքը Ելցինի որոշումներուն ետին բանակի բարձրաստիճան դէմքեր տեսնել կը կարծէ, մոսկուացի լրագրող մը «Մոսկովսկիէ Նովոստի» շաբաթաթերթին մէջ ծանր դատապարտում կ՚ուղղէ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարին։

Այս վերջինը կը ներկայացուի որպէս ամէն բանէ աւելի իշխանութեան հետամուտ տիպար մը եւ որպէս այդ, Ելցինի մեծ զօրակից մը։ Ատիկա Արեւմուտքի հետ յարաբերութիւններու ձախողութեան իր բաժինը դարմանելու ճար մը կը նկատուի։

ՕԹԱՆ-ի կազմը ընդլայնելու ԱՄՆ-ու մտադրութիւնը վերջ դրաւ Ռուսաստանի հետ յատուկ յարաբերութիւններուն ու անկարելի չի նկատուիր որ Կոզիրեւ 180 աստիճանի շրջադարձով մը հաստատուած բարեկամութեան հակառակորդի մը վերածուի։ Բայց շատեր համոզուած են որ հակառակ Մոսկուայի բողոքներուն, Կոզիրեւ այլ բան չունի ընելիք, քան դալ Պրիւսէլ եւ ստորագրել ՕԹԱՆ-ի հետ գործակցելու ծրագիրը։ Ատիկա Արեւմուտքին հանդէպ խիստ կեցուածք մը, իր վարկը պահելու միակ ճարը կ՚ընէ Կոզիրեւի համար։

Ատով Ելցին կրնայ կորսնցնել նիւթական մարզի աջակից մը ու եօթը ամենահզօրներուն մաս կազմելու հեռանկարը։ Վարկածը օդային չէ, քանի որ 1994-ին Արտաքին նախարարութեան ամբողջ քաղաքականութիւնը կայացաւ Ռուսաստանի մեծութեան մասին ապացոյցներ հայթայթելու մէջ, որոնց մաս կը կազմէր ԱՄՆ-ու հանդէպ ասպարէզ կարդալու բաւական ցուցական կեցուածք մը։ Ատիկա էր դրդապատճառը Պաղտատ այցելութեան, ուր գրեթէ ազգային հերոսի մը նման ընդունուեցաւ եւ դրուատեց Սատտամ Հիւսէյնի քաղաքական իմաստութիւնը. շատեր չեն մոռցած սակայն թէ մինչեւ վերջին ժամանակները նոյն ղեկավարը իրեն համար քաղաքական արկածախնդիր մըն էր․․․։

Շաբաթաթերթը գրելով հանդերձ թէ արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր որոշումները նախագահին կողմէ կը տրուին եւ Կոզիրեւ միայն կը կրկնէ զանոնք, կ՚ըսէ նաեւ թէ ան Ելցինի վրայ ազդելու որոշ լծակներ ունի։ Այդպէս, դիտել կը տրուի որ Նախարարն էր որ Սի - Էս - Սի - Ըի- Փէշտայի վեհաժողովին ճառ մը խօսելու մղեց Ելցինը. ճառ որ Ջլամարտի շրջանը յիշեցուց ամերիկեան մամուլին։ Կոզիրեւ համոզած էր նախագահը թէ օգտակար է խիստ կեցուածք ունենալ. մինչդեռ Փէշտայի մէջ հակառակը պատահեցաւ ու Ռուսաստան գրեթէ մեկուսացած մնաց. Կոզիրեւի պատճառ եղած կեցուածքը Արեւմուտքին համար ՕԹԱՆ-ը հզօրացնելու յաւելեալ պատճառ նկատուեցաւ։ Անկէ ի վեր հարց կը տրուի թէ Ելցինի համար օգտակա՞ր է խակապէս նախարար մը որ իր անձնական հարցերը կարգաւորելու համար չի վարանիր երկրին ու նոյնինքն նախագահին վարկին վնասել։ Կոզիրեւի գլխաւոր տկարութիւնը որ մեծագոյն վտանգը կը հանդիսանայ, անկախ անձնաւորութիւն մը չըլլալու պարագան է եւ քաղաքական հրապարակին վրայ լուրջ որեւէ նեցուկ չունենալը։ Այդ է պատճառը որ յանկարծակի ուղղութիւն կը փոխէ իր վարած քաղաքականութեան մէջ. Նոյն պատճառով է նաեւ որ ՕԹԱՆ-ի շրջանակին ընդլայնումը իր ասպարէզին վերջակէտը կը նկատէ, յամառօրէն ընդդիմանալով անոր։

Կոզիրեւ կորսնցուցած է ազատական թեւին նեցուկը, առանց յաջողութիւն արձանագրելու թշնամիներուն քով որոնք ոչ իսկ մէկ խօսքին հաւատք կ՚ընծայեն։ Եւ եթէ Չեչէնիոյ հարցը պատճառ ըլլայ Մոսկուայի դիրքերուն խստացման, դժուար է որ Արտաքին Նախարարը կարենայ պահել իր պաշտօնը։ Պիտի մնայ անցքի շրջանի մը դէմքը ըլլալով, անատակ՝ տոկալու որեւէ բաղդատութեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հ. ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՄԸ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԱԾ

«Արմէնփրէս» կը հաղորդէր Դեկտեմբեր 26-ին որ Հայաստանի ապահովութեան (անվտանգութեան) պետական վարչութիւնը կը հետապնդէ Երեւանցի՝ Միքայէլ (Միշա) Վաղինակի Մանուկեանը, ծնած 1967-ին։

Որքան գիտենք ենթական անդամ է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ինքնաբերաբար ալ ներկայացած է ոստիկանութեան յայտնելու համար թէ ոչ մէկ կապ ունի այդ արարքին հետ։

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՂԵՌՆԻ ՅՈՒՇԱՀԱՄԱԼԻՐ ԱՅՑԵԼԱԾ

Դեկտեմբեր 26-ին վարչապետ Հ. Բագրատեան այցելած է Եղեռնի 80-ամեակի յուշահամալիրին շինութեան հրապարակը որ կը գտնուի Ծիծեռնակաբերդի եղեռնի յուշարձանին մօտ։ Յուշահամալիրը պիտի ունենայ 50 մեթր երկարութիւն, 40 մեթր լայնք։ Բացումը նախատեսուած է 1995 Ապրիլ 24-ին։

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Ֆիլիփ - Մորիս» ծխախոտի ընկերութեան հետ պայմանագիր կնքուած է Հայաստանի մէջ միասնական ձեռնարկութիւն հիմնելու մասին։ Հեռանկարը, բարձրացնել է հայկական ծխախոտին որակը եւ տեսակը․․․։

ՄԱՄՈՒԼ

«L'HUMANITE»

(28 Décembre)

L'ARMENIEN AU BAC 1995

Դեկ. 28-ի Իւմանիթէն կ՚արձագանգէ այս լուրին զոր տուած էինք Հոկ. 15/16-ի մեր թիւով։ Կու տայ այն ատեն հրատարակուած հաղորդագրութեան մանրամասնութիւնները, ճշդելով թէ հայերէնը կրնայ ներկայացուիլ Պաշոյի պարտադիր նիւթերու շարքին։

Նոյն լուրը կու տար նաեւ Լիպերասիոն (Դեկ. 28, էջ 22)։

ԺԱՌԱՆԳՆԵՐԸ

Ալեքսանդր Թամանեանը կրկնակի ժառանգութիւն թողեց: Առաջինի մասին յայտնել «Յառաջ»-ում լոյս տեսած «Ջահակիրը» յօդուածում: Բարեղէն այդ ժառանգութիւնն իր անանցանելի հմայքով պատուաւոր տեղ գրաւեց նոր ժամանակների հայ ճարտարապետութեան գանձարանում, կազմեց նրա թաղն ու պսակը:

Իր զաւակները, թոռներն ու ծոռը կազմեցին նրա միւս ժառանգութիւնը: Սերնդափոխութեան կարգով զինուորագրուելով մեծ վարպետի գործին, կազմաւորեցին ճարտարապետների Թամանեանական գերդաստանը:

Հարկ է նախքան նրա անդամների գործերի մասին պատմելը, անդրադառնալ Ալեքսանդր Թամանեանի կնոջ՝ Կամիլլային, որի ընկերակցութեամբ նա աշխարհ բերեց իր զաւակներին, կարողացաւ ունենալ ստեղծագործական բեղուն կեանք:

Տիկին Կամիլլան ազգութեամբ հայ չէր: Նա սերւում էր ռուսացած Ֆրանսիացիների՝ Պընուաների եւ Լանսերէների տոհմերից: Քրոջ աղջիկը նկարիչ էր, ակադեմիկոս Ալեքսանդր Պընուայի, որի միւս քրոջ որդին էր նոյնպէս նկարիչ եւ ակադեմիկոս Եւգէնի Լանսերէն: Պընուաների նախնիները դեռեւս 1794 թուին Ռուսաստան էին փոխադրուել Ֆրանսիայի Սէզան քաղաքից եւ ծառայութեան անցել ռուսական արքունիքում:

Ազգակցութիւնը մեծ արուեստագէտների հետ բարերար ազդեցութիւն է ունեցել Թամանեանի ընտանիքի վրայ, կոփելով նրա անդամներին որպէս բարեկիրթ, ուղղամիտ, շնորհաշատ եւ բարոյական բարձր նկարագրով օժտուած անհատներ:

Ալեքսանդր Թամանեանը չորս զաւակ ունէր: Երկու որդի եւ երկու աղջիկ (որոնք վախճանուել են դեռատի տարիքում): Աւագ որդին՝ Գէորգը ծնուել է 1910 թ. Ս. -- Պետերբուրգում, ուր իր հայրը աշխատում էր՝ զբաղեցնելով բարձր պաշտօն Ռուսաստանի կայսերական գեղարուեստական ակադեմիայում: Ինչպէս յիշատակել էինք «Ջահակիրը» յօդուածում, նա առաջին անգամ 1919 թ. Երեւան էր փոխադրուել, իսկ 1923 թ. վերադարձել Երեւան: Այստեղ էլ Գէորգը շարունակում է իր միջնակարգ կրթութիւնը, որից յետոյ ընդունւում է Երեւանի պետական համալսարանի տեխնիկական Ֆակուլտետը եւ այն աւարտում 1932 թ. ճարտարապետի վկայականով:

Այդ մասնագիտութեան մէջ նա սկսել էր «թրծուել» դեռեւս մանկուց, քանզի մանուկ Գէորգի աչքերի առաջ էր ընթանում իր հօր ստեղծագործութիւնը: Տակաւին ուսանող տարիներից սկսեց աշխատակցել իր հօր գլխաւորած ճարտարապետական արուեստանոցում, ուր մշակւում էին ժողտան (յետագայում՝ Օփերայի եւ Պալէտի Թատրոնի), Հայաստանի կառավարութեան Տան եւ մի քանի այլ շէնքերի նախագծեր:

Ինստիտուտում ստացած մասնագիտական կրթութիւնը զուգակցելով պրակտիկ նախագծման հետ, իր հօր արուեստանոցը նրա համար դարձաւ երկրորդ դպրոցը, նպաստեց Գէորգի արագ հասունացմանը: Առաւել չափով դա տեղի ունեցաւ, երբ նա ուսումն աւարտելուց յետոյ դարձաւ հօր մշտական օգնականը:

Ալեքսանդր Թամանեանի անժամանակ մահուանից յետոյ, որը տեղի ունեցաւ 1936 թուին, տակաւին 26 տարեկան Գէորգի ուսերի վրայ ծանրացաւ կառուցման ընթացքում գտնուող համարեա բոլոր շէնքերի աւարտման բարդ ու դժուարին պարտականութիւնը: Նաեւ պատուաւոր այդ պարտականութիւնը Գէորգը կատարեց բացառիկ զգուշաւորութեամբ, պատասխանատուութեան բարձր գիտակցմամբ, ինչպէս եւ սեփական ստեղծագործութեան ներդրմամբ:

Մէկը միւսի ետեւից շարք մտան Հայաստանի կառավարութեան Տան առանձին բաղկացուցիչները, Օփերայի եւ Պալէտի Թատրոնի, Հանրային գրադարանի, մի քանի ուսումնական եւ բուժական շէնքերը, Աստղադիտարանը, որոնցով համալրուեց իր հօր քաղաքաշինական գաղափարներով իրականացուող հին Երեւանի արմատական վերակառուցումը:

Այնուհետեւ Գէորգ Թամանեանը հանդէս եկաւ սեփական ստեղծագործութեամբ: Դրանցում գլուխ - գործոցը Արամ Խաչատրեանի անուան համերգասրահի շէնքն է:

Ինչպէս յայտնել էինք «Ջահակիրը» յօդուածում, ամառնային թատրոնի կառուցման հարցը վերանայման կարիք ունեցաւ,

Գէորգ Թամանեանը պատուէր ստացաւ նախագծելու ծածկուած համերգասրահ 1500 հանդիսատեսի տարողութեամբ, որը պիտի կցուէր Օփերայի Թատրոնի բեմական մասին հիւսիսային կողմից եւ գործէր ինքնուրոյն: Հանդիսատեսային այդ շէնքը միեւնոյն ժամանակ ճարտարապետական ներդաշնակ ամբողջութիւն պիտի կազմէր Օփերայի շէնքի հետ, երկուսը միասին ամփոփուելով ծաւալատարածական մէկ ընդհանուր յօրինուածքում:

Բարդ ու դժուարին ստեղծագործական այդ խնդիրը Գէորգ Թամանեանը լուծեց մասնագիտական հասուն կարողութեամբ: Արդիւնքում համերգային դահլիճն իր նստատեղերի յարմարաւէտ բաշխմամբ, լաւ տեսանելիութեամբ և լսելիութեամբ, օժանդակ մասերով (նախասրահի, ճեմասրահի եւ այլ յարմարութիւնների), փոխկապակցուած դասաւորութեամբ կատարեալ է: Նոյնպիսի բարձր մակարդակով է լուծուած շէնքի արտաքին եւ ներքին ճարտարապետութիւնը յօրինուած ազգային ճարտարապետութեան հարազատ արտայայտչամիջոցներով:

Ցաւօք, որ միշտ չէ լինում իրականացում ճարտարապետի մտայղացումը: Ժամանակների ու պետական ղեկավարների փոփոխութիւնը երբեմն բացասական դեր են կատարում: Ըստ Ալեքսանդր Թամանեանի նախագծի կառավարութեան Տան ամենահետաքրքիր եւ հանդիսաւոր մասը պիտի լինէր բակում տեղադրուելիք նիստերի դահլիճի համակարգը, որն իր յաղթ ու վերամբարձ ծաւալաձեւերով պիտի իշխէր կառավարութեան Տան ողջ համալիրի տարածական յօրինուածքում, դիտելի լինէր հրապարակից:

Դրա փոխարէն այդ դահլիճը (որը պիտի ծառայէր Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի նիստերին), բոլորովին այլ լուծմամբ տեղաւորուեց Մելիք - Ադամեան փողոցի ուղղութեամբ ձգուած կառավարութեան Տան մի հատուածում: Դրա նախագիծը մշակուեց ու իրականացուեց Գէորգ Թամանեանի մշտական հսկողութեամբ: Առաջին յարկում տեղաւորուած նախամուտքով, նախասրահով, հանդերձարանով ու կից յարմարութիւններով, երկրորդ յարկը տանող հանդիսաւոր սանդխքատնով, երկրորդ յարկը կազմող 800 տեղանոց նիստերի դահլիճով, կից դասաւորուած ճեմասրահներով ու սենեակներով կառավարութեան Տան մասը կազմող այս խումբը օժտուած է ինքնուրոյն շահագործման յարմարութիւններով:

«Երեւաննախագիծ» ինստիտուտում Գէորգ Թամանեանի գլխաւորած ստեղծագործական խմբում մշակուեց եւ իրականացուեց Երեւանի նորաբաց մայրուղիներից մէկի՝ Կիեւեան փողոցի կառուցապատումը: Բարեկամութեան հրապարակից մինչեւ Հրազդանի մեծ կամուրջը ձգուած այդ մայրուղու երկու կողմերում տեղադրուած գլխաւորապէս բնակելի տները բնորոշ են միասնական յարկայնութեամբ:

«Ջերմուկ» առողջարանում նրա նախագծով, գեղատեսիլ բնութեան միջավայրում, արհեստական լճակին մօտ կառուցուած գողտրիկ ըմպելասրահն իր հրմայիչ ճարտարապետական յօրինուածքով ամենայն իրաւամբ գնահատւում է որպէս առողջարանային այդ նորաստեղծ քաղաքի խորհրդանիշը:

Մեծ է Գէորգ Թամանեանի ներդրումը մշակութային եւ ուսումնական շէնքերի նախագծման ու կառուցման գործում: Նրա հեղինակութեամբ են ստեղծուել Վերին Արտաշատի եւ Ճարտարի (Արցախում) մշակութային պալատները, Օշականի, Ոսկեվազի, Եղուարդի ու գիւղական այլ բնակավայրերի ակումբները, Երեւանի դպրոցներից մէկը՝ Մառշալ Բաղրամեանի պողոտայում: Նրա նախագծով է Երեւանի կենտրոնում, Արամ Խաչատրեանի անուան համերգասրահից ոչ հեռու կառուցուել Սայեաթ - Նովայի անուան երաժշտական դպրոցի եւ Կոմիտասի անուան կոնսերւատորիայի շէնքերը, որոնցով տարածականօրէն կազմաւորուել է մայրաքաղաքի կենտրոնում երթեւեկային մայրուղիներով առաջացած խաչմերուկի թեւերից մէկը:

Բարեկիրթ ու համեստ, ծայր աստիճանի աշխատասէր, հարազատ ժողովրդին իր ծառայութեամբ նուիրեալ եւ մոլեռանդ հայրենասէր, հանճարեղ հօր արժանաւոր որդի ճարտարապետ Գէորգ Թամանեանի կեանքն ընդհատուեց 1993 թ. Հոկտեմբերին: Յիսունից աւելի տարբնոյթ շէնքերի հեղինակի քարակերտ ժառանգութեամբ նա իրմէ ետքը բարի ու անմոռաց յիշատակ թողեց:

Կրտսեր որդին՝ Յուլիոսը (ծնուած 1922 թ. Թաւրիզում), Երեւանում ստացաւ իր միջնակարգ եւ բարձրագոյն կրթութիւնը: 1953 թ. աւարտելով տեղի Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ճարտարապետական բաժինը, որդեգրելով իր հօր մասնագիտութիւնը, ստեղծագործական ասպարէզ մտաւ: Սկզբնապէս 1953 - 62 թթ. աշխատեց Երեւաննախագիծ ինստիտուտում իր աւագ եղբօր ղեկավարած ճարտարապետական արուեստանոցում, որտեղ մասնակցեց մի շարք շէնքերի նախագծման: Սակայն այլ էին նրա հակումները, քանզի նա առանձնապէս հետաքրքրւում էր հայկական ճարտարապետութեան կոթողներով: Դա էլ նրան տարաւ Հայաստանի կառավարութեանը առընթեր շինարարութեան պետական կոմիտէ, որի հովանաւորութեան ներքոյ էր գործում Յուշարձանների պահպանութեան եւ վերականգնման վարչութիւնը:

Ժառանգելով իր հօր ազգանուէր գործունէութեան միւս բնագաւառը, նա իրեն նուիրեց հայրենի ճարտարապետական յուշարձանների ուսումնասիրութեան, չափագրութեան եւ վերականգնման գործին: Որպէս նախագծերի հեղինակ նա մասնակցել է շուրջ 30 յուշարձանների վերականգնմանը, հետզհետէ դառնալով այդ բնագաւառում հմուտ մասնագէտներից մէկը: Նա հեղինակ է Հայաստանի յուշարձանների վերականգնման գործընթացին նուիրուած բազմաթիւ յօդուածների, նոյն այդ գործընթացի գիտական ընդհանրացմանն ու փաստագրմանը նուիրուած «Քարե--տարեգրութեան վերականգնումը» (1981 թ.) եւ «Յուշարձաններին նոր կեանք» (1988 թ.) մենագրութիւնների, հեղինակակից է «Հայկական ճարտարապետութիւնը Ղրիմում» խիստ շահեկան աշխատութեան: Վերջինը արդիւնք է տարիներ շարունակ իր կողմից կատարած Ղրիմի թերակղզում գտնուող հայկական յուշարձանների ուսումնասիրութեան:

Յուլիոս Թամանեանը նաեւ այդ բնագաւառի հասարակական գործիչ էր: Որպէս պատմական յուշարձանների հայկական ընկերութեան հանրապետական խորհրդի նախագահի տեղակալ նա իր գնահատելի ներդրումն ունեցաւ հասարակական այդ կազմակերպութեան ազգանուէր գործունէութեան մէջ: Այն ընդհատուեց իր անժամանակ մահով (1992 թ).:

Ալեքսանդր Թամանեանի երկու որդիներն էլ պատերազմի վեթերաններ էին: Երկրորդ աշխարհամարտի տարիներին զօրակոչուելով բանակ, նրանք մասնակցել են գերմանաֆաշիստական (Գէորգը) եւ ճապոնական (Յուլիոսը) բանակների դէմ մղած դաժան մարտերին: Մեր ճարտարապետութեան բախտը բերեց, որ երկուսն էլ ողջ վերադարձան:

Ճարտարապետների Թամանեանական գերդաստանը համալրուեց թոռնուհի Գայեանէով ու Հայկ ծոռնով: Նրանցից առաջինը հօր եւ հօրեղբօր հետ մասնակցել է Օփերայի եւ Պալէտի Թատրոնի ու համերգասրահի շէնքերի հիմնական վերանորոգման ու բարեկարգման նախագծերի մշակմանը, որոնց կիրառումը ճապէս նպաստեց դրանց օգտագործական եւ ճարտարապետա -- գեղարուեստական մակարդակի բարձրացմանը: Գայեանէն հանդէս է եկել նաեւ ինքնուրոյն ստեղծագործութեամբ: Նրա նախագծերով են կառուցուել Վերին Արտաշատ գիւղի բուժարանը, Սօս գիւղի ակումբը եւս մի քանի շէնքեր:

Ինչ վերաբերում է ծոռան՝ Հայկի, վերջերս է նա աւարտել իր ճարտարապետական կրթութիւնը: Նրա ստեղծագործական կեանքը դեռ առջեւում է, միայն թէ Հայաստանում վերսկսուի ընդհատուած շինարարութիւնը եւ անգործ մնացած ճարտարապետների համար վերստին վերադառնայ հարազատ ժողովրդին ծառայելու հնարաւորութիւն:

ՓՐՈՖ. ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

1994, Նոյ. 10

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՓԱՐԻԶ՝ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՓՍԿԵՋՈՅՆ ՊՐԻՍՄԱԿԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Պոնժուր մսիէօ, տամ ... անունս այսինչ -- այսինչ է, երէկ գործէս վտարուեցայ, անտուն եմ, անօթի եմ, ՍԻՏԱ-է վարակուած եմ, հաճեցէք օգնել ... մերսի»:

Յանկերգ մը, զոր գոց սորված են բոլոր թշուառները (չախչախիչ մեծամասնութեամբ զուտ Ֆրանսացիներ), առանց արժանանալու ամենադոյզն ուշադրութեան, կարծէք անգոյ ըլլան: Իսկ պետութիւնը ամսական փոքր գումար մը կը յատկացնէ անոնց, որպէսզի անօթի չմեռնին...: Վերջերս կարգ մը թերթեր անգործ երիտասարդներուն շնորհած են ցրուիչի պաշտօն: Թերթերուն մեծ մասը կը վաճառուի 10 ֆրանքի, որուն միայն 6-ը կը յատկացուի ցրուիչին: Անցեալ Սեպտեմբերին անտուն երիտասարդներ 900 հազար օրինակ թերթ ծախած են Ֆրանսայի տարածքին: Վաճառքի յարմարագոյն վայրը մեթրոն է, ուր մարդիկ կը սիրեն վատնուած ժամանակը օգտագործել կարդալով:

Սակայն Փարիզը լաւ ճանչնալու եւ չկորսուելու համար մեթրոն փրկութիւն է: Անոր ցանցերը կը հասնին մինչեւ մօտակայ արուարձաններուն մուտքը: Կայարաններու մէջ ուղեցոյց ցուցատախտակներ կ՚առաջնորդեն դէպի զբօսաշրջիկին երազած Փարիզը, ուր կարելի է խելակորոյս դառնալու աստիճան հրապուրուիլ Նափոլէոնի ոսկեզօծ դամբարանին կառոյցով (էնվալիտ), Նոթր Տամի գոթական տաճարով, Մոնմարթրի վեհանիստ եկեղեցիով ... Պանթէոնի գմբէթը մագլցելէ ետք իջնել Սորպոնի համալսարան, ապա սողոսկիլ Ռոտէնի թանգարանը եւ դամուիլ «Դժոխքի դարպասը» վանդակին դիմաց, պտտիլ մարդու, ծովու եւ սինեմայի թանգարանները, Կրեվէն թանգարանին մէջ մոմէ արձանները իրական մարդոց հետ շփոթելէ ետք բարձրանալ էյֆէլի աշտարակը, դիտախապոյտ մը ունենալ ի տես Փարիզի միրածունդի երանգով պատուած համայնապատկերին, ապա իջնել, պաթօ մուշով ծփալ Սէնի վրայ, մտնել 19--րդ եւ 20--րդ դարերու արուեստին նուիրուած Օրսէյի թանգարանը, տեսնել իսկական Ռամպրանթ, Կոկէն, Թուլուզ Լոթրէք, Մանէ եւ Մոնէ, թակարդուիլ Վան Կոխներով լեցուն սենեակի մը մէջ, ապա դուրս գալով՝ Փարիզի փողոցները շրջիլ տպաւորապաշտի՛ աչքերով...:

Կարելի չէ Փարիզէն անցնիլ անտեսելով անոր արուեստի աշխարհը: Թանգարանները տեւաբար կը հիւրընկալեն հին թէ արդի գեղանկարիչներու, քանդակագործներու կամ գրագէտներու նուիրուած ցուցահանդէսներ: Օփերաները կ՚ընձեռեն աշխարհահռչակ խումբեր եւ ստեղծագործութիւններ ունկնդրելու բախտը: Թատրոնները մնայուն թէ յարափոփոխ թատերախաղերով կը ներկայացնեն Յօժէն Իոնեսքօ, Սարթր եւ այլ հանճարներու գործեր: Իսկ Փարիզի մշակոյթի Փոմփիտու կեդրոնը պարզապէս կը ցնցէ այցելուն: Ճչան գոյներով ներկուած զանազան չափի հաստ ու բարակ խողովակներ կը կազմեն այս շէնքին կմախքաձեւ կերպարանքը, որուն մէջ ամփոփուած է արդիական համակարգիչներով օժտուած գրադարան մը եւ ... ժամանակակից արուեստի թանգարան մը, ուր որքան դէպի 21-րդ դար յառաջանան սրահները, այնքան անհեթեթ եւ բարկացնելու աստիճան սնամէջ կը դառնան (դանձարկղի վրայ դրուած սառնարան մը կը նկատուի արուեստի գործ...) ... արտացոլելով ոչ միայն փարիզեան այլեւ ընդհանրապէս արեւմտեան աշխարհի իմաստներէ, արժէքներէ եւ զգացումներէ դատարկուած անհեթեթ «արշաւ»ը, որ անցեալին կը կոչուէր կեանք...: Փարիզցին շատ կը սիրէ եւ կը գնահատէ Փոմփիտուն հաւանաբար իր մեքենացած կենցաղին շարունակութիւնը գտնելով հոն:

Հարկ է Փոմփիտուի կեդրոնին «սառ-

նարանը» տեսնելէ ետք այցելել Փարիզի կից գտնուող Վերսայի պալատը, սթափելու համար անոր պատէ պատ խոյացող վիթխարի գեղանկարներով, որոնց վրայ կը տողանցէ Լուի ԺԴ. Թագաւորին յաջորդող ժամանակներուն պատմութիւնը: Կ՚արժէ նաեւ կորսուիլ պալատին խաչաձեւ լիճը եզերող պարտէզներուն եւ ծառաստաններուն մէջ, հէքեաթային անցեալի մը երեւակայութեամբ օրօրուելու համար: Հաւանաբար դրախտը անոնց օրինակով ստեղծուած է....:

Փարիզ՝ «Լոյսի քաղաք» մակդիրը ի զուր տրուած չէ: Գիշերը փոքր լոյսերու շարաններ լուսեղէն կախարդական աշխարհի կը վերածեն Վերածնունդի, պարոք շրջանի եւ 19-րդ դարու կառոյցները: Այս շէնքերը կառուցուած են այնպիսի ժամանակներու, երբ ելեկտրականութիւն գոյութիւն չունէր: Հետեւաբար անոնց լուսաւորումը ոչ թէ վերէն կը սփռուի, այլ գետնէն կը խոյանայ երկինք, ոսկեզէն երանգապնակի մը ցոլքերը սրսկելով չորս դին: Կէս գիշերին Էյֆէլի աշտարակը հրեղէն երկնաքարի նման կը պսպղայ Փարիզի սիրտին խրած: Քիչ մը հեռու, Եւրոպայի բարձրագոյն երկնաքերը Մոնփարնասը կ՚աղուոէ երկինքը: Իսկ Յաղթանակի կամարէն վար կանաչաւուն - ոսկեգոյն մշուշի մէջ կը թաւալի Շան զ՚Էլիզէն: Աւելի քան 1000 լուսամփոփներ «պատուի» կանգնած են այս աշխարհահռչակ պողոտային երկայնքին: Անոնք 19-րդ դարու ոճի լուսամփոփներ են, որոնցմէ արձակուած զմրուխտափայլ շողերը կը վարակեն զանոնք եզերող ծառերը, վաճառատուներն ու նշանաւոր կառոյցները: Տարիներէ ի վեր Շան զ՚Էլիզէն դարձած էր փերեզակներու եւ մանր ոճիրներու կեդրոն, կորսնցնելով իր փառքը, այժմ անիկա մաքրուած է եւ վերագտած է հարուստներու աշխարհին առասպելական վիպականութիւնը:

Այսքան պատելէ ետք չանօթենալը տարօրինակ պիտի ըլլար...: Իսկ Փարիզի մէջ ճաշելը արուեստի ձեւ մըն է: Ոչ թէ երկրորդական, այլ գլխաւոր արուեստ մը: Բոլոր թաղերը կը վխտան ճաշարաններով, որոնք իրենց հերթին կը վխտան յաճախորդներով: Ֆրանսական խոհանոցը ինքնին «մտածողութեան դպրոց» մըն է, ուր առաջնակարգ դերք կը գրաւեն ծովային «պտուղները»: Բարձր ոտքով սփսէներու մէջ սառոյցով պատուած այս «պըտուղները» ճաշակելով կ՚արժէ Փարիզցիին հետ վերլուծել Փարիզը: «Քննարկումին» կրնայ մասնակցիլ նոյնիսկ երիտասարդ սպասեակը, որ դերասան, դերասանուհի կամ շարժապատկերի բեմադիր պիտի ըլլար, բայց այնպէս պատահած է, որ մինչ այդ կը սպասարկէ սեղանին...:

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ՆՇՄԱՐՆԵՐ՝ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՀԱԼԷՊ. – («Յառաջ»). –

«ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ 75 ՏԱՐԵԿԱՆ

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Դեկտ. 6-ին նշուած է Հ. Ե. Մ.-ի «Քրիստափոր» գրադարանի հիմնադրութեան 75-ամեակը: Ներկայ եղած են շուրջ 100 հոգի: Բացումը կատարած է գրադարանավար Սեպուհ Տանակէօզեան ու դիտել տուած թէ 1919-ին շուրջ քսան գիրքերով կեանքի կոչուած գրադարանը՝ այսօր տէրն է աւելի քան 6000 հատորներու եւ որպէս այդպիսին՝ կը նկատուի հնագոյնն ու ամէնէն ճոխը Սուրիոյ հայկական գրադարաններուն: Բերիոյ Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի դիւանապետը՝ Գրիգոր Տունկեան փոխանցած է «Գրադարանի Օր»էն թելադրուած իր խորհրդածութիւնները ու շեշտած հայ տիպ ու տառին արժէքը՝ մեր հայկական դիմագիծի պահպանման հոլովոյթին մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական կարճ յայտագիր մը: Աւարտին, հրապարակային գնահատանքի ու յուշանուէրներու արժանացած են «Քրիստափոր» գրադարանի երբեմնի երէց գրադարանավարներէն՝ Յովհ. Արապաճեան, Անդրանիկ Մինասեան, Գառնիկ Ճոզիկեան, Արթուր Պարսումեան, Արշակ Տանակէօզեան եւ Տիրան Ահարոնեան (վերջին երեքը՝ ի բացակայութեան): Ցայտագրին յաջորդած է հիւրասիրութիւն մը:

ՀԱՄԵՐԳ՝ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԻ Հայ Աւետ. Էմմանուէլ Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 8-ին, սրբազան համերգ մը տուած է «Նարեկացի» երգչախումբը, խմբավարութեամբ Պօղոս Ալպաճեանի: Քառասուն հոգինոց քառաձայն երգչախումբը մեկնաբանած է ամբողջովին ամերիկացի խափշիկներու հոգեւոր երգերէն (negro spirituals) բաղկացած եզակի յայտագիր մը, դաշնամուրի ընկերակցութեամբ Անահիտ Ատուրեանի: Մեներգներով հանդէս եկած են Յասմիկ Թէմիզեան եւ Կարօ Տաղտէվիրէնեան:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ ՄԵՐ ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 10-ին, Սուրիահայ Համալսարանաւարտից Միութիւնը ոգեկոչած է Պարոյր Սեւակի ծննդեան 70-ամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Հուրի Աէրայտարեան: «Պարոյր Սեւակ Մարդը, Փիլիսոփան ու Սիրերգակը» թեմայով խնամուած ուսումնասիրութիւն մը կարդացած է Գրիգոր Շահինեան (Պէյրութէն): Գործադրուած է արտասանութենէ, երգէ եւ նուագէ բաղկացած գեղարուեստական յայտագիր մը՝ համադրուած տարաբախտ բանաստեղծին գործերէն: Աւարտին, դրուատիքի ելոյթ մը ունեցած է Թեմակալ Առաջնորդ Սուրէն Արքեպիսկոպոս Գաթարոյեան:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ – 125

ՀԱԼԷՊԻ «Կրթասիրաց» թատերասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 11-ին, գրական – գեղարուեստական փառաւոր հանդիսութեամբ մը ոգեկոչուած է Յովհաննէս Թումանեանի ծննդեան 125-ամեակը, նախաձեռնութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Ներկայ եղած են աւելի քան 650 հոգի: Բացումը կատարած է բժիշկ՝ Սարգիս Ֆապրիքաճեան, Թումանեանի էութեան մէջ միաձուլուած տեսնելով բանաստեղծն ու հանրային գործիչը միանգամայն՝ որպէս երկու զուգորդ եւ անբաժան բեւեռներ: Սուրիացի արաբ թարգմանիչ Նիզար Խալիլի վեր առած է յատկապէս Թումանեանի մեծ վաստակը մանկական գրականութեան կալուածին մէջ ու վերյիշած՝ թէ 25 տարիներ առաջ, Թումանեանի 100-ամեակի օրերուն ու անկէ ետք ալ, ինք հայերէնէ արաբերէնի թարգմանած ու հրատարակած էր անոր հէքեաթներէն քանի մը պրակներ: Օրուան գլխաւոր բանախօսուհին եղած է Օր. Ազնիւ Արապեան (հայերէնաւանդ ուսուցչուհի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Հալէպի երկրորդական վարժարանը), որ դրուագներ պատմելով Ամենայն Հայոց բանաստեղծին ընկերային, ազգային թէ գրական կեանքէն՝ շեշտած է անոր ունեցած հմայքն ու ներգործութիւնը իր ժամանակի հայ միջավայրի բոլոր խաւերուն վրայ անխտիր: Գործադրուած է ամբողջովին Թումանեանի երկերուն վրայ հիմնուած գեղարուեստական որակաւոր յայտագիր մը, որու ընթացքին արտասանած են բժիշկ՝ Սեռոբ Սերոբեան («Մի Կաթիլ Մեղր»), Սալբի Տարատճեան («Թմկաբերդի Առումը»), բեմականացուած է «Կիկոսի Մահը» հէքեաթը, հատուածներ երգուած են «Անոյշ» օփերայէն եւ հուսկ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ ելոյթ ունեցած է Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան երկսեռ պարախումբը՝ «Քաջն Նազար»ի պարային պատկերով:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 18, Կիրակի, Կարպիս Մանուկեան սրահը խուներամ բազմութեան մը ներկայութեամբ տօնուեցաւ Սուրբ Յակոբը: Հաւաքոյթը առիթ մը դարձաւ որպէսզի մեր ժողովուրդը իր ջերմ հոգածութիւնը յայտնէ անգամ մը եւս Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Սիրոյ սեղանէն առաջ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ պատարագ: Կը նախագահէր, կը պատարագէր եւ կը քարոզէր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից:

Այս տարի յատկապէս հրաւիրուած էր Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը որ երգեցողութիւնը կատարեց տպաւորիչ կերպով, ղեկավարութեամբ Պր. Խաչիկ Երլմազեանի եւ երգէոնահարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեանի:

Տէրունական Աղօթքէն առաջ կարդացուեցաւ եկեղեցւոյ մէջ ծառայող վախճանեալ հոգեւորականներու, բարերարներու, սատարողներու, վարչական անդամներու, Դպրաց դասի մէջ ծառայողներուն եւայլն, բոլորին անունները: Անմիջապէս ետք պատարագիչը յաւուր պատշաճի քարոզ մը խօսեցաւ շեշտը դնելով Հաւատքի յարատեւութեան վրայ: Քարոզէն յետոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ յաւարտ հոգեհանգիստի արարողութեան օրհնուեցաւ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը:

Սիրոյ սեղանը բացուեցաւ Նորվան Եպիսկոպոսի աղօթքով, օրուան հանդիսավարն էր հոգաբարձութեան Ատենադպիր՝ Պր. Օննիկ Ասլանեան, բարի գալուստի խօսքը արտասանեց եկեղեցական վարչութեան նախագահ՝ Պր. Ռոպէր Տօնիկեան, ապա խօսք առաւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւը իր խօսքին մէջ շեշտը դրաւ եկեղեցւոյ եւ դպրոցին միասնականութեան «Տունէք որ տրուի Ձեզի» ըսաւ ան անձնապէս ձեր գործերուն մէջ կրնաք յաջողիլ բայց Եկեղեցի եւ Դպրոց կազմակերպութիւնները պէտք ունին նուիրատուներու եւ նուիրատուութիւններու:

Կոմիտաս երգչախումբը երգեց աշխարհիկ երգեր անոնց յաջորդեցին Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի անդամներէն քանի մը հոգիներ խմբովին երգեցին, ղեկավար Խաչիկ Երլմազեան խօսք առնելով գնահատեց Կոմիտաս երգչախումբը որ դժուարին այս պայմաններուն մէջ կ՚ապահովէ ամէն Կիրակի պատարագի երգեցողութիւնը: Նորվան Եպիսկոպոսի հուսկ Բանքէն յետոյ ժողովուրդը սկսաւ մեկնիլ:

ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

ՎԷՊ

– Դուն կը տեսնա՞ս:

– Խորհեցայ որ կանուխ ելլալ կ՚ուզես: Այսօր Շաբաթ է:

Սուր քրոջը երեսը նայեցաւ: Անոր հետաքրքրութիւնով կայծկլտող աչքերուն մէջ հեղնանք մը նշմարել կարծեց:

– Քեզի՞ ինչ, ըսաւ:

– Քեզի կարեւոր բան մը ըսեմ նէ ինծի ի՞նչ կուտաս:

– Բան մըն ալ չեմ տար:

– Հոգ չէ, ես նորէն կ՚ըսեմ:

Ձայնը շշուկի վերածուեցաւ.

– Մամաս իրար անցած է: Կը վախնայ կոր որ Նորմային հետ կ՚ամուսնանաս:

Սուր կռնակը դարձուց որպէսզի Սիլվա իր արտայայտութիւնը չտեսնէ:

– Աշխատող աղջիկ է եղեր: Տարիքն ալ քեզմէ մեծ է եղեր: Անո՛ր համար մամաս...

– Ո՞ւրկէ կ՚իմանայ կոր ատ բաները:

– Էնթելիժանս սերվիս ունի մամաս:

Սիլվա կը խայտար: Դարձեալ ծուղակը ձգած էր Սուրը: Իրականութեան մէջ, գիտէր թէ աշխատող աղծիկ մըն էր «Սուրինը»: Բայց ոչ մէկ ճշգրիտ տեղեկութիւն ունէր անոր տարիքին մասին: Հիմա, մանրամասնութիւն մը եւս կ՚աւելնար իր պաշարին վրայ: Տունին «մուկը» անգամ մը եւս յաղթանակած էր:

Սուր ոչ մէկ կասկած ունեցաւ: Այնքան մտադրաղ էր որ, «մուկ»ին մեքենայութիւնը խորհելու առեն չունէր: Լաւ կը ճանչնար մայրը: Քանի որ գիտէր թէ աշխատող աղջիկ էր եւ տարիքով ալ իրմէ մեծ – հոգ չէ թէ երբեք տարու մեծ–, պատերազմ կը նշանակէր ասիկա:

Այլեւս կասկած չունեցաւ թէ դրամ չէր առած պապայէն: Նոյնիսկ վստահ էր՝ թէ դրամ չէր ուզած անգամ: Զատուէ պիտի ըսէր հիմա: Հա՛րկաւ, դիտմամբ չուզեցի պիտի չըսէր եա:

Այս համոզումը սրեց իր ջղագրգռութիւնը: Ուղղակի վրան գնաց:

– Դրամ առի՞ր, ըսաւ խոհանոց մտնելուն պէս, առանց նախաբանի:

Ըրսաւ՝ «դրամ տուա՞ւ»: Մելինէ ըմբռնե՞ց այդ նրբերանգը: Ամէն պարագային, գլուխը չվերցուց, պահ մը շարունակեց պնակները պաղ ջուրէ անցընել նոյն խոժոռ դէմքով:

– Տասը փարա չտուաւ: Ինծի ալ դրամ չձգեց այսօր: Զունի եղեր:

Սուր, որքան ալ պատրաստուած էր այդ պատասխանին, որքան ալ վստահ էր որ պապան դրամ չէր ձգած, այսուհանդերձ՝ զուցէ մօրը ընթացքին եւ շեշտին պատճառով՝ պոռթկաց սրտմտութեամբ.

– Քեզի դրամ առնես բսի երէկ գիշեր: Զըսի՞:

– Զատուէ կ՚ըսենք կոր:

– Դուն ուզեցի՞ր: Անպայման ուզեցի՞ր: Զես ուզած անգամ:

Այս խօսքը տարօրինակօրէն ջղագրգռեց Մելինէն: Արտայայտութիւնը փոխուեցաւ: Տղուն դարձաւ, փոխանակ խոյս տալու անկէ: Աչքերը փայլատակեցին ճիշդ այն թշնամական բոցով զոր Սուր տեսած էր նախորդ գիշեր, երբ «ասոր անո՞ր կը կերցնես» ըսած էր՝ աչքերուն մէջ նայելով չեշտակի:

– Վաղը կ՚ուզենք նորէն, ըսաւ բռնազբօսիկօրէն հանդարտ շեշտով մը:

– Ինծի ա՛յսօր պէտք է:

Մելինէ զգաց տղուն ամբողջ անձկութիւնը անոր ձայնին մէջ: Թէ՛ հրճուեցաւ, եւ թէ տառապեցաւ անկէ: Ու դիմագիծերը կծկուեցան: Սուր որոշապէս տեսաւ այդ պահուն թէ մայրը ո՛րչափ կ՚ատէր Նորման: Զոր չէր ճանչնար սակայն: Եւ զոր ճանչնալու բնաւ պէտք չունէր ատելու համար: Ու անիծեց ինքզինքը՝ թէ ինչո՞ւ վստահած էր մօրը, գիտնալով հանդերձ կացութիւնը: Ինչո՞ւ ինք անձամբ չէր ելած առտուն կանուխ՝ հօրմէն դրամ ուզելու: Թերեւս քանի մը ոսկի կրնար փրցնել զոնէ: Սա անիծեալ քունը... Կարծես ուրիշ առեն չէր կրնար քնանալ: Ոչ, մեծ մարդ չէր կրցած ըլլալ դեռ, ինչքան ալ հակառակը պնդէր: Քիչ առաջ, երբ Սիլվա կ՚ըսէր թէ մաման կը վախնայ որ կ՚ամուսնանայ այդ աղջկան հետ, հըպարտութիւն զգացած էր: Ուրեմն կ՚ընդունէին թէ մեծ էր ա՛լ, ամուսնանալու չափ մեծ: Է՛ ի՞նչ տեսակ մեծ է մէկը որ չի կրնար պէտք եղած առեն, ուզած առեն արթննալ: Ամէն բանս պլէօֆ է, խորհեցաւ: Մեծի հովերս, մեծի խաղս: Արդեօք Նորմա՞ն ալ կը հասկնայ մեծ չըլլալս: Ո՛վ գիտէ որչափ պիտի ծիծաղէր, եթէ գիտնար թէ չեմ կրնար արթննալ առանց մըշտուելու ուրիշի մը կողմէ:

Անդրադարձաւ թէ այդպէս ոտքի վրայ ուրկէ ուր գացած էր միտքը: Կարծես ուզած էր խոյս տալ անմիջական իրականութենէն: Ու յանկարծ, կացութեան ամբողջ եղերականութիւնը ահաւլիօրէն ճնշեց միտքին, խուճապի մատնեց զայն:

Մելինէ բերանը չէր բանար: Կը շարունակէր իր գործը, գլխահակ, երեւութապէս հանդարտ: Գոհ ըլլալու էր կացութենէն: Հրճուելու էր որ տղան պիտի չկըրնար այսօր երթալ տեսնել «աղջիկը»: Թէ հաւանաբար իրենց յարաբերութիւնները պիտի խզուէին երբ Սուր առանց դրամի մնար: Սուր լաւ կը ճանչնար մօրը մտայնութիւնը: Վստահաբար կը խորհէր թէ «աղջիկը» իր դրամի՛ն համար «կը խօսէր» իրեն հետ, եւ եթէ տասնոց մը չունենար դրպանը ... Քի՞չ իմացած էր մօրը բերնէն, թէ «այդ տեսակ աղջիկները» փաստ մը ունենալու համար, սինեմա մը երթալու համար, պտոյտի մը համար «մարդուն երեսին կը խնդան»: Դրամի համար: Կարծես պապան դրամ բերող մը չըլլար միայն: Կարծես ան, որ կը պարծենար թէ երբեք ֆլէօրթ չէր ըրած կեանքին մէջ, դրամէն ուրիշ բան մտածած էր ամուսինին հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ...

Սուր պիտի ճաթէր անզօրութենէն: Անդարմանելի պարտութեան մը ամբողջ տառապանքը ըմպեց սրտի ահարկու բախումով մը եւ սփսեւ յուսահատութեամբ:

(Շար. 6)

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ՝ ՌԱՏԻՕ «ԱՅԲ»ԷՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը, ներկայիս գոհունակութեամբ կը ծանուցանէ մեր ժողովուրդին, թէ Կիրակի, Յունուար 8-էն սկսեալ՝ կանոնաւոր յաջորդականութեամբ՝ կրօնա - բարոյական, դաստիարակչական, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հոգեւոր արժէքներուն վերաբերեալ յայտագիրներ պիտի սփռէ՝ ռատիօ «ԱՅԲ»ի միջոցաւ:

Հաղորդումները պիտի կատարուին Չորեքշաբթի եւ Կիրակի օրեր՝ 30-ական վայրկեանի տեւողութեամբ յայտագրերով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐՈՒ հաղորդումները տեղի պիտի ունենան առաւօտեան ժամը 8·30-էն մինչեւ 9: Այս օրուան հաղորդումները կը վերաբերին՝ Մանուկներուն՝ անոնց կրօնա - բարոյական դաստիարակութեան: Հաղորդավարն է՝ Օր. Ռոզիկ Թաշճեան:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐՈՒ հաղորդումները տեղի պիտի ունենան առաւօտեան ժամը 9·30-էն մինչեւ 10 եւ կը վերաբերին ամէնուն: Հաղորդավարն է՝ Յարութիւն Քահանայ Թաշճեան:

Այս առթիւ կը յայտնենք նաեւ՝ թէ մինչեւ Յունուար 8-ի հաղորդումներուն սկիզբը՝ երկու յատուկ հաղորդումներ պիտի սփռուին. -

Առաջին յայտագիրը՝ յատկացուած Նոր Տարուան, պիտի սփռուի այս Կիրակի օր, 1995 Յունուար 1-ին, ժամը 9·30-էն մինչեւ 10:

Երկրորդ բացառիկ հաղորդումը՝ յատկացուած Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Սուրբ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնին, պիտի սփռուի Ուրբաթ օր, 1995 Յունուար 6-ին՝ ժամը 9·30-էն մինչեւ 10:

Կոչ կ'ընենք ամէնուն՝ խանդավառութեամբ ողջունել բարի այս նախաձեռնութիւնը, որ կը միտի մեր Սուրբ Եկեղեցին բոլորի սրտին մօտ պահել:

ԴԻՒԱՆ

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

Messe de Noël à St-Raphaël

le Dimanche 8 Janvier à 10 heures

Messe de Noël, célébrée par MGR DARON GEREJIAN

en la Chapelle Saint-Jean avec la participation de la Chorale de la Cathédrale Arménienne de Marseille

dirigée par M. KHATCHIK YILMAZIAN

Une réception suivra.

HOME ARMENIEN
107, Ave du Maréchal Lyautey,
83700 St-Raphaël

Réservations : (16) 94 95 00 30

FRANCE - KARABAGH

avec la participation des ASSOCIATIONS ARMENIENNES de LYON et de sa REGION organise le troisième

GRAND REVEILLON

au profit du village d'Arakioul et de l'Ecole de Chouchi au Karabagh

Samedi 31 Décembre à partir de 21 heures

ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad, Lyon 6e

MARTEN YORGANTZ & Son Orchestre

Entrée : 170 F. et 80 F. pour les enfants de moins de 14 ans

Apéritif offert
Buffet & Bar

Réservations :

72 - 02 - 07 - 98 — *France - Karabagh* 15, rue du 24 Avril 1915, Décines
78 - 49 - 42 - 97 — *M.C.A. Décines*
78 - 93 - 57 - 43 — *M.C.A. Villeurbanne*
78 - 60 - 47 - 18 — *Eglise Apostolique Arménienne de Lyon.*

Offrons un Noël aux enfants d'Arménie

LES ENFANTS D'ARMENIE

- Mangent parfois du pain sec;
- Tombent parfois d'inanition dans la rue;
- Le 1er Décembre le prix du pain a été multiplié par 10;
- Un hiver rigoureux a déjà commencé et la température est au dessous de zéro dans tout le pays;
- Nous vous demandons, **une fois de plus**, de sauver la dignité de ces enfants et la nôtre.
- Cet appel s'adresse à toute la communauté en France;
- N'hésitez pas à envoyer vos dons à la Section Croix Bleue la plus proche de votre domicile ou au Siège :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE - CONSEIL D'ADMINISTRATION
17, rue Bleue, 75009 Paris. **No C.C.P. Paris 5 985 07 G.**
Libellez vos chèques à l'ordre de **CBAF Opération Arménie.**
Un reçu CERFA, donnant droit à une réduction fiscale, vous sera envoyé.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Յունուար 1, 1995, Կաղանդ Տարեմուտ, Ձ. կիրակի Յիսնակի:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸՊԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. - Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարփանթիէ 500 Ֆր.:

Les Jeunes de l'UGAB et de l'Eglise du Prado vous invitent à fêter la

Nouvelle Année 1995

lors de la soirée du

SAMEDI 31 DECEMBRE A PARTIR DE 22 HEURES

Disc Jockey ● Ambiance de folie assurée

Cotillons et pâtisseries arméniennes offerts

TENUE CORRECTE EXIGEE

P.A.F. : 180 F + coupe de Champagne
Membre : 150 F + coupe de Champagne

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — 327, bd Michelet Marseille 9e

LE REVEILLON

Tebrotzassère

DINER DANSANT

Samedi 31 Décembre à partir de 20 heures 30

ANIMATION ET AMBIANCE ARMENIENNES

Participation aux frais : 380 F.

Réservation des tables avant le 20 Décembre au :
43. 81. 01. 72 (journée) / 48. 94. 01. 14 / 48. 60. 82. 92.

ECOLE TEBROTZASSERE :
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy — Tél : 43. 81. 01. 72.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 1995 et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures

au profit de L'ECOLE ST MESROP d'Alfortville

au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS

Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*

Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30

VENDREDI
30 DECEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— Fax : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.493 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.493

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԷԿ ԺԱՄՈՒԱՆ ԵԼՈՅԹՈՎ ՄԸ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԾԱՆՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՐԱՒ Հ.Յ.Դ.ԻՆ ԴԷՄ

Վերջին օրերը յայտնի էր որ քաղաքական բաւական լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէր Երեւան եւ անմիջական էր որ կարեւոր իրադարձութիւններ պատահէին: Համբարձում Գալստեանի սպանութենէն ետք, փոթորկալից նիստեր կը գումարուէին Խորհրդարանը, Վաղգէն Մանուկեան եւ Դաւիթ Վարդանեան կը հետամտէին դահլիճէն մինչ Հ. Յ. Դ. երեսփոխաններն ալ կը յայտարարէին թէ կը դադրեցնեն խորհրդարանական իրենց գործունէութիւնը: Նոյն ատեն, Խորհրդարանին առջեւ Ազգային Պետական Անվտանգութեան (Ապահովութեան) Վարչութեան պետը Դաւիթ Շահնազարեան կը յայտարարէ թէ Հ. Գալստեանի մարդասպանը պիտի յայտնաբերուի շուտով, ոչ թէ 99% այլ՝ 100%: Երեսփոխաններ (ընդդիմութեան) պահանջած էին որ Լ. Տէր-Պետրոսեան գայ ու բացատրութիւններ տայ, բայց, անտեղի նկատուած էր եւ այն պատճառաբանութիւնը տրուած՝ որ նման բան մը կրնայ խանգարել հետաքննութիւնը: Քանի մը օր ետք կը ձերբակալուէր Միքայէլ (Միշա) Վաղինակի Մանուկեանը (տե՛ս. «Յառաջ», Դեկ. 29) որպէս հեղինակ այդ սպանութեան:

Այս ամբողջէն ետք, ամէնէն ծանրակշիռը կը պատահէր Չորեքշաբթի իրիկուն, Դեկ. 28-ին, երբ Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդառաջելով Ազգ. Պետական Անվտանգութեան Վարչութեան դիմումին, ելոյթ կ'ունենար հեռատեսիլէն եւ մէկ ժամուան ընթացքին մանրամասնօրէն կը ծանրանար, փաստաթուղթերու ներկայացումով, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներքին վնասարեր գործունէութեան վրայ: Նախագահին ամբաստանութիւնները շատ ծանր են եւ կը վերաբերին Հ.Յ.Դ. «Դրօ» գաղտնի կազմակերպութեան մը, զոր կեանքի կոչուած է, ըստ Նախագահին, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի կողմէ: Նախագահին ունեցած տուեալներուն համաձայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սպանութիւններու, ահաբեկումներու եւ դրամաշորթութեան բազմաթիւ արարքներու պատասխանատու է: Սպանուածներու կարգին կը յիշուին Մարիուս Եուզբաշեան (1993, Յուլիս) ՔԱ - ԿԷ - ՊԷ-ի նախկին պետ, Գագիկ Սահակեան (1994, Մայիս 4), այր ու կին մը (որոնց անունը չէ տրուած), հուսկ՝ Համբարձում Գալստեան, որուն մարդասպանը կը նկատուի վերոնշեալ Միքայէլ Մանուկեանը: Իր ելոյթի (որուն բնագիրը դեռ չունինք սա պահուն՝ Հինգշաբթի առտու) վերջաւորութեան, թուելէ ետք Հ. Յ. Դաշնակցութեան այդ գործունէութեան բոլոր երեսները, ըսած է թէ համոզուած կը մնայ որ Հ.Յ.Դ.եան շարքերուն 90%-ը անտեղեակ է այդ գործունէութենէն, թէ այդ տղաքը կը մնան անկեղծ, հաւատաւոր դաշնակցականներ: Լ. Տէր-Պետրոսեան նկատի առնելով այդ ամբողջը, յատուկ հրամանագրով կ'արգիլէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ: Ստորեւ հրամանագիրը. —

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

«ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ - ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐԱՊԷՍ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Նկատի ունենալով,

որ «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն» հասարակական-քաղաքական կազմակերպութեան ներսում ստեղծուել եւ գործել է զինուորական կառուցուածքով ու ճիւղաւորուած ցանցով գաղտնի հետախուզական ծառայութիւն,

որ այդ ծառայութիւնը Հայաստանում զբաղուել է Հանրապետութեան ազգային անվտանգութեանն առընչուող ռազմական եւ տնտեսական բնոյթի հետախուզական աշխատանքով,

որ մասնակցել է միջազգային թմրապիզնէսի Պէյրութ - Երեւան - Մոսկուա - այլ երկիրներ երթուղու մշակմանն ու գործադրմանը,

որ ստեղծել է անօրինական տնտեսական կառոյցներ եւ զբաղուել դրամաշորթութեամբ (ռաքէթ),

որ կազմաւորել է մարտական խմբեր եւ նրանց միջոցով իրականացրել բացայայտուած քաղաքական սպանութիւններ ու ծրագրել մի շարք այլ ահաբեկչական գործողութիւններ,

որ իր ընդյատակեայ գործունէութեան ընթացքում օգտագործել է «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան» եւ նրա դուստր կազմակերպութիւնների՝ «Համազգային հայ կրթական և մշակութային Միութեան», «Հայ Օգնութեան Խաչ»ի, «Նիկոլ Աղբալեան Ուսանողական Միութեան» եւ «Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութեան» պաշտօնական կառոյցները,

որ գաղտնի ծառայութիւնն ստեղծուել է «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան» բարձրագոյն մարմնի՝ Բիւրոյի որոշմամբ եւ գործել Հայաստանի Կենտրոնական Կոմիտէի գիտութեամբ,

որոշում եմ.

Նշուած ծառայութեան յետագայ հնարաւոր անօրինական գործողութիւնները կանխելու, Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիների անվտանգութիւնն ապահովելու նպատակով ժամանակաւորապէս, մինչեւ օրէնքով սահմանուած կարգով հարցի լուծումը, դադարեցնել «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն» հասարակական-քաղաքական կազմակերպութեան գործունէութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ՝
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Երեւան, 28 Դեկտեմբերի 1994 թ.
ՆՀ -- 405

Որքան գիտենք, այս հրամանագրին եւ ելոյթին յաջորդած են խուզարկութիւններ, հաւանաբար նաեւ ձերբակալութիւններ: Ինչ կը վերաբերի Հ.Յ.Դ. երեսփոխաններուն, անոնց ճակատագիրը պիտի որոշէ Խորհրդարանը: Հայաստանի մէջ արգիլուեցան նաեւ, վերջերս, «Ազատութիւն» ռատիօկայանի սփռումները:

Նախքան այս ծանրակշիռ յայտնութիւններն ու որոշումները, Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէն հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսէ թէ վերջերս տեղի ունեցած իրադարձութիւնները խաթարած են իրաւական Պետութեան կարեւորագոյն սկզբունքները՝ ժողովրդավարութիւն ու մարդու իրաւունքներու պաշտպանութիւն: Կ'անդրադառնայ Հ. Մարգարեանի ձերբակալութեան «անհիմն մեղադրանք»ով, ու կը շարունակէ Հ. Գալստեանի սպանութեամբ, որուն «գործը փորձում են վերագրել Հ. Յ. Դ.ին մեղադրելով այս գործում կուսակցութեան անդամ Մ. Մանուկեանին»: Հաղորդագրութեան վերջին մասին մէջ, Կեդրոնական Կոմիտէն միտում կը տեսնէ իշխող վարչակարգի մօտ քաղաքական կուսակցութիւնները արգիլելու:

Առայժմ, պարզ է, կանխահաս պիտի ըլլար որեւէ խորհրդածութիւն ընել, քանի բոլոր տուեալները մեր տրամադրութեան տակ չեն եւ ծանօթ չենք նաեւ Հ.Յ.Դ.ի հակազդեցութեան: Կարելի չէ սակայն չմտահոգուիլ, ի տես քաղաքական այս ծանր իրադարձութիւններուն, երկրի մը մէջ որուն քաղաքական կայունութիւնը ամէնէն կարեւոր եւ գնահատելի ազդակն էր՝ Ներսը թէ դուրսը: Աւելի քան անհրաժեշտ է որ պահպանուի եւ ամէն տեսակ տառապանք ճաշակած եւ ճաշակող Հայաստանի ժողովուրդը նոր փորձանքներ չդիմագրաւէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ վրայ յարձակումը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ եւ ռուսական զօրքը բուռն ընդդիմութեան կը բախի Գրոզնիի մէջ իսկ: Զօրք եւ օդուժը անխնայ յարձակումներ կը գործեն, մինչ չէչէն ուժերը կը դիմադրեն նախագահական պալատէն 5 քմ. միայն հեռու: Զոհերը անհամար են: Չէչէնիոյ այս հարցը բաւական կը զբաղեցնէ քաղաքական շրջանակները եւ արեւմտեան մամուլն ալ լայն տեղ կու տայ: Ընդհանուր կարծիք մը սկսած է հող շահիլ, ըստ որուն Ելցին չէ որ այս որոշումները կու տայ այլ կան մութին մէջ գործող անձեր (ինչպէս՝ ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղարը՝ Օլեգ Լոբով, փոխ-վարչապետ Սերգէյ Շախրայ եւ դեռ Նիկոլայի Եգորով, գաղտնի սպասարկութեանց պետ՝ Սերգէյ Ստեպաշին ու Վիկտոր Երին (Ներքին նախարար): Ֆիկառօ թղթակցութիւն մըն ալ հրատարակած է Անգարայէն ուր կ'ըսուի թէ Թուրքիա նեղ կացութեան մատնուած է այս կռիւներուն պատճառով, որովհետեւ ծագումով Կովկասցի 5 միլիոն Թուրք կ'ապրի Թուրքիա (1,5 միլիոն Չէչէն): Արտաքին նախարարութիւնը կ'ըսէ սակայն թէ Թուրքիա իրապաշտ եւ ուշադիր է որպէսզի չնեղէ Մոսկուան: Միւս կողմէ, Չէչէնիոյ նախագահը՝ Դուդաեւ Թուրքիայէն զինուորական օժանդակութիւն ուզած է հեռատեսիլի յայտագիրի մը ընթացքին: Ան ըսած է թէ քանի որ Մոսկուա կը ռմբակոծէ իրենց մայրաքաղաքը, իրենք ալ իրաւունք ունին անոնց վրայ յարձակում գործելու: «Դուք երկար հասողութեամբ օդանաւեր ունիք, տուէ՛ք անոնցմէ որպէսզի մինչեւ Մոսկուա հասնիմ» ըսած է ան:

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՋԻՆԵԱԼ ԽՈՒՄԲԸ տէր եղաւ չորս կրօնաւորներու սպանութեան: Ծշդեց որ այս արարքը գործած է որպէս փոխ վրէժ լուծելու չորս իսլամապաշտներու մահուան: Նախագահ Միթերան իր վրդովումը արտայայտեց այս առթիւ: Պարզ է որ կրօնական միաբանութիւն մը հարուածելով, այն ալ ափրիկեչակող

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի նախագահը եռօրեայ այցելութեամբ մը Բաքու գացած է: Ան ըսած է Հայտար Ալիեւի թէ 1995 Յուլիսի խորհրդարանական ընտրութիւնները պէտք է անպայման ժողովրդավար կանոններով տեղի ունենան: Ալիեւ ալ ըսած է որ Թուրքիա իր փորձառութեամբ օգնական ըլլայ իրենց: Հիւսամէթթին Ճինտորուք ըսած է. «Ադրբեջանի հետ միս ու եղունգի պէս է մեր կապը»: Ան յայտնած է նաեւ թէ Թուրք իրաւաբան խորհրդարանականներ կրնան օժանդակել Ադրբեջանի ընտրական օրէնսդրութեան պատրաստութեան:

Ճինտորուքի Բաքու գտնուած միջոցին Նախագահ Ալիեւի հետ տեսակցութիւններու նիւթ եղած է նաեւ քարիւղի հարցը ու Հ. Ալիեւ խոստացած է ադրբեջանական քարիւղէն Թուրքիոյ բաժինը 1.5%-էն բարձրացնել 5%-ի: Այս մասին վերջնական համաձայնագիր ստորագրել որոշուած է երբ Ադրբեջանի Արտաքին Նախարարը Հասան Հասանով Անգարա այցելէ:

Հ. Ճինտորուք իրեն ի պատիւ տրուած ընթրիքի մը ընթացքին խօսելով հայեւադրբեջանական կնճիռին մասին, ըսած է թէ Թուրքիա պիտի չարտօնէ որ Հայաստանի մարդասիրական օժանդակութիւնը անցնի Թրքական տարածքներէ: Ան ըսած է. «այդ ճամբան կրնան գործածել երբ հրաժարին իրենց յարձակողական կեցուածքէն»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 28)

ԱՄԱՆՈՐԻՆ՝
ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կառավարութեան որոշումով, Ամանորի առթիւ Հայաստանի մէջ հոսանքի խզում չի կատարուիր եւ բնակչութիւնը Դեկտ. 30-էն Յունուար 2 ելեկտրականութեամբ կ'ապահովուի, առանց ընդհատումի:

ԼՂՀ-Ի ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է ԼԷՈՆԱՐԴ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԼՂՀ-ի Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով վարչապետ նշանակուած է Լէոնարդ Պետրոսեան: Ան 41 տարեկան է եւ որեւէ կուսակցութեան չի պատկանիր: Աւարտած է Երեւանի ժողովրդական տնտեսութեան Ինստիտուտը եւ մասնագիտութեամբ տնտեսագէտ է: Նախքան 1992-ին գլխաւորելը Հայաստանի յատուկ ծրագիրներու պետական Վարչութիւնը, կը վարէր Լեռնային Ղարաբաղի Մարզգործկոմի նախագահի, հուսկ ԼՂՀ-ի Գործկոմի նախագահի պաշտօնները:

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

ԱՆԻԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՊՈՒՔՐԷՇ

Պուլկարիոյ հայագաղութներուն տուած իր այցելութենէն ետք (տե՛ս «Յառաջ», Դեկտեմբեր 14-15) ամերիկահայ լրագրող Տէյվիտ Զէնեան այս անգամ ալ լուսարձակի տակ կ'առնէ Ռումանիան, ուր ապրող փոքրաթիւ հայ համայնքը տէրն է պատմական դարաւոր եւ հարուստ ժառանգութեան մը: Գաղութին նոր օրերու երիտասարդ ղեկավարները գիտակից են իրենց պատասխանատուութեան ու հոգածու՝ ազգային արժէքներու պահպանման ու վերապրումին: «AGBU» անգլերէն հանդէսին (Հ. Բ. Ը. Մ.-ի պաշտօնական հրատարակութիւն) Սեպտեմբեր / 94-ի թիւէն քաղելով՝ թարգմանաբար կ'արձագանգենք այս յօդուածին, մեր կողմէն որոշ յաւելումներով:

Երբ Ալեքսանդր Զել-բուն (Բարեպաշտ) իշխանը պետական հրովարտակով մը 1401-ին հայկական եպիսկոպոսական թեմ կը հաստատէր Ռումանիոյ արեւելեան մոլտովական նահանգներուն մէջ, ան պաշտօնական ճանաչումն է որ կ'ընէր արդէն 300 տարիներ առաջ այնտեղ կազմաւորուած հայ համայնքին ու անոր բախտը կը կապէր մայրաքաղաք Սուչավայի Հայ Առաքելական առաջնորդանիստ հօգեւոր կեդրոնին:

Պատմական արխիւներն ու հետազօտական ուսումնասիրութիւնները կը վկայեն, թէ Ռումանիոյ հայ գաղութին արմատները կ'երկարին մինչեւ 1045 թուականը, երբ հայ գաղթականներու առաջին ալիք մը կուգար հաստատուիլ Մոլտովայի ափերը, Անիի գրաւումէն ու Բագրատունեաց հարստութեան անկումէն անմիջապէս յետոյ:

Այդ գաղթականները կուգային Ղրիմի ճամբով ու կը հաստատուէին Ռումանիոյ արեւելեան սահմանին ամբողջ երկայնքով, երբեմն տարածուելով նաեւ մինչեւ Լեհաստան ու Հունգարիա:

Տասնամեակներ շարունակ, այդ եկուորները կ'ապրէին «տուն - դարձ»ի կարօտով: 14-րդ դարու սկիզբն է միայն՝ որ անոնք տակաւ կը հրաժարէին այդ գաղափարէն ու վերջնապէս արմատ կը նետէին ռումէն հողին վրայ:

Պատմութիւնը կը հաստատէ, որ Ռումանիոյ տարածքին հայկական անդրանիկ եկեղեցին կառուցուած է Բոտոշանի մէջ՝ 1350-ին: Իրեն յաջորդած է Լվովը՝ 1363-ին (պատմական այս քաղաքը այժմ մաս կը կազմէ Ուկրանիոյ, Լեհաստանի հետ անոր սահմանին մերձակայքը), այնուհետեւ Սիրէթը, Սուչավան եւ Լուցկան, Եաղը՝ 1395-ին, Կամենէցը՝ 1398-ին: Իրողութիւն է, թէ Մոլտովայի -- իմա՝ արեւելեան Ռումանիոյ -- Հայերը որպէս կրօնական համայնք առաւելաբար կապուած մնացած են Սուչավայի առաջնորդանիստ կեդրոնին, իր զոյգ վանքերով եւ իր երկու եւ երբեմն աւելի եկեղեցիներով: Ա՛յս է պատճառը, որ Լվովի եպիսկոպոսական թեմէն անկախ ըլլալով, Ռումանիոյ Հայերը կարողացած են ետ մղել կաթողիկէ ոտնձգութիւններ եւ երկար դարեր պահպանել իրենց լեզուն եւ հայրենի աւանդութիւնները, ի տարբերութիւն՝ Լեհաստանի եւ Թրանսիլվանիոյ Հայոց: Լվով հազիւ կրցած է երեք դար դիմանալ ու ԺԷ. դարու կէսերուն վաճառած է իր հոգին՝ լքելով իր պապենական հաւատքը ու իր կապերը ի սպառ խզելով Հայ Եկեղեցիին հետ...:

Տ. Զէնեան կը նշէ, թէ այս ափերը հասնող առաջին Հայերը մեծաւ մասամբ ձուլուած են տեղաբնակ ժողովուրդին մէջ: Այսուհանդերձ, դիտել կուտայ ան, հայկական ցեղային ինքնութիւնը պահպանուած է շնորհիւ այն բազմաթիւ եկեղեցիներուն, որոնք կառուցուեցան Ռումանիոյ մէկ ծայրամասէն միւսը: Անոնց թիւը 22-ի կը հասնի այսօր, Պուքրէշէն Սուչավա, Եաշ, Ռոման, Բաքաու, Քոսթանցա, Կեռլա, Կալաց, Բոտոշան, Փլոէշթ եւ այլուր, բոլորն ալ շինուած 1350 - 1700-ի միջեւ (այս շարքին մէջ նշանաւոր են յատկապէս Սուչավայի Հաճկատար Ս. Աստուածածին եւ Զամքայի Ս. Օգսէնտիոս հնադարեան հայկական վանքերը, երկուքն ալ ուխտատեղի հայ թէ ռումէն հաւատացեալներուն համար հաւասարապէս):

Հայկական եկեղեցիներուն նորագոյնը մայրաքաղաք Պուքրէշի Ս. Հրեշտակապետաց հոյատեսիլ եկեղեցին է, «Արմէնիէասքա» պողոտային վրայ, օծուած՝ 1915 Սեպտեմբեր 6-ին -- ա՛յն օրերուն, երբ կը գործադրուէր արեւմտահայոց ցեղասպանութիւնը եւ գաղթական Հայերու նոր հոսանք մը կուգար կորիզը կազմել այսօրուան գաղութին: Սոյն եկեղեցւոյ կից է Հայկական Թանգարանը, հարուստ՝ եկեղեցական բազմաթիւ նշխարներով, հնատիպ գիրքերով ու ձեռագրերով: Բոլոր այս հնութիւնները պահպանուած են բծախնդրօրէն, ինչպէս Պուքրէշի Հայոց գերեզմանատունը եւս, կառուցուած 1856-ին, ուր կը հանգչին երեւելի բազմաթիւ դէմքեր՝ անկրկնելի պատմաբան Յ. Ճ. Սիրունիի եւ ռումէն հայագէտ Վլադ Բընըցեանուի նման:

Գաղութին անցեալի ժառանգութեան անաղարտ պահպանման մէջ մեծ է եղած ճիգը Տիրայր Արք. Մարտիկեանին, որ 1960-էն ցայսօր Առաջնորդն է Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց միացեալ թեմին (կեդրոնը՝ Պուքրէշ): Իր կարգին, Զարեհ Ծ. Վրդ. Պարոնեան (զաւակը՝ բանաստեղծ Զարեհ Պլպուլին) շուրջ երեք տասնամեակէ ի վեր կը մնայ «աջ - բազուկը» Առաջնորդին: Անոնց շնորհիւ, Պուքրէշի Հայ Եկեղեցին տէրն է «կատարելագործուած» երգչախումբի մը, հոդ չէ թէ անոր 22 անդամներէն միայն երկուքը հայ ըլլան, իսկ մնացեալ 20-ը Ռումանացիներ...:

Եղած են ժամանակներ, երբ Ռումանահայոց թիւը անցած է 70 հազարը: Բ. Աշխարհամարտէն ետք սակայն, Հայերը չեն կարողացած «ընտելանալ» համայնավար վարչակարգի դժուար պայմաններուն ու մեծ տոկոսով գաղթել սկսած են դէպի Միացեալ - Նահանգներ:

«Ռումանահայերը Սփիւռքի Հայոց ազնուական դասակարգը կը ներկայացնէին: Գաղութը իր ծոցին մէջ ունէր բազմաթիւ մտաւորականներ, գործարանատէրեր եւ արհեստաւորներ», կ'ըսէ երէց պուքրէշահայ մը ամերիկահայ լրագրողին: Ուրիշ մը դիտել կուտայ, թէ Ռումանիոյէն կատարուած արտագաղթը հետեւանք չէր հալա -- հայկական մասնաւոր արշաւի մը: «Ընդհակառակն, կ'աւելցնէ ան, Հայերը միշտ ալ վայելած են ռումէն կառավարութեանց յարգանքը»:

Արտագաղթի առաջին ալիքը կը սկսէր 1946-ին, երբ հարիւրաւոր ռումանահայ ընտանիքներ կամաւորապէս թողուցին իրենց երկիրը ու վերահաստատուեցան Խորհրդային Հայաստանի մէջ, Պուլկարիայէն, Յունաստանէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն ու Եգիպտոսէն բազմահազար Հայերու նման: Բայց իսկական աղէտը պիտի պատահէր 1947-էն ետք միայն, երբ նորահաստատ համայնավար վարչակարգը քմահաճօրէն կ'ազգայնացնէր ու բռնագրաւումի կ'ենթարկէր սեփական բոլոր գործատեղիները:

Այդ մռայլ օրերը վկայակոչելով, Նիւ-Ճըրզի հաստատուած նախկին ռումանահայ մը՝ Ճորճ Փիլիպպոսեան կ'ըսէ, թէ «շատ մը միլիոնատէր Հայեր իրենց ամբողջ հարստութիւնը կորսնցուցին գիշերուան մը մէջ»: Տնտեսական համատարած քայքայումը ստիպեց զիրենք դուրս գալ Ռումանիայէն:

Համայնավարութեան հաստատումէն վեց ամիս առաջ Ամերիկա գաղթած Փիլիպպոսեան ինքզինք կը ներկայացնէ որպէս «անուղղակի զոհը կոմունիզմին»: Իր կրտսեր եղբայրը սակայն, «վճարած» է այնպիսի հաշուեցոյց մը՝ որ կեանքն է արժած:

«Հիւսուածեղէնի գործով կը զբաղէինք, կը բացատրէ ան: Կառավարութիւնը ազգայնացուց ամէն բան: Եղբօրս պաշտօն մը տուին վաճառատան մը մէջ: Ես՝ Միացեալ - Նահանգներ էի, չէի կրնար նոյնիսկ ազատօրէն նամակակցիլ իրեն հետ: Յետոյ բանտարկեցին զինք ու երկար ատեն հիւանդ ապրեցաւ: Ի վերջոյ, երբ յաջողեցանք զինք Ամերիկա փոխադրել, արդէն ժառանգած էր քայքայուած առողջութիւն մը: Հակառակ ինծմէ փոքր ըլլալուն, մահացաւ տասնամեակ մը առաջ»:

Տառապեալ այս մարդոց համար 40 տարիներ պէտք եղան՝ նոր արշալոյսը ողջունելու համար: Զաուշեսքուի բռնատիրական իշխանութեան տապալումով (Դեկտեմբեր 1989) Ռումանիան եւս վերահաստատեց իր ժողովրդավարութիւնը: Երկրին նոր պայմանները նոր հորիզոններ բացին նաեւ անհամեմատելիօրէն նօսրացած ռումանահայ գաղութին առջեւ: 2000 - 5000 հաշուող Հայերը, որպէս քանակ, այսօր 11-րդ կարգը կը գրաւեն Ռումանիոյ 13 փոքրամասնութեանց շարքին մէջ (գնչուներն ու Գերմանացիները կը կազմեն մեծագոյն թիւը, կը հետեւին 40 հազար Ռուսեր և 30·000 Թուրքեր...):

Հայ համայնքը իր լիազօր ներկայացուցիչ -- երեսփոխանը ունի ռումէն Խորհրդարանին մէջ, յանձին 35-ամեայ տնտեսագէտ Վարուժան Ոսկանեանի, որ ատենապետն է նաեւ Խորհրդարանի փոքրամասնութեանց Համախմբումին (ռումէն օրէնքներուն համաձայն, երկրին մէջ ապրող իւրաքանչիւր փոքրամասնութիւն իր ներկայացուցիչը կ'ունենայ Խորհրդարանէն ներս):

Գործունեայ, աշխոյժ եւ լուրջ անձնաւորութիւն մը, Վարուժան Ոսկանեան նախագահն է նաեւ Ռումանիոյ Հայոց Միութեան: Կեանքի կոչուած՝ համայնավարութեան անկումէն ետք, այս Միութիւնը տէրն է սեփական կեդրոնատեղիի մը ու կը գործէ բոլորովին անկախ՝ հայ «աւանդական» կուսակցութեանց ազդեցութենէն:

Ամերիկահայ լրագրողին տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Վ. Ոսկանեան կը նշէ, թէ ռումէն կառավարութիւնը նիւթական նկատառելի օժանդակութիւն կը տրամադրէ երկրին բոլոր փոքրամասնութիւններուն, ներառեալ Հայերուն: Այդ նեցուկին շնորհիւ, գաղութը ներկայիս կը պահէ նորաբաց մանկապարտէզ մը (վերջին հայկական դպրոցը՝ «Մխաէեան - Քեսիմեան» փակուած էր 1962-ին) ու կանոնաւորաբար լոյս կ'ընծայէ երկու թերթեր՝ «Նոր կեանք» եւ «Արարատ»: Ասոնցմէ առաջինը հրատարակուիլ սկսած է 1950-ին որպէս շաբաթաթերթ, ներկայիս վերածուած է ամսաթերթի, ռումաներէն յաւելուած մըն ալ կցելով իրեն: Խմբագիրն է՝ Սարգիս Սէլեան: Երկրորդը՝ ռումաներէն նոր ամսագիր մըն է, խմբագրութեամբը նոյնինքն Վարուժան Ոսկանեանի:

Պետութեան բարեկամեցողութիւնը սակայն կրնայ «չքմնալ» յանկարծ: Ու այս պարագան ի մտի առած՝ Ռումանիոյ Հայոց Միութիւնը կեանքի կոչած է գործառնական ընկերութիւն մը (փարիզաբնակ նախկին Ռումանահայեր՝ Գրիգորեան եղբայրներու աջակցութեամբ), որ արագօրէն աճելով տակաւ վերածուած է դրամական կայուն հաստատութեան մը: Ընկերութիւնը արդէն իսկ ունի իր մնայուն տնօրէնը, 10 պաշտօնեաներ, տէրն է տպագրական սարքաւորումի մը, համակարգիչներու ու նոյնիսկ հաստատած՝ ներածումի եւ արտածումի բաժանմունք մը: Այս բոլորը կը կատարուին գաղութը տնտեսական ինքնաբաւութեան հասցնելու մտօք:

Ռումանահայերը ունի՛ն հաւատքը, թէ անպայման յաղթական դուրս պիտի գան «վերապրումի ճակատամարտ»էն:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՍՏՈՒԱԾ ԻՆԾԻ ՀԵՏ ԸԼԼԱ՛Յ

Կարծես ստանձնած է զիս բարոյալքելու, զիս վհատեցնելու պարտականութիւնը: Ամէն անգամ որ դիմացս ելլէ, աչքերուս մէջ կը նայի ու փոխան բարեւի, կը հարցնէ.

-- Յոգնա՞ծ էք:

-- Ո՛չ, ինչո՞ւ:

-- Յոգնած կ'երեւիք:

Կամ.

-- Անհանգի՞ստ էք:

- Ո՛չ: Ընդհակառակն: Շատ լաւ եմ: Ինչո՞ւ:

-- Ձեր երեսը քիչ մը փոխուած տեսայ:

Կամ.

-- Մսե՞ր էք:

-- Ո՛չ, բնաւ չեմ մսած: Այդպիսի երեւո՞յթ մը ունիմ:

-- Չեմ գիտեր, սխալեր եմ: Կարծեցի որ շատ մսած էք:

Օր մը չդիմացայ եւ հարցուցի.

- Բոլորի՞ն հանդէպ այսպէս ես արդեօք, թէ ոչ միայն ինծի հանդէպ:

Զհասկցաւ:

-- Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, հարցուց:

-- Միայն զի՞ս է որ յոգնած, մսած, անհանգիստ կը տեսնես, թէ ոչ բոլորը: Եթէ միայն զիս կը տեսնես, թերեւս իրաւունք ունիս, որովհետեւ ես ծանր աշխատող եմ, որովհետեւ աշխատանքը կը սիրեմ: Եւ որովհետեւ, աշխատանքը կը սիրեմ, աշխատանքին յոգնութիւնը զիս չի մաշեցըներ: Ուստի, նոյնիսկ եթէ զիս յոգնած տեսնես, կարեւորութիւն մի՛ տար:

Քանի մը խօսքեր ըրաւ, ըսաւ որ ան զիս շատ կը սիրէ, խնդրեց որ զինքը սխալ չհասկնամ, միշտ զիս առողջ եւ զուարթ տեսնել կը ցանկայ, եւայլն, եւայլն:

Բայց օգուտ չունի:

Քանի մը օր առաջ դարձեալ այցելութեան եկաւ խմբագրատուն: Առաջին յարկին վրայ էի: Միասին դէպի իմ սենեակս բարձրանալ սկսանք: Սանդուխին վրայ առիթը չփախցուց.

-- Դուք քիլօ՞ առած էք, հարցուց:

Խնդացի:

-- Ո՛չ, պատասխանեցի: Ես աւելի քան տասնըհինգ տարիէ ի վեր անփոփոխ ծանրութիւն ունիմ: Կա՛մ մէկ քիլօ աւելի, կամ մէկ քիլօ պակաս: Եղանակին համաձայն կը փոխուի: Բայց ա՛յսքան: Ո՛չ աւելի:

-- Շատ ուրախացայ, ըսաւ: Պահ մը ինծի այնպէս թուեցաւ որ գիրցած էք:

Մարդիկ ընդհանրապէս գոհ կը մնան, նոյնիսկ կ'ուրախանան եթէ դիմացէն փաղաքշական քանի մը խօսք իմանան:

-- Այօր շատ լաւ տեսայ քեզ:

-- Այսօր երեսիդ վրայ տարբեր փայլ մը կայ:

-- Բաւական ատենէ ի վեր քեզ չէի տեսած, ի՛նչ լաւ, բնաւ չես փոխուած:

Դիմացէն եկող այս խօսքերը, նոյնիսկ եթէ շատ անկեղծ չըլլան, բարի դեր կը կատարեն ո՛չ թէ միայն անոր համար որ ենթական կ'ուրախացնեն, այլ նաեւ անոր համար որ անոնք մէկմէկ անդիր դեղագիր են: Մարդիկ առ հասարակ կարիքը ունին իրենց բարոյական կորովը բարձրացնող, իրենց ֆիզիքական ուժը ամրապնդող այսպիսի դեղագիրներու: Եթէ դիմացինը զիս լաւ կը տեսնէ, եթէ դիմացինը զիս փայլուն կը տեսնէ, կը նշանակէ թէ քիչ մը այդպէս եմ, կը նշանակէ որ կրնամ չտարուիլ անտեղի մտահոգութիւններէ, կրնամ աւելի ուժեղ դիմադրել ժամանակի ու յոգնութեան աւերներուն: Մարդ այսպէս կը խորհի:

Պէտք չէ մոռնալ որ որոշ տարիքէ մը վերջ ամէն մարդ քիչ մը Մոլիէրին երեւակայական հիւանդը կը խաղայ: Կը բաւէ որ մէկը իրեն ըսէ թէ զինքը քիչ մը սրտագոյն տեսած է, զինքը քիչ մը յոգնած ու կորաքամակ տեսած է: Այդ պահէն սկըսեալ ան կրնայ իսկապէս տժգունիլ, կրնայ իսկապէս ինքզինք յոգնած ու վատոյժ զգալ: Չեմ կարծեր որ մեր դիմացինին չարիք գործած կ'ըլլանք եթէ չտեսնել ձեւացնենք թէ ան յոգնած կամ տժգունած է, թէ ան ծերացած ու պարտասած երեւոյթ ունի:

Բայց չմոռնանք որ եթէ մենք ընդհանրապէս կը տխրինք մեր դիմացինին մեզ յոգնած ու ծերացած տեսնելէն, մեր դիմացինն ալ ընդհակառակն թերեւս կերպով մը կը մխիթարուի մեզ այդպէս յոգնած ու ծերացած տեսնելէ եւ կը մտածէ. «Տես, ուրիշներ որքան յոգնած են ու ծերացած: Բարեբախտաբար ես այդպէս չեմ, ես լաւ եմ»: Այս անգամ ա՛ն է որ պիտի կազդուրուի մեզ բարոյալքելով:

Այս տեսանկիւնէն դիտելով, անդրադարձայ որ ես բաւական ժամանակէ ի վեր անիրաւութիւն կ'ընեմ այն բարեկամիս որ կը յամառի զիս ամէն անգամուն յոգնած կամ ծերացած տեսնելու: Անիրաւութիւն կ'ընեմ, որովհետեւ կը ժխտեմ զինքը եւ կը պատասխանեմ որ, ոչ, յոգնած չեմ, անհանգիստ չեմ, անհանգստացած չեմ, քիլօ ալ առած չեմ:

Այսուհետեւ իրմէ պիտի չզլանամ այս հաճոյքը: Ամէն անգամ որ դիմացս ելլէ, առանց սպասելու որ զիս բարեւէ, պիտի ըսեմ իրեն.

-- Այսօր շատ յոգնած եմ: Քիչ մըն ալ անհանգիստ կը զգամ զիս: Է՜հ, ինչ ընել, արդէն բաւական ծերացած եմ: Սա վերջերս քիլօ ալ առի: Աստուած ինծի հետ ըլլա՛յ:

Ռ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՆԿՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Այնպէս կը թուի որ փակուած են փախուստի բոլոր ճամբաները ու այս անգամ այլեւս անխուսափելի է Պեռնար Թափիի անկումը․ ան որ բազմաթիւ անգամներ յաջողեցաւ փրկուիլ օրէնքին զանազան հետապնդումներէն, այսօր կը գտնուի հաշուետուութեան պարտաւորութեան առջեւ: Այսօր այլեւս հարցումը որ կ՚ուղղուի այն չէ թէ անկումը հաւանակա՞ն է, թէ ոչ․ այլ այն թէ մինչեւ ո՞ւր կրնայ իյնալ:

Իր անձին դէմ բացուած հետապնդումներուն կարեւորագոյնը կը նկատուի Փարիզի Առեւտրական ատեանի նախագահ Միշէլ Ռուժէի ձեռնարկածը: Ան վճռած է լուսաբանել յամրընթաց սնանկութեան մը պարագաները: Սնանկութիւն որուն ընդհ․ գումարը կը հասնի 1․5 միլիառ ֆրանքի: Մ․ Ռուժէ որոշած է նաեւ հարցաքննութեան ցանցին մէջ առնել «Գրետի Լիոնէ»ի նախկին պատասխանատուները․ անոնց գլխաւորներն են նախկին տնօրէնժան -- Իվ Հապէրէ եւ Փիէռ Տէփրզայ որ կը գլխաւորէ դրամատան Լիոնի մէկ մասնաճիւղը: Պ․ Թափի պէտք է 1․4 միլիառ ֆրանք եւ տայ հանրապետական այդ դրամատան, ինչպէս նաեւ 270 միլիոնի չափ տուրք վճարէ եւ 60 միլիոն ալ մաքսային տուգանք: Ահռելի գումար մը անհատի մը համար: Նոյնիսկ ծախելով իր գրօսանաւը, անշարժ կալուածները, կահկարասին, Թափի չի կրնար այդ տարողութեամբ վճարում մը ընել:

Շատեր հարց կուտան այսօր թէ ի՛նչպէս գոյացած է հսկայական այդ պարտքը․ կ՚ըսուի թէ առաջին մեղաւորը իշխանական իր ապրելակերպն է: Ան ունէր շքեղ առանձնատուն մը, գրօսանաւ, սեփական սաւառնակ եւ Մարաքէշի մէջ կալուած: 1989 - 1992 անձնական ծախքը հասած է աւելի քան 165 միլիոն ֆրանքի: Առեւտրական ատեանին վճիռին հիմ ծառայած փաստաթուղթէ մը առնուած է այս տեղեկութիւնը: Նոյն փաստաթուղթը ցոյց կուտայ նաեւ վերջին տարիներուն իր հաշիւներուն հասած գումարները: 1990 -- 92 դրամատուները իր հաշիւին աւելի քան 700 միլիոն Ֆր․ կ՚անցընեն, իսկ 1993-ին յանկացումները կ՚արագանան: Մէկ անգամ միայն գործընթացը հակառակ ուղղութիւն կ՚ունենայ․ 1989-ին Թափի առիթ կը գտնէ 248 միլիոն Ֆր․ եւ տալու:

Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել այն իրողութիւնը որ ան եկամուտի ոչ մէկ տուրք կը վճարէ, շատ ցած եկամուտներ յայտարարելով, երբ ամէն տարի իր ընկերութիւններէն շուրջ 20 միլիոն Ֆր․ կը քաշէ իր անձնական ծախքերուն համար: Կայ տակաւին պատճառաբանուած ծախքերով քաշուածը․ այդպէս են նաւուն, բնակարանին համար ցոյց տրուած ծախքերը որոնք եւս կը հասնին տարեկան երկրորդ 20 միլիոնի մը: Այլ խօսքով՝ տարեկան 40 միլիոն ֆրանք: Այս ընթացքն է պատճառը որ Թափի դատական հետաքննութեան առարկայ է այսօր, տուրքերու զեղծարարութեան եւ հանրապետական ինչքերու չարաշահումի ամբաստանութեամբ: Պատիժները կրնան ծանր ըլլալ, մինչեւ բանտարկութեան անյետաձգելի վճիռներ: Կրնայ նաեւ դատ բացուիլ կեղծ սնանկութեան ամբաստանութեամբ, որովհետեւ վարչագիտական բազմաթիւ սխալներ կան որոնց պատճառով դրամագլուխները հալումաշ եղած են:

Այսուհանդերձ, Մարսէյլի երեսփոխանին արքայական ծախքը չի բաւեր բացը բացատրելու: Ամէն մարդ համոզուած է ատոր: Տուրքերու տնօրէնութիւնը եւ «Գրէտի Լիոնէ»ն կ՚ուզեն տեղեկանալ թէ ենթական կամ կինը դրամատնային հաշիւ ունի՞ն արտասահմանի մէջ: Անցեալ գարնան «Գրէտի Լիոնէ»ն նոյնիսկ փորձած էր տեղեկանալ թէ յատուկ ընկերութիւններու միջոցով այդ հետաքննութիւնը կատարելու կարելիութիւնը կա՞ր: Ատկէ զատ, ուշադրութիւնը գրաւուած էր նաեւ կասկածելի գումարները օրինականացնողներու դէմ պայքարի կեդրոնին: Ֆինանսներու նախարարութեան բաժինները հետեւած էին Թափիի, երբ ան փորձած էր ՕՄ-ի գնորդ ճարել․ զանատական խմբակ մը, յետոյ կովկասեան ծագումով գործի մարդ մը ներկայացուցած էր որպէս թեկնածու, յետոյ բոլորը անհետացած էին:

Առեղծուածը լուծումի կը սպասէ․ ի՞նչպէս կրցած է Թափի այդքան դրամ կորսնցնել: 80-ական թուականներու սկիզբէն ի վեր շատ արդիւնաւոր ձեռնարկներ ունեցած է որոնք հարիւրաւոր միլիոններ բերած են իրեն․ 1988-էն ի վեր ձեռքը անցած գումարները 2 միլիառի մօտ են, ըստ մասնագէտներու: Այսուհանդերձ, դժուար լուսաբանելին անոր նիւթական գործառնութիւնը ըլլալ չի թուիր այնքան, որքան ՕՄ խումբին եւ քաղաքական իր գործունէութեան մութ մնացած կողմերը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՐԱՄ ԱՐՔ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Արամ Արք․ Քէշիշեան, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ատենապետի իր հանգամանքով Դեկտեմբեր 13-էն 16 Ժընեւի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կեդրոնատեղիին մէջ, դիւանական հանդիպում մը ունեցաւ երկու փոխ -- ատենապետներուն ու Ընդհանուր Քարտուղարին հետ:

Սոյն հանդիպումին քննուեցան հետեւեալ հարցերը․ --

1․ -- Ընդհանուր Քարտուղարը զեկոյց մը տուաւ վերջին ամսուան ընթացքին Պրազիլ, Փորթուկալ, Նորվեկիա, Շուէտ եւ Կիպրոս կատարած իր այցելութիւններուն եւ ունեցած իր հանդիպումներուն մասին:

2․ -- Միջազգային հետեւեալ հարցերը յատուկ քննութեան նիւթ դարձան․ -- Պոսնիա -- Հերցեկովինա, Ռուանտա, Հարաւային Ափրիկէ, Քուպա, Հայիթի, Ռուկանտիլ, Թայուան եւ Արեւելեան Թիմոր: Իւրաքանչիւր կացութեան գծով տրուեցաւ համապատասխան որոշում:

3․ -- Ընդհանուր Քարտուղարը զեկուցեց շաբաթ մը առաջ Իրանի պետութիւնը ներկայացնող պատուիրակութեան մը Ժընեւ այցելութեան մասին: Յիշեալ պատուիրակութիւնը առաջարկած էր մնայուն կապեր ստեղծել Ե․ Հ․ Խորհուրդին եւ Իրանի պետութեան միջեւ: Որոշուեցաւ Մարտին պատուիրակութիւն մը ղրկել Իրան:

4․ -- Երուսաղէմի մէջ Ե․ Հ․ Խորհուրդին ներկայութիւնը աւելի ազդու դարձնելու հեռանկարով, որոշուեցաւ յառաջիկայ ամիսներուն պատուիրակութիւն մը ղրկել հոն գլխաւորութեամբ Ընդհանուր Քարտուղարին: Յիշեալ պատուիրակութիւնը հանդիպումներ պիտի ունենայ պետական ու եկեղեցական պատասխանատուներուն հետ:

5․ -- Ե․ Հ․ Խորհուրդը յառաջիկայ տարի ժողովուրդներու տեղահանութեան մասին յատուկ յայտարարութիւն մը պիտի հրապարակէ պարզելով իր յատուկ կեցուածքը: Սոյն յայտարարութեան ուրուագիծը քննուեցաւ դիւանին կողմէ:

6․ -- Ե․ Հ․ Խորհուրդի ներկայ կառոյցէն ներս կարգ մը փոփոխութիւններ կատարելու համար յատուկ յանձնախումբ մը նշանակուած էր: Դիւանը քննեց յիշեալ յանձնախումբին զեկոյցը եւ ապա յղեց Գործադիր Վարչութեան առ ի վաւերացում:

7․ -- Քննուեցաւ Սեպտեմբեր 1995-ին, Միացեալ -- Նահանգներու մէջ տեղի ունենալիք Կեդրոնական Վարչութեան ժողովի օրակարգը եւ որոշ փոփոխութիւններէ ետք որդեգրուեցաւ:

8․ -- Ընդհանուր Քարտուղարը տեղեկագիր մը ներկայացուց 1998-ի Զիմպապուէյի մէջ տեղի ունենալիք Ե․ Հ․ Խորհուրդի Համաժողովի նախապատրաստական աշխատանքներուն մասին: Այս ուղղութեամբ տրուեցան կարգ մը որոշումներ:

9․ -- Յատուկ խորհրդակցութեան նիւթ դարձան Ե․ Հ․ Խորհուրդ -- Վատիկան փոխ -- յարաբերութիւններու կապուած կարգ մը հարցեր: Որոշուեցաւ որ Ընդհանուր Քարտուղարը այցելութիւն մը տայ Հռոմ ու հանդիպում մը ունենայ Պապին հետ: Քննարկուեցաւ նաեւ սոյն հանդիպման օրակարգի հարցերը:

10․ -- Դիւանը լսեց Ե․ Հ․ Խորհուրդի Տնտեսական Բաժանմունքի տնօրէնին զեկոյցը եւ ապա առժամաբար վաւերացուց Խորհուրդի 1995-ի պիւտճէն:

11․ -- Դիւանը նաեւ տուաւ վարչական բնոյթ կրող շարք մը որոշումներ, ինչպէս նաեւ կատարեց նոր պաշտօնեաններու նշանակումներ;

12․ -- Դիւանը երկար հանդիպում մը ունեցաւ Խորհուրդի գլխաւոր բաժանմունքներու տնօրէններուն հետ: Իւրաքանչիւր բաժանմունքի տնօրէն պարզեց վերջին երկու ամիսներուն ընթացքին իր բաժանմունքին կատարած աշխատանքին գլխաւոր երեսները:

Առաջնորդ Սրբազանը Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 13-ին երեկոյեան այցելութիւն մը տուաւ Ժընեւէն դուրս Պօսիի մէջ գտնուող Էքիւմէնիք Հիմնարկին: Սոյն հիմնարկին մէջ աստուածաբանական ու էքիւմէնիք նիւթերու շուրջ յատուկ դասընթացքներու կը հետեւին աշխարհի զանազան շրջաններէն ու եկեղեցիներէն եկած շուրջ 100 համալսարանաւարտ ուսանողներ: Առաջնորդ Սրբազանը ընթրեց ուսանողներուն հետ եւ ապա դասախօսութիւն մը տուաւ «Էքիւմէնիք Շարժումի Ապագան» նիւթին շուրջ:

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

ՎԷՊ

Սրտին բովանդակ ատելութեամբը նայեցաւ մօրը ինքնագոհ վիճակին: Շրթները խածաւ կատաղօրէն: Դողդղալով դուրս ելաւ խոհանոցէն: Պահ մը շրջեցաւ նրբանցքին մէջ: Ռատիօն կը շարունակէր նուագել, աւելի մեղմ: Նշմարեց որ Սիլվա, թիկնաթոռի մը մէջ ընկողմանած, պարբերաթերթ մը կը կարդար չիքլեթը որոճալով: Յակոբիկէն ձայն չկար:

Իր վերջին կարելիութիւնը փորձեց: Վճռական քայլերով վերադարձաւ մօրը քով:

-- Ինծի դրամ տուր, ըսաւ:

Մելինէ ուսերը վերցուց․

-- Իմ դրամս ո՞ւրկէ է: Գնումի անգամ դրամ չձգեց այսօր կ՚ըսեմ կոր քեզի:

-- Ինծի դրամ տուր: Քանի որ պապայէս չառիր, դո՛ւն տուր որ խելքդ գլուխդ գայ:

-- Ես դրամ մրամ չունիմ: Գնա հօրմէդ ուզէ:

-- Կը զզջաս ետքը:

-- Ի՞նչ պիտի զզջամ:

Սուր միտքը չարչրկեց զգայացունց բան մը գտնելու համար:

-- Ես ալ ժամացոյցս կը ծախեմ, ըսաւ:

Եւ ապաւորութեան սպասեց, գիտնալով թէ Մելինէ ո՛րչափ կապուած էր նիւթական արժէքներու: Անյուսալի պատասխան մը ստացաւ․

-- Ի՛նչ կ՚ուզես ըրէ: Ետքն ալ առանց ժամացոյցի պտտէ պապուկի պէս: Նայէ մէյ մըն ալ քեզի ժամացոյց կ՚առնէ՞ պապադ:

Սուրէն հոգիին մէջ անակնկալ փլուզում մը տեղի ունեցաւ: Անսահման վրհատութիւն մը զգաց: Երբեք այսպէս չէր զգացած արժանապատուութեան խոցուիլը: Երբեք այսպէս չէր ազդած իրեն՝ ծնողքին, յատկապէս մօրը կողմէ մերժուիլը: Այն մօրը, որ կաթին գաւաթը ձեռքը իր ետեւէն կը պտտէր երբեմն իր չուզած բանը անպայման իրեն տալու համար: Իսկ հիմա, ա՛յնքան դէշ կերպով կը մերժէր իրեն տալ իր ուզած, չա՛տ ուզած բանը: Որբութեան տուայտանքը ունեցաւ այնպէս՝ ինչպէս երբեք չէ ունեցած թերեւս ոեւէ իսկական որբ: Այս առաւօտ, նախաճաշ ընելու անգամ չէր ստիպած զինքը: Այո, ա՛լ հոգ չէր ըներ իր տղուն վիճակը: Տղուն ժամացոյցին հանդէպ անգամ անտարբեր էր: Իրը չէր նկատէր անոր ունեցածը:

Հեծկլտանքներ կապուեցան, շարուեցան կոկորդէն վար: Խոյս տուաւ խոհանոցէն: Լոգարան վազեց, դուռը փակեց, հոն մէջտեղը անշարժ կեցաւ եւ ձգեց որ արցունքները հոսին այտերն ի վար: Խորհեցաւ թէ Նորմա, եթէ հոն գտնուէր այդ պահուն, զինքը մօրը տեղ, աւելի քաղցրօրէն պիտի շոյէր, համբուրէր, մխիթարէր:

Կարծես իսկապէս հոն ըլլար Նորմա, խեղճոյն զսպեց արցունքները: Թերեւս քաղցր էր լալ անոր թեւերուն մէջ, բայց չէ՛, երբեք պէտք չէր որ ան տեսնէր իր այդ վիճակը: Էրիկմարդ մը կուլա՞յ: Հարկա՛ւ չի լար: Էրիկմարդը կը լռէ: Եւ կը պայքարի: Եւ անպայման կ՚ընէ իր ուզածը: Անպայմա՛ն: Նոյնիսկ եթէ պէտք է աշխարհը տակնուվրայ ընել: Մանաւանդ երբ սիրած կինն է խնդրոյ առարկայ:

Տաք արիւն մը վերսկսաւ շրջիլ երակներուն մէջ: Զգաց թէ նոր ուժ մը կը պտըտէր մէկ անգամէն միւսը, կը պրկէր զինք, կը կարծրացնէր անսահմանօրէն:

Ժամը ինննուկէս կ՚ըլլար:

Ժամը կէսին կամուրջին գլուխը պէտք էր գտնուէր:

Քանի մը ոսկիի համար չէր կրնար զոհել այդ հրաշալի օրը:

Ժամացոյցը...

Չէ՛, ինչո՞ւ ի՛ր ժամացոյցը:

Բերնին անկիւնները վար կախուեցան: Ակռաները սեղմած էր վերստին: Պատեբազմի գաղափարը վերածնած էր մտքին մէջ: Նուաստացած, լացած ըլլալու վըրէժխնդրութիւնն ալ զատ:

Միշտ բոկոտն, անշշուկ դուրս ելաւ լոգարանէն, սկսաւ պտտիլ տան մէջ: Աջ ու ձախ, ծախելիք բան կը փնտռէր:

Յուսահատ մարդու անտրամաբանութեամբ աչք տնկեց կարասիներուն, գեղօրներուն, սպասակալին մէջի քանի մը կտոր արծաթեղէնին, բիւրեղէ շաքարամանին: Ձեռքը առաջ չէր երթար անոնցմէ մէկը գրպանը սահեցնելու համար: Յանցապարտութեան ծանր զգացում մը կը բաբախեցնէր սիրտը: Եւ վայրկեանները խոյս կուտային: Կէսին կամուրջին գլուխը ըլլալու էր: Միտքը չարչրկեց գտնելու համար մէկը որմէ կարենար պարտք ուզել: Չգտաւ այդ տեսակ մէկը: Կը մեռնէր, հօրը չէր երթար դրամ պահանջելու: Արդէն վստահ էր որ կը մերժուէր:

Տենդոտ վիճակով գնաց ածիլուիլ ատեն չկորսնցնելու համար: Միտքը տունի առարկաներուն էր: Չէր համարձակեր թանկարժէք իրեղէն մը վերցնել տունէն: Այս տկարութիւնը կը կատղեցնէր զինք: Ա՛յնքան երկար ատեն վարժուած էր նիւթական առարկաները տեսնելու որպէս թանկարժէք մասունքներ որոնց հանդէպ անփութութիւն մը անգամ սրբապղծութեան համազօր է ... Ինքզինքը արհամարհեց, անգամ մը եւս խորհելով թէ պլէօֆ էր ամէն ըրածը: Ի՞նչ տեսակ կորիճ էր, երբ տունէն բան մը ծախելու անգամ կը վախնար: Յօնքերը պոստեց, հայելիին մէջ դիտեց արեւէն խանձած իր դէմքը, խիստ աչքերը սեւ յօնքերուն տակ: Ջանաց երեւոյթին համապատասխան պարունակութիւն մը ձեւաւորել հոգիին մէջ: Կարծր, անգութ, անողոք: Այնպէս՝ ինչպէս կը ճանչնար զինք հայրը, եւ որուն համար կ՚ատէր զինք:

Հօրը ոգեկոչումը մտրակեց ջղերը: Մինչ պաղ ջուրը կը զարնէր մաքրուած այտերուն, մտքին մէջէն անցան բոլոր տեսարաններն ու խօսակցութիւնները՝ նախորդ գիշերէն ի վեր, հօրը դէմքը, թշնամական խօսքերը, իրեն տասնոց չձգելու անզգամութիւնը:

Երբ ծորակէն բաժնուեցաւ, խղճահարութիւնը, տկարութիւնը, երկչոտութիւնը անհետացած էին: Հապճեպով ննջասենեակ վերադարձաւ, , ուր Յակոբիկ խորունկ կը քնանար տակաւին: Հագաւ մաքուր շապիկ մը -- վերջինը՝ զոր Մելինէ արդուկած էր առջի օր:

(Շար․ 7)

(Շար. Ա. էջէն)

ցի միսիոնարներու (աւելի ծանօթ՝ «Սպիտակ Հայրեր», «Սպիտակ Քոյրեր» անուան տակ) քրիստոնեայ ներկայութեան խորհրդանիշն իսկ է որու ուղղուած է հարուածը։ Զայրոյթը ընդհանուր է անշուշտ եւ ինչպէս երէկ ալ գրեցինք, խիստ մտահոգիչ երկու երկիրներու յետագայ յարաբերութիւններուն համար։ Փարիզի արքեպիսկոպոս՝ ծիրանաւոր Լիւսթիժէի համար «քաղաքակրթութեան ծանր տագնապ մըն է»։ Յիշենք որ 15 ամիսներու ընթացքին, 26 Ֆրանսացիներ սպաննուած են (78 օտարականներու վրայ)։ Թիզի Ուզուի չորս կրօնաւորներուն սպանութիւնը դատապարտեց նաեւ Փարիզի մզկիթին մեծաւորը։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ բոլոր անկիւններէն եկած հարիւր հազար երիտասարդներ (կէսը՝ Արեւելեան Եւրոպայէն) Փարիզ հասան Դեկ. 28-ին մասնակցելու համար Թէզէի համայնքին 17-րդ համախմբումին։ Թէզէ Սոն-է-Լուարի նահանգը կը գտնուի, հոն է որ 1940-ին եղբայր Ռոժէ հիմնեց քաղաքին անունը կրող համայնքը որ կը համախմբէ 20 երկիրներու կաթողիկէներ եւ բողոքականներ։ Կ՚ընդունի երիտասարդներ բոլոր կրօնքներէ եւ նոյնիսկ անհաւատ, միասնաբար խորհրդածելու համար։ Հարց է անշուշտ այս զանգուածը տեղաւորելը եւ կերակրելը, բայց, այդ ալ կարգադրուած է մասամբ շնորհիւ հաստատութիւններու եւ ընտանիքներու։ Հանդիպումը սկսած է Դեկ. 28-ին եւ կը տեւէ մինչեւ Յունուար 1 Փորթ տը Վերսայլ։ Բազմաթիւ ուղերձներ ղրկուած են եղբայր Ռոժէի. ասոնց կարգին՝ Պապը, Քանթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը, Պոլսոյ տիեզերական Բարթուղիմէոս պատրիարքը, Պութրոս - Պութրոս Ղալի, ծիրանաւոր Լիւսթիժէ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանը ծայրը ծայրին ընդունած է կառավարութեան առաջարկը՝ 6-րդ անգամ ըլլալով վեց ամիսով երկարաձգել բազմազգեան ուժի (փրովայր քոմփորթ) պաշտօնը, ի պաշտպանութիւն Իրաքի Քիւրտերուն։ Այս ուժը ստեղծուած էր 1992-ին, Ծոցի պատերազմէն ետք, բաղկացած է 1979 զինուորէ, 48 ռազմական օդանաւէ (ասոնք կը գտնուին Ատանայի մօտ Ինճիրլիքի օդակայանը) եւ պարտի պաշտպանել Իրաքի Քիւրտերը Սատտամի ենթադրեալ յարձակման մը դէմ։ 202 երեսփոխան թեր քուէարկած են եւ 160՝ դէմ։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Պետութեան Ապահովութեան Ատեանին առջեւ, Դեկ. 29-ին սկսած է Մարդկային Իրաւանց Հիմնարկին դէմ բացուած դատը։ Գլխաւոր ամբաստանեալն է Եաւուզ Էօնէն, կազմակերպութեան նախագահը, որ շատ յարգուած անձնաւորութիւն մըն է եւ որու քաջութիւնն ու յանձնառու կեցուածքը ծանօթ են միջազգային հաւաքականութեան։ Իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է որ քաջալերած է «անջատողականութիւնը» իր Հիմնարկին հրատարակութիւններուն մէջ, քաղաքական լուծում քարոզելով քրտական հարցին համար։

ԹՐՔԱԿԱՆ «Միլլիյէթ» օրաթերթին Պոլսոյ շէնքը կրակոցներու թիրախ եղած է Դեկտեմբեր 28-ին։ Շէնքը վնասուած է, բայց ոչ ոք վիրաւորուած է։ Նոյն թերթը յաջորդ օրուան թիւին մէջ տուած է ցանկը այն 106 հոգիին որոնք գաղափարական յանցանքներով բանտը կը գտնուին։

ՃԷՄ ՊՕՅՆԷՐ «Թրքական տեսակի Պերլուսքոնի»ն, ինչպէս կ՚անուանեն զինք, պաշտօնանկանացուց իր կուսակցութիւնը՝ Նէնի Տեմոքրասի Հարաքէթի (Ժողովրդավարութեան Նոր Շարժում) որու ծրագիր կանոնագիրը յանձնած էր Դեկ. 22-ին, Ներքին նախարարութեան։ Ճարտարարուեստի այս երիտասարդ գործատէրը իրեն հետ ունի 133 կուսակիցներ որոնց հետ միասին Աթաթիւրքի դամբարանը գացած է աւանդական մեծարանքը մատուցանելու համար արդիական Թուրքիոյ հիմնադիրին։ Այս շարժումը որ կը հանդուրժէ լաչակը, դէմ է սակայն իսլամապաշտութեան յառաջխաղացման։ Ամերիկեան Թայմ շաբաթաթերթը 3-րդ կարգի վրայ դրած էր Պօյնէրը «100 երիտասարդ լաւագոյն քաղաքագէտներու» շարքին, միջազգային գետնի վրայ։ Քիւրտերու մէկ մասը մեծ ակնկալութիւններ ունի։

1994-Ի ՑԵՏԱՀԱՅԵԱՑՔԻ էջի մը մէջ, Լիպերասիոն (Դեկ. 29) կը յիշէ որ հայկական կազմակերպութիւններ դատ բացած են Պերնար Լէուիսի դէմ, որ Մոնտի մէջ յայտարարած էր թէ 1915-ին ցեղասպանութիւն տեղի չէ ունեցած բառին ճշգրիտ իմաստով։

«ԿԸ ԹՔՆԵՄ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՎՐԱՅ», խորագիրն է այն գիրքին, զոր պիտի հրատարակէ Ժիրինովսկի 1995-ին։ Նախորդ հատորը (1993) խորագրուած՝ «Վերջին ոստում դէպի հարաւ», բաւական աղմուկ հանած էր։ Հոն, Ժիրինովսկի փափաք կը յայտնէր որ ռուս զինուորները իրենց մոյկերը լուան Հնդկական ովկիանոսին մէջ...։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Յունուար 1, 1995, Կաղանդ Տարեմուտ, Ձ. Կիրակի Ցինակի։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

NOEL ARMENIEN

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION ST-JEROME
organise un

Dîner Dansant

Samedi 7 Janvier à 20 heures 30

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture — Salle «Vasbouragan»
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

Animation
Disc Jockey VANICK

Renseignements et réservations :
91. 61. 10. 82 / 91. 70. 00. 32
91. 66. 08. 03.

INSCRIVEZ-VOUS

La Communauté Arménienne de Clamart, d'Issy-les-Moulineaux, et sa région appelle l'ensemble des Français d'origine arménienne, vivant en France à s'inscrire sur les listes électorales avant le 31 Décembre 1994, dans leur Mairie, ceci afin de remplir pleinement leur citoyenneté française tout en faisant passer un message de notre présence de souche arménienne.

— ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց Ծննդեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը 4-ին։

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17.15-ին։

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6, տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30-ին։

Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10.30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*

ԾԱՆՕԹ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը, դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութեանց համար։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 1, *Կաղանդ, Տարեմուտ։ Ձ. Կիրակի Ցինակի։*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, *Ճրագալոյց։*

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16.30-ին։

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17.15-ին։

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.30-ին։

Պատարագ ժամը 10.30-ին։

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք *կը կատարուի։*

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, *Ճրագալոյց։*

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին։

Ընթերցուածք ժամը 16.30-ին։

Պատարագ ժամը՝ 17-ին։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6։

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին։

Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի *արարողութիւն կը կատարուի։*

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5։

Ընթերցուածք՝ ժամը 16.30-ին։

Պատարագ՝ ժամը 17.15-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6։

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին։

Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 11.45-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՔԷՃԵԱՆ

Առաջնորդական Տեղապահ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագին պիտի մասնակցի Սահակ. Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Եըլմազեանի։

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, *Ճրագալոյց։*

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 17-ին։

Ընթերցուածներ ժամը 18-ին։

Պատարագ՝ ժամը 18.30-ին։

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6։

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 8.30-ին։

Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Հաղորդութիւն մանուկներուն եւ ժողովուրդին ժամը 11.30-ին։

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք*։*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 6։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյս դպրաց դասս երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. ՌՈՊԷՐ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ եւ երգէոնահարութեամբ Տիկին Սիւզան Արթինեանի։

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք*։*

Ս. Ծննդեան պատարագ՝ ժամը 10-ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, *Ճրագալոյց։*

Պատարագ ժամը 17-ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

A L'OCCASION DU NOEL ARMENIEN

GRAND DINER DANSANT

Samedi 7 Janvier à 21 heures
au profit de L'ECOLE ST MESROP d'Alfortville
au PLATEAU DE GRAVELLE
Route du Pesage, Bois de Vincennes, 75012 PARIS

Animation : *ORCHESTRE GAYDZAG*

Tél. pour réservation : 43 75 41 47 / 43 96 18 13

POUR LA PLUS GRANDE JOIE DES PETITS ET DES GRANDS

LE PERE NOEL

VENU SPECIALEMENT D'ARMENIE, vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

le DIMANCHE 8 JANVIER à partir de 12 heures 30

à la Salle des Fêtes du Raincy — 9, Boulevard du Midi
SPECTACLE DES ENFANTS —— CHORALE DE L'ECOLE

Animation musicale
Buffet avec Plats et Boissons

—— SPECTACLE SURPRISE ——

Renseignements à l'Ecole TEBROTZASSERE : 43. 81. 01. 72.
Accès autoroute : A 3 - Sortie le Raincy;
Accès SNCF : Gare de l'Est - Gare Villemomble le Raincy - Salle à 200m

Entrée Gratuite

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
SAMEDI
31 DECEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.494
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.494

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

«ԵՐԿԻՐ»Ի, «ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ»Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ՀԱՅԼՈՒՐ»Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱԴՐԱԾ

Հ.Յ.Դ. ԲԻՒՐՈՆ «ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԾԻՆ ԵՒ ՇԻՆԾՈՒ» ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ ԵՂԱԾ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ թիւով, Դեկ. 28-ին է որ Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ելոյթ կ'ունենար հեռատեսիլէն եւ մէկ ժամուան երկայնքին շարք մը «յայտնութիւններ» կ'ընէր Հ.Յ.Դ.ի «Դրօ» կազմակերպութեան գաղտնի գործունէութեան մասին Հայաստանի մէջ, որուն հետեւանքն էր հրամանագիրը (տես. «Յառաջ» Դեկ. 30) որ կ'արգիլէր Հ.Յ.Դ.ը Հայաստանի մէջ:

Ստորեւ Նախագահին ամբողջական ելոյթը, երկու մասով.

Սիրելի հայրենակիցներ,

Նոր տարուայ նախօրեակին ես ձեզ եմ դիմում, դժբախտաբար, ամենեւին ոչ հաճելի առիթով:

Վերջին շրջանում Հայաստանում կատարուած քաղաքական եւ քրէական բնոյթի մի շարք ահաբեկչական գործողութիւնները, մամուլի ներկայացուցիչների նկատմամբ ծաւալուած բռնարարքները, քաղաքացիների կեանքի պաշտպանութեան գործում իրաւապահ մարմինների ոչ արդիւնաւէտ գործունէութիւնը արդարացիօրէն յարուցել են հասարակութեան համարեա բոլոր խաւերի խոր զայրոյթն ու դժգոհութիւնը, որ յղի է մարդկանց անապահովութեան եւ պետութեան նկատմամբ անվստահութեան զգացումի առաջացման լուրջ վտանգով:

Չի կարող չանհանգստացնել նաեւ այն հանգամանքը, որ ստեղծուած իրավիճակը, ենթարկուելով բազմապիսի շահարկումների, առիթ է ծառայում շիկացնելու հանրապետութեան քաղաքական մթնոլորտը, որի ականատեսն ենք Դեկտեմբեր ամսին իրաւապահ մարմինների կատարած մի շարք ձերբակալութիւններից եւ մանաւանդ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ, Երեւանի նախկին քաղաքագլուխ Համբարձում Գալստեանի չարանենգ սպանութիւնից յետոյ:

Ես ամենեւին հակուած չեմ դա բացատրել ինչ որ քաղաքական ուժերի յետին նպատակներով եւ հեռու եմ գնահատականներ տալու ու պիտակներ փակցնելու մտադրութիւնից: Միաժամանակ, սակայն, հարկադրուած եմ նշել, որ անտեղեակութեան, թէ չփոթուածութեան պատճառով կատարուող անպատասխանատու յայտարարութիւնները ոչ միայն ոչնչով չեն նպաստում իրագործուած ոճիրների բացայայտմանը, այլեւ աւելորդ անգամ ուժեղացնում են հասարակական լարուածութիւնը:

Ընդունելով համերձ քաղաքացիների դժգոհութեան ու անհանգստութեան արդարացիութիւնը, ես այնուամենայնիւ աններելի եմ համարում հասարակական կարգի պահպանութեան գործում Հայաստանի իրաւապահ մարմինների, մասնաւորապէս Ներքին գործերի նախարարութեան կատարած հսկայական դրական աշխատանքի յանիրաւի անտեսումը: Հանրապետութեան իշխանութիւններին յամենայն դէպս յաջողուել է չէզոքացնել անօրինական զինուած խմբաւորումները, վնասազերծել բոլոր յայտնի աւազակախմբերը, ապահովել ճանապարհների անվտանգութիւնը, կանխել զանգուածային խուլիգանութեան դրսեւորումները՝ լուրջ ձեռքբերումներ, որոնցով Հայաստանը չանհեկամօրէն տարբերւում է նախկին խորհրդային մի շարք հանրապետութիւններից:

Եթէ, սակայն, ընդհանուր կարգուկանոնի ապահովման տեսակէտից մեր հանրապետութիւնը հասել է որոշակի յաջողութեան, ապա դժբախտաբար առայժմ նոյնը չի կարելի ասել ահաբեկչական գործողութիւնների բացայայտման վիճակի մասին: Կտրուկ միջոցներ ձեռք չառնելու դէպքում ահաբեկչութիւնը կարող է դառնալ հանրապետութեան քաղաքական կայունութեանն սպառնացող ամենալուրջ վտանգը:

Վերջին ամիսներին Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան եռանդուն գործողութիւնները, սակայն, յոյս են ներշնչում զգալի տեղաշարժ ակնկալել նաեւ ահաբեկչութիւնների եւ կազմակերպուած այլ յանցագործութիւնների բացայայտման բնագաւառում:

Ս. թ. Դեկտեմբերի 2-ին, երկարատեւ նախապատրաստական աշխատանքից յետոյ, Հայաստանի Ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան եւ Ռուսաստանի հակահետախուզութեան ֆեդերալ ծառայութեան համատեղ գործողութեամբ, միաժամանակ Մոսկուայում եւ Երեւանում, բացայայտուեց մի յանցաւոր խումբ, որն զբաղւում էր միջազգային թմրաբիզնէսի Պէյրութ - Երեւան - Մոսկուա - այլ երկրներ երթուղու խրացմամբ: Կատարուած ձերբակալութիւններին եւ խուզարկութիւնների արդիւնքում առգրաւուեց շուրջ հինգ քմ. հերոյին, մեծ քանակութեամբ զէնք եւ զինամթերք, պայթուցիկներ, ռատիօսարքեր, կեղծ անձնագրեր, ինչպէս նաեւ գաղտնի հետախուզական կազմակերպութեան մի հսկայական արխիւ՝ 506 կոմպիւտերային տխքէթ եւ տասնեակ ձեռագիր թղթապանակներ:

Արխիւի ուսումնասիրութիւնն ու նրբուած յանցաւոր խմբի ձերբակալուած անդամների ցուցմունքները բացայայտեցին մի ահաւոր ընդյատակեայ կազմակերպութիւն, որին եւ ըստ էութեան նուիրուած է իմ այսօրուայ ելոյթը:

Միանգամից շտապեմ ասել, որ յարգելով անմեղութեան կանխավարկածը՝ ես իմ ելոյթում չեմ նշի ոչ մի յանցագործի կոնկրետ անուն: Ես պարզապէս կը ներկայացնեմ այդ արխիւի նիւթերը, որոնք թէեւ մեծ մասամբ վերաբերում են կոնկրետ յանցագործութիւնների ու կոնկրետ անձանց, բայց ծածկագրուած (քօտաւորուած) լինելով, ամենեւին չեն վտանգում անմեղութեան կանխավարկածը: Ի դէպ, այդ նիւթերը վաղուանից սկսած ամէն օր կը տպագրուեն «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթում:

Ընդյատակեայ այդ կազմակերպութիւնը, որ առգրաւուած փաստաթղթերում կոչւում է «ԴՐՕ յատուկ ծառայութիւն», ստեղծուել է 50-ական թուականներին «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան» բարձրագոյն մարմնի՝ Բիւրոյի որոշմամբ: Այն ունի իր ճիւղաւորուած ստորաբաժանումները աշխարհի մի շարք երկրներում: Հայաստանում հիմնաւորուել է 1992 թուականին եւ գործել ՀՅԴ Հայաստանի Կենտրոնական Կոմիտէի գիտութեամբ: Ծառայութեան հայաստանեան ստորաբաժանումը գլխաւորել են երկու Սփիւռքահայ: Շուրջ յիսունի հասնող անդամների մեծ մասը Հայաստանցի է, կան նաեւ արտասահմանեան քաղաքացիներ:

Հայաստանեան ստորաբաժանումը բղբաղուել է՝ կուսակցութեան ֆինանսական ապահովմամբ, հակապետական հետախուզական աշխատանքով, անօրինական տնտեսական գործունէութեամբ, միջազգային թմրաբիզնէսով, ահաբեկչական գործողութիւններով, որոնց ընթացքում իրականացուել են մի շարք քաղաքական սպանութիւններ. ի դէպ, յատուկ ծառայութեան անդամները նախապէս գրաւոր տեղեակ են պահուել, որ «ԴՐՕ կառոյցը իր նպատակների իրագործումին համար ոչ մէկ բարոյական սահմանափակում չի տեսներ» կամ՝ «անդամագրուող ընկերը պէտք է լաւապէս գիտենայ, որ ինքը մտնում է մի այնպիսի կառոյցի մէջ, որի գործունէութեան բնոյթը պետական օրէնքներով խստօրէն արգելուած է» կամ էլ՝ «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան ԴՐՕ կառոյցի նպատակն է՝ նիւթական միջոցների որոնումը՝ մեր կուսակցութիւնը ամրապինդ եւ հզօր պահելու նպատակով: Նման միջոցները կարող է լինեն օրինական եւ, բայց նաեւ անօրինական գործարքներ»:

ԴՐՕ յատուկ ծառայութիւնը, որն ինչպէս ասուեց, ընդգրկում է աշխարհի մի շարք երկրներ, ունի զինուորական զումարտակ կառուցուածք: Հայաստանեան ստորաբաժանումը օժտուած է վաշտի կարգավիճակով՝ կազմուած դասակներից եւ յատուկ մարտական խմբերից:

ԴՐՕ յատուկ ծառայութեան կանոնադրութիւնը ընդգրկում է ծառայութեան նպատակը, աշխատանքային սկզբունքները, Դրոյի վարչութիւնը, Դրոյի հրամանատարը, դասակի պետը, Դրոյի դըպրոցի ու քաղերի պատասխանատուն, դասակի օպերատիւ պետը, խմբապետը, մարտիկը, կապաւորը, օժանդակ ցանցը, ցանցի անդամը, եւայլն:

Ծառայութեան անդամները կոչւում են մարտիկներ, որոնք ունեն աստիճաններ. պարզ մարտիկ, 2-րդ կարգի մարտիկ, առաջին կարգի մարտիկ, սերժանտ մարտիկ, լեյտենանտ մարտիկ, կապիտան մարտիկ, մայոր մարտիկ, փոխգնդապետ լեյտենանտ մարտիկ եւ գնդապետ մարտիկ, այդ կոչումը շնորհում է ՀՅԴ բիւրոն: Ծառայութեան բոլոր անդամները քօտաւորուած են, մշակուած է քօտերի յատուկ համակարգ:

Մարտիկները անդամագրուելով այս կառոյցին, երդում են յանձնում, որը կոչւում է պայմանագիր: Ահա այդ պայմանագրի տեքստը:

«Ես՝ անուն, ազգանուն, իմ յօժար կամքով ամբողջական համաձայնութիւն եմ տալիս անձնուիրաբար գործել ՀՅԴ ԴՐՕ հետախուզական կառոյցում, որի բովանդակ գործունէութիւնը խարսխուած է ՀՅԴ-ի գաղափարախօսութեան հիմքերում եւ ծառայում է հայ ժողովրդի շահերին: Իմ պայմանագրով ես պարտաւորւում եմ հետեւել կառոյցի բոլոր օրէնքներին եւ սկզբունքներին, որին ես ծանօթացել եմ, սովորել, ինչպէս նաեւ պարտաւոր եմ կրել իմ կողմից այդ կանոնների ամէն շեղման հետեւանքները»: Իսկ «այդ կանոններից ամէն շեղման հետեւանքները» նշանակում են պարզապէս պատիժներ:

Սահմանուած է պատիժների մի ամբողջ ցանկ՝ սկսած դիտողութիւնից, յանդիմանութիւն, բանտարկութիւն, կասեցում, ծեծ, ծեծ ոսկորներ կոտրուածքներով, այնուհետեւ երեք իքս պատիժ, որոնք ըստ երեւոյթին ամենածանր պատիժներն են: Չի բացառւում անգամ մահապատիժը, դրա հաստատումը նոյնպէս կայ փաստաթղթերում: Պայմանագիրը ստորագրելուց յետոյ մարտիկը լրացնում է անձնական թերթիկ: Մեր ձեռքին է 15 լրացուած անձնական թերթիկ: Շատ հետաքրքիր հարցաթերթիկ է՝ ազգանուն, անուն, ծննդեան թիւ, հասցէ, աշխատանքի վայր, ընտանեկան դրութիւն, առողջական վիճակ, հասակ, քաշ, ձախլիկ թէ՞ աջլիկ, կօշիկի համար, թլփատուա՞ծ է, թէ ոչ, ՀՅԴ-ի մէջ ե՞րբուանից է անդամագրուած, հետախուզական կառոյցներում գործե՞լ է, թէ ոչ, ո՞վ է հաւաքագրել այս կառոյցում (դա կնքահայրն է), այնուհետեւ մարդ սպանե՞լ է, թէ ոչ: Այս հարցին կայ երեք հաւանական պատասխան. պատերազմի դաշտում, թաղային կռւում, ահաբեկչական գործողութեան մէջ: Մինչեւ այս ծառայութեանը անդամագրուելը, մարտիկներից երկուսը ահաբեկչական գործողութիւն են կատարել, մէկն էլ թաղային կռւում է մարդ սպանել: Այնուհետեւ հարցեր կան թմրանիւթերի օգտագործման, խմիչքի, կանանց նկատմամբ հակումների մասին եւայլն:

Յատուկ ծառայութեան կառուցուածքին ծանօթանալուց յետոյ այժմ առանձին-առանձին անդրադառնանք նրա ծաւալած գործունէութեան բնագաւառներին:

1. ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԻՒՆ

Սեփական գործակալների եւ ներթափանցումների միջոցով ԴՐՕ ծառայութիւնը՝ հետախուզել է Հայաստանի պետական մարմինների, յատկապէս Հայաստանի բանակի, Ազգային Անվտանգութեան պետական վարչութեան, Ներքին գործերի նախարարութեան, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ազգային անվտանգութեան գծով գլխաւոր խորհրդականի աշխատակազմի աշխատանքը:

Ահա մի քաղուածք ծառայութեան արխիւից, որը վերաբերում է Հայաստանի

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԵՐԵՒԱՆ ՓԱԿԵՑ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԹՇՆԱՄԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ» ԿԸ ԽՈՐԱԳՐԷ «ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ»

Թրքական այս ամէնէն տարածուն ու ամէնէն կարդացուած օրաթերթը Հայաստանի մէջ Հ. Յ. Դ. կուսակցութեան գործունէութիւնը ժամանակաւորապէս արգիլելու Լ. Տէր - Պետրոսեանի հրամանագրին կ'անդրադառնայ Դեկտեմբեր 30-ի թիւով իսկ, բաւական յատկանշական այս խորագիրով: Լրատուութեան առաջին տողերէն կուսակցութիւնը կը ներկայացուի որպէս Հայաստանի ընդդիմադիր գլխաւոր անունը որ «հիմնուած է թրքական թշնամութեան քաղաքականութեան վրայ»:

«Հիւրրիյէթ» իր տեղեկատուութեան աղբիւր ցոյց կուտայ Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան բանբեր Արամ Սաֆարեանի հետ կատարուած հեռաձայնի խօսակցութիւնը: Այս վերջինս տալով նախագահին ելոյթին գլխաւոր ամբաստանութիւնները, աւելցուցած է թէ «Երեւանի մէջ Հ. Յ. Դ. կուսակցութեան 15 անդամներ ձերբակալուած են եւ 44 այլ անդամներ ալ որոնք փախուստի դիմած են, կը փնտռուին»:

«Հիւրրիյէթ»ի լուրին կ'ընկերանայ լուսանկար մըն ալ որուն երեք անձերէն մին կը ներկայացուի որպէս Հ.Յ.Դ.-ի վարչութեան փոխ նախագահ Վահան Յովհաննիսեան որ կ'ըսուի թէ երկու ամիս առաջ Երեւանի մէջ թուրք լրագրողներու յայտնած է թէ չեն հրաժարած Արեւելեան - Անատոլուի իրենց պահանջքէն ու ցեղասպանութեան պնդումներէն: Հոն, անջատ, շրջանակուած տեղեկատուութեամբ մը կը ներկայացուի Հ.Յ.Դ.-ն որպէս «ԱՍԱԼԱ-ի նեցուկ ուժը»: Այդ տողերուն մէջ եւս կուսակցութիւնը կը ծանօթացուի «ծայրայեղ ազգայնական» ու թուրք դեսպաններու ահաբեկումին հեղինակ: Կ'ըսուի նաեւ թէ Հ.Յ.Դ. վերջին տարիներուն աշխատած է Ղարաբաղի Ազրպէյճանի անջատման ու Հայաստանի կցումին ուղղութեամբ:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՄԻ ՀԻՆ ԱՄԱՆՈՐ

(Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ ՀԵՏ)

1914-ի Դեկտեմբերին էր. Մեծ աշխարհամարտի սկզբնական օրերը: Բոցավառ յոյսի եւ վառ խանդավառութեան օրեր: Կամաւորական առաջին գունդի մարտիկները, զրահուած իրենց յեղափոխական կուռ խառնուածքով, խիզախ եւ հարուածային գրոհներով ոտումներ էին կատարում: Զէնքի դիւրին յաջողութիւնը, նրանց մարտական յարաճուն թափը եւ մանաւանդ անվտանգ ինքնավստահութիւնը ոգեւորել էին նրանց: Մեր մէկ թեւը գրաւել էր Պաշգալան, իսկ միւսը՝ Սարայը: Գունդը՝ անհամբեր անձկութեամբ սպասում էր յարձակման հրամանին, մէկ շնչեցուցիչ հարուածով թշնամին խորտակելու եւ դափնիներով մուտք գործելու Վան, հայ ժողովուրդի ազատութեան առաջին հանգրուանը:

Ցանկարծ մի անակնկալ գոյժ եկաւ փշրելու մեր երազը: Էնվէրի զօրամասերը ճեղքել էին Սարիղամիշի ճակատը, գրաւել էին Արտանուշը եւ յառաջանում Բաթումի եւ Թիֆլիսի վրան: Իր խարխափից կտրուելու սպառնալիքի տակ էր Պարսկաստանի ռուս զինուորական ուժը, իսկ Կովկասը՝ ներխուժման վերահաս վտանգի ենթակայ:

Հրաման արձակուեց. ընդհանուր նահանջ:

Տխրութեան մի թանձր խաւար իջաւ մեր վրայ, ինչպէս հարսանեկան խրախճանքի մէջ՝ մահուան գոյժը: Կոտրուեց կամաւորների մէջքը եւ այն ռազմիկները, որ քիչ առաջ խստաշունչ սառնամանիքին, բուք ու բորանին, կեղտ ու ցեխին երանաւէտ ժպիտով դնդակների դէմ էին խոյանում, այժմ կծկուել էին տրտմութեան արճիճին տակ, ինչպէս առիւծը դառադեղին մէջ:

Հոգիների մէջ թաւալում էր մի սրտայոյզ ողբերգութիւն: Անզօր ցասումից բոլորը ատամ էին կրճտում ցարի դէմ որ, ծածուկ ու նենգամիտ նպատակով, մի նոր ու եպերելի դաւ էր սարքում հայութեան դէմ: Ոչ ոքին կարելի էր համոզել, ողոքել, թէ սա ռազմի դժբախտութիւն է, մի անսպասելի ձախողութիւն, որ կարող էր վիճակուել ուժեղին էլ, տկարին էլ:

Առաջին գունդի կսկիծը անսփոփ էր, որովհետեւ նահանջով նրան զրկում էին հայութիւնը փրկելու երջանկութիւնից եւ յաղթապանծ երթով Վան մտնելու դերագոյն փառքից:

Նահանջը ինքնին ճգնին կացութիւն էր կամաւորի համար, իբրեւ զրկանք, չարչարանք եւ տուայտանք: Գունդին սիրտը ծակողը ետ քաշուիլն էլ չէր, որ ռազմական ճարտարկին մէկ անհրաժեշտ խաղն է երբեմն, այլ անհիմն ու վայրապար իր խոյանքին հասցուած՝ լախտի հարուածը:

Նահանջող բանակը նուիրական մի պարտք ունէր հիմա կատարելիք. ապահով օթեւան հասցնել Խոյի ու Սալմաստի հայութիւնը:

Եւ պատուաբեր անձնուիրութեամբ եւ տաժանքոտ աշխատանքով, տարագիր պարսկահայութեան հետ կամաւորական առաջին գունդը անվնաս ու անվտանգ անցաւ «Մայր Արաքսը» եւ գնաց բանակելու Հին Ջուղա հայ գիւղը:

Թէեւ Բիւլէջիկի մէջ ստացել էինք բերկրալիր լուրը, թէ տաճկական բանակները ջախջախուած են, սակայն Ջուղայումն էր, որ աներկբայ իրողութիւնը հաստատուեց իր խրախուսիչ մանրամասներով: Թախծոտ դէմքերի վրայ լուսնկայ ծագեց. սրտագրաւ ժպիտը նորէն ցոլաց: Մոռացուեց մաղձը՝ մեղապարտը յօշոտելու, եւ չքացան նողկանքն ու մախանքը քողածածուկ դաւադիրների դէմ:

Կաղանդի օր էր, 1915: Պէտք էր տօնել Ամանորը՝ նոր խոստումների Նոր Տարին: Օգտուելով բարեացակամ Ազարիկի ընտիր գնումներ կատարելու ճարպիկութիւնից եւ փառաւոր համադամներով կոչունքներ սարքելու անվրիճելի փորձառութիւնից, կամաւորներս խմբուեցինք կերուխումի սեղանին շուրջ:

Առատ կարմիր գինին նուաճեց մեզ եւ իշխեց լեզուների վրայ: Երգերի եւ մանաւանդ կենացների ու ճառերի յորդառատ հեղեղը քակեց սրտի կապանքները եւ խորտակեց վերապահութեան ամբարտակները: Ծիծաղին եւ երգիծանքին հետ լսւում էր լացի ու ողբի կոծը: Ամէն ոք անհամբեր ոտքի էր ցատքում իր շնորհը ցուցաբերելու. քերթուածներ էին արտասանում. երգին հետ պարն էր ցնցում մեզ հեշտօրէն. մէկը ներբողում էր հայ ժողովուրդի բարեմասնութիւնները, միւսը գովերգում էր հայ հայդուկի անման հերոսութիւնը, կամ դրուատում էր հայ մշակոյթը, Հայ Եկեղեցին: Կենացների մէջ խայտաբղէտ մաղթանքներ հիւսուեցին, երգիծական ոլորանքներով ակնարկութիւններ եղան ներկաների հասցէին, բարեմաղթութիւններ եղան զէնքի յաղթանակի համար, հայ ազատագրական շարժման մօտալուտ յաջողութեան եւ վերջապէս Հայաստանի անկախութեան համար: Գրեթէ բոլորս էլ ճարտասան ու հրաշունչ հռետորներ էինք դառել:

Կողքիս էր նստել Անաստաս Միկոյեանը, Խորհ. Միութեան ներկայ նախագահը: Քսանամեայ մը վայելուչ, ուղղամիտ եւ թուխ ուսանող էր: Կիսաւարտ էր թողել Ներսիսեան Ճեմարանը եւ կամաւոր եկել Ա. գունդ, իբրեւ պարզ զինուոր:

Ա. Միկոյեանը ուշիմ, որոնող եւ ուսումնատենչ երիտասարդ էր: Կենցաղով համեստ, սակաւակեր եւ երբեք պահանջկոտ: Հագուստով ու կեցուածքով պարզ եւ անսեթեւեթ: Կռուի մէջ անվախ, յախուռն եւ յանձնապաստան: Ընկերական յարաբերութիւնների մէջ զգուշաւոր, սակաւախօս, վերապահ եւ մինչեւ անգամ թաքնամիտ: Երբեք հակում ցոյց չէր տալիս խոնարհ խաւերի մէջ թափանցելու, իր զինակից ընկերների խառնուելու: Նախընտրում էր շփում ունենալ մտաւորականների հետ, առանց սակայն ընտելանալու:

Դաշնակցական էր, եւ Թիֆլիսի «Հորիզոն» թերթի պատերազմական թղթակիցը: Ինձ կը կարդար իր գրուածքները, որոնք պաղ ու ցամաք եւ փաստական նկարագրութիւններ էին, ուր ոչ թռիչք կար եւ ոչ էլ երեւակայութիւն: Հայերէնի իր բառամթերքը աղքատ էր եւ քերականութիւնը՝ թերի: Յաճախ իրեն հետ վէճի էինք բռնւում բառերի իմաստային երանգների եւ շարադրական զանցառումների համար: Կը վրդովուէր, որ իմ մատնանշած իր սխալները արդարացի էին, բայց միշտ մէկ կերպով կ՚ողոքէի, որովհետեւ համակրում էի նրան: Երբ անկարող էր լինում ինձ տարհամոզել եւ իրաւունք շահել, միշտ Ստ. Մալխասեանին օգնութեան էր կանչում, որ իր ուսուցիչն էր: Մի օր էլ միջամուխ եղաւ մեր վիճաբանութեան Արշակ Ջամալեանը, որ Ա. Միկոյեանի ուսուցիչն էր Ներսիսեան Ճեմարանում: Կարկաչել բայը «չա»յով է գրւում թէ «ջէ»ով: Ա. Միկոյեան պնդում էր որ կարկաջիւն, կարկաջել՝ Ջէ-ով կը հեգեն: Առարկում էի, թէ այս բառերը կարող են նոյն ծագումը ունենալ, բայց տարբեր իմաստ ունեն: Ջուրը կը կարկաջէ, սակայն հաւը կը կարկաչէ, երբեք չի կարկաջեր: Գրիգոր Ամիրեանը, որ հարուստ բառապաշար ունի եւ մաքուր լեզու, համամիտ էր ինձ: Արշակը եկաւ իր վճիռը տուաւ ի նպաստ Ա. Միկոյեանին, որ շատ գոհ մնաց իր յաղթանակով:

Ա. Միկոյեան յախուռն, հեղձող ու ծայրայեղ էր իր քննադատութիւնների մէջ: Դժգոհ էր Անդրանիկի վարմունքից ու վերաբերումից, որ որակում էր կոպիտ ու «փաշայական»: Դիւրազգած էր եւ ինքնասիրութիւնը՝ հիւանդագին: Ա. Միկոյեան մի թղթակցութիւն ունէր «Հորիզոն»ի մէջ, ուր Դուզ Դաղի մեր կռիւներն էր նկարագրում եւ քննադատում գործուած ռազմագիտական սխալները: Անդրանիկը, վերահասու լինելով գրութեան, իր մօտ կանչեց Անաստասին ու «գորս դու պատուիրեցիր» լուաց նրան: Անաստասը խորապէս վիրաւորուած Անդրանիկի խայթիչ ու խածան հայհոյանքներից, կրակ ու բոց կտրած՝ լքեց բանակը եւ ընդմիշտ հեռացաւ: Սխալ է յեղյեղուած այն տարաձայնութիւնը, թէ Անդրանիկը տփել էր Միկոյեանին:

Անաստասը դաշնակցական էր, թերեւս Ջամալեանի ազդեցութեան տակ, եւ ամբողջովին, կարելի է մինչեւ իսկ ասել՝ հոգեւին տարուած էր ընկերվարութիւնով, որն իր մտային աշխատանքների, իր առօրեայ որոճումների առանցքն էր: Ընկերվարութիւնը նրա համար ոչ միայն զգլխիչ վարդապետութիւն էր, ազնուացնող մտամարզանք, այլեւ Հայութեան փրկութեան լաստը: Համոզումով դաշնակցական չէր, այլ լոկ շրջավայրի պարտադրանքի բերումով:

Յաճախ խօսում էինք եւ միշտ այս նիւթը ծեծում: Մի անգամ պնդում էի, թէ որեւէ իրաւակարգի հիմնաքարը եթէ արդարութիւնը չէ, նա վտանգաւոր է եւ վնասակար: Եթէ ընկերվար դրախտին մէջ անարդարութիւն խշխէ, նա դրախտ լինելուց կը դադրի ու կը դառնայ դժոխք: Փոխանակ պատասխանելու, թէ առանց արդարութեան ընկերվար հասկացողութիւն չկայ, նա պաշտպանեց նիւթապաշտական սկզբունքը, թէ արդարութեան ըմբռնումը յարաբերական է եւ ոչ թէ ընդհանրական կամ տիեզերական: Սա մի հասկացողութիւն է, որ կը տարբերի ու կը փոխուի վայրի ու ժամանակի հետ: Բոլորի համար ընդունելի եւ համապարտադիր ոչ մի բարոյական սկզբունք գոյութիւն ունի:

Կաղանդի մեր կերուխումին, թէեւ Ա. Միկոյեանը ձայնակցում էր կենացներին ու ճառերին, բայց բնաւ չփորձեց կենաց առաջարկելու եւ կամ մաղթանք անելու: Երբ Հայաստանի անկախութեան համար էինք խմում, գլխով մի քիչ թեքուեց դէպի ինձ եւ բաժակը բարձրացնելով, խորհրդաւոր մի ժպիտ շրթների վրայ, մրմնջեց ականջիս.

- Խմենք ընկերվարութեան լիակատար յաղթանակին համար:

- Ո՛չ, ձայնեցի ընդոստ ու տաքացած, մի քիչ էլ խռով իր հեգնական խէթ նայուածքից. եւ բռնելով ձեռքի բաժակը՝ զօչեցի.

- Անաստաս, այս բաժակը պիտի խմես միայն ու միայն Հայաստանի անկախութեան համար:

Առանց տեղեակ լինելու իմ այս յեղակարծ ելոյթի շարժառիթին, ամէնքը միաբերան կրկնեցին պահանջս: Անաստասը խմեց լուռ ու մունջ, նոյն խորհրդապահ ու մանկամիտ նայուածքով, նոյն հեգնական չոր ժպիտը շրթներին: Այն ժամանակ չէի անդրադառնում մարդկային ներաշխարհում թաւալող թաքթաքուր ալբումներին. երեւոյթները դիտում եւ ըմբռնում էի իրենց արտաքին տեսքով: Այս միջադէպը իմ յուշերից անհետացած պիտի լինէր, եթէ այս մասին իր հետ վիճած ու բախում ունեցած չլինէի: Միամտութիւնս սակայն թօթափեցի աւելի ուշ:

1918 Մարտին, Կարինի վերջին պարպումից յետոյ, Անդրանիկը մի նամակով Ալեքսանդրապոլից ինձ Թիֆլիս ուղարկեց, որ Մուրատը կամաւորներ հաւաքէ ու իր մատնանշած ուղիներով Հայաստան անցնի:

Թիֆլիսում Եղոր Տէր-Մինասեանը հաղորդեց ինձ, որ Միկոյեանը Մոսկուայից եկել է Շահումեանի մօտ մասնաւոր առաքելութեամբ, շուտով Բաքու պիտի մեկնի եւ փափաքում է տեսակցել ինձ հետ:

Թիֆլիսում Անաստասը ինձ երեւաց այլափոխուած. համարձակ, անվերապահ և ինքնավստահ: Իր խօսքը աւելի հատու, կտրուկ եւ պարծուկ: Այնտեղ իմացայ, որ աւարտել է Գէորգեան Ճեմարանը: Նա գովեստով խօսեց Արշաւիր Մելիքեանի հմտութեան ու ձեռնհասութեան վրայ, իբրեւ մարքսիստ տեսաբան: Ապա մեկնել է Մոսկուա իր ուսումը կատարելագործելու եւ դառել է համայնավար քարոզիչ:

Խորհուրդ տուաւ ինձ որ բոլշեւիկ դառնամ:

- Անաստաս, ասացի յիշելով Կաղանդի միջադէպը, ես դաշնակցական եմ եւ դաշնակցական էլ պիտի մնամ, քանի դեռ Հայաստան ազատագրուած չէ: Ընկերվարութեան հաւատում եմ, բայց ընկերվարութիւնը՝ Հայաստանի համար եւ ոչ Հայաստանը ընկերվարութեան համար:

- Բոլշեւիզմն է, որ անկախութիւն պիտի տայ Հայաստանին: Ամբողջ հայ ժողովուրդին մենք համարում ենք պրոլետար, յարեց վճռաբար:

Հաստատելու համար իր խօսքը, ինձ տարաւ «Կավկազսկայա Պրավդա»ի խմբագրատունը, ծանօթացրեց Կուզնեցովին, որ նոյն հաւաստիքը ընծայեց ինձ:

Դա՝ իմ վերջին հանդիպումն էր Ա. Միկոյեանի հետ: Այլեւս չտեսայ նրան, բայց հետեւեցի իր քայլերին:

Մագլցելով համբաւի զառիվերը, նա այժմ բարձրացել է բոլշեւիկեան փառքի ու իշխանութեան դարաւանդը, որի առջեւ մի ամեհի անդունդ կայ. թալուկ ու սարսուռ ազդող անդունդ, մահաբոյր անդունդ: Փոյթ չէ, թէ ինչպէս դերծ մնաց ցարդ մահաբեր դահավիժումից:

Նա այժմ թունդ ախոյեանն է «պրոլետարների» մենատիրութեան, որ բուռբով խոստում չռայլեց հայ «պրոլետար» ժողովուրդին, ապա ողջակէզ դարձնելու նրան իր դրամատիրական շահերին. պաշտպան կանգնեց հայ «պրոլետար» ժողովուրդի իրաւունքների ու դեռ աքլորը չխօսած՝ ուրացաւ: Ոչ միայն ուրացաւ, այլեւ վաճառքի հանեց մեր իրաւունքները, որոնք լըլիշ շնականութեամբ պարգեւ տուաւ մեր թշնամուն: Այո, թքաւ մեր վրայ:

Այսօր, Ամանորի շեմին վրայ, խոհերս ուղղւում են Ա. Միկոյեանին, որ զինակիցս եղաւ, թէկուզ կարճ տեւողութեամբ, հազարաւոր անման մարտիկների, որոնք մատաղ արին իրենց ջահել կեանքը հայկական ազատագրութեան խորանին առջեւ: Յիշում եմ, պայծառ արեւի շողերով այն հին Ամանորը, 1915-ի Կաղանդը, երբ նրան պարտադրեցի խմել Հայաստանի անկախութեան համար, պնդումովն ու պահանջովը այն կենսուրախ ու կորովի հերոսներին, որոնք այսօր չկան, բայց պիտի կենդանանան եւ բղաւեն Անաստաս Միկոյեանի երեսին.

- Գրողը տանի ձեր բոլոր խոստումներն ու դրախտները, ընկերվարութիւնը ու համայնավարութիւնը՝ իրենց ցոլքով ու գերազանցիկ չքեղութիւններով, որոնք ձեր չահամոլ միտումներով դժոխքի վերածեցին Հայաստանը եւ Հայը՝ ստրուկի: Եթէ դեռ Հայու արիւն կայ երակներիդ մէջ, եթէ դեռ մարդկային խղճի դոյզն մասնիկն է մնացել մէջդ, վերցրու այսօր եւս բաժակդ ու մեզ հետ խմիր յաւիտենական Հայութեան եւ անմահական Հայաստանի համար:

ԲԺ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ(*)

«Յառաջ», Յունուար 1954

(*) Բժ. Ե. Խաթանասեան որ իր մահկանացուն կնքեց Միացեալ - Նահանգներ քանի մը տարի առաջ, խոր ծերութեան մէջ, իր կեանքին մեծ մասը անցուցած է Եգիպտոս: Կանուխէն դաշնակցական, վարած է պատասխանատու պաշտօններ, երկար տարիներ եղած է Հ.Յ.Դ. Գերագոյն Մարմնի անդամ:

ԱՄԱՆՈՐԸ՝ ԿԱՄ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Նոր Տարին փոքրերու աշխարհի կախարդական տօներէն մէկն է:

Նոր տարուան տօնին, կը վառին տօնածառին գոյնզգոյն լոյսերը, պզտիկները անհամբեր կը սպասեն Կաղանդ Պապային եւ իր բերելիք նուէրներուն:

Նոր տարուան տօնածառի վրայ լոյսեր վառելու սովորութիւնը կուգայ հինէն: Անիկա սկսած է Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ հին բնակիչներու օրերէն: Այդ հեռաւոր ժամանակներուն, մարդիկ ձմրան կը հաւաքուէին անտառին մէջ, մշտադալար եղեւնիին շուրջ, անոր կողքին կրակ կը վառէին եւ կ՚երգէին, կը պարէին, կ՚ուրախանային:

Սակայն ոչ բոլոր ժողովուրդներուն Նոր տարին կը սկսի Յունուար 1-ին: Կարգ մը ժողովուրդներ ժամանակը կը հաշուեն լուսնային կամ լուսնա-արեգակնային օրացոյցով, որով տարեսկիզբը երբեմն կը համապատասխանէ աշնան-ուրիշ տեղ մը՝ ձմրան:

Հին Հռոմէացիներու պարագային, տարուան առաջին ամիսը Մարտն էր, որովհետեւ այդ ամսուն կը սկսէին դաշտային աշխատանքները: Տարին ունէր 10 ամիս, իսկ յետագային է որ աւելցուեցան երկուքը: Քրիստոսէ առաջ 46 թուականին, հռոմէացի կայսր Յուլիոս Կեսարը տարուան սկիզբը տեղափոխեց Յունուար 1-ին, եւ այս նոր օրացոյցը տարածուեցաւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ:

Շատ հին ժամանակներուն, Հայերը Նոր տարին կը սկսէին գարնան, Մարտ 21-ին, այս տօնը կապելով բնութեան զարթօնքին: Յետագային անոնք Նոր տարուան սկիզբը տեղափոխեցին հին Հայկ. տոմարին առաջին ամսուան՝ Նաւասարդ 1-ին (որ կը համապատասխանէ Օգոստոս 11-ին) եւ կապեցին աշնանային բերքահաւաքի Նաւասարդ կոչուող տօնին: Նոր տարուան տօնը անուանած են նաեւ Ամանոր, կաղանդ, տարեմուտ, տարեգլուխ: Տօնակատարութեան ժամանակ, Հայերը կազմակերպած են զանազան հանդիսութիւններ, ժողովրդական թատերական ներկայացումներ, խաղեր, մրցումներ, երգեր, պարեր: 18-րդ դարէն սկսեալ, Հայերն ալ Յունուար 1-ը ընդունեցան իբրեւ տարուան սկիզբ եւ Նոր տարուան (Ամանորի) տօն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծ ջրհեղեղէն ետք առաջին ձիւնը Մասիսի վրայ նստեր է մեր նախահայր Հայկ Նահապետի հայր Թորգոմի ժամանակ: Այս եղած է մեզմէ չորսուկէս հազար տարի առաջ:

Մինչ այդ, ծառերն ու ծաղիկները ցուրտէն չէին վախնար եւ Հայոց աշխարհը նման էր մշտադալար դրախտ բուրաստանի:

Այդ ժամանակները հեթանոս Հայերը Նոր տարին կը տօնէին գարնանամուտին: Անգամ մը, ճիշդ Նոր տարուան նախօրեակին, արտասովոր ցուրտեր իջան Մասիսի կատարէն եւ խուժեցին դաշտերն ու անտառները: Ծառերը սկսան ցրտահարիլ: Թորգոմ հող ու արմատով հանեց տան բակի փոքրիկ ծիրանենին եւ տուն տարաւ: Իրենց Նահապետի օրինակին հետեւեցան միւս Թորգոմազունները: Մէկն իր բակի դեղձենին ներս կը տանէր, միւսը՝ թթենին, երրորդը՝ բարտիի փոքրիկ ոստը, չորրորդը՝ եղեւնին, եւ Նոր տարուան շեմին բոլոր Թորգոմազուններու տուներուն մէջ ծառեր կային: Հնչեց Նոր տարուան գալուստը ազդարարող ծնծղան եւ սկսան տօնական ուրախութիւնները:

Մարդիկ չմոռցան տան կանաչ հիւրը: Կը պարէին անոր շուրջը, զարդարանքներ ու նուէրներ կը նետէին անոր ճիւղերուն վրայ: Զարդարուած ծառը կարծես աւելի շքեղ կը դարձնէր տարեմուտը:

Նոր տարիէն ետք, երբ տաքերը եկան, մարդիկ տուներէն հանեցին ծառերը եւ նորէն տնկեցին պարտէզներուն ու այգիներուն մէջ:

Յաջորդ տարուան նախօրէին, թէեւ ցուրտեր չեղան, մարդիկ վերստին այգիներէն ծառեր տարին տուն եւ նախորդ տարուան պէս ուրախութիւններ սարքեցին անոր շուրջ:

Այնուհետեւ, հայկական ընտանիքներու մէջ բոլոր Նոր տարիներու գալուստը կը նշուէր կանաչ ծառի կամ ոստի ներկայութեամբ:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Գաղափ Արթին Ամիրա Պէզճեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 11-ին, տեղի ունեցած է Կեդրոնականցիներու աւանդական Բաժակի պահը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Նազարէթ Պալ որ դրական մէջբերումներով վեր առած է դպրոցին, եկեղեցիին եւ Կեդրոնական վարժարանի անունը: Ժամը 13.30-ին, հանդիսավարին առաջարկով բաժակները բարձրացած են: Խնամակալութեան ատենապետ՝ Տոքթոր Արման Զաքըր կարդացած է տեղեկագիրը: Ապա, բեմ հրաւիրուած են յոբելեար դասարանին աւարտականները, այսինքն՝ 1944-ի շրջանաւարտները, որոնցմէ միայն երեք հոգի ներկայ էին: Ուղերձ մը կարդացած է վարժարանի այժմու հիմնադիր՝ Կարպիս Պալըմումճու: Տնօրէնուհի Օր. Սիլվա Գույումճեան եւս ուղերձով մը իր մասնակցութիւնը բերած է: Այդ միջոցին ժամանած է Գարեգին պատրիարք, որ կուգար Թօփգաբուի Սիրոյ սեղանէն: Ուղերձ մըն ալ կարդացած է «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան որ գնահատած է վարժարանին վերջերս արձանագրած յաջողութիւնները: Հուսկ Բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

ՍՈՖԻԱՅԻ Լրագրողներու Տան մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած տեղւոյն «Երեւան» թերթի հիմնադրութեան 50-ամեակին կազմակերպուած Պուլկար Լրագրողներու Միութեան կողմէ: Բացումը կատարած է Միութեան քարտուղարը՝ Տիկին Եուլիա Փիսքուլիյսկա: Թերթին խմբագրապետը՝ Կարօ Հայրապետեան հակիրճ կերպով անդրադարձած է հրատարակութեան պատմութեան, նիւթական ներկայ դժուարութիւններուն: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ՓԼՈՎՏԻՒԻ մէջ Նոյեմբեր 29-ին, «Երեւան» ճաշարանի սրահին մէջ տօնուած է Հայաստանի խորհրդայնացման 74-րդ տարեդարձը, «Երեւան» կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ: Միութեան նախկին նախագահներէն Կարօ Գափուլեանի բացման խօսքէն ետք, օրուան նշանակութեան մասին խօսած է Մ. Գարակէօզեան որ ծանրացած է հայ ժողովուրդին արձանագրած զգալի յաջողութիւններուն վրայ խորհրդային կարգերու հաստատումէն յետոյ տնտեսական, գիտական, եւ մշակութային մարզերու մէջ:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Սենեկա գոլէճի Մինքլըր հանդիսասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17-ին, Համազգայինի Գուսան երգչախումբը տուած է իր տարեկան համերգը, հազար հանդիսականներու ներկայութեան: Համերգը նուիրուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձին: Երգչախումբը ղեկավարած է Էդիկ Յովհաննէսեան: Իրենց մասնակցութիւնը բերած են Յովհ. Պատալեան (երգ) եւ Նաթելլա Պօղոսեան -- Աճէմեան (դաշնակ): Առաջին մասին մէջ, Ժան Պալճեանի խօսքէն ետք, յաջորդաբար երգուած են 15 մեներգ, խմբերգ եւ զուգերգ եւ 17 ուրիշներ ալ Բ. մասին մէջ:

ԳիՒՄՐԻՃԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18-ին, տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 104-րդ տարեդարձը կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Արամ -- Դրօ Կոմիտէի եւ Համազգայինի Գէմպրիճի մասնաճիւղին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը բերած է Գանատայի Կեդր. Կոմիտէի անդամ եւ «Հորիզոն»ի խմբագիր Կիրօ Մանոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

LIVRES REÇUS

L'ETAT CRIMINEL
Les Génocides au XXe siècle

YVES TERNON

Ed. Seuil, Paris 1994.

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-75-

ՄԵՆՔ...

Մենք՝ հինայլի եւ աքանչելի
ժողովուրդ մըն ենք ի սփիւռս աշխարհի:
Ցաքուցրիւ կ'ընթանանք բռնած ձեռք-ձեռքի,
կը վարուինք որպէս մէկ սիրտ-մէկ հոգի:

Մենք եսամոլ կամ աթոռապաշտ չենք,
քանզի հեռատես, խորաթափանց ենք.
հիմնական հարցը անկարեւորէն
կը զանազանենք առաջին պահէն:

Ի ծնէ թէեւ ամէն բան գիտենք,
այսուհանդերձ միշտ գիրքեր կը լսենք:
Մենք մեր սխալը ընդունիլ գիտենք,
արդարամիտ եւ անկողմնակալ ենք:

Մենք նեցուկներն ենք մեր հայրենիքին:
Մեզմէ ամէն ոք կը բերէ բաժին
առաւելագո՛յն՝ անոր վերելքին,
գիտակից է իր ունեցած պարտքին:

Հակա-ծախողջոյն ժողովուրդ ենք մենք:
Լուրջ, խոհուն, լուրկ գործը կը սիրենք,
փող ու թմբուկը հեռու կը վանենք,
հանրային կեանքէն: Այսպէս ծնած ենք:

Ղեկավարութիւն ունինք այսօր մենք,
միշտ լուսաւորեալ անցեալի փորձին,
չի նկատեր որ ինք է բանալին
առաջին-վերջին՝ մեր մէկ մի հարցին:

Երիտասարդ սերունդ ունինք այժմ մենք,
թէ՛ քաջածանօթ անցեալի փառքին,
ամբողջ պատմութեան ու մշակոյթին,
թէ՛ մասնակից մեր ազգային կեանքին:

Այս բոլորն ենք մենք, եւ դեռ աւելին,
եթէ զանց առնենք այլապէս չնչին
բացառութիւններ, որ ամբողջ թիւին
ութսուն տոկոսը հազիւ թէ անցնին:

Ահա թէ ինչու, սոյն զարավերջին,
կը տիրապետենք մեր ապագային...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

ՎԷՊ

Մազերը սանտրած պահուն, գլխուն մէջ ծնած էր գաղափարը: Զարմացաւ թէ ինչո՞ւ սկիզբէն չէր խորհած:

Երեք հատ Թրքերէն թերթ առաւ, վրճռական քայլերով գնաց բացաւ մեծ հանդերձարանը: Զգուշութիւն անգամ չըրաւ այլեւս: Հոգը չէր եթէ մայրը իմանար, տեսնէր, լար, ողբար, պոռար, հոգը չէր:

Հօրը հին վերարկուն պիտի ծախէր:

Արդէն միշտ չէր հագներ զայն: Հանդերձարանին անկիւնը կը մնար նորը չինել տալէն ի վեր: Մինչեւ որ մաման ծախէր զայն փողոցի հնահաւաքին: Իր Թրէնչքոթը դրամ չէր ըներ որ: Բայց վերարկու մը նոյնիսկ եթէ հին ըլլայ, վերարկու է: Առնուազն յիսուն ոսկի տալու էին: Ետքը՞: Ետքը հոգը չէր: Մաման նոպաներ պիտի ունենար յիսուն ոսկի կորսնցնելուն համար, պիտի փրփրէր որ այդ դրամը «աղջկան» կերցուցած էր: Կամ պապան պիտի կատղէր: Բայց գինքը աւելի՞ պիտի ատէր: Արդէն կրցածին չափ կ'ատէր: Աւելի՞ դէշ գաղափար մը պիտի ունենար: Արդէն կարելի եղած չափով դէշ կարծիք ունէր իր մասին: Ի՞նչ տարբերութիւն պիտի ընէր: Արդէն ոչ մէկ ուզածը կ'ընէր: Արդէն կը նախանձէր գինքը, չէր կամենար որ ապրէր ուզածին պէս: Պատէր, սիրաբանէր, ճեփ ընէր:

Հաստ վերակուն դժուարաւ մտաւ երեք թերթի մէջ: Կապել պէտք էր: Եւ լաւ կապել: Ծրարը ամէն վայրկեան կրնար պայթիլ: Խայտառակ կ'ըլլար:

Խոհանոց գնաց: Մելինէ գլուխը չդարձուց: Սուր դարակները բացաւ, գոցեց: Մելինէ չհարցուց թէ ինչ կը փնտռէր: Գործին չի գար հետս խօսիլ, ըսաւ Սուր: Եթէ մաքէն անցնէր թէ...

Գտաւ առասանը, տափատին գրպանը խոթեց գաղտագողի: Մելինէ տղուն ետեւէն նայեցաւ աչքին պոչովը, հասկնալու համար թէ ի՞նչ փնտռած էր: Ձեռքերը պարապ տեսաւ: Զհասկցաւ: Մաքէն ալ չանցաւ:

Սիլվա ա՛յնքան խորասուզուած էր պատկերաւոր վէպին վայելուչ երիտասարդին ու հրեշտականման աղջկան սիրային տառապանքներուն մէջ, որ չլսեց անգամ փողեցի դուռին գոցուիլը:

Սուր պահ մը կանգ առաւ քրտնաթոր: Հեղձուցիչ նեղութիւն մը կար սրտին մէջ, Խմինէօնիւ օթոպիւսէն իջնելէն ի վեր: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ ամէն մարդ խոշոր ծրարին կը նայէր, կը հասկնար թէ հօրը վերարկուն ծախելու կ'երթար Պիթփազար: Մահմուտփաշան խճողուած էր, ինչպէս միշտ, հակառակ ոստիկանական հետապնդումին: Զավելա մը առնողը Մահմուտփաշա է ինկած:

Գոց Շուկայի արտաքին դռնէն հազիւ անցք մը կրցաւ գտնել: Ներսը՝ նոյնքան բազմութիւն կար: Մինչեւ որ հասաւ գործածուած հագուստներու թաղամասը, ծրարը քանի մը անգամ պայթելու վտանգ անցուց:

-- Ի՞նչ ունիս, երիտասարդ:

Փորձառու աչքերէ չէր կրնար վրիպիլ խոշոր ծրար մը: Մէկը որ, ծրարով, վաճառքանոց կը դեգերի Պիթփազարի մէջ, գըլարճանալու եկած չի կրնար ըլլալ:

-- Տեսնենք, երիտասարդ: Կը գնենք, ինչ որ ունիս: Ցուցուր անգամ մը...

Սուր վարանումի կարճ պահ մը ունեցաւ: Բայց լաւ առիթ էր: Նախընտրելի է՝ գնողը առաջարկէ, քան թէ ծախողը մօտենայ գլխիկոր: Կարեւորութեան չեչտ մը տուաւ ձայնին.

-- Վերարկու ունիմ:

Զմօտեցաւ: Փողոցին մէջտեղը կեցաւ, պատրաստ՝ հեռանալու: Պէտք էր ծանրէն ծախէր ինքզինքը:

Ծերուկ խանութպանը, որ խօսք նետած էր իրեն, փողոց փութաց, ձեռքը Սուրի ուսին դրաւ, դէպի խանութ հրեց մեղմ մեղադրանքով մը.

-- Տեսնենք, տեսնենք անգամ մը, մանչս: Ապրանքը քուկդ է միշտ:

Սուր երդում ըրաւ իւրովի թէ թոյլ պիտի չտար որ գինքը փետէին:

Ծերուկը դողդոջ ձեռքերով քակեց ծրարը, աչքերը խփեց կէս մը, ուշադրութեամբ դարձուց վերարկուն, ձեռքէն կախեց, կշռեց, կերպասը չաչեցուց, եզունգովը քերեց, օձիքը չփեց, թեզանիքին ծայրերը ուսումնասիրեց, հակառակ դարձուց՝ ներսի կողմն ալ քննեց կամարին լուսամուտէն թափող տժգոյն լոյսի մը տակ:

-- Ի՞նչ կ'ուզես սաոր, հարցուց առանց գլուխը վերցնելով վերարկուէն:

-- Ի՞նչ կուտաս:

-- Ծախողը դուն ես: Գինդ կ'ըսես, եթէ գործիս գայ՝ կ'առնեմ: Եթէ ոչ՝ ապրանքը միշտ քուկդ է, սիրելիս:

-- Տուր յիսուն ոսկի:

Սուր թէ ուրախացաւ, եւ թէ զղջաց աւելի ուզած չըլլալուն համար. իր խօսքերը անակնկալի մը ազդեցութիւնը չէին գործած մարդուն վրայ, որ անվերջ կը շարունակէր դարձնել վերարկուն, կարծես տակաւին տեսնելիք կողմը մնացած էր:

-- Տասնըհինգ ոսկի տամ:

Սուր սթափեցաւ: Ականջներուն չհաւատաց:

-- Քանի՞:

-- Տասնըհինգ:

-- Կատա՞կ կ'ընես:

-- Զմրան չատ աւեն կայ տակալին:

Ձեռքը բրտօրէն երկարեց: Հիասթափութիւնը գայրացուցած էր զինք:

-- Թող մնայ:

Հնավաճառը ետ չտուաւ վերարկուն:

-- Տղնաչ կայ, ըսաւ: Ժողովուրդին մօտ դրամ չկայ: Տասնըվեց տամ:

-- Տո՛ւր վերարկուն:

-- Տասնըեօ՞թը: Հատէ թող քուկդ ըլլայ: Վերջին գինս է:

-- Ես յիսուն ուզեցի:

Ծերուկը բարկանալ ձեւացաւ.

-- Ո՞ւր ենք, մանչս: Յիսուն ոսկիի հին վերարկու կ'ըլլա՞յ: Մե՞նք քանիի պիտի ծախենք: Յիսուն ըսիր, յիսունին վրայ կը մնա՞ն:

Սուր տրամաբանական գտաւ այս խօսքը:

-- Լաւ: Քառասունըհինգ տուր: Նայէ՛, հինգ ոսկի մէկէն գեղչեցի: Ես սակարկութիւն չեմ սիրեր:

-- Քսա՛ն:

Սուր վերստին երկարեց ձեռքը: Ծերուկը ետ քաշեց վերարկուն, Սուրին աչքերուն մէջ նայեցաւ.

- Վերջին գինդ քանի՞ է:

Սուր խոհեմութիւնը ձեռքէ չձգեց.

-- Քո՞ւ վերջին գինդ քանի է:

Ծերուկը աչքերը նորէն խփեց, ցուցամատը երկարեց դէպի Սուրի քիթը, ծխախոտէն սեւցած, փտած ակռաները ցուցադրեց.

-- Վերջին գինս ... քսանըչորս ոսկի կուտամ: Քսան-ըչորս-ոս-կի:

-- Ես միտքս դրած եմ, քառասունէն վար չեմ տար այս վերարկուն: Նոփմոր է: Կ'ուզես առ, կ'ուզես մ'առներ:

Ժամը տասնըմէկուկէսի կը մօտենար: Նորէն պլէօֆ կ'ընեմ կոր, խորհեցաւ Սուր: Զառնէ նէ ի՞նչ կ'ընեմ.

-- Քառասո՛ւն: Այո կամ ոչ:

(Շար. 8)

(Շար. Ա. էջէն)

բանակի նկատմամբ հետախուզական աշխատանք կատարելու յանձնարարական-նին.

«Հետախուզել զէնքերի թիւը, տեսակները, զրահատեխնիկան, պատկանելութիւնը, մեր ընկերների թիւը, այսինքն՝ բանակում դաշնակցական ընկերների թիւը, տարբեր խմբերի փոխյարաբերութիւնները բանակի ներսում, ընդհանուր դեկավարութիւնը եւ դեկավարները, հայկական բանակի բոլոր տեսակի աշխատանքները, զօրքերի տեսակները, խժեներական աշխատանքները, հրամանատարները, ականապատուած դաշտերը, դիտակէտերը, կրակակէտերը, կամուրջները, զօրանոցները, զօրամասի անունը, փոխադրական հնարաւորութիւնները, ջրի, սնունդի, վառելիքի եւ զէնքի փոխադրութեան ճանապարհները»: Նոյնպէս հետախուզական աշխատանք այդ կազմակերպութիւնն իրականացրել է նաեւ Հայաստանում տեղակայուած ռուսական բանակի դէմ: Ծառայութիւնը հետախուզական աշխատանքներ է կատարել նաեւ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան ռազմական հետախուզութեան ոլորտում՝ դեռեւս Վազգէն Մանուկեանի նախարարութեան ժամանակ, Ազգային Անվտանգութեան պետական վարչութիւնում, ՀՀ Նախագահի ազգային անվտանգութեան գծով գլխաւոր խորհրդականի աշխատակազմում, երբ խորհրդականը Աշոտ Մանուչարեանն էր եւ Ներքին գործերի նախարարութեան օպերատիւ բաժնում: Բոլոր տեղերում նրանք ունեցել են գործակալներ:

Բացի ուժային մարմիններից այդ ծառայութիւնը հետախուզական աշխատանք է կատարել նաեւ պետական մարմիններում, նախարարութիւններում, տեղական գործադիր իշխանութեան ապարատում: Շատ հետաքրքիր բնագաւառներ էլ կան. եկեղեցի, դպրոց, քաղաքական կազմակերպութիւններ: Զափազանց հետաքրքիր է, որ այս գաղտնի ծառայութիւնը հետախուզութիւն է իրականացրել անգամ սեփական կուսակցութեան ներսում: Այս ծառայութիւնը տուիէներ է հաւաքել բոլոր դաշնակցականների վերաբերեալ, այսինքն նաեւ ներքին հակահետախուզութեան դեր է կատարել: Ծառայութիւնը ունեցել է այսպէս կոչուած քարտերի բաժին: Մի փաստաթղթի համապատասխան հատուածում նշւում է, «Այս բաժինը գործում է կենտրոնական կոմիտէի եւ կոմիտէների հօզի տակ՝ իբրեւ կուսակցութեան քարտային գրասենեակներ, ուր գրանցւում են կուսակցական բոլոր ընկերների մասին տեղեկութիւնները, մասնագիտական, մտաւոր, ռազմական կարողութիւնները, նրա անցեալը եւ, անհրաժեշտութեան դէպքում տուեալներ են ներկայացւում յանձնարարութիւնների պատրաստման համար: Յիշեալ բաժինը արդէն ստեղծուել է՝ իր մէկ վճարովի աշխատողով, որը վճարւում է կենտրոնական կոմիտէի կողմից, հաւանական է եւս մէկ աշխատողի աւելացումը: Կենտրոնական կոմիտէի այս բաժնի իրաւասութեան մէջ է մտնում նաեւ շրփումները կուսակցութեան հետ աշխատել ցանկացող տարբեր բնագաւառների մասնագէտների հետ»:

2. ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ

ԴՐՕ յատուկ ծառայութիւնը զբաղուել է նաեւ անօրինական տնտեսական գործունէութեամբ, դրամաշորթութեամբ (ռաքէթով, տուեալներ են հաւաքուել բոլոր գործարար մարդկանց մասին), կեղծ տոլարի առեւտրով: Ստեղծել է ձեւական բնոյթ կրող մի շարք տնտեսական միաւորներ, ինչպէս՝ «Արծրունի» ֆիրման, «Բամէթ» կորպորացիան, «Ստոպ» խանութը, «Տրեստ» պահեստաւորման եւ փոխադրական ծառայութեան ֆիրման եւայլն:

Փաստաթղթերում ներկայացուած են մի ամբողջ շարք տնտեսական բնագաւառներ, որտեղ այդ ծառայութիւնը գործունէութիւն է ծաւալել: Այս կառոյցի տնտեսական գործունէութեան բնագաւառներն են եղել. առեւտուր՝ թեթեւ արդիւնաբերական արտադրանքներ, դեղերի արդիւնաբերութիւն, ծանր արդիւնաբերութիւն, ֆինանսներ, բանկեր, ապահովագրում եւ ներդրում, տրպագրութիւն, պահեստաւորում եւայլն: Ներկայացնում եմ եւս մէկ փաստաթուղթ. «Այժմ արդէն իսկ գործում են անկախ հիմնարկութիւններ հետեւեալ բնագաւառներում՝ փայտի մշակում եւ կամուրջի պատրաստութիւն, դիզայնի եւ օֆիսների նորոգութեան ձեռնարկութիւն, էլեկտրոնիկայի, տպարան, մետաղի մշակում, պլաստիկ իրերի պատրաստման, համակարգիչների ծրագրաւորում: Մեզ պատկանում է դեղօրայքի պատրաստման հիմնարկութիւն, առաջարկում ենք լիբանանցի ընկեր Յոլակ Թիւթիւրեանին եւ ընկեր Գօգօ Գրաչեանին, տաքսիների կանգ, կողքեպների առեւտրի կողպման հիմնարկութիւն, շինարարական ուժեղ հիմնարկութիւն, պահանջում ենք Լիբանանից ընկերներ Հարպոյեանին, Քէօրքիւնեանին, Գույումճեանին»: Մարտիկները բոլորն էլ վարձատրուել են, կայ նաեւ վարձատրութեան ցանկը, ինչպէս նաեւ փաստաթուղթ, թէ ինչպիսի ֆինանսական յատկացումներ է կատարել այդ ծառայութիւնը տարբեր ֆիրմաներին:

3. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԹՄՐԱՊԻԶՆԷՍ

Յատուկ ծառայութեան եւ ընդհանրապէս կուսակցութեան նիւթական ապահովութեան հիմնական աղբիւրը, սակայն, եղել է միջազգային թմրաբիզնէսը: Ինչպէս արդէն նշուեց, յանցաւոր խմբի մօտ առգրաւուել է շուրջ հինգ քմ. հէրոյին, որի շուկայական արժէքը կազմում է մօտ 1 միլիոն տոլար: Մի քանի ամիս առաջ Պէյրութ - Երեւան - Մոսկուա - ԱՄՆ երթուղում յայտնաբերուել է եւս 3,5 քմ. հէրոյին, որի մասին տեղեակ է պահուել ԱՄՆ-ի յատուկ ծառայութիւններին: Հետաքննութեան ընթացքը ցոյց է տալիս, որ այդ դէպքը նոյնպէս հաւանաբար կապուած է նոյն յանցաւոր խմբի գործունէութեան հետ, որովհետեւ բխում է նոյն աղբիւրից: Նշուած երթուղով թմրաբիզնէսի իրականացման գործը գլխաւորել է Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան բիւրոյի անդամներից մէկը՝ Պէյրութից: Թմրաբիզնէսի գործում առայժմ հետաքննութեամբ պարզուած է ԴՐՕ յատուկ ծառայութեան 10 անդամի մասնակցութիւնը, որոնցից վեցը ձերբակալուած են, 2-ը Մոսկուայում, 4-ը՝ Երեւանում:

(Մնացեալը յաջորդով)

*
**

- Ելոյթին յաջորդող օրը (Դեկտեմբեր 29) իշխանութիւնները կը դադրեցնէին Հ. Յ. Դ. մամուլի օրգաններու՝ «Երկիր» օրաթերթի եւ «Ազատամարտ» շաբաթաթերթի հրատարակութիւնը, կը դրաւէին «Հայլուր» մամուլի գործակալութեան ինչքերը ինչպէս կը յայտարարէր տնօրէնը՝ Բագրատ Սաոոյեան, կը դադրեցուէր նաեւ դաշնակցականամիտ (ոչ սակայն պաշտօնաթերթ) Առաջաստ եւ Մունետիկի հրատարակութիւնը:

- Հ. Յ. Դ. երեսփոխանական խմբակցութիւնը մամուլի ասուլիս մը կուտար ապօրինի յայտարարելով Նախագահին հրամանագիրը, որովհետեւ Հանրապետութեան Օրէնքի 7-րդ յօդուածին համաձայն կուսակցութիւն մը լուծելու որոշումը միայն գերագոյն դատարանը կրնայ տալ: Բայց, մինչ այդ դիմումը եղած էր եւ որոշումը օրինականացած:

- Պարոյր Հայրիկեան մամուլի ասուլիսով մը կը դատապարտէր Նախագահին որոշումը ու քսան հոգիով կը փութար Նախագահական շէնքը բողոքելու համար:

- Ուրբաթ առաւօտ (Դեկտեմբեր 30) հեռաձայնով մեր առած տեղեկութեանց համաձայն ձերբակալութիւններ չէին կատարուած, բացի մէկ անձէ (Մարդաշխարհի խմբագիրը) որ կը փնտռուէր 20 օրէ ի վեր Նախորդ հարցի (Թմրեցուցիչի շահատակութեան որու հետեւանքով Դեկ. 2ին կը ձերբակալուէին ութ հոգի) կապակցութեամբ: Նախապէս մեր առած տեղեկութեանց համաձայն ձերբակալուած էր Կեդր. Կոմիտէի անդամ՝ Հրայր Կարապետեան, ձերբակալուած, ապա՝ ազատ արձակուած Բիւրոյի անդամ՝ Վահան Յովհաննէսեան: Խուզարկուած են Դաշնակցականներու բնակարանները, գրաւուած գոյքեր եւայլն, եւայլն:

Հ. Յ. Դ. Բիւրօն յայտարարութիւն մը հրապարակած է Դեկտեմբեր 29-ին ուղղուած իր շարքերուն եւ հայ ժողովուրդին ուր «երեւակայածին եւ շինծու մեղադրանքներ» կ՚որակէ Նախագահին վերագրումները ու իր եզրակացութեան մէջ՝ «կը պահանջէ երկրի թէ արտերկրի մեր բոլոր ընկերներէն ըլլալ սառնասիրտ եւ չդիմել որեւէ քայլի որ կրնայ վտանգել տնտեսական, ընկերային եւ կենցաղային արդէն իսկ ողբերգական պայմաններ ապրող հայրենի մեր ժողովուրդը»:

*
**

Առիթը կ՚ունենանք, անշուշտ, դեռ արտայայտուելու այս խիստ ծանրակշիռ բնոյթ ունեցող նախագահական որոշումին: Անկախ՝ «յայտնութիւններու» վաւերական կամ ոչ հանգամանքէն, կը խորհինք թէ իրաւական պետութեան մը Նախագահին առած այս քայլը դժուար թէ ընդունելի ըլլայ, եթէ կ՚ուզենք հաւատալ որ Հայաստան վերջնապէս թաղած էր բռնատիրական վարչակարգը եւ կ՚ընթանար դէպի ժողովրդավարութիւն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐՈԶՆԻԻ շուրջ կռիւները կը շարունակուէին Դեկտեմբեր 30-ին նոյն սաստկութեամբ: 60 հազար հոգի հեռացած է մայրաքաղաքէն: Դուդայեւ յայտարարած է որ տրամադիր է բանակցութիւններ տանելու Չերնոմիրդինի հետ: Մոսկուայի մէջ, լրագրողները կը յայտնեն որ ճնշումը օրէ օր կ՚աւելնայ մամուլին վրայ: Ելցին կ՚ամբաստանէ նոյնիսկ որոշ մեծատէները որ դրամ կը ստանան Չէչէններէն: «Միբիրեան հով մը կը փչէ մամուլին վրայ» կ՚ըսուի, քանի այլեւս ոչ մէկ քննադատութիւն կ՚ընդունուի:

ԱՆԳԱՐԱ -- ՎԱՆ գիծը ապահովող Թրքիշ էրլայնզի պօյինկ մը ջախջախուած է Դեկտեմբեր 29--ին բախելով լերան: 69 ճամբորդներէն եւ անձնակազմի եօթը անդամներէն 23 վերապրող կայ միայն:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԵԱՆՑ (ՍԷ-Ի-Ա) տնօրէնը՝ Ճէյմս Վուլսէյ իր հրաժարականը տուած է, ինչ որ հետեւանքն է Փետրուարին ձերբակալուած ՍԷ--Ի--Ա.-ի մէկ անդամին, որ լրտեսութիւն կատարած է ի նպաստ Մոսկուայի 2 միլիոն տոլարի փոխարէն:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ ռմբափորձ մը գործուած է Դեկտեմբեր 29-ին որու տէր եղած -- «Մեծ Արեւելքի մարտիկներու իսլամական ճակատը»: Մէկ վիրաւոր կայ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր՝ 200-րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

ժխտումի ու յոռետեսութեան
ձախողած փորձը Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ
Զարեանական նամականի
Վ. ՄԱՍԹԷՈՍԵԱՆ
Etre artiste aujourd'hui A. BERLIAN

ՓԱՐԻԶԻ

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

իր անդամներուն ու Էսաեան համայն ընտանիքին

ԱՄԱՆՈՐՆ ՈՒ ԾՆՈՒՆԴԸ

Շնորհաւորելով կը մաղթէ բարի ու արդիւնաւոր տարի մը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԵՒՐԱՆ. - Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փուշուճեան 200 Ֆր.:

*
**

ՓՕ. - Աղաւնի Պետիկեան 500 Ֆր. (իր մօր յիշատակին):

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS-EREVAN-PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS-EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS 3300 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

NOEL ARMENIEN

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION ST-JEROME
organise un

Dîner Dansant

Samedi 7 Janvier à 20 heures 30

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture — Salle «Vasbouragan»
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

Animation
Disc Jockey VANICK

Renseignements et réservations :
91. 61. 10. 82 / 91. 70. 00. 32
91. 66. 08. 03.

HOMENETMEN FRANCE

DINER DANSANT

animé par
ADISS HARMANDIAN
et son orchestre

le Samedi 14 Janvier à partir de 20 heures 30
dans les Salons de l'Orée du Bois (Porte Maillot)

Pour réserver vos places téléphoner :
44 05 92 12 / 42 04 37 61 (répondeur) / 43 78 57 67 (après 20h)